

Jari Hanski

Juutalaisvastaisuus suomalaisissa aikakauslehdissä ja kirjallisuudessa

1918—1944

ISBN 952-92-0042-0 nid.

ISBN 952-10-3015-1 PDF

© Jari Hanski
Kirja kerrallaan, Helsinki 2006

SISÄLLYSLUETTELO

LUKIJALLE	5
1 JOHDANTO	7
Juutalaisvastaisuuden monet selitysmallit	19
Tutkimuskysymykset ja metodi	24
Tutkimuksen aikarajaus	26
Aikaisempi tutkimus	27
Tutkimuksessa käytetty lähdemateriaali	34
Aikakauslehdet	35
Äärioikeiston julkaisut	36
Armeija- ja suojeluskuntajulkaisut	40
Uskonnolliset lehdet	41
Muut lehdet	44
Kirjallisuus	45
Muu aineisto	46
Tutkimuksen rakenne	46
2 JUUTALAISTEN ASEMA SUOMESSA ENNEN KANSALAISSOIKEUKSIEN SAAMISTA	47
Kansalaisoikeusaloitteet säätyvaltiopäivillä	51
Kansalaisoikeuskysymys eduskunnassa	60
3 JEESUKSEN TAPPAJIA JA POTENTIAALISIA KÄÄNNYTETTÄVIÄ – USKONNOLLINEN JUUTALAISSASTAISUUS	66
Paluu luvattuun maahan	76
Juutalaisikäännytyksen pelastusentarjoajat	91
Suomalaisten lähettien näkemys juutalaisista	95
Uskonpotturit – juutalaisuuteen kääntyneet	101
Oliko Suomessa uskonnollista juutalaisvastaisuutta?	104
4 TALOUDELLINEN JUUTALAISSASTAISUUS	107
Juutalaisliikemiehet kirjallisuudessa	110
Vaatejuutalaiset	113
Juutalaisten väitetty taloudellinen valta	124
Oliko Suomessa taloudellista juutalaisvastaisuutta?	143

5 JUUTALAISET JA BOLŠEVISMI	147
Rinnastus syntyy 1910–1920-luvulla	147
Juutalaista maailmanvallankumousta vastaan	159
Kustannus Oy Vasaran juutalaisvastaisuus	166
”Luokkaoppi on isänmaattoman juutalaisen, ainoan tosi kansainvälisen kansan keksintö”	177
Sota bolševikkijuutalaisia vastaan	189
”Bolševikkijuutalaiset”	199
6 KANSAINVÄLINEN JUUTALAINEN	203
Juutalainen internationalisti	203
<i>Siionin viisaitten pöytäkirjat – valhe, johon uskottiin</i>	207
<i>Siionin viisaitten pöytäkirjojen totuudenmukaisuus</i>	208
Esirippu laskeutuu: ruotsinkieliset pöytäkirjat	210
Salaisuus paljastuu suomeksi	212
Juutalaiset ja kansainväliset järjestöt	223
Saksan juutalaiskysymyksen vaikutuksia	232
Pilakuvien juutalaiset: vilkasliikkeiset ja isonenäiset kierot kauppatmiehet	238
Pakolaiset ja juutalaisviha	257
Vapaamuurarius – ”juutalaisen pidennetty käsivarsi”	265
Vapaamuurareiden historiako juutalaista?	268
”Kun maailmanjuutalaisuuden ja vapaamuurariuden valta kerran lopullisesti nujerretaan...”	271
Juutalaiset ja vapaamuurarius	280
Kansainvälisyys juutalaisten syntinä?	282
7 OLIKO SUOMESSA JUUTALAIKVASTAISUUTTA?	287
LÄHDELUETTELO	294
ENGLISH SUMMARY	319
HENKILÖHAKEMISTO	326

LUKIJALLE

1990-luvun lopulla käydyssä keskustelussa kirjallisuustieteen tutkija Paula Arvas kertoi kaivaneensa tietoa suomalaisesta juutalaisvastaisuudesta 1930-luvulla. Hän ehdotti, että minä tutkisin tätä aihetta. Tartuinkin aiheeseen, mutta en tuolloin arvannut, millaiseen aiheeseen olin tarttumassa. Maailma on täynnä tutkimuksia juutalaisvastaisuudesta, mutta Suomessa aihetta ei ollut juurikaan tutkittu: sen sijaan löytyi huomattavasti mutua-tietoa. Tutkimuskohde, suomalainen juutalaisvastaisuus 1918–1944, oli hyvin mielenkiintoinen, mutta tällainen ”vihan maailma” oli minulle uudenlainen eikä mikään miellyttävä tuttavuus.

Tämä tutkimus ei olisi valmistunut, jollei moni seikka olisi lokahtanut kohdalleen. Rahoituksen sain Suomen Kulttuurirahastosta, ensimmäisenä vuotena Artturi ja Aina Heleniuksen rahastosta ja tämän jälkeen Leo ja Regina Weinsteinin rahastosta. Lisäksi haluan kiittää Helsingin yliopiston kirjaston henkilökuntaa, jota kiusasin usean vuoden ajan. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kaikki kirjat ja lehdet löytyivät asiantuntevasti kirjaston uumenista. Lisäksi kiitokset palvelupäällikkö Pälvi Kaiposelle, jonka kautta sain joksikin aikaa työtilan kirjastosta.

Professori Pauli Kettunen on ohjannut työtäni alusta alkaen. Hänen kanssaan käymissäni keskusteluissa työ on saanut uusia ulottuvuuksia ja tutkijan toisinaan harhautuneet ajatukset ovat ohjautuneet taas selkeämmille urille. Väitöskirjani esitarkastajat dosentti Martti Ahti ja lehtori Eero Kuparinen, joista jälkimmäinen toimii myös vastaväittäjänä, saivat minut tiivistämään laajan käsikirjoitukseni tiiviimmäksi kokonaisuudeksi.

Haluan kiittää myös muita käsikirjoitustani tai sen osia eri vaiheissa lukeneita ihmisiä sekä kaikkia niitä ystäviä ja tuttuja, jotka ovat usean vuoden ajan joutuneet kuuntelemaan puheitani juutalaisista, juutalaisvihasta, rasismista, loputtomista aikakauslehtiröykkiöistä ja etenkin eräiden nimeltä mainitsemattomien lehtien sisällöstä ja tuon sisällön aiheuttamista tuntemuksista.

Suurimmat kiitokset menevät kuitenkin lähimmäksi. Vaimoni Outi on lukenut yhä uusia ja uusia versioita käsikirjoituksesta ja kannustanut jatkamaan työtä ajoittaisina epäuskon hetkinä. Outi

on yhä uudelleen ja uudelleen ollut tukena ja olkapäänä, kun tutkimustyö on käynyt liian ras-
kaaksi. Tällöin on ollut suunnaton apu myös Samposta, joka on aina laittanut asioita oikeaan jär-
jestykseen. Mikään työ ei ole niin tärkeää, ettei aikaa olisi Sampon kanssa leikkimiseen. Myös
muiden läheisten tuki on ollut tärkeää ja auttanut minua tämän työn tekemisessä. Haluan omis-
taa tämän tutkimukseni vanhemmille Arvo ja Sylvi Hanskille. Kotona kannustettiin opiskele-
maan eikä ole koskaan ihmetelty sitä, että apurahan antajien armoilla elellyt jatko-opiskelija on
opiskellut näin pitkälle – ja kauan.

Helsingissä 10.3.2006

Jari Hanski

1 JOHDANTO

Juutalaiskansansa on herättänyt kielteisiä tunteita kauan: oman jumalansa ja uskonsa tiukasti pitänyt kansa ei ollut valloittajien suosiossa, olihan ennen ajanlaskun alkua ja sen jälkeenkin tapana ottaa valloittajakansan jumalat omien rinnalle. Eräät tutkijat ovat löytäneet juutalaisvastaisuutta jopa Raamatusta. Juutalaisvastaisuuden yhtenä perusteluna onkin pidetty sitä, että juutalaiset olivat ”toisia”, ulkopuolisia; he eivät kuuluneet muiden kanssa samaan yhteisöön vaan jäivät taipoineen ja uskomuksineen omaksi ryhmäkseen, joka ei edes halunnut sekaantua muuhun väestöön. Lisäksi 100-luvulta alkaen juutalaisilla ei ollut omaa maata, vaan he pikkuhiljaa levittäytyivät ympäri maailmaa muiden kansojen keskuuteen. Tämä loi heille erikoisen aseman muiden kansojen ja etenkin myöhemmin kansallisvaltioiden keskuudessa.¹ Seuraavassa esittelen aluksi juutalaisvastaisuuden eri piirteitä historian aikana ja sen jälkeen tämän ilmiön eri selitysmalleja.

Juutalaisvastaisuutta tiedetään esiintyneen jo antiikin ajoista lähtien. Raamatussa kerrotaan juutalaisten orjuudesta Egyptissä ja vankeudesta Baabelissa. Kuitenkin ensimmäiset laajamittaiset juutalaisvastaiset toimet olivat seleukidien kuninkaan Antiokhos IV Epifaneen (kuninkaana 175–163 ennen ajanlaskun alkua) aikana. Hän pyrki yhtenäistämään valtakuntansa, ja osana tätä politiikkaa hän halusi yhtenäistää uskonnon. Poliitiikan seurauksena puhkesivat niin sanotut makkabealaiskapinat (166–164 ennen ajanlaskun alkua).²

Rooman keisareiden suhtautuminen juutalasiin vaihteli Augustuksen suvaitsevaisuudesta Tiberiuksen vainoihin. Rooman provinseista Egyptissä puhkesi laajoja juutalaisvastaisia mellakoita vuonna 38 jälkeen ajanlaskun alun. Nämä johtuivat siitä, että Rooma kavensi kreikkalaisten oikeuksia Aleksandriassa ja kapinaliike kohdisti vihansa roomalaisten sijasta juutalasiin, joiden egyptiläiset katsoivat olevan etuoikeutettuja. Toisaalta vuonna 70 keisari Titus tuhosi Jerusalemin ja ajoi juutalaiset maanpakoon. Tituksen sodan aikana eniten juutalaisia kuoli kuitenkin Aleksandriassa.³

¹ Kuparinen 2004, 191–192.

² Kuparinen 1999, 11–23; Hengel 1996, 277–309; Prager–Telushkin 2003, 69–70.

³ Kuparinen 1999, 27–31, 34–35, 55; Prager–Telushkin 2003, 71–72; Smallwood 1976, 365.

Ensimmäiset kristityt eivät olleet juutalaisvastaisia. He olivat samassa asemassa kuin juutalaisetkin, pieni uskonnollinen vähemmistö suuressa valtakunnassa. Sen jälkeen, kun kristinuskosta tuli Rooman valtakunnan virallinen uskonto vuonna 312, johtavat kirkolliset ajattelijat, kuten Johannes Khrystostomos (354–407), alkoivat saarnata juutalaisia vastaan. Kristityt halusivat tehdä pesäeron juutalaisiin ja juutalaisuuteen: juutalaisvastaisuus syntyi siis teologiselta pohjalta. Juutalaisvastaisuus ei kuitenkaan heti levinnyt kansan keskuuteen, sillä varhaiskeskiajalla juutalaiset vielä yleisesti hyväksyttiin. 1100-luvulla enemmistö juutalaisista asui jo Euroopassa. Aiempien maanviljelijän ja kauppiaan ammattien lisäksi he työskentelivät muun muassa suurkauppiaina ja rahanlainaajina. Muuttoliikkeen myötä Euroopan kaupunkeihin syntyi erityisiä juutalaisten asuinalueita, joilla he saattoivat asua omana yhteisönään. Ristiretki-innostuksen myötä puhkesi vuonna 1096 rajuja pogromeja⁴, jotka osoittivat hallitsijoiden juutalaisille antamien erikoisoikeuksien tehottomuuden, sillä ne eivät antaneet juutalaisille minkäänlaista turvaa levottomina aikoina. Seuraavina vuosisatoina kristittyjen into pakkokäännyttää tai pelkästään tuhota juutalaisia oli voimakasta.⁵

Juutalaisten suhteella asuinalueensa hallitsijoihin oli keskiajalla tärkeä merkitys, koska hallitsijat takasivat juutalaisten turvallisuuden ja oikeudet. Tavallinen kansa sai tästä helposti aiheen juutalaisvastaisuuteen, koska se tulkitsi, että juutalaisille oli annettu etuoikeuksia. Nämä etuoikeudet olivat aluksi, kuten muillekin ihmisille annetut, henkilökohtaisia, mutta 1100-luvulta eteenpäin oikeudet muutettiin monissa Euroopan maissa koskemaan kaikkia juutalaisia. Samalla heidät määrättiin suoraan hallitsijan alaisuuteen eikä muiden ihmisten lailla paikallisten kaskynhaltijoiden alaisuuteen. Tuomas Akvinolainen (1225–1274) korosti kirjoituksissaan, että juutalaiset olivat ruhtinaidensa orjia ja että hallitsijoilla oli oikeus jopa ottaa juutalaisilta näiden omaisuus. Samaan aikaan hän kuitenkin korosti myös juutalaisten koskemattomuutta, sillä nämä olivat hänen mukaansa osoitus kristinuskon totuudesta.⁶

⁴ Pogromi-sana tulee venäjän kielestä, missä se tarkoitti hävitystä. Sana vakiintui vuoden 1881 pogromien jälkeen tarkoittamaan juutalaisiin kohdistunutta väkivaltaa. Uusi sivistyssanakirja 1994.

⁵ Kuparinen 1999, 41, 46–47, 59; Myllykoski–Lundgren 2005, 178–192, 219–224; Prager–Telushkin 2003, 77–80. Ks. myös Maccoby 1986, 2; Murray 1978, 68–69; Stow 1980, 47, 60–62.

⁶ Kuparinen 1999, 65–67.

Keskiajan kuluessa uskonnolliset syytökset juutalaisvastaisuuden syynä – juutalaiset eivät olleet ottaneet Jeesusta pelastajakseen, vaikka häntä oli heille tarjottu – vaihtuivat khimairalaisiin eli harhamallisiin väitteisiin juutalaisista. Niiden mukaan juutalaiset olivat kollektiivisesti syyllistyneet tiettyihin rikoksiin, kuten kaivojen myrkyttämiseen, rituaalimurhiin ja ehtoollisleivän häpäisyyn. Erityisen suosittuja olivat kertomukset, joissa juutalaiset olivat surmanneet kristityn, usein lapsen, ja valuttaneet hänestä veren omiin rituaalisiin menoihinsa. Näille väitteille ei ollut mitään todisteita, mutta silti ne saivat aikaan väkivaltaisia kostoiskuja. Keskiajalta on myös peräisin juutalaisten maine koronkiskureina. Kirkko piti kaikenlaista koronottoa kiskontana. Kirkko joutui kuitenkin esittämään tulkinnan, että juutalaiselle työskentely rahanlainaajana oli sallittua, koska lainarahalle oli kysyntää. Tämä muutti juutalaisen luonnetta kristittyjen silmissä: heistä tuli vastustajien silmissä sekä jumalanmurhaajia että koronkiskureita.⁷

Innocentius III, joka oli paavina vuosina 1198–1216, kävi ankaraa taistelua kerettiläisyyttä vastaan. Hänen aikanaan järjestettiin neljäs lateraalikonsiili, jossa selitettiin juutalaisten olevan paholaisen kätyreitä ja päätettiin, että kristittyjä oli suojeltava juutalaisten vaikutukselta. Siksi juutalaiset oli kyettävä erottamaan vaatetuksen perusteella kristityistä. Erottuminen tapahtui päähineiden tai vaatteisiin kiinnitettävän erityisen merkin avulla. Joissain Euroopan maissa tästä tunnistamispakosta luovuttiin 1600-luvulla mutta monissa paikoissa vasta 1700-luvun lopulla juutalaisten emansipaation myötä.⁸

Myös Saksassa juutalaisvastaisuuden juuret ovat pitkät. Esimerkiksi vuonna 1243 juutalaisia syytettiin ehtoollisleivän häpäisystä Beelitzissä lähellä Berliiniä – syytteet huipentuivat kaikkien kaupungin juutalaisten polttamiseen roviolla. Mustan surman levitessä ympäri Eurooppaa sitä seurasivat kaivojenmyrkyttämisväitteiden vuoksi laajat juutalaisvastaiset pogromit, jotka huipentuivat Saksassa. Vuosien 1349–1350 aikana tuhottiin suurin osa Saksan juutalaiskeskuksista. Vain muutamat valtakunnankaupungit ja Böömi jäivät tuhojen ulkopuolelle. Böömissä sen sijaan juutalaisia oli syytetty kaivojen myrkyttämisestä jo vuonna 1161. Mustan surman aikaan esimerkiksi Baselin kaikki juutalaiset koottiin Reinin saarelle ja poltettiin. Meissenin rajakrei-

⁷ Prager–Telushkin 2003, 81–87; Kuparinen 1999, 67–78; Myllykoski–Lundgren 2005, 225–229. Ks. myös Chazan 1973, 181–182; Pauley 1992, 3; Rokeach 1960, 104–106.

⁸ Kuparinen 1999, 61–64; Bonfil 1980, 84–85; Myllykoski–Lundgren 2005, 230.

viksi noussut Fredrik II puolestaan murhautti kaikki Nordhausenin juutalaiset valtaanastumisensa kunniaksi vuonna 1349. Hän teki tämän ”ylystykseksi ja kunnioitukseksi Jumalalle ja autuudeksi Kristikunnalle”.⁹

Juutalaiset oli sijoitettu jo antiikin Egyptissä omille asuinalueilleen kaupungeissa, mutta varsinaisen ghettoasutuksen alkuna tätä sijoittamista ei voida silti pitää. Esimerkiksi Saksassa haluttiin, että juutalaiset asuivat erillään kristityistä, ja niin siellä syntyi ensimmäinen juutalainen asuinalue vuonna 1084 Speyeriin. Perusteluna eristämislle kerrottiin, että juutalaisia haluttiin suojella ”roskaväen” hyökkäyksiltä. Toisaalta juutalaiset voitiin myös eristää ghettoonsa esimerkiksi pääsiäisenä. Nimensä ghetto sai Venetsiasta, missä siitä käytettiin tätä nimeä ensimmäisen kerran vuonna 1516. Ghettojärjestelmä levisi nopeasti muualle Italiaan sekä myös Saksaan ja Itä-Eurooppaan. Sen sijaan esimerkiksi Englantiin järjestelmä ei kotiutunut, koska maa oli virallisesti suljettu juutalaisilta vuonna 1290.¹⁰

Juutalaiset jakaantuivat kahteen ryhmään, sefardi- ja askenasi-juutalaisiksi. Ensin mainittu tulee heprean sanasta *sepharat*, joka tarkoitti Pyreneiden niemimaata, ja jälkimmäinen heprean sanasta *askenasim*, joka tarkoitti Saksaa. Sefardit olivat uudella ajalla länsimaalaisia ja aika tavalla muuhun yhteiskuntaan assimiloituneita, kun taas askenasit olivat uskonnollisesti vanhoillisempia ja enemmän omaan yhteisöönsä kätertyneitä. Näitä termejä näkee edelleen käytettävän, joskin ne ovat pitkälle menettäneet merkityksensä muuten kuin korostettaessa uskonnollisuuden astetta.¹¹

Painotekniikan kehittyttyä keskiajan lopulla alkoi juutalaisista ilmestyä erilaisia pilakuvia, joista osa oli hyvinkin loukkaavia. Saksalaisella kulttuurialueella levisi niin sanottu Judensau-grafiikka, jossa juutalaiset yhdistettiin karkeasti heidän likaisena pitämiinsä sikoihin. Tavallinen kuva oli sellainen, jossa juutalaiset imivät emakon nisiä. Paljon myöhemmin kansallissosialistisessa Saksassa Judensau-nimitys laajennettiin käsittämään myös arjalaisia, joilla oli rakkaussuhde juutalaiseen. Pilakuvien juutalaisen stereotyyppisiksi tunnusmerkeiksi tulivat muun muassa

⁹ Kuparinen 1999, 73–77, 80; Breuer 1988, 140–142.

¹⁰ Kuparinen 1999, 88–91, 113.

¹¹ Torvinen 1989, 10–11.

tummuus ja suuri nenä. Myöhäiskeskiajalla yleistyi myös legenda Ahasveruksesta, joka tunnetaan myös Jerusalemin suutarina tai vaeltavana juutalaisena. Tarinan mukaan hän oli kieltänyt Jeesusta lepäämästä talonsa edessä ja sai rangaistukseksi ikuisen elämän: hän joutuisi vaeltamaan aina siihen asti, kunnes Jeesus palaisi. Väitteiden mukaan Ahasverus nähtiin muun muassa 1500–1800-luvuilla.¹²

Uskonpuhdistus paransi aluksi juutalaisten asemaa Saksassa, mutta lopulta katolinen vastauskonpuhdistus ja myös protestanttien oma juutalaisvastaisuus jättivät tilanteen melko ennalleen. Väitteet uskonpuhdistaja Martti Lutherin juutalaisvastaisuudesta perustuivat hänen elämänsä loppuvuosina kirjoittamiinsa teoksiin. Lutherin ensimmäinen juutalaisvastainen kirjoitus *Wieder die Sabbather an einen guten Freund* ilmestyi vuonna 1538 ja hänen tunnetuin juutalaisia koskenut teoksensa, *Von der Juden und Ihren Lügen* vuonna 1543. Tutkijoiden suhtautuminen Lutherin juutalaisvastaisuuteen on vaihdellut huomattavasti. Vaikkei hänen kirjoituksillaan ollut kovin suurta vaikutusta ilmestymisajankohtanaan, on kuitenkin muistettava, että Luther on myöhemmin ollut yksi juutalaisvastaisuuden ikoneista.¹³

1500-luvun lopulla, kun Euroopan talouspolitiikan valtavirraksi tuli merkantilismi, juutalaiset saivat monissa maissa paremman aseman. Tällöin kaikki, mikä hyödytti valtiota, koettiin hyväksi. Uusi aika toi myös niin sanotut hovijuutalaiset, jotka olivat hoveissa tai niiden läheisyydessä vaikuttaneita juutalaisia, joilla oli laajat taloudelliset suhteet. Tunnetuin hovijuutalainen oli Würtembergin valtiovarainministerinä toiminut Joseph Süss-Oppenheimer, joka oli esikuvana Weit Harlanin vuonna 1940 valmistuneelle kansallissosialistien propagandistiselle *Jud Süß*-elokuvalle. Juutalaisvastaisessa kirjallisuudessa hovijuutalainen on mielletty hallitsijaansa hyödyttäväksi taloustaituriksi, joka samaan aikaan toimi omaksi edukseen ja juutalaisten eduksi tuhoten yhteiskuntaa. Hovijuutalaiset, kuten Süss-Oppenheimer, joutuivat kansan vihan kohteeksi, kun hallitsija kuoli tai tämä menetti luottamuksensa juutalaiseen.¹⁴

¹² Kuparinen 1999, 92–96, 121–127. Vaeltavasta juutalaisesta enemmän esimerkiksi Hasan-Rokem–Dundes 1986.

¹³ Kuparinen 1999, 105–106.

¹⁴ Kuparinen 1999, 108–111.

Kirjallisuuteen alkoi ilmestyä myös laajassa mitassa juutalaisvastaisuutta uudella ajalla. Eräs tuon ajan tunnetuimmista kirjoituksista oli William Shakespearen näytelmä *Venetsian kauppias*, joka ilmestyi 1500-luvun lopulla. Siinä esiintyi tunnottoman juutalaisen liikemiehen perikuvaksi tullut Shylock¹⁵, joka vaati paunan velallisen lihaa. Shakespeare kuitenkin toisti enemmän aikansa stereotyyppiä kuin loi tietoisesti juutalaisvastaisen hahmon. Juutalaisvastaisia tekstejä kirjoittivat myös muun muassa Christopher Marlowe samoihin aikoihin kuin Shakespeare sekä Sebastian Brandt ja Hans Sachs aiemmin. Lisäksi erityisesti Saksassa ilmestyi uudella ajalla paljon nimettömiä juutalaisvastaisia kirjoja ja pamfletteja.¹⁶

1700-luvulla valistus jatkoi siitä, mihin merkantilismi jäi, sillä valistusaatteissa katsottiin uskonnollisen suvaitsemattomuuden olevan väärin. Silti esimerkiksi ranskalainen valistusajattelija Voltaire (1694–1778) oli kirjoituksissaan hyvin juutalaisvastainen. Ensimmäinen askel juutalaisten tekemisessä yhteiskuntakelpoisiksi otettiin Itävallassa: keisari Joosef II antoi vuonna 1781 lain, joka poisti juutalaisille asetetun erityisveron sekä vaatimuksen pitää tunnustusmerkkejä vaatteissaan. Ranskassa juutalaisille annettiin täydet kansalaisoikeudet vallankumouksen pyönteissä vuonna 1789. Vallankumoussotien myötä juutalaiset saivat kansalaisoikeudet monissa muissakin Euroopan maissa, kuten esimerkiksi Preussissa vuonna 1812. Sotien päätyttyä Napoleonin tappioon juutalaisten olot palasivat kuitenkin entiselleen esimerkiksi Italiassa, jossa oikeudet purettiin ja juutalaiset ajettiin takaisin ghettoihin. Saksassa puolestaan käytiin kiivaita väittelyitä juutalaisten asemasta yhteiskunnassa esimerkiksi Preussissa vuosina 1816–1820. On kuitenkin muistettava, että esimerkiksi Ranskan pyrkimyksenä oli saada juutalaiset assimiloitumaan muuhun väestöön.¹⁷

Iso-Britannian kehitys kulki eri teitä siinä mielessä, että siellä esitettiin juutalaisille kansalaisoikeuksia jo vuonna 1753, mutta tuolloin parlamentti hylkäsi lakiesityksen, koska yleinen mielipide oli lakia vastaan. Lopulta vuonna 1858 juutalaiset saivat täydet poliittiset oikeudet Isossa-

¹⁵ Uusi sivistyssanakirja määrittelee Shylockin paitsi hahmoksi Shakespearen näytelmässä myös epiteetillä ”rahanahne, kostonhimoinen ja julma juutalainen”. Uusi sivistyssanakirja 1994.

¹⁶ Kuparinen 1999, 112–115; Penslar 2001, 59–68.

¹⁷ Kuparinen 1999, 133–146; Prager–Telushkin 2003, 115, 120–121. Ks. myös Cohn-Sherbok 1994, 134–139; Galperin 1996, 17; Gartner 2001, 85–86; Katz 1980, 34–47, 74–104; Mahler 1971, 684–685.

Britanniassa. Tanskassa juutalaiset saivat kansalaisyhteisyydet jo vuonna 1814 ja uskonnonvapauden vuoden 1849 perustuslaissa. Ruotsissa kansalaisyhteisyydet myönnettiin vuonna 1870. Norjassa puolestaan sisällytettiin maan perustuslakiin 1814 pykälä, jolla estettiin juutalaisia saapumasta maahan. Tämä pykälä poistettiin vuonna 1851.¹⁸

1870-luvulla syntyi moderni saksalainen juutalaisvastaisuus. Alkuna tälle on pidetty hampurilaisen lehtimiehen Wilhelm Marrin kirjoitusta, jossa hän ensimmäistä kertaa käytti termiä antisemitismi ja nimenomaan poliittisessä merkityksessä. Juutalaiset olivat jälleen syntipukkeina, tällä kertaa muun muassa laman aiheuttajina. Juutalaisvastaisia ryhmiä oli lukuisia, ja kaikilla oli eri syy toimintaansa: oli esimerkiksi rasisteja, jotka vastustivat juutalaista rotua sinänsä, ja kristillis-sosiaalisia ryhmiä, jotka vastustivat väitettyä juutalaista vaikutusta kaikilla aloilla. Vuonna 1879 perustettu Antisemitenliga sai monia seuraajia, joilla kaikilla tavoitteena oli juutalaisuuden vastustaminen. Silti Saksan valtiopäivillä erilaiset juutalaisvastaiset liikkeet menestyivät varsin vaatimattomasti.¹⁹

Rotuajattelu, johon kuuluu myös teoria juutalaisten rodullisista ominaisuuksista ja heikkouksista, alkoi kehittyä 1800-luvun alkupuolella ja huippuunsa 1800-luvun kuluessa. Rotujen, kansojen ja myös sosiaaliluokkien eriarvoisuutta pidettiin luonnollisena tosiseikkana. Charles Darwinin *Lajien synty* ei ollut kannanotto rotuteoreettiseen keskusteluun, mutta siitä huolimatta sen tuloksia sovellettiin myös ihmisiin. Eläintieteilijä August Weismann väitti, etteivät hankitut ominaisuudet periydy; tämä johti ajatukseen, että oli olemassa luonnollista eriarvoisuutta kansojen välillä. Ranskalainen kulttuurifilosofi ja diplomaatti Joseph Arthur de Gobineau (1816–1881) esitti teoksessaan *Essai sur l'inégalité des races humaines* (1853–1855) ajatuksen arjalaisen rodun ylemmydestä muihin verrattuna. Gobineauin tulevaisuudenkuva oli pessimistinen, sillä hänen mukaansa arjalainen ”veri” oli käytetty loppuun. Gobineauin kirjoituksesta innostuneissa saksalaisissa piireissä kuitenkin keskityttiin arjalaisten aseman kohottamiseen ja ihannointiin. Näitä asioita ajoivat muun muassa Ludwig Woltmann ja Hans K. E. Buhmann, joiden julkaisu *Politisch-Anth-*

¹⁸ Gartner 2001, 133; Katz 1980, 31; Kuparinen 185–187; Prager–Telushkin 2003, 121–122.

¹⁹ Kuparinen 1999, 148–153; Gartner 2001, 218.

ropologische Revue pyrki kohottamaan saksalaisten itsetuntoa. He pyrkivät 1800-luvun lopulla popularisoimaan rotuteorioita ja myös kehittämään edelleen arjalaista rotunäkemyksiä.²⁰

Arjalaisten yhdeksi vastakohtaksi nostettiin 1800-luvun lopulla juutalainen rotu, jonka heikkoutta erityisesti Eugen Dühringin (1833–1921) teoksessa *Die Judenfrage als Racen-, Sitten- und Culturfrage. Mit einer weltgesichtlichen Antwort* korostettiin. Hän yhdisti juutalaiskysymyksen rotuun ja ihmisen perinnöllisten taipumusten muuttumattomuuteen. Dühring piti juutalaisia yhteiskuntakelvottomina ja moraaliltaan alhaisina ja perusteli näkemyksensä juutalaisten huonomilla rotuominaisuuksilla. Kuitenkin vielä tunnetumpi teos juutalaisten rodullisesta heikkoudesta oli englantilaisen Houston Stewart Chamberlainin (1855–1927) teos *Die Grundlagen des 19. Jahrhunderts* vuodelta 1890. Hän yhdisti kirjassaan Gobineauin ja Darwinin ajatuksia ja painotti rotujen välistä taistelua kaiken liikkeellepanevana voimana. Juutalaiset maailmanvalloitus suunnitelmien edustivat Chamberlainille uhkaa, ja hän muun muassa väitti, että Jeesus oli alkuaan arjalainen eikä juutalainen ja että siksi kristinusko oli ainoa sovelias uskonto germaaneille.²¹

Juutalaisten määrä kasvoi uuden ajan alussa Itä-Euroopassa Keski-Euroopan karkotuksien vuoksi. Samalla myös näkyvän juutalaisvastaisuuden ja erityisesti sen väkivaltaisen muodon painopiste muutti itään. Tosin jo keskiajalla esimerkiksi Puolassa oli esiintynyt pogromeja. Samaan aikaan, kun Länsi-Euroopassa jatkui juutalaisten 1700-luvun lopulla alkanut emansipoituminen, jatkuivat Itä-Euroopassa pogromit. Unkariin oli syntynyt muuttoliikkeen takia merkittävä juutalainen vähemmistö, joka sai taloudellisesti tärkeän aseman, koska maan oma aatelisto ei ollut kiinnostunut yrittäjyydestä eikä teollisuuden perustamisesta. Unkarissa käytiin 1880-luvun alkupuolella rituaalimurhaoikeudenkäynti, jossa syytetyt juutalaiset todettiin syyttömiksi. Tämä oikeudenkäynti kuitenkin kiihotti juutalaisvastaisuutta entisestään. 1890-luvulla puolestaan juutalaisvastaisuutta ajoivat Unkariin tuolloin perustettu agraariliike sekä poliittinen katolilaisuus. Myös tšekkien, slovakkien ja galizialaisten joukossa oli voimakasta juutalaisvastaisuutta 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa.²²

²⁰ Gartner 2001, 233; Kaikkonen 1985, 20, 23, 25, 29; Kemiläinen 1993, 139–144; Vihola 1985, 72, 75, 81–83; Virtanen 1985, 54, 58–59, 62, 67.

²¹ Kuparinen 1999, 154–158; Briem 1940, 22; Prager–Telushkin 2003, 144–145; Gartner 2001, 222.

²² Kuparinen 1999, 127–131, 169–174; Penslar 2001, 129–130.

Ranskassa juutalaisvastaisuus nousi jälleen 1800-luvun lopulla. Syynä tähän on nähty esimerkiksi tappio Saksalle vuoden 1870–1871 sodassa. Ranskassa juutalaisvastaisia olivat 1800-luvun lopulla erityisesti katolinen kirkko ja armeija. Lehtimies Edouard Drumontin julkaisu *La France Juive* (1886) on ollut juutalaisvastaisuuden klassikoita, mutta se ei silti onnistunut nostamaan kirjoittajaansa Ranskan parlamenttiin ennen kuin aivan vuosisadan lopulla. Juutalaisvastaiset ryhmät tuomitsivat äänekkäästi juutalaisten pääsyn upseerinvirkoihin armeijaan: pontta mielipiteille saatiin niin sanotusta Dreyfus-skandaalista. Alfred Dreyfus (1859–1935) tuomittiin elinkautiseen vankeuteen vuonna 1894, koska hän oli väitteiden mukaan vakoillut Saksan hyväksi. Todisteet olivat hatarat, mutta se ei estänyt tuomiota. Pian kuitenkin löytyi todellinen syyllinen, mutta armeija yritti salata asian. Todellinen syyllinen lisäksi vapautettiin oikeudessa. Armeijan salailuyritys tuli kuitenkin julkiseksi kirjailija Emile Zolan (1840–1902) ansiosta. Hän kirjoitti kirjeen asiasta Ranskan presidentille ja julkaisi sen myös lehdessä otsikolla ”J’accuse...!” eli ”Minä syytän”. Dreyfus sai uuden oikeudenkäynnin, jossa tuomio oli kymmenen vuotta vankeutta, mutta laajojen vastalauseiden takia tuomio kumottiin ja hänet vapautettiin. Vasta kolmannen, vuonna 1906 järjestetyn oikeudenkäynnin jälkeen Dreyfus todettiin syyttömäksi. Ranskan juutalainen yhteisö seurasi tarkasti Dreyfusin oikeudenkäyntiä, sillä yhteisö pelkäsi väitteiden lisäävän juutalaisvastaisuutta Ranskassa.²³

Dreyfus-skandaali ja sen päätös vuonna 1906 lopettivat ranskalaisen juutalaisvastaisen puoluepolitiikan. Juutalaisvastaisen politiikan hiipuminen oli tosin alkanut jo 1900-luvun alussa. Sen sijaan Iossa-Britanniassa juutalaisvastaisuus oli laimeampaa kuin mantereella eikä maan rotuoppeja käsitelleissä kirjoituksissa juuri kiinnostuttu juutalaisista. Tilanne oli pitkälle sama myös Yhdysvalloissa sekä Pohjoismaissa. Viimeksi mainituille oli yhteistä se, että juutalaisasutus oli melko nuorta – Yhdysvalloissa tosin juutalaisia oli huomattavasti enemmän kuin Pohjoismaissa.²⁴

²³ Cohen 1980, 291–308; Kuparinen 1999, 175–179. Ks. myös Gartner 2001, 234–235; Goldstein 1995, 84; Katz 1980, 292–300.

²⁴ Kuparinen 1999, 179–185; Jansen–Boonstra–Kniesmeyer 1992, 64.

Vuoden 1897 väestönlaskennan mukaan Venäjällä oli 5,2 miljoonaa juutalaista, noin puolet kaikista maailman juutalaisista. Nikolai I yritti venäläistää juutalaisia onnistumatta siinä, mutta hänen seuraajansa Aleksanteri II noudatti liberaalimpaa politiikkaa myös juutalaisten suhteen. Hänen kautensa päättyi kuitenkin pommi-iskuun, jonka syypäiksi väitettiin juutalaisia. Seurauksena olivat kolme vuotta (1881–1884) kestäneet pogromit, joissa ei kuollut kovinkaan paljon juutalaisia mutta joissa aineelliset vahingot olivat suuret, sillä noin 20 000 juutalaisen kodit tuhoettiin ja 100 000 kotia kärsi suuria vahinkoja. Uusi laajempi pogromiaalto tuli Venäjän–Japanin sodan aikaan vuosina 1904–1905, sillä juutalaisia väitettiin syypäiksi tähän sotaan ja yleensä kaikkiin muihinkin sotiin. Venäläinen juutalaisvastaisuus perustui puhtaasti väkivaltaan juutalaisia kohtaan. Venäjän pogromit aiheuttivat juutalaispakolaisten vyöryn, josta suuri osa päätyi Yhdysvaltoihin mutta josta myös Länsi-Eurooppa sai osansa.²⁵

Venäjältä oli peräisin myös kaikkein kuuluisin juutalaisvastainen teos, *Siionin viisaitten pöytäkirjat*. Pöytäkirjoissa oli 24 lukua kuvitteellisesta juutalaisten johtomiesten kokouksesta, jossa lyötiin lukkoon suunnitelma maailmanvalloituksesta ja keinoista, joita käytettäisiin tämän suunnitelman toteuttamiseksi. Kirja saavutti suuren suosion ensimmäisen maailmansodan jälkeen, jolloin sen erikielisiä käännöksiä jaettiin Versailles'n rauhankokouksen osanottajille. Maailmansota nähtiin osana juutalaisten väitettyä suunnitelmaa, mikä lisäsi Sergei Nilusin teoksen suurta suosiota.²⁶

Weimarin tasavallan ajan Saksassa oli lukuisia juutalaisvastaisia puolueita ja ryhmittymiä. Merkittävin näistä puolueista oli vuonna 1919 perustettu müncheniläinen Deutsche Arbeiterpartei, joka vuonna 1920 liitti nimensä eteen sanan Nationalsozialistische. Adolf Hitler oli liittynyt puolueeseen puoli vuotta sen perustamisen jälkeen, ja hän sai puolueessa ehdottoman vallan heinäkuussa 1921. Kansallissosialistit sulauttivat muut juutalaisvastaiset ryhmittymät itseensä, tai ryhmittymät hävisivät kannatuksen hiivuttua. Ensimmäisen maailmansodan tappion seurauksena syntyi niin sanottu ”tikarinpistolegenda”, jonka mukaan Saksan armeija ei hävinnyt ensimmäisen maailmansodan aikana.

²⁵ Kuparinen 1999, 191–198; Blüdnikow 1996, 21. Ks myös Gartner 2001, 239–242; Penslar 2001, 200, 202.

²⁶ Kuparinen 1999, 199–204; Gartner 2001, 305. Siionin viisaitten pöytäkirjoista tarkemmin luvussa 6 sekä muun muassa Cohn 1981.

mäistä maailmansotaa rintamalla vaan kaatui kotirintaman ja erityisesti juutalaisten juonitteluihin. Sodan jälkeen juutalaiset saivat yhä näkyvämmän roolin Saksan politiikassa, mikä ärsytti monia. Lisäksi idästä saapuneiden köyhien juutalaispakolaisten suuri määrä oli omiaan lisäämään juutalaisvastaisuutta.²⁷

Adolf Hitlerille juutalaiset olivat paitsi sovelias joukkojen vihan kohde myös missio: hänelle taistelu kansainvälistä juutalaisuutta vastaan oli keskeinen tehtävä. Kuten Eero Kuparinen kirjoittaa, oli vaikea uskoa, etteikö Hitler olisi itse uskonut kirjoituksiinsa ja väitteisiin juutalaisten hallitsemasta maailmasta. Se, mistä Hitlerin juutalaisvastaisuus sai kaiken voimansa, on edelleen epäselvää. Eräiden tutkijoiden väitteiden mukaan Hitlerin isän, joka oli avioton lapsi, puolella olisi ollut juutalaisia, joten Hitlerin juutalaisvastaisuuden on päätelty johtuneen hänen vihastaan omaa perimäänsä kohtaan. Toisaalta Hitler oli sotilaana mukana ensimmäisen maailmansodan hävinneen Saksan armeijassa, ja kun Saksan väitettiin yleisesti kaatuneen juutalaisten keinottelun takia, saattoi Hitler omaksua ajattelun juutalaisista syyllisinä.²⁸

Kansallissosialistien päästyä valtaan Saksassa tammikuussa 1933 alkoivat pian juutalaisvastaiset toimet. Huhtikuun 1933 alussa alkoi Hitlerin julistama juutalaisten liikkeiden boikotti, joka ei ollut valtion järjestämä kampanja vaan nimenomaan kansallissosialistien ruskeapaitaisen SA-organisaation tekemä. Tämä oli kuitenkin vain alkua, sillä 7. huhtikuuta 1933 annettiin laki, jolla valtion virat sallittiin vain arjalaisille, ja 25. huhtikuuta 1933 määrättiin kouluihin ja yliopistoihin rotukohtaiset kiintiöt. Huipentuma tässä kehityksessä, jossa uusia juutalaisten oikeuksia rajoittavia lakeja annettiin jatkuvasti, olivat Nürnbergin puoluepäivien yhteydessä vuonna 1935 annetut niin sanotut rotulait, joilla kiellettiin juutalaisten ja arjalaisten avioliitot ja sukupuolisuhteet, sekä laki, jolla riistettiin juutalaisilta Saksan kansalaisoikeudet. Tämä ei kuitenkaan ollut juutalaisvastaisen lakien loppu, sillä erilaisia rajoituksia tuli tämän jälkeenkin. Huipentumana kansallissosialistisen Saksan juutalaisvastaisuudessa oli juutalaisten organisoitu joukkotuho keskitysleireillä.²⁹

²⁷ Kuparinen 1999, 213–217; Gartner 2001, 304–307.

²⁸ Kuparinen 1999, 204–213; Hoffman 1998, 75.

²⁹ Gartner 2001, 312–313; Kuparinen 1999, 220–230.

Saksa ei kuitenkaan ollut ainoa maa, jossa esiintyi julkista juutalaisvastaisuutta maailmansotien välillä. Esimerkiksi Valko-Venäjällä ja Ukrainassa tapahtui laajoja pogromeja vuosina 1918–1921. Venäjän sisällissodan aikaiseen valkoisen puolen juutalaisvastaisuuteen vaikutti muun muassa se, että valkoinen puoli ei pitänyt väliaikaisen hallituksen emansipaatiopolitiikasta ja kansalaisyhteisöjen myöntämisestä juutalaisille. Kun bolševikit saivat vallan Venäjällä, annettiin siellä vuonna 1922 uusi rikoslaki, jossa kiihotus kansanryhmää vastaan julistettiin rangaistavaksi. Silti myös Neuvostoliitossa esiintyi juutalaisvastaisuutta kaiken aikaa.³⁰

Tilanne oli pitkälle sama myös Puolassa. Maassa oli Neuvostoliiton jälkeen maailman suurin määrä juutalaisia. Puolan–Venäjän sodan vuosina 1919–1920 ja jo ennen sotaa maassa oli pogromeja. Sodan aikana molemmat osapuolet pitivät juutalaisia syyppinä vihollisen avustamiseen. Puolalainen juutalaisvastaisuus ei kuitenkaan johtanut käytännön tekoihin valtiotasolla, sillä maa ei säättänyt juutalaisvastaisia lakeja 1930-luvullakaan. Sotien välisen ajan Puolaa on kuitenkin tutkimuksissa väitetty hyvin juutalaisvastaiseksi maaksi, joskin eräät tutkijat ovat pitäneet väitettä liioiteltuna. Lisäksi puolalaiset itse ovat usein halunneet nähdä itsensä uhreina, ja tähän kuvaan ei ole sopinut ajatus, että puolalaiset olisivat itse sortaneet vähemmistöä. Romania puolestaan oli Euroopassa viimeinen maa, joka antoi juutalaisille kansalaisyhteisöedut; ne annettiin vuonna 1923. Maassa oli myös juutalaisvastaisia puolueita, jotka vaalivoiton jälkeen muodostivat maan ensimmäisen selkeästi juutalaisvastaisen hallituksen vuonna 1937. Tämä hallitus ehti olla vallassa vain kaksi kuukautta mutta ehti muun muassa säätää lain, jolla kaikki Romaniaan vuoden 1918 jälkeen muuttaneet juutalaiset menettivät kansalaisyhteisönsä. Unkarissa juutalaisvastaisuutta lisäsi Bela Kunin johtama sekasortoisen ajan sosialistinen vallankumoushallitus vuonna 1919. Tämä johti 1920-luvun alussa eräisiin juutalaisvastaisiin lakeihin, mutta laajamittaisempi juutalaisvastainen lainsäädäntö toteutettiin vuosina 1938–1941. Tällöin säädettiin muun muassa laki juutalaisten oikeuksien rajoittamisesta sosiaali- ja talouselämässä.³¹

³⁰ Jewish pogroms [1926]; Kuparinen 1999, 234–239; Heinemann et. all. 1974, 43; Heller 1977, 48–52; Slutsky 1974, 131–133.

³¹ Kuparinen 1999, 239–248, Mendelsohn 1987, 130–138.

Juutalaisvastaisuutta on tutkittu laajalti: lähes kaikista Euroopan maista on ilmestynyt tutkimus tai useitakin maan juutalaisvastaisuuden historiasta.³² Lisäksi juutalaisten omaa historiaa eri maissa on tutkittu laajalti. On muistettava, että näillä kahdella tutkimuslinjalla on yksi perustavanlaatuinen ero: tutkittaessa jonkin maan juutalaisvastaisuutta ei tutkimuskohteena ole suinkaan maan oma tai kansainvälinen juutalaisuus omine erityispiirteineen vaan kyseisen maan muut asukkaat ja heidän suhtautumisensa. Suomalaisen juutalaisvastaisuuden tutkimus on keino tutkia suomalaista rasismia ja sen vaikutteita.

Juutalaisvastaisuuden monet selitysmallit

Juutalaisvastaisuutta on pyritty tutkimaan, rajaamaan ja määrittelemään monin eri tavoin. Tutkija Helen Feinin määritelmä juutalaisvastaisuudesta on yksi kattavimmista: hänen mukaansa juutalaisvastaisuus tarkoittaa juutalaisia kohtaan kollektiivisesti tunnettujen latenttien ja kestävien vihamielisten käsitysten rakennelmaa, joka ilmenee yksilöissä asenteina ja kulttuureissa myyttinä, ideologiana, kansanperinteenä ja kuvitteluna. Juutalaisvastaisuutta on kuitenkin helpompi kuvata kuin selittää. Tutkija Albert S. Lindemann toteaaakin, että huomioon ottaen juutalaisiin kautta vuosisatojen kohdistuneen vainon on ihme, että he ylipäätään ovat selvinneet hengissä. Toisaalta hän painottaa, etteivät juutalaiset suinkaan ole kaikkialla joutuneet vihan tai ainakaan enemmistön vihan kohteeksi. Juutalaisvastaisuuden tutkimuksella on kaksi päätutkimuslinjaa, joista toinen käyttää historian tutkimuksen ja toinen sosiaalitieteellisiä tutkimusmenetelmiä. Tämä tutkimus kuuluu ensin mainittuun ryhmään.³³

Juutalaisvastaisuuden tutkimuksessa on käytetty erilaisia selitysmallia. Keskeinen kysymys on se, onko kyseessä yksi ja sama ilmiö koko sen historian ajan vai onko kyseessä sarja sosiaalisia, poliittisia ja psykologisia ilmiöitä. Toiseuden ja ulkopuolisuuden teoria on suosittu selitysmalli: sen lähtökohtana on enemmistön tuntema ennakkoluuloisuus, ksenofobia, juutalaisvähemmistöä kohtaan. Ksenofobiaa on aiheuttanut jo kauan myös se, että juutalaiset eristäytyivät ja myös poikkesivat ainakin uskonnollisesti valtaväestöstä. Tämä johti vihanpurkauksiin, mikä taas puo-

³² Eri maiden juutalaisvastaisuudesta tehtyjä tutkimuksia on tarkemmin nähtävissä lähdeluettelossa.

³³ Fein 1987, 67; Lindemann 2000, 4–5. Ks. myös Berggren 1999, 45–47; Kuparinen 1999, 9–10; Kuparinen 2004, 192.

lestaan johti yhä tiukempaan eristäytymiseen, jolloin seurauksena oli loputon kehä. Tätä selitysmallia on kutsuttu myös ryhmäennakkoluuloteoriaksi. Tutkija Gavin I. Langmuir puolestaan toteaa, että etnisen ennakkoluuloisuuden käsite luotiin kuvaamaan juutalaisia ja mustaihoisia kohtaan tunnettua epäluuloa. Milton Rokeach taas katsoo, että juutalaisia vihattiin siksi, että ei-juutalaiset vierastivat juutalaisten erilaista arvomaailmaa.³⁴

Kontaktiteorian mukaan juutalaisvastaisuus selittyy puolestaan sillä, että valtaväestöllä ei ollut useinkaan kontakteja juutalaisiin. Ulkopuolisuus on puolestaan yksi vanhimpia juutalaisvastaisuuden selitysmalleista. Tämän mallin mukaan juutalaiset erosivat poliittisesti ja kulttuurisesti valtaväestöstä ja lisäksi juutalaisilla oli oma, erillinen uskontonsa, joka niin ikään erotti heidät muusta väestöstä: hallitsijat antoivat heille erillisoikeuksia, joihin ei sisältynyt samoja velvollisuuksia kuin kristityillä, kuten esimerkiksi kirkollisverot, ja tämä erotti heidät jälleen muista. Tosin juutalaiset saattoivat joutua maksamaan erillisveroja näistä erioikeuksista.³⁵

Gavin I. Langmuirin mukaan ksenofobisessa juutalaisvastaisuudessa ei ollut mitään erikoista. Juutalaisten erikoinen asema kansana muiden kansojen keskellä ilman omaa maata, mutta siitä huolimatta oman kulttuurinsa ja uskontonsa säilyttäneenä, on Langmuirin mielestä syy ksenofobiseen juutalaisvastaisuuteen. Koska eurooppalaisten ksenofobiset mielipiteet juutalaisista eivät eronneet merkittävästi muista kansoista olleista käsityksistä ja koska juutalaisilla itselläänkin oli vastaavia mielipiteitä muista kansoista, ei Langmuirin mukaan ksenofobisia näkemyksiä juutalaisista voi pitää varsinaisena juutalaisvastaisuutena, siis antisemitisminä.³⁶

Juutalaisten erilaisuutta keskiajan Euroopassa korosti niin ikään heidän toimintansa rahanlainaajina. Vaikka tällä toiminnalla olikin tietty sosiaalinen tilaus, johti tämä tehtävä juutalaiset yhä eristyneempään ja myös vihatumpaan asemaan yhteiskunnassa. Rahan avulla juutalaisilla oletettiin olevan myös valtaa. Keskiajalla levisi väite juutalaisesta koronkiskurista ja 1800-luvulla juutalaisista pankkiireista, joilla oli käsissään koko yhteiskunta. Näille molemmille väitteille oli yhteistä ajatus juutalaisista verenimijöinä, jotka elivät muiden ihmisten kustannuksella. Moder-

³⁴ Kuparinen 2004, 193; Langmuir 1990b, 317, 321, 323; Rokeach 1960, 135.

³⁵ Kuparinen 1999, 10; Kuparinen 2004, 193–194.

³⁶ Langmuir 1990b, 339–340.

nin antisemitismin syntyaikana 1800-luvun lopulla oli myös jo useiden vuosikymmenten ajan ollut vallalla nationalistinen suuntaus, joka korosti kansallisvaltioiden merkitystä. Juutalaisten ei katsottu soveltuvan kansalliseen kokonaisuuteen ulkopuolisuutensa ja erilaisuutensa takia. Tästä syystä Eero Kuparinen onkin kirjoittanut, että nationalismi ja juutalaisvastaisuus kulkivat käsi kädessä.³⁷

Suosittuja juutalaisvastaisuuden selitysmalleja tutkimuksissa ovat olleet sosioekonomiset mallit, joissa juutalaisvastaisuuden syy on pyritty löytämään kilpailusta ja konflikteista. Kilpailun pelon on väitetty olleen syynä juutalaisvastaisuuteen jo antiikin aikoina, mutta huippuunsa tämän mallin mukainen juutalaisvastaisuus kehittyi 1800-luvulla. Tämä selittyy sillä, että 1800-luvulla juutalaiset saivat emansipaation myötä esimerkiksi Ranskassa vapaasti valita ammattinsa aiempien tiukkojen rajoitusten sijaan. Vastareaktionä monissa maissa juutalaisvastaisuus lisääntyi. Tämä kärjistyi maailmansotien välisenä aikana muun muassa Saksassa juutalaisille myönnettyjen kansalaisoikeuksien purkamiseen.³⁸

Juutalaisten toiminta niin sanottuna välittäjävähemmistönä kuuluu myös sosioekonomisiin selitysmalleihin. Tällä tarkoitetaan sitä, että juutalaiset toimivat massan ja eliitin välillä esimerkiksi veronkerääjinä, jolloin massan tuntema viha eliittiä kohtaan suuntautuikin väliportaana oleviin juutalaisiin. Näitä selitysmalleja on kuitenkin arvosteltu siitä, että ne antavat suuren painon taloudellisille seikoille. Yhteistä sosioekonomisille malleille on kuitenkin se, että niissä kaikissa juutalaiset nähdään tavallaan syntipukkeina. Juutalaiset sopivat monissa tilanteissa syypäiksi, kun jotain valtiota oli kohdannut epäonni, vaikkapa sota, tautiepidemia tai taloudellinen epävarmuus. Esimerkkejä juutalaisten joutumisesta syntipukeiksi ovat muun muassa Aleksandrian tapahtumat vuonna 38, jolloin kreikkalaiset purkivat roomalaisia kohtaan tuntemansa vihan juutalaisiin ja tapahtumat ensimmäisen ristiretken aikaan 1000-luvun lopulla ja Mustan surman yhteydessä 1300-luvulla. Ristiretkien aikaan juutalaisvastaisuuteen toimiin ryhtyi tavallinen kansa, mutta Mustan surman yhteydessä hallitsijat ja kaupunkien raadit.³⁹

³⁷ Kuparinen 2004, 194–195; Isaksson–Jokisalo 2005, 131–133; Prager–Telushkin 2003, 59–60.

³⁸ Kuparinen 1999, 10; Kuparinen 2004, 196.

³⁹ Kuparinen 1999, 10–11; Kuparinen 2004, 196–197; Murray 1978, 68–69; Prager–Telushkin 2003, 58–59.

Kristinuskon merkitystä juutalaisvastaisuuden selittäjänä ei voi syrjäyttää. Molemmat uskonnot pohjaavat samaan kirjoituskokoelmaan, Vanhaan testamenttiin, ja siksi kristityt halusivat tehdä eron juutalaisuuteen saavutettuaan merkittävän aseman Euroopassa. Kristinuskoko ei kuitenkaan ole ainoa eikä riittävä selitys juutalaisvastaisuudelle, se on vain osaselitys. Langmuir on kuitenkin tutkimuksessaan *History, Religion and Antisemitism* todennut, että kristittyjen juutalaisvastaisuus on ollut erityisen voimakasta verrattuna muiden uskontokuntien edustajiin. Vaikka jotkut kristityt ovat perustelleet juutalaisvastaisuuttaan juuri kristinuskolla, on ollut myös sellaisia, joille joidenkin kristinuskon suurten auktoriteettien, kuten Lutherin, juutalaisvastaisuus on ollut pulmallinen. Lisäksi on muistettava, että kristinuskon perusteeseihin kuului nimenomaan juutalaisten käännättämisen tärkeys. Myös suomalaisia lähettäjiä osallistui juutalaislähetykseen tutkimusajankohtanani. Teologi Reinhold Niebuhr varoitti lisäksi 1920-luvulla lähetystyötä tekeviä juutalaisvastaisuuden aiheuttamasta vaarasta. Niebuhrin mukaan vuosisatoja jatkunut juutalaisvastaisuus oli saanut juutalaiset epäilemään kristittyjen tarkoituksia, joten käännätytö oli vaikeaa.⁴⁰

Rotupohjaisen juutalaisvastaisuuden ensimmäiset vaikutteet tulivat ranskalaisen kirjailija Joseph Arthur de Gobineau paljolti väärin ymmärryksestä teoksesta *Essai sur l'inégalité des races humaines* (1853–1855). Gobineau itse piti teoksensa tärkeimpänä sanomana kehitysoptimismia, mutta siitä nostettiin esiin arjalaisuus sekä juutalaisten rodullinen alempiarvoisuus. Sen sijaan kansantaloustieteilijä Eugen Dühringille juutalaiset todella olivat alempi rotu, vuosituhatuuden sisäsiittoaikojen hedelmä. Rotupohjainen juutalaisvastaisuus vietiin huippuunsa kansallissosialistisessa Saksassa.⁴¹

Yksi juutalaisvastaisuuden selitysmalleista on oletus, että se oli khimairalaista eli harhamallista: Khimaira oli antiikin mytologiassa tulta pärskivä hirviö, joka oli edestä jalopeura, keskeltä vuo-

⁴⁰ Langmuir 1990a, 18–20; Ahonen 2000, 233; Isaksson–Jokisalo 2005, 125–130; Nurminen 2000, 13–14. Kristinuskon ja Uuden testamentin merkityksestä juutalaisvastaisuudelle on kirjoittanut myös mm. Eakin 1998, 7.

⁴¹ Isaksson–Jokisalo 2005, 142; Kuparinen 1999, 154–155; Prager–Telushkin 2003, 137–139.

hi ja takaa käärme.⁴² Antiikin Khimairaa kukaan ei ollut nähnyt, mutta sen ”tiedettiin” olevan olemassa. Harhamallinen juutalaisvastaisuus tarkoittaaakin sitä, että juutalaisten oletettiin olevan muun muassa kansainvälisten salaliittojen, kommunismin ja vapaamuurariuden takana, vaikkei kenelläkään ollut mitään todisteita asiasta. Gavin I. Langmuir on pitänyt harhamallista juutalaisvastaisuutta jopa ainoana hyväksyttävänä määritelmänä juutalaisvastaisuutta kuvattaessa: esimerkiksi ksenofobia ei ole hänen mukaansa riittävä määritelmä. Keskiajalla juutalaisten väitettiin myrkyttäneen kaivoja ja aiheuttaneen näin ruton leviämisen ja vielä 1960-luvulla on juutalaisten väitetty suorittaneen kristittyjen rituaalimurhia. Matti Myllykoski ja Svante Lundgren kritisoivat tutkimuksessaan *Murhatun jumalan varjo* (2005) Langmuirin näkemystä siitä, että harhamallinen juutalaisvastaisuus olisi syntynyt vasta keskiajalla – Myllykosken ja Lundgrenin mukaan ilmiö on vielä vanhempi.⁴³

Langmuir määrittelee harhamallisiksi väitteet, jotka sisältävät jostain ryhmästä tuntomerkkejä, joita ei ole empiirisesti todennettu. Toisaalta hän uskoo, että joidenkin ei-juutalaisten kohdalla ajatus juutalaisten aiheuttamasta uhasta oli niin voimakas, että se sai unohtamaan kaiken todellisen tiedon. Harhamallisen juutalaisvastaisuuden tyyppiesimerkki on jo keskiajalta peräisin oleva väite juutalaisten suorittamista rituaalimurhista, joissa juutalaisten kerrottiin murhaavan kristittyjä, erityisesti lapsia, ja juovan sekä käyttävän heidän vertaan omiin salaisiin menoihinsa. Näitä väitteitä ei ole koskaan osoitettu todellisiksi. Harhamallisia ovat Langmuirin mukaan myös esimerkiksi väitteet mustaihoisten älyllisestä heikkoudesta valkoihosiin verrattuna sekä naisten verrattuna miehiin.⁴⁴

Langmuirin mukaan ksenofobisille ja harhamallisille ajatuksille täytyy olla kohderyhmä, johon nämä oletukset ja pelot voidaan kohdistaa – siis esimerkiksi juuri juutalaiset. Yksi osa tällaista ajattelua on ksenofobinen oletus, että esimerkiksi joidenkin juutalaisten on täytynyt osallistua toimiin, jotka ovat uhka yhteisölle, siis omassa tutkimuksessani suomalaisille. Langmuir toteaa,

⁴² Uusi sivistyssanakirja 1994. Monet tutkijat käyttävät tässä yhteydessä termiä virheellisessä muodossa kimaira, joka kuitenkin on biologian termi ja tarkoittaa kahden perinnöllisesti erilaisen kasvilajin solukoiden yhteenkasvamista.

⁴³ Kuparinen 1999, 11–12; Langmuir 1990b, 340–351; Myllykoski–Lundgren 2005, 22–23. Myllykoski ja Lundgren käyttävät khimairalaisen juutalaisvastaisuuden sijaan termiä irrationaalinen juutalaisvastaisuus.

⁴⁴ Langmuir 1990b, 328, 332, 334–335.

ettei ksenofobiolla ja harhamallisuudella ole välttämättä mitään yhteyttä: eurooppalaiset ovat vuosisatojen ajan tavanneet uusia kansoja, joista heillä on ollut ksenofobisia ennakkoluuloja, mutta ne eivät ole olleet samaan aikaan luonteeltaan harhamallisia. Harhamallisessa ajatusmallissa oletetaan, että juutalaisten sosiaalisessa ja kulttuurisessa ilmiössä on jotain, joka erottaa heidät valtaväestöstä. Toisaalta enemmistö myös haluaa harhamallisessa ajattelussa tunnistaa vähemmistön, joko vältelläkseen näitä tai jopa hyökätäkseen näitä vastaan, joko fyysisesti tai henkisesti. Jos vähemmistö ei eroa ulkonäkönsä puolesta enemmistöstä, kuten juutalaisten tapauksessa on laita, voi enemmistö vaatia äärimmillään ulkoista tunnusta – kuten kansallissosialistisessa Saksassa Daavidin tähden – erottaakseen vähemmistön edustajat. Näin vähemmistön edustajat muodostuvat monille enemmistön jäsenille fyysiseksi sosiaalisen ja henkilökohtaisen uhan symboliksi: näin oletettu kuva juutalaisista sekoittuu todellisuuteen.⁴⁵ Näinhän kävi juuri kansallissosialistisessa Saksassa.

Joko harhamallista tai ksenofobista juutalaisvastaisuutta tai molempia esiintyy Langmuirin mukaan kirjallisuudessa, taiteissa ja muilla kulttuurin aloilla, joissa sitä on käytetty sosiaalisten ja psyykkisten uhkakuvien symboleina. Tämä on johtanut siihen, että alkujaan yksittäiset ajatukset joissain tapauksissa levisivät yhteiskunnassa laajalle ja vaikuttivat joissakin maissa jopa yhteiskuntapolitiikkaan. Silti on muistettava, ettei tämänlaatuinen politiikkaan vaikuttava harhamallinen juutalaisvastaisuus koskaan ole levinnyt koko kansaan, sillä aina on ollut niitä, jotka eivät ole uskoneet esitettyjä väitteitä. Lisäksi niistäkään, jotka uskoivat väitteisiin, eivät edes kansallissosialistisessa Saksassa kaikki ryhtyneet todellisiin juutalaisvastaisiin toimiin.⁴⁶

Tutkimuskysymykset ja metodi

Tutkimuksessani *Juutalaisvastaisuus suomalaisissa aikakauslehdissä ja kirjallisuudessa 1918–1944* selvitän, millaista suomalainen juutalaisvastainen kirjoittelu oli vuosien 1918–1944 aikana. Juutalaisvastaisuudella on maailmalla pitkä traditio, mutta oliko Suomessakin omaa juutalaisvastaisuutta ja sitä ajavia tahoja? Vaikuttiko suomalaisten suhtautumiseen juutalaisiin maailmanso-

⁴⁵ Langmuir 1990b, 338–340.

⁴⁶ Langmuir 1990b, 349–350.

tien välisen ajan saksalaissuuntautuminen, joka huipentui aseveljeyteen jatkosodassa? Näkykö Saksassa voimakkaana näkynyt juutalaisvastaisuus sellaisenaan Suomessa? Oliko juutalaisvastais-
ten suomalaisten suhtautuminen juutalaisiin lainattu Saksasta vai oliko 1800-luvun lopulla Venäjäl-
lä laajalti levinneillä pogromeilla kannattajia myös Suomessa? Oliko Suomessa tahoja, jotka liet-
soivat järjestelmällisesti juutalaisvastaisuutta vai oliko juutalaisvastaisuus vain sivujuonne muussa
politiikassa? Oliko suomen- ja ruotsinkielisillä sekä eri puolueilla ja eri poliittisilla suuntauksilla
eroja suhtautumisessa juutalaisiin? Tapahtuiko suhtautumisessa juutalaisiin muutoksia tutkimus-
ajankohtana ja jos tapahtui, milloin ja miksi?

Juutalaisvastaisuutta on, kuten edellä on kerrottu, pyritty selittämään muun muassa ulkopuoli-
suudella, toiseudella, juutalaisten erikoisella asemalla kansojen joukossa sekä sosioekonomisilla
selitysmalleilla. Suomessa ei ollut paljon juutalaisia eivätkä he olleet näkyvässä asemassa, mutta
silti juutalaisvastaisissa piireissä juutalaisia pidettiin Suomen jopa suurimpana uhkana. Koti- ja
ulkomaisissa juutalaisia ja juutalaisvastaisuutta sivuavissa tutkimuksissa on yllättävän usein tyy-
dytty pelkästään kronologiseen asioiden ja tapahtumien esitykseen vailla varsinaisia tutkimus-
metodeja.⁴⁷ Oikeastaan vain Kuparinen on Suomessa hakenut juutalaisvastaisuudelle selitysmal-
lia. Tässä tutkimuksessa en nosta esiin yhtä selitysmallia kaikelle juutalaisvastaisuudelle, joka
esiintyi Suomessa tutkimusaikanani vaan tuon eri yhteyksissä esille eri malleja aina sen mukaan
mihin tyyppiin kyseinen kirjoitus kuului. Syynä tähän on se, että suomalaiset juutalaisvastaiset
kirjoitukset eivät kuuluneet vain yhteen edellä mainituista tyypeistä vaan jopa samassa kirjai-
tuksessa saattoi olla väitteitä, jotka kuuluivat eri malleihin.

Historiantutkijan on asetettava tutkittavat asiat oikeisiin yhteyksiinsä, oikeisiin konteksteihin.
Markku Hyrkkäsen mukaan tässä on otettava huomioon kaksi tärkeää seikkaa. Ensinnäkin, kon-
tekstoiminen on sekä tekstien että kontekstien tulkintaa ja toiseksi, ei ole olemassa mitään pri-
määriä, etukäteen määrättyä kontekstia. Tutkittavaa tekstiä lukiessaan tutkija Hyrkkäsen mu-
kaan yhdistää sen mielessään muuhun lukemaansa aineistoon: konteksti löytyy käytännössä

⁴⁷ Tällaisia ovat esimerkiksi Benbassa 1999, Braham 1981, Cooper 2000, Eisenbach 1991, Elon 2002, Graetz 1998, Heinemann et al 1974, Hyman 1998, Katz 1980, Keogh 1998, Kertzer 2002, Lukas 1997, Neville 1999 ja Pinkus 1988.

tekstejä tulkittaessa. Itse kontekstoiminen on päättymätön ketju, sillä jokaiselle kontekstille löytyy aina kontekstinsa.⁴⁸ Hyrkkänen kirjoittaaakin teoksessaan *Aatehistorian mieli*:

”Kontekstoinnin rajaaminen esimerkiksi tekstien kirjoittajien intentioiden tulkintaan rajaa melkoisesti tekstien merkityksiä. Tämä merkitysten rajautuminen voi olla täysin asianmukaista tutkimustehtävän rajaamista. Tutkimuksen kohteenahan voi olla tekstien merkityshistorian sijasta (tai ohelle) kirjoittajan toiminta ja ajattelu, joiden ymmärtämistä helpottavina konteksteina voivat olla intentiot.

...

Intentioiden käsitteellisinä edellytyksinä eli asianmukaisina konteksteina voivat toisin sanoen olla eri kulttuureille ja yksilöillekin ominaiset maailmankuvat, mentaliteetit ja enemmän tai vähemmän itsestään selviksi ymmärretyt käsitteet. Niiden yhteys puolestaan tulee ymmärretyksi olosuhteiden tulkinnan tai käsittämisen valossa, tutkijan vastauksena kysymykseen, miten tuo monimutkainen käsitteellinen yhteyksien verkko on punoutunut. Olennaista tässäkin on, että intentiot, uskomukset, maailmankuvat, mentaliteetit, käsitteet ja olosuhteet eivät tutkimuksessa ole toistensa konteksteja ’itsestään’ vaan tutkija saattaa ne yhteen tutkimustehtävän niin vaatiessa, ja tutkimuksen sekä menetelmä että tulos on tutkijan tulkintojen ja päätelmien käsitteellinen yhteys.”⁴⁹

Suomalaisen juutalaisvastaisuuden tutkimuksessa tämä on tutkimusmetodina selkein nimenomaan tutkimukseni laajan ja heterogeenisen materiaalin vuoksi. Ihmisten kielteinen suhtautuminen toiseen kansaan ei synny itsestään vaan se vaatii syyn tai motiivin, ja siksi on tärkeää pyrkiä löytämään tuo syy tai ne syyt itse niistä ihmisistä ja tahoista, jotka olivat esimerkiksi suomalaisten juutalaisvastaisten lehtikirjoitusten taustalla tai jotka olivat mukana lehtien toimittajina tai erilaisten organisaatioiden keskeisinä henkilöinä. Tätä kautta suomalaisten kielteinen suhtautuminen maassa vähemmistönä eläneisiin juutalaisiin ja juutalaisuuteen yleensä saa merkityksensä muunakin kuin irrallisena toimintana ja juonteena kansakunnan historiassa.

Tutkimuksen aikarajaus

Tutkimukseni alkuvuosi on 1918, jolloin Suomen eduskunnan edellisenä vuonna hyväksymä laki juutalaisten kansalaisoikeuksista astui voimaan ja juutalaisten asema Suomessa muuttui kertaheitolla. Tutkimuksen päättymisvuosi on 1944, jolloin sota vahvasti juutalaisvastaisen Saksan rinnalla päättyi. Tämän jälkeen juutalaisia koskeneisiin kirjoituksiin ja mielipiteenilmauk-

⁴⁸ Hyrkkänen 2002, 200–202, 214.

⁴⁹ Hyrkkänen 2002, 215–216.

siin mukaan tulivat niin sanotut ”holokaustin silmälasit”, jotka muuttivat ihmisten asenteita: juutalaisvastaisia mielipiteitä alettiin pitää Saksan toimeenpaneman juutalaisten kansanmurhan takia yleisesti tuomittavina. Israelin valtion perustaminen vuonna 1948 muutti myös osaltaan tilannetta.

Käytän tutkimuksessani termiä juutalaisvastaisuus kuvatessani suomalaisten kielteistä suhtautumista juutalaisiin. Yleisesti käytetään termiä antisemitismi, kun tarkoitetaan kielteistä suhtautumista juutalaisiin. Sana oli käytössä jo tutkimusaikanani: Tietosanakirjan vuoden 1909 painoksessa oli selitys termille antisemiitti.⁵⁰ Antisemitismi-termiin liittyy kuitenkin periaatteessa kielteinen suhtautuminen kaikkiin seemiläisiin kansoihin, siis jopa arabeihin, joten mielestäni on kielellisesti parempi puhua juutalaisvastaisuudesta. Nykyään antisemitismi-termiä tosin käytetään kuvaamaan pelkästään juutalaisiin kohdistuvaa vihamielisyyttä, mutta haluan kuitenkin käyttää mielestäni sisällöllisesti tarkempaa termiä. Lisäksi yleisesti käytetään termiä antijudaismi, jolla tarkoitetaan juutalaista uskontoa kohtaan tunnettua vihaa.

Rasismi-termi tuli yleisesti käyttöön 1930- ja 1940-luvuilla. Rasismi on määritetty ”rodun” perusteella tapahtuvaksi syrjinnäksi, sorroksi tai kiihkoiluksi ja opiksi, politiikaksi tai asenteiksi, jotka perustuvat ajatukseen rotujen erilaisuudesta ja eriarvoisuudesta. Rasismi ei kuitenkaan ole ollut yksi muuttumaton ideologia, vaan se on muuttunut niin sisältönsä kuin muotojensa osalta aikojen kuluessa.⁵¹ Myös juutalaisvastaisuus on rasismia, mutta olen tässä tutkimuksessa tukenut nimenomaan edellä esiteltyihin juutalaisvastaisuuden määritelmiin, koska ne ovat tarkempia ja soveltuvampia.

Aikaisempi tutkimus

Eero Kuparisen *Aleksandriasta Auschwitziin: antisemitismin pitkä historia* (1999) on laajin suomenkielinen yleisesitys juutalaisvastaisuudesta. Kirjassa esitellään nimensä mukaisesti juutalaisvastaisuuden historiaa koko maailmassa, ja sen pääpaino on 1900-luvulla. Kirjan

⁵⁰ Tietosanakirja 1909.

⁵¹ Halmesvirta 1993, 8–9; Mattila 1996, 127–129; Karemaa 1998, 9.

lähdemateriaali on laaja ja kattava: tutkimuksessa käydään läpi eri maita, mutta siinä kuitenkin pyritään luomaan kokonaiskuva juutalaisvastaisuudesta. Kyseessä on tutkimuksellisesta näkökulmasta antoisin suomenkielinen teos. Suomi on kuitenkin teoksessa sivuosassa, koska kyseessä on yleisesitys

Kuparinen käy kirjansa aluksi läpi erilaisia juutalaisvastaisuuden selitysmalleja. Kuparisen tutkimus antaa lisäksi hyvän yleiskuvan kansainvälisen juutalaisvastaisuuden historiasta. Tuon yleiskuvan ympärille on hyvä tehdä tarkempi esitys, jossa painottuvat omat tutkimuskysymykset. Kuparinen kirjoittaa juutalaisvastaisuuden taustoista myös Historiallisen aikakauskirjan numeron 2/2004 Juutalaisuus ja antisemitismi -teemanumerossa. Kirjoituksessaan ”Onko antisemitismi ikuista? Juutalaisvihan elementit eilen ja tänään” hän esittelee juutalaisvastaisuuden historiaa lyhyemmin ja analyttisemmin kuin tutkimuksessaan *Aleksandriasta Auschwitziin*. Kuparinen painottaa sitä, että juutalaisvastaisuutta on paljon helpompi kuvata kuin selittää: hän kuitenkin esittää juutalaisyhteisön sulkeutuneisuuden olleen tärkeä tekijä juutalaisvastaisuuden synnyssä. Lisäksi Kuparinen painottaa kristinuskon merkitystä juutalaisvastaisuuden selittäjänä. Keskiajalla syntynyt ajatus juutalaisista kristittyjä riistävinä rahanlainaajina ja pankkiireina onkin säilynyt meidän päiviimme asti. Kuparinen esittelee myös tarkemmin ulkopuolisuuteen perustuneen juutalaisvastaisuuden, jossa syyksi vihalle nähdään se, että juutalaiset eivät sopeutuneet muiden ihmisten joukkoon vaan eristäytyivät omiensa joukkoon. On kuitenkin muistettava, että kristityt eivät aina halunneet juutalaisia keskuuteensa vaan heidät haluttiin eristää. Kyseessä oli siis kaksisuuntainen tapahtuma, jossa juutalaiset eristettiin, koska kristityt halusivat niin samaan aikaan kuin juutalaisia syytettiin eristäytymisestä.

Mikko Myllykosken ja Svante Lundgrenin tutkimuksessa *Murhatun jumalan varjo. Antisemitismi kristinuskon historiassa* (2005) esitellään nimensä mukaisesti kristittyjen harjoittaman juutalaisvastaisuuden historiaa koko maailmassa. Teos on läpileikkaus kaksituhatuotisesta historiasta eikä se sinänsä anna mitään uutta aiempaan tutkimukseen nähden, mutta teoksen ansiona on sen suomenkielisyys: kyseessä on ensimmäinen näin laaja suomenkielinen tutkimus aiheesta.

Suomalaisten suhtautumista juutalaisiin on tutkittu lähinnä autonomian ajalta, esimerkiksi Kaija Kriikun Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielmassa *Juutalaiskysymys pappissäädyn käsittelyssä vuosina 1872–1897* (1979) ja Berndt Federleyn historian pro gradu -tutkielmassa *Hållningen till judarna i Finland under den andra förtrycksperioden* (1984). Kriikku on käynyt yksityiskohtaisesti läpi pappissäädyn keskustelut, mutta ei juuri analysoi aiheistoa. Sama koskee Federleyn tutkielmaa. Molemmat antavat kuitenkin lisätietoja suhtautumisesta juutalaisiin omaa tutkimusaikaani edeltäneeltä ajalta.

Itsenäisyyden ajan ensimmäisiä vuosikymmeniä ja sota-aikaa koskevissa suhtautumista juutalaisiin sivuavissa tutkimuksissa on käsitelty lähinnä pakolaisia sekä toisen maailmansodan aikana Saksaan tehtyjä luovutuksia. Taimi Torvinen on kirjoittanut tutkimukset *Pakolaiset Suomessa Hitlerin valtakaudella*, joka ilmestyi 1984 ja *Kadimah! Suomen juutalaisten historia* (1989). Juutalaisten historia Suomessa esittelee nimensä mukaisesti Suomen juutalaisyhteisön historiaa, muttei ikävä kyllä tutkimusajankohdaltani käsittele juurikaan suomalaisten suhtautumista juutalaisiin. Teos on kuitenkin perustutkimus itse juutalaisten historiasta ja vaiheista Suomessa. Torvinen ei valitettavasti ole juurikaan analysoinut Suomen juutalaisten vaiheiden syitä kovin paljon. Tutkimuksen pääpaino on itsenäisyyden ja erityisesti toisen maailmansodan ajassa sekä juutalaispakolaisten kohtalossa. Tämä selittyy osittain sillä, että Torvinen oli aiemmassa tutkimuksessaan selvittänyt juuri tätä aikaa.

Torvisen pakolaistutkimuksessa juutalaiset ovat eräässä päärooleista, olihan iso osa Suomeen 1930-luvun lopulla saapuneista pakolaisista juutalaisia. Kirjan lopussa on liitteenä luettelo Suomesta talvi- ja jatkosodan aikana karkotetuista henkilöistä, joiden joukossa on myös juutalaisia. Teoksessa käsitellään jonkin verran myös suomalaisten suhtautumista juutalaisiin, sillä juutalaispakolaiskysymys oli eräs Suomen juutalaisvastaisuuden keskeisistä heijastajista. Torvinen käy tutkimuksessa myös melko perusteellisesti läpi Saksan juutalaispolitiikan eri vaiheita ja sitä, miksi ihmisiä ylipäänsä lähti pakoon Saksasta. Pakolaisten – erityisesti juutalaispakolaisten – vaiheet Suomessa tulevat hyvin esitellyiksi. Kirja onkin ollut pohjana monille myöhemmille kuvauksille juutalaispakolaisten kohtalosta Suomessa.

Keski-Euroopasta Suomeen 1930-luvun lopulla saapuneet juutalaispakolaiset ja heistä kahdeksan luovutus Saksaan ovat olleet suurimman kiinnostuksen kohteena suomalaisessa juutalaisia koskevassa tutkimuksessa. Toimittaja Elina Suominen (nykyään Sana) kirjoitti luovutetuista juutalaispakolaisista hyvin poleemisen kirjan *Kuolemanlaiva S/S Hohenhörn*, joka ilmestyi vuonna 1979. Kirjasta otettiin uusi painos vuonna 2004 hänen edellisenä vuonna ilmestyneen kirjansa *Luovutetut. Suomen ihmisluovutukset Gestapolle* saatua tietö-Finlandia -palkinnon. Molempien kirjojen heikkous toisen tutkijan kannalta on niiden lähdekritiikittömyys ja tarkoitushakuisuus. Lähdekritiikittömyys näkyy erityisesti Sanan käyttämässä haastatteluissa, joissa esitettyjä väitteitä hän ei ole alistanut tieteelliselle lähdekritiikille. Kirjojen ansioksi on kuitenkin katsottava se, että Sana esitteli laajalti lähdemateriaalia, joka kuitenkin valitettavasti erityisesti *Luovutetut*-kirjassa on ajanmukaistamatonta: niinpä lähdeluettelon avulla on erittäin hankala löytää Sanan käyttämiä asiakirjalähteitä ja internet-sivustoja. Sana lisäksi suurelta osin sivuuttaa kirjassaan kriittisesti hänen teeseihinsä suhtautuneet historian tutkimukset, kuten Hannu Rautkallion tutkimuksen *Ne kahdeksan ja Suomen omatunto* (1985). *Luovutetut* sai julkisuudessa maineen salaisuuksia paljastavana teoksena, vaikka kaikki hänen esittämänsä tiedot olivat jo aiemmin olleet luettavissa historioitsijoiden teoksissa.

Hannu Rautkallio on kirjoittanut kolme tutkimusta Suomen juutalaisista. Ensimmäinen näistä, *Ne kahdeksan ja Suomen omatunto* ilmestyi vuonna 1985. Kirja oli eräänlainen tutkimuksellinen vastine Elina Suomisen kuusi vuotta aiemmin ilmestyneelle *Kuolemanlaiva S/S Hohenhörn*-teokselle. Rautkallion tutkimus ei tuonut aiheeseen juurikaan uusia tietoja, mutta lähdeviitottuna ja -kriittisenä se täytti Suomisen teosta paremmin tutkimuksen vaatimukset.

Vuonna 1989 Rautkalliolta ilmestyi tutkimus *Suomen juutalaisten aseveljeys* ja vuonna 2004 ehkä osin Sanan kirjan saaman huomion siivittämänä *Holokaustilta pelastetut*. Ensin mainitussa tutkimuksessaan Rautkallio käy läpi juutalaissotilaiden historian Suomessa ja erityisesti toisen maailmansodan vaiheet. Tutkimusaiheen painopiste on jatkosodan ajassa, jolloin Suomen juutalaiset taistelivat juutalaisvastaisen Saksan aseveljinä. Rautkallio on käsitellyt tutkimuksessaan myöskin juutalaisten asemaa armeijassa ja suojeluskunnissa 1930-luvulla. Rautkallio tuo tutkimuksessaan esille armeijan ja suojeluskuntien juutalaisvastaisuutta, mutta samalla kertoo myös

sen, kuinka vähän tällaisia tapauksia kuitenkin tunnetaan. Rautkallio ei kuitenkaan nosta riittävästi esiin tapausten pientä lukumäärää, vaikka hän olisi voinut huomauttaa siitä, kuinka vähäiseksi juutalaisvastaisuus lopulta näyttää jääneen armeijassa.

Holokaustilta pelastetut on mielenkiintoinen kirja, johon Rautkallio on koonnut eri ulkomaalaisista ja kotimaisista arkistoista löytämiään tietoja Suomen omien ja täällä pakolaisstatuksella olleiden juutalaisten kohtaloista jatkosodan loppuun asti. Osin sekavassa kokoelmassa keskitytään kuitenkin pitkälti kaikkeen muuhun kuin kirjan otsikon mukaiseen aiheeseen. Tietty tarkoitushakuisuus värittää Rautkallion tutkimusta, sillä hänen pyrkimyksensä on selkeästi parantaa Sanan kirjan saaman kansainvälisen huomion huonontamaa Suomen mainetta. Kirjassaan Rautkallio väittää, että juutalaispakolaisia olisi ollut sodan aikana Suomessa jopa yli 300, mutta tämä väite jää turhan huteralle pohjalle: vaikuttaakin siltä, että Rautkallio esittää rohkeita tulkintoja liian vähäisen lähdemateriaalin perusteella. Rautkalliolle suomalaisten suhtautuminen juutalaisiin on kuitenkin näissä kahdessa jälkimmäisessä tutkimuksessa sivujuonne eikä varsinainen tutkimuskysymys, mutta teoksia ei voi tutkimusaiheessani mitenkään ohittaa.

Suomen juutalaisia on käsitelty suppeammista näkökulmista monissa muissakin teoksissa. Toimittaja Rony Smolarin kirjoittama ja vuonna 2003 ilmestynyt Abraham Stillerin, Suomen juutalaisyhteisön 1900-luvun keskeisen vaikuttajan elämäkerta *Setä Stiller. Valpon ja Gestapon välissä* keskittyy paljolti Stillerin toimintaan keskieurooppalaisten juutalaispakolaisten pelastamiseksi toisen maailmansodan aikana. Tutkijalle teos on hankala, sillä se sisältää paljon keskusteluja, joista ei ole annettu mitään lähdetietoja, joten niiden lähdekriittinen arviointi on siksi mahdotonta. Kirja ei juuri anna uutta tietoa tutkijalle, mutta nostaa esiin yhden Suomen juutalaisyhteisön keskeisen vaikuttajan.

Suomen juutalaisten muistelmissa on käsitelty jonkin verran tutkimukseni kannalta tärkeitä kysymyksiä. Tällaisia muistelmia ovat esimerkiksi Boris Grünsteinin teos *Juutalaisena Suomessa. Hirtehis humoristisia tarkasteluja* (1989) ja Max Jakobsonin teos *20. vuosisadan tilinpäätös I* (1999). Molemmissa muistellaan paitsi juutalaisten elämää sotien välisen ajan Suomessa myös sitä, miten heihin suhtauduttiin.

Juutalaisten asemaa tutkimusajankohtani Suomessa on selvittänyt Kaija Junkkari käytännön teologian pro gradu -tutkielmassaan *Suomen juutalaiset uskonnollis-etnisenä vähemmistönä. Tutkimus vuosilta 1918–1944* (1973). Junkkari ei kuitenkaan esitä tulkintoja käyttämästään materiaalista. Matti Kinnunen puolestaan tekee historian pro gradu -tutkielmassaan *Suomen lehdistö ja kolmannen valtakunnan juutalaiskysymys v. 1933 ja 1938* (1975) hyviä huomioita lehtien suhtautumisen juutalaisiin muuttumisesta erityisesti vuoden 1938 osalta. Lisäksi hän vertailee eri lehtien suhtautumisen kehitystä tutkimusaikanaan, mikä on antoisaa myös oman tutkimukseni kannalta. Seija Tiainen on puolestaan Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielmassaan *Suomen kirkollisten lehtien suhtautuminen juutalaiskysymykseen vuosina 1930–1939* (1970) käynyt läpi tutkimusajankohtanaan ilmestyneen neljän uskonnollisen pääsanomalehden, kahden suomen- ja kahden ruotsinkielisen, sisältämät uutiset ja kirjoitukset juutalaisista. Hän vertailee eri lehtiä ja pohtii sitä, mistä lähteistä uutiset olivat peräisin.

Juutalaisvastaisuutta on käsitellyt Ossi Kuoppala teologisen etiikan pro gradu -tutkielmassaan *Antisemitismi ja sionismi Suomen juutalaisessa aikakauslehdistössä vuosina 1908–1948* (1982), joka toi nimensä mukaisesti esille juutalaisten itsensä näkemyksen tilanteestaan. Helsingin juutalaisyhteisön sosiaalisia rakenteita puolestaan on käsitellyt Bo Ohlström sosiologian pro gradu -tutkielmassaan *Helsingfors judiska befolkning – social struktur och dekulturation* (1960). Hän tutki toisaalta juutalaisten uutta asemaa, jonka he saivat kansalaisoikeuksien myötä, mutta myös eräiden suomalaisten epäluuloa juutalaista työntekijää kohtaan. Toisen maailmansodan aikaisia tapahtumia on käsitellyt Daniel Weintraub Suomen historian pro gradu -tutkielmassaan *”Suomen juutalaisten vapauksia ja oikeuksia ei millään tavoin ole loukattu”. Juutalaisvastaisuuden Suomen juutalaisissa herättämät tunnot ja reaktiot 1930-luvulta jatkosodan päättymiseen* (1997). Weintraub esittelee tutkielmassaan aiheittani sivuten suomalaisen juutalaisvastaisuuden kehitystä 1920-luvulta lähtien, mutta nimensä mukaisesti tutkielma keskittyy juutalaisten itsensä näkemyksiin.

Juutalaisten parissa tehty lähetystyö on ollut aiheena useissa tutkimuksissa. Kansainvälisimmin kysymystä on käsitelty Anu Vuolan yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielmassa *Kansainvä-*

lisen lähetysneuvoston juutalaistyö 1927–1938 (1997). Kun tutkielman pääpaino on kansainvälisessä työssä, on sen anti omalle tutkimukselleni varsin rajallinen. Suomalaisen juutalaislähettyksen työntekijöistä on kaksi tutkielmaa, yksi Aili Havaksesta ja yksi Ester Juveliukselta. Havas on tutkimuskohteena Keijo Karvosen Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielmassa *Aili Havas Suomen Lähetysseuran juutalaislähettinä Jerusalemissa vuoteen 1938* (1987) ja Juvelius puolestaan on ollut aiheena Timo Antikaisen yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielmassa *Ester Juvelius juutalaislähettinä 1906–1939* (2003). Lisäksi kirjailija Hilja Haahdin suhdetta juutalaisiin on käsitelty Anu Heikkisen seemiläisten kielten ja kulttuurien pro gradu -tutkielmassa *Hilja Hahti juutalaisuuden asiantuntijana ja kristittyinä sionistina* (2002). Karvosen, Antikaisen ja Heikkisen tutkielmia olen voinut käyttää tarkentamaan omia näkemyksiäni kohdehenkilöistä. Erityisesti Karvosen tutkielma tarjoaa kiintoisaa tietoa, koska hän on käyttänyt lähteenään Havaksen kirjeenvaihtoa Suomen Lähetysseuran virkailijoiden ja eri yhdistysten toimijoiden kanssa.

Markku Mattilan historian pro gradu -tutkielmassa *Förlåten faller...: Nimimerkki S. ja Siionin viisaitten pöytäkirjojen tulo Suomeen* (1990) aiheena on yksi harhamallisen juutalaisvastaisuuden keskeisistä teoksista. Tutkimus antaa hyvän lisän omalle tutkimukselleni, sillä pöytäkirjat ovat keskeisessä osassa tutkimukseni juutalaisvastaisten kirjoitusten joukossa. Mattilan tutkielman salapoliisityö nimimerkin selvityksessä on ansiokas ja hyödyksi tässä tutkimuksessa.

Tutkimukseni kannalta keskeisessä osassa on myös suomalainen äärioikeisto ja kansallissosialistit. Isänmaallisen kansanliikkeen historiaa on käsitellyt Mikko Uola tutkimuksessaan *Sinimusta veljeskunta. Isänmaallinen kansanliike 1932–1944* (1982). Suomalaisen kansallissosialismin historia on puolestaan ollut aiheena Henrik Ekbergin väitöskirjassa *Führerns trogna följeslagare: den finländska nazismen 1932–1944* (1991). Molemmista on hyötyä juutalaisvastaisten kirjoitusten tekijöiden henkilötietojen tarkennuksessa.

Kansainvälistä tutkimusta juutalaisvastaisuudesta on todella paljon. Olen käyttänyt ulkomaalaisia tutkimuskirjallisuutta tuodakseni tutkimukseeni kansainvälistä vertailua: erityisesti olen pyrkinyt tekemään vertailua muihin Pohjoismaihin sekä Viroon. Lähes kaikista Euroopan maista on

ilmestynyt vähintään yksi oma maan juutalaisvastaisuutta koskeva tutkimus. Pohjoismaita käsittelevistä tutkimuksista tärkeitä ovat muun muassa Hugo Valentinin *Judarna i Sverige* (1964), Lena Berggrenin historian väitöskirja *Nationell upplysning. Drag i den svenska antisemitismens idéhistoria* (1999) ja Oscar Mendelsohnin *Jødenes historie i Norge gjennom 300 år I–II* (1969, 1987). Viroa käsitellään muun muassa Dov Levinin tutkimuksessa *Baltic Jews under the Soviet 1940–1946* (1994), Ingvar Lundinin teoksessa *Baltiska judar: fördrivna, förföljda, förintade* (2002) sekä Elhonen Saksin tutkimuksessa *Kes on juudid ja mis on holokaust?* (2003). Useimmat teokset ovat lähinnä esitteleviä, niissä käydään läpi kyseisen maan juutalaisvastaisuuden historiaa ilman erityisiä tutkimusmetodeja.

Suomessa ei ole aiemmin tutkittu suomalaisten suhtautumista juutalaisiin näin laajasti. Tutkimuksissa, joissa on käsitelty suomalaisten suhtautumista juutalaisiin, se on tapahtunut joko pienen lehtiartikkelin avulla tai sitten keskittyen pieneen osaan juutalaisia, kuten suhtautumiseen pakolaisjuutalaisiin.

Tutkimuksessa käytetty lähdemateriaali

Tutkimusaineistoni on laaja ja heterogeeninen. Tämä on tarkoituksellista, sillä olen halunnut saada mukaan mahdollisimman paljon erilaista aineistoa saadakseni laajemman kuvan suomalaisten suhtautumisesta juutalaisiin. Esimerkiksi suomalaisten kansallissosialistien julkaisut on läpikäyty lähes täydellisesti, koska aineisto on kaikkein juutalaisvastaisinta tutkimusaikani Suomessa. Olen käynyt läpi kaiken kaikkiaan noin 430 eri aikakauslehteä, jotka ovat ilmestyneet vuosien 1918 ja 1944 välillä. Ne edustavat yhteiskunnan eri aloja ja muodostavat kattavan kuvan tutkimusajankohtani Suomesta. Sanomalehtien systemaattinen läpikäyminen olisi lisännyt lähinnä uutismateriaalia, joten niitä on käytetty ainoastaan lisämateriaalina. Sanomalehtimateriaalin käyttäminen joidenkin keskeisten ajankohtien ja tapahtumien aikana olisi voinut laajentaa näkökulmaa, mutta toisaalta esimerkiksi vuosia 1933 ja 1938, jolloin juutalaiskysymys oli keskeisesti esillä myös Suomessa Saksan toimien vuoksi, on jo aiemmin tutkittu. Tutkimukseni kannalta aikakauslehtimateriaali antaa niitä laajemman ja analyyttisemmän kuvan suomalaisten ajatuksista juutalaisista. Poikkeuksen sanomalehtimateriaalissa muodostavat uskonnolliset leh-

det Kotimaa, Herättäjä ja Människövännän sekä isänmaallisen kansanliikkeen Ajan Suunta, jotka on käyty systemaattisesti läpi tutkimusajaltani. Tarkoitukseni oli selvittää uskonnollisten päälehtien suhtautuminen toiseen uskonnolliseen ryhmään, siis juutalaisiin ja toisaalta Ajan Suunta oli mukana siksi, että isänmaallinen kansanliike oli suurin äärioikeistolainen puolue tutkimusaikani, ja halusin saada laajemman kuvan puolueen näkemyksistä.

Koska tutkimukseni kohteena ovat suomalaisten juutalaisvastaiset mielipiteet, on juutalaisten itsensä näkökulma suomalaisten suhtautumiseen heihin rajattu pääosin pois. Suomessa ei ole systemaattisesti haastateltu juutalaisia heidän muistoistaan tutkimusaikani elämästä, ja tällä hetkellä haastattelujen tekeminen yli 60 vuoden takaisista tuntemuksista tuskin muodostuisi erityisen hedelmälliseksi.

Päiviö Tommila on todennut kirjoitussarjassaan ”Sanomalehdistö ja yleinen mielipide”, että mitä läheisemmin lehti on sidottu sitä julkaisevaan ja toimittavaan ryhmään, sitä uskollisemmin se toisti ryhmän mielipiteitä. Tämä näkyi myös aikakauslehdissä, moni lehti toisti uskollisesti puolueensa linjaa, mutta myös puoluettaan tai taustaryhmäänsä voimakkaampia mielipiteitä juutalaisista esittäneitä aikakauslehtiä ilmestyi tutkimusaikani. Ullamaija Kivikuru puolestaan toteaa tutkimuksessaan *Vieraita lehtiä. Aikakauslehti ajan ja paikan risteyksessä* (1996), lainatesaan yhdysvaltalaista tutkijaa Leo Lowenthalia, että aikakauslehti on ”medioista parhaimpia tutkimuskohteena, jos ajan henkeä pyritään tavoittamaan”.⁵²

Aikakauslehdet

Tutkimuksessani käytetty aikakauslehtimateriaali sisältää myös julkaisuja, joissa ei ilmestynyt yhtäkään kirjoitusta, jossa olisi otettu kantaa juutalaisiin tai juutalaisuuteen sen enempää myönteisesti kuin kielteisestikään. Tämä seikka ei kuitenkaan erityisesti korostu tutkimuksessa, koska juutalaisiin kantaa ottaneiden kirjoitusten puuttuminenhan ei todista lehtien toimitusten mielipiteistä juutalaiskysymyksessä, lähinnä sen voisi ajatella kertovan kiinnostuksen puutteesta aiheeseen. Siksi olen ainoastaan todennut kirjoitusten puuttumisen ottamatta kantaa lehtien suhtautu-

⁵² Tommila 1967; Kivikuru 1996, 1; Karemaa 1998, 36.

miseen. Seuraavassa on esitelty eri lajityyppisiin jaettuna niitä aikakaus- ja sanomalehtiä, joissa oli juutalaisiin kielteisesti suhtautuneita kirjoituksia.

Äärioikeiston julkaisut

1930-luvun alun Suomessa äärioikeisto nousi, kuten monissa muissakin Euroopan maissa. Kansallissosialististen ryhmien lisäksi Suomessa oli muita äärioikeistolaisia ryhmiä, joiden vaikutteet olivat pitkälti Saksasta ja Italiasta, mutta jotka kuitenkin eivät suoranaisesti tunnustaneet näiden maiden aatteita. Kutsun kaikkia näitä erilaisia liikkeitä äärioikeistolaisiksi, sillä sen tyyppiset näkemykset yhdistävät niitä. Joukosta voi erotella omaksi ryhmäkseen varsinaiset kansallissosialistit, joiden julkaisuissa oli erityisen paljon juutalaisvastaista ainesta. Martti Siisiäisen tutkimuksen mukaan vuosien 1921–1944 aikana Suomessa oli kaikkiaan 190 erilaista fasistista, kansallismielistä tai heimoaatetta ajanutta yhdistystä: näistä suuri osa vaikutti juuri tämän ajanjakson lopulla, sillä 1940-luvulla – käytännössä jatkosodan jälkeen – lakkautettiin kaikkiaan 180 tällaista järjestöä. Edellä mainituista suurin poliittinen järjestö oli isänmaallinen kansanliike, jonka jäsenmäärä oli suurimmillaan 1930-luvun lopulla noin 80 000.⁵³

Suomalaisen äärioikeiston voi jakaa ryhmiin eri tavoin. Mikko Uolan mukaan IKL kiisti ohjelmalliset yhteydet Saksan kansallissosialisteihin ja Italian fasisteihin, mutta se tunsi silti kohtalonyhteyttä näihin järjestöihin. Vaikka puolueen lehdissä iloittiinkin kansallissosialistien valtaannoususta, olivat Uolan mukaan kuitenkin Italian fasistit IKL:lle läheisempiä aatteellisesti. Henrik Ekbergin mukaan jo ensimmäisissä kansallissosialistisissa lehdissä arvosteltiin voimakkaasti isänmaallisen kansanliikkeen toimintaa: IKL sai arvostelua osakseen niin Herää Suomessa, Hakaristissä, Yhteisrintamassa kuin Hakkorsetissa ja För Frihet och Rätt'ssä. Tämä siitä huolimatta, että eräät kansallissosialistien johtohenkilöistä, kuten Erkki Räikkönen, olivat aluksi mukana lapuanliikkeen ja myös sen seuraajan IKL:n toiminnassa. Vuosien 1940 ja 1944 välillä yrittivät suomalaiset äärioikeistolaiset liikkeet, siis IKL ja erilaiset

⁵³ Siisiäinen 1990, 41, 44; Uola 1982, 139.

pienryhmät yhdistää voimiaan, mutta henkilökemialliset ja linjaerot olivat liian suuret eikä yhteistyö onnistunut.⁵⁴

Suomessa oli lukuisia kansallissosialistisia ryhmittymiä 1930- ja 1940-luvuilla. Henrik Ekbergin mukaan ensimmäinen näistä oli Arvi Kalstan perustama Suomen kansan järjestö, jota on perustajansa mukaan kutsuttu myös kalstalaisiksi. Perustava kokous, johon osallistui noin 500 henkilöä, pidettiin maaliskuussa 1933. Järjestö osallistui kesän 1933 eduskuntavaaleihin, mutta se ei saanut riittävää kannatusta edes yhden kansanedustajan saamiseksi: ääniä kertyi yhteensä noin 4 000. Liike sai kuitenkin muuten jonkin verran kannatusta, sillä sen jäsenmäärän arvellaan olleen noin 20 000. Vaalien jälkeen järjestö ei pystynyt pitämään monia eri mielipiteitä edustaneita jäseniä yhdessä. Tilalle syntyivät muun muassa Suomen Työrintama, Suomalaisen Työn Puolue ja Yhteisrintama. Järjestön toiminta hiipui lopullisesti vuonna 1936, kun Kalsta aloitti työt Rovaniemellä ravintola Pohjanhovin toimitusjohtajana, mutta jatkosodan aikana toiminta elpyi uudelleen. Tällöin perustettu järjestö lakkautettiin rauhansopimuksen nojalla vuonna 1944. Uusi järjestö julkaisi jatkosodan aikana Kansallissosialisti-lehteä, jonka päätoimittajana oli Yrjö Raikas. Lisäksi Kustannusosakeyhtiö Vasaran ympärille 1930-luvun alussa muodostunut ryhmittymä oli pitkälti kansallissosialistinen. Ruotsinkieliset kansallissosialistit liittoutuivat lähinnä För Frihet och Rätt -lehden ympärille. Suomalaisen kansallissosialismin vähäisestä merkityksestä kertoo sekin, ettei kansallissosialistinen Saksa pitänyt sitä merkittävänä tai pieniä järjestöjä edes tuen arvoisena.⁵⁵

Suomen Kansan Järjestö julkaisi suomenkielistä Herää Suomi -lehteä ja ruotsinkielistä Hakkorset-lehteä vuosina 1933–1934 ja tämän jälkeen suomenkielistä Hakaristi-lehteä vuosina 1934–1937. Vaikka molempien Hakaristi-lehtien sisältö oli yhtenevä, oli niillä molemmilla oma toimittajansa, suomenkielisellä Yrjö Raikas ja ruotsinkielisellä Thorvald Oljemark.⁵⁶

Kansallissosialistista Työrintama-lehteä julkaisi Suomen Työrintama -yhdistys: vuosina 1936–1939 ilmestyneen lehden päätoimittaja oli Sven B. Oksanen. Oksasen julkaisu väitti muun

⁵⁴ Ekberg 1991, 85, 104, 109, 120, 214, 221, 228–230; Uola 1982, 110–112.

⁵⁵ Ekberg 1991, 68–92, 300, 308.

⁵⁶ Teikari 1973, 54–55, 57–58, 60–68.

muassa Suomen puolue-elämän olevan kansainvälisesti ohjattua. Oksasen toimittama oli myös kansallissosialistinen Kansallinen työ -lehti, joka ei kirjoituksillaan eronnut muista tämän poliittisen ajattelumallin julkaisuista.⁵⁷

Lähetysneuvos Teo Snellman oli kansallissosialistisen Vapaa Suomi -sanomalehden päätoimittaja. Lehti sulautui myöhemmin yhteen edellä mainitun Kansallissosialisti-lehden kanssa. Samaniminen lehti ilmestyi jo vuosina 1932–1933, mutta silloin julkaisijana oli Oikeistotyöväen- ja talonpoikain puolue, myöhempi Suomalaisen työn puolue. Kyseessä oli insinööri Niilo Rauvalan ryhmittymä, joka myöhemmin yhdistyi kalstalaisten kanssa. Vapaa Suomi oli kumpanakin ajankohtana hyvin tyypillinen kansallissosialistinen julkaisu aihevalinnoiltaan ja mielipiteiltään. Lisäksi oli joitain vielä pienempiä yhdistyksiä, kuten Yhteiskunta-Liitto ja sen julkaisu Valtakunta, joka ilmestyi vuonna 1932.⁵⁸

Lapuanliikkeen ja sen seuraajan isänmaallisen kansanliikkeen julkaisuja olivat Aktivisti, Lapuan päiväkäskey ja IKL sekä nuorisolle tarkoitettut Sinimusta ja sen seuraaja Luo Lippujen. Aktivisti sai useita painokanteita, joiden takia sen elinkaari oli vain vähän yli vuoden: lehti julkaisi ”Ylösnouseumusnumeron”, joka kuitenkin johti heti lakkautukseen vuonna 1932. IKL-lehti ilmestyi vuosina 1936–1939 ja sen päätoimittaja oli V. M. Haapanen. Aluksi lehti oli enemmän tiedotuslehtinen, mutta muuttui kahden viimeisen vuotensa ajaksi aikakausleheksi: samalla lehden päätoimittajaksi vaihtui Heikki Jahnukainen. Nuorisolehti Sinimustan päätoimittajana oli Allan Virkkunen ja toimittajina muun muassa pastori Elias Simojoki. Sinimusta ilmestyi vuosina 1931 ja 1934–1936: heti vuonna 1936 alkoi ilmestyä uusi julkaisu Luo lippujen, jonka kustantajaksi perustettiin Nuorisolehti Oy. Lehden vastaava toimittaja oli Viljo Lius⁵⁹. Lehtien levikistä ei ole paljon tietoa, mutta esimerkiksi IKL:n joulunumeron painos oli vielä vuonna 1938 30 000 kappaletta.⁶⁰ Ajan Suunta ilmestyi vuosina 1932–1944. Lehden päätoimittajina toimivat everstiluutnantti Arne Somersalo 1932–1935, varatuomari Rauno G. Kalliala 1935–1939 ja toi-

⁵⁷ Teikari 1973, 82–84

⁵⁸ Teikari 1973, 69–70, 76, 80.

⁵⁹ Viljo Lius ei päässyt AKS:n jäseneksi, koska ei seuran johdon mielestä täyttänyt kelpoisuusvaatimuksia: IKL-ansiot eivät olleet riittävä meriitti. Eskelinen 2004, 337.

⁶⁰ Leino-Kaukiainen 1992, 194; Teikari 1973, 41–43.

mittaja Niilo Vapaavuori 1940–1944. Somersalon aikana lehti ei täysin nauttinut IKL:n johdon kannatusta, sillä Raimo Salokankaan mukaan Somersalon raju poliittinen linja erosi liiaksi puolueen sovittlevammasta näkemyksestä. Lehden linjana pysyi kuitenkin kaiken aikaa bolševismien- ja parlamentarismien vastaisuus.⁶¹

Vuosina 1931–1939 ilmestyi Tapparamies-lehti, joka vaihtoi nimensä vuoden 1933 lopussa Siniristiksi. Taustalla oli Kustannusosakeyhtiö Vasara, jonka keskeisiin henkilöihin kuuluivat jääkäri ja lääkäri Gunnar von Hertzen ja apteekkari Y. W. Jalander. Lehtien päätoimittajina toimivat Tauno E. Einiö 1931–1933 numeroon 3 asti, Tahvo Liljeblad loppuvuoden 1933, Toivo T. Karanko 1934–1938 numeroon 5 asti, Y. W. Jalander loppuvuoden 1938 ja vuoden 1939 ensimmäisen numeron ajan sekä Björn Smeds loppuvuoden 1939, jolloin lehti lopetti ilmestymisensä. Tapparamies ja Siniristi taistelivat juutalaisia vastaan koko ilmestymisaikansa. Lehdet omaksuivat väitteensä pitkälle Saksasta; yleensä väitteet olivat melko ylimalkaisia, eikä niillä ollut mitään yhteyttä Suomeen.

Vuonna 1939 alkoi ilmestyä Kustaa Vaasa -lehti, jonka ympärille syntyi vuonna 1942 Siniristiyhdistys, jonka johdossa olivat muun muassa kustannusosakeyhtiö Vasarasta tuttu jääkärimajuri Gunnar von Hertzen, maisteri Erkki Räikkönen ja tohtori Martti Mustakallio. Yhdistys julkaisi myös vuonna 1943 ilmestyneen, toistaiseksi viimeisen Suomessa ilmestyneen version *Siionin viisaitten pöytäkirjoista*. Kustaa Vaasa jatkoi kansallissosialistisesta Saksasta otettujen vaikutteiden levittämistä lukijoiden keskuuteen. Kustaa Vaasan samoin kuin muidenkin kansallissosialistien ja ääriliikkeiden julkaisujen painosmääristä ei ole tietoja: sen sijaan Siniristin jäsenhankintakampajan yhteydessä helmikuussa 1944 yhdistys väitti sillä olevan 12 000 jäsentä, mutta Henrik Ekberg pitää tätä tietoa liioiteltuna.⁶²

⁶¹ Salokangas 1988, 23.

⁶² Ekberg 1991, 214–215; Teikari 1973, 87–88, 93–94.

Armeija- ja suojeluskuntajulkaisut

Armeijan ja suojeluskuntien lehdet olivat joko valtakunnallisia tai hyvinkin paikallisia. Lehdet voi jakaa tutkimusajankohdaltani kolmeen ryhmään: varsinaiset ammattilehdet, suojeluskunta- ja varuskuntalehdet sekä sota-ajan rintamalehdet. Vuosien 1917–1944 välillä ilmestyi melkoinen joukko armeijaan ja suojeluskuntiin liittyneitä lehtiä, Pertti Kilkin laskelmien mukaan niitä oli vuonna 1920 neljä, 1925 26, 1930 jo 36, 1935 40 ja vuonna 1940 kaikkiaan 56. Sotavuodet olivat armeijalehtien kulta-aikaa, sillä vuosien 1940 ja 1944 välillä perustettiin 180 uutta lehteä ja vastaavasti lakkautettiin 219. Lakkautusten suuri lukumäärä selittyy paitsi lyhytaikaisilla rintamalehdillä myös suojeluskuntalehdillä, jotka lakkautettiin yhdessä järjestön kanssa vuonna 1944.⁶³

Suojeluskuntien päälehtenä ilmestyi aluksi Tampereella ja sittemmin Helsingissä julkaistu Suojeluskuntalaisen lehti, jonka nimeksi muutettiin vuonna 1925 Hakkapeliitta. Lehden levikki oli vuonna 1925 noin 20 000, mutta se kasvoi voimakkaasti 1930-luvulla ja oli vuonna 1938 jo 43 000. Sotavuosina levikki oli jopa 90 000, mutta tuolloin lehteä jaettiin ilmaiseksi rintamamielille. Lehtien päätoimittajina olivat maisteri Elmo Kaila (1919–1923), filosofian tohtori Einar V. Juvelius (1923–1925), kapteeni Aarno Karimo (1926–1927) ja maisteri Yrjö Yläne (1927–1944). Yläne määritteli vuonna 1936, että Hakkapeliitta oli isänmaallisen ja puolustus- tahtoisen kansan enemmistön eikä vain suojeluskuntalaisten julkaisu, mikä ainakin osittain pitää mielestäni paikkansa. Lehti suhtautui kaiken aikaa kielteisesti Neuvostoliittoon, mutta yllättäen myös melko pidättyväisesti Saksaan jopa jatkosodan aikana. Elmo Kaila oli myös puolustustahdon lujittamiseksi julkaistun Sana ja Miekka -lehden päätoimittaja koko lehden julkaisuajan. Lehti oli kuivahko asialehti, jossa ei ollut lainkaan kuvia, eikä se onnistunut herättämään suurta kiinnostusta lukevan yleisön keskuudessa.⁶⁴

Useimmat suojeluskuntapiirit julkaisivat omaa lehteä, mikä lisäsi huomattavasti lehtien määrää, olihan piirejä 1930-luvun lopulla kaikkiaan 22. Ensimmäinen tällainen piirilehti oli Sortavalan

⁶³ Kilkki 1991, 185–186.

⁶⁴ Kilkki 1991, 190–191, 209.

suojeluskuntapiirin Rajan turva. Erityisesti vuosina 1922–1923 syntyi monia uusia suojeluskuntalehtiä, jotka lähes kaikki ilmestyivät aina vuoteen 1944 asti. Moni lehti muuttui Hakkapeliitan hallitsevan aseman vuoksi pelkäksi piirintiedotuslehdeksi, mutteivät suinkaan kaikki. Suojeluskuntien ruotsinkielisillä oli omana lehtenään Uudenmaan eteläisen piirin Skyddkårsten. Suojeluskuntalehtien erikoisuutena oli, että samat artikkelit ilmestyivät usein monissa lehdissä. Lisäksi Vapaussodan rintamamiesten liiton julkaisu Rintamamies, joka ilmestyi kerran viikossa, oli keskeisessä asemassa isänmaallisten vapaussoturien keskuudessa.⁶⁵

Sota-ajan kenttälehdistä tunnetuin oli päämajan propagandaosaston Aseveli-lehti, joka ilmestyi myös ruotsinkielisenä nimellä Vapenbröder. Talvisodan aikana lehti olikin yksi harvoista ilmestyneistä, mutta jatkosodan aikana lehtiä oli jo paljon. Jatkosodan aikana lehteä julkaisi vastaperustettu Valtion Tiedotuslaitos. Yksittäisten joukko-osastojen lehdistä laajin levikki oli Tappara-lehdellä, jonka painos oli suurimmillaan noin 7 300 kappaletta.⁶⁶

Uskonnolliset lehdet

Levikiltään suurin kotimainen uskonnollinen sanomalehti tutkimusajankohtanani oli Kotimaa, jonka levikki vuonna 1939 oli noin 33 000. Kotimaa oli alkujaan nuorkirkollinen lehti, joka kannatti luterilaisen kirkon aktiivista toimintaa kaikilla elämänoilla. 1930-luvulla lehti kuitenkin muuttui konservatiivisemmaksi. Kotimaan kantavina voimina olivat päätoimittaja, professori Martti Ruuth (myöh. Ruutu) ja toimitussihteeri Verner Louhivuori, jotka molemmat toimivat tehtävässään lähes koko tutkimusajankohtani ajan. Kotimaan suurin suomenkielinen kilpailija oli sanomalehti Herättäjä, jonka levikki sota-aikana vuonna 1942 oli noin 11 000 – lehdestä ei ole levikitietoja 1930-luvulta. Herättäjä ei katsonut kirkon tarvitsevan yhteiskunnallista ohjelmaa. Lehden taustavaikuttajana oli kuolemaansa asti arkkipiispa Gustaf Johansson ja näkyvänä vaikuttajana päätoimittaja ja kokoomuksen sekä IKL:n kansanedustaja rovasti Kaarlo R. Ka-res.⁶⁷

⁶⁵ Kilkki 1991, 191–192.

⁶⁶ Kilkki 1991, 193–194.

⁶⁷ Heikkilä 1991, 56–57, 60; Marjokorpi 1977, 187, 189.

Suurin ruotsinkielinen uskonnollinen sanomalehti oli Människovännen, jonka levikki vuonna 1939 oli noin 4 000. Kyseessä oli pohjanmaalainen herätyslehti, joka ei suunnitelmista huolimatta levinnyt juurikaan laajemmalle alueelle. Ruotsinkielinen seurakuntatoiminnan keskusliitto oli yhdessä lehden vaikuttajatahojen kanssa suunnitellut sen laajentamista koko maan ruotsinkielisten lehdeksi, mutta nämä suunnitelmat kariutuivat.⁶⁸

Kirkollisia aikakauslehtiä ilmestyi tutkimusajankohtanani suuri määrä: vuonna 1919 lehtiä oli 46 (noin 20 prosenttia kaikista aikakauslehdistä), vuonna 1929 peräti 66 (14 prosenttia kaikista) ja vuonna 1939 jo 102 (noin 14 prosenttia kaikista). Nämä lehdet olivat painosmääriltään hyvin erilaisia, monet pienet seurakuntalehdet eivät nousseet edes tuhanteen. Yleiskirkollisista julkaisuista professori Antti J. Pietilän Vartijalla oli pieni tilaajamäärä (1920-luvun lopulla noin 900), mutta kuten tutkija Jorma Marjokorpi on kirjoittanut, se oli kuitenkin seuratuin kristillinen aikakauslehti aikanaan. Pietilä esti mielipide-erojen takia muun muassa arkkipiispa Erkki Kailaa, arkkipiispa Lauri Ingmania ja ministeri, lääninrovasti Paavo Virkkusta kirjoittamasta lehteensä, jolloin nämä perustivat Kirkko ja kansa -lehden vuonna 1923. Tämän lehden levikki oli aluksi noin 1 500, mutta laski niin, että kun se lakkasi ilmestymästä vuonna 1932, oli levikki enää 335.⁶⁹

Paimen-lehti syntyi vuonna 1921 arvostelemaan muun muassa yliopistossa annettavaa teologian opetusta ja se sai aluksi noin 4 000 tilaajaa. Lehti kuitenkin lopetti ilmestymisen jo vuonna 1928. Vartija syntyi alkujaan kirkollisen uudistusliikkeen äänenkannattajaksi, mutta vuoden 1916 jälkeen, kun lehden päätoimittajaksi tuli Antti J. Pietilä, lehti ajoi pelkästään Pietilän kannattamaa kirkollista ohjelmaa, johon kuului muun muassa korkea pappisihanne. Lehteä kyllä luettiin, mutta sen tilaajamäärät jäivät vaatimattomiksi, suurimmillaan levikki oli noin tuhat. Kirkko ja kansa syntyikin juuri Vartijan vastapainoksi. Lehden päätoimittajana oli koko sen ilmestymisajan (1923–1932) Erkki Kaila. Lehti sai aluksi saman verran tilauksia kuin Vartijakin, mutta suosion hiipuminen johti lehden lakkauttamiseen.⁷⁰

⁶⁸ Heikkilä 1991, 61.

⁶⁹ Heikkilä 1991, 70, 79; Marjokorpi 1977, 198.

⁷⁰ Heikkilä 1991, 70,79; Raittila 1991, 51.

Lähetysalan lehdistä suurin oli Suomen Lähetysseuran lähetysseuran, jonka levikki oli suurimmillaan vuonna 1929 noin 43 000. Lehdestä ilmestyi vuosina 1930–1943 kaksi painosta, laajempi, jossa oli muun muassa artikkeleita ja suppeampi, joka keskittyi pelkästään lähetysseuran. Kertomukset lähetystyömailta Japanista, Afrikasta ja myös Palestiinasta olivat tärkeä osa jokaisesta lehteä. Elämän kevät oli alkujaan lähetysseuran Frans Hannulan ympärille syntyneen nuorisolähetyslehtien julkaisu, mutta vuonna 1923 siitä tuli Suomen Lähetysseuran nuorisolehti. Lehden levikki oli 1910-luvun lopulla noin 23 000, mutta se laski ollen 1930-luvulla noin 10 000. Suomen luterilaisen evankeliumiyhdistyksen julkaisut Sanansaattaja ja nuorisolehti Nuorison ystävä pääsivät noin 8 000–15 000 kappaleen levikkeihin tutkimusajankohtanani.⁷¹

Kristittyjen opiskelijoiden julkaisu Ad Lucem jakaantui vuonna 1928 ruotsinkieliseen Ad Luceen ja suomenkieliseen Kristittyyn ylioppilaaseen, joka edelleen vaihtoi nimensä vuonna 1932 Etsijäksi. Lehdissä käsiteltiin ylioppilasmaailmaa, lähetystyötä ja maailmankatsomuksellisia ongelmia. Etsijän perustamisen yhteydessä modernisoitiin lehden ulkoasua ja sisältöä, ja lehden levikki nousikin suurimmillaan noin 5 000 kappaleeseen. Nuorten miesten kristillisen yhdistyksen julkaisu Nuorten airut, jonka nimi muuttui vuonna 1933 Kirkon nuorisoksi, kasvatti levikkiään Airueen noin 4 000 kappaleesta Kirkon nuorison noin 22 000 kappaleeseen huippuvuonna 1936. Kirkon nuoriso oli ulkoasultaan ja sisällöltään muita uskonnollisia lehtiä monipuolisempi. Vapaisten uskonnollisten suuntien lehdistä laajalevikkisin oli vapaakirkollisen Christian Endeavour-liiton julkaisu Nuorten todistus, jonka levikki 1930-luvulla oli noin 10 000. Lehti seurasi laajalti myös muiden uskonnollisten liikkeiden toimintaa toisin kuin päätoimittaja Karl Hurtigin metodistien julkaisu Nya Budbäraren, jonka levikki oli noin 900–1 700.⁷²

Seurakuntalehdistä laajin levikki oli Sortavalan evankelisen seururan julkaisulla Kaikille, jota jaettiin ilmaiseksi alueen tehdastyöläisille ja varusmiehille, mutta jolla oli myös maksavia tilaajia. Kyseessä oli yleensä neljä- tai kuusisivuinen lehtinen; sen painos oli suurimmillaan noin 7 000. 1930-luvun alun lama laski huomattavasti lehden tilaajamääriä. Lamavuosina uskonnollisten lehtien tilaajamäärät laskivat kaikilla muilla lehdillä paitsi vuonna 1925 perustetulla, pas-

⁷¹ Heikkilä 1991, 62, 68; Marjokorpi 1977, 191–192, 194, 197.

⁷² Heikkilä 1991, 63, 65, 81–82; Marjokorpi 1977, 195–196.

tori Urho Muroman uuspietistisellä Herää valvomaan -lehdellä: sen painos oli vuonna 1939 noin 22 000. Uskonnollisten lehtien levikit eivät yleensä olleet kovin suuria, esimerkiksi vuosina 1919 ja 1929 oli vain yksi uskonnollinen julkaisu, jonka levikki oli yli 20 000. Vuonna 1939 tällaiseen levikkiin yltäneitä lehtiä oli jo kuusi.⁷³

Muut lehdet

Edellä esiteltyjen lehtien lisäksi olen käynyt läpi suuren joukon muita aikakaus- ja sanomalehtiä, jotka on seuraavassa jaettu aiheenmukaisiin ryhmiin. Kaikki esitellyt julkaisut ovat sisältäneet juutalaisiin joko kielteisesti tai myönteisesti suhtautuneita kirjoituksia. Tutkimistani yleisaikakauslehdistä pitkäikäisin oli Suomen Kuvalehti, joka ilmestyi koko tutkimusaikani. Lehti oli suurilevikkinen, se saavutti vuonna 1928 peräti 137 000 kappaleen painoksen. Otava julkaisi myös Otavaista, mutta lehti jäi lyhytikäiseksi: lehti oli liian kirjallisuuspitoinen perhelehdiksi. Lyhytikäisiä olivat myös Ajan Kuvastin, Kansan lukemisto, Kariston kuvalehti eli myöhempi Kodin viikkolehti, Nya allas tidning, Oma koti, Viikko ja Wäinämöinen. Kaikki ottivat osaa kovaan kilpailuun lukijoista ja hävisivät lähinnä Suomen Kuvalehdelle.⁷⁴

Ari Uinon mukaan eräs syy Otavaisen huonoon menekkiin sen liiallinen kaunokirjallinen osuus. Varsinaisia kirjallisia lukemistojakin ilmestyi melko paljon tutkimusaikanani. Myös niistä monet olivat lyhytikäisiä ja sisällöltään hyvin vaihtelevia. Olen käynyt läpi niin Salapoliisikertomuksia, Kipinöitä, Kajastuksia ja Tarinoita kuin Kultasydämiä sekä Naurua ja rakkautta. Näissä kaunokirjallisissa teksteissä juutalaisia esiintyi harvoin, mutta useimmiten vastenmielisissä rooleissa. Huumorilehtienkin elinkaari oli useimmiten lyhyt, mutta joukossa oli myös poikkeuksia: Pilajuttuja ja piirroksia sekä Piloja ja pilakuvia ilmestyivät molemmat lähes koko tutkimusajankohtani.

Vasemmistolaisia aikakauslehtiä ilmestyi tutkimusajankohtanani useita, mutta näistä pitkäikäinen oli vain Toveritar, joka ilmestyi vuodesta 1922 lähtien. Toveritar toi naisnäkökulmaa tutki-

⁷³ Heikkilä 1991, 67, 74; Marjokorpi 1977, 193, 196, 199–200.

⁷⁴ Uino 1991, 84, 93.

mukseeni, sillä sen kirjoituksissa juutalaisista – joita oli lähinnä Keski-Euroopan juutalaispakolaisista sekä Palestiinasta – tutustuttiin perhe-elämään ja kokemuksiin aivan eri näkökulmasta kuin muiden lehtien kirjoituksissa. Muissa käyttämissäni sosialistilehdissä ei juurikaan sivuttu juutalaisia.

Näiden lisäksi olen käynyt läpi joukon aikakauslehtiä, joiden joukossa oli niin eläinsuojeluun (Eläinsuojelus, Eläinten ystävä) ja ihmisoikeuksiin keskittyneitä (Hätäkellot, Ihmisoikeuksien puolesta), vapaamuurarilehtiä (Suomen yhteisvapaamuurari, Kulmamitta), liiketaloudellisia (Affärsarbetaren, Affärsparix, Liikeapulainen, Omin toimin) kuin opiskelijalehtiäkin (Eteläsuomalainen, Kamraten, Kamratbladet, Kipinä). Nämä edustavat eri elämänaloja, ja antavat siten laajemman kuvan suomalaisten ajatuksista juutalaisista. Moni lehti ei sisältänyt mitään kirjoituksia tai ainakaan mielipiteitä juutalaisista: tämä osoittaa omalta osaltaan aiheen marginaalisuutta Suomessa.

Kirjallisuus

Tutkimuksessani olen käyttänyt myös runsaasti aikalaiskirjallisuutta. Käyttämäni kirjallisuuden voi pääosin jakaa neljään ryhmään: maantieteen oppikirjat (maantieteessä käsiteltiin erikseen myös juutalaisia eräissä kohdin), muistelmat, kaunokirjallisuus ja *Siionin viisaitten pöytäkirjoja* koskeva kirjallisuus. Maantieteen oppikirjoista olen käyttänyt useasta kirjasta eri painoksia vertailun vuoksi. Historian ja uskonnon oppikirjoista ei löytynyt tähän tutkimukseen soveltuvaa aineistoa juutalaisista. Tutkimusajankohtanani ilmestyneissä muistelmissa, joista suurin osa koski Venäjää ja Neuvostoliittoa, sekä myös eräissä romaaneissa esiintyi usein mainintoja myös juutalaisista. Kaunokirjallisuutta ei tietenkään voi käyttää samaan tapaan kuin muistelmia, vaan ainoastaan antamaan kuvaa sitä, miten juutalaisia käytettiin fiktiivisissä kertomuksissa stereotyyppisesti. Sama pätee kirjallisuuslehtien novelleihin.

Siionin viisaitten pöytäkirjoista ilmestyi kaikkiaan kahdeksan erilaista painosta Suomessa molemmilla kotimaisilla kielillä. Pöytäkirjojen historiasta on esitetty erilaisia tulkintoja, mutta varmaa kuitenkin on, että maailmalle ja myös Suomeen levinnyt versio oli peräisin Venäjältä. Kir-

jan tekijäksi on nimetty muun muassa venäläinen pappi Sergei Nilus, joka on merkitty myös Suomessa ilmestyneiden versioiden tekijäksi lukuun ottamatta viimeistä, vuonna 1943 ilmestynyttä versiota. Vastaavanlainen kirja oli rovasti J. W. Wartiaisen vuonna 1922 ilmestynyt *Juutalaisten maailmanhistoriallinen merkitys entisaikaan Jumalan kansana ja nykyään Saatanan joukkona*. Wartiaisen oli käyttänyt ulkomaalaisia vastaavia teoksia apunaan kirjoituksessaan ja mitä ilmeisimmin hän oli hyödyntänyt myös vastailmestyneitä *Siionin viisaitten pöytäkirjoja*.

Muu aineisto

Käyttämistäni arkistolähteistä on syytä erikseen mainita arkistokokonaisuuksia ja henkilöarkistoja, jotka liittyvät juutalaisiin. Suomen juutalaisten arkisto, joka sijaitsee Kansallisarkistossa, sisältää aiheeseeni liittyvää aineistoa. Kokoelma sisältää muun muassa erilaisia kirjoituksia ja tutkielmia, jotka liittyvät Suomen juutalaisiin. Yleisradion arkiston kokoelmissa on tutkimusajantani joitakin ääninauhuja, joissa käsitellään Palestiinaa ja juutalaiskysymystä.

Tutkimuksen rakenne

Kansainvälisissä tutkimuksissa on juutalaisvastaisuuden eri ilmenemismuotoja jaettu eri ryhmiin niiden tyyppin mukaisesti. Myös tässä työssä on itse tutkimus jaettu toisaalta kansainvälisten esikuvien ja toisaalta tätä tutkimusta varten luetun aineiston ja siitä selkeästi esiinnoitettujen neljän päätyypin mukaisesti lukuihin: bolševismi oli kyllä luonteeltaan kansainvälinen aate, mutta bolševismi oli tutkimusajan Suomessa vihollinen johtuen naapurimaa Neuvostoliitosta. Siksi halusin tuoda sen esille omana lukunaan. Monissa kirjoituksissa esiintyy jopa kaikkia neljää erilaista juutalaisvastaisuutta – uskonnollista, taloudellista sekä bolševismiin ja juutalaisten kielteiseksi tulkittuun kansainvälisyyteen liittyvää – yhteenkietoutuneena. Tästä syystä jako on osin keinotekoinen, mutta tutkimuksen kokonaisuuden ja esityksen rakenteen kannalta välttämätön: vaikka kaikki neljä tyyppiä pyrkivät samaan tavoitteeseen, esittämään juutalaisten epäluotettavuus, kelvottomuus ja yleisesti huonoina, erosivat kuitenkin näiden aihepiirien lähteet ja myös käytetty argumentointi toisistaan niin paljon, että jako näihin neljään päälukuun oli selkeä ratkaisu.

2 JUUTALAISTEN ASEMA SUOMESSA ENNEN KANSALAIKSOIKEUKSIEN SAAMISTA

Juutalaisten asema Suomessa oli Ruotsin vallan aikana sidottu valtakunnan politiikkaan. Ehtona juutalaisten asettumiselle maahan oli kääntyminen kristinuskoon: tiettävästi kuitenkin 1600-luvun lopulla saapui joitain juutalaisia kristityiksi kääntymättä Ruotsiin, mutta heidät karkotettiin vuonna 1685. Tämä lienee ollut ennakointia, sillä seuraavana vuonna uudessa kirkkolaissa säädettiin Ruotsi ja sitä myöten myös Suomi luterilaiseksi. Laki jouduttiin kuitenkin jäädyttämään Suuren Pohjan sodan ajaksi, sillä kuningas joutui rahoittamaan sodan myös juutalaisilta otetuilla lainoilla, joiden velkojia sitten saapui maahan. Kun lainat oli saatu maksettua, aloitettiin jälleen juutalaisten karkotukset. Vapauden ajalla tilanne muuttui, tuolloin valtiopäivillä keskusteltiin vakavasti juutalaisten mahdollisesta hyödyistä valtakunnalle.⁷⁵

Tiettävästi ensimmäistä kertaa juutalaisia saapui Ruotsin valtakuntaan kuuluneeseen Suomeen vuonna 1782. Tuolloin portugalilaiset⁷⁶ laulajat Josef Lazarus, Meijen Isaac ja Pimo Zelig sekä silmäkääntäjä Michel Marcus saivat Helsingin maistraatilta luvan esiintyä kaupungissa. Tosin jo Suuren Pohjan sodan jälkeen Pietari Suuren hovinarrina vuodesta 1714 alkaen toiminut juutalainen Johan (Jan) da Costa sai vuonna 1718 hallintaansa Suur-, Tytär- ja Lavansaaren sekä Seiskarin. Da Costa rakennutti Lavansaarelle kartanon, jossa hän myös asui. Hän oli ankara verottaja ja väitteiden mukaan myös vaaraksi saarien naisille. Da Costan saamaa läänitystä on pidetty tsaari Pietari Suuren pilana narrilleen. Da Costan kuoltua vuonna 1740 hänen vaimonsa piti vielä saaria hallussaan muutamien vuosien ajan. Da Costan asemaa Suomen ensimmäisenä juutalaisena heikentää kuitenkin se, että hän oli kääntynyt katolilaiseksi. Nykyisen Suomen alueen ensimmäinen juutalainen asukas oli Haminaan 1790-luvulla saapunut Jacob Weikaim (Weqayyam). Hänestä polveutuvat Suomessa nykyäänkin vaikuttavat Kaspin, Veikkasen ja Jacobsonin suvut.⁷⁷

⁷⁵ Torvinen 1989, 13–14.

⁷⁶ Kyseiset henkilöt eivät varsinaisesti olleet portugalilaisia, mutta tätä nimitystä on käytetty 1500-luvulla Portugalista karkotetuista juutalaisista ja heidän jälkeläisistään. Nämäkin viihdetaiteilijat olivat varsinaisesti kotoisin joko Hollannista tai Hampurista. Harviainen 1989, 154.

⁷⁷ Harviainen 1998, 291–293; Harviainen 2000, 21–24; Korhonen 1996, 101; Torvinen 1989, 26.

Vuonna 1782 Ruotsissa annettiin ohjesääntö, jolla juutalaisille annettiin oikeus asettua asumaan Tukholmaan, Göteborgiin, Norrköpingiin ja Karlskronaan. Kun Suomi siirtyi Venäjälle vuonna 1809, uusi isäntä piti voimassa vanhat lait, jotka takasivat hallitsijalle itsevaltaisen aseman. Kuvernööreille annettiin mahdollisuus myöntää määräaikaista muttei pysyviä oleskelulupia. Andreas Wareliuksen teoksessa *Beiträge zur Kenntniss Finnlands in ethnographischer Beziehung* (1849) mainitaan kuitenkin Suomessa oleskelleiden juutalaisten työskennelleen käsityöläisinä, peltiseppinä, rihkamakauppiaina, majatalonpitäjinä ja päiväpalkkalaisina.⁷⁸

Oleskelulupakäytäntö ei luonnollisestikaan koskenut armeijaa: niinpä Venäjän armeijassa palvelleilla juutalaisilla oli oikeus asua Suomessa. Vuonna 1858 annettiin määräys, joka koski kaikkia 25-vuotisen asepalveluksensa Suomessa loppuun suorittaneita. Sen mukaisesti vapautuneella sotilaalla oli oikeus asettua pysyvästi Suomeen ja elättää täällä itsensä, vaimonsa ja perheensä. Vuoden 1869 asetuksen ja vuoden 1876 senaatin kirjeen myötä näille entisille sotilaille annettiin oikeus myydä itse valmistamiaan käsityötuotteita, leipää, marjoja, paperosseja, käytettyjä vaatteita ja tavaroita sekä muita halvempia kangastuotteita. Käytännössä tämä johti narinkaka-kaupan syntyyn.⁷⁹

Venäjä oli saanut suuren lisäyksen juutalaisväestöönsä 1700-luvun lopulla, kun osia Puolasta oli liitetty valtakuntaan. Aleksanteri I perusti komitean, jonka tehtäväksi annettiin juutalaisten saaminen ”hyödyllisemmiksi” valtakunnalle. Tuloksena oli sekoitus erilaisia vapauksia ja rajoituksia juutalaisille. Sen sijaan vuonna 1825 valtaistuimelle noussut Nikolai I päätti yrittää juutalaisten sulauttamista voimakkein muuhun väestöön. Osana tätä oli juutalaisten pakottaminen asepalvelukseen. Juutalaisten seurakuntien asettamien alokkaiden tuli olla 12–25-vuotiaita. Alaikäisiä varten perustettiin sotakouluja, joista he 18 täytettyään siirtyivät 25 vuodeksi aktiivipalvelukseen.⁸⁰

⁷⁸ Harviainen 1989, 154–155.

⁷⁹ Harviainen 1989, 155.

⁸⁰ Torvinen 1989, 21–22.

Asepalvelus ei suinkaan uhannut kaikkia juutalaisnuorukaisia vaan ainoastaan köyhimpiä, joilla ei ollut varaa kirjoittautua käsityöläisten ammattikuntiin tai kauppiaskiltoihin. Tämän lisäksi maata viljelevät siirtolaiset, tehdasmekaanikot ja rabbiinit olivat vapautettuja asevelvollisuudesta. He joutuivat sen sijaan maksamaan alokasrahan. Sotakoulujen oppilaita yritettiin käännättää kristityiksi, mikä johti pakenemisiin ja itsemurhiin, ja tämän vuoksi armeijaan ei saatu odotettua määrää juutalaisia. Aleksanteri II:n aikana pakko- ja alaikäisten värväys kiellettiin kokonaan minkä lisäksi palvelusaika lyheni 25 vuodesta kuuteen. Lisäksi juutalaiset saivat oikeuden toimia asianajajina, alkoivat osallistua maan kulttuurielämään sekä saivat vaalioikeuden maasäätyihin eli *semstvoihin*.⁸¹

1800-luvun alkupuolella, kun suurin osa Suomen juutalaisista oli sotilaita – tosin Suomessa asui ja työskenteli erikoisluvulla myös siviilijuutalaisia, kuten esimerkiksi edellä mainittu Jacob Weikaimin perhe –, oli Helsingissä jopa oma kantonistikoulu Kirkkokadulla. Vaikka palveluksen jälkeen paluu Venäjälle olisikin ollut mahdollinen, harva palasi, sillä yhteys sukulaisiin oli useimmiten katkennut. Lisäksi kokemukset Venäjältä olivat huonot: muistona olivat ainoastaan kokemukset armeijaan joutumisesta ja palveluksesta. Niinpä Suomi sai 1800-luvun puolivälin jälkeen ensimmäiset sotilasjuutalaisensa. Eräillä oli mukana perhe, osalle viranomaiset hankkivat puolison Puolasta. Armeija-aikana heillä ei ollut tilaisuutta hankkia muuta ammattitaitoa kuin käsityöläisoppia, joten ammattimahdollisuudet olivat rajalliset tästäkin syystä. Suomen viranomaiset olivat nihkeitä suhtautumisessaan näihin uusiin tulokkaisiin, mutta Venäjän armeija ja viranomaiset puolustivat täysinpalvelleita juutalaissotilaitaan. Niinpä Suomen senaatti joutui antamaan 29. maaliskuuta 1858 asetuksen, joka mahdollisti näiden entisten sotilaiden ja heidän perheidensä oleskelun Suomessa. Juuri tähän asetukseen Suomessa asuvat juutalaiset vetosivat tulevana vuosina, kun heidän oikeutensa asua maassa asetettiin kyseenalaiseksi. Suomen viranomaiset sen sijaan pyrkivät todistamaan, ettei kyseinen asetus koskenut lainkaan juutalaisia, koska heidän asettumisensa Suomeen oli Ruotsin vallan aikaisen säännön mukaan kiellettyä.⁸²

⁸¹ Torvinen 1989, 22–24.

⁸² Halén 2000, koko teoksen nimiluettelot; Torvinen 1989, 26–27.

Vuonna 1862 astui voimaan uusi passiasetus, jonka myötä juutalaisten oleskelu Suomessa tehtiin määräaikaiseksi. Niinpä maassa pysyvästi asuvat juutalaiset joutuivat uusimaan oleskelulupansa neljännesvuosittain. Tämä antoi viranomaisille erinomaisen aseensa juutalaisia vastaan, sillä pienestäkin rikkeestä seurasi karkotus maasta. Oleskeluluvat antoivat juutalaisille oikeuden asua ainoastaan Helsingissä, Turussa ja Viipurissa. Sotilasviranomaiset autoivat usein entisiä sotilaitaan, jos näille tuli hankaluuksia Suomen viranomaisten kanssa.⁸³

Juutalaiset saivat harjoittaa pientä kauppaa elättääkseen itsensä ja perheensä. Aluksi moni hoiti liikeyritystään kotoaan – erikseen oli nimittäin kielletty myös suurten käsityöryitysten ja työpaikkojen perustaminen – mutta viranomaiset halusivat estää laajan ovelta ovelle -myynnin, ja näin syntyivät narinkat. Narinkka-sana tulee venäjän kielen sanoista ”na rynke”, mikä tarkoittaa toria. Helsingissä tällainen juutalaisten puotirivistö oli aluksi Pohjoisrannassa ja sittemmin nykyisellä Suomen Pankin tontilla Kruununhaassa. 1920-luvulla, ennen lopullista purkamista, narinkka sijaitsi Simonkentällä. Turussa vastaava tori sijaitsi Aninkaistenkadun varrella. Moni suomalainen näki ensimmäistä kertaa juutalaisen juuri narinkassa, ja niin monille muodostuikin juutalaisista kuva nimenomaan vaatejuutalaisina, jotka myivät halvalla vaatteita ja muuta kangastavaraa. Narinkka sääтели myös synagogan ja juutalaisten asuinpaikkojen sijainnin: narinkan ollessa Kruununhaassa asui suurin osa Helsingin juutalaisistakin alueella, ja kun narinkka muutti vuonna 1876 Simonpuistoon, seurasivat juutalaiset perässä.⁸⁴

Juutalaisten elämä keskittyi voimakkaasti synagogan ympärille. Helsingin ensimmäinen rukoushuone oli perustettu jo 1830-luvulla Viaporiin, luonnollisesti sotilaiden tarpeisiin. Mantereen puolelle ensimmäinen rukoushuone perustettiin 1850-luvulla ja ensimmäinen synagoga 1870 Siltasaareen Langénin huvilaan palvelemaan kaupungin 226 juutalaista. Kaikkiaan Suomessa oli vuoden 1870 väestönlaskennan mukaan 460 juutalaista ja 1880-luvun alussa noin 800. Vuonna 1890 luku oli jo 1017, mutta kolmessa vuodessa määrä romahti 720 juutalaiseen, sillä tuolloin moni karkotettiin. Synagogan vuokran maksoi Venäjän valtio, sillä se oli keisari Nikolai I:n juu-

⁸³ Lundgren 2002b, 17; Torvinen 1989, 27–28.

⁸⁴ Torvinen 1989, 29–31; Lundgren 2002b, 17.

talaissotilaille ja heidän lapsilleen myöntämä etuoikeus. Toogarullan synagoga sai 1872. Seurakunnalla oli oma hautausmaa Lapinlahdessa sekä hautausapuyhdistys Chevra Kadisha.⁸⁵

Kansalaisyhteisöaloitteet säätyvaltiopäivillä

Juutalaisten ilmaantuminen Helsingin, Viipurin ja Turun kaduille vaikutti myös kaupunkilaisten mielipiteisiin. Alemmat yhteiskuntaluokat eivät Torvisen mukaan olleet 1800-luvulla juutalaisvastaisia – saivathan ne juutalaisten narinkoista itselleen edullisia vaatteita. Sen sijaan osa virkamiehistä piti juutalaisia ongelmana: he pitivät tiukasti kiinni vanhoista juutalaisista torjuvista laeista, jotka autonomian myötä olivat Suomessa edelleen voimassa. Toisaalta, kuten Taimi Torvonen kirjoittaa, asennoitumiseen vaikutti aina jossain määrin myös se, katsottiinko toisen ryhmän vaarantavan omia etuja vai ei.⁸⁶

Keskustelunavaukseen Suomen valtiopäivillä vaikutti suoraan entisen emämaan toiminta. Juutalaisille annettiin nimittäin kansalaisyhteisöedut Ruotsissa vuonna 1870, ja kahta vuotta myöhemmin kokoontuneilla Suomen valtiopäivillä Leo Mechelin teki porvarissäädyssä toivomusaloitteen juutalaisia koskeneiden poikkeussäännösten kumoamisesta, mutta hän ei kuitenkaan olisi antanut juutalaisille täysiä kansalaisyhteisöeduita. Mechelinin tarkoituksena näytti ainakin aloitteen sanamuodosta päätellen olleen juutalaisten aseman ja myös sivistystason kohottaminen. Säädyn yleinen valitusvaliokunta puolsi esitystä ja suositti muille säädyille, että keisarille tehtäisiin esitys juutalaisia koskevien uusien sääntöjen luomisesta. Vastustajien puheenvuoroista huolimatta porvarissääty hyväksyi valiokunnan ehdotuksen äänin 25–6.⁸⁷

Aatelissäädyn keskusteluissa Robert Ehrnrooth ja Robert von Kraemer kertoivat ulkomailla saamistaan huonoista kokemuksista juutalaisista. Sen sijaan päätoimittaja August Schauman ja professori Robert Montgomery kannattivat kansalaisyhteisöeduita myöntämistä juutalaisille. Tästä huolimatta aatelissääty kuitenkin hylkäsi anomusehdotuksen äänin 38–29. Pappissäädyssä juutalaisten oikeudet saivat odotetusti osakseen ankaraa vastustusta. Tuomiorovasti Thure Renvall,

⁸⁵ Torvonen 1989, 30–31, 46, 62.

⁸⁶ Torvonen 1989, 31.

⁸⁷ Torvonen 1989, 32–35; Nordenstreng 1924, 32–34; Kriikku 1979, 9–13; Tuominen 1981, 509.

kirkkoherra Frans Snellman sekä professorit Axel Granfelt ja Georg Forsman vastustivat ankaraasti kansalaisoikeuksien myöntämistä rahanahneille ja kieroille juutalaisille. Tuomiorovasti Aron Borg jopa katsoi, etteivät kristityt olleet vainonneet juutalaisia vaan päinvastoin. Sen sijaan lääninrovasti Johan Hackzell, piispa Frans Schauman, tohtori Anders Hornborg, professori Carl von Essen, tuomiorovasti Alexander Borenius ja pastori Karl Öller kannattivat kansalaisoikeuksia. Kaksi viimeistä ihmetteli pappissäädyn osoittamaa suvaitsemattomuutta juutalaisia kohtaan. Puolustuspuheista huolimatta sääty päätti kuitenkin lopulta äänin 20–12 hylätä esityksen.⁸⁸

Talonpoikaissäädyn edustajista suurin osa katsoi, että juutalaisista oli maalle vain haittaa, ja niin sääty päätti selvänumeraisesti vastustaa lakiesitystä. Koska kolme säätyä vastusti ehdotusta, se raukesi automaattisesti. Anomusta käsiteltiin hyvin vähäisesti lehdistössä. Uusi Suometar painotti Agathon Meurmanin sanoja, joiden mukaan oli tarpeetonta tukea venäläisten laittomia aseuksia. Lehden linja oli siis autonomian puolustusta eikä se puuttunut itse kysymykseen. *Morgonbladet* käsittelee valtiopäiväkeskusteluja pääkirjoituksessaan 28. maaliskuuta 1872: lehti puolusti juutalaisten oikeuksia, koska myöntämällä näille oikeudet Suomi saisi lehden mielestä itsinkin arvostusta maailmalla. Yhtä voimakas ellei voimakkaampikin oli Åbo Underrättelsenin näkemys juutalaisten oikeuksien lisäämisestä Suomessa. Muuten kysymys samoin kuin juutalaisten asema yleensäkin jäi julkisuudessa vaille suurempaa huomiota.⁸⁹

Vuoden 1877–1878 valtiopäivillä oli esillä senaatin laatima eriuskolaislakiehdotus. Sen toisena osana oli ei-kristinuskontunnustajia koskeva esitys, joka käytännössä tarkoitti juutalaisia. Lakiesitys annettiin säädylle, vaikka vuoden 1876 kirkolliskokous oli hylännyt sen; syynä hylkäämiseen oli paitsi juutalaisten uskonnollisen aseman tunnustamisen vastustus myös se, että ehdotus olisi antanut juutalaisille kansalaisoikeudet. Tämä oikeus oli kuitenkin rajoitettu niin, ettei juutalaista olisi hyväksytty sellaiseen virkaan, jossa hän olisi käsitellyt kristillistä sielunhoitoa tai uskonnonopetusta. Lisäksi rabbiinit eivät olisi saaneet oikeutta avioliittojen hyväksymiseen ja seka-avioliitossa syntyvät lapset olisi pitänyt kasvattaa kristittyyn uskoon. Aateli ja porvaris-

⁸⁸ Torvinen 1989, 35–38; Kriikku 1979, 13–25; Myllykoski–Lundgren 2005, 303; Tuominen 1981, 509; Wallendorff 1958, 10.

⁸⁹ Torvinen 1989, 39–42.

sääty olisivat hyväksyneet lakiehdotuksen, mutta se kaatui odotetusti papiston ja talonpoikien vastustukseen.⁹⁰

Vuonna 1881 tapahtui merkittävä muutos Venäjän juutalaispolitiikassa. Tuona vuonna murhattiin tsaari Aleksanteri II, ja kun tämän teon tehneessä terroristiryhmässä oli myös eräs juutalaisnainen, purkautui venäläisissä piillyt juutalaisvastaisuus rajuna purkauksena. Yksi syy purkaukseen vaikuttaa olleen se, että juutalaiset olivat saaneet jalansijan venäläisessä yhteiskunnassa. Heitä työskenteli lääkäreinä, asianajajina, insinööreinä ja lehtimiehinä ja joidenkin väitteiden mukaan he näin ”veivät” töitä venäläisiltä. Pogromit alkoivat Etelä-Venäjältä huhtikuussa 1881 ja etenivät kaupungista toiseen. Juutalaisia pahoinpideltiin ja heidän omaisuuttaan tuhottiin. Pogromien vielä jatkuessa Aleksanteri III antoi määräyksiä, joilla juutalaisten asumisoikeuksia, ammatinharjoitusta ja koulutusmahdollisuuksia rajoitettiin. Lopulta hallitus ryhtyi hillitsemään riehuntaa Ison-Britannian ja Yhdysvaltojen vastalauseiden takia. Suoranaisena seurauksena pogromeista oli juutalaisten laajamittainen maastamuutto, jota Venäjän hallitus tuki. Nikolai II:n noustua valtaistuimelle vuonna 1894 jatkettiin juutalaisten oikeuksien kiristämistä. Lisäksi uusia pogromeja oli vuosina 1897 ja 1899.⁹¹

Juutalaiset nousivat jälleen Suomessa keskustelunaiheeksi vuoden 1882 valtiopäivillä, joilla Agathon Meurman teki talonpoikaissäädystä anomusehdotuksen. Siinä hän esitti, että juutalaisotilaiden oikeus asettua Suomeen poistettaisiin ja kaikki ilman laillista syytä täällä oleivat juutalaiset käskettäisiin pois. Sääty lähetti keskustelun jälkeen anomuksen yleiseen valitusvaliokuntaan, mutta tämä ei edes käsitellyt asiaa. Sen sijaan pappissäädystä professorit Johan Runeberg ja Carl Estlander jättivät anomuksen kansalaisoikeuksien myöntämisestä juutalaisille. Sääty kuitenkin hylkäsi anomuksen murskaäänin 26–6.⁹²

Senaatin asettama komitea sai työnsä valmiiksi vuonna 1882. Se esitti juutalaisille tiukkoja oleskeluehtoja, mutta salli heille uskonnonvapauden: tämän seurauksena synagogat olisi pitänyt sallia Helsinkiin, Turkuun ja Viipuriin. Vaikka ehdotus olikin tiukka, vastustettiin sitä ankarasti

⁹⁰ Nordenstreng 1924, 35–36; Tuominen 1981, 35–36.

⁹¹ Torvinen 1989, 42–44.

⁹² Hytönen 1923, 132–133; Kriikku 1979, 27–41; Torvinen 1989, 45–48; Tuominen 1964, 262.

muun muassa Uudessa Suomettaressa, jossa Agathon Meurman vaati, että joko juutalaisille annettaisiin täydet kansalaisoikeudet tai heidät karkotettaisiin maasta kokonaan. Hän kuitenkin varoitti, että kansa nousisi ”vierasta ainesta” vastaan. Senaatti pani komitean ehdotuksen syrjään ja valmisti esityksen, joka sijoittui Georg Forsmanin juutalaisille kielteisen ja Leo Mechelinin heille myönteisen ehdotuksen välille. Lakiesitys hautautui Pietariin vuoteen 1887 asti, jolloin keisari yksinkertaisesti jätti sen hyväksymättä.⁹³

Kuten saattoi odottaa, äänekkäin juutalaisille myönnettäviä kansalaisoikeuksia vastustanut ryhmä olivat kauppiat ja käsityöläiset ja heistä etenkin ne, jotka kävivät kauppaa vaatetavaroilla. Porvarissäädyn, joka valtiopäivillä kannatti juutalaisille myönnettäviä kansalaisoikeuksia, edustajina oli muun muassa toimittajia ja suuria kauppiaita, jotka olivat liberaalimpia juutalaisia kohtaan kuin pikkukauppiat, jotka pelkäsivät asemiansa puolesta. Samat ryhmät olivat Ruotsissa vastustaneet juutalaisten kansalaisoikeuksia pitkin 1800-lukua. Viipurissa vuonna 1883 pidetyillä kauppiaspäivillä Tampereen kauppiasyhdistyksen edustaja Carl Åkerlund maalaili kauhukuvia siitä, miten juutalaiset tulisivat toimimaan Suomen etua vastaan, jos heille annettaisiin kansalaisoikeudet. Vastaesityksen teki kirjakauppias Walter Hoving, joka pyysi, ettei alustusta käsiteltäisi lainkaan kokouksessa. Näin myös päätettiin äänin 20–12. Uusi Suometar valitti, ettei Tampereen kauppiasyhdistyksen aloitetta hyväksyty: lehdessä ennustettiin juutalaisten määrän Helsingissä kohoavan sadassa vuodessa jopa puoleen miljoonaan!⁹⁴

Vuonna 1884 Helsingin maistraatti kielsi juutalaisilta kaupankäynnin seuraavana vuonna, siis vuonna 1885, koska maistraatin tulkinnan mukaan uusi elinkeinolaki oli kumonnut vuoden 1869 asetuksen. Vuoden 1885 valtiopäivien alla monet suomenkieliset lehdet kirjoittivat juutalaisvaarasta. Kauppiaspiireissä pelättiin juutalaisten aiheuttamaa kilpailua: esimerkiksi Turussa paikalliset kauppiat ja käsityöläiset pitivät kokouksen, jonka seurauksena porvarissäädylle päätettiin lähettää kirjelmä. Allekirjoittajia oli kolmesataa, ja he kaikki olivat ruotsinkielisiä. Kirjelmässä valitettiin, että juutalaiset kauppiat olivat ryhtyneet harjoittamaan laajempaa toimintaa kuin mitä vuoden 1869 asetus heille salli. Kirjelmän mukaan heidän tuotteensa olivat ala-arvoisia ja

⁹³ Kriikku 1979, 43–44; Torvinen 1989, 48–49.

⁹⁴ Torvinen 1989, 50–51.

he houkuttelivat halvoilla hinnoilla työväkeä ja rahvasta. Siksi kirjoittavat vaativat, että maassa jo olevat juutalaiset velvoitettaisiin pysymään asetuksen heille määrittämässä rajoissa ja ettei uusille juutalaisille myönnettäisi elinkeinolupia. Sekä Åbo Tidningen että Nya Pressen vastustivat kirjelmää: jälkimmäisessä arveltiin, että jatkossa samoin voisi käydä kaikille, ”jotka eivät polveudu turaanilaisista”.⁹⁵ Turaanilaisväite liittyi Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen väitteeseen, jonka mukaan suomalaiset polveutuivat muinaisesta turaanilaisesta heimosta.⁹⁶

Vuoden 1885 valtiopäivien aluksi Agathon Meurman esitti kolmen vuoden takaisen anomuksen, vieläpä jyrkennettynä. Anomus päättyi esitykseen, että keisarilta anottaisiin esitystä juutalaisista ja että jos sitä ei saataisi, hallitus pitäisi voimassa vuoden 1782 ohjesäännön. Oli selvää, ettei keisarin esitystä ehdittäisi saada valtiopäivien kuluessa, joten juutalaiset jouduttaisiin poistamaan maasta vanhan ohjesäännön mukaisesti. Tilanteen teki juutalaisille huolestuttavaksi se, että yleinen valitusvaliokunta hyväksyi ehdotuksen. Talonpoikaissäätö oli hyväksynyt Meurmanin anomuksen, ja kahdeksan edustajaa vieläpä kertoi valitsijoidensa toivomuksen olevan, ettei juutalaisille annettaisi kansalaisoikeuksia. Sen sijaan pappissäädystä esitettiin juutalaisten säädylle laatima kirjelmä, jonka tohtori Wilhelm Lagus luki. Kirjelmä oli vetoamus juutalaisten aseman puolesta ja sen sävy oli kovin anova. Silti pappissäädyn jäsenet eivät edes koskettelleet kirjelmää omissa puheenvuoroissaan. Esimerkiksi professori Jaakko Forsman kehotti unohtamaan kaiken sentimentaalisuuden ja ajattelemaan ainoastaan isänmaan etua. Sääty päättikin lopulta äänin 21–15 hyväksyä tohtori Johan Geitlinin ehdotuksen, että vuoden 1782 ohjesääntö pidetään voimassa siihen asti, kunnes uusi säätylaki saataisiin. Kun aateli ja porvaristo puolustivat juutalaisia, jäi kansalaisoikeuskysymys jälleen ratkaisematta.⁹⁷

1880-luvun loppupuolella viranomaiset ryhtyivät tiukentamaan juutalaisia koskevia määräyksiä. Kesäkuussa 1886 annettiin julistus, joka muutti vuoden 1858 asetusta: entisillä juutalaissotilailla tuli tämän jälkeen olla keisarikunnan viranomaisten antama passi, jonka turvin he saivat olla Suomessa. Tämä muutti juutalaisten asemaa myös kuvernöörien silmissä. Senaatti päättikin

⁹⁵ Nordenstreng 1924, 36–37; Torvinen 1989, 52–53.

⁹⁶ Kemiläinen 1993, 81.

⁹⁷ Hytönen 1923, 159; Kriikku 1979, 47–62; Nordenstreng 1924, 36–37; Torvinen 1989, 53–58; Tuominen 1964, 263.

tammikuussa 1888 aloittaa juutalaisten karkotukset maasta. Ensimmäiset karkotusmääräykset annettiin joukolle helsinkiläisiä juutalaisia helmikuussa 1888: määräys koski kaikkiaan 16:ta perhettä, yhteensä 60:tä henkilöä. Määräyksen mukaan karkotuspäätöksen saaneilla oli vuosi aikaa poistua maasta. Suomen ruotsinkielinen lehdistö aloitti kampanjan karkotuksia vastaan, mutta esimerkiksi Uusi Suometar arvosti senaatin päätöstä karkottaa juutalaiset. Kun myös ulkomaalainen lehdistö aloitti kirjoittelun asiasta, otti senaatti asian uudelleen esille.⁹⁸

Senaatin istunnossa 29. maaliskuuta 1889 senaattori J. G. Sohlman esitti tietyille nimeltä mainituille juutalaisille ja heidän perheilleen oikeutta asua jatkossakin Suomessa. Lisäksi hän luetteli sallitut elinkeinot, jotka olivat suunnilleen samat kuin vuoden 1869 asetuksessa. Kuvernöörien tuli oli tarkkoina, ettei määräyksiä rikottaisi eikä muita juutalaisia päästettäisi maahan. Lisäksi mainittujen juutalaisten lapset saisivat asua maassa ainoastaan, jos asuivat kotona: jos esimerkiksi poika lähti suorittamaan asepalvelusta Venäjälle, ei paluuta olisi. Senaattori Yrjö-Sakari Yrjö-Koskinen olisi halunnut laajentaa karkotettavien listaa ja senaattori Leo Mechelin puolestaan olisi halunnut lieventää rajoituksia, mutta molemmat ehdotukset hylättiin. Juutalaiset saivat tuolloin asua Helsingissä, Viipurissa, Turussa, Hämeenlinnassa, Tampereella, Haminassa, Sortavalassa, Suistamossa, Impilahdella, Kuopiossa ja Vaasassa. Näiltä paikkakunnilta sai muuttaa ainoastaan Helsinkiin tai Viipuriin. Elinkeinoista maaseudun kauppa ja muilla kuin kotipaikkakunnalla olevat markkinat oli kielletty. Epäsiveellisyydestä, kerjäämisestä ja yleensä näiden määräysten rikkomisesta rangaistuksena oli karkotus: karkotuspaikkana oli alkuperäinen kotiseutu Venäjällä, mikä Suomessa syntyneillä tarkoitti isän tai peräti esi-isien kotiseutua.⁹⁹

Asumisoikeuksia ja toimeentulomahdollisuuksia kavennettiin siis huomattavasti uusilla määräyksillä. Karkotuksen saaneet vetosivat senaattiin, joka saattoi hyväksyä tai hylätä kuvernöörin tekemän päätöksen perustelematta omaa päätöstään mitenkään. Monet karkotuksen saaneet eivät palanneetkaan Venäjälle, jonne heillä ei ollut enää mitään siteitä, vaan muuttivat esimerkiksi Yhdysvaltoihin. Suomen juutalaisten lukumäärä laski muutamassa vuodessa vähän yli tuhannesta noin 700:aan. Vuoden 1889 sääntö oli muodollisesti voimassa aina kansalaisoikeuksien saa-

⁹⁸ Torvinen 1989, 59–60; Federley 1984, 22–23.

⁹⁹ Torvinen 1989, 60–61; Lundgren 2002b, 17.

miseen asti. Käytännössä oleskelulupien suhteen joustettiin 1800-luvun loppupuolelta lähtien. Esimerkiksi avioliiton solmiminen ja näin muutto pois kotoa ei enää tuolloin ollut karkotusruste. Samoin sotapalveluksensa Venäjällä suorittaneet saivat palata takaisin Suomeen.¹⁰⁰

Juutalaislasten ja -nuorten koulutus oli eräille kristityille keino saada lapset käännytyksi kristinuskoon. Esimerkiksi Helsinkiin perustettiin 1880-luvun alussa evankelinen juutalaiskoulu luvaten, ettei koulussa opeteta kristinuskoa. Lupaus ei kuitenkaan pitänyt, ja eräät käännytyt juutalaisnuoret jopa kuljetettiin pois Suomesta. Juutalaisyhteisö vetosi viranomaisiin, ja lopulta kaksi ruotsinkielistä aatellisnaista saatiin tuomittua teoista raastuvanoikeudessa. Hovioikeus kuitenkin kumosi tuomion. Käännytystyö oli eräissä piireissä hyvin innokasta. Maahan jopa yritettiin perustaa Israelin lähetys Suomessa -nimistä yhdistystä, mutta se ei saanut senaatin hyväksyntää. Koska Suomessa tarjolla ollut koulutus ei ollut juutalaisnuorille sopivaa, anoivat Helsingin juutalaiset lupaa oman koulun perustamiseen. Koulu saikin luvan, ja se aloitti toimintansa syyskuussa 1893 Vladimirinkadulla. Oma koulu tuli seurakunnalle kalliiksi, mutta se sai tukea suomalaisilta, erityisesti maan ruotsinkielisiltä. Ulkomainen tuki sai myös vastustusta osakseen, ja esimerkiksi kirkollisessa Vartija-lehdessä paheksuttiin varojenkeruuta.¹⁰¹

Suomalaisten juutalaismyönteisyydellä ja -vastaisuudella oli melko selkeät linjat poliittisessa elämässä. Valtiopäivillä porvaristo oli juutalaismyönteistä ja alkuaan juutalaisvastainen aateli muutti kantaansa ajan kuluessa. Sen sijaan papisto ja talonpojat pysyivät juutalaisvastaisina. Lehdistössä ruotsinkieliset olivat yleensä juutalaismyönteisiä ja suomenkieliset juutalaisvastaisia, joskin poikkeuksia yleislinjasta oli. Suomenkielisen lehdistön juutalaisvastaisuutta saattoi selittää Johan Snellmanin kansallisideologia sekä tuolloin voimakkaana riehunut kielisota, jossa juutalaiset liitettiin ruotsinkielisiin, koska moni heistä osasi venäjän lisäksi ruotsia. Lisäksi suomenkielisen sivistyneistön yhteydet Saksaan olivat vahvat ja Saksassa taas juutalaisvastaisuus oli voimakasta, kuten edellä on kerrottu. Toisaalta suhtautumiseen vaikutti perinteinen muuka-

¹⁰⁰ Torvinen 1989, 61–62.

¹⁰¹ Torvinen 1989, 62–65.

laispelko sekä epäily juutalaisten taloudellisesta ylivoimasta. Toisaalta ruotsinkielisten juutalaismyönteisyyteen saattoi vaikuttaa heidän oma vähemmistöasemansa: he halusivat tukea toista vähemmistöä.¹⁰²

Vuoden 1894 valtiopäiville juutalaiset jättivät varatuomari J. Svanljungin kautta anomuksen, jossa he pyysivät edelleen oikeutta asua Suomessa ja harjoittaa ammattejaan. Anomus ei johtanut mihinkään, sillä samanaikaisesti esitettiin kaksi anomusehdotusta juutalaisten asemasta Suomessa. Aatelissäädystä varatuomari R. F. von Willebrand esitti, että Suomessa syntyneet tai maassa tietyn ajan asuneet juutalaiset saisivat Suomen kansalaisuuden. Sääty hyväksyi anomusehdotuksen – samoin kävi tohtori Axel Lillen porvarissäädystä tekemälle anomusehdotukselle, joka oli sisällöltään hyvin samankaltainen kuin von Willebrandin tekemä. Lakivaliokunta myönsi, että juutalaisten asema maassa oli heikko, mutta koska muista maista oli kuulunut valituksia juutalaisista, ei valiokunta esittänyt kansalaisoikeuksia vaan ainoastaan maassa syntyneille ja pitkään asuneille juutalaisille oikeutta edelleen asua täällä ja harjoittaa elinkeinoa. Ainoastaan papisto hyväksyi valiokunnan mietinnön. Valtiopäivät ehtivät päättyä, ennen kuin päätös saatiin tehtyä, ja niin hanke raukesi jälleen. Tämä lopputulos herätti huomiota myös ulkomailla: esimerkiksi tanskalainen poliittinen kirjailija Ivar Berendsen totesi, ettei tulos ollut kunniaksi Suomen talonpoikaissäädylle.¹⁰³

Juutalaisten senaatille tekemä anomus ei ollut johtanut tulokseen. Nya Pressen kysyikin joulukuussa 1894, oliko Suomella varaa tuhlata sivistyneen maailman kunnioitusta ja myötätuntoa. Erityisesti lehti vaati juutalaisten avioliittokiellon kumoamista, sillä jo 15 kihlaparia odotti avioliittolupaa. Senaatti ottikin asian käsittelyyn maaliskuussa 1895 ja hyväksyi neuvottelujen jälkeen senaattori Waldemar Enebergin esityksen juutalaisten aseman parantamisesta Suomessa. Tämä ei kuitenkaan taaskaan johtanut mihinkään, sillä syyskuussa senaatti sai keisarilta hylkävän ilmoituksen. Päätös oli pettymys niin juutalaisia puolustaville suomalaisille kuin juutalaisille itselleenkin.¹⁰⁴

¹⁰² Torvinen 1989, 65–66.

¹⁰³ Nordenstreng 1924, 38–40; Torvinen 1989, 68–71; Kriikku 1979, 73–93; Tuominen 1964, 263.

¹⁰⁴ Torvinen 1989, 71–72.

Suomalaisissa kulttuuripiireissäkin oli juutalaisvastaisuutta. Esimerkiksi Topelius oli sitä mieltä, että juutalaisten heikkouksiin kuuluivat antinationalismi, kosmopoliittisuus, materialismi ja Kristuksen kieltäminen. Juutalaiset tulisi saada käännytetyiksi kristinuskoon, jolloin nämä Topeliuksen mielestä ohjaisivat muutkin kansat pelastukseen. Topeliuksen käsitykseen juutalaisista vaikutti tutkija Nils-Erik Forsgårdin mukaan hänen uskonnollisuutensa syveneminen 1860-luvulta lähtien.¹⁰⁵

Vuoden 1897 valtiopäivillä käsiteltiin porvarissäädyssä edustaja Axel Lillen uudelleen tekemä esitys kansalaisyhteisöjen myöntämisestä. Lakivaliokunta pehmensi esitystä niin, ettei siinä enää puhuttu kansalaisyhteisöistä vaan pelkästään juutalaisten oikeuksista. Sekä porvaris- että aatelissäädyssä hyväksyttiin kuitenkin esitykseen tehty vastalause, jossa kansalaisyhteisöt olisi myönnetty. Papisto hyväksyi kuitenkin valiokunnan esityksen, joka olisi lisännyt juutalaisten oikeuksiin ainoastaan avioliitto-oikeuden sekä luvan synagogien perustamiseen; talonpoikaissääty ei edelleenkään hyväksynyt juutalaisille mitään oikeuksia. Lakivaliokunta esitti jälleen alkupe- räisen ehdotuksen hyväksymistä, minkä talonpoikaissäätyä lukuun ottamatta muut säädöt hyväksyivät sen. Koska talonpoikaissääty oli kuitenkin käsitellyt asian, pystyi senaatti antamaan esityksen valtiopäiville. Senaatti asetti valiokunnan valmistelemaan asiaa helmikuussa 1899, mutta Suomen valtiollisen aseman muuttuminen esti jälleen hankkeen etenemisen. Säätyvaltiopäivillä ei tämän jälkeen asiaan enää palattu.¹⁰⁶

Vaikka juutalaisten asema Suomessa oli oikeudellisesti huono, sai se silti muun muassa Helsingin räätälimestarit tekemään valituksen prokuraattorille. Toukokuussa 1897 lähetetyssä kirjeessä he valittivat juutalaisten kilpailevan häiritsevällä tavalla. Juutalaiset myivät Helsingin hienoim- malla kadulla – tarkoittaa ilmeisesti Heikinkatua eli nykyistä Mannerheimintietä –, ja se oli va- littajista vaaraksi kotimaisille elinkeinonharjoittajille. Valitus ei kuitenkaan johtanut mihinkään. Juutalaisten toiminnan haitallisuutta korostivat myös heinäkuussa 1897 Tampereelle kokoontu- neet vaatetusalan työntekijät sekä elokuussa 1897 Helsingin suutarit. Nämä valitukset johtuivat siitä, että juutalaiset olivat laajentaneet elinkeinonharjoitustaan narinkan ulkopuolelle perusta-

¹⁰⁵ Forsgård 1998, 235–236.

¹⁰⁶ Nordenstreng 1924, 40–41; Torvinen 1989, 72–73; Kriikku 1979, 94–109; Tuominen 1964, 263–264.

malla esimerkiksi ompelimoja, jotka pian laajenivat pukutehtaiksi ja tukkukaupoiksi eivätkä vi-ranomaiset olleet puuttuneet toiminnan laajentumiseen.¹⁰⁷

Juutalaiset alkoivat näkyä muutenkin hiukan enemmän yhteiskunnassa. Helsingin juutalainen seurakunta sai oman tontin Malminkadulta, ja sinne nousi synagoga vuonna 1906. Seurakunta sai myös oman hautausmaan Hietaniemeen vuonna 1896. Turkuun rakennettiin oma synagoga vuonna 1912. Suomi oli myös Venäjältä paenneiden juutalaispakolaisten läpikulkumaa heidän matkallaan uudelle mantereelle. Juutalaiset pakenivat Venäjällä 1903 jälleen alkaneita pogromeja. Venäjällä alkoi vallankumouksellinen liikehdintä Venäjän–Japanin sodan seurauksena. Myös juutalaiset osallistuivat tähän liikehdintään paitsi vallankumouksellisissa ryhmissä myös sionistisen liikkeen parissa. Suomeen perustettiin oma sionistinen ryhmä minkä lisäksi Suomessa järjestettiin vuonna 1906 Venäjän sionistien konferenssi.¹⁰⁸

Kansalaisoikeuskysymys eduskunnassa

Vuonna 1906 voimaan tulleen eduskuntauudistuksen jälkeen myös Suomen juutalaiset ryhtyivät aktiivisesti ajamaan etujaan. Aiempien vetoamusten ja kirjelmien sijaan he osallistuivat kansalaiskokouksiin ja pyrkivät saamaan itselleen kansalaisoikeudet. Monissa näissä kansalaiskokouksissa puhujana toimi viipurilainen ylioppilas Santeri Jacobsson. Kokouksia järjestettiin useita vuosina 1905–1907, ja kaikista niistä lähti senaatille ponsi, jossa vaadittiin kansalaisoikeuksia juutalaisille. Toisaalta myös kansalaisoikeuksien vastustajat olivat aktiivisia: esimerkiksi helmikuussa 1907 pidettiin Lappeenrannassa vaatturialan työnantajien kokous, jossa vastustettiin ankarasti kansalaisoikeuksien myöntämistä juutalaisille. Toisaalta juutalaisystävällisyydellä tehtiin myös politiikkaa: eduskuntavaalien yhteydessä sosiaalidemokraatit koettivat vedota juutalaisiin saadakseen heidät puolelleen.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Torvinen 1989, 73–74, 78; Federley 1984, 26–28.

¹⁰⁸ Lundgren 2002b, 17; Torvinen 1989, 76–79.

¹⁰⁹ Torvinen 1989, 79–81; Federley 1984, 31–32. Oman lisänsä aiheeseen toi Santeri Jacobsson vuonna 1907 ilmestyneellä kirjallaan *Esitelmää juutalaiskysymyksestä*. Jacobsson 1907.

Ensimmäisten eduskuntavaalien jälkeen juutalaisten tulevaisuus näytti hyvältä, sillä heihin myönteisesti suhtautuvat edustajat – tällaisiksi voidaan laskea sosiaalidemokraatit sekä ruotsalaisen kansanpuolueen ja nuorsuomalaisen puoleen edustajat – saivat kaikkiaan 130 paikkaa. Vaikka ensimmäisellä eduskunnalla oli käsiteltävänä monia Suomen yhteiskuntaelämän kannalta keskeisiä asioita, kuten hallitusmuotokysymys, nousi juutalaisten asema esille senaatissa jo toukokuussa 1907. Senaatti antoi lainvalmistelukunnan tarkastettavaksi juutalaisten kansalaisoikeuksia, oleskelua ja ammatinharjoitusta koskevat säädökset. Lisäksi sosiaalidemokraattien edustajat tekivät eduskunnalle anomusehdotuksen kansalaisoikeuksien myöntämisestä juutalaisille. Suomen asema muuttui kuitenkin syksyllä 1907, kun Venäjä kiristi jälleen otettaan Suomessa. Kun lisäksi maahan saapui Venäjältä paenneita juutalaisia, saivat juutalaisten vastustajat lisäsyyn arvostelulle. Näitä pakolaisia aiottiin ryhtyä palauttamaan, mutta erityisesti sosiaalidemokraatit ryhtyivät heidän puolestapuhujikseen. Lopulta karkotuksista luovuttiin.¹¹⁰

Kun eduskunta jälleen kokoontui helmikuussa 1908, esittivät sosiaalidemokraatit kansalaisoikeuksien myöntämistä juutalaisille, mutta tällä kertaa hanke hautautui perustuslakivaliokuntaan. Sosiaalidemokraattien aktiivisuutta asiassa pelästyttiin, ja Helsingin Seurahuoneella järjestettiin Suomen liikemiesyhdistyksen aloitteesta toukokuussa 1908 yleinen kokous kauppiaille ja teollisuudenharjoittajille. Kokouksen puheenjohtajana toimi vanhasuomalainen kauppakoulun rehtori Kyösti Järvinen ja sihteerinä nuorsuomalainen tuleva kansanedustaja Heikki Ritavuori. Kaikki kokouksessa esitetyt puheenvuorot olivat juutalaisvastaisia, ja kokous esitti senaatille, ettei juutalaisille saisi myöntää kansalaisoikeuksia ja että viranomaisten pitäisi valvoa juutalaisten harjoittamaa liiketoimintaa, etteivät he ylittäisi heillä tuolloin lain mukaan olleita oikeuksia. Kokous sai aikaan vastakokouksia: esimerkiksi Koiton talossa Helsingissä pidettiin viikko liikemiesten kokouksen jälkeen keskustelutilaisuus, jossa paheksuttiin Suomen juutalaisia koskevaa lainsäädäntöä ja kehoitettiin hallitusta valmistelemaan eduskunnalle annettavaksi lakiesitys kansalaisoikeuksien myöntämisestä juutalaisille.¹¹¹

¹¹⁰ Torvinen 1989, 81–83; Federley 1984, 32; Salomaa 1966, 129–130; Tuominen 1958, 310–311.

¹¹¹ Torvinen 1989, 84–85; Federley 1984, 16–18.

Juutalaiskysymys näkyi myös lehdistössä. Erityisesti Hufvudstadsbladet oli aktiivinen ja raportoi liki kaiken, mitä maan juutalaisyhteisössä tapahtui. Sen sijaan aiemmin juutalaisvastaisia kirjoituksia julkaissut Uusi Suometar keskittyi pääkirjoituksissaan lähinnä kiistelyyn sosiaalidemokraattien kanssa, jolloin juutalaisia koskevat kirjoitukset jäivät sivuosaan. Nuorsuomalainen lehdistö Helsingin Sanomat etunenässä ei puolestaan juurikaan ottanut kantaa juutalaiskysymykseen, mutta sosiaalidemokraattien päälehti Työmies kirjoitti tiuhaan juutalaisista myönteisessä sävyssä.¹¹²

Kun uusi eduskunta kokoontui elokuussa 1908, oli Suomen asema jälleen muuttunut. Kesäkuun alussa oli annettu määräys, jolla kaikki Suomea koskevat lainsäädäntö- ja hallintoasiat oli alistettu Venäjän ministerineuvoston tarkastettaviksi. Näilläkin valtiopäivillä esitettiin tällä kertaa sosiaalidemokraatti Matti Airolan johdolla tehty anomusehdotus kansalaisoikeuksista juutalaisille, mutta se ei edennyt kovin pitkälle. Juutalaisten asema oikeastaan heikkeni, kun viranomaiset ryhtyivät jälleen tiukemmin valvomaan heidän toimiaan: loppuvuodesta 1908 hylättiin 30 juutalaisperheen oleskelulupa-anomukset. Tällä kertaa juutalaiset ryhtyivät aktiivisesti puolustamaan etujaan. Suomeen perustettiin yhdistys edistämään juutalaisemansipaatiota, ja lyhyen aikaa Viipurissa ilmestyi Santeri Jacobssonin toimittama lehti Suomen juutalainen – Den finska juden. Lisäksi tohtori Abraham Engel ja maisteri Israel Schur kirjoittivat ulkomaalaisiin juutalaislehtiin Suomen juutalaisten tilanteesta – ne toimivat siis samalla tavoin kuin suomalaiset ylipäänsä kirjoittaessaan Venäjän sortopolitiikasta vuosina 1899 ja 1910. Näin saatiinkin ulkomaailman huomio kiinnitettyä Suomen juutalaisten asemaan, sillä esimerkiksi saksalaisissa, englantilaisissa ja yhdysvaltalaisissa lehdissä kirjoitettiin Suomen juutalaisten asemasta ja karkotuksista. Suomessa asui vuonna 1908 kaikkiaan noin 1 200 juutalaista.¹¹³

Lainvalmistelukunta teki maaliskuussa 1909 senaatille asetusehdotuksen, jossa esitettiin, että juutalainen saisi hakemuksesta kansalaisoikeudet, jos oli maassa syntynyt ja täysi-ikäiseksi saakka maassa asunut tai jos oli oleskellut maassa vähintään kymmenen vuotta. Työmies-lehti piti ehdotusta riittämättömänä mutta Suomen ruotsinkielinen lehdistö suurin piirtein kohtuullise-

¹¹² Torvinen 1989, 85–86; Federley 1984, 28–31.

¹¹³ Torvinen 1989, 86–89; Federley 1984, 34, 44–48; Kuoppala 1982, 38–44; Tuominen 1958, 311.

na. Esitys sai luonnollisesti myös vastustajat liikkeelle. Viipurissa jätettiin läänin kuvernöörille ja kaupunginvaltuustolle anomus, jossa toivottiin juutalaisten elinkeino- ja asumismahdollisuuksien supistamista Viipurin kaupungissa. Lisäksi Uusi Suometar väitti, että juutalaiset olivat valanneet kokonaisia liikealoja ja ettei heitä voisi hyväksyä maan kansalaisiksi, koska he harjoittivat maata mustamaalavaa propagandaa ulkomaalaisissa lehdissä.¹¹⁴

Kesäkuussa 1909 eräät ruotsalaisen kansanpuolueen edustajat jättivät anomusehdotuksen, jossa he esittivät kansalaisoikeuksien myöntämistä juutalaisille. Perustuslakivaliokunta esitti anomuksen pohjalta, että eduskunnalle annettaisiin lakiesitys mooseksenuskoisten, kuten juutalaisia tuolloin useimmiten kutsuttiin, oikeudesta oleskella Suomessa ja harjoittaa elinkeinojaan sekä ehdoista, joilla he pääsisivät Suomen kansalaisiksi. Mietinnön saavuttua eduskunnan käsiteltäväksi marraskuussa 1909 sai se aikaan vilkkaan keskustelun sekä ehdotuksen puolesta että sitä vastaan. Eräissä puheenvuoroissa muistutettiin Suomen itsensä käyvän kamppailua Venäjän harjoittamaa sortoa vastaan ja huomautettiin, että juutalaisten tilanne Suomessa oli hyvin samankaltainen. Eduskunta päätti lopulta äänin 112–43 suomalaisen puolueen edelleen vastustaessa pyytää hallitsijalta lakia kansalaisoikeuksien myöntämiseksi juutalaisille.¹¹⁵

Suomen tilanne muuttui kuitenkin taas, ennen kuin asia edes saatiin käsittelyyn Pietarissa. Venäjän keisari Nikolai II hyväksyi 30. lokakuuta 1910 lain, jolla yleisvaltakunnallinen lainsäädäntö ulotettiin Suomeen. Kun Venäjän duumassa käsiteltiin vuonna 1911 venäläisten oikeuksia Suomessa, nousivat samalla esille Venäjän juutalaisille annettavat yhtäläiset oikeudet Suomessa. Tätä pidettiin muun muassa Helsingin Sanomissa Suomen juutalaisten provosoivana tekona, mutta Suomen juutalaisten lähetystö kertoi duuman juutalaisedustajille Pietarissa, etteivät he perustelleet kansalaisoikeuksia näin vaan vuonna 1909 tehdyn eduskunta-anomuksen pohjalta. Lähetystö kertoi, etteivät Suomen juutalaiset halunneet kansalaisoikeuksia Venäjän määräyksellä vaan Suomen eduskunnan päätöksellä. Hanke pysähtyi Venäjän duumaan. Myöskään venäläistetty senaatti ei ollut kiinnostunut juutalaisten oikeuksien lisäämisestä Suomessa.¹¹⁶

¹¹⁴ Torvinen 1989, 89–90; Federley 1984, 34–35.

¹¹⁵ Torvinen 1989, 90–92; Federley 1984, 35–37; Tuominen 1958, 311–312.

¹¹⁶ Torvinen 1989, 92–95.

Juutalaisten asema Suomessa kehittyi kuitenkin myös ilman kansalaisuuden suomaa varmuutta. Maahan oli perustettu juutalaisten yhdistyksiä, ja ensimmäisenä juutalaisena Isak Pergamon suoritti yliopistollisen tutkinnon vuonna 1911, jolloin hän sai lääketieteen lisensiaatin arvon. Ensimmäisen maailmansodan puhkeaminen kuitenkin heikensi juutalaisten asemaa. Venäjällä juutalaisia pidettiin epäluotettavina ja keskusvaltojen vakoojina, minkä seurauksena suuri joukko juutalaisia pakkosiirrettiin pois rintamalinjojen läheisyydestä. Venäläisten juutalaisia kohtaan tuntema epäluuloisuus levisi myös Suomeen, ja vuonna 1915 kiellettiin juutalaisilta oleskelu linnoitusalueiden ja Viipurin läänin huviloissa. Oleskelulupa-anomusten käsittely tiukentui, ja lopulta luetteloiitiin maan juutalaiset ja selvitettiin, millä oikeudella kukin Suomessa asui. Juutalaisia työskenteli tavarantoimittajina Venäjän armeijalle, ja eräitä heistä syytettiin hintojen korotuksista ja muista laittomuuksista. Näitä syytteitä ei kuitenkaan pystytty näyttämään toteen.¹¹⁷

Helmikuun vallankumous vuonna 1917 muutti juutalaisten aseman kertaheitolla Venäjällä. Juutalaiset saivat Venäjällä täydet kansalaisoikeudet, mutta koska samanaikaisesti Suomeen oli palautettu autonomia ja oma lainsäädäntö, ei tämä muutos koskenut Suomen juutalaisia. Juutalaisten asemaa yritettiin kuitenkin pontevasti muuttaa myös Suomessa. Ruotsissa juutalaiset olivat saaneet kansalaisoikeudet jo vuonna 1870 ja etelänaapuri Virossakin samaan aikaan kuin muualakin Venäjällä, siis vuonna 1917.¹¹⁸

Suomen sosiaalidemokraattisen puolueen edustaja K. H. Wiik jätti 27. huhtikuuta 1917 yhdessä 23 muun sosiaalidemokraattisen kansanedustajan kanssa esityksen kansalaisoikeuksien myöntämisestä juutalaisille. Eduskunta saikin 5. kesäkuuta esityksen numero kahdeksan, lain mooseksenuskoisista Suomessa. Keskusteluissa eduskunnassa ja valiokunnissa nousivat esiin muun muassa juutalainen teurastustapa, jota vastaan suomalaisen puolueen edustaja Ida Yrjö-Koskinen piti puheenvuoron. Monet kansalaisoikeuksia vastustaneet kansanedustajat olisivat myöntäneet kansalaisoikeudet maassa jo pitkään asuneille tai täällä syntyneille juutalaisille, mutta eivät enää mahdollisesti myöhemmin tänne tuleville. Jotkut edustajat myös puolustivat juutalaisia ja

¹¹⁷ Torvinen 1989, 95–97.

¹¹⁸ Torvinen 1989, 98; Valentin 1964, 106–107.

heidän oikeuksiaan. Viimeisessä kolmannen käsittelyn äänestyksessä 29. kesäkuuta 1917 laki hyväksyttiin äänin 150–34.¹¹⁹

Lakia ei kuitenkaan koskaan vahvistettu, koska eduskunta hajotettiin, ja niin asiaan jouduttiin palaamaan joulukuussa 1917. Lakiesitys tuli ensimmäistä kertaa eduskuntaan 5. joulukuuta 1917. Jälleen eduskunta- ja valiokuntakäsittelyjen yhteydessä esitettiin sekä juutalaisten kansalaisoikeuksia puolustavia että vastustavia puheenvuoroja. Kolmannessa käsittelyssä 22. joulukuuta 1917 lakiesitys hyväksyttiin murskaavin äänin 163–6, ja se astui voimaan 12. tammikuuta 1918. Juutalaisten kansalaisoikeuksia puolustivat erityisesti sosiaalidemokraatit, mutta esimerkiksi suomalaisessa puolueessa ja sen pappisryhmässä oli sekä kansalaisoikeuksien kannattajia että niiden vastustajia.¹²⁰

Suomen vähälukuisella juutalaisväestöllä oli puolustajia etenkin liberaaleissa keskiluokkaisissa piireissä ja sosiaalidemokraattien joukossa, mutta nämä eivät onnistuneet saamaan juutalaisille vielä autonomian aikana kansalaisoikeuksia. Vastustajia löytyi muun muassa suomalaiskansallisesti ajattelevista, jotka pelkäsivät kansalaisoikeuksien heikentävän suomenkielisten asemaa – juutalaisethan olivat tuolloin venäjän-, jiddišin- tai ruotsinkielisiä. Pelkona lienee ollut se, että jos väitteiden mukaan ovelina kauppamiehinä ja maailmankansalaisina pidetyt juutalaiset saisivat kansalaisoikeudet, kaventuisi suomenkielisten asema entisestään. Samoin pien- ja vaatekauppiaiden parissa tunnettiin huolta, koska pelättiin juutalaisten kansalaisoikeudet saatuaan valtaavan kaupan kokonaan. Se, mitä mieltä suurin osa suomalaisista oli autonomian aikana juutalaisista, ei ole varmaa – mitä ilmeisimmin enemmistöä suomalaisista koko asia ei kiinnostanut lainkaan, kun kosketusta juutalaisiin ei ollut. Kun juutalaiset saivat kansalaisoikeudet Suomessa, asui maassa noin 1 400 juutalaista.

¹¹⁹ Valtiopäivät 1917 pöytäkirjat 5.6.1917, 15.6.1917, 26.6.1917, 29.6.1917; Valtiopäivät 1917 asiakirjat I–III, hallituksen esitys 8; Torvinen 1989, 98–100. Eduskunnan äänestysluetteloita ei ole säilynyt vuoden 1917 osalta, joten eri kansanedustajien äänestymiskäyttäytyminen jää arvoitukseksi.

¹²⁰ Valtiopäivät 1917 II pöytäkirjat 5.12.1917, 10.12.1917, 18.12.1917, 19.12.1917, 22.12.1917; Valtiopäivät 1917 II asiakirjat I, hallituksen esitys 12; Torvinen 1989, 100–101.

3 JEESUKSEN TAPPAJIA JA POTENTIAALISIA KÄÄNNYTETTÄVIÄ – USKONNOLLINEN JUUTALAIKVASTAISUUS

Kristittyjen suhtautumiseen juutalaisiin on vaikuttanut paljon se, että nimenomaan juutalaiset olivat vastuussa Jeesuksen saamasta tuomiosta. Tämä kysymys herättää edelleen keskustelua, josta viimeisin osoitus on australialaisen ohjaajan ja näyttelijän Mel Gibsonin elokuva *The Passion of the Christ* (2004), joka sai huomiota osakseen paitsi väkivaltaisuutensa myös väitettyjen juutalaisvastaisten mielipiteidensä takia.¹²¹

Joseph Goldsteinin mukaan uskonnollisuus oli tärkeä tekijä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Se näkyi länsimaissa esimerkiksi siinä, että uskonnonopetus oli kouluissa keskeisessä asemassa. Goldsteinin mukaan korostunut uskonnollisuus oli yksi tekijä juutalaisvastaisuuden lisääntymisessä. Hyam Maccoby sen sijaan toteaa artikkelissaan juutalaisvastaisuuden juurista, että vaikka oli olemassa varhaisempiakin yhteisöjä, joille juutalaiset olivat vastenmielisiä uskontonsa takia, oli nimenomaan kristinusko se väylä, jonka kautta juutalaisvastaisuus siirtyi keskiajan läpi nykymaailmaan. Juutalaisilla on keskeinen rooli kristittyjen lunastuksen myytissä, he ovat siinä valittu kansa, joka kääntyy lopulta, mutta silti kristinusko on tehnyt juutalaisista paholaisia, koska nämä murhasivat Jeesuksen. Kirkon rooli juutalaisvastaisuudessa onkin ollut voimakas: esimerkiksi Puolassa papit levittivät innokkaasti juutalaisvastaista viestiä, kuten väitettä juutalaisten suuresta määrästä bolševikkien johtajistossa. Onkin sanottu, että 1920- ja 1930-luvulla Puola modernisoitui, mutta samaan aikaan maa muuttui uskonnollisesti suvaitsemattomaksi. Kansainvälisten tutkimusten mukaan Länsi-Euroopan maissa ei puolestaan juurikaan esiintynyt uskonnollista juutalaisvastaisuutta.¹²² Uskonnollisella juutalaisvastaisuudella on siis pitkät perinteet, mutta mikä oli tilanne Suomessa?

Juutalaisten asema muuttui Raamatun mukaan silloin, kun he hylkäsivät Kristuksen ja antoivat roomalaisten ristiinnaulita hänet. Tieto tästä muutoksesta löytyy monien mukaan Raamatusta: Israel oli sen mukaan aiemmin Jumalan oma ja juutalaiset hänen kansansa, mutta kun he hylkä-

¹²¹ Elokuvan vastaanotosta esimerkiksi Yhdysvalloissa, ks. Ketola 2005, 288–305.

¹²² Goldstein 1995, 78–79; Maccoby 1986, 1–3; Cooper 2000, 36–37, 45, 76–79.

sivät Kristuksen, tuomittiin heidät hajaannukseen ja onnettomuuksiin. Juutalaiset olivat tämän käsityksen mukaan itse syypäitä kohtaloonsa. Uskonnollisissa lehdissä esitettyjen tulkintojen mukaan Raamatussa näkyi myöskin selkeästi ero Jeesuksen vapaan ja juutalaisten johtajien rajoittavan uskonnollisen näkemyksen välillä.¹²³ Kuten Jehovan todistajien Kristuksen valtakunnan airut -lehdessä kirjoitettiin vuonna 1928:

”Kaikista näistä tapahtumista joiden todistajana Israelin kansa oli ja jotka olivat juuri heidän opettamistaan varten asetetut, eivät he kansana onnistuneet täyttämään lupaus- taan (liittoaan), jonka he olivat juhlallisesti luvanneet, vaan lankesivat uudestaan ja taas uudestaan epäjumalan palvelukseen ja muihin rikoksiin, jotka olivat Herralle kauhistus.”¹²⁴

Kirjoittaja oletti juutalaisten hylkäävän Jumalan yhä uudelleen ja uudelleen, siis kieltäytyvän kristitystä kasteesta. Kirjoittajan ajatukseen sisältyi ennako-oletus, ettei juutalainen kuitenkaan suostuisi ottamaan kastetta.

Kirkkoherra J. W. Wartiaisen¹²⁵ juutalaisvastainen teos *Juutalaisten maailmanhistoriallinen merkitys entisaikaan Jumalan kansana ja nykyään saatanan joukkona* ilmestyi Werner Söderström Osakeyhtiön kustantamana vuonna 1922. Wartiaisen oli ollut pappissäädystä ensimmäistä kertaa vuoden 1897 valtiopäivillä: jo tuolloin hän oli varoitellut juutalaisten kristityille aiheuttamasta vaarasta. Kirjassaan hän aluksi kertasi Raamatun opetuksia syntiinlankeemuksesta ja siitä, kuinka Jumala valitsi juutalaiset valituksi kansakseen. Juutalaisista tuli valittu kansa Wartiaisen tulkinnan mukaan siksi, että he uskoivat yhteen jumalaan, tottelivat tämän käskyjä ehdottomasti, pyrkivät kohti päämäärää ja he tunsivat lujaa roturakkautta. Viimeksi mainittu piti juutalaiset ”puhtaana vieraista ominaisuuksista”. Juutalaisilla oli Wartiaisen mukaan myös runsaasti huonoja ominaisuuksia, kuten kavallisuus, petollisuus, ahneus ja viekas laskelmain tekeminen. Huonot ominaisuudet olivat niin voimakkaat, että ne voittivat hyvät ominaisuudet, ja niinpä juu-

¹²³ Ad Lucem 4/1926, 40 Lennart Gulin: ”Kuinka edistämme Herran asiaa?”, 3/1927, 33–35 E. G. G. [E. G. Gulin]: ”Paavali ja kansallisuus”; Den Gyllene Tidsåldern 1/1922, 3: Sanningens betydelse för land och folk”; Herran kansan sanomia karitsan askelissa 9/1931, 5 Agnes: ”Tuomarein aika Israelissa”; Kristuksen valtakunnan airut 10/1928, 153–158: ”Palestiina ja suuri ennalleen asettaminen”.

¹²⁴ Kristuksen valtakunnan airut 8/1928, 124: ”Siinai – Sion”

¹²⁵ Johan Wartiaisen (1849–1935) kirjoitti ylioppilaaksi 1877 ja suoritti pappistutkinnon 1896. Hän työskenteli muun muassa Sauvon kirkkoherrana vuodesta 1901 ja rovastina vuodesta 1907 alkaen. Hän oli edustajana vuosien 1897, 1900 ja 1904 valtiopäivillä. Suomen evankelis-luterilaisen papiston matrikkeli 1927.

talaiskansasta oli ”ihmiskunnalle kiroukseksi sen sijaan että sen pitäisi olla sille siunaukseksi”.¹²⁶

Wartiaisen mukaan juutalaiset saivat Jumalalta käskyt ja opetukset mutta eivät olleet osanneet käyttää niitä oikein. Heille oli kerrottu tulevasta messiaasta, mutta tämä oppi oli muuttunut käsitykseksi maallisesta messiaasta ja valtakunnasta. Tämä maallinen messias sai vääristyneen opetuksen kautta kaikki maailman kansat alamaisikseen ja kaikki maailman rikkaudet omakseen. Wartiaisen mukaan synagogissa annettu opetus ei tuntenut nöyrää ja kärsivää messiaasta vaan oppilaista tuli fariseusten kaltaisia, tekopyhiä, ulkokullattuja, ylpeitä ja ahneita. Ristiinnaulittuaan Jeesuksen juutalaisille annettiin mahdollisuus pelastukseen, mutta he eivät ottaneet sitä vastaan vaan siirtyivät Saatanan joukkoihin taistelemaan kristittyjä vastaan.¹²⁷

Juutalaiset joutuivat Wartiaisen mukaan vaikeuksiin nimenomaan siksi, että he luopuivat Jumalasta. Samasta syystä heidät hajotettiin ympäri maailmaa. Raamatusta synagogissa annettu väärä opetus koottiin Talmudiksi, joka opetti Wartiaisen mukaan muun muassa, että kristittyjä sai aina pettää. Samoin opetukseen kuului hänestä se, että juutalaiset olivat edelleen Jumalan valittu kansa. Juutalaiset olivat noudattaneet Talmudin opetuksia ja pyrkineet voittamaan kristityt, mutta voittaminen ei ollut mahdollista, ennen kuin kristityt itse alkoivat luopua uskostaan – samoihin aikoihin juutalaisille alettiin myöntää kansalaisyhteisyyksiä eri maissa. Juutalaisten aseisiin kuului Wartiaisen mukaan muun muassa renessanssi, jolla kristityille opetettiin jälleen antiikin ajan pakanuutta kristinuskon sijaan. Wartiaisen mukaan juutalaiset ryhtyivät kansalaisyhteisyydet jossain maassa saatuaan oitis Talmudin oppien mukaisesti tuhoamaan maan kristittyä perintöä ja suistamaan maata turmioon. Vasta kun kaikki kristinuskoon viittaava oli poistettu maailmasta, saattaisi juutalaisten maailmanvaltakunta Wartiaisen mukaan toteutua.¹²⁸

Juutalaisilla oli Wartiaisen mukaan valtaa Suomen porvarillisessa lehdistössä, sillä ne olivat jo pitkään ”kulkeneet juutalais-liberalismin vanavedessä”. Hänestä porvareiden keskuudessa oli jo pitkään levinnyt kirkonvastaisuutta ja tämä ”porvarillinen juutalaisuus” oli ollut tienraivaajana

¹²⁶ Wartiainen 1922, 5–6; Kriikku 1979, 103–104.

¹²⁷ Wartiainen 1922, 10–12.

¹²⁸ Wartiainen 1922, 13–17.

sosialismille myös Suomessa. Kristityt olivat Wartiaisen mukaan muuttuneet penseiksi, heillä ei ollut enää palavaa uskoa. Sionistinen liike taas näytti valheelliselta sikäli, ettei juutalaisten pyrkimyksenä voinut Wartiaisen mukaan olla oman valtion perustaminen Palestiinaan, sillä juutalaiset pyrkivät suoranaiseen maailmanvaltiuteen. Palestiinasta tulisi hänen mukaansa maailman pääkaupunki, jossa antikristus asuisi. Antikristuksen valtakunta ei kuitenkaan tulisi olemaan pitkäikäinen, ja ehkäpä, kuten Wartiaisen toivoi, juutalaiset valtakunnan kukistumisen jälkeen palaisivat oikean Jumalan luo.¹²⁹

Syy juutalaisten menestykseen oli Wartiaisen mukaan siinä, että he kaikki keskittyivät täydellä tarmolla maailmanvalloitukseen. Jos Suomessa kaikki kääntyisivät Herran puoleen, tulisi se rauhoittamaan sisäiset olot. Kommunistinen kiihotus ei enää levittäisi propagandaa ulkomaisella rahalla, vaan Suomen kaikki asukkaat yhdessä torjuisivat ulkomaisen juutalaisen vaikutuksen.¹³⁰

Wartiaisen kirja tuomittiin sekä Paimenessa että Arvostelevassa luettelossa. Professori Arvi Grotenfeltin mielestä Wartiaisen kirjaa vaivasi ahdasmielinen vanhoillisuus ja sokea juutalaiskammo. Esitettyään erilaisia otteita kirjan Suomea koskevista osista Grotenfelt totesi: ”Esitys on kauttaaltaan kovin kiero ja harhaanviepä. En suosittelen kirjaa kellekään.”¹³¹ Kovin paljon mairittelevampi ei ollut pastori Anton Koskenniemen esittämä arvio: hänen mukaansa Wartiaisen teos oli ”Sopimaton, juutalaisvihaa synnyttävä kirja”.¹³² Vuosikymmen myöhemmin kirja sai kuitenkin osakseen äärioikeiston arvostusta Tapparamiehessä. Nimimerkki T. T. K. eli Toivo T. Karanko¹³³ esitteli Wartiaisen näkemyksiä, mutta ei ottanut niihin sen enempää kantaa – ilmeisesti esitys oli niin tyhjentävä, ettei huomautettavaa ollut. Wartiaisen itse kirjoitti juutalaisten messias-

¹²⁹ Wartiaisen 1922, 26–28.

¹³⁰ Wartiaisen 1922, 29, 35–37.

¹³¹ Arvosteleva luettelo 1923, 2.

¹³² Paimen 11/1922, 249–259 A. E. K. [A. E. Koskenniemi]: ”Kirjallisuutta”.

¹³³ Toivo T. Karanko (1891–1969), ent. Savolainen, kirjoitti ylioppilaaksi 1913 ja liittyi jääkäriin 1915. Vuoteen 1925 asti hän toimi eri tehtävissä armeijassa ja suojeluskunnissa. Tämän jälkeen mm opettajana ja toimittajana vuoteen 1932 asti, jolloin hän aloitti Kustannusosakeyhtiö Vasaran palveluksessa. Toisen maailmasodan aikana hän oli tehtävissä muun muassa päämajan sotilashallinto-osastolla. Kotiutettiin 1943, minkä jälkeen oli vuoteen 1945 Paperi-Huolto Oy:n edustajana Helsingissä ja tämän jälkeen ”sosiaalisen huollon tehtävissä eri puutavarayhtiöissä Pohjois-Suomessa”. Ylennettiin kapteeniksi vuonna 1922. Suomen jääkärien elämäkerrasto 1975.

odotuksesta Herättäjään vuonna 1928. Hän edelleen tuomitse sen, että juutalaiset odottivat hänen mukaansa väärää messiasta.¹³⁴

Oma lukunsa juutalaisvastaisuudessaan olivat äärioikeistolaiset lehdet Tapparamies ja sen seuraaja Siniristi. Tahvo Liljeblad, myöhempi Siniristin päätoimittaja, pohti Tapparamiehessä joulukuussa 1932, oliko juutalaisuuden vastustaja myös kristinuskon vastustaja. Hänen mukaansa näin ei ollut, koska kristityt uskoivat Jeesukseen ja koska kristityille Uusi testamentti oli tärkeämpi kuin Vanha testamentti. Sen sijaan ”Tuolle muotojen magiikkaan ja omahyväisyyteen kangistuvalla kansalla Jeesus opetti sydämen hyvyttä ja nöyrää elämän vaellusta, mutta vastusti jyrkästi farisealaista muotohurskautta”. Juutalaisuutta koossapitävänä voimana oli Liljebladin mukaan viha kaikkia ei-juutalaisia kohtaan. Jeesus joutui ristille juuri siksi, että hän oli rabbiinien ja kansanvanhimprien ”ihmiskunnalle tuhoisan” opin vastustaja. Tämä johti Liljebladin siihen ajatukseen, että Jeesus oli maailman voimakkain juutalaisuuden vastustaja.¹³⁵ Liljeblad näki juutalaisen Jeesuksen oman kansansa suurimpana vastustajana. Lisäksi hän piti juutalaisuutta yleensäkin ihmiskunnan tuhoisimpana vitsauksena eikä lainkaan uskontona. Tämän voi olettaa sopineen hyvin hänen kohdeyleisölleen.

Vuonna 1933 Siniristissä kerrottiin Talmudista, jonka kantava ajatus oli kirjoittajan mukaan vihamielisyys Kristusta ja hänen oppiaan kohtaan. Syynä tähän vihamielisyyteen oli lehden mukaan se, että juutalaiset olivat alusta alkaen oivaltaneet, että suurin este heidän maailmanvalloitus suunnitelmilleen oli nimenomaan kristinusko. Koska Talmud oli suuressa arvossa juutalaisten keskuudessa, johti tämä kirjoittajan mukaan virheitä ja valheita täynnä oleva teos juutalaiset vihaamaan kaikkia kristittyjä.¹³⁶ Juutalaisten väitetty viha kristittyjä kohtaan on yksi uskonnollisen juutalaisvastaisuuden keskeisimpiä teemoja. Talmudin merkitystä tämän vihan luojana ja ylläpitäjänä korostettiin myös usein.

¹³⁴ Tapparamies 5/1933, 11–13 T. T. K. [Toivo T. Karanko]: ”Juutalaiset kristikunnan vihollisina”.

¹³⁵ Tapparamies 12/1932, 4, 13 Tahvo Liljeblad: ”Onko juutalaisuuden vastustajan oltava myös kristinuskon vastustaja?”.

¹³⁶ Siniristi 1/1933, 6–8: ”Juutalaisten pyhän kirjan Talmudin oppi Kristuksesta, kristinuskosta ja kristityistä”.

Äärioikeistossa näkyi huoli juutalaisten tuhoisasta vaikutuksesta kristinuskoon. Esimerkiksi Tapparamiehen kirjoittaja oli huolissaan ihmisistä, jotka pitivät juutalaisia Jumalan valittuna kansana, vaikka nämä luopuivat Kristuksesta ristiinnaulitsemalla hänet. Lehden mukaan juutalaiset levisivät ympäri maailmaa Jumalan tuomittua heidät ja elivät siitä lähtien loisina keräten muiden kansojen omaisuutta itselleen.¹³⁷

Tammikuussa 1934 Siniristissä kerrottiin Raamatun Esterin kirjasta¹³⁸ ja sen luonteesta. Kirjoittajalle teksti oli osoitus juutalaisten saastuttavasta vaikutuksesta Raamattuun:

”Juutalaisen rodun henkisen olemuksen epänormaalisuutta ja kieroutta, joka vuosisatojen kuluessa on säilynyt heikentymättömänä ja joka vielä tänä päivänä kansainvälisellä näyttämöllä esiintyy, todistaa varsin peittelemättömällä tavalla ei vain heidän raamatunsa Talmud vaan myös monet kohdat Raamatun Vanhassa Testamentissa. --- Juutalaisten saastalta ei edes Jumalan pyhä Raamattu ole saanut jäädä vapaaksi, vaan ovat he siihenkin saaneet salakavalasti kuljetetuksi historiallisen totuuden vääristelyä ja jumalantonta moraaliana.”¹³⁹

Vuonna 1934 ilmestyneestä, edellisen vuoden kirkolliskokouksen hyväksymästä uudesta suomennoksesta ei ollut poistettu Esterin kirjaa, mitä kirjoittaja ihmetteli. Vanhaa testamenttia syytettiin juutalaiseksi, koska se oli ainoa osa Raamattua, jonka juutalaiset hyväksyivät. Tämä selitti myös äärioikeiston juutalaisvastaiset kommentit aiheesta.

Risto Saarisen mukaan Suomen evankelisluterilaisen kirkon teksteistä löytyy huomattava määrä juutalaisvastaisuutta. Esimerkiksi Evankeliumikirjassa olleessa kertomuksessa Jerusalemin tuhon synnä oli se, että juutalaiset olivat murhanneet Jeesuksen. Tämä poistui vasta kirjan vuoden 1958 painoksesta. Lisäksi esimerkiksi virsikirjan virressä 48 ”Tutkimaan oi Jeesus auta” juuta-

¹³⁷ Tapparamies 5/1933, 14–15: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama III”.

¹³⁸ Esterin kirjassa kerrotaan juutalaisesta Esteristä, jonka Persian kuningas Kserkses valitsi puolisoikseen. Ester ei kertonut kasvatti-isänsä Mordokain neuvon mukaan juutalaista alkuperäänsä. Kserkseen lähin apulainen Haman suuttui Mordokaille, joka ei kunnioittanut häntä, ja sai Kserkseen tuomitsemaan kaikki valtakuntansa juutalaiset kuolemaan. Mordokai ja Ester kuitenkin saivat kuninkaan mielen kääntymään, ja lopulta Haman hirtettiin. Samassa yhteydessä juutalaisille annettiin oikeus yhden päivän ajan tappaa ja ryöstää kaikki heitä pahoin kohdelleet – tästä on seurauksena edelleen vietettävä Purim-juhla. Raamattu 1934, Esterin kirja.

¹³⁹ Siniristi 1/1934, 6 S. T–o: ”Esterin kirja n:o 1”.

laisten ominaisuuksiin liitettiin Pietarin kieltämiset, Juudaksen viekas kieli ja Herodeksen kopeus.¹⁴⁰

Herättäjä-lehden päätoimittaja Kaarlo Kares¹⁴¹ kirjoitti tammikuussa 1931 kolumnissaan ”Nyt” lehden suhtautumisesta juutalaisiin. Hänen mukaansa juutalaiset olivat hylänneet Herran ja ”Kun haemme nykyisen jumalankieltämisen ja materialismin juuria, niin löydämme ne ilman vaivaa langenneessa Israelissa”. Hänestä kristittyjenkin joukossa toki oli materialisteja, mutta ”järjestelmään pantu materialismi” oli juuri juutalaisten luomus. Juutalaisten omistamat sanomalehdet ja elokuvateollisuus kylvivät vihaa kristinuskoa kohtaan. Koska juutalaisten taloudellinen valta oli suuri, arveli Kares silloisen lamankin olevan juutalaisten aikaansaannos. Juutalainen ei ollut altis kristittyjen käännytysyrityksille, mutta tätä työtä oli jatkettava, sillä he olivat kuitenkin rakkaita kristityille, koska heillä oli ”Jumalan lupaus”.¹⁴²

Kesällä 1932 Kares pohti juutalaisten vaikutusta Eurooppaan: ”Kieltää ei voikaan, että miltei kaikessa siinä, mikä nykyajan elämässä on pahinta ja turmiollisinta, näkyvät tavalla tai toisella juutalaisten likaisemmanpuoleiset kädet.” Talouslaman syntipukeista ei hänellä ollut enää mitään epäilystä: syypäitä olivat juutalaiset. Juutalaisuus ei enää ollut sitä, mitä oli luettu Vanhasta testamentista, vaan jopa kristityt olivat lähempänä sen ihanteita; ”Sanalla sanoen: varmaa on, että juutalaisuus on tärkein nykyisen hetken riivaajista.” Siksi kristittyjen pitäisikin pysyä lujina, ettei ”eksytä juutalaisuuden pauloihin missään muodossa. Se on hyvin tärkeää”.¹⁴³

¹⁴⁰ Saarinen 1989, 69–70.

¹⁴¹ Kaarlo Kares (1873–1942) kirjoitti ylioppilaaksi 1892 ja sai pappisvihkimyksen 1897. Hän työskenteli muun muassa Turun lähetyshdistyksen johtajana 1908–1918, Lapuan kirkkoherrana 1924–1942 ja Lapuan rovastikunnan lääninrovastina 1932–1942. Hän oli Herättäjän päätoimittaja 1910–1935. Kares oli suomalaisen puolueen kansanedustaja 1907–1909, kokoomuksen 1922–1923 ja isänmaallisen kansanpuolueen 1933–1939; hän kuului lapuanliikkeen ja IKL:n johtohenkilöihin. Sulamaa 2004, 798–799.

¹⁴² Herättäjä 23.1.1931, 1: ”Nyt”.

¹⁴³ Herättäjä 17.6.1932, 1–2: ”Nyt”.

Myös rovasti Karl Lehtonen¹⁴⁴ piti juutalaisia syypäinä kaikkeen mahdolliseen pahaan. Paitsi että Neuvostoliiton ministeriöissä sekä Saksan, Itävallan ja Unkarin vallankumouhallituksissa vuonna 1918 oli suurin osa johtajista hänen mukaansa ollut juutalaisia, näki hän tämän kansan helmasyntyinä taipumuksen epäjumaluuteen. Moni oli antanut kasta itsensä saadakseen maallisia etuja, ei suinkaan uskon takia. Lehtosen perustelu juutalaisten antikristillisyydestä oli ainakin hänestä itsestään aukoton:

”Jos nyt joku kysyy, miksi antikristuksen pitäisi tulla juuri juutalaisista, niin kysymme vastaan, että mistä muualta se voisi tulla kuin siitä kansasta, joka sai oikean Kristuksen mutta hylkäsi hänet, ja jossa kristusviha on kaikkein kiihkein.”¹⁴⁵

Kareksen ja Lehtosen näkemykset edustavat papiston piirissä voimakkainta uskonnollista juutalaisvastaisuutta tutkimusajankohtanani. Vaikka Kares kirjoittikin, että juutalaiset ovat kristityille samaan aikaan rakkaita, ei tämä tunne juurikaan näy hänen kirjoituksissaan. Lehtonen liitti omaan uskonnolliseen tulkintaansa myös perinteisen ajatuksen juutalaisista bolševikkien johdossa, ja Kares osoitti myös taloudellista juutalaisvastaisuutta.

Vuosina 1931–1932 Herättäjä-lehdessä ilmestyi rovasti Toivo Valtarin¹⁴⁶ 16-osainen kirjoitussarja ”Näköaloja lupauksen kansan elämästä”. Hän kävi läpi juutalaisten uskonnollista elämää, tapoja, juhlia sekä myös kansallisia ja sivistyskysymyksiä. Valtari totesi, että harva kristitty tiesi mitään juutalaisista: ”Me näemme heidät suurimpien pääomien omistajina ja vallankumousten johtajina. Me tapaamme heidät kauppiaina ja liikemiehinä. Heidä vihataan ja inhotaan.” Osa Valtarin kuvaamista juutalaisten uskonnollisista tavoista, kuten rukousvaippa sekä passah- ja hanukka-juhlien menot, oli hänestä omituisia. Kristityille juutalaiseen kotiin liittyvät tavat olivat ulkonaisen hurskauden osoituksia, mutta ne olivat kuitenkin pitäneet Valtarin mukaan juutalaiset

¹⁴⁴ Karl Lehtonen (1859–1943), vuoteen 1876 Portaanhämeen, kirjoitti ylioppilaaksi 1884 ja sai pappisvihkimyksen 1888. Hän työskenteli muun muassa Turun tuomiokirkon kappalaisena 1906–1920 ja Hämeenkyrön kirkkoherrana ja rovastina vuodesta 1920 eteenpäin. Hän oli puoluekannaltaan kokoomuslainen. Aikalaiskirja 1941; Suomen evankelis-luterilaisen papiston matrikkeli 1927; Suomen evankelis-luterilaisen papiston matrikkeli 1944.

¹⁴⁵ Lainausta Herättäjä 6.10.1933, 2 K.V.L.: ”Juutalaisuus ja antikristus II”. Ks. myös Herättäjä 23.10.1931, 3 K.V.L. [Karl Lehtonen]: ”Juutalaisvalta Venäjällä”, 29.9.1933, 3 K.V.L.: ”Juutalaisuus ja antikristus”.

¹⁴⁶ Toivo Valtari (1880–1939) kirjoitti ylioppilaaksi 1898 ja suoritti pappistutkinnon 1911. Hän opiskeli Saksassa 1903–1905 ja työskenteli muun muassa Saksassa merimiespappina 1902–1906 ja Suomen merimieslähetyksen lähetysohjohtajana 1918–1939. Suomen evankelis-luterilaisen papiston matrikkeli 1927.

yhdessä läpi vuosisatojen. Silti juutalaisuutta uhkasi nyt vaara, koska monet sivistyneistöön kuuluvat ja erityisesti nuoriso olivat etäänntyneet uskonnosta.¹⁴⁷ Valtarin kirjoitussarja oli asiapi-
toinen ja juutalaisten kannalta enimmäkseen myönteinen, heidät esiteltiin asiallisesti ja moni-
puolisesti. Siinä oli muutamia mainintoja juutalaisten tapojen omituisuudesta, mutta muuten lu-
kija sai myönteisen tietopaketin juutalaisista.

Kansallissosialistisessa Työrintamassa pohdittiin juutalaiskysymystä kristillisen etiikan valossa
elokuussa 1938. Kirjoittaja väitti, ettei kukaan vastustanut juutalaisia pelkästään heidän rotunsa
takia: juutalaisten keskuudessa saattoi olla rehellisiä ja kunnioitusta ansaitsevia ihmisiä. Syy vi-
haan oli heidän luomissaan aatteissa, kuten kommunismissa, ja siksi juutalaiset oli lyötävä maa-
han. Lehden mukaan juutalaiset vetosivat kristittyihin puhumalla vapahtajasta ja apostoleista
mutta se ei saanut hämätä: juutalaiset tuhoisine ajatuksineen oli kirjoittajan mielestä pysäytettä-
vä. Juutalaisten petollisuudesta varoitti jo Jeesus, ja kirjoittajan mukaan tämä varoitus tiesi paik-
kansa, sillä ”päivittäiset kokemukset todistavat, että juutalaiset tekevät kaikenlaisia moraalitto-
muuksia”.¹⁴⁸ Kansallissosialistinen Työrintama käytti kaikkia keinoja pyrkiessään osoittamaan
juutalaisten petollisuuden ja vaaran Suomelle. Vaikka kirjoituksessa myönnettiinkin, että juuta-
laisten joukossa saattoi olla myös rehellisiä ihmisiä, ansaitsivat kaikki juutalaiset silti tuomion,
koska lehden mukaan juutalaiset olivat luoneet muun muassa kommunismin.

Juutalaisten uskonnollisesta harhaoppisuudesta kirjoitti myös nimimerkki M. R. pääsiäisenä
1939. Jeesus yritti hänen mukaansa muuttaa juutalaisten tapoja, kuten pääsiäisen rituaalista lam-
paanteurastusta. Se, että papit tekivät nämä teurastukset, osoitti kirjoittajasta juutalaisten mate-
rialismin: heidän eivät antaneet papeilleen hengellisiä tehtäviä. Juutalaiset osoittivat etäänntymistä
oikeasta uskosta ja Jumalasta muun muassa ”silpomalla ruumistaan”, siis tekemällä ympärileik-
kauksen. Siksi kirjoittaja katsoikin, että

¹⁴⁷ Lainausta Herättäjä 20.11.1931, 2 T. W.: ”Näköaloja lupauksen kansan maailmasta”. Ks. myös Herättäjä
18.12.1931, 4 T. W.: ”Silmäyksiä lupauksen kansan elämään”, 22.1.1932, 2 T. W.: ”Silmäyksiä lupauksen
kansan elämään”, 19.2.1932, 3 T. W.: ”Näköaloja lupauksen kansan elämään”, 4.3.1932, 2–3 T. W.: ”Sil-
mäyksiä lupauksen kansan elämään”, 2.9.1932, 2 T. W.: ”Silmäyksiä lupauksen kansan elämään”; Tiai-
nen 1970, 5.

¹⁴⁸ Työrintama 3.8.1938, 4: ”Juutalaiskysymys kristillisen etiikan valossa”; koko artikkeli, 3–4.

”Perkeleen palvelusta on koko juutalaisten pääsiäisjuhla rahan- ja lihanhimoineen, verenvuodatuksineen ja siihen kuuluvine kauheine kostonrukouksineen. Meille, kristityille, he rukoilevat kosta, meidän kirkoissamme rukoillaan samaan aikaan heille siunausta. Samalta Jumalaltako? ei! – Pääsiäinen merkitsee meille vapautumista synnin vallasta. Kunpa vapautuisimme myös jumalankieltäjistä juutalaisista!”¹⁴⁹

Nimimerkki väitti juutalaisten olevan niin materialismin pauloissa, että se vaikutti heidän uskonnollisiin menoihinsa. Mielenkiintoinen oli myös väite juutalaispappien osuudesta rituaaliteurastuksissa ja oletus, että juutalaispapat ovat siksi kristittyjä pappeja materialistisempia.

Taidemaalari Elsa Snellman kirjoitti puolestaan heinäkuussa 1940 kansallissosialistisessa Vapaa Suomi -lehdessä. Hänelle juutalaiset edustivat ihmistyyppiä, joka ei kunnioittanut muuta kuin rahaa, ja tästä syystä juutalaiset olivat hänen mielestään liittoutuneet valheen ja peräti paholaisen kanssa. Snellmanin mukaan 1800-luvulla syntyi aatteellista ja uskonnollista edistystä mutta yhteiskunnallisissa kysymyksissä ahneus vei tilaa henkiseltä kasvulta. Tämän yhteiskunnallisen kuohunnan keskellä liikkuvat juutalaiset, jotka pyrkivät maailmanvaltiaiksi. Snellmanin mukaan juutalaiset liittyivät yhteen kristillisen yhteiskunnan tyytymättömien kanssa ja johtivat heitä harhaan niin, että nämä tietämättään tukivat juutalaisten tarkoitusperiä. Juutalaisten tarkoituksena oli Snellmanin mukaan hävittää kristitty yhteiskunta kokonaan.¹⁵⁰ Snellmanin mielestä juutalaiset olivat tuhoamassa 1800-luvulla syntynyttä suomalaista kansallista yhteiskuntaa. Pelastukseksi hänen puolionsa Teo Snellman¹⁵¹ näki kansallisen uudistusliikkeen, joka oli taistelua muun muassa kristinuskon ja juutalaisuuden välillä.¹⁵²

Vuonna 1943, maailmansodan jo käännyttyä Saksalle tappiolliseksi, käytiin kristillisissä ja äärioikeistolaisissa lehdissä vielä keskustelua juutalaiskysymyksestä. Kristillisen Nuorten todistus-lehden Ajan kuvastimesta -palstalla kerrottiin Viitasaaren Seutu -lehdessä käydystä keskustelusta. Keskustelu oli alkanut juutalaismyönteisen Siionin Sanoma -lehden päätoimittajan Paavo

¹⁴⁹ Työrintama 6.4.1939, 4 M. R.: ”Ja hän teki nuorista ruoskan”.

¹⁵⁰ Vapaa Suomi 4–5/1940, 5–6 Elsa Snellman: ”Juutalaisuus ja nykyaika”.

¹⁵¹ Teo Snellman (1894–1977) työskenteli 1920- ja 1930-luvulla lähettiläänä mm. Ruotsissa. Sotavuosina hän työskenteli osastopäällikkönä kansanhuoltoministeriössä, ja sodan jälkeen hän työskenteli kansalaisjärjestöjen YK-liitossa. Hän sai lähetystöneuvoksen arvon. Suomen ritariston ja aatelin kalenteri 1976.

¹⁵² Vapaa Suomi 1/1941, 1: ”Mennyt toimintakausi”.

Attilan esitelmästä paikkakunnalla. Lehdessä oli nimittäin julkaistu esitelmän jälkeen paikallisen kirkkoherran ja tunnetun juutalaisvastaisen kirjoittajan Matti Jaakkolan¹⁵³ kirjoitus, jossa hän kysyi Attilalta muun muassa, oliko Luther juutalaisvastaisuudessaan väärässä. Kolumnissa todettiin, että juutalaiskysymys pysyi pinnalla niin kauan kunnes juutalaiset palaisivat omaan maahansa ”pakanoitten” keskuudesta. Juutalaiset olivat lisäksi antautuneet siinä määrin jumalankieltäjiksi ja bolševismin palvelijoiksi, että Jaakkolasta oli ymmärrettävää, että muut kansat vihasivat heitä.¹⁵⁴ Nuorten todistuksen kirjoitus osoitti juutalaisten ja suhtautumisen heihin olevan ongelma myös kristityille. Se, että kirjoittaja suositti juutalaisille poistumista kristittyjen keskuudesta, oli juutalaisvastaisuutta: ajatushan oli, että oli juutalaisten oma vika, että heitä vainottiin.

Paluu luvattuun maahan

2. marraskuuta 1917 annetun niin sanotun Balfourin julistuksen jälkeen alkoi uusi juutalaisten muuttoliike kohti Palestiinassa. Palestiinassa oli asunut esimerkiksi 1700-luvulla noin 2 000–4 000 ja 1800-luvulla enimmillään 10 000 juutalaista, mutta pian heidän määränsä moninkertaistui. Ensimmäisen maailmansodan aikana Turkille kuulunut Palestiina joutui Ison-Britannian hyökkäyksen kohteeksi. Taistelut käytiin pääasiassa erämaassa. Taistelujen päättyessä alueella, jonka enemmistö oli arabeja, asui noin 56 000 juutalaista.¹⁵⁵

Sodan aikana levisi huhuja paitsi Saksan suunnitelmista tehdä sionisteille tarjous sodanjälkeisistä eduista myös juutalaisten toiminnasta yhdessä maailmanvallankumousta suunnittelevien kommunistien kanssa. Palestiinan sotilashallinto vaihtui heinäkuussa 1920 siviilihallintoon,

¹⁵³ Matti Jaakkola (1879–1955) työskenteli aluksi Pihtiputaalla pitäjän apulaispappina ja vuodesta 1917 alkaen kirkkoherrana. Vuonna 1927 hän työskenteli Haapaveden ja 1928–1953 Viitasaaren kirkkoherrana. Hän oli myös lääninrovasti vuosina 1939–1953. Vuosina 1914–1917 hän oli Kuopion seurakunnan Siunausta koteihin -lehden vastaava toimittaja, ja toisen maailmansodan jälkeen hän työskenteli myös opettajana. Suomen evankelis-luterilaisen papiston matrikkeli 1944; Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien ja papiston matrikkeli 1953.

¹⁵⁴ Nuorten todistus 4/1943, 2 Ver: ”Ajan kuvastimesta”.

¹⁵⁵ Kotimaa 10.12.1918, 1: ”Juutalaiset ja Palestiina”; Suomen Lähetysseuran Lähetyssanomio 8/1918, 105–109 K. A. Paasio: ”Juutalaisuuden asema nykyään”, 12/1918, 206–207: ”Juutalaiset ja Palestiina”; Barnai 1992, 37; Parfitt 1987, 33–38, 176–178.

mikä muutti juutalaisten asemaa huomattavasti. Ison-Britannian hallitus julisti Palestiinan juutalaisten kansalliskodiksi, ja vuoteen 1925 mennessä arviolta 25 000 juutalaista oli muuttanut alueelle. Palestiina oli 1920-luvun alussa levotonta aluetta, ja esimerkiksi vappuna 1921 alkaneissa mellakoissa kuoli noin 150 ihmistä.¹⁵⁶ Ajatus bolševikkien, joita juutalaiset muka johtivat, ja sionistisen liikkeen yhdistymisestä oli virheellinen. Paluu Palestiinaan olisi estänyt vallankumouksellisten vallankumouksen tekemistä, eikä sionisteilla puolestaan ollut muuta intressiä kuin päästä palaamaan Palestiinaan.

Palestiinan alue herätti huomiota useissa suomalaisissa maantieteen oppikirjoissa. Juutalaisten jopa huomattava muuttoliike alueelle huomioitiin miltei kaikissa oppikirjoissa, mutta niissä muistettiin myös mainita, että arabit olivat edelleen alueen enemmistö. J. E. Aron¹⁵⁷ ja J. E. Rosbergin¹⁵⁸ *Koulun maantiedon* neljännessä painoksessa vuodelta 1918 vielä huomautettiin, että Syyrian alueella asui enemmän juutalaisia kuin Palestiinassa. Juutalaisten merkitys korostui erityisesti alueen kehittämisessä: oppikirjojen mukaan he loivat teollisuutta ja paransivat alueen maanviljelystä. Jerusalemi oli likainen kaupunki, jossa kristityt, muhamettilaiset ja juutalaiset asuivat eri kaupunginosissa, kirjoitti Alfred Jotuni¹⁵⁹ *Kansakoulun maantiedossa*. Sen sijaan Arthur Hjelt¹⁶⁰ painotti Maantieteellisen luku- ja tietokirjasarja *Maapallon* Palestiinaa käsitelleessä luvussa ainoastaan alueen historiallista juutalaisperäisyyttä ja sitä kuinka juutalaisia oli jälleen

¹⁵⁶ Kotimaa 17.1.1919, 1: ”Sionistinen liike lähenee päämääräänsä”, 4.5.1920, 1: ”Palestiinan lopullinen kohtalo ratkaistu?”, 27.8.1920, 1: ”Palestiinan kruunaamaton kuningas”; Ny Fyren 5–7/1921, 13 Kain: ”Palestina – judisk nationalstat”; Biger 1994, 221; Shepherd 1999, 8–10, 28, 40, 56, 80, 85; Smith 1988, 54, 72.

¹⁵⁷ Johan Aro (s. 1874) kirjoitti ylioppilaaksi 1896 ja valmistui filosofian maisteriksi 1914. Hän työskenteli opettajana muun muassa Helsingissä ja Viipurissa ja oli kokoomuksen jäsen. Aikalaiskirja 1920.

¹⁵⁸ Johan Rosberg (1864–1932) kirjoitti ylioppilaaksi 1883 ja väitteli filosofian tohtoriksi 1902. Hän työskenteli opettajana eri kouluissa 1892–1914, maantieteen ylimääräisenä professorina 1902–1912 ja varsinaisena professorina 1912–1929. Rosberg teki lukuisia tutkimus- ja opintomatkoja eri maihin. Kuka kukin oli 1961.

¹⁵⁹ Alfred Jotuni (1878–1934), vuoteen 1907 asti Haggrén, kirjoitti ylioppilaaksi 1897 ja valmistui filosofian kandidaatiksi 1902. Hän työskenteli Sortavalan seminaarin opettajana 1905–1919 ja Helsingin suomalaisten kansakoulujen tarkastajana 1919–1934. Kuka kukin oli 1961.

¹⁶⁰ Arthur Hjelt (1868–1931) kirjoitti ylioppilaaksi 1886 ja väitteli filosofian tohtoriksi 1894 ja teologian tohtoriksi 1907. Hän sai pappisvihkimyksen 1899. Hän oli Helsingin yliopiston Pyhän Raamatun alkukielten vt. apulainen 1892–1893 sekä 1896–1899 ja varsinainen professori 1903–1904 sekä Vanhan testamentin eksegetiikan professori 1904–1926 ja uuden testamentin eksegetiikan professori 1926–1931. Hän oli pappissäädyn edustaja valtiopäivillä 1905–1906. Hän oli puoluekannaltaan kokoomuslainen. Lauha 2004 s. 21–22.

muuttanut erityisesti Jerusalemiin.¹⁶¹ Palestiinan merkitystä korosti se, että alue oli kristityn uskon syntysija, mitä korostettiin joissakin kirjoituksissa. Juutalaisten ja arabien kiistat herättivät myös huomiota. Suhtautuminen oli enimmäkseen myönteistä, lukuun ottamatta väitteitä kaupunkien likaisuudesta – vaikka toki ne saattoivat likaisia ollakin.

Juutalaisten muuttoliikkeestä Palestiinaan ja sen merkityksestä kertoo esimerkiksi Suomen lähetysseuran työntekijän Per Wallendorffin¹⁶², joka kirjoitti seuran juutalaislähetystyön historian, lausunto:

”Tämän uuden valtion syntyä ei ole aliarvioitava. Se tarjosi hyvittämissä mahdollisuudet valtioille, jotka olivat kohdelleet väärin juutalaisia. Se antoi Juudan kansalle tulevaisuuden kansakuntana maailman kansakuntien joukossa. Se valoi uutta rohkeutta kaikkien juutalaisten sydämeen ja vaikutti elävöittävästi juutalaisten kulttuuriryöhyön ja Mooseksen uskoon. Uskonnolliselta kannalta katsoen täyttyivät Israelin valtiossa monet Vanhan ja Uuden testamentin ennustukset.”¹⁶³

Nuorten kristittyjen yhdistyksen Nuorten todistus -lehdessä lehden toimittaja Eeli Jokinen¹⁶⁴ arveli keväällä 1919, että pakanain ajat olivat täyttymässä, koska juutalaiset palasivat taas Jerusalemiin ja olivat perustaneet sinne oman hallintonsa. Hän odotti, että kun Jumala nyt oli jälleen ottanut ”valitun kansansa” huomaansa, tulisivat juutalaisetkin ottamaan Jeesuksen omakseen. Lukijoita muistutettiin myös Suomen Lähetysseuran Elämän kevät -lehdessä siitä, kuinka tärkeä oli tehdä valinta ”farisealaisten” ja tosiuskovaisten välillä, ettei lukija jäisi pelastuksen ulkopuolelle. Tietysti uskovien oli tehtävä valintansa, ja voi tietysti uskoa, että kaikki lehden lukijat olivat sen jo tehneetkin, mutta tarkkana piti olla. Sen sijaan Sortavalan evankelisen seuran Kaikil-

¹⁶¹ Aro–Rosberg 1918, 159; Jotuni 1921b, 139; Hjelt 1926, 125,131, 143. Ks. myös Auer–Merikoski 1938, 220; Hakalehto–Salmela 1931, 238; Hänninen 1924b, 29; Hänninen 1927, 232; Hänninen 1932, 163; Hänninen–Kivirikko 1924, 220–221; Jotuni 1921a, 243; Jotuni 1924, 239; Jotuni 1927a, 136; Leiviskä 1926b, 40; Leiviskä 1927, 252; Leiviskä 1931a, 182; Leiviskä 1931b, 60; Leiviskä 1935a, 41; Leiviskä 1935b, 174; Leiviskä 1937a, 119; Leiviskä 1937b, 269; Leiviskä 1939, 269; Leiviskä 1943, 153; Sohlberg 1919, 167; Sohlberg 1929, 156; Tolvanen 1928b, 32–33.

¹⁶² Per Wallendorff (1916–1995) kirjoitti ylioppilaaksi 1935 ja väitteli teologian tohtoriksi 1964. Hän työskenteli Suomen lähetysseuran sihteerinä 1939–1956 ja uudelleen 1957–1962 sekä erilaisissa kirkollisissa tehtävissä. Hän oli Israelin ystävien puheenjohtaja 1978–1984. Suomen teologit 1990.

¹⁶³ Wallendorff 1958, 26.

¹⁶⁴ Eeli Jokinen (1888–1963) työskenteli Christian Endeavour -liiton matkasihteerinä 1915–1945, Nuorten todistus -lehden vastaavana toimittajana 1919–1945 ja Christian Endeavour -liiton liittojohtokunnan puheenjohtajana 1924–1945. Kuka kukin on 1960; Kuka kukin on 1964.

le-lehdessä suomalaisia varoiteltiin valitsemasta väärää (epäuskoisten) tietä: juutalaiset olivat elävä esimerkki Jumalan rangaistuksen vakavuudesta. Suomenkin tuli valita oikea tie, että valtio säilyisi.¹⁶⁵ Ilmeisesti syynä tähän muistutukseen oli paitsi ihmisten pitäminen herran nuhteessa myös uskonnonvapauslaki, joka tuolloin oli ajankohtainen. Kuitenkin lehden lukijoita muistutettiin myös lopun aikojen saapumisesta, sillä juutalaiset olisivat pian taas temppelissään Jerusalemissa ja pian saapuisi heidän odottamansa Messias. Vaeltavan juutalaisen tarinaa kerrottiin myös Kodin lehden ja Tietäjän lukijoille¹⁶⁶: ehkä niidenkin tarkoituksena oli samalla tavalla osoittaa lukijoille oikeiden valintojen tärkeys.

Palestiinan rakentaminen sai huomiota osakseen. Myös se, että työ oli pitkälle sionistien organisoimaa ja rikkaiden juutalaisten rahoittamaa, huomattiin. Nuorten todistuksessa kerrottiin vuonna 1921, että sionistit olivat istuttaneet Palestiinaan jo huomattava määrä muun muassa eukalyptus-, manteli- ja oliivipuuta sekä perustaneet myös teollisuutta. Tosin 1930-luvun lopulla kansallissosialistisessa Työrintama-lehdessä todettiin, ettei historia tuntenut juutalaista maanviljelijää, sillä juutalaiset pyrkivät aina hyötymään muiden tekemästä työstä. Työrintama oli väärässä, sillä esimerkiksi vuonna 1939 lähes kuusi prosenttia Neuvostoliitossa asuneista juutalaisista sai elantonsa maanviljelystä. Pääomien merkityksestä Palestiinan uudelleenrakentamisessa kirjoitti Suomen Lähetysseuran juutalaislähettilä kirkkoherra Arnold Schalin.¹⁶⁷ Myös hänelle kaikki oli kuitenkin ainoastaan merkki siitä, että pakanain aika oli päättyvässä.

Juutalaisten paluu Palestiinaan herätti myös kysymyksen heidän mahdollisuutensa muodostaa oma kotimaa. Palestiinassahan oli hyvin suuri arabienemmistö – esimerkiksi vuonna 1924 alu-

¹⁶⁵ Nuorten todistus 5/1919, 65–66 E. J.: ”Joko pakanain ajat täytyvät?”; Elämä kevät 2/1918, 19–22 E. R.: ”Ristin pahennus”; Kaikille 24/1919, [1–2]: ”Kunnia olkoon Jumalalle korkeuksissa, ja maan päällä rauha, ja ihmisillä hyvä tahto”.

¹⁶⁶ Kodin Lehti 41/1918 19.19.1918, 5: ”Kuljeksiva juutalainen”, 26/1919 29.6.1919, 2–3: ”Jerusalemien suutari”; Tietäjä 3/1920, 109–113 J. Henry Orma (suom. Olga Salo): ”Vaeltava juutalainen”, 4/1920, 180–187 J. Henry Orma (suom. Olga Salo): ”Vaeltava juutalainen”.

¹⁶⁷ Nuorten todistus 1921, 99–100 ”Juutalaiset Palestiinaa rakentamassa”; Työrintama 29.7.1937, 2 Taisteilija: ”Mannaa ja hunajaa”; Suomen Lähetysseuran 10/1919, 174–176 Arnold Schalin: ”Juutalaislähettyksen nykyinen asema”. Ks. myös Leiviskä 1931b, 60; Kotimaa 7.11.1922, 1: ”Sionismin vaikeuksia”; Människövännen 3.9.1920, 3: ”Palestina som judarnas land”, 15.10.1920, 3: ”Den judiska koloniseringen i Palestina”; Suomen Lähetysseuran 12/1921, 227: ”Pyhä maa”. Neuvostoliiton juutalaisten ammateista tarkemmin, ks. Pinkus 1988, 96–98.

een asukkaista vain noin kymmenen prosenttia oli juutalaisia, ja vaikka juutalaisten määrä liki kaksinkertaistui 1930-luvun kuluessa, eivät juutalaiset olleet missään vaiheessa lähelläkään enemmistöasemaa. Suomen juutalaiset toimittivat maan hallitukselle adressin, jossa he pyysivät Suomea ajamaan Kansainliitossa juutalaisvaltion perustamista. Kansallissosialistinen Herää Suomi kannatti ehdotusta toivoen, että sillä saataisiin juutalaiset ja kansainvälinen juutalainen pääoma pois maasta. Juutalaisten saapuminen alueelle ei kuitenkaan ollut kaikkien mielestä merkki edistyksestä: Helsingin yliopiston Vanhan testamentin eksegetiikan professori Arthur Hjelt kirjoitti Maapallo-kirjasarjan Palestiinaa käsitelleessä luvussa, että Nasaretin siisteys ja kaupungin asukkaiden ahkeruus selittyi sillä, että asukkaat olivat suurimmaksi osaksi kristittyjä.¹⁶⁸ Hjelt ei syyttänyt likaisuudesta ainoastaan juutalaisia vaan myös arabeja; tosin väite juutalaisten likaisuudesta esiintyi muuallakin kuin vain Palestiinan yhteydessä. Herää Suomen kommenteissa haluttiin varoittaa Suomea, sillä lehden mukaan kansainvälinen juutalainen oli uhka maalle ja siksi juutalaisuudesta olisi päästävä eroon.

Hjelt kirjasi tarkasti Palestiinan tilanteen ja siihen johtaneen kehityksen – kuten juutalaisten määrän kasvun, alueiden hankinnan sekä sionistisen liikkeen onnistuneen toiminnan – vuonna 1929 ilmestyneessä matkakertomuksessaan. Sionistisen liikkeen perustamat siirtolat, jotka olivat Hjeltin mukaan kommunistis-sosialistisia, eivät saaneet juurikaan kehuja kirjoittajalta. Työ oli vielä kesken, mutta kovin mairittelevaa kuvaa ei Hjelt antanut. Lisäksi ”silmiinpistävä edistys ja järjestys on Englannin valtiovallan vaikutusta, eikä suinkaan maahanmuuttaneiden juutalaisten ansio. Juutalaiset eivät pystyisi maata hallitsemaan.”¹⁶⁹ Hjelt otti enimmäkseen hyvin

¹⁶⁸ Herää Suomi 14.6.1934, 4: ”Kärsivä kansa?”; Hjelt 1926, 159. Ks. myös Hänninen 1924b, 29; Leiviskä 1931a, 182; Leiviskä 1931b, 58; Leiviskä 1938, 176; Leiviskä 1941, 40; Den Gyllene Tidsåldern 13–14/1924, 107–108: ”Av judarnas hemland blir en verklighet?”, 15–16/1924, 121–122: ”Palestina och sionismen”; Kirkko ja kansa 4/1924, 127 Auspex: ”Kiertokatsaus”, 8/1924, 255: ”Vähän Palestiinan oloista”; Människovännens 21.8.1924, 4: ”Från det nutida Palestina”.

¹⁶⁹ Hjelt 1929, 169–182. Hjelt oli käynyt Palestiinassa jo 1910-luvulla ja kirjoittanut myös tällöin matkakirjan: hänen kirjoituksensa Nasaretista julkaistiin Suomen Kuvalehdessä. Hjelt 1917; Suomen Kuvalehti 50–51/1917, 673–676 Arthur Hjelt: ”Nasaret”. Kouluja kehui myös Aapeli Saarisalo kirjoituksessaan Suomen Lähetysseuran 10/1924, 202–203 Aapeli Saarisalo: ”Jerusalemien ennustusten toteutuessa”, joskin koulujen kehitys oli huomattu jo vuonna 1921 Kotimaa-lehdessä. Kotimaa 16.9.1921, 1: ”Palestiinan koulujärjestelmä”. Vapaa Suomi kertoi näistä kollektiivitalouksista vuonna 1942. Vapaa Suomi 44/1942, 4, 6 –o –ä: ”Kollektiivitalouksia ei ole vain Venäjällä”. Sen sijaan Nuorten todistuksessa kerrottiin jo vuonna 1925 Palestiinan apostoolisesta kommunismista. Nuorten Todistus 12/1925, 186–187: ”Apostoolista kommunismia Palestiinasta”.

neutraalin kannan Palestiinan tilanteeseen mutta korosti kuitenkin Ison-Britannian merkitystä alueen kehitykselle.

Juutalaisten paluu Palestiinaan sai paikalliset arabit vastarintaan, ja myös tästä kirjoitettiin. Esimerkiksi vuonna 1928 alkoivat suuret kahakat sen jälkeen, kun englantilaissotilaat hajottivat Itkumuurille Jom Kippur -juhlan aikana syyskuussa rakennetun väliseinän, joka uskonnollisten määräysten mukaan erotti miehet ja naiset. Uudelleen taistelut alkoivat heinäkuussa 1929, kun arabit ryhtyivät rakentamaan alueelle. Itkumuurihan oli myös arabeille pyhä, koska se rajoittui Haram al-Sharifin moskeija-alueeseen, joka taas oli profeetta Muhammedin taivaaseenastumispaikka. Kiihat johtivat elokuussa taisteluihin, joissa kuoli noin 250 ihmistä. Nämä tapahtumat saivat Sana ja miekka -lehdessä nimimerkki ”Valkoisen miehen” pilkkaamaan pasifisteja, jotka kuvittelivat kansojen välisen rauhan olevan mahdollinen. Arabien vastarinta oli kirjoittajista siinä mielessä ymmärrettävää, että juutalaisia virtasi kohti Pyhää maata. Eräissä kirjoituksissa ymmärrettiinkin alueella pitkään asuneita arabeja ja se, etteivät he halunneet juutalaisten muuttavan maahan. Kaiken tämän kaaoksen keskellä englantilaiset joukot yrittivät pitää järjestystä yllä saamatta oikein kummankaan osapuolen kannatusta.¹⁷⁰ Juutalaisten ja arabien väliset taistelut sopivat juutalaisvastaisesti ajatteleville hyvin, koska heistä ne osoittivat, että juutalaiset eivät halunneet rauhaa ja että kukaan ei halunnut juutalaisia edes Palestiinaan.

Helsingin metodistikirkon alkujaan ruotsalainen pastori Karl Hurtig¹⁷¹ teki matkan Palestiinaan tutustumaan Raamatun tapahtumapaikkoihin. Hän huomautti kirjoituksissaan Nya Budbäraren -lehdessä, että Palestiinalle oli suureksi eduksi se, että Iso-Britannia ja sen sotilaat olivat paikal-

¹⁷⁰ Sana ja Miekka 18/1929, 333–334 Valkoinen mies; Smith 1988, 87–90. Ks. myös Herättäjä 30.8.1929, 1: ”Palestiinan levottomuuksia”; Kotimaa 7.7.1922, 1: ”Pyhä maa riidan esineenä”, 28.9.1934, 1 M. T. [Matti Tarkkanen]: ”Juutalaisten luku Palestiinassa kasvaa”; Mielikki 45/1928: ”’Walitusmuurien’ luona sattuneet kahakat Jerusalemissa”; Människövännen 14.11.1929, 2: ”Spänningen i Palestina är oförändrad”; Suomen Kuvalehti 36/1929, 1564–1565 Aapeli Saarisalo: ”Mitä Palestiinassa nyt tapahtuu”, 35/1930, 1476–1477 Bror Päivänsalo: ”Lakkaamaton kyynelvirta”; Tähestäjä 35–36/1929, 7–8: ”Toimitajan tähestimestä”.

¹⁷¹ Karl Hurtig (1870–1947) sai Ruotsissa metodistipappisvihkimyksen 1898. Hän työskenteli Helsingin metodistiseurakunnan pastorina 1904–1947. Hän oli Nya Budbäraren -lehden toimittaja 1906–1910 ja uudelleen 1916–1936. Aikalaiskirja 1941; Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien ja papiston matrikkeli 1953.

la rauhoittamassa tilannetta: ilman joukkojen läsnäoloa olisi juutalaisten ja arabien välillä sota.¹⁷² Palestiinan verisistä mellakoista kertoi myös Suomen Joutsenella vuonna 1935 Välimerellä matkustanut tohtori Väinö Juntto.¹⁷³ Samanlaisen kertomuksen esitti myös Helsingin nuorten miesten kristillisen yhdistyksen pääsihteeri Verner J. Aurola¹⁷⁴. Yleisesti Aurolan suhtautuminen juutalaisiin oli huvittuneen ylemmydentuntoista: tämä näkyi muun muassa silloin, kun hänelle esiteltiin erästä viiden Mooseksen kirjan kääröä, jonka väitettiin olevan itsensä Mooseksen kirjoittama. Tämä tieto ”saattoi meidät iloisesti hymyilemään”.¹⁷⁵ Ylemmydentuntoinen Aunola kuului niihin matkailijoihin, joille juutalaiset olivat pelkästään heidän kohdealueensa, siis tällä kertaa Palestiinan, asukkaita. Muuten juutalaisilla ei ollut hänelle merkitystä.

Otto Närhi¹⁷⁶ oli vuonna 1928 sitä mieltä, että Palestiina oli henkisesti eikä vain ilmastollisesti karu maa ja että tämä johtui juutalaisten paatumuksesta. Arabit sen sijaan olivat hänestä valppaita ja toimeliaita. Kuusi vuotta myöhemmin pastori Paavo Hytönen, joka oli saapunut Palestiinaan koululaiva Suomen Joutsenen mukana, sen sijaan arvosti suuresti juutalaisten aikaansaannoksia. Vaikka juutalaisten paluu Palestiinaan oli Hytösen mukaan kristittyjen odotusten täyttymys, mieltä hän, oliko uskonnollisella sionismilla mitään tekemistä silloisen kansallisen sionismin kanssa.¹⁷⁷

Siniristissä arvosteltiin keväällä 1936 Ison-Britannian sionistien päätöstä vastustaa uutta Palestiinan hallintoesitystä. Ehdotuksen mukaan Palestiinaan luotaisiin erityinen lakiasäättävä neuvosto, jossa olisivat edustettuina alueen eri uskontokunnat. Siniristin mukaan brittisisionistit pelkäsivät ehdotuksen rajoittavan juutalaisten oikeuksia Palestiinassa. Tämä pelko muuttuu vielä ym-

¹⁷² Nya Budbäraren 9/1935, 70 Karl Hurtig: ”Jerusalem – den högt belägna staden”, 10/1935, 79 Karl Hurtig: ”I Betlehem och Hebron”.

¹⁷³ ARK-3356-3, YLE.

¹⁷⁴ Verner Aurola (1899–1969), entinen Mallat, kirjoitti ylioppilaaksi 1918 ja sai pappisvihkimyksen 1924. Hän työskenteli muun muassa Nuorten Miesten Kristillisen Yhdistyksen pääsihteerinä vuodesta 1928 alkaen. Hän oli Kirkon nuoriso -lehden toimitussihteeri vuosina 1934–1939. Aikalaiskirja 1941; Suomen evankelis-luterilaisen kirkon matrikkeli 1963.

¹⁷⁵ Kirkon Nuoriso 1/1938, 9 Verner J. Aurola: ”Kahdeksan päivää Pyhässä maassa”, 4/1938, 66 Verner J. Aurola: ”Kahdeksan päivää Pyhässä maassa”; Aikalaiskirja 1941.

¹⁷⁶ Otto Närhi (1886–1940) työskenteli lähetyssaarnaajana Lounais-Afrikassa ja Akaan kirkkoherrana vuodesta 1933 lähtien. Aikalaiskirja 1941; Suomen evankelis-luterilaisen papiston matrikkeli 1944.

¹⁷⁷ Kotimaa 14.9.1928, 1 O. E. Närhi: ”Pyhästä maasta”, 9.2.1934, 1 Paavo Hytönen: ”Iäisyshetkiä Jerusalemin pyhillä poluilla”, 16.2.1934, 1 Paavo Hytönen: ”Getsemane ja Golgata”.

märrettävämmäksi, kun ottaa huomioon samassa lehdessä kahta vuotta myöhemmin ilmestyneen artikkelin. Koska juutalaisten tarkoituksena artikkelin mukaan oli valloittaa kaikki maat sisältä päin eli saada haltuunsa sekä taloudellinen että lopulta hallinnollinen valta maissa, tulisi Palestiina juutalaisten omana valtiona toimimaan pysyvänä tukikohtana näille pyrkimyksille. Siniristin mukaan juutalaisten juonikkuutta osoitti Palestiinan juutalaisvaltion luominen, sillä jos kaikki maailman juutalaiset asuisivat alueella, olisi tällä maaperältään sangen köyhällä alueella jopa tuhat asukasta nelikilometrillä. Sionistien tarkoituksena juutalaisvaltion perustamisessa olikin siis lehden mielestä ”oman, riippumattoman juonittelukeskuksen” luominen.¹⁷⁸ Siniristin näkemykset olivat juutalaisvastaisia. Näkemysten taustalla ovat valheelliset *Sionin viisaitten pöytäkirjat* ja niiden ajatukset juutalaisten maailmanvalloituksesta.

Maisteri ja suomentaja Olli (Olavi) Nuorron¹⁷⁹ matkakertomus ilmestyi Hakkapeliitassa syksyllä 1938. Juutalaisten valtio oli hänelle puskurivaltio, joka oli Isolle-Britannialle kiitollisuudenvellassa niin sotilaallisesti kuin taloudellisestikin. ”Liioilla juutalaisilla rasitetut” Euroopan maat voisivat hänen mukaansa lähettää juutalaisensa Palestiinaan. Iso-Britannia kuitenkin ryhtyi rajoittamaan maahanmuuttoa. Juutalaisia halusi edelleen muuttaa Palestiinaan, mutta arabit olivat ryhtyneet terroritekoihin näitä maahanmuuttajia vastaan – tosin juutalaiset itsekin olivat vastanneet omilla teoillaan. Nuorto totesi kuitenkin, ettei Palestiinan avaaminen ratkaisisi juutalaisongelmaa, koska maa ei pystyisi elättämään kaikkia maailman juutalaisia. Muslimien rukouskutsu oli voimakas ja uhmakas, mutta juutalaiset valitusmuurillaan ovat ”lyöty, poljettu ja voitettu kansa”. Palestiina oli Nuorron mukaan täynnä vihaa. Nuorto kertoi matkakokemuksistaan myös radioesitelmässään. Hän totesi hiukan huvittuneena, että sekä juutalaiset että arabit väittivät, että he ajaisivat toisen osapuolen mereen, elleivät Ison-Britannian sotajoukot suojelisi sitä. Nuorto ei

¹⁷⁸ Lainausta Siniristi 4/1938, 4–5: ”Juutalaisille oma kansallisvaltio!”; Siniristi 4/1936, 50: ”Katsauksia”; Ks. myös Hakkapeliitta 41/1936 1269–1271 H. J. Vatanen: ”Lentokoneet ja tankit ”kampaavat” Galileaa”; Nuorten Todistus 12/1933, 258–260: ”Mitä Palestiinassa tapahtuu”, 8/1934, 187–189: ”Uutisia nykyhetken Palestiinasta”, 12/1934, 254: ”Ajan merkkejä”, 6/1935, 112–113: ”Kuolleenmeren ihme”, 1/1936, 2: ”Ajan merkkejä”; Suomen Lähetysseuran 7–8/1936, 125: ”Jerusalemien levottomuudet”; Shepherd 1999, 17.

¹⁷⁹ Olavi Nuorto (s. 1907), ent. Sirén, kirjoitti ylioppilaaksi 1927 ja suoritti filosofian maisterin tutkinnon 1931. Hän työskenteli Helsingin Sanomien arvostelijana ja pakinoitsijana 1928–1931, Yleisradion ohjelmapäällikön apulaisena 1934–1938 ja Finlandia-uutistoimiston kirjallisen osaston toimittajana vuodesta 1939 alkaen. Aikalaiskirja 1941.

lisäksi hyväksynyt juutalaissiirtolaisten esittämää perustelua, jonka mukaan heidän tuli saada maa haltuunsa, koska arabit olivat hoitaneet maata huonosti. Nuorto kehui brittisotilaiden kärsivällisyyttä: he hoitivat hänestä tehtävänsä kärsivällisesti ja hyvin.¹⁸⁰ Nuorto oli selvästi arabien puolella silloin, kun puhuttiin juutalaisten oikeudesta Palestiinaan ja arabien aloittamasta kapi-nasta. Suhtautumisessaan hän vähättelee juutalaisia pienillä terävillä kommenteilla läpi kirjoituksensa.

Myös Vapaussodan rintamamiesten äänenkannattajan Rintamamiehen kolumnisti Seppo kertoi loppuvuodesta 1938, että jopa Englanti, ”joka kaikkialla Aasiassa on pesiytynyt ainakin huomattavimmille tuotantoalueille”, huolestui juutalaisten ja arabien välisistä kiistoista. Juutalaisten toiminta huoletti englantilaisia muutenkin, sillä ”Voi melkoisella varmuudella yhdistää nämä kolme asiaa: kommunismi, juutalainen ja mellakat”. Aina, kun kommunistimellakoita jossain esiintyi, nousivat juutalaiset siellä esille, ja siksi juutalaisten siirtyminen omaan maahan Palestiinaan olisi kirjoittajan mukaan eduksi Euroopalle.¹⁸¹ Juutalaisten oletettujen maailmanvallankumoushalujen heikentäminen asuttamalla kaikki heidät Palestiinaan oli mielenkiintoinen ajatus. Ajatus juutalaisista kaiken pahan takana toistuu aina aika ajoin eri kirjoittajilla – väitteistä juutalaisista kommunismin ja kansainvälisen pahuuden taustalla käsitellään enemmän myöhemmin.

Vuosina 1936–1939 Palestiinan arabit kävivät täysimittaista kapinaa juutalaisia ja brittihallintoa vastaan. Ison-Britannian halu kannustaa juutalaisten siirtolaisuutta ja siirtokuntia johti arabiviljelijöiden köyhtymiseen – samaan aikaan toiset arabit myivät omistamaansa maata juutalaisille, mikä oli yllätys arabeille, jotka olivat vuokranneet maan aiemmin. 1930-luvun puolivälissä lama iski myös Palestiinaan ja työttömyys, jota ei ollut koettu alueella pitkään aikaan, lisääntyi sekä juutalaisten että arabien joukossa. Kun helmi- ja maaliskuussa 1936 Ison-Britannian parlamentin molemmat huoneet vuoron perään hylkäsivät esityksen vaalien järjestämisestä Palestiinassa, alkoi huhtikuussa arabien kapina. Palestiinaan julistettiin ulkonaliikkumiskielto ja hätätila, mihin arabijohtajat vastasivat julistamalla yleislakon. Iso-Britannia koulutti paikallisia juutalaisia

¹⁸⁰ Hakkapeliitta 32/1938, 985–987 Olli Nuorto: ”Palestiina – vihan pelto”; ARK-1625-42, YLE.

¹⁸¹ Rintamamies 38/1936, 4 Seppo: ”Sieltä täältä”.

joukkoja, mutta ne eivät saaneet kapinaa kuriin. Syksyyn 1938 mennessä kapinan johto oli onnistunut muun muassa verottamaan sitrushedelmien viljelijöitä ja hankkimaan näin varoja kapinan jatkamiseen. Lisäksi jo vuonna 1935 oli julistettu fatwa eli uskonnollisen johtajan antama tuomio niille, jotka myivät maata juutalaisille. Lopulta keväällä 1939 kapina saatiin kukistettua: taisteluissa kuoli tuhansia, minkä lisäksi sodan jälkeen viranomaiset hirttivät, vangitsivat ja ajoivat monia maanpakoon. Kansallissosialistisen Hakaristi-lehden mukaan levottomuuksista syytettiin Suomen lehdissä ainoastaan arabeja, vaikka juutalaiset olivat syyllisiä yhtä lailla, jollei enemmänkin. Lehden perustelu tälle väitteelleen oli se, että sionismi oli luotu pelkästään hämmäämään ei-juutalaisia kansoja ja että kun eräät juutalaiset olivat ottaneet aatteen tosissaan, oli seurauksena muuttoliike Palestiinaan ja levottomuuksia.¹⁸² Juutalaisten puolustajia arvosteltiin äärioikeistossa voimakkaasti. Taustalla oli väite juutalaisten maailmanvalloitus suunnitelmasta.

Arabien kapina sai huomiota myös suomalaislehdissä kevään 1936 ja 1939 välillä. Esimerkiksi Kotimaa julkaisi aiheesta monia kirjoituksia, joskin suurin osa oli Suomen Tietotoimiston välittämiä uutisia. Poikkeuksen tässä uutisoinnissa muodostaa kirjailija Hilja Haahdin¹⁸³ kirjoitus tammikuussa 1939. Hänen innoittajanaan olivat Saksan tapahtumat (muun muassa kristalliyö marraskuussa 1938), ja hänellä oli ratkaisu ”juutalaisongelmaan”. Hän esitti, että Palestiina annettaisiin yksinomaan juutalaisille. Koska alue ei pystyisi elättämään kaikkia maailman juutalaisia, siihen liitettäisiin osa Transjordanian, sillä sekin kuului muinaiseen Israelin valtioon. Hahti oli hämmästynyt esitetyistä väitteistä, joiden mukaan näin ei voisi tehdä, koska arabeja oli asunut alueella jo vuosisatoja. Haahdin mukaan he eivät olleet saaneet alueella mitään aikaiseksi; alue oli karu ja kuollut, joten heillä ei ollut mitään oikeutta siihen. Sen sijaan Aapeli Saa-

¹⁸² Saarisalo 1927, 44–45; Hakaristi 29.4.1936, 1, 3: ”Palestiinan levottomuudet”; Shepherd 1999, 17–18, 117–118, 215; Smith 1984, 52, 63–65; Smith 1988, 95. Ks. myös Ajan Suunta 27.12.1935, 3 X: ”Ulkopoliittisia näköaloja: Arabialaisetkin liikehtivät”, 18.1.1936, 3 X: ”Ulkopoliittisia näköaloja: ”Sähköinen tilanne Välimeren itäpäässä”, 5.5.1936, 3 X: ”Ulkopoliittisia näköaloja: Miten käy juutalaisten kansallisvaltion?”; Herättäjä 19.5.1933, 1: ”Juutalaisia siirtyy joukoittain Palestiinaan”; Kotimaa 24.4.1936, 1: ”Estääkseen juutalaisten jatkuvan takaisinmuuton Palestiinaan”; Työläisopiskelija 7/1939, 167–168 W–a: ”Taistelu pyhästä maasta”.

¹⁸³ Hilja Hahti (1874–1966) valmistui opettajaksi Hämeenlinnan suomalaisesta jatko-opistosta 1895. Hän työskenteli suomen- ja saksanopettajana Helsingissä, kunnes kirjoitti ylioppilaaksi 1898. Hän valmistui filosofian maisteriksi 1907. Laaja kirjallinen tuotanto sisältää yli 50 nimikettä. Heikkinen 2002, 7–12; Huh-tala 2004, 396–397; Kuka Kukin on 1964.

risalo oli Herättäjä-lehdessä julkaistussa artikkelissa pahoillaan sodan synnystä, mutta hän pohti tilanteen merkitystä lähinnä kristittyjen ja kristittyjen arabien kannalta.¹⁸⁴

Sosiaalidemokraattisessa nuorisolehdessä Soihdussa olleessa kirjoituksessa syytettiin ”juutalais-kansallisia fascistipiirejä” hyökkäyksistä arabien kimppuun. Kirjoittaja oli huolissaan siitä, että tämä aatesuunta oli saanut yhä enemmän kannatusta myös vähäväkisten pienviljelijöiden keskuudessa. Nämä olivat kurjassa taloudellisessa asemassa ja kirjoittajan mukaan siksi helposti vieteltävissä. Juutalaiset olivat ryhtyneet raakoihin iskuihin, jotka taas olivat saaneet arabit kiihdyttämään kostoiskuja. Sionismi oli levottomuuksien takia menettänyt asemiaan Palestiinassa sekä juutalaisten että englantilaisten keskuudessa. Kirjoittajan mukaan tuolloin Palestiinan asukkaista 30 prosenttia oli juutalaisia ja 70 prosenttia arabeja. Juutalaisten olisi pakko lopettaa veriteot ja sanoutua irti ”revisionististen fascistien politiikasta”.¹⁸⁵

Sionistien maailmanjärjestön pääsihteeri Joseph Schechtman vieraili Suomessa vuonna 1937, ja vierailun tapahtumat saivat Työrintama-lehden toimittajan suuttumaan. Kirjoittaja paheksui sitä, että Schechtman sai audienssin pääministeri Cajanderilta, vt. ulkoministeri Voionmaalta ja ulkoministeriön Kansainliitto-osaston päälliköltä Hiitomaalta. Suomi ei lehden tietojen mukaan ollut ainoa sionistien toiminnan kohde, sillä katolisilta haettiin tukea juutalaisten pyrkimyksille Palestiinassa perustamalla näille oma tukijärjestö Bureau Catholique pour Israel. Samalla linjalla oli myös Hakaristi-lehti, joka kommentoi Sionistiliiton puheenjohtajan Vladimir Jabotinskyn vierailua. Tämä oli esittänyt, että Palestiinaan perustettaisiin virallisesti juutalaisille oma valtio, jolloin Keski-Euroopan juutalaispakolaisille olisi paikka, jonne muuttaa. Hakaristin mukaan tarkoituksena oli kuitenkin ainoastaan perustaa idän ja lännen väliseen solmukohtaan oma, riippu-

¹⁸⁴ Kotimaa 24.1.1939, 1 Hilja Haahti: ”Palestiina juutalaisille – siinä juutalaiskysymyksen lopullinen ratkaisu”; Herättäjä 27.5.1936, 1, 3 Aapeli Saarisalo: ”Jerusalemien suru-uutisten herättämiä ajatuksia”. Ks. myös Leiviskä 1937, 119; Ajan Suunta 22.1.1938, 6 R. L.: ”Masennusta Palestiinan kaikissa piireissä”, 29.8.1938, 3: ”Palestiina sota- ja keskitysleirinä”; Herättäjä 28.10.1938, 3 Vaeltaja [Yrjö Kohonen]: ”Tien ohesta tempomia”; Suomen Kuvalehti 23/1936, 856, 858: ”Talot palavat Pyhässä maassa”, 30/1937, 1118–1119: ”Kamppailu Pyhästä maasta”, 51–52/1938, 2064–2065: ”Pyhän maan joulu”. Esimerkkejä uutisista ks. esim. Kotimaa 21.4.1936, 1, 1.5.1936, 1, 26.5.1936, 1, 3, 22.6.1936, 7, 7.8.1936, 1, 1.9.1936, 1, 2.10.1936, 2, 9.2.1937, 4, 16.3.1937, 3, 27.4.1937, 1, 5.10.1937, 1,4, 19.8.1938, 5, 14.10.1938, 1, 22.12.1938, 9, 10.2.1939, 5, Människövännen 13.8.1936, 3, 11.8.1938, 1.

¹⁸⁵ Soihdu 1938, 422–423: ”Palestiinan levottomuudet”.

maton juutalaisten maailmanvalloituksen tukikohta.¹⁸⁶ Ajatus Palestiinasta pelkkänä juutalaisen maailmanvallankumouksen keskuksena esiintyi usein juutalaisvastaisen äärioikeiston kirjoituksissa.

Suomen Lähetysseuran johtaja Matti Tarkkanen¹⁸⁷ kommentoi suunnitelmaa jakaa Palestiina juutalaisten, arabien ja Ison-Britannian hallitsemiin osiin marraskuussa 1937 Kotimaa-lehdessä. Hän arvosteli erityisesti sitä, että Jerusalemin kaupunki oli jätetty Isolle-Britannialle: siellä asuvien varakkaiden juutalaisten verorahoille olisi juutalaisalueella ollut käyttöä. Silti suurimmaksi ongelmaksi Tarkkanen näki itse juutalaiset ja heidän uskontonsa: ”koko pulma osoittaa, että niinkauan kuin Palestiinaan pyrkii kääntymätön juutalaiskanssa, joka ei tahdo tunnustaa Kristusta Messiaaksi, kaikki tyydyttävä juutalaiskysymyksen ratkaisu on mahdoton”.¹⁸⁸

Se, että Palestiinasta uutisoitiin paljon, ei miellyttänyt kaikkia. Työrintama-lehdessä arveltiin, etteivät alueen tapahtumat olisi saaneet niin paljon huomiota osakseen, elleivät ”juutalaiset määrätysä tarkoituksessa olisi keksineet ruveta lähettämään sinne ’omiaan’ ja vaatimaan itselleen oikeuksia maassa, jonka he jo lähes 2000 vuotta sitten jättivät ja unohtivat”.¹⁸⁹ Samanlaisia mielipiteitä esitettiin myös isänmaallisen kansanliikkeen Ajan Suunta -lehdessä. Lehden Ulkopoliittisia näköaloja - ja Tarkkailijan tähtäimessä -nimisissä kolumneissa väitettiin, että syy juutalaisten tuntemaan kiinnostukseen Palestiinaan ei suinkaan johtunut heidän historiastaan. Kansainväliset juutalaiset olivat kolumnistien mukaan ymmärtäneet, että Palestiina oli kolmen mantereiden risteys, ja kun vielä Suezin kanava kulki alueen kautta, oli alue merkittävä kaupan keskus. Tosin Tapani Tarkka vaati kolumnissaan syyskuussa 1937, että kaikki juutalaiset tulisi sulkea Palestiinaan ja estää heitä enää koskaan pääsemästä alueelta pois.¹⁹⁰ Kansallissosialistinen Työrintama

¹⁸⁶ Työrintama 13.5.1937, 1: ”Miksi”; Hakaristi 8.2.1935, 2: ”Sionismi”; Työrintama 13.5.1937, 4: ”Uusin rintama – juutalaiskristillinen!”.

¹⁸⁷ Matti Tarkkanen (1862–1938) kirjoitti ylioppilaaksi 1882 ja suoritti ylemmän pastoraalitutkinnon 1889. Hän työskenteli merimieslähetyksessä 1890–1893 ja 1899–1906 sekä Vähänkyrön kappalaisena 1893–1899 ja Taipalsaaren kirkkoherrana 1906–1914. Hän oli Suomen lähetysseuran toimitusjohtaja 1914–1934. Toivo Saarilahden artikkeli osoitteessa <http://www.kansallisbiografia.fi>.

¹⁸⁸ Kotimaa 19.11.1937, 3 Matti Tarkkanen: ”Palestiinan jakosuunnitelma”. Jakosuunnitelmasta myös Ajan Suunta 10.7.1937, 3 EoK: ”Palestiinan kysymys”.

¹⁸⁹ Työrintama 21.6.1937, 1: ”Juutalaismainostusta, juutalaispainostusta...!”

¹⁹⁰ Ajan Suunta 20.8.1937, 3 W. L. W.: ”Ulkopoliittisia näköaloja: Palestiina juutalaisille!”, 7.9.1937, 1–2 Tapani Tarkka: ”Tarkkailijan tähtäimessä”, 31.7.1938, 4 W. L. W.: ”Palestiinan kysymys”, 28.10.1938, 2

osoitti kirjoituksellaan jälleen juutalaisvastaisuuttaan eikä isänmaallisen kansanliikkeen Ajan Suunta jäänyt tässä asiassa yhtään huonommaksi.

Saksan miehitettyä Itävallan saapui Palestiinaan yhä enemmän pakolaisia, jotka lisäsivät alueen työttömyyttä ja kurjuutta. Tämän myötä Palestiinan levottomuudet lisääntyivät entisestään. Lisäksi eräät arabit, jotka saivat äänensä kuuluville, huomauttivat juutalaisten tuoneen heille pelkkää kurjuutta. Nuorten todistus otti selkeästi juutalaisille myönteisen kannan arabien kapinointia ja vastustusta vastaan.¹⁹¹ Tämä ei sinänsä ole yllättävää, mutta harvoin lehdessä kuitenkaan otettiin näin selkeästi kantaa kansojen välisiin suhteisiin. Ilmeisesti arabien kapina oli saanut kirjoittajan suutahtamaan ja siksi kirjoittamaan selkeän kannanoton.

Loppuvuodesta 1938 nimimerkki Matti kirjoitti Rintamamies-lehdessä Palestiinan mellakoista. Hän puolusti arabeja, jotka suomalaisissa lehdissä esitettiin yleensä riidanhaluisina tuholaisina. Sama ilmiö näkyi hänestä myös Saksan tapahtumissa, kun ”monet juutalaisliikkeet esim. Berliinissä [joutuivat] väkijoukon vihan kohteiksi”.¹⁹² Rintamamies-lehti oli saksalaissuuntautunut ja ymmärsi Saksan harjoittamaa juutalaispolitiikkaa, joten nimimerkin kommentit heijastavat lehden yleistä juutalaisvastaista kantaa – Saksahan tuki arabeja taistelussa Isoa-Britanniaa ja juutalaisia vastaan. On kuitenkin totta, ettei lehdistössä juurikaan näkynyt arabeja ymmärtäviä kirjoituksia.

Siniristin kirjoituksessa vuonna 1938 epäiltiin juutalaisten oikeutta Palestiinaan. Kirjoittajan mukaan juutalaisten synnyinalue ei suinkaan ollut Välimeren rannalla vaan ”eräät Vähän Aasian takamaat”, mistä he olivat levittäytyneet ympäri maailmaa. Juutalaisten valitsema tie oli kansainvälinen, ja sille oli vastapainona muiden kansojen kansallinen tie. Pyrkiessään maailmanvaltaan juutalaiset olivat Siniristin mukaan välillisesti – aiheuttamalla lukuisia sotia eri maiden vä-

Tapani Tarkka: ”Tarkkailijan tähtäimestä”.

¹⁹¹ Nuorten Todistus 11/1937, 242: ”Mitä muut kirjoittavat”, 5/1938, 102: ”Mitä muut kirjoittavat”, 11/1938, 242: ”Mitä muut kirjoittavat”. Vuonna 1933, kun juutalaisten oloja tiukennettiin Saksassa kansallissosialistien päästyä valtaan, pidettiin Saksan juutalaisten muuttoa Palestiinaan yhtenä mahdollisena ratkaisuna. Ks. esim. Människovännens 7.9.1933, 1 B. S.: ”Israels återupprättelse”, 1.6.1933, 2–4 Birger Pernow: ”Judarna”, 29.11.1934, 3: ”De tyska judarna och Palestina”.

¹⁹² Rintamamies 38/1938, 16 Matti: ”Juolahtaapa mieleen...”.

lillä – syypäitä laajaan verenvuodatuksen. Se, että juutalaisten keskuudessa oli herännyt oman maan kaipuu, johtui Siniristin mukaan yksinomaan siitä, että kansallisvaltioaate oli noussut maailmalla eikä juutalaisilla ollut enää sijaa uusissa valtioissa. Palestiinasta oli kirjoittajan mukaan tarkoitus luoda heidän toimintakeskuksensa, josta käsin he jatkaisivat maailmanvalloituspyrkimyksiään. Väite, jonka mukaan juutalaisilla olisi oikeus Palestiinaan, oli kirjoittajan mukaan valheellinen sillä perusteella, ettei alue mitenkään kykenisi elättämään maailman kaikkia juutalaisia. Siksi kirjoittaja kannattikin esitystä juutalaisten sijoittamisesta Madagaskarin saarelle, jolle he hyvin mahtuisivat ja jolla heillä olisi myös mahdollisuus selviytyä.¹⁹³ Madagaskar-ajatusta sai kannatusta saksalaisten joukossa, joten ei ole ihme, että se oli myös Siniristin kirjoittajan mieleen. Ajatusta ei koskaan viety esitystä pidemmälle.

Toisen maailmansodan puhjettua Iso-Britannia lisäsi sotajoukkojensa määrää Palestiinassa – alueelle oli tuotu lisää joukkoja jo vuosien 1936–1939 levottomuuksien takia. Suomen tie -lehden mukaan alueen arabit olivat suunnitelleet uutta kansannousua sodan aikana. Vuonna 1944 Yrjö Kohonen¹⁹⁴ kirjoitti Palestiinan levottomuuksista ja viittasi edellisenä vuonna Tukholmassa järjestettyyn Skandinavian maiden sionistien kokoukseen. Kokouksessa oli vaadittu juutalaisen valtion perustamista ja asian ottamista tulevien rauhanneuvottelujen asialistalle. Palestiinan tapahtumat jäivät Kohosen mielestä maailmansodan varjoon. Hän kuitenkin katsoi, että ”Tätä [juutalaisten] paluuta [Israeliin] ei voida estää”, joten Raamatussa annettu ennustus Messiaan toisesta tulemisesta oli lähellä.¹⁹⁵ Usko, että juutalaisten paluu Palestiinaan johtaisi Jeesuksen toiseen tulemiseen, oli eräissä uskonnollisissa piireissä vahva maailmansotien välisenä aikana. Kohosen kirjoituksen ilmestyessä paluuta oli jatkunut jo yli 20 vuotta, joten vain sitkeimmät saattoivat enää uskoa ennustuksen toteutumiseen.

¹⁹³ Siniristi 4/1938, 4–5: ”Juutalaisille oma kansallisvaltio”.

¹⁹⁴ Yrjö Kohonen (1910–1967) kirjoitti ylioppilaaksi 1930 ja vihittiin papiksi 1938. Hän työskenteli ylimääräisenä pappina mm. Rautjärvellä ja Vehkalahdella. Sodan jälkeen hän työskenteli Koti ja Sana - sekä Kodin Kuvalehden toimittajana 1944–1949 sekä Kotimaan toimittajana vuodesta 1945 ja levikkipäällikkönä vuodesta 1949 alkaen. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien ja papiston matrikkeli 1953.

¹⁹⁵ Lainausta Herättäjä 31.3.1944, 2 Vaeltaja [Yrjö Kohonen]: ”Tien ohesta tempomia”; Suomen tie 19/1941, 5–6: ”Ibn Saudin vahabiittinen Arabia”; Herättäjä 24.3.1944, 2 Vaeltaja [Yrjö Kohonen]: ”Tien ohesta tempomia”.

Heinäkuussa 1942 Nuorten todistus -lehdessä nimimerkki Pöytävieras oli pahoillaan siitä, että tilastojen mukaan juutalaisia muutti Euroopasta enemmän New Yorkiin kuin Palestiinaan. Hän toivoikin, että muuttoliike saataisiin suunnattua oikein: ”Täytyy tulla siis semmoinen aika, jolloin joku kuin Jumalan ruuskana ajaa heitä siihen maahan, minkä Herra on heille valalla luvannut.” Lisäksi kirjoittaja arveli, että Saksa tulisi niin tekemään, jos voittaisi sodan. Emil Saraoja paheksui kirjoitusta. Hänestä väite juutalaisten haluttomuudesta muuttaa Palestiinaan oli väärä, koska juutalaisia ei päässyt alueelle enempää. Siksi he muuttivat sinne, minne pääsivät, paetakseen sortoa, jonka kohteeksi he joutuivat muun muassa Saksassa. Koska Saksa tuki arabeja taistelussa juutalaisia ja Isoa-Britanniaa vastaan, Saraoja ei pitänyt mahdollisena juutalaisten pääsyä Palestiinaan, jos Saksa voittaisi sodan. Pöytävieras vastasi esittelemällä tilastoa vuodelta 1938, jonka mukaan Yhdysvalloissa asui 3,8 miljoonaa juutalaista ja Palestiinassa vain 150 000¹⁹⁶. Kirjoittajan mukaan ”Juutalaiset asuivat mieluummin maailman suurkaupungeissa liikemiehinä kuin hikoilivat työmiehinä Palestiinan helteessä”. Lisäksi hän huomautti, että maailmanpolitiikassa oli tapahtunut suurempiakin ihmeitä, joten juutalaisten pääsy Palestiinaan Saksan voitettua sodan ei ollut mitenkään mahdotonta.¹⁹⁷ Pöytävieraan lausunto osoitti joko suurta tietämättömyyttä tai naiiviutta: kyllä Suomessakin jo tiedettiin juutalaisten huonosta asemasta Saksassa ja sen valloittamilla alueilla. Ilmeisesti kirjoittaja halusi tietoisesti väheksyä huhuja juutalaisten huonosta kohtelusta ja vainoista Saksassa.

Palestiinan merkitys kristityille oli peräisin Raamatusta, jossa Messiaan toisen tulemisen yhtenä merkinä oli juutalaisten paluu luvattuun maahan. Tämä ennustus ei toteutunut, mutta maailmansotien välisenä aikana alkanut juutalaisten paluumuutto Palestiinaan jatkui. Juutalaisten ja arabien väliset kiistat Palestiinasta huomattiin Suomessakin, ja molemmille taistelujen osapuolille löytyi kannattajansa. Palestiina ja juutalaisten muutto sinne koettiin eräissä uskonnollisissa piireissä merkinä lopun ajan alusta. Mutta vaikka loppua ei tullutkaan, juutalaisten muutto näh-

¹⁹⁶ Tämä tieto on mielenkiintoinen, sillä monissa muissa julkaisuissa oli kerrottu, että juutalaisten määrä oli Palestiinassa jopa suurempi kuin kaksinkertainen. Ks. esim. Herättäjä 3.1.1936, 3 P. O. Ekko: ”Israel kokoa lapsiansa kotimaahan”.

¹⁹⁷ Nuorten Todistus 7/1942, 157 Pöytävieras: ”Pöytäpuheita”, 9/1942, 203–204 Emil Saraoja: ”Juutalaiset ja Palestiina”, 9/1942, 204 Pöytävieras: ”Edellisen johdosta”.

tiin silti tärkeänä, sillä sitä voitiin käyttää opastuksena myös suomalaisille: Suomenkin tuli valita oikea tie. Käytännössä oikea tie tarkoitti tässä Jumalan kunnioittamista ja nuhteessa elämistä.

Juutalaiskäännätyksen pelastusentarjoajat

Tarve käännätyä juutalaiset kristinuskoon johtui paitsi Uuden testamentin lähetyskäskestä myös siitä, että Vanhassa testamentissa juutalaisista puhuttiin luvattuna kansana, ja siitä, etteivät he hyväksyneet Jeesusta Messiaaksi. Juutalaislähetyksen ongelmana oli kuitenkin juuri se, että suhtautuminen siihen oli hyvin monijakoista. Eräiden mielestä juutalaiset olivat jo pelastuneet, sillä heidän olivat Jumalan valittu kansa. Toiset taas pitivät juutalaisten käännätystä tarpeettomana, koska juutalaisethan olivat koko kristinuskon perusta, joten heille piti osoittaa kunnioitusta eikä heitä suinkaan pitänyt yrittää käännätyä.¹⁹⁸

Saksassa tehtiin laajaa ja onnistunutta juutalaiskäännätystyötä 1800-luvun alkupuolella. Suurin osa näistä kääntymisistä tapahtui kuitenkin käytännöllisistä syistä, esimerkiksi viran saamiseksi. Saksassa kääntymisiä tapahtui juutalaisen keskiluokan ja ylemmän keskiluokan piirissä muttei niinkään köyhien keskuudessa. Nämä kääntyneet olivatkin yleinen pilapiirrosten kohde. Ranskassa kristinuskoon kääntyneitä oli huomattavasti vähemmän, mutta he olivat ilmeisesti aitoja, siis todella uskonnollisista syistä kristinuskoon kastettuja. Ranskassa ei ollut vastaavaa tarvetta kääntymiselle, sillä jo vallankumouksen jälkeen myös juutalaisille annettiin kansalaisyhteisyydet. Itävallassa sen sijaan tapahtui 1800-luvun alkupuolella kääntymisiä vielä vähän mutta vuoden 1881 jälkeen juutalaisia kääntyi kristinuskoon huomattavasti. Syynä muutokseen oli juutalaisten pyrkimys saada etuja – kyseessä ei siis ollut käännätyä yrittäneiden toivoma todellinen uskonnollinen kääntyminen. Itävallan käännätyäjuutalaisista yli puolet valitsi katolilaisuuden ja vajaa neljännes luterilaisuuden.¹⁹⁹

Suomen juutalaislähetyks sai vaikutteita erityisesti Saksasta ja Ruotsista. Länsinaapurissamme juutalaislähetyks oli aloitettu jo 1700-luvulla ja todelliseen vauhtiin toiminta pääsi 1800-luvun

¹⁹⁸ Vuola 1997, 5.

¹⁹⁹ Elon 2002, 81–85; Hyman 1998, 57–58, 64; Beller 1989, 190; Pauley 1992, 57–58.

alussa, jolloin englantilainen London Missionary Society for Promoting Christianity amongst the Jews aloitti toimintansa Tukholmassa. Englantilaisyhdistys sai työntekijäkseen Venäjällä juutalaislähetystä jo aiemmin tehneen Johann Moritzin. Vuonna 1875 Ruotsissa perustettiin Missionförening för Israel, joka myöhemmin vaihtoi nimekseen Förening för Israelsmission. Yhdistyksen lähetit tekivät työtään juutalaisten parissa Mitaussa Venäjällä, Bessarabiassa ja Palestiinassa. Yhdistyksellä oli 1800-luvun lopussa myös asuntola kääntyneille juutalaisille. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen ruotsalaisia käännättäjiä oli muun muassa Wienissä ja Pariisissa. Juutalaisvastaisuuden lisääntyä ensimmäisen maailmansodan jälkeen Ruotsin lähetisyhdistys katsoi, että syytä oli juutalaisissa itsessään: he olivat omalla toiminnallaan aiheuttaneet vastareaktion. Lisäksi lähetisyhdistys katsoi, että sekä Palestiinaan suuntautunut paluumuutto että yleinen juutalaisten kansallisuusaatteen nousu häiritsivät käännästyötä.²⁰⁰

Vuonna 1859 perustettu Suomen Lähetysseura oli aloittanut juutalaislähetystoiminnan pian perustamisensa jälkeen. 1900-luvun alkuun asti toiminta keskittyi kotimaahan, kunnes innokkaita lähetystyöntekijöitä lähti maailmalle juutalaisten pariin. Suomessa vieraili juutalaislähetystyön veteraaneja, kuten alkujaan puolanjuutalainen Paulus Wolff ja liettuanjuutalainen Rudolf Gurland, jotka opastivat suomalaisia eteenpäin tehtävässä. Suomenjuutalaisia ei toiminut lähetystyössä. Juutalaislähetystyön oma rahasto oli perustettu jo vuonna 1863, mutta sen ensimmäisiä todellisia kohteita olivat juutalaiset koulut Turussa ja Helsingissä. Helsingin koulu pyrki selkeästi käännättämään juutalaislapsia, sillä koulun oppitunneilla opetettiin Vanhaa ja Uutta testamenttia tasapuolisesti.²⁰¹ Nähtävästi tarkoituksena oli saada juutalaisvanhemmat laittamaan lapsensa kouluun ja käännättää lapset kristinuskoon kertomalla heille Jeesuksesta ja opettamalla heille Uutta testamenttia. Tämä ei ilmeisesti oikein onnistunut, koska koulut jouduttiin lopettamaan.

1910-luvulla toiminta sai uusia piirteitä, kun ensimmäiset lähetit lähtivät toden teolla ulkomaille juutalaisten pariin. Ester Juvelius²⁰² ja pastori Arnold Schalin yhdessä puolisonsa Vernan kanssa työskentelivät kahden vuoden ajan Czernowitzissä nykyisessä Ukrainassa, josta he palasivat

²⁰⁰ Edvardsson 1976, 11–13, 20–21, 24, 81, 83, 95, 97–98; Gustafsson 1984, 69, 77; Besserman 1991, 71–72.

²⁰¹ Saarilahti 1989, 101–107; Wallendorff 1958, 9, 11–15.

maailmansodan puhjettua.²⁰³ Juutalaislähetys rahoitettiin lahjoituksilla. Monissa Suomen lähetysnomien numeroissa oli tilitykset annetuista lahjoituksista ja myös siitä, mihin tarkoitukseen ne oli annettu. Oheiseen taulukkoon on laskettu vuosien 1921, 1926, 1931, 1936 ja 1941 juutalaislähetystyöhön annetut rahat.

vuosi	annetut lahjoitukset, markkaa	nykyrahassa, noin euroa ²⁰⁴
1921 ²⁰⁵	8 304,90	2 220
1926 ²⁰⁶	45 017,05	11 980
1931 ²⁰⁷	69 346,80	21 020
1936 ²⁰⁸	47 857,15	15 110
1941 ²⁰⁹	59 025,40	12 020

Kuten näkyy, juutalaislähetys sai huomattavasti suurempia summia sen jälkeen kun oma lähetti Aapeli Saarilampi oli päässyt Palestiinaan vuonna 1924. Erikoista on toisaalta se, että vuonna 1931, keskellä lamaa, suomalaisten innostus tehdä lahjoituksia oli suurimmillaan. Toisaalta vuosien 1936 ja 1941 tilanteisiin saattoivat vaikuttaa juutalaispakolaiset: asia oli esillä, mutta ei välttämättä mitenkään myönteisessä valossa. Kaiken kaikkiaan voi kuitenkin sanoa, että moni

²⁰² Ester Juvelius (1876–1962) oli kirjoittanut ylioppilaaksi mutta jättänyt opinnot Helsingin yliopistossa kesken. Hän opiskeli sen sijaan diakonissaksi ja työskenteli pitkään lähetystyössä muun muassa Cernowitzissa ja Przemyslissä 1912–1914 ja Palestiinassa 1930–1939. Vuosina 1915–1918 hän työskenteli Pietarin suomalaisen seurakunnan diakonissana ja 1920–1926 Pariisissa Hebrew Christian Testimony to Israel -järjestön tehtävissä. Suomen Lähetysnomia 11/1918, 187: ”Johtokunnan uutisia”, 1/1919, 10 M. T. [Matti Tarkkanen]: ”Juutalaislähetysksemme”; Antikainen 2003, 20, 27–28, 33–38; Juva 1998, 28–29, 95–97, 411; Kena 2000, 19, 130–131, 169–171, 273; Saarilampi 1989, 284–187; Saarilampi 1999, 30, 32, 83; Wallendorff 1958, 20. Matti Tarkkasen kertomus päättyi myös Mot Hemmet -lehteen, jossa se oli lehden numerossa 2/1919. Mot Hemmet 2/1919, 31 M. T. ”Vår Judemission.

²⁰³ Saarilampi 1989, 284–287.

²⁰⁴ Summat on muutettu nykyrahaksi Nordea-pankin internet-sivustolla olevan rahanarvotaulukon avulla. <http://www.nordea.fi/sitemod/default/widecare.aspx?PID=702544>.

²⁰⁵ Suomen Lähetysnomia 4/1921, 77, 80, 6–7/1921, 126, 128, 9/1921, 168, 173, 176, 12/1921, 236, 238, 240, 3/1922, 56, 61.

²⁰⁶ Suomen Lähetysnomia 3/1926, 70, 6–7/1926, 128, 131, 134, 9/1926, 187, 194, 197, 12/1926, 259, 264, 268, 3/1927, 80, 4/1927, 108.

²⁰⁷ Suomen Lähetysnomia 5/1931, 19, 23, 8/1931, 28, 31, 9/1931, 37, 40, 11/1931, 44, 48, 2/1932, 6, 3/1932, 11, 4/1932, 20. Lahjoitusluettelo ilmestyi omana erillisenä liitteenään.

²⁰⁸ Suomen Lähetysnomia 4/1936, 22, 5/1936, 26, 6/1936, 30, 7–8/1936, 36, 9/1936, 39, 10/1936, 45, 11/1936, 51, 55, 12/1936, 59, 2/1937, 4. Lahjoitusluettelo ilmestyi omana liitteenään.

²⁰⁹ Suomen Lähetysnomia 4/1941, 6/1941, 10/1941, 11/1941, 1/1942, 3/1941. Luettelo ilmestyi edelleen omana liitteenään mutta ilman sivunumerointia.

oli valmis antamaan roposensa juutalaisten käännäytystä varten. Itse lahjoitukset tulivat yksityisiltä ihmisiltä, ompeluseuroilta ja vastaavilta sekä seurakuntien kerääminä kolehteina.

Juutalaislähetyksen merkitys ymmärrettiin muissakin piireissä kuin Suomen Lähetysseurassa. Aiheesta ilmestyi lukuisia erilaisia artikkeleita eri uskonnollissa lehdissä. Kirkko ja Kansa -lehdessä ilmestyi tammikuussa 1928 kirkkoherra J. W. Wartiaisen kirjoitus juutalaislähetyksestä. Wartiaiselle ”Juutalaislähetyks on varmaankin tärkein kaikista lähetyksistä” siksi, että juutalaiset olivat luvattu kansa. Juutalaiset olivat hylänneet Wartiaisen mukaan uskonsa ja muuttuneet saatanan joukoiksi: heidän tarkoituksenaan oli ”antikristillisen juutalaismaailmanvallan perustaminen”, ja sen perustettuaan he ohjaisivat pakanakansoja rautaisella kädellä. Tätä lankeemusta Wartiaisen vertasi paratiisissa tapahtuneeseen Aatamin ja Eevan tekoon. Juutalaiset olivat hylkäämällä Kristuksen itse aiheuttaneet itselleen kaikki ne onnettomuudet, jotka heitä olivat kohdanneet, mutta kääntymisellä kristinuskoon he vielä voisivat pelastaa itsensä.²¹⁰ Wartiaisen näkemykset olivat selkeän juutalaisvastaisia. Hän liitti uskonnolliseen ajatteluunsa väitteen juutalaisten pyrkimyksestä maailmanvaltaan ja kristittyjen hävittämiseen.

1930-luvun lopulla oli vielä parempi tilaisuus saada juutalaisia kääntymään ”oikean” uskon tielle. A. M. kirjoitti Kaikille luoduille -lehdessä tämän olevan otollista, ”koska kansojen vihan ja vainon kohdistuessa juutalaisiin Jumalan rakkauden on juuri nyt helpompi tunkea heidän sydämiinsä”. Juutalaisten käännäyttämässä suurin ongelma oli Hulda Lagströmin mukaan siinä, että jo lapsesta asti heille oli opetettu, että Jeesus oli petturi. Kokouksia juutalaisille ei Lagströmin mukaan kannattanut järjestää, sillä paikalle tuli vain muutama muiden katsellessa piilossa, ketkä menivät kokouksiin. Juutalaisten käännäyttämisen ongelmista kertoi myös nimettömänä kirjoittanut pappi: ”Kuinka usein olenkaan neuvotonna ollut tämän kärsineen, jumalattoman, riidanhaluisen ja pahanilkisen kansan suhteen.” Myös Ajan Suunnassa epäiltiin juutalaisten käännäyttämisen olevan vaikeaa, sillä Markus Rankamon mukaan juutalaiset kääntäisivät kristinuskoon vasta äärettömien vastoinkäymisten ja koettelemusten kautta. Siniristin mukaan juutalaiset pilkkasivat Kristusta ja kristityt silti kävivät jouluna ostoksilla juutalaisten kaupoissa. Siksi lehti ke-

²¹⁰ Kirkko ja Kansa 1/1928, 16–21 J. W. Wartiaisen: ”Juutalaislähetyksestä”. Hän arvosteli juutalaisia antikristillisyydestä myöskin Herättäjä-lehteen kirjoittamassaan artikkelissa. Herättäjä 12.10.1928, 5 J. W. W.: ”Väärä Messias”.

hotti ihmisiä tekemään ostoksensa kristittyjen omistamissa kaupoissa.²¹¹ A. M.:n ajatus kristinuskon ”tunkemisen” helpottumisesta osoitti, että kaikki keinot olivat hyväksi, kun luvattua kansaa käännytettiin ”oikeaan” uskoon. Luterilainen evankelioimisyhdistys lopetti juutalaistyön jo 1910-luvun lopussa. Ilmeisesti huomattiin, että työ ei juurikaan tuottanut tulosta, ja jos juutalaiset suhtautuivat käännyttäjiin Lagströmin kertomalla tavalla, ei työ ollut kovinkaan helppoa eikä tuloksellista.

Suomalaisten lähettien näkemys juutalaisista

Ester Juvelius oli juutalaiskäännätyksen veteraani: hän oli ensimmäistä kertaa juutalaislähettinä Cernowitzissa vuodesta 1912 lähtien. Hänen uskonsa työn menestykseen horjui, mikä näkyi useissa hänen kirjoituksissaan. Esimerkiksi vuonna 1938, jolloin Palestiinan levottomuudet olivat vaatineet jo monta kuolonuhria sekä juutalaisten että arabien keskuudessa, Juvelius vieraili monissa juutalaiskodeissa yrittämässä käännytystä. Kun ihmiset valittelivat hänelle sukulaistensa ja ystäviensä kuolemia, hän sanoi:

”Kuka heistä, poistemmatuista, todellisuudessa on ollut *viaton* Jumalan edessä? Ja sitäpaitsi Israelin kansaa painaa teidän kansallissyntinne, Jeesuksen, Messiaan hylkääminen. Ja vielä sekin, että pyritte työntämään pois kansanne keskuudesta ne Jumalan valitut, jotka uskovat Jeesukseen ja tunnustavat hänet Vapahtajakseen.”²¹²

Kuten lainauksesta näkyy, Juvelius osoitti melkoista kylmyyttä ”pakanoita” kohtaan. Voi kuvitella, ettei hän tämän jälkeen ollut kovinkaan toivottu vieras näissä juutalaiskodeissa. Ilmeisesti hän antoi katkeruutensa juutalaisten uppiniskaisuudesta käännytystä kohtaan vaikuttaa omiin toimiinsa ja mielipiteisiinsä – jopa siinä määrin, että kirjoitus osoittaa uskonnollispohjaista juutalaisvastaisuutta.

²¹¹ Lainaukset Kaikille luoduille 1/1937, 40 A. M.: ”Sananen juutalaislähetyksestä” ja Sanansaattaja 20/1917, 309: ”Israelin keskuudessa”; Ajan Suunta 2.10.1938, 5 Markus Rankamo: ”Juutalaiset ja ’evangelistat’”; Människovännens 27.4.1933, 2 –man–: ”Framgång för missionen bland judarna i Polen”; Sini-risti 11–12/1934, 2: ”Joulu ja juutalaiset”; Torvinen 1989, 107; Toiminnanjohtaja Seppo Suokunnaksen Hulda Lagströmin elämäkertatietoja koskeva sähköposti 20.4.2004.

²¹² Lainaus Suomen Lähetysanomiam 10/1938 lp., 284–287 Ester Juvelius: ”Pyhä maa terrorin jaloissa”; Suomen Lähetysanomiam 6–7/1932 lp., 185–187 Ester Juvelius: ”Kirje Palestiinasta”, 4/1933 lp., 125–126 Ester Juvelius: ”Ester Juvelius kirjoittaa Haifasta”, 5/1933 lp., 153–155 Ester Juvelius: ”Kirje Haifasta”.

Juvelius mainitsee lukeneensa professori Eino Sormusen teoksen *Kotkan siivet* (oikea nimi on *Kotkan siivin*, ilmestyi 1934) ja saaneensa siitä vaikutteita. Hän ajatteli, että hänen olisi puhuttava niille juutalaisille, jotka vielä hänelle valittelivat ”viattomia” uhreja:

”He ovat kuolleet *Siionin* ja *Erez’in* (oman maanne) edestä! – Kääntykää kaikki, te Jumalasta vieraantuneet, tehkää parannus ja ottakaa vastaan Jeesus, todellinen puoltajanne Isän Jumalan edessä. Silloin Jumala on armahtava Israelia, ja kuritus kääntyy siunaukseksi. Silloin teidän monet sadat ’kadoosh’-marttyyrinne²¹³ eivät hekään ole hukkaan kuolleet *Erez’in* edestä.”²¹⁴

Suomen Lähetysseuran pitkäaikainen johtaja Matti Tarkkanen oli kiinnostunut seuransa toiminnasta myös juutalaisten parissa. Jo kesällä 1919 Tarkkanen arvioi Kotimaa-lehdessä, että juutalaisten käännitys on tärkeää, sillä ”n y k y i s t e n s u u r t e n k a n s a n l i i k k e i t t e n j o h t a j i s t a j a a l k u u n p a n i j o i s t a o v a t u s e i m m a t j u u t a l a i s i a”. Siksi Tarkkanen katsoi, että juutalaisten saaminen työskentelemään kristittyjen hyväksi olisi suuri etu.²¹⁵ Ajatus juutalaisista suurten liikkeitten johtajina oli selkeän juutalaisvastainen.

Maaliskuussa 1932 Tarkkanen kirjoitti juutalaislähetyksen tilasta. Juutalaiset olivat hänen mukaansa samanaikaisesti siunattu ja kirottu kansa, jolla oli pisin todettu historia. Juutalaiset olivat Tarkkasen mukaan saaneet suuren vaikutusvallan kansojen keskuudessa, koska heidän luomuksiaan olivat kapitalismi, industrialismi ja militarismi – väite militarismista on mielenkiintoinen, koska militarismia ei ole yleensä yhdistetty juutalasiin. Näiden kautta juutalaiset olivat ”myrkyttäneet ruumiillista työtä tekevän kansan sielun”. Tarkkasesta heidän käytöksensä oli itsevarmaa ja suuriäänistä ja he pyrkivät turvaamaan asemansa jopa häikäilemättömällä tavalla. Silti ”Näin täytyy juutalaisen älyllisyydestään, varallisuudestaan ja vaikutusvallastaan huolimatta tuntea kaikkialla olevansa muukalainen”. Assimiloitumisen kautta juutalaiset olivat menettäneet uskonnollisen kotinsa, koska ghettoissa asuessaan heillä oli vain Vanha testamentti ja Talmud, mutta nykyisin heillä oli kaikki mahdollinen tieto. Juutalaisten joukossa oli Tarkkasen mukaan monia, jotka halusivat ottaa kasteen mutta eivät uskaltaneet, koska pelkäsivät menettävänsä oi-

²¹³ Sana kadoosh tarkoittaa juuri marttyyriä.

²¹⁴ Suomen Lähetysseuran julkaisu 10/1938 lp., 286 Ester Juvelius: ”Pyhä maa terrorin jaloissa”.

²¹⁵ Kotimaa 17.6.1919, 3 M. T-nen [Matti Tarkkanen]: ”Miksi on juutalaislähetystyö nykyaikana erikoisen tärkeä?”. Lainauksen harvennus alkuperäisestä.

keuden ”israelilaisuuteen”. Silti Tarkkanen katsoi, että oli otollinen hetki käännyttää monia juutalaisia.²¹⁶

Ensimmäinen Suomen Lähetysseuran Palestiinaan sijoitettu lähetti oli Aapeli (oik. Axel Abel) Saarisalo, joka otti tehtävän vastaan yhdessä vaimonsa Impi Anna Maria o.s. Frangin²¹⁷ (1898–1957) kanssa vuonna 1924. Mielenkiintoista on, että Saarisalo kirjaa työnsä Suomen Lähetysseuran tehtävissä ”tutkimusmatkana” Aikalaiskirjaan. Hänen ensimmäinen kautensa Palestiinassa päättyi sairauden takia vuonna 1926. Hän palasi alueelle vuosina 1928–1929 ja 1930–1932 mutta ei enää Suomen Lähetysseuran virallisena lähettinä vaan arkeologina. Lähettimatkallaan hän oli viettänyt kesän 1926 arkeologisilla kaivauksilla.²¹⁸

Vuosina 1919–1920 Saarisalo kirjoitti kolmiosaisen artikkelisarjan sionismista Herättäjä-lehteen. Samaa aiheeseen hän palasi keväällä 1924 mutta tällä kertaa kahdella artikkelilla Kotimaassa. Käytyään läpi liikkeen historian hän tarttui sionismiin silloiseen tilanteeseen. Hän ei pitänyt mitenkään ihmeellisenä sitä, että juutalaisia oli paljon muun muassa bolševikkien johtomiehissä: kristityt olivat läpi vuosisatojen alistaneet juutalaisia, ja kun nyt tuli tilaisuus kostaa, tarttuivat juutalaiset siihen. Toisaalta hän katsoi, että oikeaa tietoa kristinuskosta juutalaisille ja toisaalta juutalaisista kristityille olisi helppo levittää, olivathan sanomalehdet ”enimmäkseen juutalaisten käsissä suuressa maailmassa”. Tilanne oli kuitenkin helpottumassa, hän arveli, sillä monet Palestiinaan muuttaneet juutalaiset olivat aidosti kiinnostuneita kristinuskosta.²¹⁹ Saarisalon näkemykset olivat pikemmin pohdiskelevia kuin juutalaisvastaisia: tosin hänkin uskoi väitteeseen juutalaisten keskeisestä roolista Neuvostoliiton johdossa.

²¹⁶ Suomen Lähetysseuran 3/1932 lp., 80–85 Matti Tarkkanen: ”Juutalaislähetyksen nykyisiä edellytyksiä”. Ks. myös Suomen Lähetysseuran 3/1931 90–91 lp. M. T. [Matti Tarkkanen]: ”Juutalaislähetyksemme”.

²¹⁷ Maria Saarisalon isä, taidemaalari Felix Frang-Pahlama (1862–1932) kävi vierailulla tyttärensä luona vuodenvaihteessa 1925–1926. Hän kertoi matkastaan Kotimaa-lehdessä. Kotimaa 2.3.1926, 2 Felix Frang: ”Kirje Palestiinasta”.

²¹⁸ Saarisalo 1927; Aikalaiskirja 1941; Saarilahti 1999, 187, 252.

²¹⁹ Lainaus Kotimaa 29.7.1924, 2–3 Aapeli Saarisalo: ”Hajaannuksessa elävä kansa”; Herättäjä 5.9.1919, 1–2 Aapeli Saarisalo: ”Sionismi”, 24.10.1919, 3 Aapeli Saarisalo: ”Sionismi”, 9.1.1920, 3 Aapeli Saarisalo: ”Sionismi”; Kotimaa 5.2.1924, 2 Aapeli Saarisalo: ”Sionismi”, 8.2.1924, 2–3 Aapeli Saarisalo: ”Sionismi”.

Saarisalo kertoi matkastaan ja ensivaikutelmistaan Jerusalemissa Kotimaassa ja Herättäjässä vuosina 1924–1925. Ensimmäisessä kirjoituksessaan Suomen Lähetysanomissa hän arvosteli niitä juutalaisia, jotka kääntyivät kristinuskoon pelkästään taloudellisten etujen vuoksi. Hän kuitenkin ymmärsi juutalaisten tuntemaa vihaa, koska kristityt suhtautuivat hänestä muihin kansoihin huonosti. Saarisalo listasi kirjoituksessaan juutalaisvastaisuuden neljä eri lajia: kansallinen, poliittinen, rodullinen ja uskonnollinen. Kansallisen juutalaisvastaisuuden syntyyn riitti hänestä ”vaistomainen vastenmielisyys juutalaisia kohtaan”, kun taas poliittinen juutalaisvastaisuus oli taloudellista ja valtataistelua. Rodullista juutalaisvastaisuutta, jossa juutalaiset olivat alempi rotu, ilmeni hänestä etenkin Saksassa. Uskonnollinen juutalaisvastaisuus taas käsitti hänestä juutalaisuuden vastustamisen uskonnollisista syistä, siis lähinnä ajatuksen juutalaisista Jeesuksen tappajina. Saarisalo totesikin, että ”Juutalainen henki on luonut tämän maailman mahtavimmat vallat, kapitalismin ja sosialismin, mutta antisemiitit ovat ne omistaneet”.²²⁰ Saarisalo itse ei edustanut mitään näistä ryhmistä, ainakaan suoraan. Joissain hänen kommenteissaan näkyy yli mielisyyttä, ärtymystä juutalaisiin ja jopa juutalaisvastaisuutta, mutta nämä tunteet tulevat selvästikin esiin lähinnä käännytystyön epäonnistumisesta johtuvana pettymyksenä. Voisikin sanoa, että Saarisalo suhtautui juutalaisiin yleensä tiedemiehen tavoin, analyttisesti ja aika neutraalisti.

Saarisalolle lännestä saapuneet innokkaat sionistit olivat hyvää joukkoa, ahkeria ja aikaansaa-
via, mutta idästä, kuten Iranista ja Irakista, tulleet olivat laiskoja ja saamattomia. Hän oli jo heinäkuussa 1924 kirjoittanut itäjuutalaisista sanoen, että he olivat takapajuisia – takapajuisuus johtui siitä, että he olivat halunneet säilyttää Messias-uskonsa. Saarisalot palasivat Suomeen lokakuussa 1926, ja Aapeli Saarisalo antoi pian paluunsa jälkeen haastattelun Kotimaalle. Hän kertoi käännytysten vaikeuksista ja siitä, kuinka harhaanjohtavia tiedot käännytysten tuloksista olivat. Harhaanjohtavuus johtui hänen mukaansa siitä, että harva juutalainen oli käänntynyt us-

²²⁰ Herättäjä 12.9.1924, 1: ”Pastori Saarisalon matka Jerusalemiin”, 19.9.1924, 3–4 Aapeli Saarisalo: ”Kirje Palestiinasta”, 3.10.1924, 2 Aapeli Saarisalo: ”Kirje Palestiinasta”; Kotimaa 16.9.1924, 2 Aapeli Saarisalo: ”Ylös Jerusalemiin”, 23.9.1924, 2 Aapeli Saarisalo: ”Ylös Jerusalemiin”; Suomen Lähetysanomia 10/1924, 204–206 Aapeli Saarisalo: ”Juutalaislähetysten vaikeuksia”.

konnollisista syistä.²²¹ Saarisalon ajatus siitä, ettei moni juutalainen kääntynyt kristinuskoon todellisista syistä vaan pelkästään etua saadakseen, on hyvin raadollinen.

Kesän 1926 kaivauksista muun muassa Jordanian syvänteessä Saarisalo kertoo kirjassaan *Galiilean rauniomailla*. Hän esittelee myös alueen arkeologisten kaivausten historiaa sekä luonnehtii asukkaita. Juutalaisten pääviaksi hän kertoi ”itsekkäisyyden”, ”jonka vertaista ei juuri muualla tapaa”. Siirtokunnissa, joissa oli paljon nuoria, hän sen sijaan oli löytänyt ”kauniimpia juutalaisia”.²²²

Vastaavanlainen asenne näkyy myös Saarisalon Vartija-lehteen kirjoittamasta artikkelista. Hän arvosteli ankarasti juutalaisia, jotka aiheuttivat jopa kristityissä arabeissa niin suurta pelkoa, että nämä menettivät järkensä. Juutalaisia ei juuri näkynyt kirkoissa, ja jos juutalainen kääntyi kristinuskoon, tuli hänestä oman kansansa silmissä hylkiö, joka hankki toimeentulonsa lähetyssaarnaajilta valheellisilla puheilla. ”Jos juomahimoinen merimies osaa puhua kauniisti merimiespapille uskon asiasta, niin sitä osaa vielä enemmän rahanhimoinen juutalainen.”²²³

Saarisalo arveli loppuvuodesta 1938, että Saksan juutalaisvainot, jotka sinänsä olivat hänestä valitettavia, voisivat olla siunaukseksi. Ne nimittäin pakottaisivat hänen mielestään joukoittain Keski-Euroopan juutalaisia hakeutumaan Palestiinaan, minkä seurauksena olisi Raamatun ennustusten toteutuminen.²²⁴

Teologian maisteri Aili Havas lähti lähettilääksi Palestiinaan loppuvuodesta 1931. Oltuaan ke-räämässä appelsiineja eräässä juutalaissiirtolassa hän joutui toteamaan, että ”juutalainen luonne [on] suomalaisen vastakohta, aloitekykyinen ja helposti innostuva, mutta myös helposti lamautuva. Suomalainen sisu puuttuu.” Havas ei antanut Suomen Lähetysseuralle lupaa kaikkien kir-

²²¹ Kotimaa 29.7.1924, 2 Aapeli Saarisalo: ”Hajaannuksessa elävä kansa”, 29.10.1924, 1 Aapeli Saarisalo: ”Juutalaislähetyksen työvainioilta”; Suomen Lähetysseuran Lähetyssanomioita 8/1926, 153–155 Aapeli Saarisalo: ”Itämaisia juutalaisia”, 11/1926, 233: ”Kotimaahan”.

²²² Saarisalo 1927, 49; Människövännen 18.11.1926, 1: ”Utgravningarna i Jordan-dalen”. Kirjoitus oli lainattu Hufvudstadsbladetista, ja siinä Saarisalon sukunimi oli muuttunut Saaristoksi.

²²³ Vartija 1926, 234 Aapeli Saarisalo: ”Juutalaislähetyksen vaikeuksia”.

²²⁴ Herättäjä 30.12.1938, 2 Aapeli Saarisalo: ”Ennustusten sanoma juutalaisista”.

jeittensä julkaisemiseen: tämä olikin aiheellista, sillä hän oli purkanut kirjeisiinsä kaiken sen vihan, jota hän tunsu muun muassa Ester Juveliusta kohtaan. Havaksen 1930-luvun lähettiläsvuodista pro gradu -tutkielman tehnyt Keijo Karvonen onkin luonut hyvän kuvan Havaksen kääntöpuolesta. Myös Havas pettyi työhönsä, sillä hän totesi Suomen Lähetysseuran julkaisussa kirjeessä loppuvuodesta 1943: ”Usein tuntuu kuin työni olisi epäonnistunut.”²²⁵ Muistelmissa näkyi selkeästi toisen maailmansodan ja juutalaisten joukkotuhon vaikutus Havaksen mielipiteisiin. Kirjassaan Havas ei enää esittänyt yhtä voimakkaita näkemyksiä juutalaisista kuin aikalaiskirjoituksissaan. Lisäksi muistelmissa näkyi tuolloin jo varmistunut Israelin valtion syntyminen.

Rauha Moisio (1909–1999) oli saanut yliopisto-opintonsa päätökseen ja oli valmis lähtemään Palestiinaan vuonna 1938, mutta Aili Havaksen sairastuminen ja sen jälkeen sota viivyttivät hänen matkaansa aina vuoteen 1946 asti. Hän oli aktiivisesti mukana Suomeen vuonna 1938 saapuneiden juutalaispakolaisten avustamisessa ja käännäntämisyhteisöissä. Kun pakolaiset siirrettiin Hauholle ja Lammille, Moisio vieraili edelleen heidän luonaan. Kesällä 1942 Herättäjä-lehdessä oli haastateltu nimeämätöntä Suomessa juutalaisten parissa lähetystyötä tekevää henkilöä, luultavasti Moisiota. Kirjoittaja totesi, että ”Nykyinen vaikea aika on valmistanut sydämissä maaperää evankeliumille”. Sen sijaan Vapaassa Suomessa hämmästeltiin, kun Moisio oli ollut puhumassa juutalaislähetystyöstä yhdessä Harry Feigen kanssa Tampereella. Vapaassa Suomessa paheksuttiin sitä, että luterilaisilta kerättiin varoja juutalaistyöhön, vaikka juutalaiset olivat vastuussa muun muassa Viron neuvostoajan tuhoista.²²⁶

Juutalaislähetystyö oli haastavaa, ja sen tulokset olivat vaatimattomia. Suomen Lähetysseuran sa lainattiin vuonna 1929 ”erästä nykyajan tunnettua kirjailijaa”, joka kuvasi mahdotonta sanomalla, että ”yhtä hyvin voitte toivoa juutalaisen kääntyvän”. Kirjoituksessa kuitenkin todettiin,

²²⁵ Lainaukset Suomen Lähetysseuran 8/1935, 213–217 Aili Havas: ”Appelsiinien korjuussa ’Jaakobin puutarhassa’” ja 10/1943 210 Aili Havas: ”Tuorein tervehdys Pyhästä maasta”; Karvonen 1987; Kirkon Nuorisio 5/1937, 100 Aili Havas: ”Iloa Vapahtajan askelissa”; Nuorten airut 8/1932, 118–120 Aili Havas: ”Kirje Jerusalemissa”; Suomen Lähetysseuran 12/1932, 344–346 Aili Havas: ”Rakkaat lähetysystävät”, Havas 1958, 83, 103–104, 107; Matkalla 1983, 70.

²²⁶ Herättäjä 12.6.1942, 1: ”Suomen lähetysseuran juutalaislähetystyö Jerusalemissa jatkuu edelleen”; Vapaa Suomi 41/1941, 1: ”Juutalaista propagandaa Suomen sydämessä!”; Peltola 1989, 63, 241; Puolimatka 1983, 92–95; Arkistonhoitaja Päivi Poutasen Rauha Moision elämäkertatietoja koskeva sähköposti tekijälle 19.4.2004. Vapaan Suomen kirjoituksessa tarkoitettiin vuosien 1940–1941 neuvostoaikaa Virossa.

että kääntyminen on mahdollista, sillä olihan esimerkiksi vuosina 1881–1924 Wienissä 22 887 juutalaista kääntynyt kristinuskoon.²²⁷ Suomalaiset juutalaislähetystyön tekijät olivat kuitenkin enimmäkseen pettyneitä työhönsä ja sen tuloksiin: poikkeuksetta jokainen kertoi turhautumisesta ja työn toivottomuudesta. Juveliuksen kirjoituksissa saattoi nähdä jopa katkeruutta juutalaisia kohtaan, mutta hänen kohdallaan saattoi vaikuttaa myös se, ettei hänellä ollut Palestiinassa muuta tekemistä kuin käännytystyö. Saarisalolla sen sijaan oli arkeologiset tutkimuksensa ja Havaksella opinnot paikallisessa yliopistossa, ja ne toivat vastapainoa käännytystyön tuottamalle pettymykselle. Suomen Lähetysseuran johtaja Matti Tarkkanen väitti populistisissa kirjoituksissaan juutalaisten olleen monien kansainvälisten aatteiden, kuten kapitalismin, takapiruja.

Uskonpetturit – juutalaisuuteen kääntyneet

Kristittyjen kääntymistä juutalaisuuteen ei Suomessa juuri tapahtunut. Tässä yhteydessä on tietenkin muistettava, etteivät juutalaiset tee lähetystyötä kuten esimerkiksi kristityt. Useimmiten kääntymisen syynä oli avioliitto juutalaisen kanssa – toisaalta myöskin avioliittoja eri uskontokuntiin kuuluvien henkilöiden välillä solmittiin vähän. Esimerkiksi Itävallassa vuonna 1900 juutalaisia kääntyi kristinuskoon nelinkertaisesti se määrä, mitä kristittyjä kääntyi juutalaisuuteen. Uskontojen välisiä liittoja esti ainakin Ranskassa juutalaisyhteisön kollektiivinen tunto. Saksassa seka-avioliittojen huippuaikaa oli 1920-luvun loppu ja 1930-luvun alku. Suomi kuului samaan ryhmään niiden maiden kanssa, joissa kääntymisiä tapahtui vähän ja lähinnä vain silloin, kun kyseessä oli avioliitto juutalaisen kanssa. Hillevi Rantasen tutkimuksen mukaan seka-avioliittoja solmittiin vuosina 1925–1944 kaikkiaan 54, ja niistä 35 tapauksessa toisena osapuolena oli juutalainen mies ja 19:ssä juutalainen nainen.²²⁸

Presidentti K. J. Ståhlbergin puoliso Ester Ståhlberg (1870–1950) oli myös kirjailija. Hän julkaisi vuonna 1933 romaanin *Katso, unennäkijä tulee...*. Siinä hän seurasi kuvitteellisen suomenjuutalaisen Aser Steinin perheen vaiheita. Teoksessa Steinin poika Ruben menee naimisiin suomalaisen Elinan kanssa ja Elina kääntyy lopulta, kauan harkittuaan ja pitkään opiskeltuaan, juuta-

²²⁷ Suomen Lähetysseuran 11/1929, 218: ”Voiko juutalainen kääntyä?”

²²⁸ Rantanen 1950, 78; Hyman 1998, 58; Pauley 1992, 377, 399; Marrus 1980, 63.

laiseksi. Elina on ollut jo ennen naimisiinmenoaan kiinnostunut juutalaisuudesta ja suorastaan saarnannut juutalaisten heikosta asemasta ystävälleen Irmalle. Fiktiivinen kuvaus oli hyvin juutalaisystävällinen, mitä osoitti sekin, että teoksessa Ståhlberg antoi kristityn tytön kääntyä juutalaisuuteen eikä suinkaan juutalaisen pojan kristinuskoon. Teos on fiktiivinen, mutta siinä pyritään luomaan kuva juutalaisten pyrkimyksistä, ajatuksista ja toiveista.²²⁹

Ståhlberg sai teoksellaan kimppuunsa Siniristin, joka käsitteli kirjaa heti vuoden 1934 alussa. Lehden mielestä Ståhlberg käsitteli juutalaiskysymystä ”sikäli harhaanjohtavalla ja turmiollisella tavalla”, että juutalaisten ”maailmanvaltiusunelmien täyttymisen hetki [olisi] odottamattoman lähellä”. Kirjoittaja, nimimerkki Optaatus, olettaakin, että ”Hän ei nähtävästi tunne juutalaiskysymystä ollenkaan ja vielä vähemmän hän näyttää tuntevan juutalaisia”. Se, että Elina kiinnostuu Rubenista, on Siniristin mukaan merkki Ester Ståhlbergin itsensä tuntemasta kiinnostuksesta ”ympärileikatun lumoon”. Elinan tutustumisen synagogaan ja juutalaisiin uskonnollisiin menoihin kirjoittaja tulkitsee pelkästään Ester Ståhlbergin omaksi kiinnostukseksi juutalaisuuteen: juutalaisen kääntyminen kristinuskoon nähtiin tuomittavana, mutta kristityn kääntymisen juutalaisuuteen Ståhlberg kuvasi pelkästään myönteisenä. Synagogan säännöt ja siellä vietettävät omituiset menot Optaatus tuomitsi naisia sortavina ja kunniantomina, pitäväthän miehet lakkeja tai ”reuhkoja” päässään seremonioiden aikana. Sillä, että kertomuksen loppupuolella eletään vuotta 1933, jolloin kansallissosialistit olivat nousseet valtaan Saksassa, Ståhlberg osoitti Siniristin mukaan todellisen syynsä teoksen kirjoittamiselle. Lopuksi Optaatus vielä tuomitsi kirjan kustantaneen Werner Söderström Oy:n, jota oli ”totuttu pitämään arvovaltaisena yhtiönä”. Myöhemmin lehdessä vielä palattiin kirjaan. Kirjoittajan tietojen mukaan Ståhlbergin kirjalla oli todellisuuspohja, sillä tämä oli tavannut Jonas Jacobsonin ja keskustellut Jacobsonin ja tämän suomalaisen, ei-juutalaisen vaimon kanssa. Lisäksi kirjoittaja oli tyytyväinen siihen, että Ståhlbergin kirjan kustantanut WSOY oli hänen tietojensa mukaan vähentänyt kirjan markkinointia.²³⁰ Nimimerkin antama tuomio oli ankara, mutta tuskin muuta olisikaan voinut odottaa näin herkuellisessa tilanteessa: entisen presidentin puoliso oli kirjoittanut juutalaismyönteisen teoksen. Väit-

²²⁹ Ståhlberg 1933.

²³⁰ Siniristi 1/1934, 9–14 Optaatus: ”Esterin kirja n:o 2”, 3/1934, 14: ”Ester Ståhlbergin juutalaiskirjan todellisuuspohja”.

teelle, että WSOY olisi vähentänyt kirjan markkinointia, ei löydy todisteita ainakaan Kaj Häggmanin kirjoittamasta kustannusyhtiön historiasta.

Myös kansallissosialistinen Hakaristi tuomitsi Ståhlbergin kahdessa kirjoituksessa. Toisessa varsinaisena kohteena oli *Valta*-elokuva, joka kirjoittajan mukaan oli suunnattu ”sitä itkuvalmista ja vatsakatarista tätiväkeä varten, jolle Ester Ståhlberg taannoin kirjoitti tunnetun juutalaiskirjansa”. Toisessa kirjoituksessa epäiltiin kirjassa kuvatun avioliiton tuloksia: ”Näin meidän kesken sanottuna, olisi kumminkin mielenkiintoista nähdä, minkälaaatuista väkeä niistä perillisistä tulisi.” Herää Suomi puolestaan kehotti lukijoitaan jättämään Ståhlbergin kirjan ostamatta, sillä ”se on rahan tuhlausta”.²³¹ Arviot olivat melko vaisuja lukuun ottamatta Hakaristin pohdiskelua juutalaisen ja suomalaisen jälkeläisestä.

Myös Suomen Lähetysseuran johtaja Matti Tarkkanen esitti arvionsa Ester Ståhlbergin kirjasta. Tarkkanen huomautti kirjan selkeistä asiavirheistä, kuten väitteestä, että olisi kestänyt vain päivän kävellä Nasaretista Jerusalemiin. Matka oli sata kilometriä. Pahempana virheenä Tarkkanen piti kuitenkin sitä, että ”juutalaisuuden ja kristillisyyden suhde on [kirjassa] aivan kiero”. Tarkkasen mielestä Ståhlberg ihaili kohtuuttomasti juutalaisia, joilla ei ollut Ståhlbergin mukaan koskaan ollut ”suurvaltaunelmia” vaan aina ”hengen voimaa, siveellisyyttä ja vanhurskautta”. ”Juutalaisten neroutta ylistetään, mutta ei sanallakaan mainita sitä turmelusta, mitä sellaiset nerokkaat juutalaiset kuin Marx, Georg Brandes y. m. ovat tuoneet kristikansojen piiriin.” Tarkkanen oli sitä mieltä, ettei juutalainen voi koskaan olla täysin suomalainen, ja siksi täysien kansalaisoikeuksien antaminen juutalaiselle oli hänestä ollut virhe. Tarkkasen mukaan suomalainen ei kuitenkaan saanut vihata juutalaista vaan heitä tuli rakastaa Jeesuksen tähden. Erityisesti suomalaisten tuli kuitenkin rakastaa isänmaataan ja Jeesusta, ja siksi ”Liberaalien katsantokanta tässä asiassa on turmioksi juutalaisille, isänmaalle ja Kristuksen asialle”.²³² Tarkkasen näkemyksistä juutalaisista oli ollut jo aiemmin puhetta: hän esitti tälläkin kertaa poikkeuksellisen populistisiksi ja harhamallisen juutalaisvastaisiksi luonnehdittavia näkemyksiä, joihin yhdistyi vielä isän-

²³¹ Hakaristi 26.10.1934, 3 Sakeus: ”Puusta katsoen”, 1.2.1935, 2: ”Mitä sanot, Suomen kansa?”; Herää Suomi 21.12.1933, 1: ”’Esterin’ kirja”.

²³² Kotimaa 16.2.1934, 2 Matti Tarkkanen: ”Juutalaisuuskysymys kaunokirjallisesti valaistuna”.

maallinen paatos. Se, että mielipiteet kohdistuivat Suomen entisen presidentin puolison kirjaan, antoi niille lisää huomioarvoa.

Oliko Suomessa uskonnollista juutalaisvastaisuutta?

Käyttämieni lähteiden valossa Suomessa ei näytä juurikaan esiintyneen perinteistä uskonnollista juutalaisvastaisuutta, joka pohjasi ajatukseen juutalaisista Jeesuksen kuolemantuomion antajina. Juutalaisista puhuttiin uskonnollisissa yhteyksissä joko potentiaalisina käännytettävänä tai sionismin ja Palestiinan poliittisen tilanteen yhteydessä.

Palestiinan tilanne sai paljon huomiota osakseen tutkimusajankohdan lehdissä. Aluksi eräissä kirjoituksissa oli mukana hurmoshenkisyttä, koska Raamatun mukaan Messiaan toinen tuleminen on lähellä silloin, kun juutalaiset palaavat Jerusalemiin. Nämä kirjoitukset vähenivät sitä mukaa kuin aika kului. Tämä johtui siitä, ettei Raamatusta esitetty ennustus Messiaan toisesta tulemisesta toteutunutkaan, vaikka juutalaiset palasivat Palestiinaan. Sen sijaan levottomuudet arabien ja juutalaisten välillä saivat yhä enemmän huomiota osakseen – vuosien 1928–1929 ja 1936–1939 levottomuudet olivat hyvin esillä sekä uskonnollisissa että yleisaikakauslehdissä. Suurin osa Palestiinaa käsitelleistä kirjoituksista oli myötämielisiä juutalaisille.

Palestiinaan liittyviä selvästi juutalaisvastaisia kirjoituksia oli Siniristissä, Työrintamassa ja Hakaristissä sekä Olli Nuorron kirjoitus Hakkapeliitassa ja nimimerkkien Matti ja Seppo kirjoitukset Rintamamiehessä. Ensin mainituissa lehdissä katsottiin, että Palestiinasta oli tarkoitus luoda uusi juutalaisten ”juonittelukeskus”: keskeinen syy tähän oletukseen oli se, että alue ei mitenkään voisi elättää kaikkia maailman juutalaisia vaan kyseessä oli sionistisen liikkeen valhe. 1930-luvun lopulla, kun arabit aloittivat laajamittaisen kapinan Palestiinassa, Nuorto ja Rintamamiehen Matti olivat arabien puolella ja pitivät arabien kapinaa oikeutettuna. Moni kirjoittaja esitti juutalaisesta Palestiinasta kriittisiä huomautuksia, joita ei voi kuitenkaan pitää juutalaisvastaisina. Tällaisia huomautuksia esittivät muun muassa Arthur Hjelt, Eeli Jokinen, Karl Hurtig, Paavo Hytönen, Otto Närhi ja Matti Tarkkanen sekä maantieteen oppikirjoja tehneet Johan

Aro ja Johan Rosberg. Yleisesti voi sanoa, että suurin osa Palestiinaa ja juutalaisia käsitelleistä kirjoituksista oli pikemminkin toiveikkaita kuin juutalaisvastaisia.

Kaikki juutalaisten käännättämistä kristinuskoon yrittäneet joutuivat toteamaan, että se oli vaikea tehtävä: kuten Suomen Lähetysseuran 125-vuotishistoriikissa vuodelta 1983 kirjoitetaan, työn tulokset ”aivan kuin sulautuivat Israelin kristillisen työn yleiseen kenttään”²³³. Työ oli vaikeaa ja vastaanotto välinpitämätöntä tai jopa vihamielistä, ja kääntyneen uskon vakaudestakaan ei voinut olla kovin varma. Silti puolenkymmentä suomalaista teki maailmansotien välillä ja toisen maailmansodan aikana työtä juutalaisten parissa eri puolilla Eurooppaa ja Palestiinassa. Lähetystyöllä juutalaisten parissa Suomessa sen enempiä kuin suomalaisten lähettien työllä Palestiinassa ei saatu juuri lainkaan näkyviä tuloksia aikaan. Kovasta työstä huolimatta ei kovinkaan monta kertaa voitu kertoa todellisista tuloksista, vaikka usein lähetit väittivät juutalaisten olleen kovin kiinnostuneita Uudesta testamentista ja opista Jeesuksesta. Juutalaisten käännättämiseen liittyneissä kirjoituksissa ei juuri esiintynyt juutalaisvastaisuutta, paitsi kirkkoherra J. W. Wartiaisen ja lähetysjohtaja Matti Tarkkasen kirjoituksissa. Pikemminkin kirjoituksissa esiintyi toiveikkuutta jopa siinä määrin, että Saksan 1930-luvun lopun juutalaisvainoja pidettiin häkellyttävästi myönteisenä asiana, koska niiden toivottiin saavan juutalaiset halukkaammiksi kääntymään kristinuskoon. Työn vaikeus näkyi juutalaislähettien kirjoituksissa, joista paistoi kyllästyneisyys.

Uskonnollisia juutalaisvastaisia mielipiteitä esittäneitä henkilöitä ei ollut kovin monta, vain seitsemän tunnettua ja kolme nimimerkin taakse jäänyttä. Seitsemästä neljä eli K. R. Kares, Karl Lehtonen, Matti Tarkkanen ja J. W. Wartiaisen olivat pappeja; Olli Nuorto oli maisteri sekä kääntäjä, Elsa Snellman oli taidemaalari ja Tahvo Liljebld oli kieli- ja kansatieteilijä. Kaikki olivat siis koulutettuja henkilöitä sekä mielipiteiltään äärioikeistolaisia tai vähintään oikeistolaisia – tämä näkyi muissakin heidän kirjoituksissaan. Rintamamiehen nimimerkit Seppo ja Matti sekä Ajan Suunnan Tapani Tarkka edustivat lehtiensä äärioikeistolaista linjaa.

²³³ Matkalla 1983, 70.

Kaiken kaikkiaan juutalaisia yritettiin käännättää kristinuskoon, mutta Suomessa käännetyistyötä ei juurikaan tehty vuoden 1920 jälkeen. Heitä ei Suomessa pidetty kollektiivisesti syyllisinä Jeesuksen ristikuolemaan, joten tältä pohjalta syntynyttä juutalaisvastaisuutta ei esiintynyt. Uskonnollinen juutalaisvastaisuus näyttää Suomessa jääneen muutamiiin yksittäisiin lausuntoihin, jotka eivät johtaneet mihinkään laajempaan. Yleensäkin uskonnolliset juutalaisvastaiset väitteet olivat usein ulkomaalaista alkuperää ja peräisin nimenomaan Keski-Euroopasta. Kieliryhmien välillä ei näytä olevan juurikaan eroa, joskin suurempi osa uskonnollisia juutalaisvastaisia mielipiteitä esittäneistä kirjoitti argumenttinsa suomenkielisissä lehdissä. Lisäksi on huomattava, kuten Matti Myllykoski ja Svante Lundgren toteavat tutkimuksessaan *Murhatun jumalan varjo*, että Suomen luterilainen kirkko ei hyväksynyt Saksan juutalaisvastaisia toimia 1930- ja 1940-luvuilla mutta säilytti silti läheiset suhteet Saksan kirkkoon. Myllykosken ja Lundgrenin mukaan Suomen kirkkoa voi syyttää 1930- ja 1940-luvuilla sinisilmäisyydestä muttei varsinaisesti juutalaisvastaisuudesta.²³⁴ Omat tutkimustulokseni tukevat tätä väitettä.

²³⁴ Myllykoski–Lundgren 2005, 365.

4 TALOUDELLINEN JUUTALAISVASTAISUUS

Talous on yksi keskeisistä juutalaisvastaisuuden elementeistä. Juutalaisvastaisuuden kansainväliin stereotypioihin vakiintui nimittäin jo 1800-luvulla kuva rikkaasta juutalaisesta pankkiirista, jolla oli huomattavasti erityisesti salaista vaikutusvaltaa. Tämä oli suoraa jatkoa keskiaikaiselle ajatukselle juutalaisesta koronkiskurista. 1600- ja 1700-luvuilla puolestaan tunnettiin niin sanotut hovijuutalaiset, korkeassa asemassa työskennelleet juutalaiset. Tämän ryhmän kuuluisin edustaja oli 1700-luvun alkupuolella Württembergin valtiovarainministerinä toiminut Joseph Süss-Oppenheim. Juutalaisen kauppiaan stereotyyppi oli puolestaan Shakespearen *Venetsian kauppiaan* Shylock, joka koki uuden tulemisen 1800-luvun lopun Japanissa. Siellä Shylock nähtiin esimerkkinä muuttuvan maailman vaaroista – Japanihan modernisoitui nopeasti, eivätkä kaikki suinkaan olleet suinkaan vakuuttuneita muutoksen hyvyydestä.²³⁵

Juutalaisvastaisuutta on selitetty tutkimuksissa myös sosioekonomisten mallien kautta: syy juutalaisvastaisuuteen on tällöin haettu taloudellisesta kilpailusta ja sen juutalaisten ja valtaväestön välillä luomista konflikteista. Taloudellista juutalaisvastaisuutta, joka johtui edellä mainitusta kilpailuasetelmasta, oli jo antiikin aikana. Erityisen voimakkaaksi taloudellinen juutalaisvastaisuus kehittyi kuitenkin 1800-luvun lopulla, jolloin juutalaisten emansipaatio antoi juutalaisille muun muassa Englannissa, Ranskassa ja Pohjoismaissa oikeuden päästä töihin ja perustaa yrityksiä muiden asukkaiden tavoin. Niinpä 1900-luvulla maailmansotien välillä esimerkiksi kansallissosialistisessa Saksassa yksi keskeinen osa juutalaisvastaisuutta oli juutalaisten taloudellisen tasa-arvoisuuden purkaminen.²³⁶

Yksi sosioekonomista juutalaisvastaisuutta selvittävästä malleista on juutalaisten toiminta niin sanottuna välittäjävähemmistönä eliitin ja massan välillä. Tämän mallin mukaan eliitti pyrki oh-

²³⁵ Goodman–Miyazawa 2000, 34; Kuparinen 2004, 194–196. Myös teosofisessa Ruusu-Risti-lehdessä kerrottiin vuonna 1938 juutalaisvastaisuuden saapuneen Japaniin: syynä oli väite juutalaisten johtamasta salahankkeesta, joka väitteen mukaan satoi Englannin, Yhdysvallat, Ranskan ja Venäjän Japanin-vastaiseksi yhtymäksi. Ruusu-Risti 3/1938, 93–94. IKL:n Ajan Suunta -lehdessä puolestaan uutisoitiin *Venetsian kauppias* -näytelmän esityskiellosta Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Kirjoittaja totesi, että näytelmässä Shylockin hahmoon liitetyt ominaisuudet olivat ominaisia juutalaisille edelleen. Ajan Suunta 18.8.1943, 4: ”Shylock kiellettiin Englannin ja Yhdysvaltain näyttämöillä”.

²³⁶ Kuparinen 2004, 196. Ks. myös Burleigh 2004, 318–328.

jaamaan massan eliittiä kohtaan tuntemaan vastenmielisyyden välittäjävähemmistöön eli juutalaisiin. Näin kansa teki juutalaisista syntipukin silloin, kun maan asiat menivät huonosti. Esimerkiksi Egyptin Aleksandriassa vuonna 38 syntyneissä juutalaisvastaisissa mellakoissa paikalliset asukkaat purkivat juutalaisiin vihan, jota he tunsivat roomalaisia isäntiä kohtaan.²³⁷

Juutalaiset liikemiehet kuvattiin ahneiksi jo loppuvuodesta 1917 oikeistolaisen Suomen liikeapulaisen liiton lehdessä. Kirjoittaja pelkäsi, että juutalaisliikemiehet valtaisivat Suomen kaupan kokonaan, jos juutalaisille annettaisiin kansalaisoikeudet. Kirjoitus ilmestyi juuri ennen kuin lopullinen päätös kansalaisoikeuksista tehtiin. Sisällissodan jälkeen syksyllä 1918 sanomalehdissä väitettiin, että juutalaiset vahingoittavat Suomen mainetta ulkomailla muun muassa väitteillä kansalaisoikeuksien saamisen vaikeudesta. Näitä väitteitä vastaan puolustauduttiin lukuisia kertoja Helsingin juutalaisen seurakunnan Judisk Krönika -lehdessä.²³⁸

Myös naapurimaassa Ruotsissa pelättiin juutalaisten kauppiaiden toimintaa. Sveriges Allmänna Handelsförening otti 1910-luvulta lähtien juutalaiskauppiaiden toimintaan kantaa melko juutalaisvastaisista lähtökohdista. Kun juutalaisten narinkkakauppiaiden määrä kasvoi ja kun he valtasivat alaa Svenska Minuthandladers Riksförbundissa, esitettiin myös siellä yhä voimakkaampia juutalaisvastaisia mielipiteitä. Ruotsalaisissa yhdistyksissä juutalaiskauppiat nähtiin nimenomaan rahanahneina roistoina, jotka yrittivät kaikin keinoin huijata asiakkaita.²³⁹

Juutalaisten huonoa vaikutusta Suomeen toi esiin esimerkiksi uskonnollisen Kotimaan kirjoitus tammikuussa 1919. Kirjoittaja totesi, että ensimmäisessä maailmansodassa oli sen kauheuksista

²³⁷ Kuparinen 2004, 196–197.

²³⁸ Liikeapulainen 25/1917, 286–287 ”X”: ”Juutalaisten kansalaisoikeuksista meillä”; Judisk Krönika 1/1918, 3–4 Israel Schur: ”Judefrågan i Finland”, 2/1918, 14 I. P.: ”Den judefientliga agitationen”; Torvinen 1989, 106. Sanomalehdissä ilmestyi jonkin verran juutalaisvastaisia kirjoituksia, jotka liittyivät talousasioihin. Ks. esim. Helsingin Sanomat 14.6.1918, 5: ”Suuri kangastakavarikko”, 23.6.1918, 8 Tiitus: ”Juutalainen kiitollisuus”, 13.9.1918, 3: ”Viipurin juutalaiset kultakeinottelijoina”; Hufvudstadsbladet 3.9.1918, 4: ”Det utländska agitationen mot vårt land”; Karjala 18.9.1918, 4 [otsikoimaton lyhyt uutinen], 19.9.1918, 3: ”Kultakeinottelu ja Viipurin juutalaiset”, 22.9.1918, 1 ”Kansalainen”: ”Yhteiskunnan vihollisia”, 24.11.1918, 4: ”Juutalaisten agitatsioni Suomen asioissa”; Uusi Suomi 9.7.1918, 8: ”Juutalaiset keinottelemassa”, 22.9.1918, 9: ”Viipurin juutalaiset”; Åbo Underrättelser 20.11.1918, 2: ”Judarna som medborgare”.

²³⁹ Berggren 1999, 88–89.

huolimatta ollut jotain hyvääkin, koska juutalaiset olivat nyt saaneet luvan muuttaa takaisin Palestiinaan, vaikka he olivat hylänneet ”kansansa jaloimman pojan”. Juutalaisuus näkyi myös Suomen yhteiskunnassa, jossa ”vallankin sen rahamaailmassa, juutalaisuuden jäljet ovat sangen syvälle syöpyneet”. Sama vaikutus näkyi vielä selvemmin monissa muissa maissa.²⁴⁰ Kirjoittaja ei selittänyt tämän tarkemmin, mitä hän tarkoitti näillä juutalaisuuden jäljillä. Ilmeisesti kyseessä oli ainakin kirjoittajan mielestä kaikkien tuntema seikka, joka ei kaivannut tämän parempaa selitystä. Voi kuitenkin olettaa, että hän tarkoitti tällä kaikenlaista epärehellistä kauppatoimintaa, joka liitettiin melko yleisesti juutalaisiin.

Kansalaisyhteisöjen myöntäminen juutalaisille huolestutti Kotimaan pakinoitsijaa Seppää eli pastori Verneri Louhivuorta²⁴¹. Suomenruotsalaiset olivat syystä, hän kirjoitti, pitäneet meteliä juutalaisuuden vaaroista. Silti he myivät maansa ja yrityksensä mieluummin juutalaisille kuin suomalaisille. Juutalaiset olivatkin Louhivuoren mukaan saaneet jo huomattavan aseman Helsingin liike-elämässä, nämä olivat ostaneet muun muassa elokuva-alan yrityksiä, tehtaita ja liikkeitä. Louhivuoren mielestä juutalaiset keinottelivat tuotteiden hinnoilla ja siksi heillä olikin rahaa niin paljon, ”etteivät tiedä mihin panna”. Juutalaiset olivat Louhivuoren mukaan sijoittaneet varojaan ja hankkineet omistukseensa liikeyrityksiä ja kiinteistöjä. Siksi,

”kun ottaa huomioon juutalaisten kaikille aloille ja suunnille kohdistuvan valtaamishallun, niin täytyy pelolla ajatella tulevaisuutta, jos he esteettömästi saavat valtauksiaan jatkaa. Senpä vuoksi täytyisi meidän jo ajoissa panna tälle juutalaisuuden etenemiselle [este], ennenkuin se on liian myöhäistä.”²⁴²

Louhivuori palasi aiheeseen seuraavan viikon kirjoituksessaan. Hän pelkäsi, että pian juutalaiset valloittaisivat opiskelupaikat yliopistossa, omisivat sanomalehdet ja nousisivat vielä maan johtoon ministereinä. Tämä oli Louhivuoren mukaan varma tulevaisuus. Sen osoitti hänestä se, kuinka juutalaiset haalivat tavaraa kokoon ja veivät rahaa maasta ulos. Siksi suomalaisten olisi

²⁴⁰ Kotimaa 21.1.1919, 2: ”Juudan kansa”.

²⁴¹ Verneri Louhivuori (1886–1980), vuoteen 1905 Lohtander, kirjoitti ylioppilaaksi 1904 ja vihittiin papiksi 1910. Hän työskenteli Helsingin Nuorten Miesten Kristillisessä Yhdistyksessä ja Velkuan kirkkoherana. Vuosina 1922–1947 hän oli Kotimaa-lehden toimitussihteeri ja lisäksi Helsingin seurakuntien diakoniakeskuksen diakoniajohtaja 1933–1957, jolloin jäi eläkkeelle. Suomen teologit ja kirkkomuusikot 1974.

²⁴² Kotimaa 17.9.1920, 3 Seppä [Verneri Louhivuori]: ”Alasimelta”.

pitänyt ottaa tilanteesta vaarin. Samaa mieltä oli myöskin pastori Antti J. Pietilä²⁴³, joka kirjoitti juutalaiskysymyksestä vuotta myöhemmin. Hänenkin mukaansa Helsingin liike-elämä oli joutumassa juutalaisten käsiin. Kansalaisyhteisöjen antaminen juutalaisille ei ollut sama asia kuin niiden antaminen esimerkiksi englantilaisille, sillä jälkimmäisillä oli oma maa mutta isänmaattomat juutalaiset pyrkisivät aina valtaamaan uuden alueen itselleen.²⁴⁴ Louhivuoren ja Pietilän kirjoitukset olivat pelokkaita: he molemmat pelkäsivät juutalaisten valtaavan liike-elämän. Se, mistä nämä väitteet olivat peräisin, ei ole selvillä. Ilmeisesti kyseessä oli ainoastaan juutalaisvastainen oletus, että juutalaiset tulisivat tekemään näin, kun heidän kerran väitettiin muuallakin toimineen samalla tavalla. Tosin on muistettava, että Heikinkadulla, siis nykyisellä Mannerheimintielle, Helsingissä oli useita juutalaisten vaatekauppoja. Ilmeisesti kyseessä oli lukeneiden pastorien huoli siitä, että juutalaiset, jotka olivat väitteiden mukaan vallanneet maailmalla kaupan lähes kokonaan itselleen, tekisivät saman Suomessa.

Juutalaisliikemiehet kirjallisuudessa

Juutalaisten taloudellinen kierous ja pihiys tulivat stereotyyppinä esiin myös monissa 1920-luvun alkupuolella ilmestyneissä muistelmissa ja matkakirjoissa. Eino Railon²⁴⁵ nimimerkillä Osmo Iisalo kirjoittama *Kolme miestä matkalla* ilmestyi vuonna 1920. Se oli kertomus kolmen suomalaisen miehen matkasta aina Egyptiin asti. Kirjassa juutalaisia esiintyi heti matkan alusta alkaen, sillä jo junamatkalla Helsingistä Turkuun oli juna täynnä juutalaisia. Eräs matkalaisista huomasi juutalaisten puhuvan mieliaiheestaan rahasta. Railo kuvaa erästä Ruben-nimistä juutalaista, jonka ”mustat silmät paloivat kapitalistisesta voitonhimosta ja sormet tekivät eräänlaisia

²⁴³ Antti J. Pietilä (1878–1932) kirjoitti ylioppilaaksi 1897 ja vihittiin papiksi 1905. Hän väitteli teologian tohtoriksi 1908. Hän työskenteli dogmatiikan ja etiikan professorina vuodesta 1919 kuolemaansa asti. Hän oli yhteiskunnallinen vaikuttaja, jonka näkemyksissä yhdistyivät isänmaallisuus ja uskonnollisuus. Pietilä muun muassa suhtautui suopeasti lapuanliikkeeseen ja oli Akateemisen Karjala-Seuran kunniajäsen. Juhani Veikkolan artikkeli osoitteessa <http://www.kansallisbiografia.fi>.

²⁴⁴ Kotimaa 24.9.1920, 3 Seppä [Vernerin Louhivuori]: ”Alasimelta”, 9.9.1921, 2 Antti J. Pietilä: ”Juutalaiskysymys”.

²⁴⁵ Eino Railo (1884–1948) kirjoitti ylioppilaaksi 1904 ja valmistui filosofian lisensiaatiksi 1925. Hän oli Helsingin Sanomien toimitussihteeri 1908–1914, Kustannusosakeyhtiö Kirjan toimitusjohtaja 1914–1931 ja sen jälkeen WSOY:n kirjallisen osaston virkailija 1931–1937. Tämän jälkeen hän työskenteli vielä toimittajana Uuden Suomen kirjallisuusosastolla 1937–1939 sekä kirjallisuusarvostelijana Kauppalehdessä 1941–1948. Hän oli monarkisti ja oikeistoradikaali vuosina 1918–1919. Sai professorin arvonimen 1948. Suomen kirjailijat 1809–1916.

käyristyviä, haravamaisia liikkeitä”, kun tämä puhui rahasta. Juutalaisten valta ei kuitenkaan kaikkialla ollut niin vahva kuin matkakertomuksen alussa kerrottiin, sillä esimerkiksi Tšekko-slovakiassa rahalaitokset olivat Railon mukaan kansallisissa käsissä eivätkä suinkaan juutalaisten. Sen sijaan Unkarin tilanne oli hänen mukaansa toinen: matkalaiset tapasivat junamatkalla Budapestiin unkarilaispariskunnan, jonka mukaan maan kaikki teollisuus- ja pankkilaitokset olivat juutalaisten käsissä. Kun yksi suomalaisista ojensi unkarilaisille esitettä Suomen pankista, samassa vaunuosastossa ollut juutalainen yritti napata esitteen. Unkarilaisneito uhkasi heittää esitteen ikkunasta ulos, jos juutalainen olisi koskenut siihen.²⁴⁶

Juutalaisten epärehellisydestä kertoi esimerkiksi professori K. S. Laurila²⁴⁷, joka muistelmateoksessaan *Kun Saksa sortui* kertoi nimenomaan juutalaisten varastelleen saksalaisista ravintoiloista niin paljon hopea-aterimia, että niistä oli luovuttu.²⁴⁸ Maantieteilijä Johan Rosberg puolestaan kertoi, että juutalaiset olivat sekaantuneet unkarilaisiin huolimatta maan ankarasta juutalaisvastaisuudesta. Hän kuitenkin arveli, että juutalaisten todellista assimiloitumista piti vielä odottaa.²⁴⁹ Muistelmissa juutalaiset olivat taloudellisissa asioissa esillä pelkästään kielteisessä valossa. Erityisesti Unkarin tilanteesta kertonut Eino Railo esitti voimakkaan juutalaisvastaisia näkemyksiä, mutta koska ne olivat unkarilaisten omia mielipiteitä, ei niitä voi täysin laittaa Railon tiliin. Mielestäni Railo olikin kirjoituksessaan kuitenkin enemmän huolissaan sukulaiskansan kohtalosta kuin vihoissaan juutalaisten taloudellisesta ylivallasta.

Kaunokirjallisuudessa juutalainen näkyi nimenomaan kieron pankkiirin stereotyyppinä. Sellainen juutalainen oli myös Niilo Pärnänen²⁵⁰ nimimerkillä Olli Karila vuonna 1922 julkaisemassa

²⁴⁶ Lainausta Iisalo 1921 s. 6; Iisalo 1921, 6–7, 73, 87–93. Railon tapaamien unkarilaisten kertomukset juutalaisten vallasta maan talouselämässä pitivät sikäli paikkansa, ettei maan yläluokka ollut itse kiinnostunut yritysten ja tehtaiden perustamisesta 1700-luvun lopulla. Sen sijaan he kannustivat juutalaisia tähän työhön ja toimivat itse rahoittajina. Braham 1981, 4; Patai 1996, 367–368, 433–435; Ranki 1999, 30.

²⁴⁷ Kaarle Laurila (1876–1947) kirjoitti ylioppilaaksi 1895 ja väitteli filosofian tohtoriksi 1907. Hän työskenteli aluksi opettajana eri kouluissa ja 1929–1946 henkilökohtaisena ylimääräisenä taidefilosofian professorina. Koskela 2005.

²⁴⁸ Laurila 1920, 34.

²⁴⁹ Rosberg 1920, 150, 159.

²⁵⁰ Niilo Pärnänen (1897–1936) kirjoitti ylioppilaaksi vuonna 1917. Hän työskenteli toimittajana Karjalan Aamulehdessä 1917–1921, Suur-Karjala-lehden päätoimittajana 1921–1922 sekä pakinoitsijana ja toimittajana Karjala-lehdessä 1922–1925. Tämän jälkeen hän oli vapaa sanomalehtimies kuolemaansa asti. Suomen kirjailijat 1917–1944.

romaanissa *Kahden reporterin seikkailut*. Siinä tapahtumapaikkana oli Puola ja yksi roistoista oli Israel Rosenbaum eli ”Pankki-Israel”. Päähenkilöllä oli myytävänä eräs asiakirja, joka sai Rosenbaumin sormet syyhyämään, ja tämä käyttikin kaikki mahdolliset keinot saadakseen kau-pat syntymään.²⁵¹ Juutalaiset liikemiehet olivat Ilmari Nissisen mukaan huijattavissa nimen-omaan siksi, että he olivat ahneita. Nissisen novellissa juutalaisia huijattiin kangaskaupoissa, joskin uhrien joukossa oli myös suomalainen pankinjohtaja.²⁵² Aarne Haapakosken rikoskerto-musten juutalaiset olivat rahanahneita roistoja, joiden silmiin saattoi syttyä ”ahneuden kiilto”, vaikka he olivatkin ”rodulleen ominaisesti” varovaisia. Juutalaisrikollisia esiintyi useimmiten kiristäjinä ja koronkiskureina myös Marton Taigan eli Martti Löfbergin kertomuksissa.²⁵³ Raha merkitsi myös Mielikki-lehden kertomuksen juutalaisäidille paljon: kun poika olisi halunnut en-nemmin lukea, äiti piti sitä turhana, koska esimerkiksi periaatteita ei äidin mukaan voinut vetää jalkaan.²⁵⁴

Juutalaisten taloudellinen valta nähtiin merkittävänä. Edellä esiteltiin romaaneja ja novelleja, mutta ne antavat silti selkeän kuvan siitä, millaisiin rooleihin juutalaisten oletettiin talouselä-mässä sopivan. Juutalainen oli kertomuksissa aina rikollinen tai vähintäänkin liikemiestavoil-taan epämääräinen. Silti katson, että kyseessä ei ollut niinkään tietoinen juutalaisvastaisuus vaan pikemminkin stereotypioihin perustuvan käyttökelpoisen hahmon hyödyntäminen. Se, että nämä stereotypiat olivat hyvin juutalaisvastaisia, sopi hyvin roistojen kuvaamiseen.

Suomen koululaiset saivat oppikirjoista tietää juutalaisten hallitsevan kauppaa muun muassa Puolassa. Esimerkiksi Alma Hakalehdon²⁵⁵ ja Alfred Salmelan *Isänmaa ja maailma. Kansakou-lun maantieto* -oppikirjassa kerrottiin, että Puolassa asui paljon juutalaisia kaupungeissa ja että he ”työntyvät etualalle kaikkialla ja valtaavat kaupan ja teollisuuden”. Tämä väite, jolla ei kui-tenkaan ollut 1930-luvulla enää todellisuus pohjaa, oli mukana kirjan kahdeksassa ensimmäises-

²⁵¹ Karila 1922, 157–160.

²⁵² Kiki 7/1930 palsta 47–68 Ilmari Nissinen: ”Geschäft”.

²⁵³ Lainaukset Jännike 17/1939, 2 Outsider: ”Aarrelaiva”; Arvas 1999, 73. Ks. myös 2/1938, 21 Outsider [Aarne Haapakoski]: ”Kloakkien kauhu VIII”, 45/1939, 14—15 Outsider: ”Tuottavaa liiketoimintaa”.

²⁵⁴ Mielikki 4/1929, 4: ”Funkelmann ja poika”, 5/1929, 5: ”Funkelmann ja poika”.

²⁵⁵ Alma Hakalehto (s. 1892), vuoteen 1906 Haglund, kirjoitti ylioppilaaksi 1911 ja valmistui filosofian maisteriksi 1923. Hän työskenteli biologian ja maantiedon opettajan eri kouluissa Helsingissä vuodesta 1918 alkaen. Oppikoulujen opettajat 1955.

sä painoksessa, joista viimeinen ilmestyi vuonna 1944. Myös Aron ja Rosbergin maantieteen oppikirjassa kerrottiin juutalaisten hallitsevan Puolan kauppaa. Tämä väite esiintyi myös *Maa-pallo*-kirjasarjan Puolaa käsitelleessä kirjoituksessa. Lisäksi I. Munck kertoi, että juutalaisten kauppakujat olivat likaisia ja niillä oli kova meteli. Neutraalilla sanamuodolla asian ilmaisi Viljo Tolvanen alaluokkien maantiedon kirjassaan: hänen mukaansa juutalaiset työskentelivät Puolassa kauppiaina ja käsityöläisinä. Kuvaus oli tutkimusten mukaan jossain määrin todellinen: Leo Cooper on tutkimuksessaan *In the Shadow of the Polish Eagle. The Poles, the Holocaust and Beyond* todennut, että Puolan itsenäisyyden alkuaikoina yksi keskeinen juutalaisvastaisuuden syy oli juuri juutalaisten suuri valta maan talouselämässä. Tutkija Ezra Mendelsohn toteaa jopa, että jos Puolan taloudellinen tilanne olisi ollut parempi itsenäisyyden alkuvuosina, ei juutalaisvastaisuus olisi ollut likimainkaan niin voimakasta.²⁵⁶ Koulukirjojen antama kuva oli melko raadollinen: se piti sisällään riittävästi totuutta mutta samanaikaisesti toisti rasisestikin liioiteltuja väitteitä juutalaisten taloudellisesta vallasta. Erikoista oli se, että juutalaisista puhuttiin erityisesti Puolan yhteydessä, vaikka juutalaisia oli paljon enemmän Neuvostoliitossa; 1920-luvulla juutalaiset myöskin työskentelivät muun muassa kauppiaina, mutta tätä seikkaa ei mainittu.

Vaatejuutalaiset

Monille suomalaisille juutalaiset olivat 1900-luvun alkupuolella tuttuja nimenomaan käytettyjen vaatteiden kauppiaina, narinkajuutalaisina. Tästä on peräisin myös vanha nimitys vaatejuutalainen. Tilanne ei muuttunut itsenäisyyden alkuvuosinakaan, jolloin juutalaiset vaikuttivat nimenomaan tekstiilikauppiaina. Kaupankäynnin yhteydessä heihin liitettiin hyvin monissa julkaisuissa myös keinottelu, johon epäiltiin kuuluvan lukuisia konkursseja ja muita väärinkäytöksiä. Jopa kansallissosialistisessa Hakaristi-lehdessä kuitenkin todettiin, etteivät Suomen juutalaiset vetäneet vertoja Lontoon Cityn juutalaisille. Hakaristin väitteiden mukaan Suomi maksoi vuosittain puoli miljardia markkaa (noin 160 miljoonaa euroa) korkoa kansainvälisille luottolaitok-

²⁵⁶ Hakalehto–Salmela 1931, 125; Hakalehto–Salmela 1944, 180; Aro–Rosberg 1921, 73–74; Munck 1928, 354, 372. Ks. myös Aro–Rosberg 1925, 81; Aro–Rosberg 1929, 82–83; Hakalehto–Salmela 1935, 125; Hakalehto–Salmela 1936, 125; Hakalehto–Salmela 1940, 178; Tolvanen 1927, 98–99; Cooper 2000, 35; Mendelsohn 1987, 132.

sille, jotka olivat juutalaisten käsissä.²⁵⁷ Suomella oli tuolloinkin velkaa, myös ulkomaista, joten siinä mielessä väite piti paikkansa. Se, että velkojaksi nimettiin juutalaiset, oli kokonaan toinen kysymys: se liittyi oletukseen juutalaistenpyrkimyksistä maailmanvalloitukseen taloudellisin keinoin.

Ulkoministeriön arkistossa on keskuskauppakamarilta toukokuussa 1927 saapunut kirje, jossa kerrotaan viipurilaisesta toiminimestä Bensky & Lewinistä. Kyseisen toiminimen väitettiin vahingoittaneen suomalaisten liikemiesten mainetta. Helsingin keskuskauppakamarin sihteerin Eduard Järnströmin kirjoittamassa kirjeessä todettiin, että kyseisen

”Liikkeen omistajat ovat Suomen kansalaisia, mutta kansallisuudeltaan juutalaisia. Koska juutalaiset Suomessa yleisesti ovat tunnetut liiketavoiltaan hyvin epäluotettaviksi, on tämän liikkeen liiketoimintaa aina kriittisesti seurattu. Mutta koska muodollisia syyt syytteisiin ei ole tullut ilmi, ovat luottotietotoimistot y. m. osaksi olleet pakotettuja antamaan positiivisia lausuntoja toiminimestä.”²⁵⁸

Järnströmin tietojen mukaan toiminimen takana olleet liikemiehet olivat tehneet useita konkursseja. Näistäkin henkilöistä Järnström esitti samanlaisen määritelmän kuin yllä: ”Suomen kansalaisia mutta juutalaisia”. Juutalaisten liikemiesten maine oli hänen mukaansa niin huono, että ”on suorastaan ihmeteltävä kuinka liikemiehet uskaltavat antaa heille luottoa”.

”Yleisesti olisi kehoitettava noudattamaan suurinta varovaisuutta Suomessa asuviin juutalaisiin ja täällä väliaikaisesti toimiviin ulkomaalaisiin nähden. Tällä varoituksella tietysti ei tarkoiteta halventaa juutalaisia yleisesti, mutta on otettava huomioon, että tässä maassa asuvat juutalaiset vielä ovat alhaisella liikemieskannalla, riippuen tämä siitä, että he vasta Suomen saavutettua itsenäisyyden ovat päässeet toimimaan vapaammin ja suuremmassa mittakaavassa kuin ennen, jolloin he pääasiallisesti harjoittivat vaan valmiiden vaatteiden pikkukauppaa.”²⁵⁹

²⁵⁷ Hakaristi 24.5.1935, 2: ”Kuka hallitsee Britanniaa – ja Suomeakin”.

²⁵⁸ Eduard Järnström Ulkoministeriölle 5.5.1927, Fb 61:1, UM. Eräät Suomessa asuneet juutalaiset todella karkotettiin talousrikosten takia. Ks. esim. Asianajotoimisto Sjöholm & Westerlundilta Helsingin juutalaisille seurakunnalle 8.5.1918, kansio 68, SJA, KA; Asianajotoimisto Sarkanen & Helme Helsingin juutalaiselle seurakunnalle 31.10.1919, kansio 68, SJA, KA; Helsingin juutalainen seurakunta ulkoministeriölle 22.11.1918, kansio 166, SJA, KA.

²⁵⁹ Eduard Järnström Ulkoministeriölle 5.5.1927, Fb 61:1, UM.

Järnströmin näkemys juutalaisten liikemiesten rehellisyydestä oli hyvin juutalaisvastainen. Voi mitä ilmeisimmin väittää, että hän perusti väitteensä muutaman juutalaisen tekoihin ja syytti tämän jälkeen kaikkia juutalaisia samasta rikkomuksesta.

Juutalaisten vaatekauppiaiden epäluotettavuudesta kertoi myös nimimerkki ”Puku-Heikki” kirjoituksessaan Aitosuomalainen-lehdessä. Hän huomautti, että vielä kymmenen vuotta aiemmin, 1920-luvun alussa, oli valmisvaatekauppa ollut täysin juutalaisten ja tataarien hallussa. Suomalaiset eivät halunneet alalle, koska tällöin heitäkin olisi alettu pitää juutalaisina. Juutalaiset muun muassa myivät kirjoittajan tietojen mukaan vanhoja vaatteita uusina. Tilanne oli kuitenkin muuttunut ja myös suomalaisia oli tullut valmisvaatealalle. Tämä oli kirjoittajasta eduksi alalle, sillä kieroon peliin ei suomalaisen luonteella kirjoittajan mukaan ryhdytty.²⁶⁰ Nimimerkin väitteet suomalaisten rehellisyydestä olivat mielenkiintoisia, ikään kuin vain juutalaiset olisivat kyenneet epärehelliseen kauppaan. Lehden luonteen huomioon ottaen väite ei kuitenkaan ollut mitenkään ihmeellinen: kirjoittajakin halusi korostaa suomalaisten erinomaisuutta verrattuna kaikkiin muihin ryhmiin.

Samaa mieltä oli Aitosuomalaisen kolumnisti, joka oli käynyt tutustumassa O.T.K.:n pukutehtaaseen. Kolumnisti totesi, että tehtaan tuotteet olivat laadultaan tuntuvasti parempia kuin juutalaisten tekeleet. Hänen mukaansa

”Väärin käsittää yleisö asian ja vahingoittaa omaa etuaan jos se juutalaisilta ostaa, uskoen säästävänsä. Ensiksi juutalaiset panevat tuotteilleen siksi liukuvan hinnan, että ostajan on mahdotonta arvostella, mikä on ostetun kappaleen todellinen arvo ja toiseksi

²⁶⁰ Aitosuomalainen 42–43/1931, 7 ”Puku-Heikki”: ”Mistä ostat pukusi?”. Juutalaisten vaatekauppiaiden uhriksi joutui myös Suomen Kuvalehden sarjakuvasanjuri Junnu Kivanen, kun tämä oli ostamassa itselleen uutta takkia. Ensimmäisessä sateessa takin kauluksesta irtosivat kaikki karvat. Suomen Kuvalehti 45/1927, 1757 Veli Giovanni [H. J. Viherjuuri], piirros Alexander Tawitz: ”Junnu menee ostamaan uutta talvitakkia”, 46/1927, 1805 Veli Giovanni [H. J. Viherjuuri], piirros Alexander Tawitz: ”Junnu ostaa talvitakin”. Laura Ekholmin tutkimuksen mukaan juutalaisilla todella oli valta-asema valmisvaatteiden kaupassa Helsingissä vuonna 1920. Lisäksi esimerkiksi vuonna 1929 Heikinkadun, siis nykyisen Mannerheimintien, alussa oli vierekkäin 15 juutalaisten omistamaa liikettä. Kauppoja oli lisäksi muun muassa Iso-Robertinkadulla. Ekholm 2004, 50–51, 54. Toisaalta Bo Ohlströmin mukaan kansalaisoikeuksien myötä juutalaislapset eivät enää olleet sidottuja samoihin ammatteihin kuin vanhempansa: lapsilla oli mahdollisuus kouluttautua ja saada ammatti sitä kautta. Ohlström 1959, 20. Tämä uusi tilanne, jossa juutalaiset saattoivat nousta muiden suomalaisten kanssa tasavertaiseen asemaan, huoletti Kaija Junkkarin mukaan eräitä suomalaisia. Junkkari 1970, 46.

laadultaan, tekotavaltaan ja aineiltaan jää auttamattomasti jälkeen suomalaisesta valmis-
teesta.”²⁶¹

Molemmissa kirjoituksissa kehuttiin suomalaisia vaatteita, niiden materiaaleja ja työn laatua verrattuna juutalaisten tuotteisiin. Lisäksi juutalaisvastaisesti ajatteleville juutalainen työ oli jostain sellaista, millaiseen suomalainen ei saattanut vajota. Myöskin Juutalaisten liikemiesten moraalit oli kirjoittajista alhaisella tasolla. Tämäkin kuului seikkoihin, joihin suomalainen yrittäjä ei koskaan voisi alentua. Huolimatta syytteistä, joiden mukaan juutalaiset olivat kommunismin ja kaiken vasemmistolaisuuden takana, Aitosuomalaisen kolumnisti kehui nimenomaan vasemmistolaista OTK:ta – ilmeisesti liike kuitenkin koettiin niin kotimaiseksi, että kirjoittaja saattoi kehua sitä.

Helsingin juutalainen seurakunta julkaisi tiettävästi ainoan vuosikirjansa vuonna 1930. Siinä kerrottiin, että kovin monen Suomen juutalaisen asema ei vielä ollut muuttunut kansalaisyhteiskunnan myötä vaan suuri osa oli edelleen pikkukauppiaita. Vastoin edellä esitettyjä väitteitä juutalaisten epäisänmaallisuudesta vuosikirjassa kerrottiin, että eri juutalaiset eri instituutiot, yhdistykset ja nuorisokerhot työskentelivät yhdessä sen puolesta, että Suomeen syntyisi uusi juutalaissukupolvi: ylpeitä ja kansallistietoisia juutalaisia, jotka olisivat hyviä Suomen kansalaisia.²⁶²

Vaikka vaatealalle alkoikin tulla yhä enemmän ei-juutalaisia suomalaisia yrittäjiä, tilanne ei kuitenkaan muuttunut monen mielestä riittävästi. Esimerkiksi käsityöopettaja Helena Kososen mukaan ala oli edelleen ”epäkansallisten käsissä” vuonna 1933. Ala ei kuitenkaan ollut pelkästään juutalaisten käsissä, vaan myös ruotsalaiset, saksalaiset, puolalaiset ja tataarit olivat kunnostautuneet tekstiilien parissa. Kirjoittajan väitteen mukaan ulkomaista työvoimaa oli jopa suosittu suomalaisten kustannuksella. Suomalainen työ oli hänestä parempaa; jo yksin kankaat olivat hänen mukaansa laadukkaampia kuin ulkomaalaisten tuotteissa. Ulkomaalaisten tuotteiden kehu-

²⁶¹ Aitosuomalainen 42–43/1931, 25–26: ”Liikemaailmasta”. Myös Herää Suomi -lehdessä väitettiin, että juutalaisten myymät kankaat ja vaatteet oli paljon valmistettu huonommista materiaaleista kuin suomalaisten: syy huonoon laatuun oli kirjoittajan mukaan juutalaisten itsekkyyt. Herää Suomi 19.4.1934, 4: ”Vaateustyö ja juutalaiset”.

²⁶² Hirsch Strascheffsky: ”Judiska årsbok för Finland 5690–1930”, kansio 184, SJA, KA. Otsikon ensimmäinen vuosiluku oli juutalaisen ajanlaskun mukainen.

minen pelkästään niiden ulkomaalaisuuden takia sai Kososen tuomion: ”Kuinka paljon me voimme pelastaa työtä ja rahaa omaan maahamme, kun tyytyisimme niihin tuotteisiin, joita suomalaiset tehtaavat valmistavat.” Erityisen paheksuttavana Kosonen piti sitä, että suomalaiset tuhlasivat rahaa ulkomaalaiseen muotijulkaisuihin, vaikka Kuusisen vaatekauppa oli alkanut julkaista vastaavanlaista lehteä Suomessa.²⁶³ Kososen näkemykset – vaikka ne olikin suunnattu kaikkia vaatealalla työskennelleitä ulkomaalaisia vastaan – olivat tyypillisiä, taloudellisesta näkökulmasta katsotun juutalaisvastaisia. Hänelle juutalaisuus edusti kehnoa liikemiestapaa ja yleistä huonoutta. Yleisestikin voi todeta, että juutalaisia vaatekauppiaita syytettiin yleisesti tuotteiden huonosta laadusta. Sellaisia kirjoituksia, joissa joku vaatteita juutalaiselta todella ostanut olisi kertonut kehnosta ostoksestaan, ei kuitenkaan esiintynyt.

Juutalaisten vaatekauppaan kuului oleellisesti Helsingin Heikinkatu, nykyinen Mannerheimintie. Kadun varrella oli sotien välisenä aikana lukuisia juutalaisten omistamia vaatekauppoja. Äärioikeistolainen Herää Suomi -lehti kirjoitti useamman kerran näistä Heikinkadun juutalaiskauppiasta, joiden joukkoon oli ”eksynyt muutama kristittykin”. Lehden mukaan juutalaiset kauppiat olivat ovelia ja käyttivät kaikkia keinoja kauppaa tehdessään. Lehden väitteen mukaan juutalaiskauppiat eivät pitäneet siitä, että myös kristittyjä kauppiaita oli heidän apajillaan, ja siksi he yrittivät häätää nämä pois. Edelleen juutalaisten väitettiin sylkeneen kristittyjen kauppiaiden liikkeiden ikkunoihin yrittäessään häätää näitä. Samoin kansallissosialistit jopa väittivät, että Helsingin juutalaiset olivat peräti maalanneet hakaristejä liikkeittensä ikkunoihin ja väittäneet sitten kansallissosialistien olleen asialla.²⁶⁴ Väitettä siitä, että juutalaiset olisivat itse maalanneet hakaristejä liikkeittensä ikkunoihin, ei ole voitu todentaa, koska asiasta ei löydy tietoa muualta.

Suomalaisten kansallissosialistien mukaan yksi syy juutalaisten tällaiseen toimintaan oli se, että Saksa oli ryhtynyt toimimaan juutalaisia vastaan. Siksi juutalaiset ryhtyivät muissa maissa, myös Suomessa, ajamaan etujaan muka yhä aggressiivisemmin keinoin. Juutalaisten parjaamista jatkettiin sillä, että he yrittivät saada sympatiaa osakseen ja toisaalta aiheuttaa näillä valheellisilla keinoilla kansallissosialisteille vaikeuksia. Suomen kansallissosialistit pyrkivät kaikin keinoin

²⁶³ Suometar 2/1933, 12 Helena Kosonen: ”Suomen kotivaateteollisuus kansalliselta kannalta katsottuna”.

²⁶⁴ Herää Suomi 22.3.1934, 4: ”Ajan kuvia Heikinkadulta”, 12.10.1934, 1: ”Juutalaiskysymys”. Ks. myös Kansallissosialisti 4.9.1942, 3: ”Mannerheimintie vapautettava juutalaisista”.

tuomaan esille väitteitä juutalaisten huijauksista kaupankäynnissä ja näin mustamaalaamaan heitä. Vaikutteet olivat selkeästi Saksasta, vaikka suomalaiset kansallissosialistit eivät sentään ryhtyneet sellaisiin konkreettisiin toimiin kuin saksalaiset.

Myös aitosuomalaiset kirjoittivat juutalaisten vaatekauppiaiden leviämisestä Heikinkadun varteen sekä kauppiaiden ruotsinkielisyydestä. Aitosuomalaisten mukaan lähellä sijainnut Hufvudstadsbladet oli myötävaikuttanut siihen, että juutalaiset saivat haltuunsa alueen.

”Näille juutalaisille, joiden osuus maamme talouselämässäkkin on erinomaisen negatiivinen, kantaa Suomen kansa rahansa siinä määrin, että Helsingissä ei liene lainkaan köyhiä juutalaisia. Köyhänapua ei heistä tiettävästi ainoakaan nauti. Päinvastoin. Kun Helsingissä näkee oikein mahtavan ja ylellisesti puetun ponsarin tai ponsarin rouvan, niin on se usein juutalainen.”²⁶⁵

Aitosuomalaisen kirjoittaja tunsi suurta vihaa siitä, että jokainen ”juutalaiskakara” pääsi kyllä omaan, valtion tukemaan yhteiskouluun ja edelleen oppikouluun mutta suomalaislapset eivät päässeet. Juutalaisten kauppiasmoraali oli hänen mukaansa kyseenalainen, mutta silti suomalaiset kantoivat heille rahansa. Juutalaiset olivat hänestä vain yksi suomalaisia huijaava ulkomalaisryhmä pitkässä ketjussa: heitä edelsivät ruotsalaiset, venäläiset, saksalaiset ynnä muut. Väitteiden mukaan juutalaiset olivat huomanneet ruotsinkielisten johtavan Suomea ja etenkin maan liike-elämää ja siksi he olivat valinneet käyttöönsä tämän kielen. Mutta

”Kun joskus tapahtuu ruotsalaistuneen yläluokkamme siirtyminen suomalaisuuteen, nim. silloin kun suomalaisuus on muodostunut kaikkia elämäntilanteita hallitsevaksi valtavaksi voimaksi, silloin uivat juutalaiset varmasti tämän virran mukana, sillä siellä missä valta on, siellä aina tavataan nämä Abrahamin myöhäissyntyiset jälkeläiset.”²⁶⁶

Aitosuomalaisen kirjoittajan mukaan Suomen juutalaisuudessa oli erityisen huonoa se, että juutalaiset olivat lähinnä ruotsinkielisiä. Voikin sanoa, että juutalaisissa yhdistyi hänen mielestään kahdenlainen heikkous: vieraskielisyys ja vierasperäisyys.

Kansallismieliselle lehdistölle juutalaisten omistamat vaatekaupat olivat kaiken kaikkiaan punainen vaate, etenkin, jos niiden nimessä oli jotain Suomeen liittyvää. Esimerkiksi kansallisso-

²⁶⁵ Aitosuomalainen 33–34/1927, 609 Sampsä Kirri: ”Pakinaa Helsingistä”.

²⁶⁶ Aitosuomalainen 33–34/1927, 609 Sampsä Kirri: ”Pakinaa Helsingistä”.

sialistinen Työrintama lähetti vahingossa näytenumeron Pukimo Fennia Oy:lle, joka puolestaan lähetti – lehden väitteen mukaan – näytenumeron palasiksi revittynä takaisin toimitukseen. Fennian toimitusjohtaja Strascheffsky oli Työrintaman mukaan kirjoittanut repimänsä lehden täyteen sellaisia hävyttömyyksiä, ettei lehti voinut niitä julkaista. Näissä kirjoituksissa Strascheffskyn väitettiin esittäneen, että juutalaiset halveksivat kansallismielisten suomalaisten taistelua omien etuoikeuksiensa puolesta. Uusi Eurooppa -lehdessä kirjoittanut nimimerkki Optaatus kertoi vuonna 1943, että eräs kansallisen vaatetusliikkeen juutalainen oli yrittänyt muuttaa nimensä suomalaiseksi ja tullut tässä aikeessa Suomalaisuuden Liiton toimistoon. Nimenmuutos ei kuulemma ollut onnistunut.²⁶⁷ Kirjoittaja käänsi joka tapauksessa Strascheffskyn kirjoituksen tehokkaasti sellaiseen muotoon, että tämä olisi hyökännyt Suomea vastaan, vaikka kyseessä mitä ilmeisimmin oli hyökkäys äärioikeistolaisia vastaan – jos kirjoitus ylipäättään oli todellinen. Se, että juutalainen olisi kirjoittanut erilaisia herjoja ja vielä lähettänyt ne toimitukseen, tuntuu kuitenkin periaatteessa mahdolliselta, sillä olihan lehti juutalaisille varsin provosoiva.

Työrintama todisteli juutalaisten vaatekauppiaiden huonoutta kansallissosialistisessa hengessä muissakin kirjoituksissa. Kesäkuussa 1938 lehden kirjoituksessa todettiin, että

”Jokainen luulee tuntevansa juutalaisen, jokainen on nähnyt hänen nenä pitkänä liikkeensä ovella viekottelemassa asiakkaita liikkeeseensä ja sangen moni on saanut todeta, että juutalainen on hänet pettänyt.

Todellisuudessa me emme vielä aluksikaan tunne juutalaista, juutalaisuutta ja millä tavalla se yhteiskunnassamme kansamme turmioksi vaikuttaa.”²⁶⁸

Juutalaisuus oli Työrintaman mukaan uhka Suomelle, eikä lehti tällä tarkoittanut niinkään täällä asuvia juutalaisia vaan sitä ”epäkansallista” henkeä, jota he edustivat. Suomalainen, joka teki ostoksia juutalaisten kaupassa, tuli kirjoittajan mielestä tavalla tai toisella petetyksi. Juutalaiset harjoittivat kirjoittajan mukaan kaikenlaista epärehellisyyttä. He vaihtoivat liikkeittensä nimiä ja tuotteidensa alkuperämaata. Liikeyritysten nimissä oli monia suomalaiselta kuulostavia, mutta

²⁶⁷ Työrintama 26.11.1937, 2 Taistelija: ”Entäs sitten...”; Uusi Eurooppa 13/1943, 3 Optaatus: ”Juutalaiset muuttavat sukunimiään”. Kansallinen vaatetusliike näkyi myös Ylioppilaslehden kuvasarjassa, jossa kuvattiin polyteekkarin elämää eri vuosikursseilla: eräässä nuori teekkarin oli matkalla opiskelemaan ja siivutti Heikinkadulla ”Kansallisen vaatetusliikkeen”, jonka myyjä oli selkeästi juutalainen. Ylioppilaslehti 18/1929, 349.

²⁶⁸ Työrintama 27.6.1938, 1: ”Suomalainen vaate”.

kuitenkin niiden takana oli juutalaisia. Erityisesti kirjoittaja arvosteli Oy Suomen sotilaspuikmoa, joka oli juutalaisten omistama. Tämä ei kirjoittajan mukaan ollut mitenkään ihmeellistä, sillä olihan puolustuslaitoksen johtajissakin epäkansallisia aineksia (siis ruotsinkielisiä). Kirjoittaja totesikin – käytyään läpi Suomen lehdistön, puolueet ja kulttuurielämän –, että

”Tuskin on olemassa maassamme elämänalaa, kansalaispiiriä, johon juutalaisuus ei olisi vaikuttanut. Ja missään tapauksessa maassamme ei ole elämänsykettä, joka ei olisi tavalla tai toisella riippuvainen kansainvälisestä juutalaisuudesta ja sen vaikutuksesta.”²⁶⁹

Kirjoituksen jälkeen onkin motto: ”Parhaiten hävität juutalaisuutta, kun et osta etkä käytä niiden liikeyrityksiä.” Kirjoittajan näkemykset ovat tavallisia kiihkokansallisen lehdistön juutalaisvastaisissa kirjoituksissa, joissa kaikki kielteisyys liitettiin tavalla tai toisella juutalaisiin. Epäkansallisuus oli kielteinen piirre Työrintaman maailmankuvassa, joten juutalaisuus kansainvälisenä kulttuurina – kuten lehti juutalaisuuden näki – kuului luonnollisesti haitallisiin ominaisuuksiin.

Kun juutalaisiin kielteisesti suhtautuneissa äärioikeistolaisissa piireissä puhuttiin juutalaisista vaatekauppiaista, käytettiin yleismääritteenä pelkkää Heikinkatua. Nykyisen Mannerheimintien alussa olivat useita juutalaisten vaatekauppoja, mikä selittää käsitteen synnyn. Heikinkatuun viittaamalla oletettiin lukijan tietävän, että tarkoitettiin kadulla olevia vaatejuutalaisia. Jopa Armas J. Pulla kirjoitti nimimerkillä Kapteeni Leo Rainio julkaisemassaan *Punainen Madonna* -kirjassa seuraavasti, kun hän kuvasi venäläisten riemua: ”Tämä voittaa melkein meikäläiset Heikinkadun israeliitat.”²⁷⁰ Pullan suhtautumisesta juutalaisiin ei ole tietoa, eikä tämän yhden kirjoituksen pohjalta voi ainakaan tehdä sitä päätelmää, että hän olisi ollut juutalaisvastainen. Hän käytti juutalaisista tavallista stereotypiaa.

Heikinkadulle saattaisi kansallissosialistien mukaan ”syntyä juutalaiskysymys”, jos juutalaiset eivät ymmärtäisi hyväksyä uusia aatteita, kuten kansallissosialismia. Eräs Hakaristi-lehteä julkaiseen Suomen kansan järjestön jäsen oli saanut kimppuunsa kolme juutalaista, jotka olivat kiivastuneet jäsenen puserossa olleesta hakarististä. Myöhemmin uutista tarkennettiin väitteellä, että kyseiset juutalaiset olivat pukeutuneet työmiehiksi ja että he olivat yrittäneet kiihottaa oi-

²⁶⁹ Työrintama 27.6.1938, 2: ”Suomalainen vaate”.

²⁷⁰ Rainio 1932, 191.

keita työmiehiä käymään hakaristiä käyttäneen miehen kimppuun. Työrintaman mukaan edes se, että erään juutalaisen oli nähty siivoavan jalkakäytävää Heikinkadulla, ei voinut tietää hyvää: lehden mukaan juutalainen olikin sotkenut luudallaan ei-juutalaisen kauppiaan liikkeen matalalla olleita näyteikkunoita.²⁷¹ Samassa lehdessä julkaistussa lukijakirjeessä paljastuikin, kuinka koko Heikinkadun juutalaisuus on kansallissosialisteille vastenmielistä:

”Näin kesän aikaan kävellessään Heikinkadulla, saa varmaankin jokainen suomalainen pienoiskoossa tyyppillisen näytteen juutalaisista. Jokaisen liikkeen ovella seisoo juutalainen pää pitkällä vilkuillen, käsiään heilutellen ja vieläpä huudellenkin ohikulkijoille kauppatavaransa hyvyyttä ja halpuutta. Mitähän seuraisi jos suomalaiset liikemiehet ottaisivat saman tavan käytäntöön? Eiköhän esivallan olisi syytä kiinnittää huomiota Heikinkadun narikkakauppiaiden toimintaan ainakin siinä määrin, että juutalaiset pysyisivät kauppojensa sisäpuolella eivätkä tekisi kauppaa kadulla ja häiritsisi ohikulkijoita rumine eleineen”.²⁷²

Kirjoituksessa näkyy suuri huoli vieraiden tapojen leviämisestä Suomeen: innokas kaupanhieronta ei muka sopisi jäyhään suomalaiseen kulttuuriin. Yleensäkin kansallissosialisteja lienee huolestuttanut se, että juutalaisten liikkeet olivat aivan Helsingin keskustassa, näkyvällä paikalla. Juutalaisten teoista löydettiin aina jotain huomautettavaa, ja useimmiten huomautuksissa noudatettiin Saksasta opittuja kaavoja.

Äärioikeistolaisessa Siniristissä vietettiin vuonna 1939 ”juutalaisen liikemoraalin puolen vuosisadan riemujuhlaa Suomessa”. Lehdessä esiteltiin Suomeen sotilaina jääneitä juutalaisia sekä kerrottiin heidän vaiheistaan. Kun he saivat kansalaisoikeudet, laajeni ammattivalikoima vaate- ja romukauppatoiminnan ulkopuolelle muun muassa lääkäreihin ja lakimiehiin. Kirjoituksessa todettiin, että ”Mielenkiintoista on, että juutalaisen soluttautumisen toteuttamismuoto on tässä suhteessa säilynyt samanlaisena kautta vuosituhansien”. Siniristin mukaan siinä, että ”joku määrätty ihmislaji” saavutti suuremman hyvinvoinnin, ei ollut mitään pahaa, mutta juutalaisten koh-

²⁷¹ Hakaristi 30.8.1935, 3: ”Sana maamme juutalaisille”, 12.10.1934, 1: ”Juutalaiskysymys”; Työrintama 16.2.1938, 3: ”Juutalainen yrittäjä ”työtä”?”.

²⁷² Työrintama 23.8.1937, 4 Helsingiläinen: ”Kuva Heikinkadulta”. Laura Ekholmin mukaan jo vuonna 1930 olivat Helsingin juutalaiskauppiaat pitäneet kokouksen, jossa sovittiin periaatteista, joilla kaupanteosta poistettaisiin ”paheksuttavat kaupustelukeinot” – niihin kuului mm. asiakkaiden houkuttelu kadulla. Ekholm 2004, 59. Juutalaisten kauppiaiden tavoista kirjoitti myös nimimerkki K. K. Ajan Suunnassa: hänen mukaansa kauppiaat olivat epäluotettavia eikä heillä olisi tulevaisuutta täällä, koska ”...siksi outoja ja oloihimme soveltumattomia juutalaiset kauppatavat ovat meille”. Ajan Suunta 14.5.1939, 6 K. K. yleisönsasto: ”Juutalaisten liiketavoista”.

dalla hyvinvoinnin saavuttaminen oli lehden mukaan perustunut muun muassa säädyttömyyteen, koronkiskontaan ja loisluonteiseen toimintaan. Tästä oli esimerkkinä kirjoittajan esittelemä tullikavallustapaus, josta Turun raastuvanoikeus oli antanut päätöksen marraskuussa 1924. Kyseessä oli vaatteiden ja kankaiden tuontilisensseihin liittynyt huijaus. Kirjoituksessa julkaistiin tuomion saaneiden nimet: sekä sakotettujen että korvauksia saaneiden puolella voi nähdä samoja nimiä. Kirjoittaja pitikin tätä esimerkkinä siitä, kuinka käy, kun ”joku maa raottaa ovensa juutalaisten solutukselle”. Siksi Suomen olisi Siniristin mukaan tehtävä sama ratkaisu kuin Saksan, joka ei muka suinkaan vainonnut juutalaisia vaan pyrki tekemään ainoan oikean ratkaisun juutalaisten suhteen: ”siirtykööt kaikki juutalaiset asumaan itse ostamaansa siirtolaan”. Kun juutalaiset poistuisivat muiden kansojen parista, ei kirjoittajan mukaan enää olisi myöskään juutalaisvainoja.²⁷³ Uhrin syyttäminen tapahtumista oli tavallista juutalaisvastaisuudessa. Sillä koetettiin selittää juutalaisia kohtaan tunnettua vihamielisyyttä ja omia tekoja. Tullikavallus oli todellinen tapahtuma, mutta erikoista oli se, ettei asiasta näkynyt mainintoja missään muissa lehdissä.

Siiri Sini arvosteli Aitosuomalaisessa Suomen suurimpia päivälehtiä siitä, ettei niissä ollut käsitelty juutalaiskysymystä. Hän myönsi, että oli itsekin nuoruudessaan pitänyt Suomen juutalaisia koskevaa lainsäädäntöä keskiaikaisena, mutta nähtyään maailmaa ja juutalaisten menettelytapoja hän oli tullut siihen tulokseen, että juutalaiset olivat vaaraksi kaikille maille. Hänestä juutalaiset valtasivat kaikki keskeiset paikat yliopistoissa, teollisuudessa, kaupassa ja hallinnossa heti, kun he saavat siihen tilaisuuden. Näin oli käynyt esimerkiksi Itävallassa ja Neuvostoliitossa. Sini katsoi myös, etteivät juutalaiset koskaan suostuneet sulautumaan isäntämaansa kansaan vaan pysyivät erillisenä ryhmänä. Hän vaati, ettei Suomi enää vastaanottaisi yhtäkään juutalaista ja että koko kysymys oli ratkaistava sillä.²⁷⁴

²⁷³ Siniristi 2/1939, 1–5: ”Juutalaisen liikemoraalin puolen vuosisadan riemujuhla Suomessa”. Sama kirjoitus ilmestyi lyhennettynä Kansallinen työ 1.9.1939, 2: ”Juutalaisten liikemoraali Suomessa”. Lisenssihuijauksesta myös Kansallissosialisti 2.4.1943, 1: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa? osa IV” ja yleensä juutalaisten moraalityönsä kauppiaana sekä huonosta käytöksestä Hakkari 25.2.1936, 3: ”Puola kyllästyy juutalaisiin”; Kansallissosialisti 25.1.1942, 4 Tarkkailija: ”Hieman juutalaisista”, 27.3.1943, 1: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa? osa III”; Yhteisrintama 4/1938, 2: ”Juutalaiskysymys kärjistyy”.

²⁷⁴ Aitosuomalainen 6/1939, 9 Siiri Sini: ”Juutalaiskysymys Suomessa”.

Voikin uskoa, että äärioikeistossa oltiin iloisia, kun vuonna 1942 Helsingin raastuvanoikeudessa tuomittiin muutamia juutalaisliikemiehiä säännöstelysäännösten rikkomisesta. Tuomion saivat vaatetusliike Mallio Oy:n toimitusjohtaja Fabian Jaari, Ab Textil Oy:n johtaja Isak Davidkin sekä Turussa vaatekauppaa pitäneet Klimscheffski ja Millner. He olivat myyneet kankaita toisilleen ja nostaneet siten keinotekoisesti tuotteiden hintaa. Kustaa Vaasa -lehdessä kirjoittanut jääkäri Gunnar Lindqvist²⁷⁵ oli sitä mieltä, että Suomesta olisi kerta kaikkiaan kitkettävä ”juutalainen kauppurihenki”. Lindqvist valitti myös siitä, että moni juutalainen oli suomentanut nimensä. Hän vaati, että tulevaisuudessa kansalaisoikeudet ja nimensuomennokset olisi tehtävä riippuvaisiksi rotutieteellisen asiantuntijan lausunnosta. Epärehellisyyden takia olisi kaikilta juutalaisilta vietävä oikeus toimia ”elintärkeällä” vaatetusalalla.²⁷⁶ Tuomiot säännöstelyrikkomuksista olivat sotavuosina melko tavallisia. Yllä esitellyissä tapauksissa oli poikkeuksellista ainoastaan se, että niissä tuomion sai juutalainen liikemies. Äärioikeisto tarttui siksi juuri näihin tapauksiin. Ajatus rotupuhtaudesta oli tavallinen kansallissosialistien piirissä, joten sen liittäminen kansalaisoikeuksiin, kuten tässä, oli tavallista.

Vuoden 1942 lopulla Vapaa Suomi -lehdessä kerrottiin, että Helsingin raastuvanoikeudessa oli jälleen ollut juutalaisia tuomiolla säännöstelyrikkomuksista. Kirjoituksessa todettiin syytettyjen puolustautuneen ”aitojuutalaiseen tapaan” pitkillä selittelyillä ja puolusteluilla. Lehden toisessa samanaikaisessa kirjoituksessa vaadittiin puolestaan juutalaisten liikeoikeuksien rajoittamista. Lisäksi juutalaisten katsottiin levittäneen huonoa liikemiesmoraalia myös suomalaisten keskuuteen. Siksi juutalaiset olisi kerättävä ”sopivaan valtiovallan alaiseen työleiriin”.²⁷⁷ Ajatus juuta-

²⁷⁵ Gunnar Lindqvist (1898–1973) oli jääkäriluutnantti ja osallistui myös Viron vapaussotaan – hänellä oli yliluutnantin arvo Viron armeijassa. Hän työskenteli välitysliikkeen johtajana Stettinissä 1920–1927 ja tämän jälkeen vuoteen 1931 asti perustamansa huolintaliikkeen johtajana Helsingissä. Vuosina 1936–1938 hän oli Automaattiteollisuus Oy:n konttoripäällikkö. Lindqvist oli För Frihet och Rätt -lehden vastaava toimittaja 1938–1944. Sodan jälkeen hän työskenteli lehtimiehenä Ruotsissa ja Ahvenanmaalla. Suomen jääkärien elämäkerrasto 1975.

²⁷⁶ Kustaa Vaasa 3/1942, 13–14 G. L. [Gunnar Lindqvist]: ”Juutalaista lojaalisuutta – Helsingin raastuvanoikeuden valossa”. Ks. myös Ajan Suunta 18.2.1942, 1: ”Juutalaisten paraati Helsingin raastuvanoikeuden pöydän ääreen alkanut”. Juutalaisen Isak Feinikin saatua tuomion konkurssirikoksesta oli siitä uutisoitu Työrintamassa jo vuonna 1937. Työrintama 3.11.1937, 3: ”Helsinkiäinen juutalaishuijari”. Juutalaisten moraalittomuudesta liikemiehinä myös Kansallissosialisti 11.9.1942, 6–7 Aseveliliiikemies: ”Juutalaisten osuus maamme talouselämässä”.

²⁷⁷ Vapaa Suomi 41/1942, 1: ”Mattsoffit, Hammermannit, Kainit, Perlamit ym. raastuvanoikeudessa”; Ajan Suunta 18.2.1942, 1: ”Juutalaisten paraati Helsingin raastuvanoikeuden pöydän ääreen alkanut”,

laisten kokoamisesta sopivaan työleiriin sopi hyvin aikaan, sillä olihan Keski-Euroopan pakolaisjuutalaiset tuolloin kerätty työleireille. Se, että juutalaiset levittäisivät suomalaisten keskuuteen huonoa liikemiesmoraalia, oli esimerkki ajatuksesta, ettei suomalaisten liikemiesten toimissa ollut mitään moitittavaa vaan huonojen vaikutteiden oletettiin aina tulevan ulkomailta.

Juutalaisista vaatekauppiaista oli monilla ihmisillä kokemuksia. Itse asiassa vaatekauppa oli monilla ainoa kontakti juutalaisten kanssa. Halvalla vaatteita myyvät juutalaiset olivat monille köyhille suuri apu. Kuitenkin juuri tämä ala oli kansallismielisille ja kansallissosialisteille se, johon he mielellään iskivät halutessaan arvostella juutalaisia. Suurin osa juutalaisia vaatekauppiaita vastaan esitetyistä väitteistä oli kopioitu sellaisinaan saksalaisista kansallissosialistien julkaisuista; osa oli muokattu Suomen oloihin sopivammiksi. Juutalaisten vaatekauppiaiden väitetiin käyttävän epärehellisiä keinoja voittaakseen suomalaiset kilpailijansa, ja nämäkin väitteet saattoi havaita sellaisinaan saksalaisista julkaisuista kopioituiksi.

Juutalaisten väitetty taloudellinen valta

Juutalaisten taloudellinen asema vaihteli hyvin paljon eri maissa. Esimerkiksi Alankomaissa Amsterdamin juutalaisista puolet sai köyhäinapua 1800-luvun puolivälissä. Tilanne ei juuri ollut parantunut vuosisadan lopulla, jolloin köyhäinapua saaneiden juutalaisten suhteellinen osuus oli yhä suurempi kuin muiden amsterdamilaiden. Vielä sotienvälisenä ajanakin köyhien juutalaisten määrä oli Alankomaissa suuri. Vuonna 1929 oli 60 prosentin ammattina käytettyjen vaatteiden kauppa. Köyhiä juutalaisia oli myös Balkanilla: vuonna 1935 esimerkiksi Sarajevon juutalaisista oli noin 25 prosenttia köyhäinavun varassa – 1 100 kaupungin noin 6 500 juutalaisesta

11.9.1942, 4: ”Juuda teki geshäftiä”, 5.10.1942, 1: ”Juudan heimo RO:ssa”; För Frihet och Rätt 4/1942, 7 Gunnar Lindqvist: ”Judisk lojalitet”; Kansallissosialisti 19.2.1942, 2: ”Juutalaiset kiskovat ketjukaupassa huimaa voittoa”; Uusi Eurooppa 6/1942, 1: ”Suomen juutalaisia syytetään kotirintaman pettämisestä”; Vapaa Suomi 39/1942, 1, 4: ”Suomen juutalaisten ’vapaasta kaupasta’ tehtävä vihdoin loppu ja juutalaiset eristettävä”. Oikeuden päätös tuli marraskuussa 1943. Päätehtäjä tuomittiin Esaias Mattsoff, joka vuoden ja kolmen kuukauden kuritushuonetuomion ja hänen apulaisensa Rome Hammermann, joka sai yhdeksän kuukauden kuritushuonetuomion. Lisäksi heille tuomittiin maksamaan yhteisvastuullisesti korvauksia liki neljä miljoonaa silloista markkaa. Lisäksi toistakymmentä muuta henkilöä sai lyhyitä vankeustuomioita ja sakkoja. Kaikki tuomitut eivät suinkaan olleet juutalaisia. Ajan Suunta 30.11.1943, 1: ”Juutalaisten johtama suuri kangashuijaus päätökseen”.

oli täysin vailla tuloja. Kreikassa oli myös rikkaita juutalaisia, mutta he menettivät asemansa jo ennen toisen maailmansodan saksalaismiehitystä. Juutalaisten joukossa oli hyvin rikkaita, mutta enemmistö oli kuitenkin hyvin niukasti toimeentulevia. Esimerkiksi Suomessa juutalaiset seurakunnat huolehtivat omista köyhistään avustuksilla. Tällä toiminnalla pyrittiin myös hälventämään juutalaisvastaisia asenteita, kun juutalaiset itse huolehtivat köyhistään eivätkä nämä tulleet yhteiskunnan avusta riippuvaisiksi.²⁷⁸

”Totuudenetsijän aikakauskirja” Ruusu-risti otti kantaa juutalaiskysymykseen ja juutalaisten oletettuun valtaan. Kirjoittaja katsoi, että juutalaiset olivat kaikkein kansainvälisin kansa ja että juutalaisilla pankkiireilla oli suuri valta maailman asioihin. Siksi kirjoittaja katsoikin, että

”Oveluudessa, itsekkyydessä, häikäilemättömyydessä, joita ominaisuuksia viimeaikaisessa uuspakanallisessa yhteiskuntaelämässä ensi kädessä on kysytty, on juutalainen ollut verraton. Alalla millä tahansa, missä kylmä järki pelaa ja itsekkään oman edun valvominen on kysymyksessä, juutalainen on ollut numero yksi.”²⁷⁹

Juutalaiset olivat kirjoittajan mukaan osoittautuneet mestareiksi kaiken vanhan tuhoamisessa, joten hän toivoi juutalaisten osallistuvan myös uuden, paremman yhteiskunnan rakentamiseen samanlaisella tarmolla.

Yksi keskeisistä taloudellisen ja yhteiskunnallisen vallan alueista, jolla juutalaisilla juutalaisvastaisissa kirjoituksissa väitettiin olevan paljon valtaa, oli lehdistö. Suomalaisissa kirjoituksissa väitteet kohdistuivat yleensä kansainväliseen lehdistöön, mutta myös suomalaisia lehtiä syytettiin ”juutalaisuudesta”. Ei kuitenkaan sentään väitetty, että juutalaisilla olisi suora valta suomalaisissa lehdissä. Suomalaisissa lehdissä juutalaisten vallan oletettiin olevan välillistä. Niin väitti esimerkiksi Herää Suomi, jonka mukaan juutalaiset hallitsivat lehdistöä vapaamuurarien kautta. Kun ryhmittymien paikalliset lehdet siteerasivat päälehtiä, juutalaisten väitteet levisivät mukaa laajemmalle. Toisaalta, kaikki Suomen lehdet olivat Herää Suomen mukaan velkojensa kautta

²⁷⁸ Blom-Cohen 2002, 242–243, 248; Benbassa-Rodrigue 1995, 95, 100–101; Torvinen 1989, 108.

²⁷⁹ Ruusu-Risti 3/1921, 169 Ermas Emanuel: ”Juutalaisuus”. Koko kirjoitus, 167–170.

kansainvälisen juutalaisen rahamahdin orjuudessa.²⁸⁰ Väitteitä juutalaisten ja vapaamuurarien yhteydestä käsittelemme tarkemmin seuraavassa luvussa.

Kansallissosialistien laajassa ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa”-kirjoitussarjassa käsiteltiin myös juutalaisten vaikutusvaltaa lehdistössä. Kirjoittajan mukaan ihmiset valitsivat lehtensä oman maailmankatsomuksensa mukaan mutta eivät tienneet, että todellisuudessa lähes kaikki lehdet olivat juutalaisen maailmanvalloituksen välikappaleita. Koska juutalaiset olivat ostamiensa mainosten vuoksi lehtien suuria asiakkaita, ei lehdissä kirjoitussarjan mukaan ollut kirjoituksia juutalaisten tekemistä rikoksista. Lisäksi juutalaisten väitettiin hallitsevan sanomalehtiä omistamiensa tietotoimistojen kautta. Kirjoittajan mukaan juutalaisten hallitsema sanomalehdistö oli mahtava propaganda-ase, jota käytettiin omien etujen ja tarkoitusperien ajamiseen. Tietotoimistojen kautta Suomessakin oli muka levitetty juutalaisia valheita ja näin vaikutettu ihmisten mielipiteisiin. Kirjoittaja varoitti tästä kehityksestä ja halusi, että se pysäytettäisiin.²⁸¹

Helsingin Sanomat joutui useaan otteeseen äärioikeistolaisten kirjoittajien hampaisiin. Isku, joka mainoslauseensa mukaan kävi ”taisteluun isänmaan, työn ja oikeuden puolesta”, arvosteli Helsingin Sanomia siitä, että se oli valinnut puolensa juutalaiskysymyksessä. Helsingin Sanomien kirjoituksissa oli Iskun mukaan esitetty juutalaisvainojen todellisuus, siis Saksan tilanne, väärin. Vaikka Suomessa oli vähän juutalaisia, nousi juutalaiskysymys Isku-lehden mielestä täälläkin merkittävään asemaan juuri Helsingin Sanomien kirjoituksen takia: kirjoitus osoitti, että kansainvälinen juutalaisuus hallitsi ja vaikutti. Kirjoittaja vaati, että Helsingin Sanomat antaisi maan omille sorretuille ja vähäväkisille tilaisuuden puolustautua, juutalaiset pärjäisivät kyllä itsekin. Herää Suomi puolestaan arvosteli vuonna 1933 Helsingin Sanomia siitä, että lehden uusi kirjeenvaihtaja Otto Deutsch oli juutalainen, ja Tapparamies siitä, että Helsingin Sanomissa

²⁸⁰ Herää Suomi 18.19.1933, 4: ”Kuolema valheelle”. Ks. myös Siniristi 4/1935, 63 Optaatus: ””Hitler kenraaliensa vankina”. Eräitä tosiasioita Helsingin Sanomien toimitustavasta”, 6–7/1935, 102–104: ”Veren ääni puhuu...”.

²⁸¹ Kansallissosialisti 11.6.1943, 1, 3: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa?”, osa XII”, 18.6.1943, 1, 4: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa? osa XIII”, 26.6.1943, 1, 3: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa?”, osa XIV” 2.7.1943, 1: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa? osa XV”.

oli kirjoitettu liian myötätuntoisesti juutalaisista ja arvosteltu Saksan toimia.²⁸² Helsingin Sanomien joutuminen äärioikeiston hampaisiin ei ollut yllättävää, sillä lehti ajoi suvaitsevaista politiikkaa, joka hyväksyi vähemmistöt ja erilaisuuden. On muistettava, että huhtikuussa 1933 kansallissosialistit olivat olleet vallassa jo noin kolmen kuukauden ajan ja esimerkiksi juutalaisten liikkeiden boikotista oli uutisoitu myös Helsingin Sanomissa. Matti Kinnusen mukaan Helsingin Sanomat oli vuonna 1933 suhtautunut kriittisesti Saksan juutalaisvastaisiin toimiin.²⁸³

Äärioikeiston lehdissä arvosteltiin myös Suomen sosiaalidemokraattia siitä, ettei lehti ollut eräissä yhteyksissä painottanut uutisoinnissaan esimerkiksi salakuljettajien tai pankkiiriliikkeen juutalaisuutta. Toisaalta myös kulttuuripoliittisen Aika-lehden kirjoittaja oli Tapparamiehen mukaan joko juutalaisten käytyri tai sitten todella huolimaton, koska hän oli kirjoituksessaan puolustanut juutalaisia. Loppuvuodesta 1942 Vapaa Suomi syytti ”juutalaisen Bonnierin” Dagens Nyheteriä Suomen asioihin puuttumisesta. Dagens Nyheter oli pahoitellut kirjoituksessaan sitä, ettei kielikysymys ollut sotavuosina riittävästi esillä Suomessa. Vapaa Suomi leimasi tämän kirjoituksen juutalaisen lehden yritykseksi puuttua Suomen sisäisiin asioihin. Erityisesti Vapaa Suomi paheksui sitä, että Dagens Nyheter oli saanut aiheen kirjoitukseen Helsingin yliopiston rehtorin Rolf Nevanlinnan avajaispuheesta, jossa hän oli pitänyt kieliryhmien välistä sopua hyvänä kehityksenä. Vapaan Suomen mukaan kielikysymys oli keskeinen nimenomaan juutalaisille, koska he ajattelivat asioita aina valta- ja rahapoliittisesta näkökulmasta. Kirjoittajan mukaan juutalaisten rahaintressit olivat vaarassa, jos Suomen kieliriita päättyisi. Lehti tulkitsi juutalaiseksi väittemänsä Dagens Nyheterin kirjoitusta niin, että lehti halveksi todellista demokratiaa ja ajoi juutalaisten valtakymyksiä puolustaen muun muassa kommunistista Neuvostoliittoa.²⁸⁴

²⁸² Herää Suomi 18.10.1933, 3: ”Helsingin Sanomat juutalaisuuden äänitorvena”; Isku 5/1933, 2: ”Vapaa-mielisyys – liberalismi ja Helsinginsanomalainen juutalaisuus”; Tapparamies 4/1933, 10: ”Onko Suomessa turha puhua juutalaisvaarasta?”. Helsingin Sanomien väitettiin toimivan juutalaisten äänitorvena vielä kesällä 1944. Synnä väitteeseen oli se, että lehdessä oli ollut psalmi 128, jossa puhutaan Israelista. Kansallissosialisti 30.6.1944, 1 Teo Snellman: ”Helsingin Sanomat ja juutalaisuus”.

²⁸³ Kinnunen 1975, 49–53.

²⁸⁴ Hakaristi 10.1.1936, 4: ”Kansallissosialismin tartuntavaara pelottaa S. Sosialidemokraattia”, 14.1.1936, 1, 3: ”Juutalaista oikeustajuntaa, jonka ääntä Sosialidemokraatti kuuntelee”, 2: ”Marskilaisuus rahavallan välikappale ja apuri sotien synnyssä”; Siniristi 7/1938 s, 3–4: ”Suomen sosialidemokraatti ilmentää jatkuvasti juutalaista kantaansa”; Tapparamies 4/1933, 10: ”Onko Suomessa turha puhua juutalaisvaarasta?”; Vapaa Suomi 42/1942, 1: ”Juutalaisen Bonnierin lehti ’Dagens Nyheter’ sekaantuu Suomen sisäisiin asioihin!”.

Ruotsalaisen Dagens Nyheterin syyttäminen suomalaisvastaisuudesta sopi hyvin Vapaan Suomen harjoittamaan juutalaisvastaiseen politiikkaan. Lehden väitetty juutalaisuus ei ollut oleellinen seikka, mutta se oli lisätodiste lehden suomalaisvastaisuudesta: kansallinen Suomi oli kansainvälisen juutalaisuuden vastustaja.

Kansallissosialistissa nimimerkki Suomalainen vaati vielä niinkin myöhään kuin 11. elokuuta 1944 juutalaishenkisten lehtien lakkauttamista. Kirjoituksen kohteena oli erityisesti vastikään lakkautettu Svenska Pressen mutta myös Ilta-Sanomat. Kirjoittajan mukaan Ilta-Sanomat ”mukauttaa äänilajinsa päivän suhdanteiden mukaan (sekin tyypillinen juutalainen ominaisuus)”. Ilta-Sanomien juutalaisuuden väitettiin näkyvän siinä, että se koetti ”uittaa palstoilleen mahdollisimman paljon juutalaista”. Tämä näkyi erityisesti lehden käyttämien kansainvälisten uutistoittojen, kuten juutalaisten omistaman U. P.:n, valitsemisessa. Lisäksi se, että oli olemassa ”emälehti” (jolla tarkoitettiin Helsingin Sanomia) ja ”avulehti” (siis Ilta-Sanomat), oli mukamas tyypillinen juutalaisjärjestely. Siksi kehitys oli pysäytettävä Suomessakin, sillä kirjoittajan mukaan sen huipentumana olisi ”juutalainen kommuna- eli neuvostojärjestelmä”.²⁸⁵

Juutalaisten oletettu valta lehdistössä nähtiin äärioikeistossa suurena: Siniristin väitteiden mukaan esimerkiksi Ranskan sanomalehdistö oli täysin juutalaisten hallitsema. Lehdessä väitettiinkin aluksi, edellisessä numerossa ilmestyneeseen kirjoitukseen pohjaten, että ”tuskin mikään muu ala on niin juutalaisuuden mädättämä kuin sanomalehdistö”.²⁸⁶ Juutalaiset eivät hallinneet pelkästään sanomalehtiä vaan myös kansainvälisiä tietotoimistoja – näin he saivat Siniristin mukaan valheensa leviämään vielä laajemmalle. Se, että juutalaiset ovat valloittaneet sanomalehti-markkinat omien pankkiiriensa avulla, osoitti Siniristin mukaan sen, että juutalaiset olivat järjestelmällisesti pyrkineet valloittamaan maailmaa. Ranska oli Siniristin mielestä hyvä esimerkki juutalaisten valtopyrkimyksistä ja siitä, kuinka hyvin he olivat siinä onnistuneet, olihan maan pääministerinäkin ollut juutalainen. Tosin IKL:n Luo Lippujen -lehdessä todettiin, että Ranskan

²⁸⁵ Kansallissosialisti 11.8.1944, 1–2 Suomalainen: ”Juutalaishenkiset lehdet on lakkautettava!”.

²⁸⁶ Siniristi 1/1938, 3: ”Ranskan sanomalehdistö”. Juutalaiset hallitsivat Kansallisen sanan ja Vapaan Suomen mukaan myös Yhdysvaltojen lehdistöä. Kansallinen sana 7/1941, 4: ”Amerikan lehdistö juutalaisten johdettavissa”; Vapaa Suomi 39/1942, 2: ”Juutalainen hallitsee sanomalehdistöä Pohjois-Amerikassa”.

kansanrintamahallituksen pääministeri Leon Blum oli joutunut huomaamaan, ettei Ranskan sotakuusen talouden hoitaminen ollut yhtä helppoa kuin pelikasinoiden, joita Blum omisti.²⁸⁷

Toisaalta Yhdysvallat oli äärioikeiston mukaan täysin juutalaisten vallassa. Olihan juutalaisia korkeissa viroissa sekä sanomalehtien ja vapaamuurariloosien johdossa. Juutalaisten oletettu valta-asema näkyi Työrintaman mukaan esimerkiksi siinä, että Yhdysvalloissa oli ollut meneillään juutalaisten työttömyyden poisto-ohjelma, jonka myötä maan työttömyys oli kasvanut huomattavasti.²⁸⁸ Väite vaikuttaa kummalliselta, mutta sen takana on selkeä ajatus siitä, että juutalaisuus oli pahasta: niinpä kun Yhdysvaltojen työttömyys oli noussut, oli se tietenkin juutalaisten syytä. Se, että nimenomaan Ranska ja Yhdysvallat esiintyivät usein juutalaisvastaisissa kirjoituksissa, johtui siitä, että Ranskassa oli juutalainen pääministeri Leon Blum ja että Yhdysvalloissa juutalaisilla oli väitteiden mukaan suuri taloudellinen valta.

Herää Suomi -lehdessä kirjoitettiin juutalaisten tehneen vuosina 1919–1922 suuria valuuttauukkoja, joiden avulla he heikensivät Suomen markan ulkoista arvoa. Syyllisiä olivat kirjoituksen mukaan erityisesti Venäjän rahajuutalaiset; he ostivat suuria määriä markkoja, jolloin sen kurssi nousi ja silloin he myivät markat, jolloin he saivat suuren kurssivoiton mutta markan arvo romahti jälleen. Sitten he jälleen ostivat markkoja ja jatkoivat yhä uudelleen samaa kaavaa.²⁸⁹ Tätä menetelmää käytettiin myös muiden valuuttojen suhteen, mutta se tehoi parhaiten juuri

²⁸⁷ Siniristi 1/1938, 3–4: ”Ranskan sanomalehdistö”; Luo lippujen 13–14/1937, 260: ”Ruutitynnyrin laidalla”. Ranskan tilanteesta myös Ajan Suunta 21.5.1937, 8 E. F.: ”Vapaa lehdistö – juutalaisten ja suurkapitalistien temmellyskenttä II”; Uusi Eurooppa 25–26/1942, 3, 5: ”Lehdistön avulla muokkasivat juutalaiset Ranskan yleisen mielipiteen mieleisekseen”.

²⁸⁸ Työrintama 9.1.1939, 3: ”Juutalaisten työttömyyden poisto-ohjelma”. Juutalaisten sanomalehti- ja tietotoimisto-omistuksista kerrottiin myös Ajan Suunta 5.10.1936, 1–2 Tapani Tarkka: ”Tarkkailijan tähtäimestä”, 12.4.1937, 1 E. G.: ”Juutalaisen pääoman kynnet iskeneet englantilaiseen lehdistöön”, 30.4.1937, 6 E. F.: ”Vapaa lehdistö – juutalaisten ja suurkapitalistien temmellyskenttä”, 8.2.1941, 1: ”Juutalaiset määräävät amerikkalaisten lehtien kannan”, 16.6.1943, 1, 4: ”Reutersin valhettoimisto”; Herää Suomi 31.5.1934, 2: ”Juutalaisuus – Ameriikan kohtalo”; Kansallinen työ 15.7.1939, 3: ”Yleinen mielipide – pelto, jota sanomalehtien avulla muokataan”, 19.9.1939, 1,4: ”Mistä Uuden Suomen, Helsingin Sanomien ja Suomen Sosialidemokraatin pääasialliset tietolähteet?”; Kansallissosialisti 5.6.1941, 1, 3: ”Sanomalehdistö juutalaisen käsissä maailman salakavalin ase”, 31.7.1942, 1: ”Demokratia ja marksilaisuus ovat molemmat rahavallan luomuksia”, 20.3.1943, 3: ”Juutalaisten taistelutavat”; Tapparamies 1/1932, 4–5: ”Juutalainen sanomalehtipolyoppi”.

²⁸⁹ Herää Suomi 28.7.1933, 3: ”Keino tehdä rahaa”.

markan kaltaisiin valuuttoihin, joiden määrä oli pieni ja joita ostajilla oli mahdollisuus hankkia niitä huomattavia määriä.

Kansallissosialistien mukaan juutalaiset hallitsivat maailman ja myös Suomen talouselämää lainoilla. Juutalaispankkiirit olivat muka saaneet maailman maat näin hallintaansa. Herää Suomi-lehdessä juutalaisten rahamahtia verrattiin feodalistiseen järjestelmään, jonka korkeimpana asteena he olivat joko kymmenen viisaan, vapaamuurariuden ylimmän asteen tai salaisen kansainvälisen pankkiyhtymän muodossa. Yksi juutalaisen rahavallan johtomiehistä oli Rotschild, joka vieraili Suomessa kesällä 1932. Hän ei Tapparamiehen mukaan ollut pelkällä lomamatkalla vaan tutustumassa Suomen teollisuuteen ja malmivaroihin valloitusmielessä. Lehden tietojen mukaan suomalaiset vapaamuurarit olivat auliisti kertoneet maan rikkauksista. Suomalaisten kansallissosialistien mielestä kansainväliset lainat olivat juutalaisten käsissä ja ne olivat ”katkerin hirttonuora talonpojillemme”. Kansallissosialististen lehtien mukaan Suomi ei kuitenkaan ollut ainoa maa, joka oli juutalaisten rahan varassa, vaan myös esimerkiksi Italia oli vuonna 1935 ottanut heiltä lainan. Tämä ei tietenkään ollut mitään ihmeellistä, kun juutalaisten hallussa oli jopa 80 prosenttia maailman rahasta, kuten Hakaristi väitti.²⁹⁰ Lisäksi Hakaristi totesi:

”Ulkomaiset lainat ovat iilimatoja, joita ei voi irrottaa millään tavalla valtioruumiista, ennenkuin ne putoavat itsestään tai valtio viskaa ne pois. Mutta goojim-valtiot (ei-juutalaiset) eivät irrota niitä, vaan panevat yhä uusia lisää, että ne ehdottomasti joutuvat peri katoon.”²⁹¹

Myös muissa kirjoituksissa paheksuttiin sitä, kuinka juutalainen raha ryösti suomalaista työmiestä. Kuten Hakaristissä kirjoitettiin,

²⁹⁰ Lainausta Hakaristi 28.6.1935, 1: ”Ulkomaiset valtiolainat – katkerin hirttonuora talonpojillemme”; Herää Suomi 25.8.1933, 2: ”Pois juutalainen rahafeodalismi”; 8.9.1933, 1: ”Pois juutalainen rahafeodalismi”; Tapparamies 1/1933, 2 S:n poika: ”Korkea juutalaisvierailu Suomessa viime kesänä”. Ks. myös Ajan Suunta 19.5.1938, 3: ”Kun veljekset palvelivat kahta herraa”, 4.8.1943, 4: ”Juutalaisten herruus Austraaliassa”; Hakaristi 8.11.1935, 1: ”Lisää juutalaista rahaa Mussolinille”, 7.2.1936, 3 E. O.: ”Raha ja sen valta”; Herää Suomi 1.9.1933, 1: ”Meiltä kysytään”, Kansallissosialisti 10.2.1942, 3: ”Mitä on juutalaisuus ja mihin se pyrkii?”, 7.5.1943, 1, 4: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa?, osa IX”, 14.5.1943, 1: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa?, osa X”; Siniristi 3/1935, 47–48: ”Juutalainen suurpääoma Abessinian, Italian ja Englannin välisen ristiriidan taustana”.

²⁹¹ Hakaristi 28.6.1935, 1: ”Ulkomaiset valtiolainat – katkerin hirttonuora talonpojillemme”.

”Se itsekäs ajattelutapa, joka sallii toisen elää toisen harteilla, sallii rahan voimalla omaisuuksia ryöstettävän, pitää luonnollisena suunnatonta kotimaista korkoriistoa, ei näe mitään vikaa siinä, että maamme maksaa ulkolaisten juutalaisten korkoryöstäjien hyvikkeeksi 1,3 miljardia vuosittain, pitää työpaikkojen reguloinnin vuoksi suotavana, että meillä jatkuvasti suuri osa työntekijöistä on työttöminä, valtava osa kansaamme ali-palkattua, puutteessa ja nälässä ja vihdoin viimein pääasiat vain mainitaksemme uskoo, että kansamme voi vähitellen ajan kanssa tulla onnelliseksi, vaikka rahavalta on määrää mässä kaikesta maamme taloudellisessa ja poliittisessa elämässä, se on ominaista ja tyy-pillistä juutalaiselle ajattelutavalle, se on j u u t a l a i s u u t t a. Se on juutalaisen hen-gen tuote, liberalismia, joka ’vapaan’ kilpailun kauniin kaavan alle nyt maatumme saa-listaa. Mutta ennen kuin voi kaiken tämän ymmärtää, täytyy tajuta, mikä on juutalainen ja mikä suomalainen korvenraatajahenki. Täytyy tehdä itselleen selväksi, mitä on r o t u -k y s y m y s.”²⁹²

Hakaristissä jatkettiin vielä, että olisi turha vaatia juutalaisten poistamista Helsingin pääväylän varrelta, ellei ymmärretä edellä kerrottua, siis juutalaista rotukysymystä. Lopuksi kirjoittaja hyökkäsi IKL:n Ajan suunta -lehden kimppuun ja syytti sitä alistumisesta juutalaisten edessä. Kirjoittajan mukaan Ajan Suunnan ansiot juutalaisvastaisessa työssä olivat vaatimattomat, lähinnä pelkkää puhetta eikä lainkaan tekoja. Kirjoittaja hyökkäsi lopulta näin poliittisen vastustajan kimppuun, mikä oli hyvä osoitus juutalaisvastaisuuden käytöstä poliittisena aseena. Kun muistaa, että IKL oli kuitenkin suosituin äärioikeistolainen liike Suomessa, oli selvä, että juutalaiskysymystä korostavat kansallissosialistit hyökkäsivät IKL:n kimppuun.

Hakaristin mukaan suomalainen piti työntekoa osana elämäänsä mutta juutalainen eli keinotellulla. Juutalaisilta puuttui vapaaseen talonpoikaisjuureen perustuva henkinen selkäranka, joka taas suomalaisilla piti kansan kunniallisena. Äärioikeistosta juutalaiset olivat röyhkeitä etuilijoita, jotka olivat ”vuosituhantisen sorron ja juurettomuuden vaikutuksesta muuttuneet näpistelijöiksi ja tulevat sellaisina pysymään huolimatta henkisestä lahjakkuudestaan ja vanhasta sivistyksestään”.²⁹³ Herää Suomi -lehden mukaan juutalaiset eivät koskaan voisi toimia Suomen hyväksi, sillä ”Juutalaisten tapana on aina ollut innokkaasti ja kovalla äänellä **väitellä** keskenänsä – yleisön kuuluviin – mutta silti aina ja johdonmukaisesti (eli ’johdonalaisesti’) **toimia** omien

²⁹² Hakaristi 20.12.1935, 5: ”IKL ja juutalaisuuskyseymys”.

²⁹³ Hakaristi 26.10.1936, 3 Sakeus: ”Puusta katsoen”. Ks. myös Hakaristi 22.3.1935, 2: ”Arki-ihmisen mietteitä V. Mitään ei voida todistaa”.

pyyteiden toteuttamiseksi”.²⁹⁴ Itsekeskeisyys oli äärioikeiston mielestä yksi juutalaisten heikkouksista. Juutalaiset olivat toimissaan kaksinaamaisia: he näyttivät ulospäin olevan riitaisia ja ajavan eri asioita, mutta kaiken takana oli aina oman kansan johtoaseman aikaansaaminen. Tämä oletus juutalaisten maailmanvalloitus suunnitelmasta pysyi koko tutkimusajan keskeisenä elementtinä juutalaisvastaisissa kirjoituksissa.

Väite juutalaisten hallussa olevasta suuresta omaisuudesta, jonka avulla he hallitsivat maailman valtioita, oli tavallinen juutalaisvastaisessa retoriikassa. Erityisesti kansallissosialistit suosivat tätä ajatusta ja toivat sen mielellään esiin. Erityisiä todisteita tälle ei kuitenkaan ollut, mikä ei tietenkään mitenkään hillinnyt väitteiden esittäjiä, pikemminkin päinvastoin: tiedon puutteen perusteella vain korostettiin hankkeen salaista luonnetta.

Juutalaisten vaikutus talouselämässä näkyi Työrintaman mukaan siinä, että he toimivat salamyhkäisesti mutta siirtelivät suuria summia rahaa ja ohjasivat koko talouselämää. Osana tätä oli muun muassa se, että juutalaisten hallussa väitettiin olevan noin 80 prosenttia maailman kultavarannosta. Tämän kultavarannon avulla he nimimerkki P. S.:n mukaan hallitsivat maailman talouselämää ja määräsivät, saiko joku maa lainoja vai ei.²⁹⁵ Usko siihen, että juutalaiset hallitsevat maailman valtioita lainoilla, oli yksi keskeisiä juutalaisvastaisen vainoharhaisuuden lajeja. Ajatus siitä, että jollain oli hallussaan niin suuri varallisuus, että hän saattoi sen avulla päättää valtioiden talouselämästä, sopi harhamalliseen juutalaisvastaisuuteen hyvin. Tällöinhän juutalaisten maailmanvalloituksen perusteet olivat selvillä, ilman, että niistä oli todisteita.

Juutalainen kauppias oli äärioikeiston mukaan yleensäkin kelvottomuuden esikuva. Työrintama-lehti, joka käytti tilantäyteenä erilaisia iskulauseita, väitti muun muassa, että ”Henkilö, joka näkee vain oman aineellisen hyötynsä, on jo juutalaisen hengen läpitunkema”.²⁹⁶ Lisäksi lehti esitti, että ”Rahatalous, joka näkee vain voittoprosentit, ei palvele kansaa eikä sen talouselämää

²⁹⁴ Herää Suomi 29.9.1933, 3: ”Mussolininen lehti ’Popolo d’Italia’”. Lihavoinnit ovat alkuperäisestä.

²⁹⁵ Työrintama 16.2.1938, 4: ”Inflatio vai deflatioko uhkaa”, 31.1.1937, 2 P. S.: ”Juutalaisten hengenelämä kautta aikojen”.

²⁹⁶ Työrintama 15.9.1937, 2.

vaan juutalaisuutta.”²⁹⁷ Ajan Suunta -lehdessä puolestaan kerrottiin, että ”Liikemaailmamme mielestä näitä keinottelevia loisia ja kotimaisia liikkeitä syöviä epämääräisiä yrittelijöitä [tällä tarkoitettiin Suomeen liikkeitä perustaneita emigranttijuutalaisia] on maassamme jo enemmänkin kuin tarpeeksi.”²⁹⁸ Saksalainen teologian tohtori Georg Bertram, jonka kirjoituksen Vapaa Suomi julkaisi myös suomalaisille lukijoille, väitti, että juutalaiset pyrkivät viettelemään isäntäkansansa rahan ja kullan palvontaan. Kun juutalainen oli noussut johtoasemaan, hän muka käytti heti tilaisuutta hyväkseen omia etuja ajaakseen.²⁹⁹ Oheiset kirjoitukset olivat esimerkkejä siitä, kuinka laaja-alaisesti juutalaisten väitettiin hallitsevan talouselämää ja kuinka rikollisiin toimiin he muka olivat valmiita oman etunsa vuoksi. Herää kysymys, miksi juutalaisista esitettiin näin kovia väitteitä – ilman, että väitteet soveltuivat suomalaisen yhteiskunnan todellisuuteen. Ilmeisesti tarkoitus pyhitti keinot ja juutalaisten oletettujen pyrkimysten kuvaamisella haluttiin osoittaa, kuinka vaarallinen vastustaja oli kyseessä. Lisäksi epämääräinen ”kansainvälinen juutalainen” oli hyvä vastustaja sikäläkin, ettei se yrittänyt kiistää esitettyjä väitteitä.

Juutalainen kauppiashenki näkyi Tapparamiehen mukaan myös tavarataloissa. Kirjoituksessa käytetään lähteenä Arno Franken kirjaa *Handbuch der Judenfrage*, jossa väitettiin tavaratalojen olevan suuri uhka Saksan keskiluokalle. Juutalaisten väitettiin omistavan kaikki tavaratalot ja harjoittavan taloutta heikentävää liiketoimintaa. Väitettiin, että juutalaisten hallitsemisessa tavarataloissa nuorille naistyöntekijöille maksettiin huonoa palkkaa ja että siten heidät suorastaan pakotettiin työskentelemään prostituoituina saadakseen riittävän elannon. Tapparamiehen mukaan tilanne ei ollut vielä sama Suomessa, mutta lehden tietojen mukaan Stockmann oli vaarassa ajautua juutalaisten käsiin ja Elannon tavaratalo palveli juutalaista sosiaalidemokratiaa. Siksi Tapparamiehessä vaadittiinkin: ”Pois täältä tavaratalot ennenkuin ne ennättävät tehdä enempää haittaa Suomelle ja Suomen yksityisyrittelijöille, sillä yksityisyritteliäisyys kuitenkin on se tekijä, joka on kansantalouden varmin tuki.”³⁰⁰ Tavaratalot soveltuivat hyvin juutalaisvastaisuuden

²⁹⁷ Työrintama 30.9.1937, 2.

²⁹⁸ Ajan Suunta 4.5.1936, 1: ”Hämärien juutalaisten pesiytyminen liikemaailmaamme”.

²⁹⁹ Lainaus Työrintama 13.10.1937, 3: ”Juutalainen avustaa”. Ks. myös Työrintama 13.10.1937, 3: ”Juutalaisella vakuutusyhtiöllä palveluksessaan 3,000 varasta ja murtovarasta”; Vapaa Suomi 5/1944, 9 Georg Bertram: ”Juutalaisuuden olemuksesta”.

³⁰⁰ Tapparamies 4/1932, 14–15: ”Tavarataloliikkeessä piilevä vaara”. Aiheesta myös Ajan Suunta 10.3.1937, 1, 3 Numerolaatta: ”Tarkkailijan tähtäimestä”.

aseiksi. Suomessa ei ollut tuohon aikaan varsinaisia tavarataloja kuin muutama, mutta ihmiset olivat nähneet lehdissä kirjoituksia maailman suurista ja monipuolisista tavarataloista. Silläkin, että tavaratalot yritettiin osoittaa vain yhdeksi juutalaisten keinoksi huijata ihmisiä, oletettiin voitavan tehdä juutalaisvastaista työtä. Tapparamiehen vaatimus Stockmannin ja Elannon tavaratalojen sulkemisesta tuntui uskomattomalta, enkä uskokaan, että väite olisi esitetty vakavasti. Sillä haluttiin vain saada itse pääkysymys sidottua Suomeen, ja kun maassa ei ollut muitakaan tavarataloja, tuli näistä kahdesta hyökkäyksen kohde.

”Juutalaismallinen n. s. ryhmähintaliike” oli huolenaiheena Suometar-lehdessä kirjoittaneella nimimerkki M. M.:llä. Tällaiset liikeyritykset ostivat ”eri alojen yleisempiä ja tärkeimpiä käyttö- ja kulutushyödykkeitä” mahdollisimman edullisesti ja pyrkivät näin valtaamaan markkinat pikkukauppiailta.³⁰¹ Kirjoittajan tietojen mukaan Saksassa tällaiset juutalaisjohtoiset liikeyritykset oli laitettu erikoisveron alaisiksi. Siellä juutalaiset olivat käyttäneet hyväkseen ehdinkoon joutuneita tehtailijoita: he tekivät tehtailijoille suuren tilauksen, ja kun tilausta ryhdyttiin toteuttamaan, he vaativat suuren alennuksen. Nyt oli kirjoittajan mukaan Suomikin vaarassa, sillä hänen tietojensa mukaan tänne perustetun liikkeen johdossa oli ”epäkansallisia aineksia”. Lehden seuraavassa numerossa olikin nimetön kirjoitus, jossa kerrottiin Tempon myyneen säilykehummeria halvemmalla kuin mitä tuotteesta oli maksettu tullia. Suomalaisen liikkeen johtaja ei kuitenkaan kirjoittajan tietojen mukaan ollut juutalainen vaan jotain yhtä pahaa, ”finländari” eli suomenruotsalainen.³⁰² Suometar oli voimakkaasti kansallismielinen lehti, jonka pääasiallinen kohde olivat suomenruotsalaiset. Juutalaiset olivat hyvä lisävastustaja, koska kyseessä oli ”epäkansallinen aines” ja lisäksi vielä ruotsinkielinen. Väite, että juutalaiset olisivat huijanneet tehtailijoilta suurempia alennuksia, tuntuu uskomattomalta. Kuinka paljon kyseessä oli pelkkä propaganda, sitä ei tiedetä, mutta vahvaa liioittelua tämä varmasti oli.

Yksi keskeinen syyte oli se, että juutalaiset itse eivät tehneet työtä vaan elivät toisten raadannalla: kuten Hakaristissä muistutettiin, ”Sehän on vanha tunnettu asia, ettei juutalainen ole erikoi-

³⁰¹ Suometar 1/1933, 13 M. M.: ”Pikkukauppiaita uhataan”.

³⁰² Suometar 2/1933, 7: ”Tempon ensimmäinen temppu”.

semmin ihastunut työntekoon”.³⁰³ Lisäksi juutalaiset olivat muka huijanneet työmiehiä ja köyhälistöä hamutessaan muiden työn hedelmät omiin käsiinsä. Väitteiden mukaan osa tätä toimintamallia oli tietenkin myös juutalaisten luoma kommunismi, jolla oli muun muassa rovasti Matti Jaakkolan, Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten kantavan voiman mukaan huijattu työväestöä jo pitkään.³⁰⁴ Väite, että juutalaiset elivät muiden kustannuksella, esiintyi myös esimerkiksi Norjassa.³⁰⁵ Jaakkolan mielestä juutalaisuutta esiintyi nimenomaan kommunismin yhteydessä, sillä aate oli juutalaisten omaksi hyödykseen luoma.

Juutalaisten väitettiin uhkaavan myös yksityisyritteliäisyyttä. Työrintaman kirjoituksessa selostettiin, kuinka juutalaisten harjoittama liiketoiminta ei ollut Suomen edun mukaista. Juutalaisten tapoihin ei kirjoittajan mukaan koskaan ollut kuulunut Suomen kansan hyväksi työskentely. Juutalaisten moraaliton myyntitapa oli muka alkanut muuttaa myös suomalaisten myyntitapoja huonommiksi. Suomen valtion oli kirjoittajasta puututtava tällaiseen ryöstelyyn. Suomalaiset olivat ”erehtyneet työskentelemään juutalaisessa keinotteluhengessä ja siten kaivavat sitä uomaa, mitä pitkin kansalliset voimavarat valuvat hukkaan kansakunnan vahingoksi”.³⁰⁶ Juutalaiset olivat itsekkin yksityisyrittäjiä, mutta äärioikeiston mielestä he samaan aikaan kuuluivat kansainväliseen ryhmään, joka auttaisi heitä ja myös suurilla yhteisostoilla heikentäisi todellisten suomalaisten yksityisyrittäjien kilpailumahdollisuuksia. Näissä kirjoituksissa juutalaisten oletettiin työskentelevän aina vain omaksi edukseen, aivan kuin jokaisen suomalaisen kauppiaan mielessä sen sijaan olisi aina ollut maan ja kansan etu.

Juutalaisille raha oli kaikkein keskeisin asia maailmassa, väitti myös Siniristi. Juutalaiset tinkivät, tekivät kauppaa ja elivät pelkästään saadakseen lisää ja lisää omaisuutta. Juutalaiset eivät tehneet itse tuottavaa työtä, he elivät muiden työn tuloksilla. Kirjoittajan mukaan juutalaisten

³⁰³ Hakaristi 8.2.1935, 2: ”Lisää juutalaisen elämänoppeja”. Ks. myös Kansallissosialisti 27.8.1943, 1–2: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niitten vaikutus Suomessa? osa XXIII”.

³⁰⁴ Hakaristi 29.4.1936, 1, 3: ”Marsilaistemme juutalaisrakkaus ja -palvonta”; Sinimusta 7/1935, 152 Matti Jaakkola: ”Marxilaista jumalankielteisyyttä vastaan”. Ks. myös Kansallissosialisti 28.8.1943, 1, 3: ”Maailman köyhälistö juutalaisten välikappaleena”; Uusi Eurooppa 21/1942, 2 pääkirjoitus: ”Juutalaiskysymys”.

³⁰⁵ Mendelsohn 1969, 563.

³⁰⁶ Työrintama 15.3.1939, 4: ”Yksityisyritteliäisyys”. Ks. myös Kansallinen työ 1.9.1939, 1: ”Eteenpäin luovan yritteliäisyyden voimalla”; Vapaa Suomi 16/1943, 2: ”Onko Suomella juutalaiskysymys?”.

kauppamenetelmä perustui ”hinta- ja voittoperiaatteiden värentelyyn”, mikä oli kansantalouden kannalta vahingollista.³⁰⁷ Nimenomaan juutalaisen taloustavan nähtiin johtaneen maailman talouskurjimukseen, sillä ”Talouselämä, jolle ’voittojen’ saavuttaminen on pääasia – jopa epäoikeuttujenkin voittojen saavuttaminen – viepi ihmiskunnan pakostakin perikatoon”. Koska juutalaiset eivät suostuneet muuttamaan tapojaan, kirjoittajan mukaan muiden kansojen ainoa pelastuskeino olisi eristäytyä juutalaisista kokonaan. Juutalaiset voisivat ostaa oman alueen, jossa he voisivat elää turvassa, sillä

”m[e] emme tarvitse teitä meidän maassamme. Me emme salli, että te myrkytätte kauppatapojamme ja ajatustapojamme. Me emme vihaa teitä sentähden, että olette juutalaisia. O l k a a v a i n s i t ä k e s k e n ä n n e, m u t t a ä l k ä ä k ä m e i d ä n k e s k u u d e s s a m m e?”³⁰⁸

Kirjoittaja jatkaa juutalaisvastaisten näkemysten sarjaa, joskin hän oli erityisen innokas ajamaan kaikki juutalaiset pois Suomestakin. Ajatus, että juutalaiset pitäisi poistaa Suomesta ja asuttaa keskenään jonnekin mahdollisimman kauas, esiintyi monissa kansainvälisissä juutalaisvastaisissa kirjoituksissa tuohon aikaan. Suosituimpia esitettyjä sijoituskohteita olivat Palestiina ja myöhemmin Madagaskar. Juutalaisiahan oli jo kauan aikaa eristetty omiksi yhteisöikseen ghettoihin, ja tämä ajatus jatkoi samaa perinnettä. Lisäksi kirjoittajan ajatus, ettei juutalaisia vihattu siksi, että he olivat juutalaisia, oli mielenkiintoinen: juuri siksihän juutalaisia selvästi vihattiin.

Jatkosodan jo alettua ilmestyi Vapaassa Suomessa kirjoitus, jonka mukaan juutalaisten halveksittavuus johtui siitä, että he olivat tehneet rahasta ja sen hankkimisesta elämänsä ainoan päämäärän. Erityinen merkitys juutalaisille oli lehden mukaan kullalla:

”Kun lisäksi ottaa huomioon, että kuollut, persoonaton metalli, kulta, on korotettu rahan ja sikäli myöskin hyödykkeiden ja jopa henkistenkin arvojen varsinaiseksi mittapuuksi, joka ei tunnusta mitään verisidonnaisuutta, mitään välitöntä suhdetta ihmiselämään, ihmisten ja kansojen välittömään työyhteyteen ja aherrukseen, ei ole ihme, että kullasta todellisuudessa tuli se kultainen vasikka, jonka ympärillä kaikki muu pyörii.”³⁰⁹

³⁰⁷ Lainausta Siniristi 6–7/1934, 16: ”Kullekin omansa”. Harvennus alkuperäisestä. Koko artikkeli, 15–16.

³⁰⁸ Siniristi 6–7/1934, 16: ”Kullekin omansa”. Harvennus ja kirjoitusvirheet alkuperäisestä.

³⁰⁹ Vapaa Suomi 37/1941, 2: ”Suuri kiertoliike on torjuttu!”

Juutalaiset harjoittivat kirjoittajan mukaan ”propagandaa ’ihmisyden’, ’tasavertaisuuden’, ’veljeyden’ ja ’demokratian’ nimessä”. Pelastus oli kuitenkin tullut, sillä kirjoittajan mukaan Hitler johtaisi Saksan ja myös koko Euroopan pelastukseen.³¹⁰

Tapparamiehessä muistutettiin työnantajia ja työntekijöitä siitä, että ainoastaan koko kansan hyväksi tehty positiivinen työ oli hedelmällistä. ”Vieraat ainekset” yrittivät ryöstää Suomelta kaiken, ja se oli estettävä. Juutalaisia kutsuttiin valituksi kansaksi, mutta itse asiassa he olivat kirjoittajan mukaan syyllisiä lähes kaikkeen pahaan maapallolla. Toisessa kirjoituksessa puolestaan kerrottiin, ettei yhdelläkään kansalla ollut oikeutta sortaa, köyhdyttää ja turmella muita kansoja; väitteen mukaan tämän tunnustivat kaikki muut kansat paitsi juutalaiset.³¹¹ Niinpä oli

”nöyryyttävä tosiasia, että ahkerat ja rehelliset maailman kansat ovat olleet pakotettuja luovuttamaan siveellisesti alemmalla asteella olevalle, epärehelliselle ja keinottelevalle juutalaiselle niin suuren osan työnsä tuloksista, että juutalainen, joka maata viljelemättömänä ei kynnä eikä kylvä, on muitten kansojen satoa korjaamalla ja varsinkin sosialismin ja kommunismin avulla rikastuttanut itsensä maailman varakkaimmaksi kansakunnaksi.”³¹²

Juutalaiset ansaitsivat myös muilla keinoilla:

”Muut maailman kansat ovat ikävöineet ja kaivanneet rauhaa, mutta juutalaiset ovat joka maassa salaa valmistelleet sotaa ja tekevät sitä yhä vielä. Ja kun kristikansat taistelevat, näyttää voitto kallistuvan milloin toiselle, milloin toiselle puolella, mutta todellisuudessa perii juutalainen sodasta aina päävoiton... [Ensimmäisen] maailmansodan päävoittaja oli kansainvälinen juutalaisvaltio.”³¹³

Juutalaisvastainen maailmanrintama -kirjoitussarja esitteli tietoja eri maiden juutalaisvastaisesta toiminnasta sekä myös siitä, kuinka huonoiksi maiden tilanne oli mennyt, ennen kuin niissä oli ymmärretty nousta vastarintaan. Erityistä huomiota saivat maat, joissa niin sanotut kansallismieliset liikkeet olivat voimistuneet ja saaneet jonkinlaista valtaa. Myös maat, joissa oli edes jotain

³¹⁰ Vapaa Suomi 37/1941, 6: ”Suuri kiertoliike on torjuttu!” Juutalaisten väitetyistä propagandasta myös Kansallinen sana 25/1941, 2: ”Valhepropagandaa Suomesta”.

³¹¹ Tapparamies 4/1932, 13–14: ”Nykyinen poliittinen tilanne Suomessa”;

³¹² Tapparamies 3/1933, 5: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama I”.

³¹³ Tapparamies 3/1933, 6: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama I”. Se, että juutalaisten väitettiin olevan ensimmäisen maailmansodan todellisia voittajia, selittyi kansallissosialististen lehtien mukaan sillä, että sotia ylipäättään kutsuttiin heidän retoriikassaan juutalaisten elonkorjuuajaksi. Asemies 4/1938, 78–79 T. T. Karanko: ”Rintaman takaiset sudet”; Hakaristi 15.11.1935, 1: ”Mikä aiheuttaa sodat”; Työrintama 31.1.1937 P.: ”Juutalaisten hengenelämä kautta aikojen”.

toimintaa tähän suuntaan, esiteltiin. Juutalaiset esitettiin jälleen laiskoina, toisten työllä elävinä loisina, jotka pyrkivät saamaan kaiken haltuunsa. Myös sodat esiteltiin yhtenä juutalaisten maailmanvalloituksen keinona – ajatusta tuki se, että valheelliset *Siionin viisaitten pöytäkirjat* vaikuttivat osoittavan ensimmäisen maailmansodan osaksi juutalaisten maailmanvalloitus suunnitelmaa.

Työrintaman kirjoituksessa paheksuttiin kähertäjien kilpailun taustalla ollutta juutalaista, joka lisäksi oli ruotsalainen. Kilpailussa sai käyttää haluamiaan laitteita, mutta juutalainen Isak Gorosch, joka oli saapunut Suomeen Ruotsista, oli yrittänyt saada edustamansa laitteet kilpailun ainoiksi hyväksytyiksi. Kirjoittajan mukaan tämä oli yksi esimerkki juutalaisten pyrkimyksistä hallita liikemaa maailmaa loiseläimen tavoin. Lisäkimmoketta valitukseen saatiin sillä, että kilpailun yhteydessä järjestettiin muotinäytös, jonka taustalla oli juutalaisen Stillerin vaateliike.³¹⁴ Abraham Stillerin muotisolonki ja tukkuliike, kuten Rony Smolar liikettä kutsuu Abraham Stiller-elämäkerrassaan, oli 1930-luvulla pääasiassa Vera Stillerin, Abrahamin vaimon, hoidettavana. Liikehuoneisto sijaitsi osoitteessa Heikinkatu 14. Sieltä löytyi monelle naiselle juhla-asu jopa presidentinlinnan juhliin.³¹⁵

Työrintaman kirjoittaja palasi aiheeseen seuraavana vuonna. Isak Gorosch oli hänen tietojensa mukaan perustanut Suomessa yhtiön, jonka nimellisenä johtajana oli hänen suomalainen työntekijänsä: ”Siis tavallinen juutalainen temppuilu – naamioimisyritys, johon suomalainen antautuu avustajaksi.”³¹⁶ Kirjoittaja toivoi viranomaisilta toimia, että Gorosch – jos tämä oli syyllistynyt rikoksiin Suomessa – toimitettaisiin oitis takaisin Ruotsiin. Hyvä esimerkki kirjoittajan mukaan siitä, kuinka halukkaita suomalaiset olivat avustamaan juutalaisia, oli se, että Miss Eurooppa Ester Toivonen oli ollut Goroschin tuotteiden mannekiinina. Tosin missikilpailut itsekin olivat Työrintaman mukaan juutalaishengen saastuttamia, sillä missiehdokkaat olivat lehden mukaan esillä kuin kauppatavarat.³¹⁷ Ne suomalaiset, jotka suostuivat juutalaisten työntekijöiksi, olivat

³¹⁴ Työrintama 26.11.1937, 1 Sevillan parturi: ”Juutalaistenko holhoukseen käsityöläisemme?”.

³¹⁵ Smolar 2003, 29–30.

³¹⁶ Lainaus Työrintama 12.1.1938, 1 Sevillan parturi: ”Vielä kerran juutalaisen Goroschin toiminnasta kähertäjänammattinharjoittajain keskuudessa”.

³¹⁷ Työrintama 14.9.1938, 3: ”Kauneuskuningatar kilpailut – juutalaishengen tuotetta”.

juutalaisvastaisesti ajatteleville erityisen halveksittavia. Juutalaisten palveluksessa työskenteleviä oli kuitenkin Suomessa varsin vähän, joten juutalaisvastaisesti ajattelevat kohdistivat usein vihansa juutalaisten luomaksi väitettyyn sosialismiin: näin ”juutalaisten alaisten” lukumäärä oli paljon suurempi. Myös ruotsalaiset kuuluivat kansallismielisten piirien vastustajien joukkoon. Kun ruotsinkielisyyteen yhdistyi vielä juutalaisuus, oli lopputulos kansallismielisten mielestä erityisen huono.

Äärioikeiston lehdet tiesivät myös kertoa lukijoilleen, että yksi juutalaisten vaikutuskanava olivat elokuvat. Yhdysvaltain filmitelontekijöiden väitettiin olevan täysin juutalaisten käsissä, ja Työrintaman mukaan juutalaiset tekivät filmitähdistä kommunisteja. Jopa uskonnollisen Herättäjä-lehden päätoimittaja rovasti K. R. Kares oli sitä mieltä, että juutalaiset käyttivät elokuvia kylvääkseen vihaa kristittyjä kohtaan. Syksyllä 1933 kansallissosialistinen Herää Suomi kirjoitti, että Suomi Filmi oli joutumassa juutalaisten käsiin: lehden mukaan eräs hollanninjuutalainen oli vierailut Suomessa ja kertonut suunnittelevansa koko yhtiön ostamista. Kun amerikkalainen filmitelontekijä mukamas oli jo muutenkin juutalaisten käsissä ja eräässä nimeämättömässä alan yrityksessä Suomessa oli pelkästään juutalaisia, oli lehdessä huolestuttu tilanteesta. Kun Suomeen levinneistä kansainvälisistä elokuvista suurin osa oli väitteiden mukaan juutalaisten omistamien filmiyhtiöiden tekemiä, näkyi juutalaisten oletettu valta myös tätä kautta. Hakaristi puolestaan väitti huhtikuussa 1936, että Charles Chaplin, jonka elokuva *Nyky aika* oli juuri tullut ensi-iltaan, oli juutalainen.³¹⁸ Kareksen näkemys sopi ajatukseen juutalaisten pyrkimyksestä maailmanvalloitukseen. Elokuvan käyttäminen tämän hyökkäyksen yhtenä välineenä ei siksi ollut mitenkään ihmeellistä. Äärioikeiston pelko suomalaisten elokuvayhtiöiden joutumisesta juu-

³¹⁸ Työrintama 7.9.1938, 4: ”Juutalaisten hallitsema”; Herättäjä 23.1.1931, 1: ”Nyt”; Herää Suomi 26.10.1933, 3: ”Elokuvataiteemme joutumassa kansainvälisyyttä palvelemaan; Hakaristi 1.2.1935, 4: ”Juutalaiskansainvälistä liiketoimintaa”, 18.4.1935, 3: Elokuvateollisuutemme meille vieraitten voimien hallussa”, 28.11.1935, 5: ”Elokuvayritteliäisyys etupäässä juutalaisten käsissä”, ”Uusi suomalainen elokuvateatteri CASINO”, 21.4.1936, 3: ”Helsingin Sanomien mukaan”. Ks. myös Ajan Suunta 21.7.1943, 3 pääkirjoitus: ”Elokuva propagandatekijänä”; Kansallinen työ 1.8.1939, 4 Hiljainen mies: ”Me turmelemme gojien nuorison”; Kansallissosialisti 23.7.1943, 2: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa?, osa XVIII”; Rintamamies 26/1944, 7–8 Kauko Rekola: ”’Israelin’ voitontie?”; Vapaa Suomi 6/1943, 4: ”Juutalaiset ’taiteilijoina’”. Myös Vapaassa Suomessa väitettiin vuonna 1942 Chaplinin olevan juutalainen. Vapaa Suomi 13/1942, 4 ”–n” [Teo Snellman]: ”Ohm Krüger”.

talaisten käsiin oli ymmärrettävää, sillä elokuva oli hyvä propagandaväline niin omissa kuin vihollisiksi koettujen juutalaistenkin käsissä.

Juutalaisten väitettiin myös houkuttelevan nuorisoa tanssikouluihin, joissa uusin villitys oli swing. Vapaa Suomi kirjoitti aiheesta huhtikuussa 1942 todeten swingin olevan ”viimeinen keino Suomen nuorison turmelemiseksi”.³¹⁹ Samassa yhteydessä myös jazzmusiikkia syytettiin juutalaisuudesta, ja kirjoittajan mukaan nämä tulisivat yhdessä turmelemaan nuorison ja johtamaan nuoret tielle kohti bolševismia. Helsingissä oli järjestetty kilpailu swing-orkestereille, ja tämänkin tapahtuman takana olivat kirjoittajan mukaan juutalaiset. Gunnar Lindqvist palasi aiheeseen syksyllä Kustaa Vaasa -lehdessä. Tilanne oli hänen mukaansa edelleen paha, sillä juutalainen swing houkutteli suomalaisnuorison huonoille teille, ja siksi koko musiikki olisi kiellettävä yhdessä jazzin kanssa.³²⁰

Juutalaisten väitettiin osaavan peräti höynäyttää Suomen valtiota: professori ja diplomaatti Rafael Erich oli Työrintaman tietojen mukaan saanut puoli miljoona silloista markkaa (noin 147 000 euroa) tekemättä mitään. Erich, ”etelän helteisistä maista polveutuva kansainvälinen juristi”, oli työskennellyt Tukholmassa lähettiläänä, mutta hänet oli kutsuttu pois kesken kauden. Työrintaman mukaan Erich oli uhannut tehdä paljastuksia, joten ulkoministeri Holsti oli maksanut hänelle kertakorvauksen sekä lisäksi palkan koko siltä ajalta, jonka tämä oli joutunut odottamaan pääsyä seuraavaan tehtävään Rooman lähetystöön. Lehden mukaan tämä osoitti, että ”juutalaishenkisellä ’demokratialla’ on omat lakinsa”.³²¹ Työrintama tietoisesti vääristeli asiaa, sillä kaikille diplomaateille maksettiin palkkaa siltäkin ajalta, jonka he olivat koti-Suomessa. Se, millä Erich olisi uhkaillut, ei selviä, mutta tätäkin voitaneen pitää pelkästään Työrintaman yrityksenä tehdä juutalaisuutta halventava artikkeli. Lisäksi lehdellä oli tässä poikkeuksellinen tilaisuus puuttua suomalaisen juutalaisen tekemisiin ja paheksua niitä. Yleensä Suomen juutalaisia ei päästy mainitsemaan nimeltä.

³¹⁹ Vapaa Suomi 16/1942, 1: ”Swing-kulttuuri”.

³²⁰ Vapaa Suomi 16/1942, 1, 4: ”Swing-kulttuuri”; Kustaa Vaasa 11/1942, 11–13 Gunnar Lindqvist: ”Juutalainen Swing-villitys Helsingissä”; För Frihet och Rätt 5–6/1942, 15–16 Gunnar Lindqvist: ”Judiska ’swingpjaltor’ ge ungdomsrörelser ’moderna rytm’”.

³²¹ Työrintama 3.8.1938, 1: ”Juutalaisen hengen voittokulku”; Vares 2003, 617–619.

Useissa kirjoituksissa viitattiin juutalaisten suureen taloudelliseen valtaan. Aitosuomalaisessa kirjoitettiin siitä, kuinka juutalaiset jollakin talouden alalla valtaa saatuaan valloittivat sen kokonaan. Esimerkkinä kirjoittaja mainitsi Saksan karja- ja lihakaupan, joka oli joutunut täysin juutalaisten valtaan. Siksi kirjoittaja halusi varoittaa suomalaisia uskomasta juutalaisiin ja heidän lupauksiinsa sekä antamasta juutalaisille liikaa valtaa. Muuten kohta olisi koko Suomen puutavarateollisuus heidän käsissään. Kirjoittajan mukaan suomalaisten tuli olla tarkkana, etteivät juutalaiset ”itäruotsalaisten” kanssa valloittaisi maan teollisuutta kokonaan.³²² Kirjoittajan viittaus Suomen puutavarateollisuuden joutumisesta juutalaisten käsiin lienee ollut tarkoituksellista, olihan nimenomaan metsäteollisuus Suomen selkäranka. Tässäkin yhteydessä, vaikkei sitä mainita itse kirjoituksessa, vaaraksi koettiin nimenomaan kansainväliset juutalaiset eikä niinkään suomenjuutalaisia.

Juutalaiset kauppamiehet iskivät Työrintaman mukaan Suomen yhden ylpeydenaiheen eli Petsamon nikkelin kimppuun. Lehden mukaan juutalaiset olivat ensin houkuttelleet suuren määrän työmiehiä muuttamaan pohjoiseen ja sen jälkeen laskeneet näiden palkkoja huomattavasti. Tähän kirjoitukseen puuttuivat yhtiössä mukana olleet suomalaiset (nämä eivät olleet suomenjuutalaisia), joiden pyrkimyksenä Työrintaman mukaan oli ”luonnollisesti väittää totuus valheeksi, kuten juutalaisten ’hyvä’ tapa on”. Samassa yhteydessä syytettiin Helsingin Sanomia juutalaisenkisyydestä, sillä lehti ei ollut Työrintaman mukaan peitellyt nikkeliyhtymän saalistusta. Työrintama arvelikin Helsingin Sanomien luottavan siihen, että kansalaiset olivat jo tarpeeksi turtuneita, eikä lehden tarvinnut ottaa mielipiteitä huomioon.³²³ Helsingin Sanomat oli jälleen kansallissosialistien hyökkäyksen kohteena, sillä lehden liberaali linja ei miellyttänyt maan kansallissosialisteja.

³²² Aitosuomalainen 22/1929, 2–3 V. Niiranen: ”Sisä- ja talouspoliittinen tilanne maassamme”.

³²³ Lainaus Työrintama 7.9.1938, 3: ”Nikkeliskandaali”. Ks. myös Herää Suomi 31.5.1934, 4: ”Taasko kansallisuuhri juutalaisille!”; Työrintama 3.8.1938, 1, 2: ”Petsamon nikkeli – kansainvälisen riiston välikappale”. Yhteisrintamassa kerrottiin Meksikon kansallistaneen kansainvälisen Standard Oil -öljy-yhtiön maita, ja lehden mukaan tämä olisi suositeltava tapa myös Suomessa. Yhteisrintama 6/1937, 4: ”Luonnonrikkaudet on helposti luisuvaa”.

Itse väitteet pitivät paikkansa siltä osin, että Petsamon nikkelyhtiö oli kansainvälisessä omistuksessa vuosina 1934—1939. Suomen valtio teki sopimuksen The International Nickel Company Ltd:n tytäryhtiön, The Mond Nickel Companyn kanssa kesäkuussa 1934. Yhtiö ei kuitenkaan päässyt varsinaisessa työssä kuin alkuun, kun talvisota syttyi. Tosin jo perustamisvaiheessa malmilöydöstä olivat kiinnostuneita myös saksalaiset, mutta lopulta sopimusta heidän kanssaan ei tehty.³²⁴

Juutalaisten taloudellinen valta oli väitteiden mukaan suuri erityisesti Ranskassa, Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Tämä valta-asema oli korostetusti esillä toisen maailmansodan aikana, kun maat olivat eri puolella rintamalinjaa kuin Suomi. Entinen upseeri ja myöhempi lähetystöneuvos Teo Snellman kirjoitti päätoimittamassaan Vapaassa Suomessa vuonna 1940, kuinka juutalaisilla oli ollut valta Ison-Britannian rahamaailmassa jo pitkään. Sen sijaan äärioikeistolaisessa Kustaa Vaasa -lehdessä kirjoitettiin vuonna 1941, kuinka Isossa-Britanniassa oli muutettu hallitusta. Lehden väitteiden mukaan kyseessä oli juutalaisten halujen mukainen tapahtuma – olihan maa riippuvainen juutalaisesta rahasta. Toisaalta juutalaiset olivat Tapparamiehen mukaan kääntyneet katolilaisiksi tai evankelisiksi ja sitten tehneet näille kirkkoille suuria rahalahjoituksia, ja siksi nämä kirkot eivät olleet uskaltaneet kertoa juutalaisten turmelevasta vaikutuksesta kristikuntaan. Ilmeisesti kyseessä olivat ne ”juutalaisten likaisenpuoleiset kädet”, joista rovashti Kaarlo Kares kirjoitti Herättäjä-lehden kolumnissaan: hän puhui kaikesta, mikä oli turmiollista ja pahaa.³²⁵ Juutalaisten väitetyt moninaiset keinot hallita maailmaa tulivat hyvin esiin näissä kirjoituksissa. Snellman kuului Suomen kansallissosialisteihin, joten hänen näkemyksensä selittyivät tällä. Sen sijaan Kareksen mielipiteiden taustalla lieenee ollut hänen pelkonsa siitä, että kansainvälinen juutalaisuus olisi uhka kristinuskolle, ja näin hän yhdisti ajatukseensa ulkomalaisista julkaisuista lukemiaan väitteitä juutalaisten erilaisista teoista.

³²⁴ Autere–Maijala 1989, 26–40; Vuorisjärvi 1990, 24–26; Warma 1989, 224.

³²⁵ Lainausta Herättäjä 17.6.1932, 1: ”Nyt”; Vapaa Suomi 2/1940, 1 T. S. [Teo Snellman]: ”’Kansatalous’ ja kansallinen talous”; Kustaa Vaasa 12/1941, 12 Gunnar Lindqvist: ”Juutalaiset Englannin maailmanvallan anastajina”; Tapparamies 5/1933, 14: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama III. Ks. myös Kustaa Vaasa 5/1942, 61 Jääkäri: ”Lyhyesti sanottuna”.

Juutalaisten valta Ranskassa oli Rintamamiehessä kirjoittaneen nimimerkki T. P.:n mukaan suuri. Kirjoittajan mukaan juutalaiset hankkivat vallan ensin talouselämässä ja sen jälkeen politiikassa. Juutalaisista rahanrikkaista etenkin Rotschildin asema Ranskassa oli kansallissosialistien mukaan kiistanalainen; hänen asemaansa uhkasivat vain toiset juutalaiset. Eriteltyään juutalaisten huijauksia kirjoittaja totesi ratkaisun ongelmaan: piti asettua jyrkkään vastarintaan juutalaisten pyrkimyksiä kohtaan ja estää heitä tekemästä valloituksiaan.³²⁶

Oliko Suomessa taloudellista juutalaisvastaisuutta?

Suuri osa aikakauslehdistöistä ei ottanut lainkaan kantaa juutalaisten liikemiestapoihin tai heidän väitettyyn haluunsa saada maailmantalous hallintaansa.³²⁷ Tämä päti myös lehtiin, jotka muuten kyllä olivat julkaisseet juutalaisia koskevia kirjoituksia, kuten Suomen Kuvalehti tai Herättäjä. Myös armeijan ja suojeluskuntien lehdistä moni jätti aiheen käsittelemättä. Mitä ilmeisimmin suurinta osaa lehdistä ei kiinnostanut tämä aihepiiri: juutalaisia oli Suomessa vähän, ja ajatus heillä olevasta suuresta taloudellisesta vallasta ei tuntunut uskottavalta. Niissä piireissä, joissa esiintyi taloudellista juutalaisvastaisuutta, uskottiin myös ajatukseen juutalaisten maailmanvalloituspyrkimyksistä.

Talousnäkökulmaan liittyviä juutalaisvastaisia kirjoituksia esiintyi siis lähinnä äärioikeistolaisissa ja kansallissosialistisissa lehdissä. Muutamia poikkeuksia, jotka tutkimusajankohtanani esiintyivät, eivät ole niin merkittäviä, että ne muuttaisivat tätä yleiskuvaa. Tällainen poikkeus oli esimerkiksi rovasti K. R. Kareksen Kotimaassa julkaistu kirjoitus, jossa hän syytti juutalaisia elokuvateollisuuden kautta tapahtuneesta vaikuttamisesta.

Uskonnollisissakin lehdissä arvosteltiin jonkin verran juutalaisten taloustapoja. Kotimaa-lehden toimitussihteeri Verner Louhivuori oli syvästi huolissaan siitä, että juutalaiset valloittaisivat Suomen elinkeinoelämän, yliopistojen opiskelupaikat ja sanomalehdet. Hänen väitteissään, samoin kuin pastori Antti J. Pietilänkin väitteissä, näkyi huoli juutalaisten oletetusta maailmanval-

³²⁶ Rintamamies 44/1941, 11–12 T. P.: ”Maailmanvalloittajan puuhia”.

³²⁷ Tämä tutkimustulos perustuu läpikäymääni aikakauslehdistöön, joka kokonaisuudessaan löytyy lähde-luettelosta.

loitushalusta, johon myös talouselämän haltuunoton arveltiin kuuluvan. Louhivuori ja Pietilä olivat molemmat kantaottavia kirjoittajia, joista erityisesti jälkimmäinen oli matalakirkollisine näkemyksineen monesti eri mieltä kirkon johdon kanssa. Louhivuori puolestaan puolusti juutalaisia ja heidän oikeuksiaan myöhemmissä kirjoituksissa, joten hänen kohdallaan voi vuonna 1920 esiin tullutta huolta pitää lähinnä ylireagointina maailman tilanteeseen, Suomen oloihin ja juutalaisten kansalaisoikeusasiaan.

Äärioikeiston kirjoituksissa juutalaista talouselämää vastaan esitettiin lukuisia syytöksiä, joissa keskeistä oli ajatus juutalaisten pyrkimyksestä maailmanvalloitukseen ja myös talouselämän täydelliseen hallintaan. Tässä tarkoituksessa juutalaisten väitettiin muun muassa hallitsevan maailman valtioita lainojen avulla, omistavan jopa 80 prosenttia maailman kultavarannosta sekä hallitsevan sanomalehtiä ja elokuvia. Lainojen avulla tapahtuva hallinta – lainojen esimerkiksi väitettiin olevan iilimatoja, joita valtiot eivät kuitenkaan halunneet poistaa valtioruumiistaan – oli juutalaisvastaisuuden keskeisiä väitteitä; juutalaisten toiminnasta ei ollut todisteita, mutta kun asiaa toisteltiin useissa eri kirjoituksissa ja erityisesti kun viestiä vahvistettiin ulkomaalaisilla kirjoituksilla ja auktoriteeteilla, ne muuttuivat kirjoittajille totuudeksi. Suuressa osassa kirjoituksia ei kuitenkaan ollut tekijätietoja, joten kattavaa kuvaa taloudellista juutalaisvastaisuutta sisältävien kirjoitusten tekijöistä ei voi saada. Toisaalta Niilo Pärnänen, Ilmari Nissinen, Aarne Haapakoski ja Martti Löfberg tekivät juutalaisista lähinnä stereotyyppisiksi tulkittavia hahmoja, joten heitäkään ei voi suoranaisesti pitää juutalaisvastaisina. Monissa matkakertomuksissa, esimerkiksi Eino Railolla ja K. S. Laurilalla, juutalaiset liikemiehet olivat sivuosassa.

Väite juutalaisten vallasta lehdistössä sai äärioikeistossa vastaavanlaisen auktorisoinnin ulkomaalaisten lähteiden avulla. Suomalaisista lehdistä hyökättiin erityisesti Helsingin Sanomia ja Suomen sosialidemokraattia vastaan: ensimmäistä syytettiin liberaalisuudesta ja liiallisesta ymmärtäväisyydestä ja jälkimmäistä siitä, että se toisti juutalaisen kommunismin väitteitä eikä tuonut esiin juutalaisten osuutta eri uutisissa. Juutalaiset olivat kansallissosialistien mielestä saaneet työläiset ja köyhälistön ajamaan näiden periaatteellisen vastustajan, kapitalistin, asiaa: juutalaiset itse olivat suurimpia kapitalisteja ja samaan aikaan sosialismin ja kommunismin johtajia.

Äärioikeisto arvosteli mielellään juutalaista kauppiashenkeä, jonka sanottiin pitävän sisällään huijausta, huonoa laatua ja salamyhkäisyyttä. Erityisenä huolenaiheena oli se, että tämä kauppiastapa näytti tarttuvan myös suomalaisiin kauppiaisiin, joita muuten pidettiin rehellisinä, siis täysin juutalaisten vastakohtina. Juutalaiset kauppamiehet harjoittivat äärioikeiston mukaan ”hinta- ja voittoperiaatteen vääristelyä” sekä epäoikeutettujen voittojen keruuta. Väitteiden mukaan he sotkivat Helsingin Heikinkadulla kristittyjen kilpailijoiden liikkeiden ikkunoita ja kärkeistyimpien väitteiden mukaan jopa tekivät hakaristejä omien liikkeidensä ikkunoihin saadakseen sympatiaa. Työrintamassa julkaistussa yleisönosastokirjoituksessa tiivistettiin koko juutalaisen kauppiaskulttuurin väitetty heikkous: juutalaiset kauppiaat huutelivat kadulla houkutelakseen asiakkaita, he heiluttelivat käsiään ja käyttäytyivät täysin epäsuomalaisesti, mikä lieneekin ollut äärioikeistolaisille se kaikkein vastenmielisin asia.

Myös esimerkiksi Ruotsissa esiintyi vastaavanlaista talouskysymyksiin keskittynyttä juutalaisvastaisuutta. Maissa, joissa juutalaiskauppiaita oli enemmän kuin Suomessa, tilanne oli toinen: niissä toimenpiteet saattoivat jopa muuttua puheista teoiksi, kuten Unkarissa ja Puolassa toisen maailmansodan alla.

Taloudellista juutalaisvastaisuutta sisältävien kirjoitusten suhteen 1930-luku oli selkeä huippu-kausi. Se johtui paitsi lamasta, josta myös syytettiin juutalaisia, myös siitä, että kansallissosialistista propagandaa, jossa varoitettiin kansainvälisen juutalaisen vaarallisuudesta kaikille valtioille, hyödynnettiin myös suomalaisissa kirjoituksissa.

Juutalaiset kauppamiehet koettiin äärioikeistossa suureksi uhaksi suomalaisille kauppiaille, Suomelle ja Suomen talouselämälle. Tällä kertaa Suomen juutalaisiakin pystyttiin konkreettisesti syyttämään, sillä Suomessa asuneet juutalaiset olivat pääasiassa nimenomaan kauppiaita. Pelko juutalaisen kauppiashengen ja myös juutalaistyyllisen, elävämmän myyntityylin leviämisestä suomalaiskauppiaiden keskuuteen oli äärioikeiston piirissä suuri. Tämä liittyi kuitenkin pitkälti heidän joukossaan tunnettuun laajempaan pelkoon juutalaisten maailmanvalloituspyrkimyksistä. Taloudellisista kysymyksistä oli joka tapauksessa hyvä kirjoittaa juuri yllä mainitusta syystä. Kauppiasjuutalaiset olivat usein ainoat juutalaiset, jotka tavalliset ihmiset Suomessa näkivät.

Äärioikeiston mielipiteet eivät kuitenkaan levinneet laajalle eikä niitä tiettävästi otettu huomioon esimerkiksi Suomen virallisessa politiikassa. Nähdäkseni äärioikeisto käytti taloudellisia kysymyksiä juutalaisvastaisuudessaan siksi, että se omaksui vaikutteensa ulkomailta, erityisesti Saksasta. Äärioikeisto korosti kaikkia erilaisia juutalaisten oletettuja vikoja ja heikkouksia sekä sovelsi ulkomaalaisista julkaisuista saatuja väitteitä osin Suomen oloihin sopivammiksi. Suomalainen taloudellinen juutalaisvastaisuus oli keskieurooppalaista perua; siinä kuten muussakaan suomalaisessa juutalaisvastaisuudessa ei näkynyt venäläistä pogromi-perinnettä, vaan taustalla oli keskieurooppalainen ja nimenomaan saksalainen juutalaisvastaisuuden perinne, joka huipentui kansallissosialistien valtaannousun myötä. Sekä suomen- että ruotsinkieliset laativat kirjoituksia, joissa esiintyi taloudellista juutalaisvastaisuutta. Kieliryhmien välistä eroa asiassa ei voi osoittaa, koska sitä ei kirjoitusten perusteella ollut. Taloudellista juutalaisvastaisuutta sisältäviä kirjoituksista suurin osa oli 1930- ja 1940-luvuilta eli ajalta, jolloin äärioikeisto oli saanut vaikutteita Saksan kansallissosialismista.

5 JUUTALAISET JA BOLŠEVISMI

Juutalaiset yhdistettiin tutkimusajankohtanani usein kielteisesti bolševikkeihin. Erityisesti äärioikeiston piirissä esiintyi väite kommunismin juutalaisesta syntyperästä, mutta myös muilla tavoilla esitettiin samaa. Väite on kuitenkin kiistetty monissa tutkimuksissa, mutta se on elänyt meidän päiviimme asti.

Rinnastus syntyy 1910—1920-luvulla

Monet suomalaiset ja suomensukuiset kertoivat vaiheistaan Neuvosto-Venäjällä ja Neuvostoliitossa tutkimusajankohtanani. Melko pian bolševikkien valtaannousun jälkeen levisivät Suomeenkin ensimmäiset huhut, joissa juutalaiset nimettiin erityisen innokkaiksi bolševikeiksi. Pian Suomen sisällissodan jälkeen ilmestyivät sekä kenraali Paul von Gerichin³²⁸ muistelmateos *Punainen sotajoukko. Suomalaisen upseerin muistiinpanoja Venäjän vallankumouksesta* että liikemies Reino Volasen³²⁹ nimettömänä julkaistu *Punaisessa Pietarissa Suomen kansalais-sodan aikana. Erään suomalaisen taiteilijan havaintoja ja muistiinpanoja*. Von Gerichin muistelmissa juutalaiset esiintyivät ajurina ja hotellinpitäjänä: ajuri oli ”kauhistuttavan likainen” ja hotelli ”epäilyttävä”. Ajuri oli matkan aikana kertonut ”koko poliittisen uskontunnustuksensa”: vallankumous tulisi pian ja juutalaisissa oli Venäjän tulevaisuuden toivo. ”Valitettavasti on näiden sukkeliä poikien tiedoissa usein perää, ja siksi minä levottomuudella odotin nousevaa päivää”, von Gerich kommentoi. Toisaalta von Gerich totesi toisessa yhteydessä, että tsaarien aikaisen Venäjän valtaistuinta pitivät yllä myös juutalaisvainot. Volanen sen sijaan oleskeli vallankumouksen jälkeisellä Venäjällä ja joutui toteamaan von Gerichin oletuksen oikeaksi, sillä komissaarit olivat Volasen mukaan juutalaisia. Volanen mielestä hänen tapaamansa komissaari oli il-

³²⁸ Paul von Gerich (1873–1951) kirjoitti ylioppilaaksi 1892 ja kävi tämän jälkeen Haminan kadettikoulun. Hän teki Venäjän armeijassa uran, joka päättyi eroamiseen terveydellisiin syihin vedoten everstin arvoisena lokakuussa 1917. Hän toimi valkoisen Suomen armeijassa sisällissodan aikana ja sen jälkeen armeijan ja suojeluskuntien tehtävissä mm. piiriesimiehenä aina vuoteen 1928, jolloin hän siirtyi reserviin kenraaliluutnanttina. Myllyniemi 2004, 208–209.

³²⁹ Reijo Volanen (s. 1890) työskenteli näyttelijänä ja autokauppijana. Hän suoritti lauluopintoja vuosina 1916–1918 Pietarissa. Hän oli Suomen sisällissodan jälkeen Kotkan teatterin johtaja. Immonen 1987, 593.

meisesti tyypillinen kansansa edustaja: ”Juutalainen, inhoittavinta lajia. Pikimusta, kihara tukka, mustat silmät, raaka suu ja omituista kyllä, lattea nenä.”³³⁰ Volasen edellä oleva kommentti juutalaisen ulkonäöstä oli tyypillinen rasistissävyinen huomio, joita näki monissa muissakin kirjoituksissa. Vastaavia ulkonäköhuomioita oli myös von Gerichillä, mutta hän esitti lisäksi, että ajurin antamat tiedot maansa tulevaisuudesta saattoivat hyvinkin pitää paikkansa, koska ajuri oli juutalainen ja juutalaisilla oli hyvät sisäpiiritiedot. Ajuri kertoi tietonsa von Gerichille ennen vallankumousta, mutta itse muistelmateos ilmestyi sen jälkeen.

Vuonna 1919 ilmestyi puolestaan nimimerkki Kansalaisen eli Aarno Maliniemen³³¹ kirjanen *Mitä on Bolshevismi*. Kirjan kustantajana oli alkujaan punavankeihin suunnattua propagandaa varten perustettu Kirkollis-Kansallinen Valistustoimisto. Maliniemi kirjoitti kirjassaan nimenomaan puolueen johdosta, jonka jäsenistä ”miltei kaikki... niin Venäjällä kuin muuallakin ovat juutalaissyntyisiä”. Juutalaisten heikkouksiin kuului Maliniemestä se, että

”haluamatta mitenkään hyökätä juutalaisten kimppuun, voimme kuitenkin muistaa, että monilla tämän rodun jäsenillä on erikoinen kyky elää varsinaista työtä tekemättä toisten ihmisten kustannuksella ja heitä petkuttaen. Ei näin ollen liene pelkkä sattuma, että pääbolshevikit ovat juutalaisia.”³³²

Maliniemen näkemykset juutalaisbolševikkien asemasta sekä juutalaisen rodun ominaispiirteistä olivat rasistisia mutta eivät mitenkään ainutlaatuisia. Ne ovat tyypiltään vainoharhaisia mutta eivät harhamallisia.

Eero Kuparisen tutkimuksessa Maliniemen kirja on esimerkkinä suomalaisesta bolševismin ja juutalaiset yhdistävästä kirjallisuudesta. Kuparisen mukaan juutalaisten suuri määrä bolševismin johdossa – L. D. Trotski muun muassa Puna-armeijan johdossa, Lev Kamenev, Grigori Zinovjev ja Karl Radek – leimasi Suomessa näkemyksiä vallankumouksen luonteesta. Lisäksi vuoden 1918 sisällissota väritti mielipiteitä. Kari Immosen väitöskirjan mukaan juutalaiset eivät kuiten-

³³⁰ Lainaukset von Gerich 1918, 3 ja Nimetön 1918, 102; von Gerich 1918, 38; Nimetön 1918, 96.

³³¹ Aarno Maliniemi (1892–1972), alkujaan Malin, kirjoitti ylioppilaaksi 1911 ja väitteli filosofian tohtoriksi 1925. Vuosina 1945–1960 hän työskenteli kirkkohistorian professorina. Tätä ennen hän oli työskennellyt eri tieteellisissä kirjastoissa ja 1930–1945 Helsingin yliopiston kirjaston kotimaisen osaston johtajana. Professorimatrikkeli 1918–1996; Pirinen 1962.

³³² Kansalainen 1919, 14; Immonen 1987, 383.

kin muodostaneet keskeistä osaa Neuvostoliittoa käsitelleessä kirjallisuudessa maailmansotien välisen ajan Suomessa. Immosen mukaan maailmansotien välisen ajan Neuvostoliittoa käsitelleistä tietokirjoista ja muistelmista vajaassa viidesosassa ja kaunokirjallisuudesta noin neljäsosassa käsiteltiin juutalaisten ja Neuvostoliiton tai bolševismin välistä suhdetta.³³³ Venäjän vallankumous ja Suomen sisällissota selvästi lisäsivät käsitystä Neuvostoliitosta levinneestä vasemmistolaisuudesta, joka koettiin ”juutalaiseksi”, kuten Kuparinen perustellusti esittää. Vaikka juutalaisten lukumäärä Neuvostoliiton johdossa oli ajoittain hyvinkin suuri verrattuna heidän suhteelliseen osuuteensa maan väkiluvusta, ei heillä kuitenkaan missään vaiheessa ollut enemmistöasemaa.

Väitteet juutalaisten suuresta lukumäärästä sekä bolševistisen puolueen että Neuvostoliiton johdossa olivat toistuva teema aikalaiskirjoituksissa. Professori Benjamin Pinkus toteaa kuitenkin tutkimuksessaan *The Jews of the Soviet Union* (1988), että tämä väite oli väärä: esimerkiksi Neuvosto-Venäjän/Neuvostoliiton bolševistisen puolueen jäsenistä juutalaisten osuus oli suurimmillaankin vain 5,2 prosenttia vuonna 1922. Puolueen keskuskomitean jäsenistä oli huhtikuussa 1917 juutalaisia kolme yhdeksästä ja saman vuoden elokuussa kuusi 21:stä. Vuonna 1918 luku oli neljä 14:stä ja vuonna 1921 viisi 25:stä. Vuonna 1939 puolueen johdossa oli 11 juutalaista täysjäsentä ja kolme kandidaattia eli 10 prosenttia kaikista.³³⁴

Politybyroon jäsenistä oli juutalaisia 23–37 prosenttia aina vuoteen 1925 asti, mutta kun puolueen oppositio poistettiin, ei yhtäkään juutalaista jäänyt joukkoon. 1930-luvulla sen sijaan politybyrossa oli juutalainen Lazar Kaganovitš. 1930-luvun puhdistuksissa moni juutalainen katosi puolueen ja sihteeristön tärkeiltä paikoilta, mutta Pinkuksen mukaan syynä ei ollut juutalaisuus vaan valtapolitiikka. Neuvostoliiton parlamentissa juutalaisia oli 4,1 prosenttia vuonna 1936. Puna-armeijan johdossa heitä oli enimmillään 4,6 prosenttia vuonna 1926. Väestölaskennan mukaan juutalaisia oli Neuvostoliitossa 2 431 000 vuonna 1923, 2 680 823 vuonna 1926 ja

³³³ Kuparinen 1999, 271–273; Immonen 1987, 188–189, 236. Suomen Suojelusliitto, joka toimitti lehdille kaikenlaista Neuvostoliiton ja bolševistien vastaista propagandaa, ei kuitenkaan yhdistänyt kirjoituksiinsa juutalaisia bolševikkeihin. Juutalaisten asemasta Neuvostoliiton johdossa kertoi ainoastaan eräs Kellomäen Venäjän-pakolaisten internointileirillä haastateltu. Raportti no. 33, 31.5.1921, laatinut O. Leppihuhta, Kansio 1, Suomen Suojelusliitto, KA.

³³⁴ Pinkus 1988, 77–80.

3 020 000 vuonna 1939.³³⁵ Kuten yllä olevista luvuista voi nähdä, ei juutalaisten osuus missään vaiheessa ollut niin suuri kuin monissa 1920- ja 1930-lukujen kirjoituksissa väitettiin. Vaikka juutalaisten osuus hallinnossa ja bolševistisessä puolueessa olikin suurempi kuin heidän osuutensa Neuvostoliiton väestöstä, ei lukumäärä ja osuus koskaan saavuttanut enemmistöä millään tasolla.

Useissa tutkimuksissa todetaan, että väite juutalaisten keskeisestä roolista bolševikkivallankumouksessa henkilöityi L. D. Trotskin keskeiseen asemaan. Trotski johti puna-armeijaa ja organisoï – eräiden tutkijoiden väitteiden mukaan – koko lokakuun vallankumouksen. Trotskin isä kuului porvaristoon, ja poika teki selkeän eron menneisyyteensä olemalla kiihkeä bolševikki. Peter Neville puolestaan katsoo, että Venäjän voimakas juutalaisvastaisuus ajoi monia nuoria juutalaisia radikaalien ryhmien, kuten bolševikkien, jäseniksi. Trotski kuului samaan ryhmään monien muiden vasemmistijohtajien kanssa sikäläkin, että hän oli lähtöisin vauraasta keskiluokkaisesta perheestä. Vaikka monien ulkomaalaisten silmissä Neuvostoliiton vallankumous ja sen jälkeinen maa olivat juutalaisvallan symboleja, oli tavallisen rivineuvostojuutalaisen elämä kaikkea muuta kuin onnellista. Eräs bolševikkien ensimmäisistä toimista oli heidän hyökkäyksensä pikkuporvareita vastaan, ja moni juutalainen kuului juuri tähän ryhmään. Lisäksi Neuvostoliitossakin oli juutalaisvainoja, sillä Stalin oli itse hyvin juutalaisvastainen. Itse asiassa Aleksandr Kerenskin johtama väliaikainen hallitus oli paljon myönteisempi juutalaisten kannalta kuin bolševikkihallinto, sillä olihan se antanut juutalaisille kansalaisoikeudet ja äänioikeuden.³³⁶

Venäjän lokakuun vallankumouksen jälkeen juutalaisvastaiset piirit saivat uuden asean käyttöönsä, kun huhut bolševikkien juutalaisuudesta levisivät Eurooppaan ja Amerikkaan. Paul Johnson on sitä mieltä, että väitteet Venäjän bolševikkien juutalaisuudesta saivat Yhdysvallat muuttamaan siirtolaispolitiikkansa tiukemmaksi ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Lisäksi muun muassa Winston Churchill oli vakuuttunut, että tiedot juutalaisten keskeisestä roolista ja vahvasta asemasta uudessa neuvostojohtoisessa maassa pitivät paikkansa. Hän myös uskoi, että

³³⁵ Pinkus 1988, 80–84, 89–90.

³³⁶ Johnson 1987, 451–455; Neville 1999, 5; Bermant 1977, 160, 167, 169, 171; Gartner 2001, 292; Gay 2002, 35; Gordon 2001, 23; Lundgren 2002a, 207.

sionismi oli juutalaisten vastaus kommunismille. Pitäessään puhetta alahuoneelle vuonna 1922 hän ilmoitti pyrkivänsä pitämään Palestiinan tyhjänä bolševistisesta roskaväestä, koska maa oli tärkeä strateginen keskus Isolle-Britannialle.³³⁷

Neuvostoliiton juutalaisista kirjoitettiin suomalaisissa maantieteen oppikirjoissa maan muiden kansallisuuksien joukossa kuitenkin muistuttaen, että maassa asui enemmän juutalaisia kuin missään muualla. Juutalaisten määrää kuitenkin liioiteltiin, sillä Viljo Tolvasen³³⁸ *Kansakoulun maantiedossa* kerrottiin 1927, että juutalaisia olisi Neuvostoliitossa kymmenen miljoonaa. Tolvasen väite oli täysin pohjaa vailla, sillä Nora Levinin tutkimuksen mukaan Neuvostoliitossa oli vuonna 1926 noin 2,7 miljoonaa juutalaista.³³⁹ Neuvostoliiton juutalaisista ei kerrottu kovinkaan paljon oppikirjoissa, huolimatta siitä, että maassa oli Puolan ohella suurin juutalaisväestö ja että aiheesta kirjoitettiin paljon lehdissä. Ilmeisesti syynä oli se, ettei Neuvostoliiton maantieteestä yleensä kirjoitettu kovin paljoa.

Niilo Pärnäsen nimimerkillä Olli Karila julkaisemassa romaanissa *Maanalaiset. Seikkailuroomaani kapinahankkeiden vakoilusta* seikkailtiin ympäri maailmaa tuhoamassa bolševikkien aikeita. Kirja oli ensimmäinen suomalainen maailmanvallankumousromaanin. Kirjan suomalais-sankari pääsi mukaan bolševikkien maailmankongressiin, jossa piti myös puheen. Huolimatta siitä, että paikalla oli edustajia monista maista, kokouksella oli yhtenäinen leima: ”sen loivat juutalaiset, joita oli edustajina kaikista maista, oppineita ja oppimattomia, kaikki vuolaita puhumaan, kiihkeitä ja sairaalouden yksipuolisen teräviä”.³⁴⁰ Toimittaja Uno Hirvosen nimimerkillä Simo Penttilä kirjoittamassa romaanissa *Hänen ylhäisyyteensä lemmitty* eräs henkilö huomautti, että ”Pankkiiri Demidov on minun mielestäni ryssä ja juutalainen, ja minä inhoan sekä ryssiä

³³⁷ Johnson 1987, 459; Cohen 1985, 52, 54–55, 102; Gartner 2001, 293.

³³⁸ Viljo Tolvanen (s. 1887) kirjoitti ylioppilaaksi 1906 ja väitteli filosofian tohtoriksi 1925. Hän teki lukuisia opintomatkoja Euroopan eri maihin. Tolvanen työskenteli maantieteen ja biologian opettajana 1910–1920 ja uudelleen vuodesta 1932 alkaen. Vuosina 1919–1932 hän työskenteli Otavan maantieteen tietokirjojen toimittajana. Oppikoulujen opettajat 1955.

³³⁹ Tolvanen 1927, 115; Levin 1988, 155. Ks. myös Aro–Rosberg 1921, 63; Aro–Rosberg 1929, 70; Aro–Rosberg 1941, 83, 89; Aro–Rosberg–Poijärvi 1937, 71; Hänninen 1924a, 144, 155; Hänninen 1925, 177; Hänninen 1930, 177; Hänninen–Kivirikko 1924, 117, 123; Jotuni 1921a, 159; Jotuni 1930a, 81; Jotuni 1930b, 80.

³⁴⁰ Karila 1919, 276; Immonen 1987, 218.

että juutalaisia”. Antti Hintikan nimellä Johannes Rautakoura julkaisemassa kirjassa *Tsaari Kyriilin sotaretki Karjalaan* todettiin, että Suomi oli alennustilassa, koska vasemmisto oli juossut sellaisten ”j u u t a l a i s t e n muukalaisten kuin Marxin, Lassallen ja Engelsin haaveiden jälessä”.³⁴¹ Eino I. Parmasen³⁴² romaanissa *Kommunismen lumoissa* (1927) esiintyy juutalainen tutkintatuomari. Tarinassa juutalainen raivostuu suomalaiselle valkoiselle vapaaehtoiselle, joka ei alistu uhkailujen edessä. Parmanen loi komissaari Mooses Krumsteinista hyvin stereotyyppisen hahmon. Se, että Krumstein oli noussut mahtavaan asemaan vallankumouksen myötä, ei ollut parantanut hänen habitustaan tai makuaan, sillä hän käyttäytyy tarinassa aivan kuten vieraansa-kin, rahvaanomaisesti.³⁴³ Kaikille neljälle juutalaiset olivat pikemmin käyttökelpoista roistomateriaalia kuin jonkinlaisia rotutyyppejä. He kuitenkin pohjasivat juutalaisensa tunnetuiksi oletettuihin tyyppeihin, joiden he olettivat olevan tuttuja lukijoilleen. Silti nimenomaan Pärnäsen tyyppi on selvä karikatyyri, joka sopi seikkailuromaanisiin hyvin.

Juutalaisbolševikeista tehtiin myös pilaa. Naurua ja rakkautta -lehdessä kerrottiin vuonna 1929 omaisuudenjaosta ”bolshevikiassa”. Kain suostui kunnan kommunistisen periaatteen mukaisesti jakamaan omaisuuttaan tiettyyn rajaan asti köyhän naapurinsa Aaronin kanssa. Hevosen ja lehmän Kain olisi antanut muttei kanaa – syynä oli se, että Kainilla ei tosiasiasa ollut kahta lehmää tai hevosta mutta kaksi kanaa hänellä kylläkin oli.³⁴⁴ Kaikki juutalaiset eivät piloissakaan kuitenkaan olleet bolševikkeja, minkä todisti puolalainen Isaskar, joka armeijassa ollessaan vihasi kommunisteja niin, ettei halunnut edes nähdä niitä. Tämä kuitenkin haittasi hänen tehtävänsä, Puolan ja Neuvostoliiton välisen rajan vartiointia.³⁴⁵

³⁴¹ Penttilä 1923, 8; Rautakoura 1930, 170.

³⁴² Eino Parmanen (1879–1943) kirjoitti ylioppilaaksi 1900 ja työskenteli muun muassa Imatran yhteiskoulun opettajana 1913–1918 ja etsivän keskuspoliisin Sortavalan osaston päällikkönä 1919–1926. Kuka kukin oli 1961.

³⁴³ Parmanen 1927, 23–25, 63–67.

³⁴⁴ Naurua ja rakkautta 6/1929, 9.

³⁴⁵ Pilajuttuja ja piirroksia 83 (1925), 61: ”Puolan armeijassa”.

Kirkkoherra Eevertti Pärnänen³⁴⁶ muistelmateos *Bolshevikit. Silminnäköjen havaintoja ja mietteitä* ilmestyi vuonna 1922. Kirjasta otettiin huomattavan suuri, 10 000 kappaleen painos. Pärnäsen muistelmien mukaan juutalaiset johtivat isänmaatonta kommunistista vallankumousta, koska juutalaisilla ei ollut ollut isänmaata sitten Raamatun aikojen. Juutalaiset eivät viljelleet maata vaan osallistuivat liike-elämään tai olivat sivistyneistöammateissa. Juutalaisten päämääränä oli Pärnäsen mielestä kansojen alistaminen, ja tähän päämäärään he pyrkivät toisaalta kapitalismin ja toisaalta bolševismin kautta. Tsaarinvallan aikaan Venäjällä asui puolet maailman juutalaisista sarron alaisina, ja siksi he olivatkin Pärnäsen mielestä kaikkein innokkaimpia vallankumouksellisia. Juutalaiset ”hämäsivät” hänen mukaansa sekä kapitalismilla että kommunismilla: ensin mainitussa kutsumalla liikeyrityksiään ”kansallisiksi”, jälkimmäisessä käyttämällä sellaisia sanoja kuin ”kansankomissaari” ja ”köyhälistödiktatuuri”. Hänestä juutalaiset olivat vallanneet avainpaikat Neuvosto-hallinnossa ja heillä oli yltäkylläinen asema samaan aikaan, kun kansa näki nälkää. Saavuttaakseen muissakin maissa saman aseman kuin Venäjällä juutalaiset pyrkivät Pärnäsen mukaan levittämään eripuraisuutta ja tuhoamaan isänmaallisuuden tunnetta. Pärnäsen mukaan ”Maailman bolshevistisen kumousliikkeen aivoina on kansainvälinen juutalaisuus. Bolshevismien valtaanpääsy merkitsee kansallisen itsemääräämisoikeuden menettämistä ja isänmaan tuhoa.” Siperiassa vallankumouksen aikaan ja sen jälkeen asunut Toivo Koivisto syytti hänkin juutalaisia keinottelusta ja tavallisten ihmisten riistämisestä.³⁴⁷

Kari Immosen mukaan Pärnäsen kirja antoi huomattavan kurjan kuvan Neuvostoliiton tilanteesta. Aarno Maliniemi oli tehnyt aloitteen Pärnäsen kirjan julkaisemisesta – näin näiden kahden kirjoittajan pyrkimykset yhtyivät. Kirjan suuri painos johtui ylimitoitetuista odotuksista, sillä sen menekki oli huono.³⁴⁸ Pärnänen oli lähdeaineistossani ensimmäinen suomalainen kirjailija,

³⁴⁶ Eevertti Pärnänen (1881–1958) kirjoitti ylioppilaaksi 1901 ja sai pappisvihkimyksen 1906. Hän työskenteli kappalaisena Inkerissä vuosina 1907–1915 ja kirkkoherrana mm. Markkova-Järvisaareissa 1915–1919, Uudellakirkolla 1925–1941 ja Janakkalassa 1941–1953. Lisäksi hän oli Äyräpään rovastikunnan lääninrovasti 1938–1941. Hän oli puoluekannaltaan kokoomuslainen. Aikalaiskirja 1941; Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien ja papiston matrikkeli 1953; Suomen kirjailijoita 1917–1944.

³⁴⁷ Pärnänen 1922, 94–99; Koivisto 1929, 17–19, 26–27. Pärnäsen kirjasta ilmestyi arvostelu mm. Ylioppilaslehdessä, jossa ei kuitenkaan otettu kantaa kirjan väitteisiin juutalaisten asemasta. Sen sijaan kirjoittaja katsoi, että suomalaisten tuli olla kiitollisia juutalaiskomissaareille, kun nämä tapattivat ”nälällä ja kiväärillä” niin paljon venäläisiä. ”Kuta vähemmän ryssiä, sitä vähemmän vihollisia.” Ylioppilaslehti 18/1922, 239 Stylus: [kirja-arvioita].

³⁴⁸ Immonen 1987, 146, 171, 383–384; Karemaa 1998, 174.

joka teki juutalaisista syypäitä Neuvosto-Venäjän huonoon tilanteeseen. Pärnäsen mielipiteet olivat selkeän juutalaisvastaisia.

Juutalaisvastaisuus näkyi myös Pärnäsen kirjoituksessa ”Bolshevistinen agitatsioni” vuodelta 1929. Neuvostoliitossa hallitsi hänen mukaansa nimeämätön ”juutalainen kauppanero”, jonka johdossa olivat myös kaikki maan sanomalehdet. Tämä oli muun muassa hiljentänyt ihmiset asettamalla näiden suuhun ”leipäsuitset”; toisin sanoen tämä oli hiljentänyt vastustajat elintarvikemonopolilla.³⁴⁹ Pärnäsen ei nimennyt kyseistä juutalaista: voikin olettaa, että kyseessä oli pelkästään propagandatarkoitukseen luotu henkilö, jolla hän pyrki pelottelemaan lukijoitaan. Pärnäsen kirjoitus olikin ainoa, jossa väitettiin Neuvostoliiton olevan yhden nimeämättömän juutalaisen hallinnassa; muissa kirjoituksissahan kerrottiin, että johdossa on joukko juutalaisia.

Juutalaisten vaikutus oli kirkkoherra J. W. Wartiaisen mukaan kasvanut nimenomaan Ranskan suuren vallankumouksen jälkeen. Liberalismin lipun alla heidän ammattinsa, koronkiskonta, oli näyttänyt luvalliselta. Wartiaisen väitti, että juutalaisten oppeihin kuului muun muassa, että kirkko oli erotettava valtiosta ja että sitä oli kaikin tavoin vainottava, että työmiehet oli pidettävä kurissa alhaisilla palkoilla ja vähäisellä koulutuksella sekä että turmelusta ja rikkinäisyyttä oli levitettävä laajoihin piireihin. Liberalismi vaikutti kuitenkin vain ylempiin ja keskiluokkaan, joten työväelle oli tehtävä oma turmeluskeino. Tähän tarkoitukseen juutalaiset loivat Wartiaisen mukaan sosialismin ja kommunismin. Juutalaiset nostattivat itsensä työväenliikkeen johtoon, ja siksi esimerkiksi Marx kirjoitti teoksensa. Näin työläiset saatiin Wartiaisen mielestä ajamaan juutalaisten tarkoitusperiä: erityisesti juutalaisten vaikutus työväenliikkeeseen näkyi vihassa kirkkoa kohtaan. Kaiken tämän toiminnan avulla juutalaiset olivat Wartiaisen mukaan koonneet rikkauksia ja köyhdyttäneet kristittyjä.³⁵⁰

Edelleen Wartiaisen jatkoi, että juutalaiset olivat keränneet huomattavasti valtaa. Venäjän ja Saksan johtajina olivat hänestä juutalaiset, samoin Intian ja Palestiinan varakuninkaina. Juutalaisten maailmanvaltakunta voitiin perustaa ainoastaan väkivaltaisen kumouksen kautta, sillä

³⁴⁹ Keski-Pohjanmaan Vartio 1/1929, 6 E. Pärnäsen: ”Bolshevistinen agitatsioni”.

³⁵⁰ Wartiaisen 1922, 17–22.

silloin kaikki kristityt saatiin pois vallasta. Näin oli käynyt esimerkiksi Venäjän vallankumouksen yhteydessä. Väitteet juutalaisten toiminnasta samanaikaisesti sekä kapitalisteina että kommunismin johtajina eivät Wartiaisesta olleet mitenkään ihmeellistä, sillä johtivathan molemmat kohti juutalaisten maailmanvaltaa. Antikristus tulisi hänestä silloin, kun juutalaisilla olisi koko maailmassa samanlainen valta-asema kuin Neuvostoliitossa.³⁵¹

Myös suomalaisilla oli Wartiaisen mielestä syytä vieroksua juutalaisia:

”Me suomalaisetkin yksinkertaisuudessamme luulemme olevamme itsenäinen kansa, emmekä huomaa, että juutalaiset jo kauan ovat hallinneet meidän henkistä elämäämme ja nykyään kommunistisen kiihoituksensa kautta uhkaavat meidän henkeämme ja kansamme ja nuoren valtakuntamme koko olemassaoloa.”³⁵²

Syrjääni Igón Mösshegin³⁵³ muistelmateos *Idän hiidenkattilassa* ilmestyi vuonna 1924. Mössheg oli palvellut tsaarin armeijassa, jossa hän oli ollut tekemisissä myös juutalaisten kanssa. Hän mainitsi erään R:n, joka oli ollut pataljoonan kanslian kirjuri. Mösshegin mukaan juutalaiset tekivät armeijassa propagandatyötä vallankumouksen puolesta mutta eivät kertoneet, että he tulisivat johtamaan maata. Mösshegin mukaan Venäjän vallankumouksen tehneet juutalaiset oli lähetetty matkaan Saksasta, ja kun kumous olisi ohi Venäjällä, panivat juutalaiset toimeen rauhattomuuksia myös Saksassa. Lähetyspastori Arnold Schalin puolestaan väitti, että ”Etevimvät bolshevikit ovat juutalaisia”, ja niinpä sitten, kun neuvostovalta kukistuisi, juutalaisia alettaisiin jälleen vainota Venäjällä.³⁵⁴ Mösshegin huomiot juutalaisten teoista olivat osin omakohtaisia, mutta hän esitti myös ajalle tyypillisiä väitteitä juutalaisten keskeisestä roolista vallankumouksen johdossa. Mössheg oli kuitenkin tutkitussa aineistossa ainoa, joka väitti vallankumousjuutalaisten tulleen Venäjälle Saksasta. Schalin sen sijaan oli huolissaan juutalaisista siksi, että hän oli pitkään ollut mukana juutalaislähetyksessä ja odotti Messiaan toista tulemistä, kun juutalaisia oli jälleen alkanut muuttaa Palestiinaan.

³⁵¹ Wartiaisen 1922, 22–25.

³⁵² Wartiaisen 1922, 25–26.

³⁵³ Igón Mössheg oli kansakoulunopettaja ja sotilaana aluksi Koltšakin armeijassa ja myöhemmin pakko-otettuna puna-armeijassa. Hän saapui Suomeen pakolaisena ja laati lukuisia kirjoituksia eri heimojulkaisuihin, kuten Suomen heimoon. Hän oli ohjelmallisesti venäläisvastainen. Immonen 1987, 585.

³⁵⁴ Mössheg 1924, 57–58, 67, 95–96; Suomen Lähetysseuran 10/1919, 174 Arnold Schalin: ”Juutalaislähetksen nykyinen asema”.

1920-luvun suomalaisissa aikakauslehdissä ei vielä juurikaan yhdistetty juutalaisia ja bolševikkeja. Bolševikeista ja heidän Suomelle muodostamastaan uhasta sen sijaan kirjoitettiin paljon. Päätoimittaja Eino Tikkanen³⁵⁵ kirjoitti Suunta-lehteen arvion useista bolševikkeja käsitelleistä teoksista, joiden joukossa oli myös Jérôme Tharaudin kirja *Kun valtikka on Juudaalla*. Teos käsittelee vuoden 1918 Unkarin vallankumousta, jossa ”bolshevikien johto oli täydellisesti juutalaisten internatsionalistien käsissä”. Tikkanen mielestä kirjan nimi oli oikeutettu ja hänen mielestään sen tiesi jokainen, joka oli seurannut Euroopan politiikkaa. Hän kuitenkin paheksui sitä, että ranskalaiset tekijät olivat painottaneet kohtuuttomasti saksalaisten merkitystä Unkarin kovassa kohtalossa. Raphael Patainin, Unkarin juutalaisten historian kirjoittajan, mukaan unkarilaiset nationalistit yhdistivät vallankumouksen jälkeen kaikki juutalaiset bolševikkeihin. Kun Miklos Horthyn johtama armeija marssi Budapestiin, siellä muun muassa tapettiin kaikki sosialistiset juutalaiset lehtimiehet.³⁵⁶ Tikkanen piti kirjan tietoja juutalaisten toiminnasta oikeina, sillä hänestä he olivat olleet vastuussa Euroopan tapahtumista (tarkoittaen maailmansotaa ja vallankumouksia). Hänen huomautuksensa kirjoittajien väärästä painotuksesta heidän syyttäessään saksalaisia oli osa ajan politiikkaa. Hänen esimerkkinsä juutalaisten tekemisistä oli otettu suoraan kirjasta, joten siitä ei voida suoraan päätellä hänen olleen juutalaisvastainen.

³⁵⁵ Eino Tikkanen (1889–1953) kirjoitti ylioppilaaksi 1907 ja suoritti filosofian maisterin tutkinnon 1914. Hän työskenteli mm. toimittajana, Suunta-lehden toimitussihteerinä ja päätoimittajana, Uuden Auran päätoimittajana 1927–1937, Uuden Suomen toimittajana ja toimitussihteerinä 1937–1953. Hän oli puoluekannaltaan kokoomuslainen. Kuka kukin oli 1961; Suomen kirjailijat 1809–1916.

³⁵⁶ Suunta 19/1924, 209 E. T. [Eino Tikkanen): ”Bolshevismia käsittelevää kirjallisuutta”; Patai 1996, 468, 470–471. Eräiden unkarilaisten vastenmielisyydestä juutalaisia ja bolševikkeja kohtaan kertoo myös Eino Railo nimimerkillä Osmo Iisalo matkakirjassaan *Kolme miestä matkalla*. Kirja ilmestyi vuonna 1921, ja siinä matkalaiset muun muassa tekevät junamatkaa kahden nuoren unkarilaisen kanssa. Näille juutalaiset olivat syypäitä kaikkeen Unkaria kohdanneeseen pahaan. Iisalo 1921, 87–94. Vastaavaa kirjoittivat myös Vaasan-Jaakkoo eli kansanedustaja Jaakko Ikola (1928), kirjailija ja kansatieteilijä Sakari Pälsi (1928) ja kirjailija Arvi Järventaus (1939). Kun kansallissosialistit nousivat valtaan Saksassa, kerrottiin Ajan Suunnassa, että myös Unkarissa ja Sveitsissä oli herännyt voimakas kansallinen liike. Ajan Suunta 18.5.1933, 1, 4: ”Voimakas kansallinen liike Unkarissa”, 20.5.1933, 1: ”Kansallinen liike Sveitsissä”. Juutalaisten vallasta Unkarissa kerrottiin myös Ajan Suunta 30.7.1937, 4: ”Juutalaisen kirjallisuuden myrkkö herättää pelkoa jo Unkarissakin”, 28.4.1938, 6 M. V.: ”Juutalaisuuden ratkaisu Unkarissa”, 26.4.1944, 4: ”Juutalaisuus Unkarissa”, 27.4.1944, 2 Mauri: ”Päiväkirjan merkintöjä”, 1.8.1944, 1: ”Juudan keksintö”, 4.8.1944, 4: ”Juutalaiset poistetaan Unkarin talouselämästä”; Uusi Eurooppa 2/1942, 1: ”Unkarin juutalaisuuskysymys”.

Suojeluskuntalehdissä julkaistiin lukuisia bolševikkeja käsitteleviä artikkeleita. Keski-Suomen Suojeluskuntalainen oli kuitenkin ensimmäinen suojeluskuntalehti, jossa julkaistussa artikkelissa yhdistettiin juutalaiset ja bolševikit. Korpilahden kirkkoherra, herännäisiin kuulunut Juhani Hannuksela³⁵⁷ opasti lukijoitaan kesällä 1924 aiheesta ”Mitä tietää bolshevismi?”. Hannukselan mukaan bolševismilla, kuten kaikella sillä ”pahalla, millä yli maailman sivistys- ja kristikansoil- le kuoppaa kaivetaan, on juurensa juutalaisuudessa”. Maailmansotakin oli juutalaisten syytä, ja heti sodan syttymisen jälkeen he lähtivät ”imemään nesteet taistelevien sivistyskansojen ruu- miista”. Koska juutalaiset olivat aina osanneet hyötyä toisten kansojen kustannuksella, oli Han- nukselasta selvää, että juutalaisten luoma kommunismi etenisi sodan jälkeen. Venäjällä ei val- lankumouksen jälkeen koskettu juutalaisten omaisuuteen – sen sijaan heidän joukostaan nousi- vat komissaarit, jotka ”Hävityksen kauhistuksen jälillä kiekuivat kukkoina verinen ruoska kä- dessä”. Juutalaiset kuitenkin aavistivat koston päivän kerran koittavan, ja siksi he olivat varo- vasti siirtäneet varoja ulkomaille.³⁵⁸ Hannukselan kirjoitus toi ensimmäisenä suojeluskuntaleh- dissä esille juutalaisten ja bolševikkien oletetun yhteyden. Hannukselan mielipiteet olivat rasis- tisia, hänelle juutalaiset edustivat kaikkea mahdollista pahaa. Lisäksi hän liitti mukaan ajatuksen juutalaisten kristityille muodostamasta uhasta, ja se näkyi monissa muissakin kirjoituksissa. Hannuksela väitti kirjoituksessaan juutalaisista asioita, joita hän ei voinut itse varmasti tietää to- siksi vaan jotka hän oli ottanut toisilta kirjoittajilta.

Hakkapeliitassa, kaikkien suojeluskuntien yhteisessä lehdessä, nimimerkki ”Päällehakkaaja” kommentoi venäläisiä juutalaisia muutamaan otteeseen melko kielteisessä sävyssä vuonna 1926. Hän mainitsi Venäjän ehdottaneen siitä eronneille valtioille takuusopimusta, mutta koska hänen

³⁵⁷ Juhani Hannuksela (1866–1935) kirjoitti ylioppilaaksi 1888 ja vihittiin papiksi 1897. Hän työskenteli ylimääräisenä pappina Hämeenkyrössä, Pietarsaarella, Raippaluodossa, Lapualla ja Vihannissa sekä Nil- siän kappalaisena 1902–1920. Vuosina 1920–1935 hän työskenteli Korpilahden kirkkoherrana. Hän sai rovestin arvon 1927. Suomen evankelis-luterilaisen papiston matrikkeli 1927; Biografinen luettelo Suo- men evankelis-luterilaisen kirkon papeista 1935; Suomen evankelis-luterilaisen papiston matrikkeli 1944.

³⁵⁸ Keski-Suomen suojeluskuntalainen 6/1924, 1–3 J. Hannuksela: ”Mitä tietää bolshevismi?”. Juutalais- ten keskeisestä roolista bolševismin luojina, Venäjän vallankumouksissa sekä Neuvostoliiton johdossa kertoivat myös Hakkapeliitta 15/1926, 8 Päällehakkaaja: ”Tällä viikolla, 39/1926, 6–10 H. Mustakallio: ”Miten on arvosteltava uskonnon varjolla tapahtuvaa asevelvollisuudesta kieltäytymistä?”; Kannaksen Vartio 6/1927, 179 P.: ”Mitä suojeluskuntalaisten tulee tietää bolshevismista II?”; Keski-Pohjanmaan vartio 7/1924, 151: ”Rajamme”, 6/1925, 111 A. T. [Antero Tanninen]: ”Kommunistien viimeiset edesottamuk- set”, 8/1929, 159 A. Olhovskij: ”Kansan oikeus”; Hersalo 1962, 556.

mukaansa juutalaisten Raamattua luettiin aina lopusta käsin, oli Venäjän juutalaishallituksen laatimia sopimuksia luettava samoin.³⁵⁹ Nimimerkin esittämät väitteet juutalaisista olivat, kuten monien muidenkin kirjoituksissa, lähinnä esimerkkejä siitä, kuinka yhden ihmisen tai jopa valtion tekemisistä asetettiin koko juutalainen kansa vastuuseen. Lisäksi hän mielestään osoitti, kuinka juutalaisten solmimat sopimukset olivat epäluotettavia.

Kotimaa-lehdessä tiedettiin kertoa vuonna 1926, että Venäjällä oli tapahtunut jälleen juutalaisvainoja.³⁶⁰ Kansa oli lehden tietojen mukaan kyllästynyt juutalaisten korkeaan asemaan kommunistisessa puolueessa, Neuvostoliiton hallituksessa, ulkoasiainhallinnossa, viroissa ja ”yleensä kaikkialla”.³⁶¹ Kotimaan kirjoitus oli oikeastaan toiveajattelua, sillä moni halusi bolševistisen Neuvostoliiton kaatuvan. Kun maan vielä väitettiin olevan juutalaisten johtama, tuli demonisointi täydelliseksi. Juutalaisten liittäminen bolševismiin oli yksi keino lisätä aatteen vastenmielisyyttä, ja sitä käytettiin melko monessa kirjoituksessa. On tietenkin muistettava, että kommunismista voitiin kirjoittaa hyvinkin kielteiseen sävyyn mainitsematta yhteyttä juutalaisiin.

Viipurin suojeluskuntapiirin tiedotuslehdessä toistettiin väitteitä juutalaisten keskeisestä roolista lokakuun vallankumouksessa Venäjällä sekä sen jälkeen maan bolševikkien johdossa. Bolševismi pyrki lehden nimimerkin mielestä hävittämään kaikilta kansoilta, myös suomalaisilta, uskonnon, isänmaanrakkauden ja kansallistunnon. ”Bolshevismi on osoittautunut käytännössä kansainväliseksi suurkeinotteluksi, joka kullalla palkkaa ja eduilla houkuttelee heikkoja luonteita uskonluopioiksi ja isänmaankavaltajiksi.”³⁶² Kirjoittajan näkemys näytti olevan, että moni bolševismin kielteisistä piirteistä oli peräisin juutalaisilta. Nämä juutalaisten pyrkimykset liittyivät erityisesti 1930-luvulla kasvaneeseen käsitykseen juutalaisten pyrkimyksestä maailmanvallankumoukseen ja sitä kautta juutalaisten herruuteen koko maailmassa.

³⁵⁹ Hakkapeliitta 16/1926, 6 Pälletakkaaja: ”Tällä viikolla”.

³⁶⁰ Neuvosto-Venäjän juutalaisvainoista kerrottiin myös vuonna 1922 Kotimaassa. Ihmiset olivat raivostuneet eräälle juutalaismiehelle, joka kantoi säkissä omaa kuollutta poikaansa haudattavaksi. Ihmiset luulivat kyseessä olleen rituaalimurhan. Kotimaa 28.4.1922, 1: ”Sananen Neuvosto-Venäjän oloista”.

³⁶¹ Kotimaa 5.11.1926, 1: ”Juutalaisvastainen liike Venäjällä”. Ks. myös Hakkapeliitta 39/1926, 6–10 H. Mustakallio: ”Miten on arvosteltava uskonnon varjolla tapahtuvaa asevelvollisuudesta kieltäytymistä?”, 25/1928, 921 Juho Timonen: ”Punainen Napoleon”.

³⁶² Kannaksen Vartio 6/1927, 179 P.: ”Mitä suojeluskuntalaisten tulee tietää bolshevismista II”.

Yleisaikakauslehdissä ei ollut 1920-luvulla lainkaan kirjoituksia, joissa yhdistettiin juutalaiset ja bolševismi.³⁶³ Sen sijaan kirjallisuudessa, sekä muistelmissa että fiktiivisissä kertomuksissa, juutalaiset esiintyivät useaan otteeseen bolševikkeina. Romaanikirjallisuudessa tämä selittyi käyttökelpoisella roiston prototyypillä, joka oli helppo keino antaa lisäväriä vastustajalle. Muistelmissa tiedot perustuivat osin kuulopuheisiin ja jälkiviisauteen, osin omakohtaisiin kokemuksiin, joissa niissäkin saattoi kuitenkin nähdä myös jälkiviisautta. Voikin sanoa, että 1920-luvulla juutalaisten väittäminen bolševikeiksi oli käytetyn aineiston pohjalta vielä sattumanvaraista.

Juutalaista maailmanvallankumousta vastaan

Viitasaaren isänmaalliset kansalaiset julkaisivat 1930-luvun alussa kaikkiaan seitsemän kirjasta kommunismin vaaroista. Näissä kirjoituksissa varoiteltiin lukijoita myöskin vapaamuurarien ja erityisesti juutalaisten aiheuttamasta vaarasta. Ryhmän jäseninä oli seudun (ääri)oikeistolaisia kansalaisia, kuten kirkkoherra Matti Jaakkola ja lääkäri Gunnar von Hertzen³⁶⁴. Viitasaari oli vasemmistolainen kunta, ja ryhmän toiminta oli suunnattu vasemmistoa vastaan. Itse ryhmän perustajajäseniä oli edellä mainittujen kahden lisäksi kolme, nimittäin maanviljelijät Einar Sarlin ja Kalle Varis sekä pankinjohtaja Aapeli Tikkanen. Matti Jaakkolan väitteen mukaan ensimmäisen kirjasen painos oli kaikkiaan 10 000 kappaletta. Julkaisuissa käytettiin tietolähteinä ulkomaalaisia, lähinnä saksalaisia, paljastuskirjoja, mikä väritti huomattavasti kirjasissa esitettyjä väitteitä. Kirjoitukset eivät kuitenkaan olleet yksinomaan ulkomaalaisperäisiä, kuten Reijo Ahtokari väittää väitöskirjassaan *Salat ja valat. Vapaamuurarit suomalaisessa yhteiskunnassa ja julkisuudessa 1756–1996*, sillä ne oli muokattu Suomen oloihin sopiviksi ja niihin oli lisätty Suomea koskevaa materiaalia. Kirjaset oli toimittanut ilmeisesti kirkkoherra Jaakkola.³⁶⁵

³⁶³ Tämä tutkimustulos perustuu läpikäymääni aikakauslehdistöön, joka kokonaisuudessaan löytyy lähde-luettelosta.

³⁶⁴ Gunnar von Hertzen (1893–1973) valmistui lääketieteen kandidaatiksi 1927: hänen opintonsa jäivät kesken hänen lähdettyään Saksaan jääkärikurssille 1915. Von Hertzen oli Viitasaaren kunnanlääkäri 1928–1930 ja sen jälkeen Pihtiputaan kunnanlääkäri. Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten kantavia voimia. Von Hertzen oli lapuanliikkeen aktiiveja 1930–1931 ja mukana perustamassa liikkeen Ajan sana -lehteä sekä 1930-luvun lopussa Kustaa Vaasa -lehteä. Hän oli Kustannusosakeyhtiö Vasaran perustajajäseniä. Hän oli suojeluskunnan esikunnan jäsen. Suomen Jääkärien elämäkerrasto 1975.

³⁶⁵ Kustaa Vaasa 6/1942, 14–16 Matti Jaakkola: ”Kulttuurivapaamieliset aatteet ovat olleet juutalaisten parhaita aseita”; Ahtokari 2000, 152–153.

Ryhmän ensimmäinen lentolehtinen oli vuonna 1930 ilmestynyt *Juutalaisten osuus maailmantapahtumiin*. Kirjasen tarkoitus oli saada lukijat ymmärtämään, että juutalaiset olivat kristittyjen suomalaisten vihollisia. Antikristuksen nousu juutalaisten keskuudesta johtui viitasaarelaiten mukaan siitä, että kansassa oli sekä Abrahamin jaloja että tämän pojanpojan Jaakobin huonoja luonteenpiirteitä, kuten kavallisuus ja petollisuus.³⁶⁶

Kirjoituksessa jatkettiin, että juutalaiset alkoivat Ranskan suuren vallankumouksen jälkeen ajaa vapaamielisyyttä eli liberalismia. Kaikki vanha oli heidän mukaansa halveksittavaa. 1800-luvulla juutalaiset pelkäsivät, että tavallinen kansa nousisi heitä nylkeneitä juutalaisia vastaan. Tällöin he loivat sosialismin saadakseen myös alemman kansan johdettavakseen, jatkui kirjoituksen väite. Sosialistijohtajista suurin osa oli muka juutalaisia. Sodista ja vallankumouksista juutalaiset saivat aina runsaan saaliin ja siksi he niitä mielellään lietsoivat. Kulta, hopea, timantit ja jalokivet virtasivat kirjoituksen mukaan juutalaisten taskuihin. Juutalaiset tarvitsivat viitasaarelaiten mukaan väkivaltaisen vallankumouksen, ennen kuin he saattoivat nousta valtaistuimelle. Kaikki isänmaalliset henkilöt ja omistava luokka oli tapettava, että juutalaiset tai heidän palkkaamansa kätyrit saisivat kaikki hallitusvirat itselleen, ja olivatpa jopa ”Kommunistit ... tahdotomat välikappaleet tunnottomien juutalaisten käsissä”. Juutalaiset levittivät suuria rahasummia Venäjältä ympäri maailmaa tukeakseen kommunisteja eri maissa. Väitettiinpä tekstissä peräti, että Suomeenkin käsky vallankumouksen aloittamisesta tammikuussa 1918 tuli juutalaiselta Trotskilta.³⁶⁷

³⁶⁶ Viitasaari I 1930, 3–4.

³⁶⁷ Lainaus Viitasaari I 1930, 12; Viitasaari I 1930, 7–13. Juutalaisten roolista Venäjän vallankumouksessa sekä maailmanvallankumoussuunnitelmista myös Ajan Suunta 30.8.1933, 3 pääkirjoitus: ”Taistelun aika”, 25.3.1937, 1 Tapani Tarkka: ”Tarkkailijan tähtäimestä” 7.11.1942, 2 Mauri: ”Päiväkirjan poimintoja”; Kainuun sissi 6–7/1930, 184–185 Eino Seppo: ”Kenen sormet?”; Keski-Pohjanmaan Vartio 2/1932, 23 (pääkirjoitus.): ”Työtämme tukeva usko”; Uusi Eurooppa 1/1942, 1, 4: ”Ranskan vallankumouksesta Uuteen Eurooppaan”. Juutalaisista bolševikkien johdossa myös Ajan Suunta 29.4.1933, 1: ”Työläiset! Pienviljelijät! Teitä törkeästi petetään!”, 22.10.1935, 2 X: ”Ulkopoliittisia näköaloja: Neuvostopatriotismi”, 2.10.1938, 5 Markus Karkama: ”Juutalaiset ja ’evangelistat’” 28.7.1944, 4: ”Juutalaiset puna-armeijan komentajina”; Fascisti 4/1931, 8 Valkoinen fascisti: ”Miksi marxilaisuus on lyötävä? II”, 5/1931, 14: ”Juutalaisuus kommunismin toimeenpanijana”; Lapuan päiväkäsky 5/1931, 1: ”Juutalaisuus kommunismin toimeenpanijana”; Rajan turva 4/1931 V. N. [Valde Näsi]: ”Itkevä Inkeri”; Skyddkåristen 7/1930, 141–142 P. Danielson: ”Ansvaret”; Uusi Eurooppa 13/1942, 4: ”Juutalaisten valta ja henkinen valistus Neuvosto-Venäjällä”, 20–21/1943, 3, 6: ”Juutalainen ohjaa neuvostotaloutta”.

Juutalaiset levittivät siis viitasaarelaisten mielestä turmelustaan Suomeenkin. Kirjoituksen mukaan he olivat hallinneet Suomen henkistä elämää vuosikymmenten ajan. Heistä kevytmielinen kaunokirjallisuus, sanomalehdet sekä kirkon ja opetuksen uudistuspyrkimykset olivat kaikki juutalaisen hengen leimaamia. He olivat salaa yllyttäneet niin sosialisteja kuin porvareitakin eroamaan kirkosta uskonnonvapauslain turvin ja toistaiseksi huonolla menestyksellä yrittäneet vallata suurimmat liikepalatsit ja osakeyhtiöt.³⁶⁸

”Me toteamme tyydytyksellä ja ilolla, että kansassamme on vielä paljon *tervettä itsesäilytysvaistoa*, paljon *tervettä ydintä* ja *tervettä verta*, joka pyhästä suuttumuksesta kuohtahtaa, nähdessään juutalaisen antikristillisen saastaisen hengen pilkkaavan, häpäisevän ja polkevan jalkoihinsa jumalallista ja inhimillistä lakia ja järjestystä. Elämme taas historiallisia hetkiä kansamme elämässä. Jännittävää ja mielenkiintoista on isänmaanystävälle nyt nähdä, pääseekö ”Lapuan valtiopäivillä” annettu isku iskemään maamme *juutalaisen kommunismin elinhermoon asti*, vai jääkö lyönti vain ärsyttävästi pinnalliseksi, pystyykö terve veri poistamaan mätäpaiseen kansamme ruumiista, vai eikö. Onnellinen se, joka nyt pyhästi vihkiytyy kristillissiveellisen maailmanjärjestyksen puolustajaksi ja tahtoo sellaisena elää, taistella ja kuolla.”³⁶⁹

Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten julkaisua leimasivat kiihkomielisyys, isänmaallisuus, kansainvälisyyden pelko, uskonnollinen kiihkeys ja voimakas juutalaisvastaisuus. Ilmeisesti kirkkoherra Jaakkolan ansiosta kirjassa näkyi voimakas pelko siitä, että juutalaiset saavat ihmiset eroamaan kirkosta ja että kirkko menettäisi näin asemaansa yhteiskunnassa. Juutalaiset olivat ryhmälle ilmeisesti sovelias syntipukki, jota he käyttivät osoittamaan kommunismin vaarallisuuden. Valitettavasti julkaisujen painosmääristä ja levikistä on ainoastaan edellä mainittu Matti Jaakkolan väite, jonka mukaan ensimmäisen kirjan painos olisi ollut 10 000 kappaletta. Voi olettaa, etteivät kirjaset levinneet kovin laajalti, koska niitä ei juurikaan kommentoitu käytetyssä lähdemateriaalissa. Ne saivat kuitenkin jonkinlaista huomiota 1930-luvun kuluessa, sillä monissa äärioikeiston lehdissä viitattiin näihin kirjoituksiin.

Kotimaa-lehden toimituksen sihteeri, rovasti Verner Louhivuori kommentoi tuoreeltaan viitasaarelaisten julkaisua. Hän kiinnitti erityisesti huomiota siihen, että juutalaiset esiteltiin kirjoituksessa synnillisinä ja syyppinä kaikkeen maailman pahaan. Louhivuori sai kiihkeää palautetta

³⁶⁸ Viitasaari I 1930, 13–14.

³⁶⁹ Viitasaari I 1930, 14–15. Kursivointi on alkuperäisestä.

mielipiteistään, sillä hän huomautti myöhemmässä kolumnissaan, että häntä itseään oli haukuttu juutalaiseksi. Louhivuori kiisti väitteen mutta huomautti lisäksi, että ”Juutalaisten synnit olivat tarpeeksi suuret, ettei niihin tarvitse yhtään lisätä omiamme”. Louhivuoren näkemys lähti selkeästi kristinuskon arvopohjalta. Myös opettaja Aina Lagus ihmetteli lentolehtisen sävyä, sillä hänen mukaansa juutalaiset eivät olleet luoneet bolševismia. Laguksen kirjoitus sai kirkkoherra Matti Jaakkolan kirjoittamaan kaksiosaisen vastineen. Jaakkola kävi kirjoituksessaan yksityiskohtaisesti läpi juutalaisten verisen historian. Lagus vastasi ja ihmetteli sitä, etteivät viitasaarelaiset olleet kuulleet, että esimerkiksi Henry Ford oli ilmoittanut jo kahta vuotta aiemmin, että hänen kirjoituksensa *Kansainvälinen juutalainen* oli virheellinen. Lisäksi yhtäkään juutalaista ei ollut Suomessa tuomittu murhasta, miestaposta tai juopumuksesta, mutta sen sijaan suomalaisia oli tuomittu kaikista näistä rikoksista runsaasti.³⁷⁰

Vuonna 1930 ilmestyi viitasaarelaisilta myös kirjanen *Kommunismmin kulissien takaa*. Siinä esiteltiin ”totuus”, joka toistui tämän jälkeen eri sanoilla monissa kirjoituksissa:

”Lyhyesti ja peittelemättä sanoen: Kommunismmin kulissien takana on pelannut ja pelaa suurenmoista peliä, ja koko maailmanvallankumousliikettä johtaa se tekijä, joka kommunismiaatteen on palamaan virittänytkin: *kansainvälinen juutalainen*.”³⁷¹

Kirjasessa kerrottiin juutalaisten olevan arvoituksellisin, kiinnostavin ja kohtaloista rikkain rotu. Juutalaisten syytä oli sen mukaan tyystin ensimmäisen maailmansodan puhkeaminen ja he myös suunnittelivat uuden maailmansodan aikaansaamista. Jos juutalaiset voittaisivat tulevan sodan, heistä tulisi maailman valtiaita, mutta jos he häviäisivät, vaipuisivat he ”nykyisten mustalaisten tasolle”. Tietoja juutalaisten ja kommunistien yhteyksistä oli tekstin mukaan antanut muun muassa Ison-Britannian entinen pääministeri Benjamin Disraeli. Kirjoituksessa muistutettiin lukijoita myös vuonna 1919 tapahtuneesta Unkarin bolševistisesta vallankumouksesta, jonka päätyttyä paikallisesta vapaamuurariloosista löydettiin tietoja juutalaisten ja vapaamuurarien yhteistyöstä vallankumouksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Samoin Saksan vasemmistokumouk-

³⁷⁰ Kotimaa 21.2.1930, 2 Seppä: ”Alasimelta”, 7.3.1930, 2 Seppä: ”Alasimelta”, 1.4.1930, 3 Aina Lagus: ”Pelastus on juutalaisissa”, 16.4.1930, 5 [Matti Jaakkola]: ”Pelastusko vai perikato juutalaisista?”, 2.5.1930, 4 Matti Jaakkola: ”Pelastusko vai perikato juutalaisista? II”, 9.5.1930, 4 Aina Lagus: ”Sana juutalaiskysymyksestä”.

³⁷¹ Viitasaari II 1930, 5. Kursivointi on alkuperäisestä tekstistä.

nessa juutalaisilla nähtiin keskeinen rooli: ”On merkillistä nähdä, mitenkä juutalainen ei välitä siitä, saako hän julkisesti ja näkyvästi esiintyä asioitten johdossa, vai saako hän tehdä sen *piilossa ja salaa*.” Kirjasen kirjoittajan mukaan juutalaisten omat kirjoitukset todistivat, että juuri he olivat kommunismin takana.³⁷²

”Se juutalainen tunnusmerkki, joka vuosisatoja on taistellut kristillisiä valtioita vastaan, on nyt otettu myös Venäjän kansan tunnusmerkiksi. Se on *viisikulmainen punainen tähti*...” Tämän tunnusmerkin alla juutalaiset olivat väitteiden mukaan vallanneet Neuvostoliiton hallinnosta kaikki tärkeimmät paikat. Lisäksi maan bolševistisessä parlamentissa oli muun muassa kolme suomalaista, mitä kirjoittaja piti erityisen häpeällisenä. Ei ollut mitenkään ihmeellistä, että juutalaisten nähtiin olevan samaan aikaan sekä kommunismin että suurkapitalismin johdossa, sillä viitasaarelaisten mukaan molemmat edistivät tietä juutalaisten maailmanvaltaan. Koska juutalaiset hallitsivat Neuvostoliittoa, oli kaikki kansallistettu omaisuus siis kirjoittajan mukaan siirtynyt juutalaisten haltuun. Bolševisoitu valtio tulisi kuolemaan lopulta nälkään ja viluun juutalaisten toimien seurauksena. Myös Suomi oli uhattuna, ja maan oli varauduttava taisteluun:

”Meillä ei ole nyt varaa riidellä, mutta ei myöskään varaa heittäytyä epätoivoon. Meidän tulee pienenä ja köyhänäkin kansana juutalaista maailmanvallankumoussuunnitelmaa vastustaa, pyrkimällä terveempiin parlamenttaarisiin ja valtiollisiin oloihin kuin missä nyt olemme. Meidän täytyy pyrkiä siveellisiksi, rehellisiksi ja puhdashenkisiksi luonteiksi, ja palata takaisin esi-isiltä perittyyn jumalanpelkoon, lainkuuliaisuuteen ja kristillisiin tapoihin.”³⁷³

Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten kirjoituksissa näkyi voimakkaasti huoli juutalaisten vaikutuksesta kristittyjen suomalaisten uskoon. Bolševismi oli viitasaarelaisten mielestä juutalaisten tärkein ase heidän tuhotessaan suomalaisten uskoa kotiin, uskontoon ja isänmaahan. Kirjoitus on tyypillisen vainoharhainen juutalaisvastaisuudessaan. Väitteet oli kerätty ulkomaalaisista julkaisuista, eikä niiden todenperäisyyttä todennettu mitenkään.

³⁷² Lainaukset Viitasaari II 1930, 5, 10; Viitasaari II 1930, 5–11. Kursivointi on alkuperäisestä tekstistä. Juutalaisten merkityksestä

³⁷³ Lainaukset Viitasaari II 1930, 12, 20; Viitasaari II 1930, 12–20. Kursivointi on alkuperäisestä tekstistä. Jaakkola palasi Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten julkaisuihin kirjoituksessaan Kustaa Vaasa-lehdessä vuonna 1942. Kustaa Vaasa 7/1942, 7–9 Matti Jaakkola: ”Taistelu bolshevismia vastaan on taistelua kansamme elämästä”. Viisisakaraisesta tähdestä myös Tappara 7/1934, 1: ”Kommunismi ja juutalaiset”.

Eino Sepon³⁷⁴ kesällä 1930 ilmestyneessä artikkelissa ”Kenen sormet?” kerrottiin jälleen luki-joille juutalaisten suuresta vallasta Neuvostoliiton hallinnossa. Juutalaiset olivat luoneet kommunismin omien tarkoituksensa ajamiseksi – tämän todistivat nyt suomalaisillekin Viitasaa-ren isänmaallisten kansalaisten julkaisut. Sepon mukaan juutalaiset luulivat, että heille Vanhassa Testamentissa annettu lupaus olisi vielä voimassa, mutta Sepon mukaan se oli siirtynyt kristi-tyille. Siksi Seppo suosittikin suojeluskuntalaisille, että nämä valmistautuisivat taisteluun juuta-laisia vastaan kivääri kädessä ja polvet rukoukseen painuneina.³⁷⁵

Nimimerkki O–i L–e eli lapuanliikkeeseen kuulunut Olavi Linnove³⁷⁶ kirjoitti Aktivisti-lehdessä yksityisyrittäjien ja työväen suhteesta lapuanliikkeeseen. Hän kirjoitti, että sosialistijohtajat ha-lusivat ensin tuhota kapitalistisen yhteiskunnan ja sen jälkeen rakentaa uudenlaisen kapitalisti-sen yhteiskunnan. Tämä eroaisi aikaisemmasta siten, että uudessa yhteiskunnassa olisi rautainen kuri ja sen hallitsijoina olisivat juutalaiset. Marxin perustaman aatteen apostoleina toimivat Sak-sassa ja Venäjällä juuri juutalaiset. Hänestä juutalaiset pakottivat eurooppalaiset yhä uudelleen ja uudelleen vaaleihin, että nämä kyllästyisivät vallitsevaan järjestelmään ja helpommin alistui-sivat juutalaisten johdettaviksi. Suomen sosialidemokraatin pääkirjoituksessa oli Linnoven mu-kaan puhuttu ”suurten ja rikkaiden valtakuntien” voivan vahingoittaa Suomen asemaa maan si-säpoliittisen tilanteen – toisin sanoen lapuanliikkeen esiinmarssin – takia. Linnove kirjoitti, että lehdessä olisi pitänyt suoraan kirjoittaa ”rikkaista juutalaisista kapitalisteista”, sillä näiden vihan lapuanliikettä kohtaan voisi ymmärtää.³⁷⁷

³⁷⁴ Eino Seppo (1901–1961) kirjoitti ylioppilaaksi 1920 ja vihittiin papiksi 1928. Hän työskenteli ylimää-räisenä pappina mm. Kajaanissa ja Piippolassa. Tämän jälkeen hän työskenteli kirkkoherrana Piippolassa 1933–1951 ja Iitissä 1951–1961. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien ja papiston matrikke-li 1953; Suomen evankelis-luterilaisen kirkon matrikkeli 1963.

³⁷⁵ Kainuun sissi 6–7/1930, 184–185 Eino Seppo: ”Kenen sormet?”

³⁷⁶ Olavi Linnove (1898–1950) suoritti varatuomarin tutkinnon 1923 ja työskenteli tämän jälkeen asiana-jajana Helsingissä, Hyvinkäällä ja Lahdessa 1920- ja 1930-luvuilla. Hän oli tunnetuimpia lapuanliikkeen asiamiehiä. Hän työskenteli vuodesta 1932 alkaen tie- ja vesirakennushallituksessa aluksi apulaissihteerinä ja myöhemmin virkaatekevänä sihteerinä. Toisen maailmansodan jälkeen hän oli teillä tietymättömillä, sillä vuoden 1949 lakimiesmatrikkelin mukaan hänen olinpaikkansa oli tuntematon. Ekberg 1991, 110, 212; Suomen lakimiehet 1949; Suomen lakimiehet 1958.

³⁷⁷ Lainaus Aktivisti 8/1930, 7 O–i L–e [Olavi Linnove]: ”Yksityisyrittäjien ja työväen suhde Lapuan liik-keeseen”; koko artikkeli, 6–8.

Linnoven mielestä Venäjän juutalaiset johtajat ryöstivät maan talonpojilta viljan ja hakkauttivat metsät orjatyövoimalla ja myivät sitten nämä tuotteet maailmalle halvalla aiheuttaen muiden maiden maanviljelijöille ja metsäkaupalle vaikeuksia. ”Tämä juutalaisten osoittama julmuus työväkeä ja kaikkia Venäjän kansankerroksia vastaan johtuu juutalaisten ahneudesta”, Linnove kirjoitti. Suomalaisten olisikin Linnoven mielestä kannatettava vaaleissa lapualaisia, sillä ”Muuta valintaa ei nimittäin ole kuin joko kansallinen tai juutalainen kapitalismi”.³⁷⁸ Sekä Eino Seppo että Olavi Linnove toistivat tyypillisiä juutalaisvastaisia mielipiteitä, joissa juutalaisilla oli keskeinen rooli Neuvostoliiton johdossa ja erityisesti maan talouselämän langat käsissään. Linnove syytti lisäksi sosiaalidemokraatteja juutalaisten talutusnuorassa kulkemisesta, ja tämä syytös esiintyi monissa eri yhteyksissä myöhemminkin. Vaalien alla aihe oli poliittisessa mielessä hyvä keino nostaa lapuanliikkeen profiilia.

Edellä mainittu rovasti Matti Jaakkola puolestaan kirjoitti Aktivistiin kaksiosaisen kirjoituksen maailmanjuutalaisuudesta. Jaakkolan mukaan juutalaiset pyrkivät kommunismin ja kapitalismin avulla maailmanvaltaan; he olivat jo vuosien ajan tehneet myyräntyötä maailmalla, ja nyt he olivat onnistuneet keinottelemaan itselleen täydelliset kansalaisoikeudet myös Suomessa. Myös työläisiä oli Suomessa liittynyt isänmaallisten lippujen alle, kun he olivat huomanneet juutalaisten huijauksen. Jaakkola toisti aiemmissa kirjoituksissaan esittämänsä väitteet juutalaisten alhaisesta moraalista, kansainvälisen lehdistön manipuloinnista ja siitä, kuinka he ajoivat rehelliset työläiset huonoille teille.³⁷⁹ Kirjoituksessa ei ollut mitään, mitä Jaakkola ei olisi esittänyt jo aiemmin, erityisesti edellisenä vuonna ilmestyneessä Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten julkaisussa. Poikkeus aikaisempaan oli lähinnä se, että tässä kirjoituksessa Suomen tilanne oli korostetummin esillä.

Raja-Karjalan piirin kansakoulutarkastajan Antti Nurmiraanan kirjoitus ”Marxilaisuus ja suojeluskunnat” ilmestyi ainakin kolmessa suojeluskuntalehdessä keväällä 1931. Nurmiraanan mu-

³⁷⁸ Lainaus Aktivistin 8/1930, 7 O-i L-e [Olavi Linnove]: ”Yksityisyrittäjän ja työväen suhde Lapuan liikkeeseen”; koko artikkeli, 6–8. Samasta aiheesta myös Aktivistin 13/1930, 11 Ernest Hedborg: ”Työväenliike maassamme on saatava kansalliselle pohjalle”.

³⁷⁹ Aktivistin joulukuun 1930, 21 M. J. [Matti Jaakkola]: ”Maailman juutalainen – maailman sosialisti I”, 3/1931, 4–5 M. J. [Matti Jaakkola]: ”Maailmanjuutalaisuus – maailmansosialismi – maailmankommunismi!”.

kaan kommunisteilla ja sosialisteilla oli yhteistä usko juutalaisen Marxin luomiin teorioihin, joita he pitivät uskonkappaleina. Teoriat ja niiden käytäntöön soveltaminen sisälsivät Nurmiran­nan mukaan ”aina enemmän tai vähemmän juutalaisten luonteelle ominaisia psykologisia piirteitä, kuten valheellisuutta, viekkautta j.n.e.”. Erityisen pahana hän piti sitä, että Suomen sosialistien johtajat toimivat juutalaisten asianajajina täällä, sillä tällöin he toimivat maan puolustuslaitok­sen ja suo­jeluskuntien hävittämiseksi.³⁸⁰ Nurmiran­nan näkemykset olivat selvästi rasis­tisia, kun hän yhdisti edellä mainitut piirteet juutalaisiin. Voi olettaa, että hän pyrki käyttämällä sellaisia termejä kuin ”psykologisia piirteitä” osoittamaan kirjoituksensa tieteellisyyttä ja sillä tavoin va­kuuttamaan lukijansa. Nurmira­nta näyttää olleen valmis uskomaan juutalaisten teoiksi likimain mitä tahansa.

Kustannus Oy Vasaran juutalaisvastaisuus

Äärioikeistolaisen kustannusosakeyhtiö Vasaran – yhtiö oli ilmeisesti ottanut nimensä leipzigi­laiselta Hammer-Verlagilta – taustavoimina olivat jääkärimajuri Gunnar von Hertzen ja apteek­kari Y. W. Jalander³⁸¹. Kustantamo aloitti toimintansa kesällä 1931. Seuraavana vuonna Vasara alkoi kustantaa Tapparamies-lehteä, jonka nimi muuttui Siniristiksi kaksi vuotta myöhemmin.

Tapparamies ilmoitti olevansa ”taistelulehti syntymämaan, kansan onnen ja isien uskon puoles­ta”. Lehti vastusti kommunismia, kansainvälisyyttä ja juutalaisia. Nämä kolme seikkaa linkittyi­vät yhteen lehden kirjoituksissa. Heti ensimmäisessä näytenumerossa vuonna 1932 nousi esiin tuttu nimi, edellä mainittu kirkkoherra Matti Jaakkola, jonka kirjoituksessa kerrottiin Suomea uhkaavasta vaarasta, joka oli ”juutalais-antikristillinen maailmanvallankumousliike”.³⁸²

³⁸⁰ Laina­us Pohjois-Hämeen Vartio 4/1931, 99 A. Nurmira­nta: ”Marxilaisuus ja suo­jeluskunnat”; koko arti­kkel­i, 99–100. Sama artikkeli löytyy myös Rajan Turva 4/1931, 98–99 ja Sarkatakki 8/1931, 175–176.

³⁸¹ Yrjö Jalander (1874–1955) suoritti proviisorin tutkin­non Helsingin yliopistossa 1900 ja kemian tutkin­non Leipzigi­ssa 1904. Hänellä oli apteekki Ruukissa 1900–1903, Karstulassa 1908–1910, Maarianhami­nassa 1911–1915, Oulussa vuodesta 1914 alkaen ja Helsingissä vuodesta 1918 alkaen. Jalander perusti tekno­kemian tehta­an Oy Merijal AB:n 1915 Ouluun ja lää­ketehdas Leon Helsinkiin 1922. Jalander opis­keli vielä Berliinissä 1927–1928 ja Leipzigi­ssä 1932–1933. Jalander oli Kustannus Oy Vasaran suurin osakkeenomistaja 1934–1935. Hän kirjoitti myös ruotsalaisiin kansallissosialistilehtiin. Suomen apteek­karit 1937.

³⁸² Laina­us Tapparamies 1/1932, 2 M. Jaakkola: ”Kansallinen vaara”; koko artikkeli, 2–4.

Juutalaiset olivat Jaakkolan mukaan luoneet ”internationalen”, johon kuului muun muassa vapaamielisyys, kommunismi, suurkapitaali, elokuva, alastomuustaide ja naisten kevytmielinen pukeutuminen; näiden avulla kaadettaisiin kristillinen yhteiskunta. Jaakkolan mielestä kaikkein tärkein näistä oli kommunismi, jonka avulla juutalaiset aikoivat nostaa itsensä maailman valtiaksi uuden maailmansodan jälkeen. Jaakkola vaati, että kaikkien kristillistä yhteiskuntaa säilyttävien voimien pitää yhtyä taisteluun juutalaisten pyrkimyksiä vastaan. Suomalaisillekin oli osoitettava, missä tämä maailmaa hallitsemaan pyrkivä rotu piileksi, ja kansaa oli opetettava vastustamaan sen toimintaa. Jaakkola kirjoitti esimerkiksi sellaisesta kuin ”j u u t a l a i n e n r i k a s a m m a t t i v a l l a n k u m o u s m i e s”³⁸³, mutta hän ei missään vaiheessa mainitse tämän juutalaisen nimeä, aivan kuin tämä olisi niin salainen, ettei edes Jaakkola tiennyt muuta kuin että tämä juutalainen oli olemassa.

Jaakkola pelkäsi, että juutalaisvaara oli kasvanut Suomessakin huomattavasti sen jälkeen, kun juutalaiset saivat kansalaisyhteiskunnat: hänen mukaansa juutalaisten lukumäärä oli noussut.

”Siksi on vedottava suomalaisen kansallisen veren ääneen ja velvoitukseen kunkin isänmaallisesti ja kristillisesti ajattelevan kansalaisen sydämessä, kuitenkin ilman väärää ylitiöpäistä kansalliskiihkoa. Kustannus Oy Vasaran tuleva lehtijulkaisu [Tapparamies] tahtoo koota kansamme terveen ytimen esi-isiltä perityn valtiooatteen ja maailmankatsomuksen ympärille kansainvälistä, isänmaatonta, vierashenkistä, antikristillistä, materialistista ja kansallistuntoa kuolettavaa juutalaista tuholaista vastaan.”³⁸⁴

Jaakkolan kirjoitus noudatti hänen aikaisempia juutalaisvastaisia näkemyksiään. Juutalaisvaara uhkasi hänen mukaansa myös Suomea. Hän suuntasi varoituksensa edelleen nimenomaan kristitylle yhteiskunnalle. On kuitenkin huomattava se, ettei Jaakkola sen enempää kuin kukaan muukaan juutalaisvastainen kirjoittaja pystynyt missään vaiheessa nimeämään ketään suomalaista juutalaista, joka olisi ollut kommunisti tai vapaamuurari. Siksi syytökset esitettiin aina siinä sä-

³⁸³ Lainausta Tapparamies 1/1932, 3 M. Jaakkola: ”Kansallinen vaara”. Harvennus on alkuperäisestä. Juutalaisten hallitsemasta internationalesta ks. myös Ajan Suunta 2.11.1936, 1 Tapani Tarkka: ”Tarkkailijan tähtäimestä”, 25.3.1937, 1 Tapani Tarkka: ”Tarkkailijan tähtäimestä”, 22.9.1937, 1 Tapani Tarkka: ”Tarkkailijan tähtäimestä”, 1.3.1938, 2 Tapani Tarkka: ”Tarkkailijan tähtäimestä”, 20.5.1938, 2 Tapani Tarkka: ”Tarkkailijan tähtäimestä”, 20.5.1942, 3 pääkirjoitus: ”Iskulauseet ja propaganda”.

³⁸⁴ Lainausta Tapparamies 1/1932, 4 M. Jaakkola: ”Kansallinen vaara”.

vyssä, että juutalaiset olivat kansainvälisiä ja siksi he kaikki olivat enemmän tai vähemmän syy-päitä muun muassa bolševismiin.

Tapparamiehen maaliskuun 1933 numerosta alkoi peräti 12-osainen ”Juutalaisvastainen maailmanrintama” -kirjoitussarja, jossa esiteltiin juutalaisten toimintaa ja näiden toimien vastustusta eri maissa. Sarjassa oli esipuheen mukaan tarkoitus kiinnittää lukijoiden huomio kansaan, joka pyrkii saamaan kaikki muut kansat valtaansa. Kirjoituksen mukaan juutalaiset pitivät itseään ylivertaisina; he olivat Jumalan valittu kansa, jonka tuli johtaa muita kansoja. Juutalaiset eivät koskaan sulautuneet muihin kansoihin, ja siksi ”juutalaisvaltio oli aina salaisessa ristiriidassa julkisen virallisen valtiolaitoksen kanssa, jota se vahingoittaa ja jota vastaan se kaikissa maissa taistelee.”³⁸⁵ Nimettömän kirjoittajan mukaan oli häpeällistä, että juutalaiset ansaitsivat muiden rehellisellä työllä, panematta itse tikkua ristiin. Juutalaisten lopullinen pyrkimys oli muka maailmanvalta – niinpä ensimmäisen maailmansodan todellisena voittajana nähtiin kansainvälinen juutalaisvaltio.³⁸⁶

Kommunismi nähtiin Tapparamiehessä uusimpana juutalaisten maailmanvalloituksen välineenä. Algeriassa ja Hollannissakin oli lehden mukaan ymmärretty, että ”Esi-isiltä perityt kalliit arvot: perhe, isänmaa, jumalanpelko, kunnia ja uskollisuus olivat vaarassa hävitä ja joutua halvaksi kauppatavaraksi tunnottoman juutalaisen käsissä tai hänen myrkyttämiensä uudenaikaisten profeettojen, juutalais-vapaamuurareitten ja kansanvalistajien kautta.”³⁸⁷ Vaikka juutalaiset lupasivat työläisille vapautta, veljeyttä ja tasa-arvoa, mitään näistä ei olisi lehden mukaan jäljellä, kun juutalainen pääsisi valtaan. Juutalaismarxilainen maailmankatsomus ei Tapparamiehen mukaan arvostanut kansallisvaltioita, sillä ne olivat uhka sen omille pyrkimyksille. Kansallisuusaatteen nousu esimerkiksi Saksassa oli aihe, jota käsitteleviä artikkeleita juutalaisten hallitsema kansainvälinen lehdistö ei Tapparamiehen mukaan julkaissut.³⁸⁸

³⁸⁵ Tapparamies 3/1933, 5: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama I”.

³⁸⁶ Tapparamies 3/1933, 5–6: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama I”.

³⁸⁷ Tapparamies 4/1933, 8: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama II”.

³⁸⁸ Tapparamies 4/1933, 8–9: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama II”. Juutalaisten uhasta kansallisvaltioille myös Tapparamies 1/1932, 7–8 T. O. [Thorvald Oljemark]: ”Marxilaisuus. Juutalaisten suojelus- ja taistelujärjestö”.

Työläislaumat piti Tapparamiehen mukaan edelleen vapauttaa juutalaisen marxilaisuuden ja kommunismin lumoista, sillä jos vallankumous tulisi jossain maassa, ei olisi epäilystä siitä, ketkä nousisivat valtaan:

”Wenäjä, Saksa ja Unkari sekä Ranska ovat siinä suhteessa silmiä avaavia ja kumoamattomia todistuskappaleita juutalaisten omien kirjallisten maailmanvallankumoussuunnitelmien lisäksi, joita heiltä on ennen ja jälkeen maailmansodan takavarikoitu, jotka sisältävät maailmanvallankumouksen johtavat suuntaviivat ja periaatteet ja jotka Saksassa ja muissa Euroopan maissa on viime vuosina julkaistu kaikkien kansalaispiirin luettaviksi, samoin kuin suuri joukko juutalaisten omia tunnustuksia, joita he omassa piirissään ovat toinen toisilleen tehneet maailmanvaltauussuunnitelmiensa suhteen.”³⁸⁹

Edelleen lehti raportoi, että Suomessakin oli esiintynyt vaatimuksia saada kommunistit pois eduskunnasta ja kuntien hallinnosta. Sama näkyi myös Saksassa, missä juutalaiset haluttiin erottaa ”valtioruumiista”. Saksassa oli päätetty iskeä ensin juutalaisiin ja vasta sitten kommunismiin, sillä kirjoittajan mukaan juutalaisuus oli olemassa ensin ja vasta sitten tuli kommunismi heidän aseekseen. Juutalaiset ja kommunismi aikoivat ajaa maailman uuteen sotaan; Saksassa oli noustu taisteluun tätä uhkaa vastaan ja kutsuttu myös muut maat osallistumaan. Suomeakin uhkasivat nyt kansalaisyhteiskunnat saaneet juutalaiset, sillä kuten he olivat ulkomailla perustamiensa kumousliikkeiden johdossa, ”niin he varmaan tulevat asettumaan Suomessakin kumouksellisten liikkeitten johtoon, jähkä heidän lapsensa ehtivät täällä saada yliopistosivistyksen.”³⁹⁰ Kirjoittajan mukaan Suomessa oli tehty erehdys silloin, kun kapinallisille kommunisteille oli palautettu kansalaisyhteiskunnat, jolloin nämä saattoivat äänestää kommunisteja eduskuntaan ja kunnallisiin luottamustoimiin. Samanlaisen virheen olivat lehden mukaan tehneet muut Euroopan maat antaessaan juutalaisille kansalaisyhteiskunnat.³⁹¹

”Euroopan sivistysmaissa ovat juutalaiset – Saksaa lukuun ottamatta – tällä kertaa joka paikassa julkisemmin tai salaisemmin s o s i a l i s t i s e n l i i k k e e n j o h d o s s a”, Tapparamies väitti. Kurjassa asemassa olevat työmiehet uskoivat herkästi juutalaisten tyhjiä lupauksia, ”uneksien maallisesta paratiisista, jota naamioitu kansainvälinen petkuttaja suurille työläislaumoille lupaa”. Tätä ei kuitenkaan pitänyt ihmetellä, sillä köyhät ja kouluttamattomat työläiset

³⁸⁹ Tapparamies 6/1933, 7: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama IV”.

³⁹⁰ Tapparamies 7/1933, 5: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama V”.

³⁹¹ Tapparamies 7/1933, 5–6: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama V”.

olivat vuosien varrella oppineet vihaamaan parempiosaisia: ”Jokaisessa ihmispolvessa uinuva hyveen kipinä on köyhän elämän kovassa koulussa monesta työläisestä sammunut, ja sijaan on astunut se katkeruus, viha ja kosto, joka on ollut erinomainen väline juutalaisen kädessä hänen vihaamaansa kristikuntaa vastaan.” Työläisille olisi tehtävä paremmat olot, etteivät he sortuisi houkutuksiin. Muuten voisi käydä huonosti, sillä jos vallankumous tapahtuisi, ”tänä koston päivänä eivät taistelun hedelmät tule lankeamaan kiihoitetun työläisluokan hyväksi, eikä voittoa siinä peri myöskään velvollisuutensa laiminlyönyt ja siitä syystä kaikkien hyvien voimien hylkäämä porvaristo, vaan voitto lankeaa k o l m a n n e l l e osakkaalle, riemuitsevalle ja pilkka-naurua nauravalle juutalaiselle.”³⁹²

Samainen kirjoitussarja juutalaisvastaisesta maailmanrintamasta jatkui Tapparamiehestä Siniristiksi muuttuneessa lehdessä vielä kolmen kirjoituksen verran. Esittelyissä oli päästy jo Englantiin ja sen juutalaisten synteihin. Kirjoituksen mukaan juutalaiset yrittivät sielläkin saada kommunismia leviämään muun muassa pakottamalla heidän omistamissaan porttoloissa vierailleet poliitikot ja sanomalehtimiehet ajamaan omaa asiaansa. Pahimpia juutalaisagitaattoreita oli kuitenkin saatu poistettua maasta. Englannissa oli kirjoittajan mukaan huomattu, että sen jälkeen, kun juutalaiset olivat nousseet valtaan Venäjällä, myös Englannin juutalaiset olivat alkaneet suosia enemmän tai vähemmän julkisesti kommunismia. Vaikka Englannissa oli aktiivinen fasistinen liike, vaarana nähtiin äärioikeistossa se, että hallitus oli juutalaisten holhouksen alainen.³⁹³

³⁹² Tapparamies 8/1933, 6: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama VI”. Harvennus on alkuperäisestä. Juutalaisten roolista Venäjän vallankumouksessa myös Siniristi 4/1935, 50, 64: ”Venäjän tsaarien murhaajat”; Tapparamies 7–8/1932, 3–4: ”Juutalaiset Venäjän vallankumouksen järjestäjinä”, 10/1933, 7–13 R.: ”Venäjän neuvostohelvetti – juutalaisten luomus”. Viimeinen kirjoitus ilmestyi lyhennettynä Herää Suomi-lehdessä. Herää Suomi 8.3.1934, 4: ”Venäjän neuvostohelvetti – juutalaisten luomus”. Juutalaisten merkityksestä Neuvostoliitossa myös Hakkapeliitta 37/1935, 1130–1132 Jalmari Niemi: ”Kun valtikka on Juudaalla”; Hakaristi 31.5.1935, 1: ”Jo on hätä juutalais-marxilaisessa leirissä”; Kaartilainen 4/1935, 15, S.-I. Airaksinen: ”SSSR:stä”; Kansallissosialisti 16.7.1943, 1, 2: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden merkitys Suomessa?, osa XVII”; Siniristi 8–9/1934, 13–14: ”Ketkä hallitsevat Neuvosto-Venäjää?”; Tapparamies 1/1932, 7–8 T. O. [Thorvald Oljemark]: ”Marxilaisuus. Juutalaisten suojelus- ja taistelujärjestö”, 8/1933, 7: ”Juutalaisten asema Neuvosto-Venäjällä”; Uusi huomen 7/1938, 102–103 H. R. [Hilja Riipinen]: ”Juutalaiset Stalinin takana”. Eräiden kirjoitusten mukaan venäläiset olivat kuitenkin kyllästyneet juutalaisten johtoon ja halusivat muutosta. Tästä mm. Siniristi 4/1935, 50, 64: ”Venäjän tsaarien murhaajat”; Tapparamies 7–8/1932, 3–4: ”Juutalaiset Venäjän vallankumouksen järjestäjinä”, 8/1933, 7: ”Juutalaisten asema Neuvosto-Venäjällä”.

³⁹³ Siniristi 1/1934, 14–15: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama IX”.

Myös Yhdysvalloissa juutalaiset näkyivät Siniristin mielestä kielteisesti. Kirjoittajan mukaan New Yorkin vangeista 60 prosenttia ja mielisairaaloiden asukeista 75 prosenttia oli juutalaisia. Yhdysvaltojen koko filmitoiminta oli muka juutalaisten käsissä, mistä puolestaan nähtiin johtuvan tuon teollisuudenalan alhaisen siveellisen tason. Yhdysvaltojen juutalaiset raharuhtinaat olivat kuitenkin Siniristin mukaan lopettaneet ainakin toistaiseksi Venäjän kommunistien taloudellisen tukemisen. Väitettiin kuitenkin, että juutalaisilla on suuri valta muun muassa maan oikeuslaitoksessa ja sanomalehdissä. Maassa oli myös voimakasta juutalaisvastaisuutta ajava ”suuri ameriikkalainen nero” Henry Ford, jonka teosta *Kansainvälinen juutalainen* kirjoittaja arvosti.³⁹⁴

Kirjoitussarjan viimeisessä osassa esiteltiin Talmudin oppeja ja erityisesti sen kristittyjä vastaan suunnattuja kohtia. Juutalaisvaara oli kirjoittajan mukaan edelleen todellinen, sillä siitä todistivat muun muassa Berliinin veriset mellakat. Juutalaisbolševikkien toimista saatiin hänen mukaansa lukea sanomalehdistä tuon tuostakin: monesti mellakoiden taustalla oli muka paikallisen Neuvostoliiton lähetystön toimia, mutta niitä ei voitu tarkistaa diplomaattisen koskemattomuuden vuoksi. Kirjoittaja varoitteli lukijoitaan:

”Jo 15 vuotta on turhaan odotettu Neuvostoliiton romahdusta, eikä kukaan voi tällä haavaa sanoa, kuinka kauan se tulee pysymään pystyssä. Mutta kun eivät Neuvostoliiton kaukaisemmatkaan naapurit voi olla huolettomia kommunismivaaran suhteen, niin täytyy meidän Venäjän lähimpänä naapurina olla tässä asiassa vielä enemmän valveilla, jotta vuoden 1918:n itsenäisyystaistelun veriset uhrin eivät olisi menneet meiltä hukkaan.”³⁹⁵

Kirjoitussarjan tekijälle henkilöt, jotka varoittivat maailmaa juutalaisvaarasta, olivat suuria sankareita ja jopa neroja. Juutalaiset kykenivät hänen mielestään kaikkiin keinoin tuhoamaan ja alistamaan muita kansoja. Vaikka muiden maiden juutalaisvastaiset toimet esiteltiin laajalti, ei Suomesta keksitty juuri esiinnostettavaa edes Siniristin mielestä. Kirjoittajan näkemykset olivat, sangen odotetusti, juutalaisvastaisia.

³⁹⁴ Lainausta Siniristi 2/1934, 14: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama X”; koko artikkeli 14–15. Myös Uudessa Euroopassa ilmestyneessä kirjoituksessa arvostettiin Fordia. Uusi Eurooppa 3/1944, 3: ”Henry Ford suurena tietäjänä”.

³⁹⁵ Lainausta Siniristi 3/1934, 12: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama XI”; koko artikkeli, 11–12.

Nimimerkki T. O. eli Thorvald Oljemark³⁹⁶ puolestaan väitti kirjoituksessaan vuonna 1932, että marxilaisuus on juutalaisten suojelus- ja taistelujärjestö. Hän toisti väitteet juutalaisten kansallisvaltioille muodostamasta uhasta sekä heidän keskeisestä roolistaan bolševismin johdossa. Maailmalla asiointilaan ei puututtu, sillä esimerkiksi sanomalehdistö oli ”juutalaisen suurfinanssin puseruksen alaisena” eikä näin uskaltanut kirjoittaa juutalaiskysymyksestä tai juutalaisten roolista kommunismissa. Kansainvälinen juutalaisuus ei välittänyt, miten suomalaisen työmiehen kävisi, kirjoittaja jatkoi, ja siksi myös suomalaisen kommunistisen liikkeen johto oli saatava edesvastuuseen teoistaan. Suomi oli niin ikään vapautettava kansainvälisen juutalaisen suurpääoman vallasta, johon maan olivat ajaneet yhtä lailla sosiaalidemokraatit, vasemmistomieliset porvarit ja oikeistolaiset, jotka olivat vapaamuurareina alistuneet juutalaisten valtaan.³⁹⁷ Oljemark oli näkemyksiltään juutalaisvastainen. Juutalaisten tekemisiksi voitiin nimittää mitä tahansa kielteistä ilman, että väitteitä tarvitsi mitenkään todistaa. Oljemarkin mukaan juutalaisten syntilistä oli pitkä ja monipuolinen.

Nimimerkki Ratsumestari kommentoi tammikuussa 1933 Tapparamiehessä Uudessa Suomessa ollutta muistelua Trotskista. Tanskalaiset ylioppilaat olivat kutsuneet Trotskin puhumaan. Tapparamies ei hyväksynyt asiaa. Lehti pilkkasi sanomalehtimiehiä ja opiskelijoita, koska nämä olivat olleet niin kovin innostuneita Trotskin saapumisesta. Kirjoittaja halusikin esittää kysymyksen ”Fenno-Skandian vapaamielisille”:

”Missä tilassa arvellette, että Fenno-Skandia nykyhetkellä olisi, jos ei pienen Suomen valkoinen armeija olisi 1918 asettanut toistaiseksi ylipääsemätöntä muuria Rajajoelle juuri saman Leo Trotskin hurjille bolshevikilaumoille?”³⁹⁸

Juutalaisten asema Neuvostoliitossa puhutti usein Tapparamiehessä. Lehdessä julkaistiin muun muassa otteita itävaltalaisen Ben-Zion Katzin kirjoituksesta, joka käsitteli juutalaisten asemaa Neuvostoliitossa. Lehden toimitus päätti kysellä Neuvosto-Venäjän olojen erikoistuntijalta, jon-

³⁹⁶ Thorvald Oljemark (s. 1900) oli Sipoon suojeluskunnan jäsen kun sisällissota alkoi. Hän oli mukana tunnetulla Pellingin retkellä. Kesällä 1932 hän aloitti Kustannusosakeyhtiö Vasaran toimitusjohtajana. Oljemark perusti yhdessä Arvi Kalstan kanssa kansallissosialistisen Suomen Kansan Järjestön. Ekberg 1991, 68, 110.

³⁹⁷ Lainaus Tapparamies 1/1932, 8 T. O. [Thorvald Oljemark]: ”Marxilaisuus. Juutalaisten suojelus- ja taistelujärjestö”; koko artikkeli, 7–8.

³⁹⁸ Tapparamies 1/1933, 14 Ratsumestari: ”Susi lammasten vaatteissa”.

ka nimeä ei kerrottu, voisivatko tiedot juutalaisten aseman heikkenemisestä pitää paikkansa. Asiantuntija tuki Katzin näkemyksiä, sillä ”ei-työtätekevien” asemaa oli heikennetty Neuvostoliitossa, ja kun juutalaiset eivät Tapparamiehen mukaan juuri kunnan työtä tehneet vaan olivat liikemiehiä, kauppiaita ja henkisen työn tekijöitä, oli aivan uskottavaa, että heidän asemansa oli huonontunut. Lisäksi haastateltu asiantuntija myönsi, ettei juutalaiskomissaareilla enää ollut sellaista asemaa, että he olisivat uskaltaneet uhmata kansanjoukkojen mielialaa. Tapparamiehen kirjoituksessa todettiin, että oli oikein, etteivät juutalaiset saaneet enää nauttia työläisen oikeuksista. Tosin ”Työ on Venäjällä sitä paitsi suureksi osaksi orjantyytä – ja onko juutalaista nähty orjantyydessä sitten Egyptin orjuudenpäivien?”³⁹⁹

Nimimerkki ”R” kirjoitti Tapparamiehessä laajan kirjoituksen ”Venäjän neuvostohelvetti – juutalaisten luomus”. Kirjoittaja käsitteli aluksi tšekaa, Neuvostoliiton salaista poliisia. Raakuudet, joita tšekan väitettiin tehneen, olivat sanoin kuvaamattomia, mutta se ei estänyt kirjoittajaa herkuttelema niillä. Lopuksi hän totesi, että juutalaisten omistama ja hallitsema maailman sanomalehdistö oli kuitenkin vaiennut näistä hirmuteoista. Kirjoittajan mukaan nämä teot tuntuivat meistä pohjoismaalaista käsittämättömiltä, sillä jos arjalaisen olisi pakko surmata ihminen, hän tekisi sen nopeasti, sillä hän ei saattanut ajatella kiduttavansa ihmisiä. Juutalaiset olivat aivan toista maata:

”Aivan varmasti on olemassa paljon juutalaisia, joilla ei ole mitään tekemistä vallankumouksen kanssa. Kuitenkin muodostavat juutalaiset levottomimman aineksen valtiossa, jossa he nauttivat kotipaikkaoikeutta tai kansalaisoikeuksia. Vastenmielisesti he täyttävät kansalaisvelvollisuutensa. Heille on vapaus vain välikappale tyydyttää halunsa, he eivät lainkaan ajattele, vahingoittavatko teoillaan muita ihmisiä.”⁴⁰⁰

Kirjoittaja jatkoi Trotskin opiskelleen Yhdysvalloissa ja lähteneen vallankumouksen alla kohti Venäjää. Trotski oli kuitenkin pidätetty Englannissa mutta vapautettu pian Yhdysvaltain määräyksestä. Tämä johtui kirjoittajan mukaan siitä, että ”Amerikkaahan hallitsevat täydellisesti juutalaiset suurpankkiirit”. Väitettyään juutalaisten olevan todellisia Neuvostoliiton johtajia ja maailmanvallankumouksen organisaattoreita kirjoittaja suositteli suomalaisille toimenpiteitä:

³⁹⁹ Tapparamies 8/1933, 7: ”Juutalaisten asema Neuvosto-Venäjällä”.

⁴⁰⁰ Lainaus Tapparamies 10/1933, 9 R.: ”Venäjän neuvostohelvetti – juutalaisten luomus”; koko artikkeli, 7–13.

”Meidän on yhdyttävä, henkisen ja ruumiillisen työn tekijäin on liittouduttava ja heitetävä niskoiltamme saaliinhimoiset aasialaiset rosvo-paimentolaiset, jotka ovat tunkeutuneet tännekin ja nousseet ottamaan isäntävallan maassamme, jonka esi-isämme ovat rai-vanneet itselleen ja jälkeentulevilleen. Juutalainen ei ole rakentanut kaupunkejamme ja talojamme, hän ei kynnä eikä kylvä, hän ei työskentele metsätöissä eikä tehtaissa, mutta kuitenkin omistaa paljon ja kontrolloi kaikkea. Tämän väitteemme todistamiseksi viit-taamme ulkomaisiin lainoihimme, kultaklausuliin ja maan joutumiseen pois talonpojilta pankeille, joiden omaisuus helposti voi huomenna olla juutalaisten.

Meidän on herättävä valheellisten sosialististen ja vapaamuurarillisten korulauseiden ja iskusanojen huumauksesta, meidän on yhdistettävä taisteluun koko pohjoismainen rotu synkkiä, pimeydessä työskenteleviä voimia vastaan, jotka kaikilla henkisillä ja aineelli-silla aloilla, käyttäen naamioinaan kaikkia tarkoitukseen soveltuvia poliittisen ja yhteis-kunnallisen elämän muotoja häikäilemättä pyrkivät aikaansaamaan kulttuurikansojen tuhon. Ellemme herää ja yhdy taistelurintamaan tuollaisia tuholaisia vastaan, olemme auttamattomasti hukassa.”⁴⁰¹

Kirjoitus oli poikkeuksellinen sikäli, että siinä suomalaisista puhuttiin arjalaisina. Kirjoittaja to-sin liitti arjalaisiin kaikki pohjoismaalaiset, mikä oli merkille pantavaa, sillä suomalaisia – lu-kuun ottamatta suomenruotsalaisia – ei yleensä liitetty rotuajattelussa muiden Pohjoismaiden kansalaisiin.

Siniristin kirjoituksessa ”Kahden vuoden taipaleelta” perusteltiin lehden julkaisijan, kustannus-osakeyhtiö Vasaran perustamista sillä, että Suomessakin oli jo ollut toiminnassa useita kansain-välisiä järjestöjä, jotka olivat juutalaisten luomia ”vallitsevan yhteiskuntamuodon kumoamiseksi”.⁴⁰² ”Vapaussodassa” oli pysäytetty kommunismin eteneminen hetkeksi, mutta tuolloin oli tehty myös virhe: ”Itse pahan juureen, juutalaismarxilaiseen sosialidemokratiaan, ei käyty kä-siksi, ja siitä johtuu, että tämä rikkaruoho jäi yhä edelleen yhteiskuntaamme rehottamaan.” Ää-rioikeistolaiseen tapaan Siniristissä ei tehty eroa kommunistien ja sosiaalidemokraattien kesken vaan kaikki olivat samaa pahaa.

Marxilainen sosiaalidemokratia nähtiin Kustannusosakeyhtiö Vasarassa juutalaisten luomukse-na, jonka takana oli juutalainen suurkapitaali. Tämä omaisuus oli Siniristin kirjoituksen mukaan syntynyt pörssi-, pankki-, finanssi- ja inflaatiokeinottelulla eikä suinkaan rehellisellä työllä.

⁴⁰¹ Tapparamies 10/1933, 13 R.: ”Venäjän neuvostohelvetti – juutalaisten luomus”.

⁴⁰² Siniristi 1/1933, 9: ”Kahden vuoden taipaleelta”.

Lehden mukaan suuri osa maailman johtavista kommunisteista oli juutalaisia, heidän joukossa sellaiset nimet kuin V. I. Lenin, Kurt Eisner ja Rosa Luxemburg. Jälleen kirjoittaja toisti, etteivät juutalaiset suinkaan toimineet rakkaudesta työläisiä kohtaan vaan saadakseen maailman valloitettua. Lisäksi juutalaiset ajoivat työläisiä kapinaan ainoastaan ”P i k k u kapitalisteja” vastaan, joilla oli omaisuutta vain muutama miljoona ja kehottivat jättämään rauhaan suurkapitalistit, jotka olivat juutalaisia. Siniristin mielestä suurkapitalistit olivat lisäksi kaukana työläisjoukoista mutta pienkapitalisteja työläiset sen sijaan näkivät, joten viha saatiin helpommin kohdistettua jälkimmäisiin. Kirjoittajan mukaan juutalaiset raharikkaat olivat takapiruna toimimalla turvanneet oman asemansa vallankumouksen puhjetessa, mutta kirjoittaja hehkutti, että Saksassa ja Pohjoismaissa työmiehet olivat heränneet ja siirtyneet kommunistien leiristä isänmaallisten lippujen alle. Tätä kehitystä ei hänen mukaansa pysäyttäisi enää mikään: ”Nuori, elinvoimainen, isänmaallis-kansallinen työväenliike on nyt lähtenyt valloittamaan maailmaa vapaana kansainvälisestä petkutuksesta.”⁴⁰³

Juutalaisbolševikkien hirmutoimet tuotiin puolestaan konkreettisesti esille kirjoituksessa ”Inkeri ja Karjala juutalaisbolshevistisen järjestelmän uhreina”. Inkeriläiset ja karjalaiset olivat käyneet ankaran taistelun, mutta hävinneet: kirjoittaja esitteli niitä monia toimia, joilla oli yritetty riistää historia sukulaiskansoilta ja alistaa heidät uuden vallan alamaisiksi. Esitellyt keinot olivat tuttuja muista saman aihepiirin kirjoituksista, mutta erona oli juuri se, että nyt puhuttiin suomensukuista ihmisistä, jotka tuntuivat erityisen läheisiltä. Erityisesti korostettiin kirkkojen ja uskonnon tuhoamista sekä yrityksiä vaikuttaa lapsiin. Myös suomalaiskommunisteja arvosteltiin: ”Juutalaiskomissaarien käytyreinä he ovat punaisen pöydän takana röyhkeästi karjuen ja nyrkkiä pöytään lyöden sekä ilkeästi irvistellen langettaneet tuomioitaan Inkerin suomalaisista, jotka ovat luuta heidän luustaan ja lihaa heidän lihastaan ja joitten ainoana syynä on ollut kristillinen elämänkatsomus tai se, että heidän omaisiaan on paennut Suomeen.” Nähtiin, että pakkotyöhön Vienanmeren rannalle kuljetetuille oli vain yksi, raadollinen pelastus: ”kuolema on jo yöllä pelastanut heidät juutalaisbolshevistisen helvetin vaivoista ja heidät peitetään nopeasti Karjalan metsän lumihankeen”. Vienanmeren kanavarakennustyömaa oli kirjoittajan mukaan vain yksi

⁴⁰³ Lainaukset Siniristi 1/1933, 11, 13: ”Sosialidemokratia – juutalaisen suurkapitaalisen taisteluväline”; koko artikkeli, 11–13.

esimerkki juutalaisten epäinhimillisistä menettelytavoista: ”Säälimätön on juutalainen komento siellä, missä se saa vallan. Kuinka kauan se on vielä kestävä?”⁴⁰⁴

Kustannusosakeyhtiö Vasara julkaisi lehtiä kahdeksan vuoden ajan. Lehtien kirjoituksista voi päätellä, että niiden vaikutteet olivat tulleet Saksasta mutta niihin oli lisätty kotoperäisiä aiheita. Kirjoituksissa ei juurikaan mainittu niiden kirjoittajia. Ne olit siis ilmeisesti laatunut toimituskunta, josta siitäkkin tiedetään vain kulloinenkin päätoimittaja. Lehdet olivat äärioikeistolaisia ja kansallissosialistisia ja pyrkivät osoittamaan kaikenlaisen kansainvälisyyden – bolševismin, juutalaisten ja vapaamuurarien – Suomelle ja sen kansalle aiheuttaman vaaran. Toistuvana teemana kirjoituksissa oli juutalaisten osuus bolševismissa ja kommunismissa, aatteen kehittäjinä ja johtajina sekä vallankumouksen järjestäjinä ja myöhempinä maan johtajina Venäjällä. Juutalaiset esiintyivät kollektiivina, sillä harvoissa kirjoituksissa nimettiin jotakuta juutalaista, joka olisi ollut bolševikkien johdossa. Monissa kirjoituksissa esiintyi kuitenkin Neuvostoliitto (milloin nimellä Venäjä, milloin Neuvosto-Venäjä tai Neuvostoliitto), jonka johdossa väitettiin olevan lukuisia juutalaisia. Väitteille ei ollut juuri mitään pohjaa, vaikka joitain juutalaisia todella olikin korkeilla paikoilla kommunistisessa puolueessa. Silti niitä esitettiin uudelleen ja uudelleen, sillä niitä pidettiin hyvänä keinona osoittaa sekä juutalaisten vallanhimo että kommunismin kauheus. Suurin osa kirjoituksista toisti kansallissosialistisesta Saksasta otettuja vainoharhaisen juutalaisvastaisia teemoja.

Kustannusosakeyhtiö Vasaran takana olleet henkilöt, muun muassa apteekkari Y. W. Jalander, jääkärimajuri Gunnar von Hertzen ja jääkärikapteeni Toivo T. Karanko, olivat kaikki kiihkeästi isänmaallisia miehiä, joille kommunismi oli kauhistus ja syy kaikkiin Suomen ongelmiin. Saksan vaikutus oli suuri näiden henkilöiden ajattelussa: erityisesti tämä korostui vuoden 1933 ja Hitlerin valtaannousun jälkeen. Jääkärit olivat saaneet vaikutteita jo ensimmäisen maailmansodan aikana, ja Jalander oli saanut vaikutteita opintomatkoillaan 1900-luvun alussa ja 1920-luvulla. Heidän kohdallaan Saksan ja saksalaisten ihailu muuttui kansallissosialismin ihailuksi, ja se näkyi voimistuneina mielipiteinä ja teeseinä. Kansallissosialismin vaikutus näkyi jopa Sini-

⁴⁰⁴ Lainaukset Siniristi 4/1935, 52, 54: ”Inkeri ja Karjala juutalaisbolševistisen järjestelmän uhreina”; koko artikkeli, 51–54.

ristin kannessa, jossa komeili sininen hakaristi valkoisessa ympyrässä. Lehtien painosmääristä ei ole tietoa, mutta niiden voi olettaa jääneen vaatimattomiksi. Siksi lehdet, kuten monet muutkin äärioikeiston julkaisut 1930- ja 1940-luvulla, jäivät pienen asiasta innostuneen joukon puuhaksi.

”Luokkaoppi on isänmaattoman juutalaisen, ainoan tosi kansainvälisen kansan keksintö”⁴⁰⁵

Tampereen rykmentin Tappara-lehden⁴⁰⁶ pääkirjoituksessa heinäkuussa 1934 pohdittiin kommunismin ja juutalaisten välisiä yhteyksiä. Pohjana näille pohdinnoille olivat edellä mainitut viitaasaarelaisen julkaisut. Juutalaisten maailmanvalloituspyrkimysten esteenä oli lehden mielestä vain vahva kristillinen yhteiskunta. Juutalaisten toiminnan väitetty oveluus ja kierous tulivat esille kirjoituksessa:

”Juutalaisten rahanahneus on muodostunut koko maailman iskusanaksi. Siis olisi luonnovastaista, jos juutalainen suosisi kommunismia ja maailmanvallankumousta rehelli-
sessä mielessä. Ei, mutta hän suosii sitä omien päämääriensä saavuttamiseksi. Porvariliseen yhteiskuntaan, jolla sanalla tässä tarkoitetaan kaikkia yhteiskuntaa säilyttäviä aineksia, ei juutalainen toistaiseksi aseillaan pysty. S i k s i o n h ä n v a l i n n u t
y h t e i s k u n n a n h u o n o m p i o s a i s e t j a t y y t y m ä t t ö m ä t v ä l i k a p -
p a l e i k s e e n.”⁴⁰⁷

Tappara-lehden mukaan juutalaiset lupasivat kuulijoilleen kaikkea hyvää ja olivatkin saaneet kannatusta aatteilleen työläisjoukoissa: ”Ja juuri näiden elämän varjopuoleisen rinteiden asukkaiden avulla juutalainen anastaa maailman tavaran ja vallan käsiinsä.” Näin oli käynyt Venäjällä, missä juutalaiset nostattivat vallankumouksen sorretun kansan avulla. Silti valta ei Tapparan mukaan siirtynyt kansalle vaan jäi pienen juutalaisjohtoisen kommunistisen eliitin käsiin:

”Eikö tämä ole julkeata. Ja kaiken tämän aikaansaattavat juutalaiset, ei vain Venäjän juutalaiset, vaan koko maailman, kansainvälinen juutalainen on Venäjän nykyisen kurjuuden aiheuttaja. Kansalle uskotellaan kaiken tapahtuvan maailmanvallankumouksen hyväksi, mutta itse asiassa se tapahtuukin juutalaisuuden hyväksi. Kommunismi ja sillä sokaistut tyytymättömät ainekset ovat vain tahdoton välikappale tunnotoman juutalaisen käsissä. Ja jos juutalaiset kerran saavuttavat sekä aineellisen että henkisen ylivallan

⁴⁰⁵ Työrintama 24.3.1937, 3.

⁴⁰⁶ Rykmentin sijoituspaikka oli Lahti, ja itse lehden päätoimittajina toimivat komppanianpäälliköt. Vuonna 1934 päätoimittajana oli kapteeni Kaarlo Mäkelä.

⁴⁰⁷ Tappara 7/1934, 1: ”Kommunismi ja juutalaiset”. Harvennus alkuperäisestä.

maapallollamme, on kommunistinen työmies heille aivan saman arvoinen kuin porvarikin.

Tuntuu ehkä jostakin tarkoituksellisesti haetulta tämä juutalaisten osuus kommunismiin. Niin se kuitenkin näyttää olevan. Kommunismi on vain juutalaisten kulissi, jonka takana he pyrkivät päämääräänsä.”⁴⁰⁸

Maailman olojen parantaminen kommunismin kautta eli kaikki nykyinen murskaamalla ei ollut oikea tie, kirjoittaja totesi: se olisi oikea tie ainoastaan juutalaisten maailmanvallan luomiseksi.⁴⁰⁹ Kirjoittaja käytti perin tuttuja argumentteja.

Eräs Neuvosto-Venäjän ensimmäisistä sodista oli sota Puolaa vastaan. Tähän sotaan Puolan joukoissa osallistui myös suomalainen seikkailija Kaarlo Kurko⁴¹⁰. Hän oli mukana sodassa vuonna 1920, ja hänen muistelmansa tapahtumista ilmestyivät vuonna 1933. Hän kertoi, kuinka hänen eskadroonansa valtasi sodan aikana erään kauppalan, jonka juutalaiset vaativat kovaan ääneen heidän poistumistaan. Kun venäläinen osasto vielä hyökkäsi kauppalaan, Kurkon joukot jäivät kahden tulen väliin, sillä juutalaiset ryhtyivät ampumaan heitä takaapäin. Juutalaiset tiesivät odottaa venäläisiä, ja Kurkon kertoman mukaan he eivät olleet kärsineet juuri lainkaan sodasta, sillä esimerkiksi juutalaisten kauppapuodeissa oli kaiken aikaa monenlaista tavaraa myytävänä. Lisäksi juutalaiset tekivät kauppoja kenen kanssa tahansa, jopa Kurkon oman yksikön everstin kanssa, joka oli myynyt heille amerikkalaisia jalkineita ja elintarpeita. Juutalaisten suhdetta kommunisteihin Kurko selvittää kertomalla tilanteesta, jossa hän joukkoineen saapui Pinskin kaupunkiin. Kommunistit eivät olleet koskeneet lainkaan juutalaisten kauppapuoteihin, jotka kilpailijoiden poistuttua saattoivat näin kiskoa tuotteistaan kovia hintoja. Bjelostokin kaupungissa juutalaiset narinkkakauppiaat yrittivät onkia Kurkolta tietoja valkoisen armeijan tulevista

⁴⁰⁸ Tappara 7/1934, 1: ”Kommunismi ja juutalaiset”.

⁴⁰⁹ Tappara 7/1934, 1: ”Kommunismi ja juutalaiset”.

⁴¹⁰ Kaarlo Kurko (1899–1989) kävi kahdeksan luokkaa yhteiskoulua Suomessa ja ratsuväen koulun Puolassa 1920. Hän osallistui taisteluihin Suomessa valkoisten puolella sekä Virossa, Latviassa, Puolassa ja Etelä-Venäjällä 1918–1920. Tämän jälkeen hän liittyi Ranskan muukalaislegioonaan, koska ei saanut luutnantin vakanssia Suomen armeijassa. Muukalaislegioonalaisena hän kulkeutui Afrikkaan 1921–1926, Indokiinaan 1928–1929 ja Ranskaan 1930–1931. Kurko toimi muun muassa Sinimusta-lehden, Luo Lipujen -lehden ja Itsenäinen Suomi -lehden avustajana 1930-luvun lopulla, Akateemisen ilmansuojeluyhdistyksen levikkipäällikkönä 1936–1937 ja Suomen väestönsuojelujärjestön osastopäällikkönä 1938–1942. Sodan jälkeen hän jatkoi kirjailijanuraansa. Immonen 1987, 583; Mattila, Jukka 1999, 110–111; Suomen kirjailijat 1917–1944.

liikkeistä. Kurko arveli, että he toimittaisivat tiedot oitis kommunisteille: ”Viekkaat juutalaiset ansaitsivat tällaisilla tarinoilla sievoisia summia.” Kurkon väitettä Puolan juutalaiskauppiaiden kommunismisympatioista tuki myös toimittaja Eino Palola (1885–1951), jonka vuonna 1922 ilmestyneessä tietokirjassa mainittiin tämä yhteys.⁴¹¹

Todellisuudessa Puolan–Venäjän sotaan osallistui paljon juutalaisia, jotka taistelivat Puolan armeijassa. Kun puolalaiset taistelujen edetessä valloittivat alueita venäläisiltä, puolalaiset syyttivät silti juutalaisia yhteistyöstä bolševikkien kanssa. Lisäksi Puolan papisto, jolla oli suuri vaikutusvalta maan asukkaisiin, levitti tietoja bolševikkien ja juutalaisten yhteyksistä. Sodan yhteydessä toimeenpantiinkin maan pahimmat pogromit sitten 1600-luvun. Erityisesti Ukrainan armeija vainosi juutalaisia johtajansa Simon Petliuran suostumuksella. Juutalaisaktivisti Shalom Schwarzbard puolestaan murhasi Petliuran Pariisissa vuonna 1926. Toisaalta myös venäläiset joukot hyökkäsivät juutalaisten kimppuun perääntyessään Ukrainasta. Yhteistä Suomelle ja Puolalle oli se, että molemmissa maissa oli piirejä, jotka uskoivat juutalaisten olevan bolševismin todellisia johtajia.⁴¹²

Puolan juutalaisista oli oppikirjoissa vähintään maininta mutta usein myös lukumääriä. Juutalaisten hallitsevan vahva asema kauppiaina ja käsityöläisinä tuotiin usein esiin. Kuten Alma Hakalehdon ja Alfred Salmelan *Isänmaa ja maailma* -oppikirjassa todettiin, juutalaiset ”työntyvät etualalle kaikkialla ja valtaavat kaupan ja teollisuuden”. Puolan juutalaisia pidettiin oppikirjoissa hyvin takapajuisina ja oppimattomina. Maailmansodan merkitys näkyi myös oppikirjoissa, sillä esimerkiksi Iivari Leiviskän *Koulun maantiedon* 14. painoksessa vuonna 1944 ei enää mai-

⁴¹¹ Lainaus Kurko 1933a, 99; Kurko 1933a, 32, 84, 86, 97–99; Palola 1922, 174.

⁴¹² Cooper 2000, 45; Heinemann et. all. 1974, 43; Heller 1977, 47–52; Karemaa 1998, 114–115; Mosse 1978, 178, 180; Slutsky 1974, 131–133. 1990-luvun alkupuolella ilmestyi englanniksi käännettynä KGB:n arkistosta löytynyt aikalauskertomus Ukrainan ja Valko-Venäjän juutalaisvainoista vuosilta 1918–1921. Kirjoituksessa oli todistajalausuntoja tapahtumista ja kuvia, joita ei kuitenkaan ollut liitetty englanninkieleen. Jewish Pogroms [1926].

nittu Puolan yhteydessä juutalaisia.⁴¹³ Puolan yhteydessä juutalaisiin liitettiin jonkin verran huomautuksia, joita voi pitää rasistisina.

Suomalaiset kansallissosialistit väittivät toukokuussa 1935, että Ranskan ja Venäjän välistä sopimusta solmittiin vuonna 1932, Ranskan edustaja neuvotteluissa oli juutalainen. Ranskassa hallitukset vaihtuivat tiheästi, mutta todelliset valtiat, juutalaiset pankkiirit, eivät Suomen äärioikeiston mielestä vaihtuneet koskaan. Kun kansallissosialismi nousi Saksassa, ”juutalaisvaltiat Ranskassa ja Venäjällä pitivät perhekokousta valtaamassaan Kremlin linnassa”.⁴¹⁴ Kansallissosialismi ei kuitenkaan saanut Suomessa taakseen suuria kansanjoukkoja, kuten Saksassa. Liikkeellä oli monia julkaisuja, mikä johtui aktiivien riitaisuudesta: kaikki eivät tulleet toimeen toistensa kanssa, joten aina oli tarvetta uusille ryhmille ja uusille julkaisuille.

Hakaristin mukaan Kööpenhaminassa järjestetyn kansainvälisen ammattiyhdistysliiton kokouksessa oli keskusteltu ”pääasiassa” siitä, miten voitaisiin toimia kansojen eheytymistä vastaan – Saksa oli ollut sosialisteille jälleen pelottava esimerkki kansallisvaltioiden voimistumisesta. Suomessa jo asuneita juutalaisia⁴¹⁵ ei kuitenkaan pidetty vaarana, vaan rajan takana Venäjällä olevat juutalaiset uhkasivat Suomea; siksi Suomen Kansan Järjestön, joka oli yksi Suomen kansallissosialistisista järjestöistä, aikuisille järjestämällä kursseilla oppituntien aiheisiin kuuluivat muun muassa kansainvälisyys, marxilaisuus aatteena ja juutalaisena maailmankatsomuksena sekä juutalainen valtio valtiossa.⁴¹⁶

Suomen sosiaalidemokraatit olivat yksi kansallissosialistien pilkan suosikkikohteista. Kun puolueen lehdessä Suomen sosiaalidemokraatissa kerrottiin, että juutalaiset olivat Tanskassa kunnan

⁴¹³ Lainausta Hakalehto–Salmela 1931, 125; Leiviskä 1944, 168. Ks. myös Aro–Rosberg 1921, 73; Aro–Rosberg 1929, 82; Auer–Merikoski 1938, 168; Hänninen 1924a, 139; Hänninen 1925, 172; Hänninen 1929a, 86; Hänninen 1929b, 258; Hänninen 1944, 161; Hänninen–Kivirikko 1924, 114; Jotuni 1921a, 154; Jotuni 1921b, 73; Jotuni 1927a, 69; Leiviskä 1927, 171; Leiviskä 1930, 368; Leiviskä 1931a, 134; Munck 1928, 354, 366–367, 372, 375; Rosberg 1926, 364; Tolvanen 1927, 98–99.

⁴¹⁴ Hakaristi 31.5.1935, 2: ”Juutalaisneuvottelut Moskovassa”.

⁴¹⁵ Lehden mukaan Suomessa asui 3 000 juutalaista, missä luvussa oli noin kolmannes liikaa.

⁴¹⁶ Hakaristi 31.5.1935, 1: ”Jo on hätä juutalais-marxilaisessa leirissä”, 14.6.1935, 2: ”Juutalaiset hallitsevat Neuvosto-Venäjän ulkopoliittikkaa”, 28.6.1935, 3: ”Suomen 1:n poliittinen koulu”, 20.9.1935, 3: ”Maamme juutalaisvaara”, 28.11.1935, 3: ”Venäjä nationalisoituu?”, 18.12.1936, 1: ”Kommunistien ainoa edustaja – juutalainen”.

kansalaisia, kirjoitus sai kansallissosialistien tuomion. Myös kansanedustaja Yrjö Räisänen, Suomen sosialidemokraatin tunnettu nimimerkki Sasu Punanen⁴¹⁷, sai Hakaristin tuomion sen jälkeen kun tämä ei tunnustanut väitettyä juutalaisuuttaan. Räisänen oli joka tapauksessa kansallissosialistien mukaan tekojuutalainen, koska hän ja hänen puolueensa olivat hyväksyneet toisen internationaalin⁴¹⁸. Kansallissosialistien mielestä juutalainen henki oli todella halveksittavaa:

”Juutalaisuuden vaikutus ihmiskunnan kulkuun on niin rajaton sentähden, että se on pystynyt määrätietoisella toiminnallaan rappeuttamaan elävän hengen, asettaen tilalle aineellisuuden kuollettavan hengen, minkä käytännöllisenä ilmentäjänä ovat sekä liberalismi että marxismi.”⁴¹⁹

Toukokuussa 1937 Työrintamassa käsiteltiin Sirkuskadun juutalaispropagandaa. Sirkuskadulla eli nykyisellä Paasivuorenkadulla sijaitsi, kuten sijaitsee edelleenkin, Suomen sosialidemokraatin eli nykyisen Demarin toimitus. Kirjoittajan mukaan ”Sirkuskadun marxilaispropagandakeskuksessa” oli tehty julisteita, joissa juutalaisvastainen taistelu yritettiin saattaa naurunalaiseksi. Kyseisissä julisteissa oli ”puhuttu rotuvihan *alhaisesta hengestä ja juutalaisvainoista*, mutta toisuus on aina pysynyt hämärän peitossa”. Kirjoituksessa juutalaisvainoja vähäteltiin ja niiden voimakkuus ja merkitys asetettiin kyseenalaisiksi. Kirjoittajan mielestä sosiaalidemokraatit eivät kertoneet, ketkä raharikkaat kiristivät kansoja tai lietsoivat sota – kirjoittajan mukaan vastaus molempiin kysymyksiin oli juutalaiset. Edelleen juutalaisten menneitä ja nykyisiä kärsimyksiä vähäteltiin kunnolla, sillä muun muassa *Arbetarbladetin* ja Suomen sosialidemokraatin väitettiin julkaisevan juutalaisten haastatteluja ja heidän kertomuksiaan ”kärsimyksistä”, siitä, kuinka nämä ”*viattomuuden esikuvat*’ aina ja jatkuvasti joutuvat *’oikeusmurhien*’ ja *’väärien*’ tuomioiden uhreiksi”:

”On todellakin ihmeellistä, ettei Sirkuskadulla ole vielä voimakkaammin huomattu juutalaisihailun kasvattamiseksi esittää heitä demokratian, vapauden, ihmisyyden esitaiste-

⁴¹⁷ Väite Räisäsen juutalaisuudesta oli mielenkiintoinen sikäläkin, että vuonna 1921 hän oli monissa paki-noissaan hyökännyt juutalaisia vastaan. Karemaa 1998, 176.

⁴¹⁸ Toinen internationaali oli perustettu Pariisissa vuonna 1889, ja se lopetti toimintansa vuonna 1914, mutta aloitti uudelleen vuonna 1919. Ilmeisesti kansallissosialistit sekoittivat sen kolmanteen internatio-naaliin, joka oli perustettu Moskovassa vuonna 1919. Nenonen–Teerijoki 1998, 848.

⁴¹⁹ Lainaus Hakaristi 7.4.1936, 1: ”Sasu sairastaa omantunnon arkuutta”; Hakaristi 11.2.1936, 1–2: ”’Abrek’ – kumartakaa!”. Sosiaalidemokraattien ja juutalaisten välisestä suhteesta myös Luo lippujen 19/1938, 374 Paavo S. [Paavo Susitaival]: ”Ulkopoliittinen katsaus”; Työrintama 21.10.1936, 1: ”Miten rahamahti tekee politiikkaa”, 1: ”Eivätkö jäljet peloita?”, 29.7.1937, 1: ”Sosialidemokratiamme juutalaisuuden pal-veluksessa”.

lijoina, kansanrintamien johdossa, marxilaisuuden keksijöinä ja levittäjinä sekä *'lauplaina'* suurkapitalisteina, joiden 'kekseliäisyys, työtarmo ja nerous luovat kansoille *onnea ja hyvinvointia'*."⁴²⁰

1930-luvun alkupuolella, kun äärioikeistolaisuus sai enemmän kannatusta Suomessa Saksan esimerkin innoittamana, oli isänmaallisessa Peltomies-lehdessä kirjoitus, jossa kerrottiin ulkomaalaisten iloinneen suomalaisten eripuraisuudesta ja vieneen voitot – tällä lehti tarkoitti kapitalisti-juutalaisia, joilta Suomi yleisen äärioikeistolaisen käsityksen mukaan oli joutunut lainaamaan rahaa. Kirjoittajan mielestä Suomessa pitäisi tehdä samoin kuin Kroatiassa. 1900-luvun alussa kaikki käsityöammatit olivat Kroatiassa olleet juutalaisten käsissä, mutta kun ne oli saatu omien kansalaisten haltuun, kroatialaiset saattoivat lähettää nuorisoaan ulkomaille opiskelemaan maan parhaaksi.⁴²¹ Peltomiehen kirjoitus oli esimerkki siitä, kuinka ulkomaalaisia esimerkkejä käytettiin hyödyksi silloin, kun haluttiin osoittaa keinoja, joilla pysäyttää juutalaisten väitetyt tuhotyöt.

Lääninrovasti K. R. Kares oli vahvasti sitä mieltä, että nimenomaan juutalaiset olivat vastuussa kommunismista, sillä olivathan aatteen kaksi tärkeintä kehittäjää – Karl Marx ja Ferdinand Lassalle – molemmat juutalaisia. He ”Molemmat ovat näin kotoisin siitä juutalaisuudesta, joka pitää tietoisena tarkoituksenaan tuhota kaiken mikä muistuttaa kristillisyydestä sekä yhteiskuntajärjestyksestä että ennenkaikkea siveydestä”. Marxin tuomaa kommunismiin oli ”henkivalta, joka on kotoisin syvyydestä, ja jonka on voinut keksiä vain kaikista siveellisistä normeista vapautunut juutalainen”.⁴²² Karesen näkemys juutalaisista kristittyjen siveyden uhkaajina ei suinkaan ollut uusi ilmiö, sillä jo 1800-luvulla oli esiintynyt samanlaisia väitteitä. Kares ei myöskään hyväksynyt Neuvostoliiton ja Saksan tilanteiden vertaamista sellaisenaan, sillä hänen mukaansa ensin mainitussa harjoitettiin ”törkeätä kristillisyyden ja Uuden Testamentin pilkkaa”.⁴²³

⁴²⁰ Työrintama 27.5.1937, 4: ”Juutalaispropagandaa työvälle”. Lainausten kursivointi on alkuperäisestä.

⁴²¹ Peltomies 1/1934, 9: ”Herää Suomi: Mitä kansamme menestys vaatii”.

⁴²² Kytösavu 3/1935, 3–4 K. R. K. [Kaarlo Kares]: ”Sosialismi, kommunismi ja marxilaisuus”.

⁴²³ Kytösavu 1/1936, 1 K. R. Kares: ”Kristittyjen on vapauduttava”.

Toimittaja Sven B. Oksasen⁴²⁴ päätoimittama kansallissosialistinen Työrintama kävi ankaraa taistelua kommunismia ja sitä kautta myös juutalaisia vastaan koko ilmestymisaikansa. Yksi kohteista oli Ranskan ”juutalaishallitus” ja erityisesti sen sosialistinen pääministeri Leon Blum. Ranskan hallitus oli lupaustensa mukaisesti kohottanut työmiesten palkkoja, mutta sittemmin tuotteiden hinnat kohosivat ja lopuksi frangin arvo laski. Lehden mukaan ”Tämä on juutalais-kansainvälistä politiikkaa, eikä suinkaan ranskalaista”. Se, että juutalaiset olivat nousseet Ranskan hallituksen johtoon, johtui edelleen lehden mukaan siitä, että maa oli täysin riippuvainen juutalaisista. Blum toimi lisäksi toisen internationalen puheenjohtajana, mikä lehden mielestä lisäsi hänen epäluotettavuuttaan. Täysin varma hänen asemansa Ranskan johdossa ei kuitenkaan ollut, sillä Berliinissä oli levitetty varmaa tietoa Ranskan vapaamuurarien halusta aloittaa sota Saksaa ja Italiaa vastaan: sodan yhteydessä Blum luopuisi vallasta ja Ranskan diktaattoriksi nousisi Blumille puheita kirjoittanut juutalainen Mandel-Rotschild. Kun Blumin vielä väitettiin kirjoittaneen avioliitosta kirjan, jonka mukaan sukurutsassa ei ollut mitään pahaa, oli juutalais-ten tavoite Työrintaman mielestä selkeä: ”Sanat ovat selvät, ne eivät selityksiä kaipaa, mihin juutalaiset tällä pyrkivät.”⁴²⁵

Toisaalta myös juutalaisten rahamahti huoletti Työrintamaa. Juutalainen raha taisteli bolševismien puolesta ja tuhosi kansat, jotka halusivat vapaiksi sen vallasta: ”Mekin olemme j u u t a l a i s e n r a h a v a l l a n k ä s k y n a l a i s u u d e s s a ja olemme täyttäneet sen velvoitukset niin, että olemme saaneet siitä mainesanan n:o 1. Ne monet miljaardit, jotka meidänkin maastamme itsenäisyytemme aikana on suomalaisen työn tuotteina viety juutalaiselle rahamahdille, ovat siten välillisesti tulleet palvelemaan bolshevismia kansamme turmioksi sekä vastoin sen enemmistön tahtoa.” Silti maan porvaristo ja kommunistit kulkivat lehden mielestä tämän juuta-

⁴²⁴ Sven B. Oksanen (s. 1915) toimi palkattomana avustajana Herää Suomi -lehdessä ja Hakaristi-lehdessä 1933–1935. Hän päätoimitti Työrintaman lisäksi myös Kansallinen Työ -lehteä. Oksanen oli kansallissosialistisen Suomen Valtakunnan Liiton johtaja vuonna 1942. Ekberg 1991, 99–100.

⁴²⁵ Lainaukset Työrintama 21.12.1936, 1: ”Mihin johtaa juutalainen hallituskoulu?” ja 26.11.1936, 7: ”Juutalaisen Leon Blumin resepti”; Työrintama 5.10.1936, 1: ”Marxilaisjuutalaista politiikkaa”, 21.10.1936, 1: ”Eivätkö jäljet peloita?”, 26.1.1937, 3: ”Juutalainen Mandel-Rotschildko Ranskan tuleva diktaattori?”, 24.2.1937, 1: ”Juutalaiset ja Ranskan nykyinen hallitus”. Leon Blumia arvosteli myös Hakaristi-lehti, joka mainitsi tämän olevan Väinö Tannerin lähin esimies. Hakaristi 21.4.1936, 4: ”Leon Blum – juutalainen”.

laisen rahan talutusnuorassa.⁴²⁶ Se, että kirjoittaja väitti juutalaisten olevan sekä kapitalisteja että bolševikkeja, oli tavallinen tapa äärioikeiston juutalaisvastaisissa kirjoituksissa. Koska juutalaiset kykenivät väitteiden mukaan kaikenlaiseen pahaan, ei ollut ihme, että heidän myöskin väitettiin olevan toisilleen vastakkaisten aatteiden, kapitalismin ja kommunismin, johdossa.

Neuvostoliitto ja sen tekemiset olivat keskeinen asia Työrintaman kirjoituksissa. Maassa ei nähty olevan rotukysymystä, ja siksi siellä olivatkin juutalaiset vallassa. Juutalainen runoilija Pinski oli Työrintaman mukaan kertonut Neuvostoliitossa vierailtuaan, että ensimmäistä kertaa hän saattoi unohtaa olevansa juutalainen. Jos Neuvostoliiton kansa ottaisi vastaan, voitaisiinkin lehden mielestä kaikki maailman juutalaiset lähettää sinne. Juutalaisten väitettiin myös käyttävän asemaansa hyväkseen, sillä kun esimerkiksi entinen Leninin uskottu Grigori Zinovjev oli teloitettu vuonna 1936, ilmaantui Ranskassa perijöitä, jotka halusivat saada haltuunsa Zinovjevin Ranskaan siirtämät noin 10 miljoona frangia. Työmiehen mukaan Stalinin vainoissakin juutalaisia menehtyi vain vähän. Espanjan sisällissodassa taas tasavaltalaiset tuhosivat lehden mukaan kristityt kirkot mutta säästivät synagogat. Lisäksi Neuvostoliiton juutalaiset osoittivat oveluutta lupaamalla niille Ranskassa asuneille emigranteille, jotka palaisivat takaisin, täydellisen armahduksen. Tosiasiassa alus vei nämä Espanjaan taistelemaan tasavaltalaisten riveissä.⁴²⁷

Työrintaman ajatus juutalaisten toimittamisesta Neuvostoliittoon liittyi siihen samaan ajatusten sarjaan, jossa juutalaisia oltiin lähettämässä Palestiinaan tai Madagaskarille. Espanjan sisällissodan tasavaltalaisten teoista kerrottiin kauhutarinoita eri maiden äärioikeiston ja oikeiston lehdisissä, joten sinänsä tarinat olivat luonteeltaan kansainvälisiä. Se, että syyllinen oli juutalainen, lisäsi äärioikeiston mielestä teon halveksittavuutta.

⁴²⁶ Työrintama 21.12.1936, 1: ”Mihin johtaa juutalainen hallituskokeilu?”. Harvennus on alkuperäisestä.

⁴²⁷ Työrintama 28.4.1937, 3: ”Neuvostovenäjä – juutalaisten paratiisi”, 13.1.1937, 3: ”’Köyhät’ – köyhälistön asialla”, 26.11.1936, 4: ”Bolshevikkien suurkäräjillä”, 9.2.1937, 4: ”Neuvosto-Venäjän juutalaiset ovat ”kekseliäitä” joukkojen hankinnassa Espanjaan”, 26.11.1936, ”Marxilaiset säästävät juutalaisten synagogat, mutta hävittävät kristittyjen kirkot Espanjassa”; Suomen tie 40/1941, 14: ”Suurvalehtelija Maiski tekee bolshevikeista uskonnonystäviä!”; Työrintama 5.9.1937, 2: ”Venäjän murhenäytelmä – juutalaisten luomus”.

Nimimerkki Kansalainen kirjoitti Työrintamassa vuonna 1937 ihmiskunnan vihollisista. Kirjoittajan mukaan eräät parlamentaariset poliitikot olivat nimittäneet ihmiskunnan vihollisiksi henkilöitä, jotka olivat ”olosuhteiden pakosta” ryhtyneet taisteluun ”yhteiskuntaa kahlehtivia voimia vastaan”. Kirjoittajan mukaan todellisia vihollisia olivat kuitenkin juutalaiset, jotka johtivat salassa sekä kommunisteja että kapitalisteja. Mutta oikeat ryhmät, joihin nimimerkki ilmeisesti laskee itsensäkin, olivat toimineet:

”Ihanan’ demokratian puitteissa ovat juutalaiset päässeet valtansa huippuun ja ne kuvittelevat jo olevansa maailman todellisia hallitsijoita, mutta erehtyvät. Juutalaisuuden eteneminen on pysähtynyt. Se on yht’äkkiä joutunut koko maailman huomion kohteeksi. Siltä on riisuttu sen nimettömyys, joka on ollut sen voimana ja on ruvettu tutkimaan sen jälkiä, rötöksiä ja salaisuutta.”⁴²⁸

Kirjoittajasta juutalaisten salaisuudet olivat paljastuneet ja samoin se, että he olivat kapitalisteja, asekauppiaita, sanomalehtiruhtinaita, kommunismin luoja ja johtajia, vapaamuurareita ja valedemokraatteja. Juutalaisten maailmanvalloitus suunnitelmille oli vaaraksi se, että ihmiset olivat nyt saaneet ne selville. Niinpä Suomessakin oli paljastettava, keitä nämä ihmiskunnan viholliset olivat, että heidän toimintansa voitaisiin estää. Jälleen kansallissosialistien kirjoituksessa yhdistettiin juutalaisiin sekä kapitalismi että kommunismi. Vaikutteet oli otettu kansainvälisistä juutalaisvastaisista kirjoituksista, ja niitä oli sitten sovellettu riittävässä määrin Suomen oloihin.

Kansallisesti suuntautuneiden nuorten Ahjo-lehdessä oli useita lehden päätoimittaja Yrjö Koivukarin⁴²⁹ kirjoituksia, jotka olivat paljolti samanhenkisiä kuin edellä esitetyt. Arvioidessaan Olavi Paavolaisen teosta *Kolmannen valtakunnan vieraana* Koivukari ihmetteli Paavolaisen väitettä, jonka mukaan alkukristillinen seurakunta olisi ollut ensimmäinen kommunistinen yhteiskunta: ”Ei kai Paavolainen samasta juutalaisen materialismin läpikäymisestä eräänlaista uuskapitalistista neuvostokommunismia alkukristilliseen ’kommunismiin’?”⁴³⁰ Toisaalta Koivukari arveli, ettei suomalaisen työmieheen tartu sen enempää juutalaisen kommunismi kuin ryssänveljeily-

⁴²⁸ Työrintama 21.6.1937, 2 Kansalainen: ”Ihmiskunnan viholliset”.

⁴²⁹ Yrjö Koivukari (1901–1979), alkujaan Mononen, kirjoitti ylioppilaaksi 1923 ja opiskeli tämän jälkeen Helsingin yliopistossa. Hän oli Pohjatuuli-lehden päätoimittaja 1933–1934, Ahjo-lehden 1936–1939 ja Lapin loimu -lehden 1954–1957. Vuosina 1948–1960 hän työskenteli kansakoulunopettajana. Suomen kirjailijat 1917–1944.

⁴³⁰ Ahjo 1/1937, 10 Yrjö Koivukari: ”Paavolaisen rapsodia”.

kään.⁴³¹ Koivukari ei kertonut, miksi näin olisi – ilmeisesti hän uskoi vakaasti siihen, ettei suomalainen työmies sortuisi toista kertaa ”kommunistien vieteltäväksi”, kuten hänen mukaansa kävi vuonna 1917.

Samaa ajatusta hän painotti myös myöhemmin, jolloin hänestä ”Jotku rappiolle menneet, valtaan pyrkivät klikit, joilla ei ole mitään menetettävää, lietsovat näitä juutalaisia aatteita. Täytyy kysyä, kuinka pitkälle tällaista jatkuvasti sallitaan?”⁴³² Arvioidessaan Juhani Tervapään eli Hella Wuolijoen näytelmiä Koivukari katsoi, että näytelmissä käytiin aineen ja hengen kamppailua ylivallasta: ”Tämähän on itse asiassa tällä hetkellä, ei vain juutalaisten tragedian, marxilaisen ajatuksen, vaan koko eurooppalaisen kulttuurikysymyksen ydin: rehellisyyden aatteesta luopuminen.”⁴³³ Koivukari kirjoitti juutalaisista harvakseltaan, mutta kuten lainauksista näkyy, oli myös hänen kirjoituksissaan juutalaisvastaisuutta.

Myös Työrintaman pilakuvissa juutalaiset yhdistettiin bolševismiin.⁴³⁴ Juutalaisbolševikki oli peto, joka vyöryi idästä ja uhkasi koko maailmaa. Samaa aihepiiriä edustivat myös sotavuosina ilmestyneen Vitsi-Motti-lehden pilakuvat, joissa juutalaiskapitalistit toivoivat sodan jatkuvan kauan, jotta he rikastuisivat yhä enemmän; toisaalta juutalainen esiintyi kuvissa yhdessä aasialaisen kommunistin kanssa ”Euroopan onnellistuttajina”.⁴³⁵ Pilakuvat olivat helppo keino saada kirjoitusten sanoma perille: kuva kertoi aina enemmän kuin kirjoitus. Kuvissa tuli hyvin esille juutalaisten petomaisuus, samoin heidän väitetty yhteytensä bolševismiin.

Suomi ei suinkaan ollut ainoa maa, jossa oli lukuisia riiteleviä kansallissosialistisia ryhmiä. Thomas Linehanin tutkimuksessa *British fascism 1918–39* esitellään lukuisia eri ryhmittymiä, joiden suhtautuminen juutalaisiin erosi toisistaan. Ison-Britannian fasisteista moni uskoi juutalaisten keskeiseen rooliin bolševismin luojina ja johtajina. Monissa brittikansallissosialistienkin kirjoituksissa uskottiin juutalaisten olevan erilaisten salaperäisten hankkeiden ja ryhmien taus-

⁴³¹ Ahjo 3/1937, 13 Y. K. [Yrjö Koivukari]: ”Vallan kiertokulku eli miksi porvari on heikko”.

⁴³² Ahjo 5/1937, 10 Y. K. [Yrjö Koivukari]: ”Taistelu isänmaasta: Missä on peräsin?”

⁴³³ Ahjo 2/1938, 23–24 Y. K. [Yrjö Koivukari]: ”Työväen sielun kriisi”.

⁴³⁴ Työrintama 16.2.1938, 1, 9.1.1939, 1.

⁴³⁵ Vitsi-Motti 7 (1943), 7, 8 (1943), 19.

talla. Ryhmistä esimerkiksi The Britons Society oli sitä mieltä, että juutalaisten ja muiden vieraiden ainesten poistaminen maasta ratkaisisi maan kaikki ongelmat. Samalla linjalla oli myös The Imperial Fascist League, joka otti juutalaisvastaisuuden ohjelmaansa pian perustamisensa jälkeen eli noin vuonna 1930. Sen sijaan The British Fascisti, joka oli perustettu jo 1920-luvun alussa, otti juutalaisvastaisuuden ohjelmaansa vasta vuonna 1933 – osin ilmeisesti Saksan esimerkin innoittamana.⁴³⁶ Brittiläisten fasistiryhmittymien suhtautumisessa juutalaisiin oli siis paljon samaa kuin suomalaistenkin ryhmien suhtautumisessa. Ajatuksissa oli paljon samaa kuin Suomessa, kuten esimerkiksi perustelussa, että vieraat ainekset olivat syypää Ison-Britannian ongelmiin – sama väitehän esiintyi Suomessakin.

Sen sijaan Italian fasistit eivät vielä 1930-luvun alkupuolella pitäneet juutalaisia syypäinä bolševismiin, kirjoittaa Meir Michaelis tutkimuksessaan *Mussolini and the Jews*. Kuitenkin heti ensimmäisen maailmansodan jälkeen myös Italiassa oli syytetty juutalaisia bolševismista ja maan huonosta tilanteesta. Itse asiassa Mussolinikin oli Venäjän lokakuun vallankumouksen jälkeen esittänyt syytteitä juutalais-saksalaisesta bolševismista. Taustalla oli ajatus siitä, että Saksan ei tarvinnut enää marssia Pietariin, koska maa oli juutalaisten ja siten myös Saksan hallussa. Vuonna 1919 Mussolini ei enää syyttänyt saksalaisia Venäjän vallankumouksesta, mutta sen sijaan hän väitti juutalaisten olevan bolševikkien takana. Fasistien vallankaappauksen jälkeen Mussolini väitti muun muassa, että yksi fasistien vastustaja oli kansainvälinen juutalainen. Hiljaisemmän kauden jälkeen 1930-luvun puolivälissä juutalaiset jälleen yhdistettiin bolševismiin. Tämä näkyi muun muassa Espanjan sisällissodassa, joka oli Italian fasisteille sota juutalaisbolševikkeja vastaan.⁴³⁷ Syynä on oletettavasti se, että Mussolini halusi vielä valtaan noustessaan käyttää hyväkseen pinnalla olleita ajatuksia juutalaisten ja bolševikkien yhteydestä, mutta 1930-luvun alkupuolella tällä aatetavalla ei ollut enää kannatusta eikä se ollut enää Italiassa käyttökelpoinen.

Kirjoituksia, joissa juutalaiset yhdistettiin bolševikkeihin, ilmestyi melko paljon 1930-luvulla. Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten kirjoitukset loivat kuvaston, jota monissa muissa kirjoi-

⁴³⁶ Linehan 2000, 47–51, 177–179.

⁴³⁷ Michaelis 1978, 5–6, 8, 12–13, 32, 101, 119.

tuksissa käytettiin – osa kirjoittajista myös tunnusti, mitä lähdettä käytti. Viitasaarelaisten kirjoituksissa näkyi ryhmän kantavan voiman, rovasti Matti Jaakkolan vaikutus. Hän suorastaan demonisoi juutalaiset. Samantyyllisiä kirjoituksia tekivät myös Karl Lehtonen, Eino Seppo ja Verner Louhimies, kaikki pappismiehiä. Muutenkin kirjoittajien joukossa näkyi kouluttautuneisuus. Kaarlo Kurkoa lukuun ottamatta kaikilla nimeltä mainituilla oli kansakoulun jälkeisiä opintoja takanaan. Louhimies oli kuitenkin poikkeus siinä mielessä, että hän esitti sekä juutalaisia puolustaneita että heitä vastustaneita näkemyksiä. Luullakseni hän toimi tilanteen mukaan eri tavoilla hyväksyen osan väitteistä mutta vastustaen toisia.

Suomi oli äärioikeiston mukaan vaarassa, sillä juutalainen henki uhkasi maata. Siksi Suomen teollisuus ja käsityöt oli saatava kansallisiin käsiin ja pois kansainvälisen rahamaailman ohjauksesta. Jos Suomessa ei puolustauduttaisi juutalaisvaaran suhteen, kuten äärioikeisto halusi, Suomi joutuisi uuden, juutalaisten luoman kapitalistisen yhteiskunnan – johon tie kulki sosialismin kautta – ohjaamaksi. Uhkakuvat olivat kehittyneet 1920-luvulta, vaikka niissä olikin vielä paljon samoja piirteitä. Mielenpitoissa näkyi usein vainoharhainen juutalaisvastaisuus, jossa juutalaisten teoiksi uskottiin mitä tahansa.

Kuitenkin on muistettava, että vaikka juutalaiset yhdistettiin bolševismiin 1930-luvulla monissa kirjoituksissa ja monissa lehdissä, oli vielä suurempi joukko lehtiä, joissa näin ei tehty. Yleisaikakauslehdissä, kuten Kansan lukemisto, Kodin viikkolehti, Oma koti ja Suomen Kuvalehti, ei ollut yhtäkään kirjoitusta tästä aihepiiristä.⁴³⁸ Myöskään kaikki armeijalehdet, kuten Etupyörä, Karjalan kaartilainen, Reservin upseeri ja Soldatgossen, eivät valaisseet lukijoitaan juutalaisten oletetusta luonteesta. Suojeluskuntalehdissä esiintyi kirjoituksia juutalaisista ja bolševikeista, käyttiväthän lehdet osin samoja kirjoituksia. Silti myös niiden kohdalla on todettava, että suurin osa lehdistä ei julkaissut bolševikkijuutalaisia koskevia kirjoituksia. Kaikissa äärioikeistolaisissa lehdissä ei esiintynyt juutalaisbolševikeista kertovia kirjoituksia. Kun erityisesti äärioikeisto ja kansallissosialistit sanoivat, että Suomi oli uhattuna, olisi voinut olettaa, että kansallisuusaatteen läpikulkemat lehdet olisivat esittäneet myös juutalaisbolševikkeja koskevia kirjoituksia.

⁴³⁸ Tämä tutkimustulos perustuu läpikäymääni aikakauslehdistöön, joka kokonaisuudessaan löytyy lähde-
luettelosta.

tuksia. Kun kansallismielinen lehdistö kerran halusi puolustaa Suomea ja sen tulevaisuutta, miksei se olisi puolustanut niitä myös juutalaisvaaralta. Ilmeisesti juutalaiset eivät muodostaneet kansallismielisille sellaista uhkakuvaa kuin Saksasta mielipiteitä omaksuneille kansallissosialisteille.

Sota bolševikkijuutalaisia vastaan

Toiseen maailmansotaan liittyi Suomen ja juutalaisten kannalta kolme eri vaihetta: talvisodan aikana kansa yhdistyi vihollisen edessä, välirauhan aika oli puutteen aikaa, ja lopulta jatkosota käytiin avoimesti juutalaisvastaisen Saksan rinnalla. Juutalaisvastaisissa kirjoituksissa yhdistettiin sota-aikana edelleen mielellään juutalaisuus ja marxilaisuus: esimerkiksi Urho Perttunen väitti, että Marx olisi luonut aatteensa juutalaisen maailmanliiton käskystä.⁴³⁹

Jatkosodan aikana mainittiin useissa yhteyksissä juutalaisten ja bolševikkien välinen yhteys. Myös Kustaa Vaasa -lehti osallistui omalta osaltaan aktiivisesti juutalaisvastaiseen työhön. Toimittaja Gunnar Lindqvist kirjoitti syyskuussa 1941 maailmanjuutalaisuuden suurrikkoksesta: ”Kansainvälinen juutalaisuus on yhtynyt aasialaiseen kommunismiin yrittääkseen vielä viimeisen kerran ennen lopullista tuhoaan tehdä tyhjäksi uuden, kansallisen Euroopan rakentamisen.” Lindqvististä ei ollut mahdollista, että Yhdysvallat ja Englanti olisivat suostuneet tukemaan kommunistista Neuvostoliittoa, jos taustalla eivät olisi olleet kaikissa maissa vaikuttavat juutalaiset, jotka valmistelevat lopullista tietä kohti maailmanvaltiutta. ”T u o n p i r u l l i s e n k y l m ä s t i l a s k e l m o i d u n s u n n i t e l m a n t a k a a a s t u u e s i i n p o l i i t t i s e n , y l i v a l t i o l l i s e n j u u t a l a i s u u d e n J u u d a s k a s v o t j a k a v a l t a j a n v e r i s t e n h o p e a k o l i k o i d e n h e l i s e v ä ä ä n i k i i r i i y l i v a l t a m e r i e n k i n . ” M a a i l m a l l a l e v i s i L i n d q v i s t i n m u k a a n h u h u j a s u o m a l a i s t e n r a a o i s t a s o t a t o i m i s t a v e n ä l ä i s i ä n a i s i a j a l a p s i a k o h t a a n s e k ä s u o m a l a i s t e n t y y t y m ä t t ö m y y d e s t ä a r m e i j a n s a m e n e s t y k s e e n . K a i k k i n ä m ä h u h u t o l i v a t h ä n e s t ä o s a j u u t a l a i s t e n s u n n i t e l m a a . P i i r i t e t t y y n P i e t a r i i n a j e t t i i n s u u r i m ä ä r ä n a i s i a j a l a p s i a , k u n v a l t a m e r e n t a k a i s e t j u u t a l a i s e t s u n n i t t e l i v a t s u u r t a p r o p a g a n d a i s k u a S a k s a a v a s t a a n . N ä m ä i h m i s e t

⁴³⁹ Vapaa Suomi 21/1940, 1 U. Perttunen: ”Marxilaisuus. Ihmiskunnan kirous”.

olivat Lindqvististä pelkkiä nappuloita juutalaisten maailmanherruuspelissä. Lopulta juutalaisten suunnitelmat kuitenkin paljastuivat ja he tulisivat saamaan ansaitsemansa rangaistuksen.⁴⁴⁰

Gunnar Lindqvist lienee saanut jo kotoaan vaikutteita kansainvälisten juutalaisten Suomelle aiheuttamasta uhasta, sillä olihan hänen isänsä kirjailija Rafael Lindqvist⁴⁴¹ ensimmäisten Suomessa ilmestyneiden juutalaisvastaisten *Siionin viisaitten pöytäkirjojen* kustantaja.

Ajatus juutalaisherruuden kytkettiin myös patriotismiin. Esimerkiksi kesäkuussa 1944 Kauko Rekola kirjoitti Rintamamiehessä bolševistisesta patriotismista. Hänen mukaansa Marx piti kansallistunutta ”porvarillisena ennakkoluulona”, joka oli kitkettävä pois. Rekolan mielestä Neuvostoliiton juutalaiset johtajat aavistivat, mitä kansallisuusaate merkitsisi maan ja bolševismin tulevaisuudelle. Uudelleenouseva slaavilaisuus voisi riistää pohjan juutalaisten maailmanvalloitus suunnitelmilta. Jopa laiska venäläinen voisi tempaista itsensä irti passiivisuudesta ja ryhtyä vastustamaan juutalaisia, jos kansallistunne voimistuisi. Siksi venäläisten kansallistunne piti ohjata palvelemaan neuvostomaailmanvallan ja sitä kautta juutalaisten tarkoituksiperiä. Rekolan mukaan tällöin syntyi uusi käsite, neuvostopatriotismi. Venäjän ajan isänmaalliset hahmot, vanhat sotapäälliköt ja jopa keisarit oli nostettu jälleen arvoonsa, ja isänmaalliseksi kutsuttu sota olikin siten venäläisten taistelua kansainvälisen juutalaisuuden ja maailmanvallankumouksen puolesta koko maailmaa vastaan.⁴⁴²

Erään Vapaan Suomen kirjoittajan mukaan kaitselmus oli asettanut kansalliselle liikkeelle johtajaksi Adolf Hitlerin, joka pelastaisi Euroopan ja koko maailman juutalaisbolševikeilta. Kansalliset liikkeet pelastaisivat Suomenkin tilanteesta, jossa se oli alistettuna juutalaisbolševikkien kansainvälisen johdon alle. Nimimerkki Aius Locutiukselle Hitler oli suuri ajattelijana, joka oli tutkinut maailmanjuutalaisuuden pyrkimyksiä ja siksi todennut sodan Neuvostoliittoa vastaan

⁴⁴⁰ Lainausta Kustaa Vaasa 9/1941, 9: G. L-st [Gunnar Lindqvist]: ”Maailmanjuutalaisuuden suurrikos”; koko artikkeli, 9–10. Lainauksen harvennus oli alkuperäisestä. Suomen juutalaisten sotavuosisista, ks. esim. Jacobson 1999 ja Shabat shalom -televisiohjelma.

⁴⁴¹ Rafael Lindqvist (1867–1952) kirjoitti ylioppilaaksi 1888 ja valmistui filosofian kandidaatiksi 1893. Hän opiskeli Moskovassa 1894–1898 ja oli suuri Venäjän kansan ihailija. Hän käänsi suuren määrän venäläistä kirjallisuutta suomeksi. Vuosina 1904–1922 hän oli Fyrenin ja 1924–1939 Blinkfyrenin toimittaja. Kuka kukin oli 1961.

⁴⁴² Rintamamies 22/1944, 11 K. R. [Kauko Rekola]: ”Bolshevistinen patriotismi”.

välttämättömäksi. Vapaan Suomen mukaan juutalaiset ajoivat Ison-Britannian ja Yhdysvallat so-
taan Japania vastaan – juutalaisille Pearl Harbor oli kuitenkin yllätys: Japani olikin paljon vah-
vempi kuin he olettivat. Kirjoittajan mukaan Yhdysvaltojen juutalaiset pakottivat presidentti
Rooseveltin antamaan lähettäililleen kesällä 1939 sellaiset ohjeet, että rauhanomainen ratkaisu
Saksan ja Puolan välillä piti estää.⁴⁴³

Kauko Rekola kirjoitti Rintamamieheen useampiosaisen kirjoitussarjan ”’Israelin’ voitontie”,
jossa hän kävi läpi toimia, joihin muun muassa Saksassa oli ryhdytty juutalaisten maailmanval-
loituksen estämiseksi. Rekolan mukaan juutalaiset hallitsivat Neuvostoliitossa kovalla kädellä,
vaikkei heidän osuutensa maan asukkaista ollutkaan kovin suuri. Merkille pantavaa on, että Re-
kola hyökkäsi erityisesti suomalaisten ”kulttuuriliberaalien” kimppuun kysyen heiltä jatkuvasti
sitä, eikö Suomessa muka ollut juutalaiskysymystä. Heinäkuussa 1944 hän kirjoitti Euroopan
heräämisestä juutalaisten pakkovallan unesta. Esimerkkimaana oli Hollanti, jossa ei hänestä ol-
lut juutalaiskysymystä ennen sotaa. Kun Saksa miehitti maan – mikä johtui Rekolan mukaan sii-
tä, että maa oli juuri juutalaisten ansiosta aineellisesti ja henkisesti vastustuskyvytön –, säädet-
tiin erilaisia juutalaisten oikeuksia rajoittavia lakeja, joiden täytäntöönpanossa hollantilaisetkin
auttoivat. Viranomaiset selvittivät maan juutalaisten lukumäärän, mihin Rekola totesi tyytyväi-
senä, että neljännesjuutalaisten pieni määrä osoitti ”hollantilaisten haluttomuutta sekaantua vie-
raaseen rotuun”. Myös Romanian ja Bulgarian tilanne oli Rekolan mielestä saatu ”kuntoon” sen
jälkeen, kun Saksa oli miehittänyt alueet. Eurooppa oli hänestä pelastettava bolševistiselta (=
juutalaiselta) uhalta.⁴⁴⁴

Erkki Liukkoselle kesäkuussa 1941 alkanut sota Neuvostoliittoa vastaan oli puolestaan suoraa-
taan pyhä sota ja suuri ristiretki. Juutalaisten merkitys bolševismin perustamisen yhteydessä ja
sen johdossa oli hänen mielestään paljastettu Saksan kansallissosialistien ansiosta jo varhain.

⁴⁴³ Vapaa Suomi 15/1942, 1, 3 Aius Locutius: ”Juutalaisten pyrkimys maailmanvaltiuteen”.

⁴⁴⁴ Lainaus Rintamamies 29/1944, 4–5 Kauko Rekola: ”’Israelin’ voitontie?”; Rintamamies 20/1944, 5–6
Kauko Rekola: ”’Israelin’ voitontie?”, 22/1944, 3, 5 Kauko Rekola: ”’Israelin’ voitontie?”, 27/1944, 3, 6
Kauko Rekola: ”’Israelin’ voitontie?”. Romanian tilanteen kehityksestä oli myös Ajan Suunnassa. Ajan
Suunta 9.1.1938, 8 L. A.: ”Juutalaiset vahingoittamassa Romanian kansantaloutta”, 11.1.1938, 7: ”Juuta-
laiset romanian tärkein probleema, lausuu kuningas Carol”, 15.2.1938, 5 X: ”Ulkopoliittisia näköaloja:
Romanian tapaukset”, 2.10.1940, 1: ”Juutalainen ies painaa raskaasti Romanian elämää”.

Liukkosen mielestä juutalaiset käyttivät maailman työläisiä keppihevosiinaan mutta kansallissosialismi lopettaisi tämän pian.⁴⁴⁵ ”Pieni mies”, Stalin, joutuisi jälleen vaeltamaan – tämä olikin kirjoittajan mukaan sopivaa, kun Stalinin äidinisä itsekin oli ollut vaeltava juutalainen.⁴⁴⁶ Viittaus vaeltavaan juutalaiseen oli harvinainen suomalaisissa kirjoituksissa. Itse vaeltava juutalainen oli yksi tavallisimpia kristillisen juutalaisvastaisuuden elementtejä. Suutari Ahasverus ei antanut Jeesuksen levätä puotinsa kohdalla ja joutui siksi vaeltamaan ikuisesti.

Nimimerkki M. M. I. kirjoitti helmikuussa 1942 Neuvostoliiton uskonnonvastaisuudesta. Kirjoituksen, jonka otsikko oli optimistisesti ”Uskonnonrienaajien valtakunta tuhonsa edessä”, alussa selostettiin Neuvostoliitossa vallankumouksen jälkeen tapahtuneita pappien, opettajien ynnä muiden murhia. Bolševikkien viha pappeja kohtaan juoksi kirjoittajan mukaan juurensa aatteen luoneiden juutalaisten leppymättömästä vihasta kristittyjä kohtaan. Kirjoittajan mielestä juutalaiset olivat aina olleet johtopaikoilla, kun maailmalla oli tapahtunut kumouksia. Kirjoittajan mukaan juutalaiset uskoivat, että Jumala oli luvannut heille maailman, mutta tämä Jumala ei ollut sama kuin kristittyjen Jumala vaan ”sen maailmanvallan esikuva, minkä kulta juutalaisten käsissä muodostaa”. Tiedettiin, että Venäjän korkeimmasta johdosta juutalaiset oli karsittu, mutta alemmassa johdossa heitä oli kirjoittajan mukaan silti edelleen paljon. Kirjoittajan mielestä uskonvainot jatkuisivat siksi niin kauan kuin juutalaiset määräisivät. Bolševikeille kristinusko oli kirjoittajan mukaan kauhistus siksi, että kristinusko oli puhdasta moraalioppia – kirjoittajan mielestä juutalaisuus ilmeisesti ei ollut.⁴⁴⁷ Juutalaisvastaisuuteen kuului myös tässä esitetty väite, että juutalaiset hallitsivat edelleen Neuvostoliittoa, vaikka Stalin oli puhdistanut heidät Kaganovitšia lukuun ottamatta maan johdosta jo vuonna 1939.

Juutalaisten toiminta Neuvostoliitossa pysyi useiden kirjoitusten aiheena. Heidän oletettu keskeinen asemansa Neuvostoliiton hallinnossa antoi aiheita syytöksiin, joiden mukaan juutalaiset orjuuttivat neuvostoliittolaisia. Juutalaisten nähtiin aina pyrkineen saamaan itselleen valtaa Venäjällä: jo tsaarinvallan aikaan heidän väitettiin hallinneen suurta osaa kaupasta ja käsityöstä.

⁴⁴⁵ Vapaa Suomi 29–30/1941, 6 Erkki Liukkosen: ”Bolshevismi on luhistuvan maailmanjuutalaisuuden verinen epätoivon taistelu”.

⁴⁴⁶ Vapaa Suomi 36/1941, 1: ”Eräs pieni mies”.

⁴⁴⁷ Rintamamies 7/1942, 3 M. M. I.: ”Uskonnonrienaajien valtakunta tuhonsa edessä”.

Lopulta heistä oli tullut myös johtavia intellektuelleja yliopistoissa ja sitä kautta erilaisten ryhmien ja organisaatioiden johtajia. Bolševikkijohtajista Lazar Kaganovitš oli monien kirjoitusten mukaan keskeisessä asemassa sotavuosina, olihan hänen tyttärensä naimisissa Stalinin kanssa. Kärjistetyimmillään juutalaisten väitettiin hallitsevan Neuvostoliittoa 100-prosenttisesti. Loppuvuodesta 1942 Vapaassa Suomessa väitettiin, että Neuvostoliiton armeijan eri alueiden ylimpien päälliköiden apulaisiksi oli nimitetty poliittisia komissaareja, jotka kaikilla eri vyöhykkeillä olivat juutalaisia. Siten GPU, Neuvostoliiton salainen poliisi, oli monen mielestä joutunut juutalaisten vallanhimon välikappaleeksi, sillä sielläkin olivat juutalaiset vallassa. Eräässä kirjoituksessa todettiin, että GPU:ssa juutalaiset saattoivat toteuttaa vastustajiinsa erityistä julmuutta.⁴⁴⁸ Juutalaisvastaisuus näkyi kirjoituksissa eri muodoissa: monissa muissakin kirjoituksissa oli väitetty juutalaisten hallitsevan Neuvostoliittoa, mutta ei sentään ollut väitetty, että maa olisi ollut täydellisesti juutalaisten hallitsema.

Vuoden 1943 alussa äärioikeiston lehdissä väitettiin ”Punaisen Venäjän” olevan maailmanjuutalaisuuden esitaistelija. Esimerkiksi Kustaa Vaasan kirjoituksessa kerrattiin bolševismin luonne tuhoavana ja alistavana aatteena, samoin sen juutalainen historia. Suomi oli vapaa ”slaavilaisuuden vaikutukselta” ainoastaan siksi, että täällä oli ase kädessä puolustauduttu vuonna 1918. Tätä taistelua ei saanut jättää kesken, sillä se tiedettiin, mitä Suomelle tapahtuisi, jos sodankäynti lopetettaisiin.⁴⁴⁹ Väite liittyy yleiseen sotahengen nostatukseen: uusi sota pyrittiin osoittamaan aiemman, siis Suomen sisällissodan, jatkoksi. Maailmanvalloitushankkeen mahdollisti Toivo T. Karangon mukaan se, että juutalaisuus oli kokonaisuus, jota johdettiin ”järjestelmällisesti kiihkokansallisen juutalaisuusohjelman mukaisesti”. Kaikki juutalaiset oli Karangon mukaan alistettu maailmanvalloitushankkeen taakse.⁴⁵⁰

⁴⁴⁸ Ajan Suunta 12.8.1941, 2 Oikokolma: ”Päiväkirjan poimintoja”; Vapaa Suomi 3/1942, 1: ”Juutalaiset orjuuttivat Neuvostoliiton kansoja verisellä hirmuvallallaan”, 33/1942, 2: ”1000 juutalaista hallitsi Venäjää”, 41/1942, 1: ”Stalin & Kump.”, 41/1942, 1: ”Kuka hallitsi Venäjää?”, 44/1942, 1: ”Politrukit menevät – politrukit tulevat”, 27–28/1943, 3: ”Lazarus Moses Kaganovitsh”, 6/1944, 2–5: ”GPU ja sen päälliköt”. Uudessa Euroopassa puolestaan väitettiin Neuvostoliiton johdossa olevan kolme miljoonaa juutalaista. Uusi Eurooppa 40/1943, 2 pääkirjoitus: ”Tanskan juutalaiset ja Eino Kaila”.

⁴⁴⁹ Kustaa Vaasa 1/1943, 1–3: ”Punainen Venäjä – maailmanjuutalaisuuden esitaistelija”.

⁴⁵⁰ Lainausta Kustaa Vaasa 2/1943, 8 T. T. K. [Toivo T. Karanko]: ”Salomonin temppelin jälleenrakentaminen – juutalaisten maailmanvalloituspyrkimysten keskeinen unelma”; koko artikkeli, 8–12.

Myös sotilasjulkaisuissa sama linja jatkui. Nimimerkki K. R. eli Kauko Rekola kirjoitti kirjailija Ilja Ehrenburgista. Tämä oli paitsi juutalainen myös bolševikki. Ehrenburg oli Rekolan mukaan sitä mieltä, että sellainen päivä, jolloin ”et ... ole ampunut yhtään saksalaista, on se päivä mennyt hukkaan”. Ehrenburg teki hänestä paljon töitä Pohjoismaiden ”bolshevisoimiseksi” – hän muun muassa pyrki todistamaan ruotsalaisille, että talvisota oli ollut Neuvostoliitolle puolustus-sota.⁴⁵¹ Rekolalle Ilja Ehrenburg edusti siis kansainvälisen juutalaisen stereotyyppiä. Rekola väitti loppuvuodesta 1943 juutalaisten pyrkivän bolševistiseen vallankumoukseen kaikissa maissa. ”Bolshevikkivallankumous oli suurelta osaltaan juutalaisen idealismin ansiota. Mitä silloin saavutettiin Venäjällä, siihen pyrkivät juutalaiset kaikissa maissa!”⁴⁵²

Bolševikkien ja juutalaisten yhteys tuotiin sotavuosina esiin myös uskonnollisissa lehdissä. Esimerkiksi Nuorten todistuksen nimimerkki ”Pöytävieras” esitti kirjoituksessaan maaliskuussa 1943 bolševikkien voiton johtavan myös juutalaisten ylivaltaan. Kirjoittaja kuitenkin huomautti, että Raamatun ennustusten mukaan juutalaisten asema kävisi aikojen lopulla yhä huonommaksi ja heidät ajettaisiin takaisin ”Lupauksen maahan”. Tämä tarkoittaisi nimimerkin mukaan sitä, että bolševismi ei olisikaan juutalaisten oma järjestelmä vaan ”jyrkästi juutalaisvastainen hallintojärjestelmä”. Kirjoittaja ei ollut huolissaan siitä, että bolševistinen Neuvostoliitto voittaisi Saksan, sillä Raamatussa ei ollut ilmoitettu niin käyvän.⁴⁵³ Tämä kirjoitus oli poikkeus uskonnollisissa lehdissä sota-aikana, muissa käyttämissäni uskonnollisissa lehdissä ei ollut juutalaisvastaisuudelle tyypillisiä mainintoja juutalaisten asemasta bolševismin johdossa. Uskonnollisissa lehdissä oli kyllä kirjoituksia juutalaisista sotavuosina, mutta tätä yhteyttä ei mainittu – voikin olettaa, että aihe ei innostanut julkaisuja. Vaikka isänmaallisuus liittyi voimakkaasti moniin uskonnollisiin lehtiin, ne eivät nähneet tällaista kansallista työtä tarpeelliseksi – siinä ne erosivat äärioikeistolaisista lehdistä.

Gunnar Lindqvist kirjoitti äärioikeistolaiseen Kustaa Vaasaan joulukuussa 1941. Iso-Britannia oli julistanut Suomelle sodan itsenäisyyspäivänä, ja Lindqvist pyrki kirjoituksellaan osoittamaan teon johtuvan Neuvostoliiton ja Ison-Britannian juutalaisista. Hänestä tavalliset englantilaiset

⁴⁵¹ Rintamamies 49/1943, 6 K. R. [Kauko Rekola]: ”Kansainvälinen juutalainen – Ilja Ehrenburg”.

⁴⁵² Rintamamies 46/1943, 3 K. R. [Kauko Rekola]: ”Bolshevistinen vallankumous”.

⁴⁵³ Nuorten todistus 3/1943, 57–58 Pöytävieras: ”Pöytäpuhetta”.

eivät ymmärtäneet politiikkaa vaan he olivat jättäneet sen ammattipoliitikoille, mistä syystä juutalaisten oli ollut helppo valloittaa hyvä asema maan politiikassa. Juutalaiset olivat myös mukana muun muassa rappeuttaneet Ison-Britannian maanviljelyn houkuttelemalla suurmaanomistajat velkaantumaan ja hyötyneet suuresti Englannin siirtomaavallasta.⁴⁵⁴ Lindqvist kuului niihin, joiden mielestä juutalaiset edustivat kaikkia mahdollisia vaaroja Suomen tulevaisuudelle ja kansalle. Hän oli Saksan ihailija ja pyrki kirjoituksillaan osoittamaan esimerkiksi Ison-Britannian heikkouden ja juutalaisjohtoisuuden. Lindqvistin mielestä juutalaiset pystyivät mihin tahansa ajaessaan omia tavoitteitaan, ja siksi juutalaisten vaikutusvaltaa ja asemaa oli hänestä heikennettävä.

Vapaan Suomen mukaan juutalaiset olivat saaneet monet länsimaissa uskomaan, että jos bolševistinen Neuvostoliitto kaatuisi, tuloksena olisi demokratian tuhoutuminen. ”Kansallinen diktatuuri”, jollainen monien mielestä vallitsi Saksassa ja Italiassa, oli kuitenkin artikkelin mukaan oikeaa kansanvaltaa. Lehti vertasi kansallisia valtioita muurahaispesiin, joissa kaikkien ajatuksena oli yhteisön eikä suinkaan oma etu. Siksi juutalaiset, jotka ajattelivat vain omaa etuaan ja pyrkivät alistamaan kaikki kansat, olivat Vapaan Suomen mukaan suhtautuneet niin vihamielisesti niin sanottuihin kansallismielisiin valtioihin.⁴⁵⁵

Äärioikeiston mukaan Viro ja virolaiset joutuivat juutalaisbolševikkien vihan kohteeksi miehitysaikana vuosina 1940–1941. Juutalaiset olivat saaneet kansalaisyhteiskunnat pian maan itsenäistymisen jälkeen ja väitteiden mukaan he olivat ottaneet haltuunsa monia teollisuuden ja kaupan aloja. Esimerkiksi Vapaan Suomen mukaan virolaiset suhtautuivat juutalaisiin kuten muihinkin vähemmistöihin, koska juutalaiset eivät osallistuneet maan vastaiseen politiikkaan. Kun neuvostojoukot miehittivät Viron, Vapaan Suomen mukaan juutalaiset olivat ensimmäisinä mukana bolševikkien järjestämissä mielenosoituksissa. Väitteiden mukaan juutalaiset olivat saaneet keskeisen aseman uuden Viron hallinnossa, sillä he johtivat raha-asiain-, kauppa- ja teollisuuskomissariaatteja; Vapaan Suomen mukaan myös punaisen miliisin johto oli ollut juutalaisilla. Kun Saksa valloitti maan, kaikki johtavat juutalaiset olivat jo paenneet maasta

⁴⁵⁴ Kustaa Vaasa 12/1941, 11–13, 23 Gunnar Lindqvist: ”Juutalaiset Englannin maailmanvallan anastajina”.

⁴⁵⁵ Vapaa Suomi 32/1943, 1: ”’Kansallinen diktatuuri’ merkitsee sitä, että me autamme toinen toistamme”.

mukanaan suuret määrät kultaa ja hopeaa. Jäljelle jääneet juutalaiset joutuivat virolaisten vihan kohteeksi, ja väitettiin, että heidät koottiin keskitysleireihin vain siksi, ettei heitä olisi pahoinpidelty.⁴⁵⁶

Virossa oli äärioikeistopiireissä yhdistetty juutalaiset ja bolševikit jo pian maan itsenäistyttyä – äärimmäisillään juutalaisia pidettiin yhdessä Baltian saksalaisparonien kanssa pahimpina isänmaanpettureina. Tutkija Kari Aleniuksen mukaan ajatus vironjuutalaisista bolševikkeina on kuitenkin alkujaan keskieurooppalaista tuontitavaraa. Vastustajille juutalaisten syyttäminen sekä bolševikeiksi että kapitalisteiksi ei ollut mikään ongelma, sillä heidän tarkoituksensa oli saattaa juutalaiset huonoon valoon, ja siinä pyrkimyksessä kaikki keinot olivat sallittuja.⁴⁵⁷ Viron kansallismielisten esittämä syytös juutalaisista sekä bolševikkien että kapitalistien johdossa toistui monissa suomalaisissakin kirjoituksissa.

Todellisuudessa Baltian juutalaisten kohtalo oli 1940-luvulla karu. Viron ja Baltian maiden Neuvostovallan aikaista historiaa tutkinut Dov Levin on tullut siihen tulokseen, että vuosien 1940–1946 aikana tapettiin noin 95 prosenttia kaikista alueen juutalaisista. Varsinaisen sovjetisoimisen aikaan myös juutalaiset menettivät uskonnollisen ja vähemmistöasemansa Virossa. Maan juutalaiset eivät olleet kovinkaan aktiivisia esimerkiksi sionistisessa liikkeessä. Neuvostomiehistyksen aikana noin 500 vironjuutalaista, muun muassa tehtaiden omistajia ja sionisteja, vietiin Neuvostoliittoon. Sen sijaan silloin, kun Saksa hyökkäsi Neuvostoliittoon ja Baltiaan, moni vironjuutalainenkin osallistui suojajoukkoihin, jotka turvasivat ihmisten ja teknologian evakuoimista Neuvostoliittoon. Taisteluissa kaatui ainakin 60 vironjuutalaista. Eugenia Gurin-Loovin laskelmien mukaan Neuvostoliittoon karkotettiin noin 600 vironjuutalaista. Virolaistenkin joukossa oli ihmisiä, jotka auttoivat piilottelevia juutalaisia ja antoivat näille muun muassa ruoka-apua. Juutalaisten kohtalo oli samaan tapaan karu myös naapurimaassa Latviassa, mutta myös siellä oli ihmisiä, jotka auttoivat juutalaisia oman henkensä uhalla.⁴⁵⁸

⁴⁵⁶ Vapaa Suomi 3/1942, 1: ”Kuin villipedot riehuivat Virossa entisiä isäntiään ja hyväntekijöitään vastaan bolshevismmin valtaantultua”.

⁴⁵⁷ Alenius 2003, 189, 314; Saks 2003, 134–137.

⁴⁵⁸ Levin 1994a, ix; Levin 1994b, 3–4; Levin 1994c, 220–222; Gurin-Loov 1996, 301, 304; Šteimanis 2002, 125–138. Viron tilanteesta miehitysaikana, katso myös Saks 2003, 149–155 ja Lundin 2000, 72–93, Latvian tilanteesta katso Gordon 2001, 58–107.

Kansallissosialistit kritisoivat usein suomalaissosialistien juutalaisnäkemymiä. Suomen sosialidemokraatin nimimerkki ”Mustemaalari” eli lehden toimittaja Ano Airisto oli esimerkiksi kritisoinut Vapaan Suomen kirjoituksia käyttäen Vapaan Suomen mukaan samanlaista ”dialektista metoodia” kuin juutalainen lumppukauppias. Kauppiiaan toiminnassa ”Ostajalta on peitettävä totuus, sillä päämäärä pyhittää keinot”. Kirjoittaja syytti Mustemaalaria siitä, että tämä otti irrallisia lauseita ja asioita Vapaasta Suomesta ja punoi ne kokonaisuudeksi, joka ei ollut totuudenmukainen. Kirjoittaja painotti, että Suomi oli taistelemassa sekä bolševismia että Churchillin ja Rooseveltin edustamaa demokratiaa vastaan, sillä molempien takana oli kansainvälinen juutalaisuus.⁴⁵⁹ Kirjoittajan näkemys oli harhamallisen juutalaisvastainen: sen mukaan oli olemassa monenlaista demokratiaa, josta Suomen oli kenties parasta, vaikka täälläkin annettiin kansainvälisten juutalaisten ohjailla sosiaalidemokratian toimia. Ajatus Suomesta, jossa vain tietyt aatesuunnat olisivat sallittuja, oli yleinen äärioikeistossa. Kirjoituksissa syytettiin kuitenkin harvoin itse demokratiaa juutalaiseksi. Kirjoittajan ajatus siitä, että Suomi taisteli jo kirjoituksen ilmestymisajankohtana, siis syyskuussa 1941, Isoa-Britanniaa ja Yhdysvaltoja vastaan, oli ennakoiva, sillä ensin mainittuhan julisti Suomelle sodan vasta saman vuoden joulukuussa ja jälkimmäinen ei julistanut sotaa lainkaan.

Myös kansallissosialistisen Kansallisen sanan nimimerkki Montttööri-Matti arvosteli Suomen sosialidemokraatin Mustemaalarin kirjoituksia. Montttööri-Matti ihmetteli sitä, ettei Mustemaalari suostunut myöntämään sosialismin juutalaista luonnetta ja historiaa. Montttööri-Matti totesi kirjoituksessaan, todisteltuaan ensin sosialismin juutalaisuutta, ettei hän pyri kääntämään kehtään. Hän oli kuitenkin varma kansallissosialismin lopullisesta voitosta: ”On totta ja aivan varmaa, että juutalaisperäiset liikkeet ovat meidänkin maan kamaraltamme viimeistään sanokaamme viiden vuoden päästä täydellisesti pois pyyhkäistyt.”⁴⁶⁰

⁴⁵⁹ Lainaukset Vapaa Suomi 25/1941, 1 Kansan vallan ihailija: ”Demokratia, diktatuuri ja lumppukauppiaat”; koko artikkeli, 1, 3; Salavan nimiluettelo, HYK. Sama syyte esiintyi myös Kansallisessa sanassa 14/1941, 1, 4 A. K. K.: ”Marxin Kallen ohjelmaa”. Mustemaalari sai kimppuunsa myös Ajan Suunnan. Ajan Suunta 26.5.1941, 2 Mauri: ”Päiväkirjan poimintoja”, 14.12.1942, 2 Mauri: ”Päiväkirjan poimintoja”.

⁴⁶⁰ Lainaus Kansallinen sana 18/1941, 3 Montttööri-Matti: ”Montttöörin horisontista”; Suomen Sosialidemokraatti 17.4.1941, 3 Mustemaalari [Ano Airisto]: ”Mustemaalarin raaputuksia”.

Montttööri-Matti oli loukkaantunut, kun Mustemaalarina kirjoittanut Ano Airisto ei kommentoinut mitenkään hänen esittämiään väitteitä. Lopulta 18. toukokuuta 1941 Airisto kirjoitti kolumnissaan juutalaiskysymyksestä. Tämä sai Montttööri-Matin ilahtumaan, sillä hänen mukaansa kyseessä oli melko onneton yritys puolustautua. Airisto muun muassa kirjoitti, että Suomen natsit olivat pudonneet kelkasta Hitlerin solmittua liiton Neuvostoliiton kanssa. Tämä oli kuitenkin Montttööri-Matin mielestä pelkästään osoitus ”johtajan rauhanpolitiikan vilpittömyydestä”. Myöhemmissä kirjoituksissaan Montttööri-Matti jatkoi juutalaisten johtaman sosialismin arvostelua.⁴⁶¹ Usko kansallissosialistisen maailmanjärjestyksen voittoon näyttää ollen Montttööri-Matin kaltaisten kansallissosialistien mielessä todella voimallista.

Sota-aika oli kahdessa mielessä erilainen kuin aiemmat vuosikymmenet: toisaalta Suomi oli sodassa väitteiden mukaan juutalaisten johtamaa bolševistista Neuvostoliittoa vastaan, ja toisaalta jatkosodan aikana liittolaisena oli voimakkaasti juutalaisvastainen Saksa. Uusi vaihe näkyi siinä, että kansallissosialistisen Saksan johtajaa Adolf Hitleriä pidettiin jopa joissain kirjoituksissa Suomenkin pelastajana. Lisäksi Suomen vihollisten joukkoon tulivat jatkosodassa eri puolella rintamaa olleet Iso-Britannia ja Yhdysvallat, joskin jo aiemmin oli äärioikeiston lehdissä viitattu siihen, että nämä maat olivat juutalaisten ohjaamia. Pääasiassa aiheina olivat kuitenkin edelleen juutalaisten asema bolševismin johdossa ja toisaalta heidän väitetty halukkuutensa maailmavallankumoukseen. Myös Viron joutuminen Neuvostoliiton miehittämäksi oli aihe, josta kirjoitettiin pian Saksan vallattua alueen. Juutalaiset olivat kirjoittajien mukaan olleet pääasiallisia johtajia maan sovjetisoimisessa. Viro olikin eräänlainen varoittava esimerkki siitä, mitä Suomelle kävisi, jos Neuvostoliiton juutalaiset voittaisivat sodan. Silti suuri osa sota-aikanakaan ilmestyneistä lehdistä – niin huumori-, rintama-, yleisaikakaus- kuin suojeluskuntalehdistäkään – ei kirjoittanut mitään juutalaisten yhteydestä bolševikkeihin.⁴⁶² Kysymys jäi edelleen marginaali-

⁴⁶¹ Lainaus Kansallinen sana 21/1941, 3 Montttööri-Matti: ”Montttöörin horisontista”; Kansallinen sana 19/1941, 3 Montttööri-Matti: ”Montttöörin horisontista”, 20/1941, 3 Montttööri-Matti: ”Montttöörin horisontista”, 22/1941, 3 Montttööri-Matti: ”Montttöörin horisontista”; Suomen sosialidemokraatti 18.5.1941, 4 Mustemaalari [Ano Airisto]: ”Mustemaalarin naputuksia”.

⁴⁶² Tämä tutkimustulos perustuu läpikäymääni aikakauslehdistöön, joka kokonaisuudessaan löytyy lähde-luettelosta.

ryhmien aiheeksi, ja näyttää siltä, etteivät ne saaneet sitä nousemaan suuren yleisön kiinnostuksen kohteeksi.

”Bolševikkijuutalaiset”

Juutalaiset yhdistettiin myös Suomessa bolševikkeihin jo pian Venäjän lokakuun vallankumouksen jälkeen. Taustalla oli ajatus juutalaisten sorretusta asemasta tsaarinvallan aikana ja siitä, että he olivat usein olleet aktiivisia vallankumouksellisia. Näille ajatuksille oli saatu kansainvälisiä vaikutteita Keski-Euroopasta, erityisesti saksalaisista paljastuskirjoista. Mutta varhaisimmissa muistelmateoksissa, siis suomalaisten kertomuksissa kokemuksestaan Neuvostoliitossa, tiedot olivat henkilökohtaisia; niihin eivät ulkomaiset tiedot olleet vielä ehtineet vaikuttaa. 1920-luvulla monilla kirjoittajilla oli vielä taustalla oletus kommunistisen Neuvostoliiton kestättömyydestä: maan oletettiin hajoavan omaan mahdottomuuteensa. Yksi merkki Neuvostoliiton mahdottomuudesta oli joillekin kirjoittajille se, että maan johdossa oli niin paljon epäluotettavia juutalaisia. Silti esimerkiksi Paul von Gerichin ja Igón Mösshegin muistelmissa juutalaiset eivät esiintyneet vallankumouksen ja sen jälkeisen hallinnon johtajina vaan tavallisina ihmisinä. Sen sijaan Reijo Volasen muistelmissa esiintyi jo juutalaiskomissaari. Tämän jälkeen juutalaiset esiintyivät Neuvostoliiton ja maailmanvallankumouksen johtajina useissa kirjoituksissa, niin muistelmissa, aikakauslehtiartikkeleissa, tietokirjoissa kuin romaaneissakin. Erityisesti viimeksi mainituissa bolševikkijuutalaisesta tuli selkeä stereotyypin hahmo.

Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten julkaisusarjassa esiteltiin 1930-luvun alussa suomalaisille toden teolla harhamallisen juutalaisvastainen ajatus juutalaisten maailmanvallankumouksesta, jonka yksi väline bolševismin väitettiin olevan. Lentokirjasissa esitellyt ajatukset olivatkin tämän jälkeen tavattoman yleisiä kaikissa äärioikeistolaisissa lehdissä. Uskonnollinen näkökulma tuli voimakkaasti esille etenkin kirkkoherra Matti Jaakkolan ansiosta. Hänen mukaansa juutalaiset ja heidän bolševisminsa olivat uhka suomalaisten kodeille, uskonnolle ja isänmaalle. Kristittyjen piti olla varuillaan ja estää juutalainen vyöry. Bolševismin juutalaista luonnetta tarkennettiin myös sillä väitteellä, että monet kapitalistijuutalaiset olivat rahoittaneet muun muassa Venäjän vallankumousta. Osana maailmanvallankumousta korostettiin myös juutalaisten keskeistä

roolia Venäjän, Saksan ja Unkarin vallankumouksissa. Näistä kolmesta ainoastaan Venäjä myös jäi kommunistiseksi ja äärioikeistossa muistutettiin juutalaisten keskeisestä roolista maan myöhemmässä hallinnossa.

Aktiivisimpia juutalaisten ja bolševismin yhteyden korostajia tutkimassani aineistossa olivat kirkkoherra Matti Jaakkola, jääkäri Gunnar Lindqvist, apteekkari Yrjö Jalander ja asianajaja Olavi Linnove. Lindqvistin ja Jalanderin teksteissä oli juutalaisvastaisia vaikutteita Saksasta, ja Jaakkolan ja Linnoven teksteissä oli 1920-luvulla levinneen kansainvälisen bolševisminvastaisen kirjallisuuden vaikutusta – niissä juutalaiset esitettiin aatteen taustavaikuttajina. Kaikki olivat äärioikeistolaisia, ja kaikille kommunismin vastustaminen oli keskeinen tehtävä. Heille kaikille juutalaisten ja bolševikkien välinen yhteys oli asia, joka tuli kertoa suomalaisille lukijoille. Kaikkien kirjoituksia ilmestyi monissa eri lehdissä, ja osa oli aktiivisia myös kustantajina. Lisäksi muun muassa Aarno Maliniemen ja Johan W. Wartiaisen kirjoissa väitteet juutalaisten roolista bolševismin johdossa olivat merkittävässä asemassa. Silti kukaan heistäkään ei pystynyt osoittamaan suomalaista juutalaista, jota olisi voinut syyttää bolševikiksi tai edes sosialistiksi.

Vaikka Neuvostoliitosta ja bolševismista ilmestyi lukuisia kirjoituksia ja kirjoja, jäi bolševismin ja juutalaiset yhdistänyt kirjoittelu pitkälle äärioikeistolaisten lehtien aiheeksi. Myös suojeluskunta- ja varuskuntalehdissä sekä muistelmissa viitattiin toisinaan tähän väitteeseen, mutta nämä kirjoitukset olivat selkeästi vähemmistönä. Näiden ryhmien ulkopuolella ei muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta esiintynyt väitettä bolševismin ja juutalaisuuden yhteydestä.

Kirjoituksissa, joissa juutalaisia syytettiin bolševikeiksi, on havaittavissa selkeä sykli. Venäjän lokakuun vallankumouksesta johtunut innostus aiheeseen kesti vuoteen 1920, minkä jälkeen seurasi rauhallisempi vaihe. Tilanne muuttui vasta vuonna 1929, joskin vuonna 1924 kirjoituksia oli jälleen enemmän. Vuosien 1929 ja 1930 nousu selittyy paitsi lamalla, jonka synnystä juutalaisia syytettiin, myös saksalaisen kansallissosialismin nousulla. Tämän jälkeen kirjoittelu jatkui melko tasaisena kaksi vuotta, kunnes vuonna 1933 juutalaiset ja bolševismin yhdistävien kirjoitusten määrä alkoi jälleen lisääntyä – tämä selittynee samana vuonna Saksassa tapahtuneella kansallissosialistien valtaannousulla. Yksi kansallissosialistien keskeisistä argumenteista

juutalaisvastaisissa kirjoituksissa oli juuri väite juutalaisten roolista bolševismin takapiruina. Kahden vuoden jälkeen tällainen kirjoittelu laantui jälleen, kunnes kirjoittelu jälleen lisääntyi vuonna 1936. Ilmeisesti Saksasta saatu vaikutus yhdistyi kirjoituksia julkaisseiden lehtien määrän kasvuun ja näin lisäsi bolševikkijuutalaisia käsitelleiden kirjoitusten määrää. Jatkosodan aikana juutalaiset yhdistettiin muutenkin kiihtyneeseen neuvostovastaiseen kirjoitteluun.

Taimi Torvisen mukaan Suomen juutalaiset eivät olleet bolševikkeja mutta eräät olivat sosiaalidemokraatteja – yhteys juontui erityisesti kansalaisyhteiskuntaisteluun aikoihin, jolloin sosiaalidemokraatit olivat ajaneet juutalaisten asiaa. Tapani Harviainen toteaa saman asian mutta lisää, että Baltian maissa ja Puolassa bolševismi vetosi juutalaisiin aivan toisella tavalla kuin Suomessa.⁴⁶³ Totta on, että Suomen juutalaisten kiinnostus sosialismiin näyttää rajoittuneen sosiaalidemokraattien tukemiseen. Niinpä kun äärioikeistolaiset kirjoittajat eivät voineet syyttää suomenjuutalaisia bolševikeiksi, he syyttivät eräitä suomalaisia sosiaalidemokraatteja, kuten Yrjö Räisästä, juutalaisiksi, kun nämä kirjoittajien mukaan tukivat juutalaisten luomaa aatetta. Se, että sanaa ”juutalainen” käytettiin haukkumanimenä, osoittaa sen, että lähinnä äärioikeistolle juutalaiset edustivat kaikkea kielteistä, kansainvälisyyttä, vallankumouksellisuutta ja ”vääriä” aatteita. Käyttö näyttää kuitenkin olleen satunnaista ja kohdistuneen ainoastaan sosialisteihin, jotka arvostelijoiden mukaan kannattivat juutalaista sosialismia ja muuttuivat siten tavallaan itsekin juutalaisiksi. Juutalaista käytettiin tässä samalla tavoin kuin ryssä-sanaa suomalaisten haukkumanimenä: ryssä-sanasta muodostettuja termejä käytettiin esimerkiksi venäläisen kanssa seurustelleista tai naimisissa olleista suomalaisista naisista eli ”ryssänmorsiamistat” sekä punakaartilaisista, joita kutsuttiin valkoisen puolen propagandassa ”punaryssiksi”. Suomalaiselle miehellekin oli haukkumasana ”puoliryssä” ja jopa ”kolme neljäsosa ryssä”.⁴⁶⁴

Toinen maailmansota ei tuonut äärioikeiston väitteisiin muutosta, sen sijaan Adolf Hitlerin ajatukset juutalaisten ja bolševikkien yhteyksistä sekä ratkaisukeinoista korostuivat. Viron vuosien 1940—1941 neuvostomiehityksen vuoksi juutalaisten pelottavuutta voitiin kuvata uudella taval-

⁴⁶³ Harviainen 1999, 339; Torvinen 1989, 105.

⁴⁶⁴ Karemaa 1998 s. 102–104, 125.

la. Sukulaiskansan kohtalo antoi varoittavan esimerkin mahdollisesta kehityksestä, jos Suomi häviäisi sodan väitteiden mukaan juutalaisten johtamalle Neuvostoliitolle.

6 KANSAINVÄLINEN JUUTALAINEN

Juutalainen internationalisti

Suomi näyttäytyi 1930-luvun kansallismielisille äärioikeistolaisille potentiaalisena onnelana, jonka pilasi kansainvälinen kommunismi ja muu kielteiseksi koettu toiminta: vapaamuurarius, paneurooppalaisuus, ekumeeninen liike ja juutalaisuus, joka äärioikeistolaisten mielestä vaikuttivat monien liikkeiden taustalla.

Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten julkaisu numero neljä, *Juutalais-antikristillinen maailmanvallankumousohjelma*, joka ilmestyi vuonna 1931, esitteli lukijoille paitsi itse ohjelman pääpiirteet myös sen, miten toteutus oli toistaiseksi edennyt Suomessa. Kirjaseen mukaan vastakkain olivat ”yhteiskuntaa kumoova ja yhteiskuntaa säilyttävä aate, isänmaaton kansainvälinen ja isämaalliskansallinen peruskatsomus, materialismi ja kristinusko”.⁴⁶⁵ Juuri näitä kielteisiä piirteitä nähtiin väitetyssä kansainvälisessä juutalaisessa maailmanvallankumoussuunnitelmassa. Kirja ei ole, kuten Reijo Ahtokari esittää väitöskirjassaan, pelkkä käännöskokoelma ulkomaisista eri lähteistä kootuista tiedoista⁴⁶⁶, sillä mukana on paljon Suomea koskevaa aineistoa. Tekstiin on otettu myös *Siionin viisaitten pöytäkirjojen* pääkohdat.

Julkaisussa kerrottiin lukijoille, että kansainvälisyys oli juutalaisten ase: siihen kuuluivat kommunismi työläisten harhauttamiseen sekä pasifismi puolustustahdon nujertamiseen sekä isänmaallisen kansallisen hengen vastustamiseen. Tämä ”monipäinen vallankumoushirviö” oli kirjoittajan mukaan tunkeutunut myös Suomeen: se oli vastuussa vuoden 1918 sodasta. Suomen sisällissota oli mukamas ollut vain pieni taistelu juutalaisten maailmanlaajuisessa ohjelmassa, mutta se epäonnistui, koska Suomi pysäytti yrityksen vyöryttää kommunismi tätä kautta muualle Eurooppaan. Suomessa oli jo 40 vuoden ajan yritetty tehdä ”mädätystyötä”, mutta se ei ollut onnistunut tuhoamaan suomalaisten sielua. Julkaisun mukaan uusi yritys valloittaa Suomi teh-

⁴⁶⁵ Viitasaari 1931, 3. Viitasaarelaisten tähän kirjaan viitattiin Uudessa Euroopassa vuonna 1942, kun lehdessä kirjoitettiin juutalaisten vallasta lehdissä. Uusi Eurooppa 10/1942,1, 4: ”Suomen sanomalehdistössä oli juutalaisilla aikaisemmin suuri vaikutusvalta”.

⁴⁶⁶ Ahtokari 2000, 152.

tiin vuonna 1930 Lapualla, mutta jälleen oli luulo suomalaisten rappeutumisesta ollut väärä, sillä lapualaiset eivät olleet hyväksyneet kommunistien rienaavaa toimintaa vaan olivat nousseet vastarintaan.⁴⁶⁷ Viitasaarelaisten painoarvo yhteiskunnallisessa keskustelussa jäi vaatimattomaksi, sillä heidän julkaisunsa eivät levinneet laajalti. Niiden merkitys olikin siinä, että niiden sanavalintoja nähtiin tämän jälkeen kaikissa 1930- ja 1940-lukujen äärioikeistolaisissa ja kansallismielisissä oikeistolaisissa julkaisuissa. Isänmaallisessa hengessä yhdistys määritteli vastustajakseen kansainvälisen juutalaisuuden ja kaikki sen tiliin lasketut suuntaukset ja ajatukset kommunismista pasifismiin.

Suomessa ”isänmaallinen kansanainees” oli viitasaarelaisten mukaan ollut vahvempi kuin esimerkiksi Venäjällä ja Saksassa. Silti Suomenkin lehdistö sekä oikealta että vasemmalta oli heistä joutunut tuon kansainvälisen juutalaisen pauloihin muun muassa nielemällä kansainvälisen uutismateriaalin sellaisenaan. Lisäksi juutalaiskapitaali piti kirjoittajan mukaan lehtiä otteessaan. Suomen sosiaalidemokraatit olivat heistä ”juutalaismarxilaisia”, jotka Suomessa ajoivat erilaisia uskonnollisia vapauksia, kuten kirkon ja valtion eroa, uskonnonvapautta ja mahdollisuutta erota kirkosta pelkällä kirjallisella ilmoituksella. Siksi

”On suuresti valitettava asia, että kansainvälinen juutalainen marxilaisuus on onnistunut kiskaisemaan rehellisten suomalaisten työmiesten sydänjuuret irti suomalaiskansallisesta maaperästä ja heittämään heidät hyväuskoisina marxilaiskansainvälisen vallankumouksaateen petolliseen syleilyyn, joka tuottaa kurjuuden köyhälistölle ja vallan juutalaisille siellä, missä se pannaan käytäntöön, kuten edellä on sanottu, ja siirtää juutalaisen maailmanvaltiuden likemmäksi sitä päämäärää, johon se johdonmukaisesti yli koko maapallon pyrkii”.⁴⁶⁸

Suomalaisessa kaunokirjallisuudessa näkyi viitasaarelaisten mielestä niin ikään kansainvälisen juutalaisen ”kristillistä elämäkatsomusta halveksiva kevytmielinen henki”. Samaa linjaa edustivat viitasaarelaisten mukaan juutalaisten Suomeen toimittamat elokuvat, joissa oli moraalista tapainturmelusta, joka levisi edelleen nuorison keskuuteen. Elokuviissa näyttelijät esiintyivät ”aistillisissa asennoissa”, ja Suomen nuoriso ”pane yökäusina kahviloista ja ravintoloista tilaissa yksityishuoneissa ynnä muualla täytäntöön [oppimansa uudet tavat]”.⁴⁶⁹ Ajatus juutalaisis-

⁴⁶⁷ Lainaukset Viitasaari 1931, 15, 16; Viitasaari 1931, 7, 15–17.

⁴⁶⁸ Viitasaari 1931, 21.

⁴⁶⁹ Lainaukset Viitasaari 1931, 18, 24; Viitasaari 1931, 20.

ta toimittamassa elokuvia Suomeen oli sikäli ymmärrettävä, että kirjoittajan mielestä juutalaiset pyrkivät kaikkiin keinoin rappeuttamaan kristittyjä ja elokuvat nähtiin uudehkona tällaisena keino-
nona. Lainauksista näkyy myös kirjoittajan uskonnollisuus.

Juutalaisten väitetyt kulussientakaisen vallankumoussuunnitelman mukaan kansat pyrittiin kasvattamaan ”mussoliinimaiseen ja vapaamuurarilliseen diktatuuriin”. Suomenkin ennen niin yksimielinen kristikansa oli hajonnut moniin keskenään riiteleviin ja toisensa tuomitseviin lahkoihin, ja maa oli joutunut ”muitten maitten mukana juutalaisen maailmanvallankumoussuunnitelman noidankehään”. Tämä näkyi viitasaarelaiten mukaan siinä, etteivät suomalaiset enää käyneet kirkossa. Aiemmin varkaudet olivat harvinaisia, työteho oli suuri, lapset kunnioittivat vanhempiaan ja syntiä tehtäessä tunnettiin huonoa omaatuntoa. Viitasaarelaiten mielestä kaikki oli muuttunut ja muutos oli tullut ulkoapäin. Myös Suomi oli joutunut ”sen kansanrodun kuoletta-
vaan syleilyyn, jota kansaa kaikki vihaavat ja joka myös vihaa kaikkia muita kansoja”. Juutalaisten ”petollisen kansainvälisyysopin isänmaattomalta vetelältä pohjalta on Suomen rehellinen työläinen palautettava takaisin kotoisen isänmaanrakkauden lujalle pohjalle”. Työläisten on noustava ”isänmaatonta vallankumouksellista juutalaismarxilaista sosialidemokratiaa” vastaan.⁴⁷⁰ Jälleen kerran Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten juutalaisvastainen julkaisu antoi sanat monille tuleville kirjoituksille. Näitä samoja teemoja toistettiin monissa 1930-luvun äärioikeiston lehdissä. Kirjoitus esitti juutalaiset kaiken pahan alkuna, rotuna, joka koituisi Suomenkin tuhoksi.

Tapparamies ja Siniristi jatkoivat samalla äärioikeistolaisella linjalla kuin viitasaarelaisetkin. ”Juutalaisvastainen maailmanrintama” -kirjoitussarjan tarkoituksena oli kiinnittää lukijoiden huomio kansaan, jonka väitettiin pyrkivän maailmankapitalismin ja kommunismin avulla alistamaan muut kansat. Juutalaisten kerrottiin olevan aina oma erillinen kansansa, sillä vaikka he onnistuivatkin saamaan kansalaisyhteisyydet jossain maassa, he pysyivät omana saarekkeenaan ja lehden mielestä taistelivat virallista valtiota vastaan. Äärioikeistolaisista oli nöyryyttävää, että rehelliset kansat joutuivat luovuttamaan suuren osan työnsä tuloksista ”siveellisesti alemmalla tasolla olevalle, epärehelliselle ja keinottelevälle juutalaiselle”. Ensimmäisen maailmansodan

⁴⁷⁰ Lainaukset Viitasaari 1931, 26, 28, 30, 31; Viitasaari 1931, 29, 32.

päävoittaja oli heistä vain ”kansainvälinen juutalaisvaltio”.⁴⁷¹ Juutalaisten epäsiiveellisyys esiintyi myös Siniristin kirjoituksessa, jossa pohdittiin Saksan suhtautumista juutalaisuuteen. Kirjoituksessa väitettiin, että juutalaiset olivat pyrkineet heikentämään Saksaa muun muassa saamalla abortin lailliseksi sekä korostamalla homoseksuaalisuutta ja yleistä seksuaalista vapaamielisyyttä.⁴⁷² Epäsiiveellisyys oli teema, joka ajoittain nousi esiin myös juutalaisvastaisissa kirjoituksissa. Juutalaisten esittäminen siiveellisesti arveluttavina oli yksi keino halventaa heitä.

Äärioikeiston mukaan tärkeä keino, jolla ihmiset saataisiin ymmärtämään oletettu juutalaisvaara, oli oikeanlainen tiedotus. Nimenomaan tätä keinoa olivat mielestään käyttäneet Viitasaaren isänmaalliset kansalaiset ja Kustannusosakeyhtiö Vasara. Vaarana nähtiin se, että kun juutalaiset olivat saaneet kansalaisyhteiskunnan Suomessa, yliopistokoulutuksen saatuaan heidän lapsensa nousisivat kumousliikkeiden johtoon. Jälleen toistettiin sitä, että juutalaisten päämäärä oli paljastunut eurooppalaisille ensimmäisen maailmansodan yhteydessä: tarkoituksena oli luoda juutalaisten maailmanvalta. Tämä olisi mahdollista estää karkottamalla kaikki juutalaiset joko Palestiinaan tai muualle: silloin juutalaisten maailmanvalloitus epäonnistuisi. Ihailevaan sävyyn esitettiin, että Saksassa oli aloitettu aktiivinen toiminta juutalaisten suunnitelmien estämiseksi.⁴⁷³ Tässä yhteydessä on muistettava, että kirjoitus ilmestyi heinäkuussa 1933, siis noin puoli vuotta Hitlerin valtaannousun jälkeen.

Juutalaisten väitettiin toimivan maailmalla samoissa myyräntöissä kuin Suomessa: Unkarissa juutalaiset olivat mukana vallanneet sanomalehdet ja pyrkineet sen jälkeen muokkaamaan ihmisten mielipiteitä epäisänmaallisiksi. Tanskassa juutalaisten väitettiin pyrkineen muokkaamaan kulttuurista kevytmielisiä. Sittemmin maahan oli syntynyt ”oikeaa isänmaallisuutta” ajavia järjestöjä, jotka ottivat tehtäväkseen pysäyttää juutalaisten moraalien rappeuttamisen. Romania oli ollut hyvin juutalaisvastainen maa, mutta sen jälkeen kun maa oli ensimmäisen maailmansodan jälkeen hakenut itsenäisyydelleen tunnustusta, maata oli vaadittu antamaan juutalaisille kansa-

⁴⁷¹ Lainaukset Tapparamies 3/1933, 5–6: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama I”.

⁴⁷² Siniristi 5/1934, 2–7 K. S.-s.: ”Uuden Saksan suhde juutalaisuuteen”.

⁴⁷³ Tapparamies 7/1933, 5–6: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama V”.

laisoikeudet. Sen jälkeen juutalaiset olivat Tapparamiehen mukaan tuhonneet kansalaisia palo-
viinan myynnillä ja koronkiskonnalla.⁴⁷⁴

Toisin kuin äärioikeisto, Suomen muu aikakauslehdistö ei esittänyt kirjoituksissaan juutalaisvas-
taisia ajatuksia. Suomalaiskansallisuus oli voimakas yhteiskunnallinen aate maailmansotien vä-
lisessä Suomessa, mutta se ei saanut maltillisia ihmisiä eikä maltillisia julkaisuja kirjoittamaan
juutalaisista kansainvälisenä vaarana.⁴⁷⁵ Vaikkei juutalaisista kenties pidettykään kaikissa niissä
kirjoituksissa, joita muut kuin äärioikeisto ja kansallismielinen oikeisto julkaisivat, ei heitä kui-
tenkaan yleensä syytetty teoista, joille ei ollut mitään todistetta. Esimerkiksi Suomen Kuvalehti
ei julkaisut yhtään kirjoitusta, jossa juutalaisiin olisi suhtauduttu rasistisesta tai edes rodullisesta
näkökulmasta.⁴⁷⁶

Siionin viisaitten pöytäkirjat – valhe, johon uskottiin

Siionin viisaitten pöytäkirjat ovat loistava esimerkki harhamallisesta juutalaisvastaisuudesta ja
sen oletetusta juutalaisten maailmanvalloitus suunnitelmasta. Niiden tunnetuimmat, ensimmäi-
sen maailmansodan jälkeen eri maihin levinneet, Sergei Nilusin tekemät versiot syntyivät 1900-
luvun alussa Venäjän salaisen poliisin toimeksiannosta. Kirjalla oli tarkoitus vaikuttaa keisari
Nikolai II:n mielipiteeseen ja estää häntä antamasta juutalaisille kansalaisoikeuksia Venäjällä.
Kirja käsitti 24 pöytäkirjaa tai oikeammin lukua, joissa maailmanvalloitus suunnitelma kuvattiin.
Kirjoituksessa muun muassa kuvattiin, kuinka sotia voitiin käyttää vallan saavuttamiseksi, kuin-
ka taloudellinen valta saavutettaisiin ja kuinka lehdistön avulla hallittiin tiedonvälitystä. Ensim-
mäisen maailmansodan jälkeen kirja käännettiin monille kielille. Sodan jälkeen näytti siltä kuin
kirjassa esitellyt pöytäkirjat olisivat osoittautuneet todellisiksi, koska niissä kuvatut tapahtumat
näyttivät toteutuneen – siis siitä huolimatta, että pöytäkirjat osoitettiin valheellisiksi. Kyseiset

⁴⁷⁴ Lainausta Tapparamies 9/1933, 6: ”Juutalaisvastainen maailmanrintama VII”; koko artikkeli, 6–7.

⁴⁷⁵ Tämä tutkimustulos perustuu läpikäymääni aikakauslehdistöön, joka kokonaisuudessaan löytyy lähde-
luettelosta.

⁴⁷⁶ Suomen Kuvalehti 1918–1944.

pöytäkirjat oli nimittäin muka ”laadittu” kokouksessa, jonka juutalaisten johtajat väitteiden mukaan pitivät Baselin vuoden 1897 sionistikokouksen yhteydessä.⁴⁷⁷

Siionin viisaitten pöytäkirjojen totuudenmukaisuus

Englantilaisen Norman Cohnin tutkimuksessa *Warrant for Genocide* on käsitelty *Siionin viisaitten pöytäkirjojen* taustoja ja tekijöiden motiiveja. Hänen mukaansa puheet juutalaisten maailmanvalloitus suunnitelmista alkoivat Ranskan suuren vallankumouksen jälkeen, kun maailma muuttui, juutalaiset saivat Ranskassa kansalaisoikeudet ja heidän sosiaalinen asemansa muuttui. Ranskalainen Alexandre du Chayla, joka oli asunut useiden vuosien ajan Venäjällä, oli Cohnin mukaan kertonut, että Sergei Nilus oli venäläinen maanomistaja, joka menetti omaisuutensa asuessaan Ranskassa. Venäjälle palattuaan Nilus kierteli eri luostareissa ja kirjoitti vuonna 1900 ilmestyneen kirjan *Velikoe v Malom* (suomeksi ”suurta vähässä”), joka ei ensimmäisissä versioissaan sisältänyt *Siionin viisaitten pöytäkirjoja*. Kirja sisälsi hänen kertomuksensa siitä, kuinka hän muuttui ateistista uskovaksi ortodoksiksi ja kiinnostui mystiikasta. Kirjan myöhemmissä painoksissa vuoden 1905 jälkeen mukaan oli liitetty nämä ”salaiset pöytäkirjat”, jotka Nilus oli kertomuksensa mukaan saanut Sergei Suhotinilta. Kirjansa ansiosta hän pääsi vierailemaan Venäjän hovissa, jossa hänet esiteltiin pappina. Vierailu oikeutettiin sillä, että hänen kerrottiin olevan kihloissa hovineito Helena Ozerovan kanssa. Nilus avioituikin Ozerovan kanssa, mutta liitto päättyi eroon. Nilus itse kuoli sydänkohtaukseen vuonna 1930. Cohn todisti vakuuttavasti asiakirjojen valheellisuuden ja osoitti muun muassa monia Nilusin elämänvaiheisiin liittyviä valheita. Pöytäkirjojen valheellisuus osoitettiin myös jo vuonna 1921, jolloin englantilaisen *The Times* -lehden reporterit huomasi yhtäläisyyden 1860-luvulla ilmestyneiden Maurice Jolyn kirjoitelmien ja näiden pöytäkirjojen välillä. Jolyn kirjoitelmat olivatkin yksi pohja pöytäkirjoille.⁴⁷⁸

Cohnin mukaan pöytäkirjojen varhaisimmat versiot tehtiin alun perin Ranskassa vuosien 1894 ja 1899 välillä. Tämän osoittavat hänen mukaansa useat viittaukset pöytäkirjoissa: niissä muun muassa puhutaan maanalaisesta, joka päätettiin rakentaa Pariisiin 1890-luvulla. Lisäksi koulu-

⁴⁷⁷ Pöytäkirjojen historiasta ja eri tulkinnoista aiheesta, ks. Cohn 1981.

⁴⁷⁸ Cohn 1981, 23, 85–86, 95–97.

tusta käsitelleissä pöytäkirjan osissa on viitteitä Ranskan pääministerinä 1895–1896 olleen Léon Bourgeoisin kirjoituksiin. Yksi innoittaja lienee ollut samanaikainen Dreyfus-skandaali, jossa juutalaista upseeria Alfred Dreyfusia syytettiin vakoilemisesta Saksan hyväksi. Tämä Ranskassa tehty kirjoitus kulkeutui Venäjälle, missä sitä käytettiin muokattuna silloista talousministeri Sergei Witteä vastaan: pöytäkirjoilla pyrittiin osoittamaan, että hän oli riippuvainen juutalaisista. Eräiden väitteiden mukaan pöytäkirjat olisi Venäjällä suunnattu keisari Nikolai II:n parantajana toiminutta Philippe-Nizier-Anhelme Vachadinia vastaan. Cohnin mukaan niitä ei ollut suunnattu Vachadinia vastaan, sillä tämä ei ollut juutalainen. Eräänlainen pöytäkirjan varhaisversio oli kiertänyt Venäjällä jo vuonna 1895.⁴⁷⁹

Myöskään Cohn ei ole varma siitä, kuinka Nilus sai aiemmat pöytäkirjat käyttöönsä ja hyödynsi niitä. Ensimmäisenä pöytäkirjat Venäjällä julkaisi jo pietarilainen P. Krušev vuonna 1903 *Znamia*-lehdessään. Ennen ensimmäistä maailmansotaa pöytäkirjat eivät juuri saaneet suosiota, mutta maailmansodan jälkeen ne päättyivät muun muassa Versailles'n rauhankonferenssin delegaatioille eri kielille käännettyinä. Pian ne ilmestyivätkin lukuisina eri käännöksinä eri maissa.⁴⁸⁰

Eero Kuparinen toteaa tutkimuksessaan *Aleksandriasta Auschwitziin*, että sinänsä ajatus juutalaisten salaliitosta oli vanha, sillä jo keskiajalla heitä oli syytetty kaivojen myrkyttämisestä ja sairauksien levittämisestä. Venäjän sisällissodassa valkoinen puoli käytti pöytäkirjoja propagandassaan: valkoiset yrittivät osoittaa kirjalla kommunismin juutalaisuuden ja saada näin kaaosta aikaan rintaman toisella puolella. Kuten Kuparinen kirjoittaa, juutalaisyhteisön vaiteliaisuutta asiasta pidettiin merkinä pöytäkirjojen aitoudesta.⁴⁸¹ Juutalaisten vaiteliaisuuden pitäminen merkinä pöytäkirjojen aitoudesta oli harhamallista ajattelua. Tosin jos juutalaiset olisivat kommentoineet pöytäkirjoja, väitteisiin uskovat ihmiset olisivat luultavasti pitäneet sitäkin vain merkinä juutalaisten halusta yrittää peitellä suunnitelmiaan.

⁴⁷⁹ Cohn 1981, 98–99, 102–104.

⁴⁸⁰ Cohn 1981, 106–108, 114, 126–127.

⁴⁸¹ Kuparinen 1999, 199–203.

Esirippu laskeutuu: ruotsinkieliset pöytäkirjat

Pöytäkirjoista ilmestyi Suomessa ruotsinkielinen käännös vuonna 1919 ja suomenkielisenä peräti viisi eri versiota vuosina 1920 (kaksi eri versiota), 1933 (kaksi eri versiota samasta kirjasta) ja 1943. Helsingin juutalaisen seurakunnan rabbiini Simon Federbusch puolestaan kommentoi pöytäkirjoja vuonna 1934 ilmestyneessä teoksessaan *Siionin viisaitten salaiset pöytäkirjat totuuden valossa*.

Suomessa teoksesta ilmestyi ruotsiksi nimellä *Förlåten faller...* kaikkiaan neljä painosta vuosien 1919⁴⁸² ja 1924 välillä. Nimimerkki ”S.” oli kääntänyt kirjan soveltaen venäjänkielisestä alkuteoksesta. Kirjan alkuun oli lisätty nimimerkki Sepian eli Rafael Lindqvistin runo *Antikrist*, jota seurasi kääntäjän esipuhe. Kääntäjän mukaan lukija huomasi teoksen todenperäisyyden, jos vertasi kirjan sisältöä ja maailman tapahtumia. Erityisesti kääntäjä painotti juutalaisten ja vapaa-muurarien suhdetta.⁴⁸³

Kääntäjä oli tehnyt joitakin huomautuksia itse pöytäkirjoihin. Hän esimerkiksi selitti lukijoille, mitä tarkoitti tekstissä usein esiintyvä termi ”gojim”. Huomautuksia oli kuitenkin huomattavasti vähemmän kuin esimerkiksi seuraavana vuonna ilmestyneessä suomenkielisessä versiossa *Juutalaisten salainen ohjelma sivistyskansojen hävittämiseksi*.⁴⁸⁴

Siionin viisaitten pöytäkirjoista ilmestyi Suomessa ruotsiksi toinen ja kolmas osittain muutettu painos vuonna 1920 sekä neljäs vuonna 1924. Toinen painos oli painettu Helsingissä, kolmas Tukholmassa ja neljäs Hangossa. Kirjan myöhemmistä painoksista oli poistettu Antikrist-runo. Toiseen painokseen oli sen sijaan liitetty uudet loppusanat. Niiden kirjoittaja keskittyi erityisesti ”Symbolinen käärme” -ryhmään, joka hänen mukaansa oli korkea-arvoinen juutalainen salajär-

⁴⁸² Taimi Torvisen kirjassa *Kadimah* on virhe tässä yhteydessä, sillä hän kirjoittaa ensimmäisen ruotsinkielisen käännöksen ilmestyneen vasta 1920. Torvinen 1989, 106.

⁴⁸³ Nilus 1919, 3–5.

⁴⁸⁴ Nilus 1919, 12, 110–118.

jestö. Uutta ensimmäiseen painokseen verrattuna olivat myös kuvat Unkarin bolševikkikumouksen juutalaisista päähenkilöistä.⁴⁸⁵

Loppusanojen kirjoittaja varoitti muun muassa Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten tavoin lukijoita siitä, että juutalaisilla on suuri vaikutus lehdistöön ja että he vaikuttavat erityisesti kansainvälisten uutistoimistojen kautta. Lopuksi teoksessa oli jälkikirjoitus, jossa oli liitteenä todiste pöytäkirjojen aitoudesta. Kyseessä oli Berliinissä ilmestyneen venäläisen lehden kirjoitus, jossa kerrottiin Virossa vuonna 1919 kaatuneen juutalaiskomissaarin hallussa olleesta asiakirjasta. Väitettiin, että asiakirjassa kerrottavan juutalaisten maailmanvalloitusohjelmasta. Lisäksi mukana oli puhe, joka oli väitteen mukaan pidetty Prahan juutalaisella hautausmaalla vuonna 1859. Tarinan mukaan maailman juutalaiset johtomiehet tapasivat tällä hautausmaalla kerran vuosisadassa ja kävivät läpi sekä omat saavutuksensa että suunnitelmansa juutalaisen maailmanvalloituksen toteuttamiseksi. Kirjassa oli lisäksi kustantajan loppupuhe sekä selostus kansikuvan aiheesta eli kahdesta vanhuksesta, joista toinen esitti kristinuskoa ja toinen juutalaisvapaamuuraria.⁴⁸⁶ Ensimmäinen Suomessa ilmestynyt versio *Siionin viisaitten pöytäkirjoista* oli hyvin harhamallisen juutalaisvastainen, kuten saattoi olettaa. Kirja liitteineen oli selkeä osoitus tekijän halusta osoittaa lukijoilleen juutalaisten pyrkivän maailmanherruuteen.

Markku Mattila on selvittänyt pro gradu -tutkielmassaan sitä, kuka oli *Förlåten faller...*-teoksen kääntäjä, nimimerkki S. Hän on tullut siihen tulokseen, että kääntäjä oli Rafael Lindqvist: todisteina ovat muun muassa ensimmäisessä painoksessa esiintynyt runo, kolmannen painoksen kansikuvassa ollut mustekala (Lindqvistin käyttämä salanimi, Sepia) sekä Rafael Lindqvistin pojan, jääkärikapteeni Gunnar Lindqvistin kirjoitus, jonka mukaan kirjan julkaisijana oli ollut alusta lähtien hänen isänsä johtama Blinkfyren-lehti. Mattilan arvio on perusteltu ja vakuuttava. Oikeaan näyttää osuvan myös hänen näkemyksensä siitä, että Lindqvistin kiinnostus juutalaisten oletettuun maailmanvalloitus suunnitelmaan – Lindqvist kirjoitti useita kirjoituksia aiheesta myös

⁴⁸⁵ Nilus 1920d; Nilus 1924.

⁴⁸⁶ Nilus 1920c, 92, 97, 110, 113, 116, 118 sekä kuvaliitteet sivujen 96 ja 97 sekä 104 ja 105 välissä. Samasta asiakirjasta kerrottiin myös Ajan Suunnassa ja Vapaassa Suomessa. Ajan Suunta 23.8.1935, 4: ”Juutalaisten valtioita tuhoava toiminta”; Vapaa Suomi 44/1942, 4: ”Eräs juutalaisen imperialismin kuvaavimpia asiakirjoja”.

Fyreniin – johtui vuoden 1918 sisällissodasta ja samoihin aikoihin levinneistä huhuista juutalaisten suuresta määrästä uuden Venäjän hallinnossa. Lindqvist ihaili Venäjän kansaa ja oli siksi huojentunut, kun syylliseksi kommunistien voittokulkuun saatiinkin kansainvälinen juutalaisuus.⁴⁸⁷

Kovin hyvää kuvaa juutalaisista Lindqvist ei antanut muistelmissaankaan. Hän oli nähnyt juutalaisia ulkomaanmatkansa aikana, ja nämä olivat tehneet vastenmielisen vaikutuksen. Svenska Pressenissä arveltiin lokakuussa 1938, juutalaispakolaisten saavuttua Suomeen, että Lindqvistin juutalaisviha oli muuttanut hänen runouttaan huonommaksi. Lindqvistin juutalaisvastaisuus näkyi myös hänen toimittamassaan Fyren-lehdessä ja sen seuraajissa Ny Fyren -lehdessä ja Blinkfyren-lehdessä. Lindqvistin lehdissä julkaistut runot olivat usein hyvin juutalaisvastaisia, samoin muut hänen kirjoituksensa esimerkiksi Ajan Suunnassa.⁴⁸⁸

Salaisuus paljastuu suomeksi

Ensimmäiset suomenkieliset versiot *Siionin viisaitten pöytäkirjoista* ilmestyivät vuonna 1920. Toinen kirjoista on selvästi käännetty *Förlåten faller...* -teoksesta. Kirja on yksityisen kustantama ja painettu Kuopion uudessa kirjapainossa. Kirjan nimenä oli *Salaisuus paljastuu. Tulevaisuuden maailmankeisarikunta "Siionin viisaitten salaisten pöytäkirjojen" mukaan*. Esipuhe oli otettu sellaisenaan ruotsinkielisestä teoksesta. Toinen samana vuonna ilmestynyt suomennos oli Hämeen kustannustoimiston julkaisema ja Kariston painama. Kirjan kääntäjistä ei ole tässäkään tapauksessa tietoa, mutta hän on käyttänyt samaa alkuperäisversiota kuin vuotta aiemmin ruotsinkielisen käännöksen tehnyt Rafael Lindqvist. Kirjan nimenä oli *Juutalaisten salainen ohjel-*

⁴⁸⁷ Mattila 1990, 28–37, 98–99.

⁴⁸⁸ Blinkfyren 5–6/1936, 8–10: ”Judar, judar överallt”, 5–6/1958, 1 Sepia [Rafael Lindqvist]: ”Slumra ljuvt, den lille...”; Ny Fyren 1–4/1919, 11–13 Sepia [Rafael Lindqvist]: ”Litet antisemitism”, 31–34/1919, 10–11 Jafet: ”Europas semitisering”, 14 Sepia: ”En gammal ofsång”, 21–23] S. [Rafael Lindqvist]: ”Framtidens folk”; Svenska Pressen 5.10.1938, 3: ”Så kan det gå!”; Lindqvist 1943, 128–129, 131; Ajan Suunta 17.9.1941, 4 R. L_st. [Rafael Lindqvist]: ”Anglosaksit ja juutalaiset I”, 18.9.1941, 4 R. L_st: ”Anglosaksit ja juutalaiset II”. Fyrenissä viitattiin myös *Siionin viisaitten pöytäkirjoihin*: Ny Fyren 35–38/1919, 7: ”Julböcker”, 5–7/1921, 6–7: ”Förlåten faller uti världen”.

ma nykyisen sivistysmaailman hävittämiseksi.⁴⁸⁹ Kirjan suomentajasta tai kustantajasta ei ole säilynyt tarkempia tietoja.

Vuonna 1933 ilmestyi Taavi Vanhasen suomentamana uusi käännös pöytäkirjoista, tällä kertaa nimellä *Kansojen ruoska*. Samana vuonna ilmestyi myös Suomalaisen työn puolueen julkaisemana sama teos. Se oli tarkoitus julkaista kahtena vihkosena, mutta vain ensimmäinen niistä ilmestyi. Siihen ei ollut merkitty kääntäjää, mutta se oli lievästi muutettu versio Taavi Vanhasen suomennoksesta. Julkaisija, Suomalaisen työn puolue, oli perustettu elokuussa 1932, ja sen keskeisenä puuhmiehenä oli insinööri Niilo Rauvala (1883–1959). Puolue oli aatteeltaan kansallissosialistinen, ja se julkaisi Vapaa Suomi -sanomalehteä vuosina 1932–1933. Vihkoset painettiin Suomalainen Paino Oy:ssä, joka liittyi läheisesti itse puolueeseen. Taavi Vanhasen suomentama kokonainen laitos ilmestyi helsinkiläisen Kustannus A. H. Kokon kustantamana - se oli tietävästi ainoa kustannusyhtiön julkaisu, eikä itse yhtiöstä sen enempää kuin sen taustatahoistakaan ole tietoa. Vuonna 1943 ilmestyi vielä kustannusyhtiö Siniristin julkaisemana Siionin viisaitten pöytäkirjat, josta ei ole saatavilla kääntäjätietoja.⁴⁹⁰

Juutalaisten salaisen ohjelman suomentaja kirjoitti alkusanoissaan, että pöytäkirjojen alkuperäinen kustantaja vakuutti niiden olevan aitoja. Suomentaja antoi kirjasta dramaattisen kuvan: hänen mukaansa kirjan alkuperäistä kustantajaa tai henkilöitä, jotka olivat aikoinaan saaneet pöytäkirjat haltuunsa, ei voinut turvallisuussyistä paljastaa. Kirjoittaja tarkoitti tällä, että juutalaiset olivat vaaraksi henkilöille, jotka paljastivat heidän salaiset pöytäkirjansa. Suomentaja esitti myös kysymyksen pöytäkirjojen autenttisuudesta. Sen jälkeen hän kertoi, että juutalaisilla oppineilla, ”syvimmän tiedon omistajilla”, oli Jerusalemin toisen hävityksen jälkeen hallussaan perimätietoa, joka piti säilyttää salaisena. Syntyi järjestö, joka suomentajan mukaan saattoi edelleen olla olemassa. Lisäksi hän arveli, ettei mitään päteviä todisteita pöytäkirjojen aitoutta vastaan pystyttäisi esittämään. Tietysti kirjoitukset voisivat olla ”jonkun antisemiitin sepittämiä”, mutta

⁴⁸⁹ PRH 13148, KA; Nilus 1920a; Nilus 1920b.

⁴⁹⁰ PRH 65 515, KA; *Kansojen ruoska* 1933a; Siionin viisaitten pöytäkirjat 1943; Ekberg 1991, 118–119. Siniristin julkaisemasta versiosta julkaistiin otteita ja sitä mainostettiin Uusi Eurooppa -lehdessä. Lehden päätoimittajana oli Erkki Räikkönen. 47/1943, 3: ”Siionin viisaat”, 48/1943, 3: ”Neuvostovenäjä juutalaisuuden pääaseena”, 49/1943, 1 Gunnar Lindqvist: ”Juutalaisuus ja vapaamuurarius”.

ne olivat niin johdonmukaisia ja osoittivat suurta yhteiskunta- ja finanssielämän tuntemusta, etteivät pöytäkirjat tehneet ”tilapäisen provokatorisen sepustuksen vaikutusta”. Lisäksi ”Se negationin periaate, mikä kirjoituksissa on ikäänkuin järjestelmään pantu, näkyy itse asiassa suorastaan leimaavan ne semiläisen kansansielun tuotteiksi”. Pöytäkirjojen oikeellisuuden osoitti suomentajan mielestä myös se, etteivät juutalaiset olleet kiistäneet Siionin viisaitten neuvoston olemassaoloa. Gunnar Lindqvist puolestaan väitti vuoden 1943 versiossa, että pöytäkirjat olisi esitetty vuonna 1897 Baselin sionistikokouksessa ja että esittelijänä olisi ollut Theodor Hertzl. Kansojen Ruoskassa puolestaan oli liitteenä Tukholman yllirabbiini Marcus Ehrenpreisin nimiin laitettu todistajalausunto samasta asiasta.⁴⁹¹

Ensimmäisissä suomenkielisissä pöytäkirjoissa kerrottiin, että juuri päättynyt ensimmäinen maailmansota ja Venäjän bolševistinen vallankumous olivat osa juutalaisten maailmanvalloitus-suunnitelmaa. *Kansojen ruoskan* molemmissa versioissa puolestaan keskityttiin paljolti pöytäkirjojen talousohjelmaan – olihan maailmanlaajuisen laman alkamisesta kulunut nelisen vuotta kirjojen ilmestyessä. Vanhanen huomautti muun muassa, että valtioiden olisi otettava lainaa omilta kansalaisiltaan eikä suinkaan kansainvälisiltä juutalaispankkiireilta. *Siionin viisaitten pöytäkirjoissa* puolestaan mainittiin, että juutalaiset olivat rotuominaisuuksiltaan erittäin älykkäitä mutta että heillä oli myös ”inhimillisimmän luonteen alhaisimmat ominaisuudet”.⁴⁹²

Juutalaisten salainen ohjelma -teoksen mukaan yksi keino ”gojimien”⁴⁹³ voittamiseksi oli luoda heille himo esimerkiksi ylellisyystuotteisiin. Suomentajan kommentin mukaan vaikkapa ”muoti-orjuus” oli tällainen himo. Väitteiden mukaan juutalaisten keinovalikoimaan kuului myös se, että he pyrkivät saamaan heitä vastustavan maan naapurit hyökkäämään kyseiseen maahan – suomentaja muistutti tällöin Ahvenanmaan tilanteen luomasta sodanuhasta. Toisaalta esimerkiksi Venäjällä toimeenpantujen pogromien väitettiin olleen ylimpien juutalaisten järjestämiä, ”’alempien veljien’ virkistämiseksi”, kuten suomentaja ironisesti huomautti. Ensimmäisen maa-

⁴⁹¹ Lainaukset Nilus 1920a, 4, 5; Kansojen Ruoska 1933b, 91–99; Nilus 1920a, 3–6; Siionin viisaitten pöytäkirjat 1943, 14.

⁴⁹² Kansojen ruoska 1933a, 30–32; Kansojen ruoska 1933b, 75–77; Nilus 1920a, 6; Siionin viisaitten pöytäkirjat 1943, 6–9.

⁴⁹³ Gojim oli yleensä käännetty ”ei-juutalaiseksi”, mutta Vanhasen nimissä ilmestyneessä Kansojen ruoska-teoksessa esitettiin käännökseksi ”eläintä”. Kansojen ruoska 1933b, 13.

ilmansodan aikana juutalaiset keskittyivät suomentajan mukaan paitsi kukkaronsa myös ruumiinsa painon lisäämiseen. Kirjoittajan huomautukset olivat hyvin harhamallisen juutalaisvas-
taisia, mutta osa niistä oli miltei lapsellisia: kun pöytäkirjassa puhuttiin vapaamielisyyden levit-
tämisestä ja tämän toiminnan lopputuloksesta, valtioiden loppukouristuksista, suomentajan mu-
kaan kyseessä oli ”Murhamiehen mietteitä!”. Toisessa yhteydessä suomentaja toivoi, että sanon-
ta ”älä nuolaise ennen kuin tipahtaa” pätsi juutalaisten pyrkimysten suhteen.⁴⁹⁴

Kommentit jatkuivat edellä kuvatun kaltaisina *Juutalaisten salainen ohjelma* -teoksen loppuun
asti. Suomentaja arveli eräissä lausunnoissaan, etteivät Siionin viisaat olleet ymmärtäneet sitä,
että Suomi ei ehkä kuitenkaan olisi valmis alistumaan heidän johdettavakseen. Hänestä pitivät
paikkansa ne sanat, jotka oli kirjoitettu Mannerheimin saaman puukon terään: ”Vaasan veri ei
vapise” – Suomen sisällissodan merkityksestä kerrottiin myös muun muassa *Kansojen ruoskan*
ensimmäisen version huomautuksissa. Sanomalehtimiehet eivät *Kansojen ruoskan* suomentajan
uskaltaneet paljastaa juutalaisten tekoja, koska 90 prosenttia Euroopan sanomalehdistä oli juuta-
laisten käsissä. Lisäksi juutalaiset pyrkivät pöytäkirjojen mukaan täyttämään ”gojimien” ajan
huvituksilla, etteivät he keksisi itse mitään valtiollisia kysymyksiä. Esimerkkinä tällaisesta ajan-
vietteestä suomentaja mainitsi, merkillistä kyllä, olympialaiset. Juutalaisten tulevaisuuden us-
konnon salaisuus oli paljastettu, ja siitä tultaisiin kertomaan enemmän ”seuraavassa
kirjasessa”.⁴⁹⁵ Seuraavaa kirjasta ei tiettävästi koskaan julkaistu.

Puheet paluusta luvattuun maahan *Juutalaisten salaisen ohjelman* suomentaja hylkäsi haihatte-
luna. Hänen mielestään juutalaisten ”luvattu maa” oli Eurooppa. Tehtyjen paljastusten, kuten
näiden pöytäkirjojen julkistamisen, myötä suomentaja katsoi yhä useamman tietävän, minne
sionistit haluaisivat todellisuudessa johdattaa ihmiset. Toisinaan suomentajan ajatukset harhau-
tuivat pahasti, hän väitti pöytäkirjojen syntyneen vuonna 1896⁴⁹⁶ ja eräissä yhteydessä, suoma-

⁴⁹⁴ Lainaukset Nilus 1920a, 41, 47, 55, 57; Nilus 1920a, 43, 53.

⁴⁹⁵ Lainausta Nilus 1920a, 62; *Kansojen ruoska* 1933a, 27–30; Nilus 1920a, 65, 68–69, 73, 77. Erilaisia
suomentajien huomautuksia oli kaikissa muissa paitsi vuonna 1943 ilmestyneessä Siniristin julkaisemassa
versiossa.

⁴⁹⁶ Tosin on muistettava, että Cohnin mukaan ensimmäiset versiot pöytäkirjoista olisivat kiertäneet vuoden
1896 aikoihin Venäjällä. Tuntuu kuitenkin epätodennäköiseltä, että hän olisi tiennyt varhemmista versiois-
ta: kyseessä on kirjoitusvirhe, hän viittasi vuoden 1897 sionistien maailmankokoukseen.

laisia sananlaskuja käyttäessään, hän väitti maapallonkin olevan tähti. Hänen mielestään Suomen vuonna 1157 vallanneet ruotsalaiset toivat tänne ”vieraan, alhais-säätyisen onnenonkijaluokan, josta sittemmin suureksi osaksi on siinnyt ja syntynyt alhaisista, aineellisista vaistoistaan kuuluisa ruotsalainen n. s. yläluokkamme”, jotka kuuluvat luonnostaan lankesivat juutalaisten ”käytyreiksi”.⁴⁹⁷

Juutalaisten salaisen ohjelman mukaan kaiken aikaa paljastui uusia juutalaisten Suomea ja sen kansalaisia kohtaan keksimiä salajuonia. Niiden toteuttamisesta olivat suomentajan mukaan vastuussa juutalaisten kansainväliset taistelujärjestöt, bolševistiset työväenyhdistykset. Suomi onnistui pysäyttämään ”sionismin käärmeen” vuonna 1918, mutta silti suomalaiset olivat jo tuolloin, vuonna 1920, hänestä täysin tuon käärmeen lumoissa. Siksi juutalaisilta olisi otettava kaikki heidän vääryydellä hankkimansa varallisuus ja heidät olisi karkotettava sinne, ”mistä ei kuulu eikä päivä näe”.⁴⁹⁸ Suomentajan mukaan tästä selvittäisiin näin:

”Tämä tehtävä ratkaistaan kaikkien juutalaislehtien lakkauttamisella sekä niitten henkisten isien, juutalaisten, ryssien ja heidän apuriensa maasta karkoittamisella ynnä heidän omaisuutensa perinpohjaisella takavarikoimisella. Siinä ensimmäiset toimenpiteet! Jatko seuraa itsestensä!”⁴⁹⁹

Kansojen ruoskan toisen version kääntäjä Taavi Vanhanen puolestaan oli sitä mieltä, että joku tuntematon esti Suomen talouden kehityksen, vaikka maalla oli hyvät edellytykset vaurastua. Kun maa ei kyennyt turvaamaan jäsentensä toimeentuloa, syntyi levottomuuksia, jotka houkuttelivat ihmisiä vallankumoukseen. Tämä tuntematon vihollinen oli löydettävä, ja juuri tätä löytämistä varten ilmestyi kyseinen kirja, esipuheessa kerrottiin. Käännökseen tekemissään huomautuksissa Vanhanen kertoi lukijoilleen, että pöytäkirjojen ohjelma oli toteutunut täydellisesti Neuvosto-Venäjäällä, mutta osittain myös Suomessa. Täällä oli hänen mukaansa jo kolmannes maanviljelijöistä joutunut velkojen takia luopumaan maatilastaan. Toisaalta suomalaiset sanomalehdet olivat kansainvälisten, juutalaisten johtamien tietotoimistojen tarjonnan armoilla.⁵⁰⁰ Tunteuttomalla vihollisella Vanhanen tarkoitti todennäköisesti kansainvälistä juutalaisuutta ja väitet-

⁴⁹⁷ Lainaukset Nilus 1920a, 94; Nilus 1920a, 79, 81, 85.

⁴⁹⁸ Lainaukset Nilus 1920a, 152—153; kts myös Nilus 1920a, 126—148.

⁴⁹⁹ Lainaukset Nilus 1920a, 153; ks. myös Nilus 1920a 149—153.

⁵⁰⁰ *Kansojen ruoska* 1933b, 3—4, 25, 34, 36—37, 50, 53, 57—58.

tyjä juutalaisorganisaatioita. Toisaalta hänen väitteensä, että mautilojen pakkohuutokaupat olivat osa juutalaisten suunnitelmaa, oli kummallinen mutta selkeästi juutalaisvastainen. Vaikka Suomessa olikin moni maanviljelijä joutunut laman takia myymään tilansa, ei mikään todistanut, että tilat olisivat joutuneet juutalaisten käsiin. Vanhanen on tässä yhteydessä liioitellut juutalaisten merkitystä saadakseen enemmän painoarvoa teokselleen ja lisätodisteita pöytäkirjojen ”aitoudelle”.

Suomessa juutalaiskysymys ei Vanhasen mukaan ollut samanlainen kuin monissa muissa Euroopan maissa, koska täällä juutalaisia oli niin vähän. Vanhanen korosti kuitenkin, että ministerien joukossa oli yksi juutalainen, Tukholman lähettiläs Rafael Erich, ja sosialistijohtajissakin Mikko Erich, edellisen veli. Kirjoituksessa korostettiin myös, että juutalaisten hallussa oli vaatekauppa ja että lisäksi heillä oli suuri osakepääoma suurliikkeissä, teollisuuslaitoksissa ja pankeissa. Suomessa vaarana oli silti kansainvälinen juutalaisuus, sillä esimerkiksi sosialismin väitettiin Suomessakin olevan puhdasta marxilaisuutta. Suomen kaikki valtiolainat olivat kirjoittajan mukaan juutalaisten käsissä – näin juutalainen finanssimaailma saattoi helposti puuttua Suomen asioihin. Juutalaisten ylivaltaa vastaan oli monissa maissa noussut kansallisia liikkeitä, niin myös Suomessa. Isänmaallinen kansanliike, Suomalaisen työn puolue ja Suomen kansan järjestö (eli niin sanotut kalstalaiset) ajoivat kansallisia etuja ja toimivat kansainvälistä juutalaisuutta vastaan.⁵⁰¹ Vanhanen arvosti loppulauseessaan Suomalaisen työn puolueettakin, joka oli ollut hänen kustantajanaan vajaan jäänneissä julkaisussa. Toisaalta sen jälkeen, kun Suomalaisen työn puolue oli lakkautettu kesällä 1933, sen jäsenet liittyivät Suomen kansan järjestöön, ja tämä seikka selitti myös jälkimmäisen saaman myönteisen arvion.

Taavi Vanhanen kirjoitti loppusanoissaan, että moni lukija varmaankin ihmetteli, mitä juutalaisten kanssa olisi tehtävä, kun he kerran näin selkeästi ilmoittivat halunsa toimia kristittyjä vastaan. Hyökätessään kristittyjen omistamia liikeyrityksiä vastaan he samanaikaisesti suojasivat omat yrityksensä hyökkäyksiltä. Vaikka juutalaisilla oli oma valtionsa Palestiinassa, sinne pyrki vain murto-osa kaikista juutalaisista, lähinnä kansan varattomin osa. Syynä tähän oli

⁵⁰¹ Kansojen ruoska 1933b, 131–142. Erichin juutalaisuus mainittiin myös Kansallissosialistissa 12.3.1943, 1: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa? osa I”.

Vanhasen mukaan se, ettei Palestiinassa ollut ”gojimeja” nyljettäväksi; lisäksi muuton myötä juutalaisilta katkeaisivat yhteydet eri maiden hallituksiin, joita he hallitsivat. Jotta Suomikin pääsisi juutalaisikeestä, hänen mielestään juutalaisilta olisi muun muassa kiellettävä toiminta opettajana, vienti- ja tuontikaupassa sekä johtajana osakeyhtiöissä ja osuuskaupoissa. Vanhasen mielestä juutalaiset liikkeenharjoittajat nimittäin polkivat palkkoja pakottaen esimerkiksi vaatetusliikkeiden myyjättäret hankkimaan lisätuloja myymällä itseään. Ajamalla työväestön kommunismiin ja vallankumoukseen juutalaiset saisivat aikaan luokkataistelun, jonka seurauksena elinkeinoelämä ja kulttuuri tuhoutuisivat ja valtiot putoaisivat ”juutalaisten maailmanvaltiuden tavoittelijain käsiin”.⁵⁰²

Vanhasen mukaan työväestö ei välttämättä tulisi menettämään sosiaalisten etujensa ajajaa, jos se luopuisi sosialismista. Työväestön asemaa parannettaisiin kansallisista lähtökohdista kansallisen järjestön avulla. Suomalaisten eri kansanosien oli Vanhasesta lakattava vihaamasta toisiaan, sillä yhtenäisen kansa pystyisi estämään kansainvälisen juutalaisuuden yritykset. Yhtenäisen kansan pohjana oli Vanhasen mielestä uskonnollisuus, joka oli sekä kansojen kunnon että kulttuurin perusta. Uskonnon riistäminen bolševikkien lailla veisi ihmisen eläimen tasolle. Juutalaiset kuristaisivat talouden ja sivistyksen. Mutta kun Suomi vapautuisi juutalaisten vallasta, koittaisi maalle valoisampi ja parempi aikakausi.⁵⁰³

Juutalaisten salainen ohjelma -teoksen sisältö ei poikennut aiemmin esitellystä ruotsinkielisestä versiosta, mutta liitetekstit olivat hyvin voimakkaita. Kirjoituksissa tuotiin selvästi esille suomalaiskansallisuus sekä juutalaisten ja suomenruotsalaisten sille aiheuttama vaara. Voikin olettaa, että kääntäjän tarkoituksena oli suomalaiskansallinen valistustyö: hän halusi osoittaa ihmisille, mikä oli todellinen uhka Suomen tulevalle itsenäiselle kehitykselle. Hän oli selkeästi saanut vaikutteita itse pöytäkirjoista, mikä näkyi muun muassa siinä, mitä toimet hän esitti tarpeellisiksi. Työ olisi hänen mukaansa aloitettava ”juutalaislehtien lakkauttamisella sekä niitten henkisten isien, juutalaisten, ryssien ja heidän apuriensa maasta karkoittamisella”.⁵⁰⁴ Kirjoittaja oli ilmei-

⁵⁰² Kansojen ruoska 1933b, 143–147.

⁵⁰³ Kansojen ruoska 1933b 148–156.

⁵⁰⁴ Lainausta Nilus 1920a, 153; ks. myös 149–154.

sesti vakuuttunut siitä, että väitteet juutalaisista bolševismin takapiruina pitivät paikkansa ja että ilman heitä Suomi olisi säästynyt kaksi vuotta aiemmin raivonneelta sisällissodalta.

Vanhasen näkemys siitä, että juutalaisilla oli valta Suomessakin, vaikka hän oli todennut heitä olevan maassa vähän, osoitti perinteistä harhamallista juutalaisvastaisuutta: juutalaiset hallitsivat maailmaa kollektiivina, eivät yksilöinä, joten oli aivan sama, kuinka paljon maassa oli juutalaisia. Vanhasen omissa kirjoituksissa näkyi voimakas juutalaisvastaisuus, joka saavutti lähes vainoharhaiset mitat.

Erkki Räikkösen⁵⁰⁵ ja Gunnar Lindqvistin kirjoituksissa, jotka olivat johdantona vuoden 1943 versiossa, näkyi uusi aika: erityisesti juutalaisten rotu oli tärkeä tekijä. Tällöin saatettiin ”tieteellisesti” todeta juutalaisten alhaisuus verrattuna suomalaisiin ja muihin arjalaisiin. Lindqvist yritti myös todistaa Nilusin olemassaoloa, jota kai kukaan ei ollut epäillyt. Sen sijaan epäilyksiä heräsi muun muassa Nilusin tittelistä (Lindqvistillä Nilus oli professori) ja asemasta sepustuksen tekijänä.

Kirkkoherra J. W. Wartiaisen teos *Juutalaisten maailmanhistoriallinen merkitys entisaikaan Jumalan kansana ja nykyisenä Saatanan joukkona* oli selkeästi saanut vaikutteita Siionin viisaitten pöytäkirjoista. Kyseessä oli voimakas uskonnollinen kirja, jonka tarkoitus oli varoittaa kristittyjä juutalaisten aiheuttamasta vaarasta – tai tämä ainakin oli kirjoittajan ajatus. Paatoksellisuudessaan ja juutalaisvastaisuudessaan kirja tuskin kuitenkaan vakuutti kovin monia kristittyjä juutalaisten muodostamasta vaarasta. Wartiaisen näkemykset sinänsä eivät eroa monista muista juutalaisvastaisista kirjoituksista, paitsi voimakkuudellaan. Mitä ilmeisimmin hänen motiivinaan olivat vuoden 1918 tapahtumat Suomessa ja *Siionin viisaitten pöytäkirjojen* antama ”tieto” juutalaisten maailmanvalloitusaikeista – toistihan hän kirjassaan pöytäkirjojen väitteet lähes sellai-

⁵⁰⁵ Erkki Räikkönen (1900–1961) kirjoitti ylioppilaaksi vuonna 1920 ja suoritti filosofian maisterin tutkinnon 1927. Hän oli pitkän linjan isänmaallisia, Akateemisen Karjala-Seuran sihteeri vuosina 1922–1924, Itsenäisyyden liiton sihteeri 1926–1928, Itsenäisen Suomen päätoimittaja 1926–1932 sekä Kustaa Vaasan päätoimittaja 1939–1940. Vuosina 1927–1944 hän työskenteli myös presidentti P. E. Svinhufvudin yksityissihteerinä. Räikkönen oli mukana Karjalan retkikunnassa 1920–1921. Sodan jälkeen hän asui Ruotsissa kuolemaansa asti. Aikalaiskirja 1941; Suomen kirjailijat 1917–1944.

senaan.⁵⁰⁶ On kuitenkin muistettava myös se, että Wartainen, kuten muutkin juutalaisvastaiset papit, saattoi levittää ajatuksiaan myös saarnoissaan.

Kesäkuussa 1933 ilmestyi Herää Suomi -lehdessä kirjoitus, jossa opettaja J. H. Hirvi kysyi opettajilta, miksi he eivät olleet onnistuneet onnellistuttamaan suomalaiskoululaisia ja mikseivät he saaneet tukea kansalaisilta. Hän vastasi itse, että ”Perussyitä löydämme m.m. kun tutustumme kansainväliseen juutalaiseen katalaan maailmanvallankumoussuunnitelmaan, esim. ’Kansojen ruoska’ kirjasessa”. Hirvi oli Suomen kansan järjestön aktiiveja ja muun muassa puolueen ehdokkaana vuoden 1933 eduskuntavaaleissa.⁵⁰⁷ Vuonna 1932 Tapparamies-lehdessä puolestaan kirjoitettiin yleensä pöytäkirjoista ja kuvasta, jonka ne antavat juutalaisten vallasta talouselämässä. Kirjoituksessa viitattiin pöytäkirjojen lukuun kuusi, jossa esillä olivat monopolit, maanomistus, kauppa, teollisuus ja keinottelu sekä ylellisyys. Kirjoittaja viittasi tuolloiseen pula-aikaan ja esitti, että juutalaiset olivat jo pöytäkirjoissa osoittaneet asemansa maailmantaloudessa.⁵⁰⁸

Siniristin numerossa 11–12/1934 nimimerkki K. S. hyökkäsi Simon Federbuschin kirjoittamaa *Siionin viisaitten pöytäkirjat totuuden valossa* -teosta vastaan.⁵⁰⁹ Kirjoittaja halveksi Federbuschin kirjan vaatimatonta kokoa sekä sitä, että kirjan nimestä osassa ”totuuden valossa” käytettiin paljon pienempää kirjasinta kuin pääotsikossa. Siionin viisaitten pöytäkirjojen totuudenmukaisuuden osoitti nimimerkin mukaan se, että missä tahansa, missä juutalaiset olivat saaneet valtaa, he olivat heti ryhtyneet toteuttamaan pöytäkirjojen ohjeita. Lisäksi se, ettei Federbusch ollut käyttänyt paljonkaan tilaa itse pöytäkirjojen asiasisällön virheiden esittelyyn, muka osoitti pöytäkirjojen totuudenmukaisuuden. Kirjoittajalle esimerkiksi Neuvostoliiton ja Espanjan kir-

⁵⁰⁶ Wartainen 1922.

⁵⁰⁷ Herää Suomi 30.6.1933, 2 J[aakko] H[enrik] Hirvi: ”Opettajille!”; Ekberg 1991, 80.

⁵⁰⁸ Tapparamies 5/1932, 16: ”Juutalaisten kynnet Talouselämässämme”.

⁵⁰⁹ Siniristi 11–12/1934, 8–17 K. S.: ”Helsingin juutalaisen seurakunnan rabbiini ’Siionin viisaitten salaisien pöytäkirjojen’ kimpussa”. Federbuschin kirjaan viitattiin myöskin toisessa kirjoituksessa, jossa teosta syytettiin ”surkean valheelliseksi juutalaisuuden propagandakirjaseksi”. Siniristi 6–7/1935, 102: ”Veren ääni puhuu...”. Federbuschin kirja ilmestyi vuonna 1934 vastapainona edellisenä vuonna ilmestyneelle Vanhasen *Kansojen ruoskalle*. Kirjan tarkoituksena oli nimensä mukaisesti osoittaa myös suomalaisille lukijoille se, että pöytäkirjat olivat väärennös.

konvastaiset tapahtumat olivat yksi esimerkki juutalaisten toiminnasta. Nilusin persoonaan liittyvät selitykset kirjoittaja tyrmäsi oitis:

”Tämä [kuka on Nilus?] on röyhkeä kysymys, koska Nilus ei ollenkaan ole pöytäkirjojen sepittäjä. Mikään ei edes missään viittaa siihen, ei professori Niluksen omat lausunnot eikä mitkään muut todistukset, että hän olisi pöytäkirjojen sepittäjä. Federbusch väittää myös kirjansa miltei joka sivulla pöytäkirjoja väärennetyiksi. Mutta jos ne olisivat väärennyksiä, niin silloin olisivat oikeat pöytäkirjat tietenkin ainakin joskus olleet olemassa.”⁵¹⁰

Nimimerkin logiikka on mielenkiintoinen, jopa siinä määrin, että voi olettaa hänen tahallaan sotkeneen asiat pyrkiessään osoittamaan pöytäkirjojen olemassaolon. Tosin mikään ei todista senkään puolesta, ettei kirjoittaja olisi todella uskonut kirjoituksensa loogisuutta.

Siniristin kirjoittajalle eivät myöskään Nilusin uskonnolliset kirjoitukset, joiden yhteydessä pöytäkirjat ensimmäisinä kertoina ilmestyivät, olleet mitenkään ihmeellisiä, sillä monissa katolisissa hartauskirjoissa oli hänen mukaansa samanlaisia kirjoituksia. Kirjoittaja kertoi myöskin uuden tarinan siitä, miten pöytäkirjat päättyivät Nilusille: hänen mukaansa totuus oli se versio, jossa pöytäkirjat kulkeutuivat tuntemattoman naisen – joka oli hänestä venäläisen kenraalin tytär Justine Glinka – kautta monien eri vaiheiden jälkeen Suhotinille. Väitteitä siitä, että pöytäkirjat olisivat kopio Maurice Jolyn kirjoituksesta, kirjoittaja kommentoi huomautuksella, että jo vuonna 1921 oli paljastettu, että Joly oli juutalainen. Federbuschin tekemä vertailu Jolyn kirjan ja pöytäkirjojen välillä oli nimimerkin mukaan osoitus ainoastaan siitä, että pöytäkirjojen tekijät yhdistivät samoja ajatuksia kuin Joly kirjassaan.

Tuomion sai myös Federbuschin selvitys vapaamuurariuden ja juutalaisuuden olemattomasta suhteesta, sillä nimimerkki K. S. esitti historiallisia ”todisteita” siitä, että Ruotsissa oli asunut juutalaisia kaiken aikaa ja että siten he olivat saattaneet vaikuttaa vapaamuurariuden syntyyn myös Ruotsissa. Erityisesti Federbuschin kirjoitukset niistä tahoista, jotka pöytäkirjoihin uskoivat ja niitä julkaisivat, saivat kirjoittajan suuttumaan:

”Läpi koko kirjansa Federbusch solvaa ”antisemiittisiä kansallissankareita” koettaen tehdä toimintamme ja rintamamme moraalisesti tuomittavaksi. Hän ei tietenkään käsitä,

⁵¹⁰ Siniristi 11–12/1934, 11 K. S.: ”Helsingin juutalaisen seurakunnan rabbiini ’Siionin viisaitten salaisten pöytäkirjojen’ kimpussa”.

että miehet, jotka ase kädessä ovat olleet pelastamassa tätä maata juutalaisesta rutosta, tahtovat ponnistaa voimansa avatakseen kansansa silmät näkemään miltä taholta tuo vaara on yhä edelleen uhkaamassa, sillä he tietävät, että viimeinen villitys tulee varmasti ensimmäistä pahemmaksi.”⁵¹¹

Nimimerkki pyrki osoittamaan Federbuschin väitteiden virheet mutta onnistui siinä hyvin huonosti. Tekstin loogisuus petti useita kertoja. Kirjoittajan näkemykset olivat harhamallisen juutalaisvastaisia: kaikki tieto juutalaisten pahuudesta oli muka totuudenmukaista, ja sitä ei voinut kukaan, etenkin juutalainen, kumota.

Pöytäkirjat levisivät myös Suomen lähialueilla. Ruotsin kansalliskirjaston tiedostojen mukaan maan ensimmäinen versio *Siionin viisaitten pöytäkirjoista* ilmestyi vuonna 1919: kirjan painopaikka oli Hanko ja nimi *Förlåten faller...* eli kyseessä on nimenomaan suomalaisen Rafael Lindqvistin ruotsinnot. Ruotsin ensimmäinen versio kirjasta olikin näin alkujaan suomalainen – tätä todistaa myös se, että kirjasta on Ruotsin kansalliskirjaston tietokantaan merkitty toinen, kolmas ja neljäs painos, jotka ovat samat kuin Suomen. Erikoista sinänsä on se, ettei kirjastolla kokoelmätietojen mukaan ole kolmatta painosta, joka nimenomaan oli suunnattu Ruotsin markkinoille. Sama virhe näkyy myös Norman Cohnin tutkimuksessa *Siionin viisaitten pöytäkirjoista*, sillä hän esittelee teoksensa kuvaluettelossa *Förlåten faller...* -teoksen neljännen painoksen ruotsalaisena kirjana. Lisäksi pöytäkirjojen käännösten luettelossa suomalaisen kirjan ensimmäinen painos esitellään ruotsalaisena – sen sijaan suomenkielisiä versioita luettelossa ei mainita lainkaan. *Siionin viisaitten pöytäkirjoista* ilmestyi Ruotsissa myös alun alkaen ruotsalainen versio, mutta se ilmestyi vasta vuonna 1934.⁵¹²

Sekä Tanskassa että Norjassa ensimmäinen versio *Siionin viisaitten pöytäkirjoista* ilmestyi vuonna 1920. Molemmissa maissa ilmestyi maan omalla kielellä sama Lauritz Carlsenin tekemä käännös. Lisäksi Norjassa ilmestyi samana vuonna Sara Weedonin tekemä käännös, jonka alkuteoksena oli käytetty kirjan edellisenä vuonna ilmestynyttä englanninkielistä versiota. Tästä kirjasta ilmestyi Norjassa toinen painos vuonna 1944, ja tämä on ainoa versio, jonka Cohn tuntee

⁵¹¹ Siniristi 11–12/1934, 16 K. S.: ”Helsingin juutalaisen seurakunnan rabbiini ’Siionin viisaitten salaisten pöytäkirjojen’ kimpussa”.

⁵¹² Cohn 1981, 277–278; <http://www.kb.se/ENG/kbstart.htm>.

tutkimuksessaan. Lisäksi Norjassa ilmestyi omakustanteena pöytäkirjoista lyhennetty versio, jonka painovuotta ei tiedetä. Tanskassakin maan kansallissosialistit julkaisivat uuden painoksen pöytäkirjoista vuonna 1940. Virossa kirjasta ilmestyi yksi painos vuonna 1932.⁵¹³

Harhamallisen juutalaisvastaisuuden kulmakivi, *Siionin viisaitten pöytäkirjat* -teos, nousi ja nousee yhä – nykyään lähinnä arabimaissa⁵¹⁴ – aina uudelleen esille todisteena juutalaisten valloitusluonteesta, vaikka pöytäkirjat on moneen kertaan osoitettu väärennökseksi. Suomalaiseltaakaan eivät muodosta minkäänlaista poikkeusta – joskin esimerkiksi Gunnar Lindqvistin kommentit pöytäkirjojen puolesta olivatkin melko naiiveja. Kirjojen suosiosta ei ole tarkempaa tietoa. Ainoastaan viimeisenä ilmestyneen, Siniristin tekemän version painos⁵¹⁵ tiedetään. Vaikka painos olikin melko suuri, se ei vielä todista suuresta suosiosta, koska myyntilukujakaan ei ole selvillä. Itse teos oli pelkkää juutalaisvastaista propagandaa, joka tietenkin tässä tarkoituksessa täytti tehtävänsä. On vaikea arvioida, oliko kirjoilla mitään vaikutusta suomalaisten mielipiteisiin. Suomessa pöytäkirjoista ehdittiin tehdä kaikkiaan kahdeksan eri painosta tai käännöstä, joten voi sanoa, että pöytäkirjojen todenperäisyyteen uskottiin ainakin juutalaisvastaisissa piireissä.

Juutalaiset ja kansainväliset järjestöt

Juutalaisvastaisissa kirjoituksissa esiintyi usein väite, että juutalaiset olivat monien kansainvälisten järjestöjen takana. Uskonnollisista ryhmistä eräs oli ”russellilaisuus” eli Jehovan todistajat, jotka olivat äärioikeiston mukaan saaneet monia suomalaisiakin pauloihinsa. Liikkeen perustaja, Charles Russell, oli itseoppinut saarnamies, joka oli luonut oman uskonnollisen liikkeensä. Liike julkaisi lehteä, jolla oli Tapparamiehen mukaan ”juutalainen nimi: ’Sionin vartio-

⁵¹³ Cohn 1981, 278; <http://www.kb.dk>; <http://helios.nlib.ee/search>; <http://wgate.bibsys.no/search/pub?lang=E>.

⁵¹⁴ Pöytäkirjojen nykykäytöstä ks. Luoma 2005.

⁵¹⁵ Painoksen suuruus oli Mattilan mukaan 15 000, mutta Ekbergin tutkimuksen mukaan kirjasta oli tarkoitus ottaa toinen painos vuonna 1944 ja 15 000 olisi ollut näiden kahden painoksen yhteiskoko. Ensimmäinen painos oli 5 000 kappaletta, ja se oli Ekbergin mukaan todellinen painettujen kirjojen määrä. Ekberg 1991, 215. Ajatusta toisesta painoksesta tukee kuitenkin Uusi Eurooppa -lehti, jossa mainostettiin painoksen loppuneen ja uuden olevan tulossa. Uusi Eurooppa, 2: ”’Siionin viisaitten pöytäkirjat’ painos loppuunmyyty”.

torni”. Russell ei kuitenkaan ollut taustaltaan juutalainen, kuten Tapparamieheissä väitettiin, vaan presbyteeri. Jehovan todistajien epäiltiin myös voivan jakaa julkaisujaan hyvin halvalla tai jopa ilmaiseksi siksi, että heillä oli juutalainen raha takanaan.⁵¹⁶

Erityisen arveluttavana äärioikeistossa pidettiin sitä, että Jehovan todistajien julkaisujen kuvituksena käytettiin Daavidin tähteä ja että niissä ylistettiin juutalaista rotua. Daavidin tähti, joka väitteiden mukaan painettiin Neuvosto-Venäjällä kaikkien vankien otsaan, olisi näissä julkaisuissa pitänyt korvata kristillisellä symbolilla, ristillä. Juutalaiset olivat esimerkiksi Tapparamiehen väitteiden mukaan vuosikymmenien ajan valmistelleet maailmansotaa, ja lopulta ”juutalaismaailmasta” olikin ilmestynyt Charles Russell, joka hämmästytti kaikki ennustamalla sodan puhkeavan syksyllä 1914. Ennusteen oikeellisuuden väitettiin johtuvan siitä, että itse juutalaisena Russell oli selvillä maailmanjuutalaisten suunnitelmista: maailmansodan seurauksena maailma muuttuisi, kirkot kaatuisivat ja ”valittu kansa” tulisi koko maailman johtoon. Russellin esityksen väitettiin noudattavan *Siionin viisaitten pöytäkirjoissa* kuvattua ohjelmaa: se täydensi juutalaista maailmanvallankumousta sikäläkin, että juutalaiset tarjosivat alemmille luokille kommunismia, ylimmille vapaamuurariutta ja kulttuuriliberalismia sekä keskiluokalle aatteeksi russellilaisuutta.⁵¹⁷

Äärioikeistolle Russellin esittämä jumalallinen maailmansuunnitelma oli pelkästään sellaiseksi naamioitu juutalainen suunnitelma. Russellin opin nähtiin perustuvan Talmudiin ja kabbalaan, vaikka hän väittikin pohjaksi Raamatun opetuksia. ”Tällainen järjetön humpuuki on juutalaista kabbalistista ja taikauskoista salaoppia, mutta ei mitään raamatullista totuutta.” Väitettyä juutalaisuutta lisäsi sekin, että Russell käytti Jumalasta juutalaista nimeä Jehova ja väitti tämän olevan ruumiillinen olento. Jeesuksesta oli Tapparamiehen kirjoittajan mukaan tullut Russellin opetuksissa juutalainen kauppias. Kirjoittaja ihmetteli myös sitä, etteivät liikkeen kannattajat kadonneet, vaikkei Russellin ennustus suuresta maailmantuhosta ensimmäisen maailmansodan ai-

⁵¹⁶ Lainaus Tapparamies 7/1933, 1: ”Russellilaisuus – juutalainen kumousliike I”; koko artikkeli, 1–2. Juutalaisen rahan merkityksestä russellilaisille kirjoitti myös O. Nuorvalta Tapparamiehen toisessa näytenumerossa vuonna 1932. Tapparamies 2/1932, 9 O. N. [O. Nuorvalta]. :”Russellilaiset”. Aiheesta myös Ajan Suunta 26.5.1944, 3 Pukki: ”Jehovan todistajat’ eräs juutalaisten monista aseista”; Kansallissosialisti 9.7.1943, 1: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa? osa XVI”.

⁵¹⁷ Lainaukset Tapparamies 8/1933, 3–4: ”Russellilaisuus – juutalainen kumousliike II”.

kaan ollut toteutunutkaan.⁵¹⁸ Jehovan todistajat olivat kirjoittajalle ei-kristillinen uskonnollinen liike ja siksi sopiva juutalaisten tarkoituksiin. Jehovan todistajat nähtiin vain yhtenä juutalaisten aseena kohti maailmanvaltaa.

Myös kansallissosialistien Vapaassa Suomessa kirjoitettiin kielteisesti Jehovan todistajista ja heidän väitetystä juutalaisuudestaan vuonna 1944. Kirjoituksessa viitattiin Helsingin Sanomien yleisönosastolla olleeseen kirjoitukseen, jossa oli hyökätty Jehovan todistajia vastaan. Tähän kirjoitukseen oli tullut arvovaltaisten henkilöiden kirjoittamia vastineita, joissa oli puolustettu Jehovan todistajia ja muun muassa esitetty, että liike oli bolševismmin vastainen. Vapaan Suomen mukaan suomalaisten oli varottava uskonnollisina lahkoina esiintyviä ”poliittisia yrityksiä”. Vapaa Suomi oli Tapparamiehen kanssa samoilla linjoilla siinä, että Jehovan todistajien oppi oli juutalainen. Vapaan Suomen mukaan kaikki Jehovan todistajien valitut, joiden uskottiin pelastuvan, olivat juutalaisia ja muiden ihmisten, myös Jehovan todistajien, jotka eivät olleet juutalaisia, uskottiin tuhoutuvat viimeisenä päivänä. Jehovan todistajat olisi vielä voitu sivuuttaa, ellei olisi nähty, että se, kuten monet muutkin ”Amerikassa syntyneet ja sieltä johdetut ’uskonnolliset’ lahkot”, on ”uskonnolliseen vaippaan verhoutunut kansainvälisjuutalainen bolshevistinen yritys”. Esimerkiksi Vapaa Suomi väitti saaneensa asiasta todisteita ruotsalaisesta Sverige Fritt-lehdestä. Kirjoittaja kysyikin, mitä mieltä asiasta olivat Jehovan todistajia puolustaneet henkilöt. Lisäksi hän huomautti, että liikkeen pää-äänenkannattajan vastaava toimittaja Taavitsainen oli itse asiassa Davidson, siis juutalainen.⁵¹⁹

Vapaan Suomen väite, että nimi Taavitsainen oli Davidson, oli aika epätoivoisen tuntuinen perustelu, mutta ilmeisesti lehti halusi tälläkin tavalla saada lukijansa vakuuttuneiksi siitä, että juutalaiset olivat Jehovan todistajien takana. Yhdysvaltojen rooli oli osa tätä kehitystä, sillä maan kuviteltiin olevan presidenttiä myöten täysin juutalaisten johtama.

⁵¹⁸ Lainausta Tapparamies 9/1933, 3: ”Russellilaisuus – juutalainen kumousliike III”; koko artikkeli, 3–5.

⁵¹⁹ Lainaukset Vapaa Suomi 5/1944, 5: ”Jehovan’ todistajat – bolshevistinen iskuryhmä!”; koko artikkeli, 5–6. Sama kirjoitus ilmestyi myöhemmin Kansallissosialistissa. Erona ensimmäiseen kertaan oli se, että tällä kertaa Teo Snellman oli merkitty kirjoituksen laatijaksi. Lisäksi mainittu Taavitsainen laati kirjoitukseen vastineen, jonka Kansallissosialisti julkaisi. Kansallissosialisti 2.6.1944, 1, 2 Teo Snellman: ”Jehovan’ todistajat – bolshevistinen iskuryhmä!”, 7.7.1944, 6 K. H. Taavitsainen: ”Jehovan’ todistajat – bolshevistinen iskuryhmä!”.

Myös adventistit yhdistyivät ainakin äärioikeiston mielissä kansainväliseen juutalaisuuteen. Esimerkiksi vuonna 1942 nimimerkki ”Kuuntelija” kirjoitti Vapaassa Suomessa, että vaikka Jehovan todistajia oli vangittu monissa maissa asepalveluksesta kieltäytymisen vuoksi, oli toinen juutalainen uskonlahko, adventistit, edelleen vapaa toimimaan. Toimitus huomautti, että tuhatvuotisesta valtakunnasta olivat puhuneet muutkin kuin Jehovan todistajat ja adventistit, sillä Saksassa oli alkanut uusi tuhatvuotinen kansallinen valtakunta. Myös pelastusarmeijaa syytettiin samoissa piireissä juutalaiseksi. Vapaassa Suomessa referoidun ruotsalaisen Vecko-journalen -lehden kirjoituksen mukaan Pelastusarmeijan perustaja William Booth oli juutalainen.⁵²⁰

Myös ekumeeninen liike leimattiin juutalaiseksi. Vuonna 1936 Siniristissä kirjoitettiin ekumeenisesta liikkeestä, jota lehti piti juutalais-vapaamuurarillis-kommunistisena liikkeenä. Ajatus johtui erityisesti siitä, että yksi ekumeenisen liikkeen käynnistäjistä oli ollut Tukholman yllirabbiini Marcus Ehrenpreis. Siniristin mukaan kristinusko oli elämänmyönteistä ja juutalaisuus kumouksellista – juutalaistenhan nähtiin muun muassa syyttäneen, johtaneen ja päättäneen ensimmäisen maailmansodan. Sodan jälkeen juutalaisten johdolla oli kirjoittajan mukaan perustettu kaksi kansainvälistä organisaatiota: Kansainliitto ja Komintern. Järjestöt tuottivat kuitenkin pettymyksen, sillä niiden avulla ei saavutettukaan nopeasti juutalaista maailmanvaltiota, kuten juutalaiset olivat Siniristin mukaan laskeneet. Siksi oli luotu ajatus kirkkojen yhteistoiminnasta, jota sitäkin juutalaiset väitteen mukaan taustalla johtivat. Niinpä yllirabbiini oli Siniristin mukaan sitonut ehdotuksellaan uskonnot mukaan juutalaisten maailmanvalloitukseen.⁵²¹

Ekumeenisen liikkeen johtoon oli valittu Ruotsin arkkipiispa Nathan Söderblom, joka Siniristin mukaan oli vapaamuurari ja vieläpä sangen korkeassa asemassa järjestössä. Niinpä hänen asemansa ekumeenisen liikkeen johdossa oli Sinirististä luonnollinen jatko sille, että kaikessa näkyi juutalainen vaikutus. Ekumeenisen liikkeen perustamiseksi järjestetyn kokouksen avajaisjuhla pidettiin Tukholman vapaamuurarien talossa. Väitettiin, että kaikissa näissä valmistelemissa ko-

⁵²⁰ Vapaa Suomi 25–25/1942, 4: ”Adventistien uskonlahko”, 48–49/1942, 7: ”Pelastusarmeijan juutalainen perustaja William Booth”. Boothin juutalaisuudesta myös Kansallissosialisti 9.7.1943, 1: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa? osa XVI”.

⁵²¹ Siniristi 11/1936, 141–145: ”Kristikunnan kohtalonhetki”.

kouksissa ja niissä laadituissa lausunnoissa näkyi juutalaisten vaikutus. Heikkoudeksi Siniristissä nähtiin myös se, että ekumeeninen liike oli aktiivisesti tukenut Saksasta karkotettuja juutalaisia.⁵²²

Väitteet, joita äärioikeisto esitti eri uskonnollisten ryhmien juutalaisesta taustasta, olivat osa juutalaisvastaista kampanjaa, jota ryhmät kävivät vaaralliseksi kokemaansa kansainvälisyyttä vastaan. Mitä ilmeisimmin äärioikeisto katsoi, että uskonnollinen liike, joka saattoi saada jäsenikseen suomalaisia, olisi vaaraksi maan yhtenäisyydelle – samaa vaaraahan edustivat juutalaiset itsekin.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeisessä maailmassa juutalaisten kansainvälinen vaikutus oli joidenkin suomalaisten mielestä yleensäkin suuri. Esimerkiksi sionistien kokouksessa elokuussa 1933 oli joidenkin tietojen mukaan päätetty, että Saksan juutalaisten siirto Palestiinaan järjestettäisiin nimenomaan Kansainliiton avulla ja että Kansainliiton toivottaisiin avustavan tätä muuttoa rahallisesti. Siksi Tapparamiehessä arveltiin, että Kansainliitosta, jolle Suomikin maksoi vuosittain suuren summan, oli tulossa ”sionistien kestikievari” ja matkatoimisto. Hakaristissä puolestaan arveltiin vuonna 1936, että Kansainliitto oli muuttunut maailmanjuutalaisten palvelijaksi, kun Nansenin komitean Neuvostoliiton edustajaksi oli tullut juutalainen. Lehdessä epäiltiin, että tuskin muut kuin juutalaiset enää tämän jälkeen saisivat Nansenin pakolaispassia. Toisaalta juutalaisten väitettiin myös sotkeutuneen pasifistiseen liikkeeseen ja tehneen siitä bolševismin välineen.⁵²³

Jopa skandinaavinen suuntautuminen ja sen kannattajat Suomessa olivat joidenkin juutalaisvastaisten arvioiden mukaan juutalaisten ohjailtavissa. Hakaristissä kerrottiin vuonna 1936, että skandinavismien kyltin alla suomalaiset yritettiin asettaa juutalaisten välikappaleeksi. ”Lukija hyvinkin tietää, kuinka pitkälle siinä jo on sorruttu”. Skandinavismia arveltiin vain välivaiheeksi Suomen saamisessa valtiona mukaan toiseen internationaleen. Tämän osoitti mukamas se, että

⁵²² Siniristi 11/1936, 145–149: ”Kristikunnan kohtalonhetki”.

⁵²³ Lainaus Tapparamies 8/1933, 16: ”Kansainliitto – sionistien kestikievari”; Kustaa Vaasa 7/1942 Olavi Linnove: ”Väestöpolitiikka ja muukalaislainsäädäntö”; Hakaristi 25.2.1936, 1: ”Kansainliitto ja maailmanjuutalaisuus”; Tapparamies 1/1932, 10 Paul Danielson: ”Pasifismin oikeat kasvot”.

ulkoministeri Holsti oli ensin ollut Moskovassa ja sen jälkeen Lontoossa vapaamuuraritapaamisessa, jossa hän oli jälleen tavannut Neuvostoliiton ulkoministerin Litvinovin. Tämän jälkeen Holsti oli vielä matkannut Pariisiin ja tavannut siellä Ranskan pääministerin Leon Blumin, joka oli väitteen mukaan juutalainen, sosialisti ja vapaamuurari. Holstia arvosteltiin äärioikeistossa ankarasti juutalaisuhteista myös toisessa kirjoituksessa, jonka mukaan hän oli riehunut humalassa, seurustellut vakoilijaksi paljastuneen ”juutalaisnaikkosen” kanssa ja joutunut Kansainliitossa heti kansainvälisen juutalaisen vaikutuksen alaiseksi. Holsti oli Kansainliiton kokouksessa pitämässään puheessa paheksunut Englannin harjoittamaa Palestiinan-politiikkaa, kirjoittajan mukaan sionistien pyynnöstä.⁵²⁴

Myös paneurooppa-suuntaus oli äärioikeiston mielestä juutalaisten johtama. Tätä suunnitelmaa ajoi kirjoittajan mukaan kreivi Goudenhovi-Kalergi (pitäisi olla Coudenhoven-Kalergi), joka oli esittänyt ajatuksensa jo vuonna 1923 itävaltalaisessa vapaamuurarilehdessä. Kreivi esitti Tapparamiehen mukaan kirjassaan *Praktischer Idealismus*, että uuden Euroopan aateliroduksi kelpaisivat vain juutalaiset. Tämä osoitti Tapparamiehen mukaan, että paneurooppa-ideakin oli vain yksi apuväline juutalaisten rahamiesten maailmanvaltiuspyrkimyksissä. Olavi Linnove epäili, ettei yksikään suomalainen haluaisi liittyä juutalaisten johtamaan Eurooppaan.⁵²⁵ Paneurooppa-idea ei kuitenkaan edes ollut mitenkään erityisen suosittu Suomessa eikä Euroopassakaan. Vaikkutikin siltä, että Linnove halusi saada yhden kohteen lisää juutalaisten johtamiksi väitettyjen aatteiden joukkoon.

⁵²⁴ Lainaukset Hakaristi 21.1.1936, 2: ”Maailmansota kummittelee” ja Siniristi 2/1937, 22 Siebenundzwanziger Jäger: ”Hra Holstin ’ulkopolitiikkaa’”, koko artikkeli 22, 40; Työrintama 27.5.1937, 4: ”Onko Skandinavia-suuntauksemme vain väliaste II:en internationaleen?”.

⁵²⁵ Tapparamies 2/1932, 5–6: ”Onko Pan-Europakin juutalaisten astinlautana maailmanherruuteen?”, 3/1933, 3–4 O. L. [Olavi Linnove]: ”Pan-Europa-aatteen, antisemitismin ja kansallissosialismin merkitys ja voimasuhteet”. Ero Kuparisen mukaan Paneurooppalaisuus ei juurikaan saanut kannatusta Suomessa maailmansotien välisenä aikana. Ulkoministeri Hjalmar Procopén johdolla perustettiin alkuvuodesta 1930 Suomen paneurooppalainen yhdistys, joka kuitenkin jouduttiin perustamaan uudelleen. Syynä tähän oli se, että säännöistä puuttui maininta siitä, että yhdistyksen jäseneksi kelpasivat ainoastaan suomalaiset, sillä yhdistyshän pyrki vaikuttamaan Suomen valtiollisiin asioihin ja yhdistyslaki vaati, että tällaisten yhdistysten jäseninä ei saanut olla ulkomaalaisia. Yhdistys lopetti toimintansa jo vuonna 1936. Kuparinen 2002, XV–XIX.

Kun Vapaa Suomi kirjoitti salaisten liittojen hallitsevan maailmaa, lehti tiesi myös kertoa, että kyseessä olivat nimenomaan juutalaisten johtamat liitot. Lehden väitteiden mukaan vapaamuurarijärjestö B'nai B'rith oli soluttautunut kaikkialle maailmaan ja moni kunniallinen kansalainen oli näin ajautunut vapaamuurariuden kautta juutalaisten johdettavaksi. Esimerkiksi Kauko Rekola kirjoitti kesäkuussa 1944 juutalaisvaarasta Suomessa. Käytyään aluksi läpi juutalaisten maailmanvalloituksen historiaa hän ihmetteli, kun monien suomalaisten mielestä maalla ei ollut lainkaan juutalaiskysymystä, vaikka moni suomalainen ”kulki kansainvälisen juutalaisen” eli sosiaalidemokratian ”talutusnuorassa”. Samaan aikaan Suomeen virtasi ”satoja pirullisenhienoja teitä” Tukholmassa, Lontoossa ja New Yorkissa tehtyä juutalaispropagandaa, jonka tarkoituksena oli tuhota suomalaisten morali ja elinvoima. Rekola arveli, että Suomella olisi juutalaiskysymys vasta, kun kansa kuljetettaisiin sodan hävinneenä Siperian vankileireille.⁵²⁶

Juutalaisten kansainvälisyys oli äärioikeistomme mielestä uhka, jota vastaan piti taistella ainakin sanallisesti. Taisteluliike jäi kuitenkin pelkästään pienen piirin puuhasteluksi, sillä se ei saanut huomiota muissa kuin äärioikeiston lehdissä. Vaikka monissa lehdissä muistutettiin siitä, että juutalaiset olivat kansa, joka eli muiden kansojen keskuudessa niin kauan kuin sillä ei olisi omaa kotimaata, kukaan ei väittänyt, että juutalaiset ja heidän johtamukseen väitetyt uskonnolliset, poliittiset ja yhteiskunnalliset liikkeet olisivat uhka suomalaiselle yhteiskunnalle.

Apteekkari Y. W. Jalander kirjoitti kesällä 1936 Siniristissä kansallisuusaatteesta kansainvälisenä ilmiönä. Jalander totesi, että aihe saattoi monesta tuntua ristiriitaiselta, mutta hän muistutti, ettei kaikki kansainvälisyys suinkaan ollut pahasta. Suomessa niin sanotut kansallismieliset oli usein kuvattu kiihkokansallisina, mikä ei suinkaan ollut Jalanderin mielestä oikein. Jalanderin mukaan kansallinen yhtenäisyys ei vaatinut kielellistä, rodullista tai taloudellis-oikeudellista yhtenäisyyttä, sillä esimerkiksi sekä suomen- että ruotsinkieliset voivat tuntea kansallistunteen suomalaisina.⁵²⁷

⁵²⁶ Lainaukset Rintamamies 22/1944, 4 Kauko Rekola: ”’Israelin’ voitontie?”, koko artikkeli, 3–4; Vapaa Suomi 26/1943, 3: ”Salaiset liitot hallitsevat maailmaa”.

⁵²⁷ Siniristi 6–7/1936, 83–84 Y. W. Jalander: ”Kansallisuusaate kansainvälisenä voimana”.

Jalanderin mielestä erilaiset kansainväliset liikkeet – rotarit, bolševikit, vapaamuurarit – yrittivät kuitenkin hajottaa Suomea ja muita kansallisvaltioita ja hänen mukaansa niiden takana oli kansainvälinen juutalaisuus erikoispyrkimyksineen:

”Tämä useita tuhansia vuosia vanha, verrattain taitava vehkeilijäkansa, jonka äärimmäisenä päämääränä on juutalainen maailmanvaltiutus, on jo kauan huomannut sen vaaran, minkä elävä kansallisuusaate voi sen valtapyyteille muodostaa. Turmiollisella, kansoja tuhoavalla internationalismilla on myös sen vuoksi alkuperänsä ja voimansa juutalaisuudessa. Kaikkialla se pyrkii hajoittamaan ja pirstomaan kansakuntia.”⁵²⁸

Siksi Jalanderin mielestä kansallinen kysymys Suomessa ei koskenut sitä, millä puolella kukin oli ollut vuonna 1918, vaan sitä, missä kukin oli nyt.⁵²⁹ Kansallisuusaate oli kansainvälinen ilmiö 1930-luvulla, kuten Jalander kirjoitti. Erityisesti kansallissosialistinen Saksa oli hyvä esimerkki. Jalander luetteli kirjoituksessaan erilaisia uhkia kansallisaatteelle. Saksassa oli tehokkaasti pyritty poistamaan nämä maan yhtenäisyyden uhat. Jalanderin harhamallisen juutalaisvastainen aatemaailma oli peräisin kansallissosialismista, eikä hän epäröinyt tuoda sitä esiin. Hänen motiivinsa vaikuttavat kuitenkin kansallismielisiltä.

Jalander palasi aiheeseen joulukuussa 1937 Siniristissä julkaistussa kirjoituksessa: sama kirjoitus julkaistiin myös eripainoksena. Kirjoituksen otsikko oli ”Ikuinen juutalainen”, saksaksi ”Der Ewige Jude”, jolla hän viittasi Münchenissä avattuun näyttelyyn. Samanniminen elokuva sai ensi-iltansa Saksassa loppuvuodesta 1940. Jalander esitteli juutalaisvastaisen liikkeen historiaa ja tekemisiä mutta myös juutalaisen hengen saastuttavaa toimintaa, kuten hän asian ilmaisi.⁵³⁰ Kirjoitus keskittyi enimmäkseen Münchenin näyttelyn sekä juutalaisten paheellisuuden esittelyyn. Jalander toisti aikaisemmissa kirjoituksissa esittämiään väitteitä juutalaisista, mutta samassa yhteydessä hän toi todisteena esille saksalaisen näyttelyn.

Tapparamies näki kaikissa Suomen puolueissa juutalaisten huonoa vaikutusta. Vähiten tätä oli lehden näkemyksen mukaan maalaisliitossa, mutta sekin oli ajanut eräitä lakeja, joiden taustalla

⁵²⁸ Siniristi 6–7/1936, 84 Y. W. Jalander: ”Kansallisuusaate kansainvälisenä voimana”.

⁵²⁹ Siniristi 6–7/1936, 83–84 Y. W. Jalander: ”Kansallisuusaate kansainvälisenä voimana”.

⁵³⁰ Siniristi 12/1937, 155–171 Y. W. J. [Yrjö Jalander]: ”Ikuinen juutalainen”.

vaikutti kansainvälisyys. Myös lapuanliike oli lehdestä mielestä pilalla, sen olivat tuhonneet vapaamuurarit ja porvarilliset juutalaisapurit. Niinpä lehti vaati:

”Pois juutalaisvaikutus kaikissa sen muodoissa, esiintyköön pä sitten joko vapaamuura-
riuden, sosialidemokratian tai kommunismin hahmossa. Meidän on onnistuttava aja-
maan tämä vaatimuksemme perille. Tähän auttakoon meitä isäimme Jumala, isänmaan-
rakkautemme ja vapaudentunteemme!”⁵³¹

Tapparamiehen näkemykset toistivat vanhoja tuttuja juutalaisvastaisia uomia, joskin mielipide suomalaisten puolueiden juutalaisuudesta oli voimakas. Se, että lehti arvosteli myös lapuanliikettä, ei ollut mikään yllätys, sillä suomalaisilla äärioikeistoryhmillä oli eri näkemyksiä asioista ja myös toisistaan.

Hakaristin mukaan juutalainen kansa oli sekoitus verrattain huonoilla ominaisuuksilla varustetuista kansoista. Taistelua juutalaisia vastaan oli Hakaristin mukaan käyty niin kauan kuin juutalaisuutta oli ollut olemassa, sillä rodun tärkein ominaisuus oli lehden mukaan itsekkyytensä. Tämä taistelu ei enää perustunut vihaan juutalaisia vastaan vaan kansalliseen itsesäilytysvaistoon. Siksi tätä taistelua käytiin muuallakin kuin Saksassa ja Suomessa, muun muassa Ranskassa, Tšekkoslovakiassa, Pohjoismaissa, Balkanilla ja Englannissa. Taisteluun näytti äärioikeistolaisista olevan syytä Suomessakin, sillä Hakaristin mukaan pohjoispohjanmaalaisten maanviljelijöiden äänenkannattaja Liitto ja lehden nimimerkki Jooseppi olivat tehneet juutalaisuutta pelkäävät ja sitä vastaan taistelevat naurunalaisiksi; Hakaristissa pahoiteltiin sitä, että asioiden oikean laidan ymmärtäviä oli niin vähän.⁵³² Hakaristin kirjoituksessa tuli esille suomalaisten kansallissosialistien huoli aatteensa vähäisestä kannatuksesta.

Samaa linjaa jatkoi myös IKL. IKL:n lehden nimimerkki ”Ilmarinen” pahoitteli sitä, kuinka heikolla itsetunnolla varustetut kansat, kuten suomalaiset, eivät olleet oivaltaneet kansainvälisten juutalaisten tuomaa uhkaa. Hän esittikin sensuurin käyttöönottoa, jotta Suomi saisi estettyä kaikenlaisen juutalaisen propagandan maahantuonnin. Kuitenkin kaiken äärioikeiston kansallisen

⁵³¹ Lainausta Tapparamies 4/1932, 14: ”Nykyinen poliittinen tilanne Suomessa”; koko artikkeli 13–14.

⁵³² Hakaristi 12.7.1935, 3: ”Juutalainen valtiona valtiossa”, 31.1.1936, 1: ”Liitto-lehti ja sen Jooseppi nauravat juutalaisuudelle”, 17.3.1936, 3: ”Taistelu kansainvälisyyttä ja juutalaisuutta vastaan muualla maailmassa”.

kiihkon keskellä Kalle Vesterinen halusi muistuttaa Valonheittäjä-lehdessä, että Jeesuskin oli juutalainen. Tällaiset puheet eivät kuitenkaan tehonneet esimerkiksi Siniristiin, jossa juutalaisten ominaisuuksiksi lueteltiin ”kapinallisuus isänmaata, yhteiskuntajärjestystä ja kaikkea ei-juutalaista vastaan”.⁵³³ Kirjoittaja esitti sensuuria – ajatus sensuurista oli otettu suoraan kansallissosialismista, vaikka samaa käytettiin tietenkin myös Neuvostoliitossa. Mielenkiintoinen oli myös väite suomalaisten heikosta itsetunnosta: se, miten itsetunnon vahvuus ja kansainvälisen juutalaisen oletettu uhka liittyivät toisiinsa, jää epäselväksi.

Saksan juutalaisuuskysymyksen vaikutuksia

Tapparamiehessä vuonna 1932 ilmestyneessä kirjoituksessa ”Ketkä suunnittelivat maailmansodan” lainataan aluksi autotehtailija Henry Fordia ja hänen väittämänsä, että nimenomaan juutalaiset olivat ensimmäisen maailmansodan taustalla. Itse kirjoituksessa syylliseksi sotaan nimettiin ”kansainvälinen juutalaisten suur-pankkiirien liittoutuma”, joukko korkea-arvoisia rabbiineja eli ”n.s. ’Siionin viisaita’” sekä pariisilainen vapaamuurariloosi Grand Orient. Sodan alkulaukauksen ampunut Gavrilo Princip oli kirjoituksen mukaan itse asiassa saanut tehtävänsä serbialaisilta vapaamuurareilta. Ja kun sota oli ohi, vaikuttivat juutalaiset äärioikeiston väitteiden mukaan myös rauhanneuvottelujen kulisseissa. Tästä aiheesta Luo Lippujen -lehti julkaisi käännöksenä Hans Hauptmannin satiirisen kertomuksen, jossa juutalaiset ja vapaamuurarit päättivät Saksan kohtalosta.⁵³⁴ Toivo Karanko puolestaan syytti Saksassa asuneita itäjuutalaisia salakuljetuksesta: heille sota oli hänen mukaansa pelkkä ansaitsemiskeino. Eräissä kirjoituksissa juutalaiset mainittiin vakoojina tai pelkästään Saksan vastustajina ensimmäisen maailmansodan aikana.

⁵³³ Lainaus Siniristi 1/1933, 8: ”Juudan kansan ala-arvoisuus”; IKL 3/1938, 16–17 Ilmarinen: ”Sivistyskysymyksiä. Euroopan kulttuurikriisi”; Valonheittäjä tammikuu 1939, 8–12 Kalle Vesterinen: ”Kansallisjuumalan palvonta”.

⁵³⁴ Lainaus Tapparamies 10/1932, 4: ”Ketkä suunnittelivat maailmansodan?”, koko artikkeli, 4–5; Viitasaari I 1930, 7; Luo Lippujen 6/1939, 128–129: ”Valheen konferenssi”. Samasta aiheesta myös Ajan Suunta 8.10.1943, 4 Toivo T. Karanko: ”Tanskan juutalaisten kohtalo”; För Frihet och Rätt 7/1938, 5–6 G. L-st [Gunnar Lindqvist]: ”Henry Ford om judarna”; Kansallinen sana 19.9.1939, 2: ”Kuka synnytti maailmanpalon?”; Kansallissosialisti 31.7.1942, 1: ”Demokratia ja marksilaisuus ovat molemmat rahavallan luomuksia”; Uusi Eurooppa 2/1943, 2 Optaatus: ”Juutalais-vapaamuurarillista taikauskoa maailmansodan vuosiluvuilla”. Myös toinen maailmansota tai tulossa olevaksi väitetty sota esitettiin juutalaisena sotana. Ks. esim. Ajan Suunta 23.3.1938, 2 Tapani Tarkka: ”Tarkkailijan tähtäimestä”, 23.9.1941, 2 Mauri: ”Päiväkirjan poimintoja”, 1.7.1943, 4: ”Juutalaiset karttavat Englannissa taitavasti sotapalvelusta”; Uusi Eurooppa 42/1943, 2, 4: ”Juutalaisten maailmansota”.

Toisaalta myös juutalaisten hallussa väitteiden mukaan ollut lehdistö työskenteli Saksan etua vastaan.⁵³⁵ Ford joutui todellisuudessa 1920-luvun lopulla pyörtämään väitteensä juutalaisten maailmanvalloitus suunnitelmista, mutta tämä ei juuri vaikuttanut hänen eri maiden äärioikeistossa nauttimaansa arvostukseen. Lisäksi se, että Ford joutui pyörtämään sanansa, nähtiin äärioikeistossa osoituksena juutalaisten salaisten organisaatioiden vallasta.

Juutalaisten osuutta Saksan ensimmäisen maailmansodan aikaiseen ja jälkeiseen poliittiseen liikkeeseen korosti esimerkiksi professori Kaarle Laurila 1920 ilmestyneessä muistelmateoksessaan. Hän tosin huomautti aluksi, että juutalaiset olivat tuoneet Saksan aineelliseen ja henkiseen kulttuuriin niin suuren myönteisen lisän, että ilman sitä kokonaisuus olisi ollut verrattain laiha. Hänestä juutalaisilla oli kuitenkin ollut myös kielteinen vaikutuksensa, sillä he olivat pystyneet ”vetistämään, heikontamaan ja kaivertamaan” saksalaista kansallistuntoa, ja tämä näkyi hänen mukaansa erityisesti maailmansodan aikana. Juutalaisten hallitsema lehdistö oli Laurilan mukaan tehnyt myyräntyötä rintamalinjojen takana heikentäen maan yhtenäisyyttä.⁵³⁶ Juutalaisten keskeistä roolia Saksan vallankumouksessa vuonna 1918 korostettiin myös vapaussodan rintamamiesliiton Rintamamiehessä loppuvuodesta 1943. Kirjoittajan mukaan Saksan kansa ei ollut syyppää maan romahdukseen vaan syyppäitä olivat olleet maan poliittinen johto, sosiaalidemokraattiset puolueet ja juutalaiskommunistit.⁵³⁷ Se, että juutalaisia syytettiin Saksan romahduksesta ensimmäisessä maailmansodassa sekä sen jälkeisestä vallankumouksesta, oli etenkin äärioikeiston keino luoda kuva siitä, kuinka Saksan kansa on juutalaisten roistomaisuuteen verrattuna puhdasta ja rehellistä. Juutalaisia oli paljon Saksan vallankumouksen johtotehtävissä⁵³⁸, joten tämä oli omiaan luotaessa vaikutelmaa harhaan johdetusta saksalaisesta kansasta, joka antoi juutalaisten huijata itseään.

⁵³⁵ Asemies 4/1938, 78–79 T. Karanko: ”Rintaman takaiset sudet”; Hakkapeliitta 9/1936, 270: ”Vakoojain tiedoitustapoja maailmansodan aikana”; Svenska Skyddskårister 2/1923: ”Hemlig Spaning”.

⁵³⁶ Lainaus Laurila 1920, 232, ks. myös 233. Samasta aiheesta myös Ny Fyren 1–4/1919, 10, 31–34/1919, 8–9: ”Tyskland, judarna och bolschewismen”, 9–12/1920, 23 Kain: ”Israels triumf eller Tyskland i bolschevismens tecken”.

⁵³⁷ Rintamamies 45/1943, 7: ”Saksan vallankumous ja juutalaiset”.

⁵³⁸ Kuparinen 1999, 217.

Äärioikeistolainen Tapparamies julkaisi vuonna 1933 kahdessa osassa piirroskuvia saksalaisista juutalaisjohtajista, muun muassa Sotakorvauslaitoksen valtiosihteeristön jäsenestä Eduard Bernsteinista ja Preussin pääministeristä Paul Hirschistä. Samassa yhteydessä ilmestyi nimi-merkki Antti-Juutalaisen runo ”Israelin inhoista lapsista”, jotka olivat vallanneet Saksan. Runo oli tehty ”Pro-semiitti-professori” Alma Söderhjelmia mukaillen, mutta se, millä tavalla Söderhjelmien mielipiteet runossa muka näkyivät, ei ole selvillä. Söderhjelm oli muun muassa arvostellut *Siionin viisaitten pöytäkirjoja* ja sai siksi Tapparamiehen vihat niskoilleen. Runossa lueteltiin Saksassa vaikuttaneiden juutalaisten nimiä. Lopulta juutalaisten onni runon mukaan kääntyi, sillä Hitler oli noussut valtaan ja ajanut ”Juudan suvun lihapadoiltansa pois”.⁵³⁹ Kirjoittajien juutalaisvastaisuus puhkesi poikkeuksellisesti runolliseen muotoon, mutta se ei muuttanut niiden juutalaisvihamielistä luonnetta. Tällainen runoilu oli muodoltaan poikkeus tutkitussa materiaalissa.

Samalla kansallissosialistien juutalaisvastaisuutta ihailevalla linjalla oli jo maaliskuun ja huhtikuun 1933 numeroissaan Keski-Pohjanmaan vartio, jonka ”Kiikarissa”-pakinoissa kiiteltiin sitä, kuinka Saksa oli karistanut ”juutalaiset maailmanvallankumouksen johtajat harteiltaan”. Lehden mukaan nyt ”yleisesti huomataan juutalais-bolshevistinen vaara ja maailmanvallankumouksen kaikki murskaava vaikutus”. Saksa oli Rintamamiehen mukaan saanut huonon maineen vain siksi, että juutalaisten hallussa oleva ulkomaalainen lehdistö oli aloittanut maan vastaisen parjauksen. Kirjoittaja ihaili uutta kehitystä, jossa Saksa oli muuttumassa jälleen kansallisvaltioksi ja huono aines oli saatu siivottua joko töihin tai leireille.⁵⁴⁰ Rintamamiehen kirjoituksessa näkyi se epävarmuus, jonka Saksan uusi tilanne aiheutti. Toisaalta ihailtiin järjestystä, kuria ja huonon aineksen häviämistä katukuvasta, mutta samaan aikaan epäröitiin johtajan ihanoinnin ja kirjarovioiden äärellä. Kirjoituksissa näkyi suuri Saksan ihailu ja suorastaan helpotus

⁵³⁹ Lainaukset Tapparamies 7/1933, 8: ”Saksan vallanpitäjiä marxilaiskumouksen jälkeen”, ks. myös 9, 8/1933, 8–9: ”Saksan vallanpitäjiä marxilaiskumouksen jälkeen”. Kuvat ovat alkuaan saksalaiskansallisten vaalimainos vuoden 1919 kansalliskokousvaaleista ja ne ilmestyivät Suomessa tiettävästi ensimmäistä kertaa Ny Fyrenissä. Ny Fyren 5–7/1921, 9–12; Kuparinen 1999, 214.

⁵⁴⁰ Lainaukset Keski-Pohjanmaan Vartio 4/1933, 75: ”Kiikarista” ja 3/1933, 55: ”Kiikarista”; Rintamamies 26/1933, 6–7 Rintamamies: ”Yhtä ja toista nähtyä ja kuultua kesämatkalla Saksassa ja Itävallassa”. Ajan Suunta -lehdessä ilmestyi Ludv. Munsterhjelmien yleisönosastokirjoitus, jossa hän tyytyväisenä huomautti Saksan nyt pyrkivän ”muukalaisvaikutuksen vähentämiseen” maan liike-elämässä: tällä hän tarcoitti huhtikuun alussa 1933 Saksassa toimeenpantua juutalaisliikkeitten boikottia. Ajan Suunta 7.4.1933, 3 Ludv. Munsterhjelm: ”Närkästynyt maailma”.

siitä, että maa oli noussut jälleen kansalliseen kukoistukseen ja ajanut muun muassa juutalaiset vallanpitäjät pois. Juutalaisuus oli monissa kirjoituksissa kuitenkin sivuosassa.

Kansan Kuvalehdessä julkaistussa talousmaantieteen professorin Kaarlo Hildénin⁵⁴¹ kirjoituksessa keskityttiin juutalaisiin rotututkimuksen valossa. Hildén valitteli sitä, että kun juutalaiskysymys oli taas noussut pinnalle Saksan tapahtumien johdosta, lehdissä oli esiintynyt vääriä tietoja siitä, keitä juutalaiset olivat ja mihin juutalaisvastaisuus pohjautui – hän ei kuitenkaan kertonut tarkemmin sitä, missä oli törmännyt vääriin määritelmiin. Juutalaisvastaisuus johtui hänen mukaansa siitä, että juutalaiset olivat keränneet itselleen taloudellista valtaa ja pyrkineet tuhoamaan eurooppalaisen kulttuurin muun muassa kommunismin avulla. Hildén muistutti, että mitään juutalaista sen enempää kuin saksalastaakaan rotua ei ollut olemassa vaan molemmat koostuivat sekoittuneista rotuaineksista; sen sijaan Hildénin mukaan voitiin puhua juutalaisesta ja saksalaisesta kansasta. Käydessään läpi juutalaisten vaiheita alkaen ajasta noin 4 000–5 000 ennen ajanlaskun alkua Hildén totesi juutalaisen rodun – hän syyllistyi itse tähän moittimaansa määritysvirheeseen – nousseen mahtitekijäksi Palestiinan alueella Raamatussa kerrottuna Abrahamin aikana. Esiteltyään juutalaisten vaelluksen ympäri maailmaa vuosisatojen kuluessa Hildén huomautti, etteivät juutalaiset eronneet eurooppalaisista pelkästään ruumiillisten piirteitensä puolesta vaan myös henkisten: hänen mukaansa kaikki rodut erosivat toisistaan tässä suhteessa. Mutta

”juutalainen ajattelee ja tajuaa toisella tavalla kuin länsimaalainen, hänen tunne-elämänsä ja koko sisin luonteensa on toisenlainen, eikä hän sen takia milloinkaan voi kokonaan omaksua uuden isänmaansa kansallisia pyrintöjä – hän pysyy muukalaisena, vaikka vakavasti yrittäisikin eläytyä ei-juutalaiseen ympäristöönsä. Tämä rotukoostumukseen pohjautuva erilainen tunnepohja ja siihen perustuva juutalaiskeskeinen toiminta, joka usein joutuu vakavaan ristiriitaan uuden isänmaan pyrintöjen kanssa, se jos mikään on ollut omiaan kasvattamaan epäluuloa ja vihaa juutalaisia kohtaan.”⁵⁴²

⁵⁴¹ Kaarlo Hildén (1893–1960) kirjoitti ylioppilaaksi 1911 ja valmistui filosofian maisteriksi 1915. Hän väitteli 1920 aiheenaan Altaivuorten alkuperäisten asukkaiden antropologia. Hän työskenteli opettajana, eri kustannusyhtiöiden palveluksessa ja vuodesta 1921 lähtien kauppakorkeakoulun talousmaantieteen ylimääräisenä ja vuodesta 1946 lähtien varsinaisena professorina. Hän hoiti myös Helsingin yliopiston maantieteen professuuria 1946–1960. Kemiläinen 2004, 814.

⁵⁴² Lainaus Kansan Kuvalehti 33/1933, 29 Kaarlo Hildén: ”Juutalaiset rotututkimuksen valossa”; koko artikkeli, 12–13, 29. Hildénin kirjoitus ilmestyi myös Tapparamies-lehdessä, joka oli saanut julkaisuun luvan. Tapparamies 8/1933, 10–12: ”Juutalaiset rotututkimuksen valossa”.

Hildén kuitenkin myönsi, ettei yllä olevaa voinut yhdistää kaikkiin juutalaisiin, sillä esimerkiksi Englannin johtomiehistä moni oli ollut juutalainen⁵⁴³. Juutalaiset olivat Hildénin mukaan saaneet suuren vaikutusvallan uusilla asuinalueillaan ympäri maailmaa niin politiikassa ja rahamaailmassa kuin tieteissä ja taiteissakin. Tämä näkyi hänen mukaansa esimerkiksi Saksassa, jossa pankkiliike, teollisuus ja lehdistö olivat juutalaisten käsissä ja jossa he olivat jopa laatineet maan valtiomuodonkin – huomautus oli selkeästi lainattu kansallissosialisteilta. Hildénin mukaan juutalaiset olivat rikastuttaneet länsimaista kulttuurielämää mutta enimmäkseen he olivat käyttäneet rotulahjojaan juutalaiseen rakennustyöhön. Hildénin omana aikanaan yleistä tieteellistä näkemystä edustanut kirjoitus sopi juutalaisvastaisten ajatusten perusteluksi, joten ei ollut ihme, että jopa äärioikeistolainen Tapparamies julkaisi kirjoituksen. Hildénin kirjoitus kuitenkin edusti ajalle melko tyypillisiä tieteellisiä rotunäkemyksiä.⁵⁴⁴

S. R. Tyrnävä⁵⁴⁵ totesi kansallisen rotupolitiikan suuntaviivoja käsitelleessä kirjoituksessaan juutalaisten olevan vieras mutta etevä rotu, jonka sekoittuminen suomalaiseen rotuun olisi hänestä vaarallista, koska se tuhoaisi lopulta kansallisen kulttuurin. Kansallissosialisti Olavi Linnove viittasi omissa kirjoituksessaan Alfred Rosenbergin *Mythus des 20 Jahrhunderts* -teokseen. Linnove referoi Rosenbergin teosta ja kertoi lukijoille muun muassa, ettei juutalaisia niinkään tunnistanut ulkonäöstä kuin ”puhe-, liikkumis- ja esiintymistavasta”. Ajan Suunnan pääkirjoituksessa toukokuussa 1939 puolestaan ihmeteltiin sitä, että Yhdysvallat oli kovin innokas tuomitsemaan Saksan juutalaisvainot, vaikka Yhdysvallat itse suunnitteli maan ostamista Afrikasta, että pääsisi eroon toisen luokan kansalaisina pitämästään mustaihoisesta väestöstä.⁵⁴⁶ Kansallissosialistin laajassa ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa” -kirjoitussarjassa vuonna 1943 käsiteltiin myös rotukysymyksiä. Kirjoituksessa todettiin juutalaisten olevan se-

⁵⁴³ Tähän Tapparamiehen toimitus huomautti, että nämä Englannin johtavat juutalaiset eivät suinkaan toimineet pelkästään maansa hyväksi vaan taustalla oli aina pyrkimys saada juutalaisille etua. Kaikki oli lehden mukaan osa juutalaisten maailmanvalloitus suunnitelmaa. Tapparamies 8/1933, 12: ”Juutalaiset rotututkimuksen valossa”.

⁵⁴⁴ Ajan rotuteorioista ks. esim. Kemiläinen–Hietala–Suvanto 1985.

⁵⁴⁵ Sigurd Tyrnävä (s. 1912), alkujaan Törnudd, kirjoitti ylioppilaaksi 1930 ja valmistui filosofian maisteriksi 1935 ja lisensiaatiksi 1963. Hän auskultoiti opettajaksi 1947, ja sen jälkeen hän työskenteli maantieteen ja biologian opettajana. Oppikoulujen opettajat 1967.

⁵⁴⁶ Lainaus Kustaa Vaasa 5/1942, 23, 28–29 Olavi Linnove: ”Rotu ja veri”; IKL 5/1939, 9 S. R. Tyrnävä: ”Kansallisen rotupolitiikan suuntaviivoja. III Ihmisroduista”; Ajan Suunta 5.4.1939, 3 pääkirjoitus: ”Väihän rotuasioista”.

karotu, jonka ”juutalainen veri” esimerkiksi suomalaisen veren kanssa sekoituessaan tuhoaisi seuraavat sukupolvet pitkälle tulevaisuuteen. Kirjoittajan mukaan juutalaisten luonteeseen kuului ”määrätietoinen rikollinen aktiivisuus”, lisäksi ”juutalaisen ajatuskanta ja aatemaailma on eettiseltä, ihanteelliselta ja moraaliselta näkökulmalta täysin kristillisen ja samalla suomalaisen ajatuksen vastakohta”.⁵⁴⁷

Juutalaiset pyrkivät Kansallissosialistin mukaan valloittamaan maailman, ja lehti väitti, että onnistuakseen siinä he opettelivat aina isäntämaansa kielen. Myös Suomessa tilanne oli lehdestä huolestuttava, sillä kirjoittajan mukaan suomalaisten syntyvyys oli laskenut niin paljon, että vaarana oli juutalaisen vaikutuksen lisääntyminen, koska juutalaisten syntyvyys oli kaiken aikaa pysynyt korkeana. Erityisesti kirjoittaja pelkäsi sitä, että juutalainen rotu valloittaisi Suomessa kuten monissa muissakin maissa maan sisältäpäin. Siksi suomalaisten olisi kirjoittajan mielestä yhdistyttävä yhteisen kansallisen linjan alle ja torjuttava juutalaiset.⁵⁴⁸ Kansallissosialistin kirjoituksissa toistettiin kansallissosialistisesta Saksasta otettuja oppeja juutalaisten kansallisvaltioille muodostamasta uhasta. Selkeän tarkoitushakuisessa kirjoitussarjassa koottiin paljolti yhteen aikaisempina vuosina eri lehdissä esitettyjä väitteitä. Toisin kuin kirjoitussarjan yhteydessä väitettiin, sarja ei koskaan ilmestynyt kirjana.

Kansallissosialistissa arvosteltiin voimakkaasti Svenska Pressenin juutalaisille myönteistä rotulausuntoa heinäkuussa 1943. Svenska Pressenin pääkirjoituksessa oli katsottu, että Suomen juutalaiset olivat hyödyllisiä ja työteliäitä kunnan kansalaisia. Kansallissosialisti piti Svenska Presseniä ”mitä synkimmän liberalismiin” kannattajana ja katsoi lehden siksi puolustavan juutalaisia. Kansallissosialistin mukaan juutalainen rotu vaikutti myös Suomessa monilla eri aloilla. Kirjoittajan mukaan juutalaisuus vaikutti Suomessa esimerkiksi niin, että

⁵⁴⁷ Kansallissosialisti 30.7.1943, 1–2: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa, osa XIX”.

⁵⁴⁸ Kansallissosialisti 6.8.1943, 1–2: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa, osa XX”, 13.8.1943, 1–2: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa, osa XXI”, 3.9.1943, 1: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa, osa XXIV”.

”heidän välityksellään on maahamme tuotu kaikki pimeät ja kansaamme turmelevat kansainvälisyyden opit ja aatteet, kaikkialla maailmassa kirjallisuus, tiede, taide on heidän turmelemansa, samoin liike-elämä, sivistys, yhteiskunta- ja valtioelämä.”⁵⁴⁹

Kansallissosialistin mukaan Svenska Pressenin ”kansainvälinen aivotrusti” vain ei nähnyt tätä kehitystä. Kansallissosialistin mukaan sanomalehdissä ei tuohon aikaan, heinäkuussa 1943, voitu ottaa rotukysymystä esille. Kirjoittaja kuitenkin ennusti, että kerran vielä koittaisi aika, jolloin aihe nostettaisiin Suomessakin esille.⁵⁵⁰

Pilakuvien juutalaiset: vilkasliikkeiset ja isonenäiset kierot kauppamiehet

Juutalaisten oletettuja rodullisia ominaisuuksia – suuri nenä, tumma tukka ja muut ulkonäölliset seikat sekä ahneus ja kierous liikemiehinä – käytettiin hyväksi heistä tehdyissä pilajutuissa ja pilapiirroksissa. Suomalaisten pilakuvien historiasta väitellyt ja niistä tutkimuksia julkaissut Marja Ylönen on kirjassaan *Pilahistoria* viitannut tutkija Robert Philippeen ja tämän väitteeseen, että pilapiirroksiset ovat olleet elinvoimaisimpia kriisiaikoina, jolloin eri ryhmittymät ”taistelevat” ja demokratia on vaarassa. Tämä sopii jossain määrin esimerkiksi sotien välisen ajan Suomeen, jossa oikeisto ja vasemmisto olivat molemmat pyrkimässä tavoitteisiinsa. Ylönen ei tutkimuksessaan viittaa lainkaan juutalaisaiheisiin pilakuviin.⁵⁵¹

Juutalainen kauppamies oli monien pilakuvien ja pilakirjoitusten aiheena. Juutalaisia pidettiin näissä jutuissa paitsi ovelina kauppamiehinä myös piheinä henkilöinä, jotka säästivät mistä pystyivät. Siksi Piloja ja pilakuvia -lehden piirroksessa saatettiin hyvin esittää juutalainen, joka kävi postissa ainoastaan täyttämässä mustekynänsä. Samoin juutalaisia, joka kehotti poikaansa ottamaan pidempiä askeleita, ”ettei kengä gulu”, oli lukijoille ymmärrettävä, sillä sekä kuva-aiheessa että kielessä pelattiin juutalaisiin liitetyillä stereotyyppioilla. Säästäväisyys tuli esiin myös pilana kuvatun juutalaisen hotellivierailun yhteydessä: huoneen hinta oli sitä halvempi, mitä

⁵⁴⁹ Kansallissosialisti 16.7.1943, 1: ”Svenska Pressen juutalaisuuden palvelijana”.

⁵⁵⁰ Kansallissosialisti 16.7.1943, 1: ”Svenska Pressen juutalaisuuden palvelijana”; Svenska Pressen 12.7.1943, 2: ”Ras och nationalitet i Finland”. Svenska Pressenin kirjoituksesta myös Ajan Suunta 27.10.1943, 3 pääkirjoitus: ”Sopimatonta juutalaisrakkautta”.

⁵⁵¹ Ylönen 2001, 16.

korkeammalla huone oli, mutta hotelli ei ollut niin korkea, että hinnat olisivat juutalaisen mielestä olleet sopivat. Juutalainen säästi myös ”sheuragundan” kesäretkellä, jonne jokaisen piti tuoda jotain mukanaan: Benjamin Kirschbaum toi veljensä. Juutalaiset opettivat piloissa oikean säästäväisyyden myös pojilleen: turhamaisuutta oli isän mukaan pitää irtokaulusta, kun oli kokoparta.⁵⁵²

Juutalaisten säästäväisyys erilaisten lippujen hankinnassa ja muissa maksuissa tuotiin esiin useissa pilajutuissa. Isä ja poika vierailivat sirkuksessa, ja isä kehotti poikaansa olemaan varovainen, ettei putoaisi permannelle: siellä liput olivat kalliimpia. Juutalaiset tyytyivät kertomusten mukaan vähään: Aronssonille olisi kelvannut vähän pilaantunutkin lippu teatteriesitykseen, ja samoin Sebulon Rosenbaumille olisi kelvannut rikkinäinen tai likaantunut raha-arpa, jos sen olisi saanut halvemmalla. Kuitenkin, kun juutalainen oli käyttänyt varojaan hankkiakseen lipun, hän otti siitä kaiken irti: niinpä pikku Mooses vietti pilajutussa koko päivän museossa ja Jeffrahon lähes koko puolituntisen automaattivessassa.⁵⁵³

Matkustaminen oli kallista, sen tiesi hyvin pilajutun Obadja: kuka voisi tehdä hyvän matkan niin kalliilla lipunhinnoilla. Sebulon taas oli sitä mieltä, että oli kannattavaa käydä katsomassa Judithia Pasilassa: junalippu maksoi 1,50 markkaa, mutta kun sillä pääsi ilmaiseksi vessaan (ilman lippua käynti olisi maksanut markan) ja laituralueelle (sielläkin käynti olisi maksanut ilman lippua markan), hän jopa ansaitsi. Asemalle päästökseen säästeliäs juutalainen lähetti matkatavaransa hevoskyydillä, koska ne pääsisivät kuljettajan mukaan ilmaiseksi. Matkan jälkeenkin pystyi säästämään, neuvoi puolestaan juutalaispoika isäänsä tämän tarjotessa Pariisiin matkaavalle pojalleen kirjettä, jossa oli valmiiksi merkki ja jonka takaisin saatuaan isä saisi tietää pojan päässeen turvallisesti perille. Poika kuitenkin esitti, ettei merkkiä tarvittaisi, sillä hän lähettäisi kirjeen isälleen ilman merkkiä: kun isä saisi ilmoituksen lähetyksestä, ei hän sitä lunas-

⁵⁵² Lainaukset Pilajuttuja ja piirroksia nro 47 (1922), kansikuva, Alexander Tawitzin piirros ja nro 128 (1929), 50, Rudolf Koivun piirros; Pilajuttuja ja piirroksia nro 37 (1922), 54, nro 42 (1922), 48, nro 158 (1932), 29; Piloja ja pilakuvia 26 (1923).

⁵⁵³ Pilajuttuja ja piirroksia nro 35 (1921), 52, piirros Alexander Tawitz, nro 47 (1922), 51, piirros Alexander Tawitz, nro 48 (1923), 45, piirros Alexander Tawitz, nro 68 (1924), 57, piirros Alexander Tawitz, nro 112 (1928), 27, nro 125 (1929), 55, piirros F. G. Ålander, nro 160 (1932), 21, piirros Ola Fogelberg.

taisi mutta saisi tietää pojan päässeen perille.⁵⁵⁴ Edellä kuvatut erilaiset äärimmäiset keinot säästää liitettiin juutalaisiin myös äärioikeiston julkaisuissa, kuten edellä on kerrottu. Niissä säästäväisyys näkyi kitsasteluna myytävien tuotteiden ja niiden kanssa tehdyn työn laadussa sekä yleensä siinä, kuinka suuren arvon juutalaiset kirjoitusten mukaan antoivat rahalle. Ei voi varmasti sanoa, että yksikään mainituista pilajutuista olisi ollut suomalaista alkuperää, mutta niiden vierasperäisyyttäkään ei voi todentaa – aiheet olivat joka tapauksessa hyvin kansainvälisiä.

Pilajutuissa todettiin yhä uudelleen, että kun juutalainen kerran oli jostain maksanut, piti rahalle saada vastinetta. Niinpä juutalaismies ei suostunut poistumaan palavasta teatterista, ennen kuin hänelle maksettiin lipun hinta takaisin. Toinen mies puolestaan ei poistunut palavasta hotellista, ennen kuin hänelle luvattiin, ettei hänen tarvitsisi maksaa kuin puolesta yöstä. Pilan herra Mosenthal piti tarpeettomana saunan kymmenen kappaleen alennusvihkoa, sillä hän ei tiennyt, eläisikö niin monta vuotta. Toisaalta Isakson säästi, kun hänen ei tarvinnutkaan ostaa lippua elokuvan ”Suuri ihme” näytökseen: hän näki jo suuren ihmeen, kun hänen ystävänsä Abrahamson osti kalliimman lipun.⁵⁵⁵ Rahan merkitys juutalaiselle toistui pilajutuissakin kerran toisensa jälkeen. Aihe oli sikälikin sopiva, että suomalaisetkin miellettiin säästäväisiksi: lukijasta oli kuitenkin mukavampi nauraa juutalaisen pihiydelle.

Se, että rahastaan tarkka juutalainen osasi säästää, tuotiin esiin useissa pilajutuissa. Niinpä esimerkiksi kauppias Hirschbaumin koko perhe paljastui terveeksi, kun lääkärille viedyssä virtsanäytteessä oli koko perheen tuotosta eikä vain itsellään munuaistautia epäilleen isä-Hirschbaumin. Hirschbaumin hengenheimolainen oli ilmiselvästi ollut kauppias Abrahams, jonka hautakiveen oli kirjoitettu ”Moses Abrahamson. Nuhteeton liikemies. Kunnan ihminen”: hautakiveä tarkastellut mies totesikin, että yhteen hautaan on haudattuna kolme miestä. Abrahamkin totesi häntä hoitamaan tulleelle lääkärille, ettei suostunut leikkaukseen, koska hänellä oli halvempi tarjous hautaustoimistolta.⁵⁵⁶

⁵⁵⁴ Pilajuttuja ja piirroksia nro 3 (1919), 4, piirros tuntematon, nro 18 (1920), 6, piirros Alexander Tawitz, nro 55 (1923), 34, piirros Alexander Tawitz, nro 105 (1927), 59, piirros Alexander Tawitz.

⁵⁵⁵ Pilajuttuja ja piirroksia nro 51 (1923), 37, piirros Alexander Tawitz, nro 101 (1927), 49, piirros Ger-mund Paaer, nro 109 (1928), 51, piirros Alexander Tawitz, nro 123 (1929), 53, piirros Asmo Alho.

⁵⁵⁶ Lainausta Pilajuttuja ja piirroksia nro 77 (1925), 34, piirros Ola Fogelberg; Pilajuttuja ja piirroksia nro 12 (1920), 54, piirros T. Standenberg, nro 138 (1930), 56, piirros Rudolf Koivu.

Juutalaisten oletetusta äärimmäisestä pihydestä kertoivat myös eri versiot itsemurhan tekijöistä. Melkishedergin poika oli ollut viisas ja ottanut myrkkyä, etteivät vaatteet menisi pilalle – ehkäpä juuri tämä poika oli se juutalainen, joka apteekkarilta myrkkyä ostaessaan halusi varmistaa, kumpi tarjotuista aineista olisi halvempaa. Säästäväisyys saattoi kuitenkin paljastua noloissa yhteyksissä: Isidor Mandelbaum oli ollut kylpylässä kaksi kuukautta, ja vasta ollessaan junamatkalla yhdessä maisteri Vuokon kanssa hänelle paljastui, kuinka kalliita kylvyt olivat olleet. Säästäväisyyttä pitivät piloissa kunniassa juutalaislapsetkin, sillä luokalle jäänyt poika totesi isänsä olevan onnekas, kun tämän ei tarvinnut ostaa uusia kirjoja. Eräs pilajuttu puolestaan kertoi, kuinka kaksi juutalaista joutui roistojen käsiin. Ennen kuin nämä ehtivät tehdä katalan tekonsa, toinen juutalainen pyysi näitä odottamaan hetken. Sitten hän antoi toiselle tuhatmarkkasen, jonka oli tälle velkaa, ja pyysi sitten roistoja jatkamaan.⁵⁵⁷ Pilajuttujen perusajatus oli usein siinä, että pilan kohteen toimien tuli tuntua lukijasta ymmärrettäviltä, sellaisilta, että hän itsekin olisi voinut toimia samoin. Toisaalta edellä olleissa esimerkeissä juutalaisten tekoja liioiteltiin ja siten osoitettiin heidän erityinen saituutensa.

Ravintoloissa asiointiin liittyi useita erilaisia pilajuttuja. Kun juutalainen ravintolasta poistuttuaan valitteli toiselle kallista hintaa, puhuteltu totesi, että Jumala oli jo rankaissut ahnetta ravintoloitsijaa, sillä miehellä oli mukanaan molempien käyttämät hopealusikat. Se ei kuitenkaan paljastunut, miten oli käynyt häissä, joissa oli syöty kultalusikoilla – ainakin toinen juutalainen epäili kultalusikan lähteneen ensimmäisen mukana. Jutuissa tuotiin eri kansojen stereotypiat esiin: ravintolassa suomalainen vain ihaili hopeista tuhkakuppia, ruotsalainen suunnitteli sen ottamista, saksalainen otti sen, mutta juutalainen otti sen saksalaiselta ja myi sen edelleen miehelle, joka oli juuri menossa ravintolaan.⁵⁵⁸ Varkaudet ja muu rikollisuus, kuten valuuttakeinottelu sekä sota- ja pula-ajan keinottelu, liitettiin äärioikeiston kirjoituksissa erityisesti juutalaisiin. Sa-

⁵⁵⁷ Pilajuttuja ja piirroksia nro 6 (1919), 40, piirroksen tekijä tuntematon, nro 46 (1922), 44, piirros Ola Fogelberg, nro 65 (1924), 10, piirros Sven Nyström, nro 65 (1924), 13, piirros Ola Fogelberg, nro 137 (1930), 4, piirros W. Sandell. Roistojen uhreiksi joutuneet juutalaiset esiintyvät myös Kasku-Matti 1/1922, 7 ja Pilajuttuja ja piirroksia nro 165 (1933), 55, piirros Kosti Meriläinen.

⁵⁵⁸ Pilajuttuja ja piirroksia nro 35 (1921), 53, piirros Alexander Tawitz, nro 83 (1925), 60, piirros Alexander Tawitz, nro 126 (1929), 53, piirros Rudolf Koivu. Lusikat otettiin mukaan myös Pilajuttuja ja piirroksia nro 64 (1924), 58, piirros Eeli Jaatinen.

mat aiheet oli helppo yhdistää juutalaisiin pilajutuissakin, vaikka niitä ei uutisoitu muualla äärioikeiston lehtien tavoin. Pilalehdet käyttivät samoja juutalaisiin liitettyjä kansainvälisiä stereotypioita kuin äärioikeistokin, mutta niiden käyttötarkoitus oli erilainen.

Juutalaisten säästäväisyys tuotiin esiin myös juhlimistavoissa. Kaikki juutalaiset eivät sentään olleet piloissa rahasta niin tarkkoja – antoivathan he lahjaksi 12 hengen kahvikalustoja ja 24 hengen ruokakalustoja; Mooses sen sijaan antoi lahjaksi 64 hengen teesiivilän. Kunnan juutalaismies antoi häidenkin jälkeen puolisonsa säilyttää tyttötapansa, kuten taskurahojen pyytämisen isältään. Aviomiehen tehtävänä oli tietenkin lohduttaa vaimoan hädän hetkellä. Niinpä kun Saara kadotti briljanttisen rintaneulansa pariskunnan hotellivierailulla, Abraham yritti löytää sen. Tässä Abraham ei onnistunut, mutta onneksi hän löysi viisimarkkasen, joka kattoi hävinkin.⁵⁵⁹

Pilojen mukaan juutalaisten liikemiestapoihin kuuluivat erilaiset konkurssit ja vakuutuspetokset. Esimerkiksi tukkukauppias Nathan Bierbaum oli ottanut palovakuutuksen, joten hän saattoi hyvin ottaa torkut ennen tuhopolttoa. Sen sijaan nimettömäksi jäänyt kauppias oli liian myöhään vakuutustoimistossa hakemassa palovakuutusta: hänen puotinsa paloi jo. Kerran, kun sattui huono sää, Mosessohn pahoitteli tilannetta: hänen ystävällään Goldensteinilla piti olla tulipalo seuraavana yönä. Yksi juutalainen puolestaan huusi kovasti, kun hänen kauppansa paloi. Kun toinen ihmeteli, miksi hän huusi, vaikka kauppa oli vakuutettu, hän kertoi, että hänen vaimonsa oli vielä liikkeessä. Tähän jälkimmäinen ihmetteli, eikö vaimo ollutkaan vakuutettu. Aabraham puolestaan kiitteli ystäväänsä Isakia: Aabraham oli luvannut markan, jos Isak keksisi, mitä hän ajatteli. Isak ei keksinyt mutta antoi hyvän neuvon: Isak arveli, että hänen ystävänsä ajatteli tehdä konkurssin. Konkurssin mahdollisuus oli enemmän kuin teoreettinen, kun Mooses Mandelbaum ja Isak Goldenstein kirjoittivat yhtiösopimusta. Sopimukseen nimittäin kirjattiin, että kon-

⁵⁵⁹ Pilajuttuja ja piirroksia nro 82 (1925), 51, piirros Alexander Tawitz, nro 155 (1932), 17, piirros A. Lind; Toveritar 9/1923, 157. Sama juttu kuin Toverittareissa ollut ilmestyi Pilajuttuja ja piirroksia -lehdessäkin nro 28 (1921), 60, piirros Hinding Nyman.

kurssin sattuessa voitot jaetaan tasan.⁵⁶⁰ Pilalehdillä oli ”lupa” tehdä pilaa kaikista, myös juutalaisista, ja siksi niissä käytettiin tunnettuja stereotyyppioita, joiden avulla lukijoita huvitettiin.

Juutalaiset osasivat pilakirjoitusten mukaan tehdä bisnestä millä tahansa ja milloin tahansa. Kristinuskoon kääntynyt juutalaispoika halusi käydä rippikoulun toiseen kertaan, sillä hänen isänsä oli ensimmäisen kerran jälkeen myynyt hänen saamansa Raamatun. Myös vakuutushankkija Goldenmeyer oli valmis kastamaan itsensä saadakseen pitää työpaikkansa. Kävi kuitenkin niin, että hän ei saanut kastetta, mutta sen sijaan hän myi papille suuren vakuutuksen. Kun juutalainen lintukauppias väitti papukajiansa toistavan jokaisen kuulemansa sanan, ostaja ihmetteli, miksei niin tuolloin käynyt: papukajia oli kuuro, kertoi kauppias. Yhtä vakuuttava oli matto-kauppias, joka myi aitoja Brysselin mattoja kertomalla tuntevansa henkilökohtaisesti herra Brysselin. Rahan perässä oli myös Isak: opettaja lupasi kaksi markkaa sille, joka vastaisi oikein kysymykseen siitä, ketä oli rakastettava eniten. Isak vastasi ”Vapahtajaa”, ja kun opettaja ihmetteli vastausta, sanoi Isak: ”Afääri on aina afääri.”⁵⁶¹ Äärioikeisto liitti kaikkiin juutalaisiin vastaavan kyvyn käydä kauppaa halveksittavalla tavalla.

Juutalaiset ymmärsivät pilajuttujen mukaan hyvin korkojen päälle – siis kristityiltä perittyjen. Pikku Isak sai opetusta isältään, kun hän oli tekemässä opettajan antamia kotiläksyjä. Opettajan tehtävässä antama korkoprosentti oli isän mukaan hyväntekeväisyyttä – toisessa yhteydessä las-kutehtävään laitettu korko oli 4½ prosenttia, ja se sai isän itkemään. Pikku-Moses huomautti isälleen, joka oli lainannut rahapulassa olleelle kristitylle 100 markkaa vuodeksi ja ottanut oitis puolet pois korkona, että jos isä olisi lainannut rahat kahdeksi vuodeksi, tämä olisi voinut pidät-

⁵⁶⁰ Pilajuttuja ja piirroksia nro 31 (1921), 40, piirros Alexander Tawitz, nro 50 (1923), 53, piirros Alexander Tawitz, nro 80 (1925), 58, piirros Rudolf Koivu, nro 105 (1927), 31, nro 135 (1930), 54, nro 148 (1931), 52, piirros Eeli Jaatinen. Konkurssisopimus oli myös Pilajuttuja ja piirroksia nro 86 (1926), 63, piirros Germund Paaer; torkut ottanut kauppias puolestaan ilmestyi myös Pilajuttuja ja piirroksia nro 180 (1944), 28. Suomen luova työ -lehdessä väitettiin, että tällainen tulipalohuujaus olisi todella tapahtunut Viipurissa. Lehti ei kuitenkaan kertonut kyseisen juutalaisen nimeä, eikä tätä ”uutista” kerrottu missään muussa ääri liikkeenkään lehdessä. Siksi voikin hyvin olettaa, että kyseessä oli kansainvälinen tarina, joka tällä kertaa oli sijoitettu Suomeen ja Viipuriin. Suomen luova työ 1/1941, 5: ”Kauppaa käydään ja voitolla eletään”.

⁵⁶¹ Lainausta Pilajuttuja ja piirroksia nro 51 (1923), 54, piirros Ola Fogelberg; Pilajuttuja ja piirroksia nro 21 (1920), 9, piirros Alexander Tawitz, nro 104 (1927), 27, nro 110 (1928), 58, piirros Ola Fogelberg, nro 111 (1928), 58, piirros Germund Paaer, nro 137 (1839), 51, piirros Rudolf Koivu, nro 145 (1931), 50, piirros O. Tiili.

tää koko summan saman tien korkoina. Myös eräs juutalainen vaatekauppias ymmärsi koron päälle: puku olisi maksanut tuhat markkaa heti maksettaessa ja vähittäismaksulla kaksi tuhatta, josta puolet piti maksaa heti.⁵⁶²

Korkoasiaa tuotiin esiin myös pilajutuissa niin, että kun yksi juutalainen sai tuomion liian korkean koron ottamisesta, hän yritti silti saada alennusta sakosta sillä perusteella, että maksaisi sen heti. Toinen juutalainen puolestaan oli pilassa oikeudessa, koska oli varastanut paitsi rahaa myös rasian, jossa oli jalokiviä. Hän kertoi tuomarille, ettei raha yksin tehnyt ihmistä onnelliseksi. Korko saattoi kuitenkin aiheuttaa juutalaiselle myös päänsärkyä. Poika oli ryhtynyt laskemaan, kuinka paljon rahaa jo olisi, jos Abraham olisi aikoinaan tallettanut pennin perheen tilille, ja kuinka paljon siitä olisi kertynyt korkoa korolle. Isä käski poikaa lopettamaan, ennen kuin hän tulisi hulluksi ajatuksesta.⁵⁶³

Juutalaiset järjestivät pilalehtien mukaan myös arpajaisia. Juutalainen oli ostanut skotlantilaiselta mieheltä hevosen, mutta ennen kuin hevonen ehdittiin lähettää juutalaiselle, se kuoli. Skotti lähetti hevosen kuitenkin, jolloin juutalainen kuolleen hevosen saatuaan päätti saada siitä jotain hyötyä: hän järjesti arpajaiset, joiden voittona oli tuo hevonen. Kaikki arvat oli myyty, mutta voittaja ei halunnutkaan hevosta, joten juutalainen palautti tälle arvasta maksetun summan. Kuukaan muu ei valittanut, juutalainen kertoi skotille. Levi Jonathanthal puolestaan osti arvan ja lupasi rukouksessaan synagogassa antaa 25 prosenttia voitosta seurakunnan köyhille. Kun arpa ei voittanut, hän osti uuden mutta rukoili tällä kertaa luterilaisessa kirkossa. Arpa voittikin, joten Jonathanthalilla oli ongelma: miten täyttää annettu lupaus? Hän meni synagogaan ja sanoi, että täällä oli aito oikea jumala, sillä tämä ei ollut antanut Jonathanthalin puijata itseään. Samanlainen tilanne sattui myös Levi Mandeltahlille, kun hän oli palaamassa markkinoilta juuri hankkimansa hevosen kanssa. Myrsky yllätti heidät, ja hän lupasi myydä hevosen ja antaa rahat seura-

⁵⁶² Pilajuttuja ja piirroksia nro 16 (1920), 17, piirros Alexander Tawitz, nro 39 (1922), 56, piirros Alexander Tawitz, nro 108 (1928), 36, piirros Germund Paaer. Osamaksukauppaa tehtiin myös Kasku-Matissa 1/1922, 8.

⁵⁶³ Kodin viikkolehti 22/1932, 18; Pilajuttuja ja piirroksia nro 32 (1921), 3, piirroksen tekijä tuntematon, nro 39 (1922), 57, piirros Ola Fogelberg, nro 114 (1928), 53, piirros Alexander Tawitz, nro 121 (1929), 54, piirros Eeli Jaatinen.

kunnan köyhille, jos selviäisi. Myrsky laantui oitis, ja niin hän palasi markkinoille. Ensin hän osti kanan, ja kun kiinnostunut ostaja saapui, hän kertoi, että hevonen ja kana pitäisi ostaa yhdessä. Hevonen maksaisi 20 ja kana 3 000 markkaa.⁵⁶⁴

Juutalaisen liikemiehen luonne oli pilajuttujen mukaan epäileväinen: niinpä kun Moses yhtäkkiä muisti, ettei ollut sulkenut yhtiön kassakaappia, yhtiötoveri Abraham rauhoitteli häntä muistuttamalla, että hehän olivat molemmat paikalla. Ehkäpä sama Moses oli se liikemies, jolla oli maksuissa epäluotettava asiakas. Moses kirjoitti tälle kirjeen, jossa muistutti maksusta. Hän muistutti useilla kysymyksillä tyyliin: ”Kuka lupasi maksaa kahden kuukauden perästä? Te.” Lopuksi hän päätti kirjeen: ”Kuka siis on suurin lurjus? Teidän nöyryin palvelijanne Moses Abrahamson.” Eräs pilajutun juutalainen puolestaan kertoi, kun häneltä kysyttiin rikkauden salaisuutta, että hänellä oli ollut rikas tuttava, jolla oli ollut rahaa, mutta hänellä itsellään oli ollut kokemusta. Nyt tällä tuttavalla oli kokemus ja hänellä rahaa. Bisnestä oli tehtävä aina: siksi Blumenthal ihmetteli kuolinvuoteellaan, miksei kukaan ollut kaupassa palvelemassa asiakkaita.⁵⁶⁵

Rahan kanssa juutalainen oli pilajutuissa tarkkana. Niinpä jo kuusivuotiaana Ruben tiesi, että jos Eeli-setä antaisi hänelle 100 000 markkaa, ensimmäinen tehtävä olisi rahojen laskeminen. Mooses ei ollut tyytyväinen saadessaan pikkuveljen, sillä hän menetti samalla 50 prosenttia perinnöstä. Kun eräs juutalainen oli lainannut Sebulonille 500 markkaa mutta ei ollut ottanut lainasta kuittia, neuvoi kolmas juutalainen tätä kirjoittamaan Sebulonille kirjeen, jossa väittäisi lainan olevan 1 000 markkaa, Sebulon kyllä korjaisi vastauskirjeessään, että se oli vain 500. Näin hän saisi siitä kuitin. Kirjettä käytti myös herra Salomon, joka puolestaan peri saataviaan. Hän kehotti poikaa laittamaan laskuun kymmenen markkaa ylimääräistä, mutta poika olikin laittanut jo 12: ylimääräisillä kahdella maksettaisiin postikulut, kun he joutuisivat vastaamaan laskutettavalle tämän syyttäessä liiasta laskuttamisesta. Tukkukauppias Nathanson puolestaan oli iloinen

⁵⁶⁴ Pilajuttuja ja piirroksia nro 143 (1930), 58–59, piirros O. Tiili, nro 134 (1931), 46–47, piirros O. Tiili, nro 146 (1931), 52 piirros O. Tiili. Sama juttu oli myös Naurua ja rakkautta 6/1929, 9: ”Juutalainen voitti sittenkin”.

⁵⁶⁵ Lainausta Naurua ja Rakkautta 19/1930, 6: ”Epähuomiossa”; Kodin viikkolehti 4/1932, 16, 20/1932, 18; Pilajuttuja ja piirroksia nro 102 (1927), 52, piirros Alexander Tawitz, nro 121 (1929), 53 piirros W. Sandell.

erään miehen pelastettua hänen tyttärensä. Hän lupasi jopa kymmenen prosenttia alennusta, kun pelastaja kävisi hakemassa tuhat sikaria hänen liikkeestään.⁵⁶⁶

Pilajuttujen mukaan raha ja varallisuus pyörivät juutalaisten mielessä alati: kun Saara kehui Abrahamia kultaiseksi, pyysi tämä, että Saara kutsuisi häntä platinaiseksi, koska se oli kalliimpi metalli. Raha ei kuitenkaan ollut aina kaikki kaikessa. Rabbi Naatankin arveli, että mies, jolla oli kahdeksan tytärtä, oli onnellisempi kuin mies, jolla oli miljoona markkaa. Jälkimmäinen halusi enemmän, mutta ensimmäinen ei, oli rabbin perustelu. Testamentit aiheuttivat ongelmia: kun vanha Silberstein kuoli, paljastui, että hänen testamentissaan oli vaatimus 100 000 markan laittamisesta arkkuun hänen mukanaan. Hänen poikansa päättivätkin laittaa arkkuun vekselin, joka maksettaisiin vaadittaessa; näin isän ehto tulisi täytetyksi. Samantyyllisen ratkaisun teki myös herra Kronjankher, joka oli ystävänsä Scheymannin testamentin toimeenpanija. Siinä määrättiin 50 000 markkaa muistokiven hankkimiseen, joten Kronjankher hankki rahalla arvokkaan briljantin kravattineulaan.⁵⁶⁷

Pilajutuissa kerrottiin, kuinka kerran kaksi juutalaista oli Saksassa ja huomasi kanavan varressa, että kun pelasti kanavaan pudonneen, sai kymmenen markan palkkion. Toinen hyppäsi, mutta toinen ei auttanutkaan, koska oli huomannut, että hukkuneen nostamisesta maksettaisiin kaksinkertaisesti. Narinkassa turkkia kaupannut juutalainen puolestaan suostui kaupat saadakseen lopulta alentamaan hintaa niin paljon, että antaisi vaimon ja lasten kuolla nälkään. Yhtä kova kauppias oli se pitkän iän antavaa ihmelääkettä myynyt juutalainen, joka varoitteli asiakkaita, etteivät nämä ottaisi liikaa lääkettä. Eräs mies oli ottanut koko pullollisen hänen lääketään, ja hänet piti lopulta tappaa puunuijalla, kun ei olisi muuten kuollut.⁵⁶⁸ Tässä luvussa on aiemmin

⁵⁶⁶ Jännike 34/1939, 24: ”Välipaloja”; Pilajuttuja ja piirroksia nro 31 (1921), 41, piirros Alexander Tawitz, nro 111 (1928), 52 piirros Asmo Alho, nro 121 (1929), 55 piirros Germund Paaer; Viikko 2/1931, 2. Setelit laski tarkkaan myös tulevalta appiukoltaan 100 000 markkaa saanut Benjamin. Pilajuttuja ja piirroksia nro 123 (1929), 50, piirros Eeli Jaatinen.

⁵⁶⁷ Kulkunen 6/1932; Naurua ja rakkautta 4/1930, 11: ”Käytännöllinen ratkaisu”, 18/1930, 9: ”Hänen viimeinen tahtonsa”; Pilajuttuja ja piirroksia nro 109 (1928), 58, piirros K. Vuoristo. Hautaan laitettavista rahoista kerrottiin myös Kasku-Matissa 1/1924, 5 ja Pilajuttuja ja piirroksia nro 44 (1922), 30.

⁵⁶⁸ Pilajuttuja ja piirroksia nro 43 (1922), 53, piirros Ola Fogelberg, nro 44 (1922), 44, piirros Alexander Tawitz, nro 44 (1922), 58, piirros Eeli Jaatinen. Ihmerohtokauppias esiintyi myös Kasku-Matissa 1/1923, 6 ja hukkuneesta saatava suurempi palkkio Kasku-Matissa 3/1923, 3.

mainittu äärioikeiston julkaisuissa olleita esimerkkejä juutalaisten kauppiastavoista. Samat stereotyyppiat esiintyivät siis myös pilalehdissä. Aihe, jonka voi olettaa olleen lukijoille tuttu, nauratti tietenkin helpommin kuin aivan tuntematon asia. Lisäksi juutalaisten ”tiedettiin” olevan kovia kaupiamiehiä, joten siitä voitiin hyvin tehdä myös pilaa.

Pilalehtien mukaan juutalaiset halusivat tukea myös kristittyjen työllistymistä. Niinpä kun pankkiiri Rubinstein otti mieluummin juutalaisen palvelukseensa ja lupasi tälle vielä 300 markkaa korkeamman palkan kuin kristitylle, juutalainen paikanhakija pyysi, että Rubinstein antaisi enemmän paikan kristitylle ja hänelle vain sen palkkaeron. Kun köyhä juutalainen tuli rikkaan Levin luo rahapulassaan, lupasi Levi tälle 40 markkaa päivältä puunkaadosta. Kun köyhälle juutalaiselle selvisi, että Levi olisi maksanut kristitylle vain 25 markkaa päivältä, hän pyysi oitis 15 markkaa itselleen ja Leviä hankkimaan kristityn työt tekemään. Isä-Jaakoppi puolestaan opetti pojalleen, että raha oli syy kaikkeen pahaan: siksi heidän piti tehdä kaikkensa, että he saisivat rahat pois ihmisiltä. Ja toisaalta, hyvä kauppa kannatti aina: siksi pankkiiri Rubinstein ei ollut huolissaan, vaikka hänen nuorella kauniilla vaimollaan oli kolme rakastajaa: 25 prosenttia hyvässä kaupassa oli parempi kuin sata prosenttia huonossa, hän sanoi. Juutalaisille lauantai oli pyhäpäivä, mutta kertomuksissa esiintyi myös lauantaisin työskentelevä juutalainen. Kun kertoja ihmetteli lauantaista työskentelyä, kauppias sanoi kysyneensä Jumalalta, tulisiko hänen pitää liikkeensä auki vai kerjätä. Jumala käski pitää liikkeen auki.⁵⁶⁹ Pilajuttuihin voitiin ottaa myös juutalaisten uskonnollisia tapoja käsitteleviä asioita. Myös kristityistä papeista esitettiin piloja, joten näin saivat muutkin uskonnot osansa. Se, että piloissa juutalaiset olivat valmiit ottamaan uskonveljiensä tarjoaman ylimääräisen palkkion ja teettämään varsinaisen työn kristityillä, ei ollut missään muodossa uskonnollista pilkkaa, vaan sillä haluttiin korostaa juutalaisten oveluutta.

Kauppiaina juutalaiset tunnettiin, kuten edellä on tullut esiin, nimenomaan vaatealalla. Kaunokirjallisessa Kajastus-lehdessä ilmestyi tammikuussa 1936 Ale Tuomen kirjoitus ”Narinkan runoilija”. Humoreskissa, kuten kirjoitus oli määritelty, päähenkilönä oli Isashkar Rosenbaum,

⁵⁶⁹ Pilajuttuja ja piirroksia nro 3 (1919), 38, 15 (1920), 55, piirros Erik Lange, nro 31 (1921), 47, 118 (1928), 54, piirros Alexander Tawitz, nro 139 (1930), 30. Puiden hakkuun kristitylle antanut juutalainen esiintyi myös Pilajuttuja ja piirroksia nro 53 (1923), 42–43, piirros Eeli Jaatinen ja lauantaina tehtiin kauppoja Kasku-Matissa 3/1923, 15.

joka houkutteli asiakkaita liikkeeseensä runoilemalla ja laulamalla. Hänen ainoa pyrkimyksensä, kuten kaikkien muidenkin näissä pilajutuissa ja kertomuksissa esiintyneiden juutalaisten, oli tehdä mahdollisimman paljon tuottoisaa kauppaa. Kaikki asiakkaat eivät kuitenkaan innostuneet houkutuksista: eräs asiakas uhkasi kutsua poliisin, jollei juutalainen palaisi kauppaansa asiakkaita kadulta houkuttelemasta. Niinpä juutalainen tarjosi uusia kalosseja, kun katu oli niin märkä. Juutalaisten hinnat olivat niin halpoja, että monesti heidät laitettiin pilajutuissa itsekkin väittämään, että he tekevät hyväntekeväisyyttä. Tuotteista kuitenkin pidettiin tarkka huoli. Kun eräs asiakas puki päälleen liivit ja takit ja lähti sitten juoksemaan karkuun, neuvoi isä poikaansa, joka oli ampumassa varkaan perään, että tämä tähtäisi jalkoihin: takki ja liivit olivat heidän. Juutalaisten tuotteiden hinnat olivat pilajuttujen mukaan alhaiset: niinpä kun erään kauppiaan liikkeeseen murtauduttiin, poistuivat varkaat tyhjin käsin, sillä he eivät kehdanneet ryöstää niin halpaa tavaraa.⁵⁷⁰

Juutalaiset ja tuotteiden huono laatu liitettiin myös yhteen. Niinpä kun Pikku-Moses kysyi isältään, kutistuisiko täysvillainen puku pesussa, oli isän vastaus myönteinen. Syynä isän vastaukseen oli se, että puku oli pojan mukaan hiukan iso kysyjälle. Toisessa liikkeessä sen sijaan myytiin taatusti värinsä pitävää kangasta, jonka raita kuulemma vaalenisi heti ensimmäisessä pesussa. Yksi juutalainen oli myynyt sadetakin, jonka oli luvannut pitävän vettä kymmenen päivää. Kun se kastui, kestitkin tosiaan kymmenen päivää, ennen kuin se kuivui. Vastaavaa laatua olivat kengät, jotka hajosivat jo ensimmäisen sateen sattuessa. Kauppias kuitenkin selitti, että hän luuli ostajan olleen hieno herra: hänen asiakkaansa eivät koskaan kävelleet, he ajoivat autolla. Kuitenkin kauppiaiden ajat olivat aina ankarat. Niinpä yksi ohikulkija oli mennyt juutalaisen puotiin kysymään apua mutta osti kengännauhat, kun kauppias oli valitellut huonoja aikoja.⁵⁷¹

Ammatti oli toisinaan nappikauppaa, mutta sillä kuitenkin ansaitsi pilajutuissa. Eräskin neuvostoliittolainen sotavanki, joka oli lisäksi juutalainen, oli tehnyt kauppoja myymällä kaikki napit

⁵⁷⁰ Kajastus 2/1935, 4: ”Pilan merkeissä”, 2/1936, 3 Ale Tuomi: Narikan runoilija”; Pilajuttuja ja piirroksia nro 16 (1920), 16, piirros tuntemattoman tekijän, nro 153 (1931), 51, piirros Alexander Tawitz.; Suomen Kuvalehti 40 /1919, 879. Hyväntekeväisyyttä harjoitettiin myös Aallokas 23–24/1943, 3.

⁵⁷¹ Pilajuttuja ja piirroksia nro 62 (1924), 54, piirros W. Alhonen, nro 91 (1926), 58, piirros T. Virkkala, nro 97 (1927), 52, piirros Alexander Tawitz, nro 101 (1927), 48, piirros O. Suvela, nro 123 (1929), 26. Kutistumistarina eri muodossa oli Pilajuttuja ja piirroksia nro 91 (1926), 46 sekä nro 175 (1935), 26.

vaatteistaan. Tosin olisihan tämäkin juutalainen voinut jutun mukaan helpommallakin kauppaa tehdä, sillä toisen jutun mukaan juutalaisen nappikauppa oli auki, kun tähdet loistivat taivaalla. Tähtien käyttäminen nappeina olisi tullut halvemmaksi myös sille juutalaiskauppiaalle, joka valitteli eräessä jutussa, kuinka sen jälkeen, kun hän oli maksanut ”trustille” kankaista ja räätätille työstä yhteensä 200 markkaa ja myynyt itse puvun 800 markalla, hänelle ei jäänyt lainkaan voittoa, koska napit olivat niin kalliita. Pieleen mennyt kauppa koetteli ankarasti myös juutalaisia: eräskin oli muka tehnyt itsemurhan, kun asiakas maksoi juuri sen, mitä hän oli pyytänyt. Syy itsensä ampumiseen oli se, ettei kauppias ollut mielestään pyytänyt tarpeeksi.⁵⁷²

Hakkapeliitassa monien vuosien ajan yhden sivun sarjakuvana seikkailleet, Sven Nyströmin piirtämät Pöhlölä ja Pöhköläinen pantiin tutustumaan juutalaisten kauppaitoihin. He huomasivat Moses & Co -vaatetusliikkeen ikkunassa puvut, joista pitivät ja saivat vielä alennustakin. Puvut kuitenkin kutistuivat ensimmäisessä sateessa, ja niin he ostivat uudet asut: itse asiassa juutalaiskauppiaalle jättämänsä vanhat univormut, jotka tämä oli kunnostanut. Myös Siniristissä osoitettiin lukijoille pilakuvan avulla, millaisia kauppamiehiä juutalaiset olivat: kuvassa kauppamies piti puvunselkämystä kiinni, jolloin asu näytti edestä hyvältä. Pilajuttujen mukaan juutalaisille oli vain kaksi myyntiartikkelia: sellaisia, jotka menivät kaupaksi, ja sellaisia, jotka eivät menneet.⁵⁷³

Kun juutalaisten ulkonäköä kuvattiin, tulos oli yleensä vähemmän mairitteleva. Sotien välisen ajan Suomessa mielikuva juutalaisista ahneina, huijaavina, likaisina, tummatukkaisina ja palavasilmäisinä kauppiaina esiintyi niin kirjallisuudessa kuin aikakaus- ja pilalehdissä. Itse kuva oli kuitenkin peräisin ulkomailta, etenkin Keski-Euroopasta ja naapurimaasta Ruotsista, missä juutalaisiin kohdistuneella stereotyyppiinnilla oli pidemmät perinteet.⁵⁷⁴

⁵⁷² Lainausta Maskotti 3/1941, 15; Kuusankoskelainen kotona ja rintamalla 6–7/1944, 26; Motti-Matti 54/1941, 2; Pilajuttuja ja piirroksia nro 92 (1926), 58, piirros Alexander Tawitz.

⁵⁷³ Hakkapeliitta 2/1930, 66, piirros Sven Nyström; Pilajuttuja ja piirroksia nro 124 (1939), 51, piirros Eeli Jaatinen; Siniristi 9/1935, 136. Siniristin pilakuvan kanssa vastaavanlainen löytyi Pilajuttuja ja piirroksia nro 32 (1921), 62–63, piirroksen tekijä tuntematon. Sama pilakuva ilmestyi aiemmin myös Ruotsissa: se on esimerkkinä Lars M. Anderssonin tutkimuksessa *En jude är en jude är en jude* (2000), 266.

⁵⁷⁴ Ruotsin juutalaispilojen stereotyyppiöistä, kts. Andersson 2000.

Stereotyyppisissä kirjoituksissa juutalaisen hiukset olivat mustat, toisinaan samanaikaisesti myös kiharat tai aaltoilevat. Tukka oli usein rasvainen tai öljyinen – se, johtuiko tämä likaisuudesta vai siitä, että hiuksiin oli laitettu jotain ainetta, ei kuitenkaan ollut kertomusten kannalta oleellista. Juuri tämän rasvaisuuden ansiosta hiukset kuitenkin saattoivat olla juuri peilinsileät. Hiusten rasvaisuutta ei nähty ainoastaan juutalaismiesten ominaisuutena vaan myös naisten. Toisin juutalainen esiintyi tutkimusajankohtanani yhdessä pilajutussa myös kaljuna, mutta tapaus oli tutkitussa aineistossa poikkeus.⁵⁷⁵ Mustat hiukset olivat stereotyyppisenä kuvana Suomessa selkeästi vieraat - ideaalissa kuvassa suomalaisella oli pellavatukka, joka oli selkeästi tummattukkaisuuden vastakohta. Tummuteen saattoi lisäksi liittyä ajatus petollisuudesta ja pahuudesta sekä eksoottisuudesta.

Juutalaisten silmät olivat kirjoitusten mukaan mustat. Ne saattoivat olla palavat tai polttavat: eräässä lehtikertomuksessa juutalaistyttö oli suorastaan kauhea ”mustine, polttavine silmineen”.⁵⁷⁶ Samaa mieltä oli Eino Railo nimimerkillä Osmo Iisalo julkaisemassaan matkakirjassa. Hänestä juutalaisnaisten silmät olivat kuin kivihiilen sirpaleet. Jos juutalaisuus liittyi kertomuksessa johonkin kielteiseen tapahtumaan, korostui silmien merkitys. Tämä näkyi esimerkiksi kertomuksessa, jossa kerrottiin eräästä juutalaisesta insinööristä ja hänen naisen perään luomistaan katseista, että kansakoulunopettaja Mikko Karvosen⁵⁷⁷ nimimerkillä Onttoni Miihkali julkaiseman kertomuksen päähenkilön vastustajassa, kauppatukustaja Sohmissa. Saattoi tietenkin olla, että kauppatukustaja Sohnin silmät paloivat kapitalistisesta voitonhimosta, kuten Railon kertomuksen juutalaismiehellä. Poikkeuksena oli Hakkapeliitassa ollut Matti Caloniuksen kirjoitus, jossa hän kertoi Varsovan-kokemuksistaan. Juutalaiskauppiaiden silmät olivat hänen mukaansa surulliset: ”Tuollaista murheilmettä, jota joskus näkee koiran silmien syvyyksissä”.⁵⁷⁸ Mustien silmien nähtiin kuitenkin yleensä osoittavan juutalaisten viekkautta ja vaaralli-

⁵⁷⁵ Grünstein 1989, 19; Iisalo 1921, 6–7, 10; Karila 1922, 19; Miihkali 1937, 104; Nimetön [Reino Volanen] 1918, 102; Pilajuttuja ja piirroksia nro 117 (1928), 51, piirros Alexander Tawitz.

⁵⁷⁶ Otavainen 10/1925, 332 Ulrik Uhland: ”Maalaisserkku”.

⁵⁷⁷ Mikko Karvonen (1904–1979), vuodesta 1952 lähtien Mikael Karresand valmistui Kajaanin seminaarista 1928, ja sen jälkeen hän työskenteli kansakouluopettajana Suomussalmella 1928–1939, Salmissa 1941–1944 ja Ruotsissa 1944–1969. Hän osallistui Itä-Karjalan sotaan vuosina 1921–1922 ja oli Itä-Karjala-lehden toimittaja 1935–1936. Suomen kirjailijat 1917–1944.

⁵⁷⁸ Lainausta Hakkapeliitasta 31/1939, 965 Matti Calonius: ”Varsovan varjoa”; Iisalo 1921, 6–7; Miihkali 1937, 104, 107; Nimetön [Reino Volanen] 1918, 102; Kustaa Vaasa 5/1942, 29 Olavi Linnove: ”Rotu ja

suutta; ne poikkesivat suomalaisten ulkonäöstä. Näin juutalaisiin liitettiin kertomuksissa vierauden vaikutelma.

Yksi juutalaisten keskeisiä tunnusmerkkejä stereotyyppioissa oli nenä. Juutalaisten nenät olivat kirjoitusten ja pilajuttujen mukaan isoja: kotkannenä, ulkoneva, koukkunenä ja 6-numeroinen olivat määritelmiä, joita kirjoituksissa esiintyi. Juutalaisten nenät olivat pilajutun mukaan pitkiä siksi, että Mooses oli vetänyt heitä 40 vuotta nenästä korvessa; venäläisten nenät puolestaan eivät olleet vielä yhtä pitkiä, koska heitä ei ollut vedetty nenästä niin kauan. Juutalaisten liikemiesten nenät muka venyivät lisää, kun eräs suomalainen liikemies onnistui huijaamaan heitä. Juutalaisten suurta nenää pidettiin eräässä kirjoituksessa suorastaan heidän kirouksenaan: ”Ihmi-set unohtavat, Jumala antaa anteeksi, mutta nenä jää”.⁵⁷⁹ Tutkimusaikani juutalaisten suuri nenä oli tummuuden ohella juutalaiskuvassa selkeimpiä stereotyyppisiä piirteitä, kun kirjoitettiin ulkonäöstä. Suuri nenä oli jokaisessa pilapiirroksessa juutalaisen tunnusmerkki, ja tämä piirre saatiin kuvata hyvinkin vastenmielisenä.

Juutalaisen huulet olivat stereotyyppioissa paksut ja jopa täyteläiset. Suu saattoi olla raaka, ainakin, jos henkilöön liittyi muitakin kielteisenä pidettyjä ominaisuuksia, kuten se, että juutalainen oli neuvostokomissaari. Juutalaisten kasvoja ei pidetty mitenkään kauniina; ne olivat veltot ja ei-arjalaiset, kuten Ilmo Tiurin kertomuksen juutalaisella.⁵⁸⁰ Rumuudella haluttiin osoittaa juuta-

Veri”; Otavainen 7–8/1925, 221 Ulrik Uhland: ”Maalaisserkku”, 10/1925, 332–333 Ulrik Uhland: ”Maalaisserkku”.

⁵⁷⁹ Lainausta Hakkapeliitta 28/1926, 6 Päällehakkaaja: ”Tällä viikolla”; Iisalo 1921, 6–7; Karila 1922, 19; Karila 1926, 254; Kuortti 1934, 96; Kurko 1933b, 24; Miihkali 1937, 104; Nimetön [Reino Volanen] 1918, 102; Rantanen 1935, 115; Söderhjelm 1928, 168; Tuomola 1943, 101; Ajan Suunta 21.2.1934, 1: ”Jatkuvaa petosta”, 23.2.1934, 1: ”Yhä paranee”, 11.4.1934, 3, pilakuva, 29.5.1937, 1, pilakuva, 7.5.1938, 1, pilakuva, 4.5.1937, 1, pilakuva, 20.5.1938, 1, pilakuva; Kansan kuvalehti 33/1933, 12 Kaarlo Hildén: ”Juutalaiset rotututkimuksen valossa”; Kiki 7/1930 palsta 61 Ilmari Nissinen: ”Geschäft”; Ny Fyren 1–2/1922, 4; Pilajuttuja ja piirroksia nro 37 (1922), 15, nro 112 (1928), 43; Suomalainen ylioppilas 8/1938, 116 Spectator: ”Toinen rengasmatka Eurooppaan”; Suomen Kuvalehti 30/1931, 1269 Veli Giovanni [H. J. Viherjuuri]: ”Junnu saa kerätyksi kansalaismaksut”; Vapaa Suomi 41/1942, 1: ”Ja Saara nauroi..”

⁵⁸⁰ Iisalo 1921, 6; Nimetön [Reino Volanen] 1918, 102; Söderhjelm 1928, 168; Kansan lukemisto 4/1935, 9 Ilmo Tiuri: ”Mooses Mandelbaummin erehdys”; Kustaa Vaasa 5/1942, 29 Olavi Linnove: ”Rotu ja Veri”; Maanpuolustusnuoriso 5/1938, 134 Väinö Kanerva: ”Hyökkäys Eurooppaan v. 2137”; Pilajuttuja ja piirroksia nro100 (1927), 54, piirros Toivo Vikstedt.

laisten vieraus ja myös tehdä julmaa pilaa. Tummuuden ohella rumaksi väittäminen oli keino osoittaa juutalaisten erilaisuus, jota hyödynnettiin oman kansan paremmuutta osoitettaessa.

Juutalaisten kädet olivat monien stereotyyppisten kirjoitusten mukaan kokonaan oma lukunsa. Käsien liike saattoi olla sulavaa ja samalla vaikuttavaa ja itsetietoista. Kun suomalainen oli kontaktissa juutalaisen kanssa, hän oli yleensä tekemisissä vaatekauppiaan kanssa, joten ei ollut ihme, että juutalaisiin vaatekauppiaisiin viitattiin useissa juutalaisten ulkonäköön liittyvissä kirjoituksissa. Ilmari Nissisen kertomuksessa juutalaisen vaatekauppiaan käsien liike oli kaunopuheista, mutta kansallissosialistiseen Työrintamaan kirjoittanut nimimerkki Helsinkiläinen ei pitänyt lainkaan juutalaiskauppiaiden kädenliikkeistä. Myös Railo tapasi juutalaisen, jonka sormet tekivät hänestä käyristyviä, haravamaisia liikkeitä silloin, kun tämä puhui rahasta. Rahan perään oli myös Ulrik Uhlandin kertomuksen juutalainen, jonka käsiä hän kuvasi. Juutalaisten sormet olivat Rintamamiehen kirjoituksen mukaan mukana bolševismissa ja Kainuun sissin mukaan aina kaikkialla, missä sodittiin. Käsien tärkeydestä juutalaisille kertoivat myös pilajutut, joiden mukaan juutalaisella oli iso ongelma, kun hän palellutti kätensä: juutalaisystävät ihmettelivät, kuinka hän voisi puhua. Pilajutuissa kerrottiin myös, kuinka Moses Silberstein joutui aiheetta putkaan jäätyään seuraamaan joukkotappelua. Eräs tappelijoista löi häntä ja poliisi pidätti Moseskin erehdyksessä. Kun poliisiasemalla tiedusteltiin, miksei Moses ollut selittänyt tilannetta poliiseille, Moses selitti, että hänelle oli laitettu oitis käsiraudat, joten hän ei pystynyt selittämään. Juutalaisen kuvattiin myös joutuvan turvautumaan apuun puhelimesta puhuessaan, sillä hän tarvitsi jotakuta pitämään luuria, että kädet jäisivät vapaaksi. Juutalaisten käsillä puhumisen sanottiin hämänneen myös erästä ohikulkijaa, joka luuli autoilevien juutalaisten olevan eksyksissä. Nämä osoittelivat eri suuntiin risteyksessä, mutta kyseessä ei ollutkaan suuntamerkki vaan pelkästään vilkas keskustelu.⁵⁸¹

⁵⁸¹ Airas 1939, 89; Iisalo 1921, 7; Tuomola 1943, 117–118; Tuompo 1918, 92; Hakkapeliitta 31/1939, 965 Matti Calonius: ”Varsovan varjoa”; Jännike 35/1938, 3 Outsider [Aarne Haapakoski]: ”Käärmejumala”; Kainuun sissi 6–7/1930 Eino Seppo: ”Kenen sormet”; Kiki 7/1930 palsta 59 Ilmari Nissinen: ”Geschäft”; Kustaa Vaasa 5/1942, 29 Olavi Linnove: ”Rotu ja Veri”; Naurua ja rakkautta 15/1930, 6; Otavainen 10/1925, 332 Ulrik Uhland: ”Maalaisserkku”; Pauku 2/1940, 4; Pilajuttuja ja piirroksia nro 45 (1922) kansikuva, piirros Alexander Tawitz, nro 70 (1924), 52, piirros Alexander Paischeff, nro 80 (1925), 53, piirros Gertmund Paaer, nro 87 (1926), 10, piirtäjä tuntematon; Rintamamies 36/1941, 5: ”Bolshevismmin kannattajia”; Työrintama 23.8.1937, 4 Helsinkiläinen: ”Kuva Heikinkadulta”.

Vilkas elehtiminen kuvattiin näin yhdeksi juutalaisten erikoisista ja jopa vastenmielisistä piirteistä. Tällä haluttiin tehdä eroa suomalaisten jäyhyyteen ja vähäeleisyyteen. Näin henkilö, jonka kädet liikkuvat koko ajan, ei voinut olla vakaa ja luotettava. Juutalaisten heiluvat kädet kuvattiin samalla tavalla koko tutkitun jakson ajan.

Yksi pilalehdissä ja -jutuissa juutalaisiin liitetty piirros oli heidän puheensa. Juutalaisten puhe kuvattiin sekasotkuksi, jossa oli suomea, venäjää, saksaa ja ruotsia. Puheen muunnokset ja myös se, mitä sanoja oli muutettu, vaihtelivat: toisinaan juutalaiset nimittäin kuvattiin käyttämässä myös oikeita suomen kielen sanoja. Kun esimerkiksi Hiram ja Isaskar riitelivät ja Hiram lopulta löi, Isaskar sanoi: ”Hiram, Hiram! Lyö doinen gertta. Mine näke timantteja!” Vuonna 1943 Uusi Eurooppa -lehdessä kerrottiin juutalaisten suuttuneen elokuvateatterissa suomenruotsalaisille, kun nämä puhuivat ruotsia. Eräs juutalainen olikin lehden mukaan huudahtanut, että ”Shehän on gummallist, että shoomen gielt ei shaa enää buhua muual gui metslässä!”. Juutalaisten puheessa oli suomen kielessä harvinaisempia äänteitä (d, f, g) ja niillä luotiin kuva kielitaidottomuudesta. Huono suomi esiintyi erityisesti kauppiaiden puheessa, mikä oli tietenkin stereotyyppisissä jutuissa ymmärrettävää, sillä juutalaisiahan pidettiin nimenomaan kauppiaina. Tosin eräissä jutuissa osoitettiin uuden polven erottuminen, sillä niissä lapset puhuivat jo hyvää tai melko hyvää suomea mutta vanhemmat edelleen huonosti.⁵⁸²

Juutalaisiin liitettiin joissain kirjoituksissa myös likaisuus. Mika Waltarin novellissa, joka ilmestyi Hakkapeliitassa vuonna 1928, tehtiin kuvitteellista matkaa Hampurista Kölniin. Vaunuosastossa oli erimaalaisia matkajia, joiden joukkoon saapui myös juutalainen mies. Hän yritti ensin myydä kelloa muille matkustajille, mutta kun hän ei onnistunut siinä, hän istuutui lattialle, kun

⁵⁸² Lainaukset Pilajuttuja ja piirroksia nro 68 (1924), 56, piirros Alexander Tawitz ja Uusi Eurooppa 13/1943, 3 Optaatus: ”Juutalaiset muuttavat sukunimiään”. Ks. myös Kajastus 2/1935, 4: ”Pilan merkeissä”; Kiki 7/1930 palsta 56–58 Ilmari Nissinen: ”Geschäft”; Kodin viikkolehti 16/1931, 16: ”Isäntämiehen juttuja”; Mielikki 4/1929, 4: ”Funkelmann ja poika”, 5/1929, 5: ”Funkelmann ja poika”; Naurua ja rakkautta 6/1929, 9: ”Omaisuuudenjakoa bolshevikkiassa”, 7/1929, 4: ”Joutui kiinni”, 12/1929, 7: ”Ravintolassa”, 4/1930, 11: ”Tottumusta”, 7/1930, 10: ”Käsitti loukkaukseksi”, 9/1930, 14: ”Ne lapset”, 10/1930, 10: ”Pulmallinen kysymys”, 14/1930, 15: ”Kaksimielistä”, 19/1930, 2: ”Olipa viekas”; Otavainen 26/1924, 738; Pilajuttuja ja piirroksia nro 11 (1920), 35, piirros Alexander Tawitz, nro 24 (1921), 5, piirros Alexander Tawitz, nro 114 (1928), 30, nro 145 (1931), 50, piirros O. Tiili; Rintamamies 26/1942, 5; Suomen Kuvalehti 48/1931, 2013 Veli Giovanni [H. J. Viherjuuri]: ”Junnu panee toimeen koeäänestyksen”, piirros Alexander Tawitz; Vitsi-motti 5 (1942), 17.

penkeille ei mahtunut, ja riisui kenkensä. Ensin joukosta poistui amerikkalainen, sitten saksalainen, itävaltalainen ja puolalainen – jäljelle jäi vain kertojana toiminut suomalainen ja eräs venäläinen. Suomalainen laittoi nenänsä eteen kölninveteen kastellun nenäliinan, ja venäläinen puolestaan oli kertomuksen mukaan niin tottunut pahoihin hajuihin, ettei hän juuri hätkähtänyt. Karjalan kaartin rykmentin kapellimestari Lenni Linnala puolestaan huomasi Varsovassa liikkueessaan, että paikalliset köyhät juutalaiset pukeutuivat likaisiin kaapuihin. Likainen oli myös toimittaja Niilo Pärnäsen nimimerkillä Olli Karila ilmestyneen romaanin hahmo Pankki-Israel, joka olisi kertojan mukaan kaivannut saippuaa. Ei siis ihme, että pilajutun mukaan kaupunginvaltuustoon päässyt Jonathan Levizohn olisi tehnyt muiden valtuutettujen silmissä suuren palveluksen, jos olisi pessyt kätensä paitsi kuvaannollisesti – hän vastusti erästä esitystä – myös konkreettisesti. Tosielämässäkin juutalaisten puhtautta epäiltiin. Lapinlahdenkatu 19:n asukkaat valittivat Helsingin juutalaisen seurakunnan tiloissa tapahtuneesta kanojen teurastuksesta. Itse teurastus oli valittajista vastenmielistä, mutta kanojen kirkuminen pelotti jopa lapsia ja haju oli paha. Seurakunnan kiinteistön isännöitsijä F. A. Sjöberg ja seurakunta itse vastasivat valituksiin, ja Helsingin kaupungin terveyslautakunta päättikin, että teurastusta sai jatkaa.⁵⁸³ Likaisuus oli kielteinen ominaisuus, ja kun sillä leimattiin yksi juutalainen, leimattiin helposti samalla kaikki muutkin.

Juutalaisten ulkonäköön liittyneissä kirjoituksissa sekä pilajutuissa ja -kuviissa oli selkeät stereotyyppiset muodot, jotka toistuivat yhä uudelleen ja uudelleen. Näkemys, että juutalaiset olivat tummahiuksisia ja tummasilmäisiä, vilkasliikkeisiä ja usein myös likaisia, loi kuvan ryhmästä, joka selkeästi erosi suomalaisista. Kyseessä oli piiloteltu juutalaisvastaisuus, joka pohjasi stereotyyppioihin ja yleiseen muukalaiskammoon. Stereotyyppisiä kuvia juutalaisista esiintyi erityisesti pilalehdissä, mutta myös kirjallisuudesta, niin romaaneista kuin tietokirjoistakin, saattoi löytää samoja piirteitä. Juutalaisiin liitetyt stereotyyppiset väitteet olivat kansainvälisiä: samoja piirteitä voi löytää muun muassa Ruotsista. Lars M. Anderssonin tutkimuksessa *En jude är en*

⁵⁸³ Kirje asunto-osakeyhtiö Lapinlahdenkatu 19:ltä 12.3.1934, seurakunnan ja isännöitsijän vastaukset, terveyslautakunnan päätös, kansio 73, SJA, KA; Itkonen 1929, 342; Karila 1922, 157; Hakkapeliitta 36/1928, 1289 Mika Valtari: ”Suurpolitiikan pyörteissä”; Kaartilainen 4/1932, 4 Lenni Linnala: ”Havainnot ja muistelmia Europan matkalta”; Piloja ja pilakuvia nro 76 (1925), 57, piirros Eeli Jaatinen. Waltarin novellin taustalla voi olla hänen ulkomaanmatkansa, jonka seurauksena syntyi myös teos *Yksinäisen miehen juna*. Waltari 1929.

jude är en jude... esitellään aivan vastaavia juutalaisiin liitettyjä ominaisuuksia kuin yllä. Erityisesti mielenkiintoinen on Anderssonin havainto ruotsalaisten juutalaisten käyttämäksi väitetystä judesvenskasta, joka – aivan kuten juutalaisten suomalaisissa pilajutuissa käyttämä kieli – on vieraalla korostuksella ja vieraalla tyylillä puhuttua kieltä. Lisäksi Ruotsissakin esiintyy tismalleen samanlaisia kuvia juutalaisista narinkka- ja vaatekauppiaista. Myös näissä pilakuvissa juutalaiset kauppiat huijaavat asiakkaitaan, heidän mainoksissaan on vääriä tietoja ja hinnoissa on paljon ilmaa etenkin ”alennusmyyntien” yhteydessä.⁵⁸⁴ Pilakuvat olivat kansainvälisiä, tai ainakin suomalaiset lainasivat niitä suoraan ruotsalaisista julkaisuista. Voikin sanoa, että suomalaisten ja ruotsalaisten pilakuvien tapa esittää juutalainen oli yhtenevä.

Juutalainen vaatekauppias oli usein toistuva aihe pilajutuissa ja -piirroksissa. Vaatejuutalainen oli tunnistettava hahmo mustine hiuksineen, heiluvine käsineen ja loistavine tarjouksineen. Tämä oli pitkälle sama kuva, jonka äärioikeisto antoi omissa julkaisuissaan. Äärioikeiston kirjoituksissa juutalaiseen kauppamieheen liitettiin todentamattomia oletuksia, jotka tekivät hänestä Suomelle vaarallisen. Pilalehdissä samanlaiset aiheet perustuivat stereotyyppisiin määritelmiin eri kansoista, ja määritelmässä oli aina siteenä hiukan tottakin.

Juutalaisista ilmestyi lukuisia pilakuvia ja -kirjoituksia, joissa voi nähdä samoja stereotyyppisiä teemoja kuin nimenomaan äärioikeiston ja äärikansallismielisten kirjoituksissa. Erona on kuitenkin se, että pilalehdet eivät tehneet politiikkaa vaan pyrkivät hauskuttamaan ihmisiä. Lisäksi ne olivat poliittisesti sitoutumattomia toisin kuin äärioikeiston ja äärikansalliset julkaisut. Ei ole sinänsä yllättävää, että sekä pilalehdissä että äärioikeiston julkaisuissa otettiin kantaa samoihin asioihin ja melko samassa hengessä: juutalaiset kauppamiehet esiteltiin tummahiuksisina, elehtivinä, kieroina kauppamiehinä, joille voitto ja rahan ansaitseminen oli kaikki kaikessa. Itse pilojen aiheet olivat kansainvälisiä; missään piloissa ei voinut nähdä puhtaasti suomalaisia piirteitä. Näitä piloja esiintyi sekä suomen- että ruotsinkielisissä julkaisuissa, joten kieliryhmienkään välillä ei voi tehdä eroa. Pilajutut pohjasivat stereotypioihin, siis oletuksiin juutalaisten ulkonäöstä, olemuksesta ja tavoista. Lisäksi on muistettava, ettei Suomessa ilmestynyt yhtäkään pelkääjän juutalaispiloihin erikoistunutta lehteä: pilajutut ja -piirrokset ilmestyivät muun aineiston

⁵⁸⁴ Andersson 2000, 89, 91–108, 114–120, 255–269.

seassa. Tutkimassani aineistossa eniten juutalaisaiheisia pilajuttuja oli Pilajuttuja ja -piirroksia -lehdessä, mutta myös siinä tätä aihetta käsitelleitä juttuja ilmestyi vähän. Lehdessä oli noin 70 sivua, ja kun joillakin sivulla oli kolmekin pilajuttua, voi lehdessä laskea olleen kaikkiaan noin 100–130 pilaa. Enimmillään lehdessä oli kuusi juutalaisista tehtyä pilajuttua eli noin neljä–viisi prosenttia kaikista: usein niitä ei kuitenkaan ollut yhtäkään tai vain muutama.⁵⁸⁵ Voikin laskea, että lehdessä ilmestyneistä pilajutuista ja -piirroksista noin kahdessa prosentissa aihe koski juutalaisia.

Erityisesti Pilajuttuja ja piirroksia -lehti julkaisi suuren määrän erilaisia pilapiirroksia juutalaisista. Näiden piirtäjinä olivat erityisesti Alexander Tawitz, Rudolf Koivu, Ola Fogelberg ja Eeli Jaatinen. Alexander Tawitz (1879–1937) tunnettiin erityisesti Suomen Kuvalehdessä ilmestyneen Junnu Kivasen piirtäjänä. Hän oli paennut Suomeen vallankumouksen jaloista Pietarista. Rudolf Koivu (1890–1946) puolestaan tuli tunnetuksi lasten- ja joululehtien kuvittajana. Hän kuului taidemaalarina niin sanottuun Marraskuun ryhmään. Ola Fogelberg (1894–1952) tunnetaan erityisesti Pekka Puupään piirtäjänä. Hän työskenteli Elannon mainospäällikkönä vuoteen 1944 asti – siellä hänen jekkujensa uhriksi joutui muun muassa Väinö Tanner. Yksi hänen töistään oli myös sarjakuva Janne Ankanen. Eeli Jaatinen (1905–1970) teki suuren määrän kirjankansia, postikortteja ja piirroksia lehtiin. Hän oli Otavan palkkalistoilla piirtäjänä. Muista piirtäjistä Germund Paaer (1881–1950) tunnettiin muun muassa ensimmäisten Kalevala-korujen suunnittelijana ja Asmo Alho (1903–1975) oli aluksi Otavan ja sittemmin Uuden Suomen ja edelleen Yhtyneitten Kuvalehtien palveluksessa – yksi hänen tunnetuimmista töistään oli Kieku ja Kaiku -sarjakuva.⁵⁸⁶

Itse pilajuttujen käsikirjoittajat olivat tietenkin eri asia: kukaan yllä mainituista piirtäjistä ei ollut ideoinut aiheita vaan ainoastaan piirsi ne. Pilajuttuja ja piirroksia -lehden käsikirjoittajana oli lehden toimittaja Veli Giovanni eli Hillari Viherjuuri⁵⁸⁷, joka muun muassa toimitti Suomen Ku-

⁵⁸⁵ Pilajuttuja ja -piirroksia 83. Viisi pilajuttua juutalaisista oli numeroissa 109 ja 145 ja neljä muun muassa numeroissa 35, 42, 55 ja 81.

⁵⁸⁶ Jokinen 1996, 19–20; Järvi 1979, 14, 27, 58, 69, 109; Kaarninen 2003, 838–839; Kaukoranta 1996a, 13; Kaukoranta 1996b, 33.

⁵⁸⁷ Hillari Viherjuuri (1889–1949), vuoteen 1906 Grönroth, kirjoitti ylioppilaaksi 1908 ja valmistui filosofian maisteriksi 1913. Hän teki useita opintomatkoja eri puolille Eurooppaa 1920- ja 1930-luvuilla. Hän

valehden Ajanvietetivua. Viherjuuri oli tuottelias käsikirjoittaja, jonka töitä monet, erityisesti Asmo Alho ja Alexander Tawitz, piirsivät niin pilalehtiin kuin erilaisiin tehtäväkirjasiinkin.⁵⁸⁸ Viherjuuri puolestaan lienee saanut vaikutteensa ulkomaalaisista pilajulkaisuista sekä monilta ulkomaanmatkoiltaan, joilla hän tutustui myös mainontaan – hän olikin ensimmäisiä suomalaisia, jotka ymmärsivät mainonnan merkityksen. Se, oliko Viherjuuri itse juutalaisvastainen, ei selviä käytettävissä olevasta aineistosta. Hänen laajassa käsikirjoitustuotannossaan esiintyi kuitenkin myös sellaisia juutalaisvastaisia aineksia, joita on hankala selittää vain yrityksenä tehdä huumoria.

Pakolaiset ja juutalaisviha

Kulttuuriantropologi Tapio Tamminen on tutkimuksessaan *Pahan viehäytys* pohtinut natsismin ja terrorin juuria. Saksan kansallissosialistien aatetta kehittäneellä Alfred Rosenbergilla ajatus rodun puhtaudesta sai käsittämättömät mitat, ja hän halusi uhrata juutalaiset ja muut ”epäpuhtaat rodut” ”arjalaisen jumalallisen rodun ja koko maailman pelastamiseksi”.⁵⁸⁹ Kansallissosialistisen Saksan kulttuuriliike teki jaon puhtaisiin ja epäpuhtaisiin ihmisrotuihin, ja tässä ajattelussa hyödynnettiin ajan tieteellistä maailmankuvaa. Rosenberg ihaili Intian kastijärjestelmää, sillä siellä oli hänen mielestään oivallettu rotuhygienian merkitys jo varhain. Hitler teki varhain eron juutalaisena pitämäänsä kristinuskoon, mutta silti hän teologien mielestä pelasti kristinuskon bolshevismien uhalta. Kansallissosialismi oli Tamminsen mielestä millenianistinen, apokalyptinen ja messiaaninen liike: siinä uskottiin tuhatvuotiseen valtakuntaan ja siihen kuuluivat Hitlerin lupaukset loistavasta tulevaisuudesta, Rosenbergin rotuopit sekä Hitlerin rooli liikkeen messiaana.⁵⁹⁰ Jouko Jokisalo puolestaan oli sitä mieltä, että vuosien 1933–1939 aikana kansallissosialistit käyttivät juutalaisia tulevien terrorin muotojen koekaniineina. Kansallissosialisteille juutalaiset eivät olleet ihmisiä vaan jotain vihattavaa ja tuhottavaa.⁵⁹¹

oli venäjän- ja suomenopettajana 1914–1918 ja sen jälkeen Otavan mainosjohtajana 1918–1936. Tämän jälkeen Viherjuuri työskenteli kahden vuoden ajan Kustannusosakeyhtiö Kiven toimitusjohtajana ja vuodesta 1937 alkaen Uuden Suomen toimittajana. Hän oli Suomen Kuvalehden toimituksen jäsen 1919–1936. Aikalaiskirja 1941.

⁵⁸⁸ Hanski 1999, 18–19.

⁵⁸⁹ Tamminen 2004, 129.

⁵⁹⁰ Tamminen 2004, 34–38, 102, 138–139, 142, 163–164.

⁵⁹¹ Jokisalo 1995, 98

Kansallissosialistisen Saksan aloitettua juutalaisvastaiset toimet keväällä 1933 alkoi myös pakolaisten muuttoliike. Eivät pelkästään juutalaiset vaan myös muut kansalaiset, jotka eivät pitäneet kansallissosialistien hallinnosta, pakenivat. Tässä muuttoliikkeessä oli selkeästi eduksi, jos oli varakas ja koulutettu, sillä sellaisille riitti aina tilaa muissa maissa eikä silloin juutalaisuudesta-kaan ollut haittaa. Köyhät juutalaispakolaiset sen sijaan joutuivat eri maiden kiistojen kohteiksi. Taimi Torvinen ajoittaa tutkimuksessaan *Pakolaiset Suomessa Hitlerin valtakaudella* ensimmäisen pakolaisaallon keväältä 1933 syyskuuhun 1935, jolloin Saksan kansallissosialistien Nürnbergin puoluepäivien yhteydessä pidetyssä valtiopäivien istunnossa hyväksyttiin niin sanottu rotulait. Tuolloin pakenijoiden joukossa oli erityisesti vasemmistolaisia, kulttuurihenkilöitä ja juutalaisia. Toinen aalto alkoi Nürnbergin rotulakien hyväksymisen jälkeen ja kesti maaliskuuhun 1938. Kolmannen pakolaisjakson aloitti Itävallan liittäminen Saksaan maaliskuussa 1938, neljännen kristalliyö marraskuussa 1938 ja viidennen ja viimeisen tynkä-Tšekkoslovakian liittäminen Saksaan maaliskuussa 1939. Saksan turvallisuuspalvelun päällikkö Reinhard Heydrich mainitsi Wannseen kokouksessa tammikuussa 1942, että kaikkiaan 537 000 juutalaista oli poistunut Saksasta siihen mennessä. Osa näistä oli kuitenkin ilmeisesti Gestapon tappamia, ja lisäksi joukossa lienee ollut myös itsemurhan tehneitä.⁵⁹²

Juutalaisten pako Saksasta huomattiin myös Suomessa. Isänmaallisen kansanliikkeen lehden nimimerkki Ilmarinen oli kuitenkin alkuvuodesta 1938 sitä mieltä, että myös Suomi oli vaarassa Saksan ajettua juutalaisia pois maasta. Hänen mukaansa juutalaiset, ”kiehuen vihasta ja pahastuulesta, ovat vailla minkäänlaisia pidäkkeitä yhteiskunnallisissa, henkisissä tai moraalisissa asioissa sekoittaessaan noitajuomiaan kansoille”.⁵⁹³ Elokuussa 1938 juutalaispakolaisongelma saapui Helsinkiin. Etsivä keskuspoliisi raportoi ulkoministeriölle 11. elokuuta siitä, että Suomeen oli saapunut edellisinä viikkoina yhteensä noin 60 juutalaispakolaista. Ulkoministeriön jaostopäällikkö K. Ruuskanen esittikin, että juutalaisten muuttoja rajoitettaisiin. Samaan aikaan, kun Ruuskasen esittämät rajoitukset astuivat voimaan, oli Suomeen saapunut uusia pakolaisjoukkoja. Juutalaiset pääsivät kuitenkin maihin sen jälkeen, kun Suomen sosiaalidemokraattinen

⁵⁹² Torvinen 1984, 29–39.

⁵⁹³ IKL 3/1938, 17 Ilmarinen: ”Sivistyskysymyksiä. Euroopan kulttuurikriisi”.

puolue ja erityisesti sen kansanedustaja Sylvi-Kyllikki Kilpi⁵⁹⁴ olivat kampanjoineet luvan puolesta.⁵⁹⁵ 19. elokuuta 1938 Helsingin satamaan saapui Ariadne-matkustajalaivalla jälleen noin 60 juutalaispakolaista. Uusien tiukempien sääntöjen mukaisesti heitä ei kuitenkaan laskettu maihin, vaan laiva poistui Helsingin satamasta 22. elokuuta kaikki juutalaiset mukanaan. Huhun mukaan kolme näistä pakolaisista olisi hypännyt mereen ja hukkunut, mutta siitä ei ole jäänyt todisteita.⁵⁹⁶ IKL:n lehden nimimerkin näkemys oli hyvin rasistinen. hänen mukaansa juutalaispakolaiset levittivät tuhoa ja hävitystä ja siksi heitä ei pitäisi ottaa vastaan Suomessa.

Ruotsinkielisten kansallissosialistien För Frihet och Rätt -lehdessä otettiin myös kantaa juutalaispakolaiskysymykseen. Kirjoituksen laatinut apteekkari Yrjö Jalander oli sitä mieltä, ettei yhtäkään juutalaista saanut päästää Suomeen. Jalander esitti, että maailmalle olisi parempi, jos juutalaiset siirrettäisiin Madagaskarille, jolloin he eivät pääsisi turmelemaan muiden kansojen elämää. Erityisesti Saksa oli Jalanderin mukaan kärsinyt juutalaisesta vaikutuksesta. Nimimerkki Jägare jatkoi samassa lehdessä Jalanderin linjalla ja ihmetteli, miksi Suomen Wienin lähetystön konsuli Kauko Supinen oli antanut juutalaispakolaisille viisumeita. Myös nimimerkki G. M. väitti, ettei yksikään suomalainen halunnut juutalaisinvaasiota Suomeen. Kirjoittajan mukaan juutalaispakolaisten myötä maahan saapuisivat juutalaiset kauppatavat ja juutalainen mentaliteetti. Nimimerkki W. H. puolestaan katsoi, ettei juutalaisilla ollut oikeutta turvapaikkaan ja siksi Suomen ei pitänyt ottaa heitä vastaan.⁵⁹⁷ Kansallissosialistit jatkoivat jyrkän juutalaisvastai-

⁵⁹⁴ Sylvi-Kyllikki Kilpi (1899–1987) kirjoitti ylioppilaaksi 1919 ja valmistui filosofian kandidaatiksi 1928. Hän työskenteli toimittajana muun muassa Kansan lehdessä 1920–1923 ja kirjallisuuskriitikkona Suomen sosiaalidemokraatissa 1934–1939. Hän oli Suomen sosiaalidemokraattisen puolueen kansanedustaja 1934–1946 ja Suomen kansan demokraattisen liiton kansanedustaja 1946–1958. Lisäksi hän oli muun muassa Suomi-Neuvostoliitto-Seuran puheenjohtaja 1946–1961. Kalemaa 2005, 159–161. Kilpi oli toiminut aktiivisesti myös Espanjan sisällissodan tasavaltalaisten apukeräysten järjestäjänä ja oli jopa itse yrittänyt päästä Espanjaan kesällä 1938, mutta hän ei saanut viisumia. Juusela 2003, 69, 85–86, 89.

⁵⁹⁵ Lundgren 2003, 304–305; Torvinen 1984, 90–92; Torvinen 1989, 121. Kilpi mainitsee muistelmissaan, kuinka juutalaispakolaiset ottivat häneen yhteyttä Suomeen saavuttuaan. Tämä johtui hänen mukaansa siitä, että hän oli kertonut kesällä 1938 Brysselissä sosialististen naisten kansainvälisessä konferenssissa tapaamalleen itävaltalaiselle Marie Pollackille, että Suomi voisi hyvinkin ottaa pakolaisia vastaan. Kilpi 1966, 181–182.

⁵⁹⁶ Lundgren 2003, 305–306; Rautkallio 1985, 44–45; Suominen 1979, 33; Torvinen 1989, 121. Torvinen mainitsee lähteenä Rauha Moision, joka ilmeisesti oli kuullut kertomuksen joltain juutalaispakolaiselta sodan aikana. Moision yritti Suomen lähetysseuran lähettinä kääntää juutalaisia.

⁵⁹⁷ För Frihet och Rätt 7/1938, 8–10 Y. W. J. [Yrjö Jalander]: ”’Demokratien’ och judeinvasionen”, 10–11 Jägare: ”Några reflexioner”, 10–11/1938, 2–3 G. M.: ”Juden – en snylgäst”, 8–9/1938, 19 W. H.: ”För

sella linjallaan. Yrjö Jalanderilla kansallismielisyyteen liittyi myös kansallissocialismin ihailu: Jalanderin isä oli hovineuvos Fredrik Jalander, jonka juutalaisvastaisia kirjoituksia julkaistiin uudelleen muun muassa Tapparamiehessä ja Siniristissä. Hänen veljensä Bruno Jalander puolestaan oli tunnettu venäläisvastaisista mielipiteistään.⁵⁹⁸

Isänmaallisen kansanliikkeen Ajan Suunta -sanomalehdessä paitsi uutisoitiin juutalaispakolaisten saapuminen Suomeen, myös otettiin kantaa asiaan. Nimimerkki Aisopos junior runoili jo 14. elokuuta 1938 siitä, kuinka Hitler oli pilannut juutalaisten geschäfteit ja nyt he joutuivat etsimään uusia kauppapaikkoja. Suomessa olikin runon mukaan auennut uudet hyvät markkinat juutalaisten huijata. Lehden pääkirjoituksessa muistutettiin 18. elokuuta, ettei Saksasta pyrkivien pakolaisten pysäyttäminen riittänyt, sillä juutalaisia saapuu jatkuvasti kaksi tai kolme jokaisessa laivassa Tukholmasta ja Tallinnasta. Myöhemmin eräs lehden pakinoitsija kutsui juutalaisia kansakuntain loisiksi. Kun vielä paljastui, että juutalaispakolaisia olisikin saapunut lehden tietojen mukaan jopa 500—1 000, oli Ajan Suunnan mukaan tilanne muuttunut huonoksi.⁵⁹⁹

Sosiaalidemokraattien kansanedustajat K. H. Wiik ja Hugo Aattela jättivät 8. syyskuuta 1938 raha-aloitteen vuoden 1938 aikana tai myöhemmin saapuvien pakolaisten avustamisesta. Tämä sai Rintamamiehen nimimerkki Matin kiivastumaan. Hänen mielestään oli väärin, että Suomen valtion varoilla avustettaisiin pakolaisia, noita ”muualla vahingollisiksi todettuja loisia”. Hän vetosi siihen, että Suomessa olisi omiakin avustettavia kansalaisia, esimerkiksi vapaussodan veteraaneja. Kirjoittaja arveli, etteivät nämä veteraanit Wiikin mielestä olisi ansainneet avustusta. Kirjoittaja toivoi, että juutalaisten maahantulo pysäytettäisiin kerta kaikkiaan, ettei eräänä päivänä herättäisi huomaamaan, että heidän määränsä on Suomessa ”allistytävästi lisääntynyt”. Lisäksi juutalaispakolaiset olivat kirjoittajan mielestä poliittisilta mielipiteiltään epämääräisiä. Juutalaisten huolto oli hänestä annettava yksinomaan erilaisten kansainvälisten juutalaisorganisaatioiden tehtäväksi. Myös Ajan Suunnan pilapiirtäjän mukaan juutalaispakolaisten huolto oli

judarnas asylrätt”; 12/1938, 6–9: ”Det judiska triggeriet – en fräckhet”.

⁵⁹⁸ Karemaa 1998, 145.

⁵⁹⁹ Ajan Suunta 14.8.1938, 2 Aisopos junior: ”Jutkun laulu”, 18.8.1938, 3 pääkirjoitus: ”Ei asia ole tällä selvä”, 20.8.1938, 3 Silmä: ”Viikkoisen tien ohesta”, 29.8.1938, 1: ”Juutalaispakolaisia onkin sadoittain Suomessa”.

väärin, kun nämä tulivat käsi ojossa vaatimaan apua ja veivät rahat rajaseudun köyhiltä lapsilta.⁶⁰⁰ Wiikin ja Aattelan raha-asia-anomus oli selkeä jatko sosiaalidemokraattien aikaisemmalle toiminnalle. Toisaalta myös Rintamamiehen näkemys oli jatkoa aiemmille äärioikeistolaisille mielipiteille: juutalaiset olivat loisia, joiden poliittinen mielipidekin oli väärä.

Kotimaa-lehdessä pohdittiin juutalaiskysymystä heinäkuussa 1938 eli silloin, kun Saksasta saapui juutalaispakolaisia Suomeen. Kirjoittajan mukaan juutalaiset olivat käyttäneet Saksassa asemaansa väärin ja juutalaiset eivät sulautuneet muihin kansoihin vaan pysyivät aina omana ryhmänään. Siksi juutalaisten olisi kirjoittajan mukaan otettava uusi suhde isäntäkansoihinsa, muuten juutalaiskysymystä ei ratkaistaisi. Kansoilla oli oikeus suojautua juutalaisten suuren määrän aiheuttamilta vaaroilta. Oikeus oli myös Suomella, joka kirjoittajan mukaan ei enää voinut suhtautua yhdentekevästi juutalaiskysymykseen ja juutalaisvyöryyn. Oli jokaisen kansan oma asia, miten se suhtautui vieraisiin kansoihin, mutta tapa, jolla juutalaisia oli kohdeltu, oli sopimaton sivistysmaille. Kun pakolaiset saapuivat, Kotimaan Suoraan asiaan -palstalla oli kirjoitus, jossa pohdittiin niin ikään juutalaiskysymystä. Kirjoittaja totesi, etteivät juutalaiset itse olleet esittäneet mitään ratkaisua pakolaisongelmaan ja että lisäksi avoinna oli kysymys siitä, millaisen aseman juutalaiset halusivat vastaanottajamaissaan.⁶⁰¹ Uskonnollisen Kotimaan kirjoittaja tunsikin selkeästi jonkinlaista sympatiaa kansallissosialistisen Saksan ajattelutapaa kohtaan, huolimatta siitä, että hän piti juutalaisten silloista kohtelua sopimattomana. Ilmeisesti hänkin olisi kaivannut juutalaisilta itseltään ehdotusta sille, miten juutalaiskysymys olisi pitänyt hoitaa.

Yleisradiossa kokoontuivat 3. tammikuuta 1939 esitelmäosaston päällikkö Jussi Koskiluoma, yhteiskuntatieteilijä Heikki Waris, piispa Eino Sormunen ja oikeustieteilijä Brynolf Honkasalo pohtimaan, voisiko uuden keskusteluohjelman ”Keskusteluhetki kuusikulmaisen pöydän ympä-

⁶⁰⁰ Lainaus Rintamamies 37/1938, 3 Matti: ”Juolahtaapa mieleen...”; Valtiopäivät 1938, raha-asia-aloite 19; Ajan Suunta 9.12.1938, 2, pilakuva; Yhteisrintama 4/1938, 3: ”Juutalaiset – demokratiamme arka kohta”. Rikkaista juutalaispakolaisista puhui myös Ajan Suunnan yleisönosastolle kirjoittanut nimimerkki Asiantuntija. Ajan Suunta 10.12.1938, 5 Asiantuntija yleisönosasto: ”Juutalaisia pyrkii Suomeen”. Anomus lähetettiin valtiovarainvaliokuntaan, mutta se ei edennyt. Valtiopäivät 1938, pöytäkirjat 13.9.1938. Daniel Weintraub toteaa Suomen historian tutkielmassaan, että kaikki juutalaisia puolustaneet suomalaiset eivät kuitenkaan välttämättä olleet juutalaismyönteisiä: he puolustivat juutalaispakolaisia eettisistä ja sivistyksellisistä syistä. Weintraub 1997, 40.

⁶⁰¹ Kotimaa 8.7.1938, 2: ”Juutalaiskysymys”, 30.8.1938, 3: ”Suoraan asiaan: Juutalaiskysymys”.

rillä” ensimmäisenä aiheena olla juutalaiskysymys. Keskustelussa nousi esille huoli siitä, että aiheenvalintaa pidettäisiin propagandistisena ja kannanottona Saksaa vastaan, sillä keskustelijoiden mukaan juutalaiskysymyksestä ei voitaisi keskustella ilman, että Saksan toimet tulisivat esiin. Lisäksi juutalaiskysymystä pidettiin, kiinnostavaa kyllä, vieraana aiheena suomalaisille. Honkasalo kertoi kuinka Amsterdamin yliopiston lainopillinen tiedekunta oli pyytänyt Helsingin yliopistolta juutalaismyönteistä lausuntoa. Pyytäjille vastattiin, ettei ole yliopiston asia ottaa kantaa tällaisiin kysymyksiin. Tällöin Amsterdamista oli vastattu, että antakaa nyt lausunto, kun jo 100 yliopistoa oli vastaavan antanut. Honkasalo sanoikin, että se oli ”juutalaistunutta tilaamista”, kun oli paljastunut, ettei lausuntoja ollutkaan antanut kuin muutama kymmenen yliopistoa. Lopulta kokous päätti, ettei aiheesta voitaisi keskustella Yleisradiossa.⁶⁰²

Äärioikeistolaisessa Työrintamassa uhottiin, kuinka lehti oli jo aiemmin varoittanut juutalaisten maahantunkeutumisesta. Työrintaman mukaan juutalaisten tunkeutuminen olisi onnistunut, jos he olisivat olleet varovaisia ja tulleet pienissä ryhmissä tai yksitellen, mutta kun heitä oli saapunut suuri ryhmä, heidät oli huomattu. Lehti valitti erityisesti sitä, etteivät ihmiset olleet vieläkään ymmärtäneet juutalaisten aiheuttamaa uhkaa. Saksan kansa oli lehden mukaan jo herännyt vastustamaan juutalaisia ja heidän pyrkimyksiään. Juutalaiset olivat lehden mielestä yrittäneet ja onnistuneetkin osittain saamaan muut kansat puolustamaan juutalaisten asiaa, ja artikkelin mukaan he olivat saaneet muut kansat vihaamaan saksalaisia. Työrintama väitti, että myös Suomessa oli olemassa juutalaiskysymys, vaikka juutalaisten lukumäärä olikin Suomessa vähäinen, sillä lehden mukaan Suomessakin vaikutti juutalaisuus ja juutalainen henki. Tällä tarkoitettiin sitä, että Suomen talouselämä oli muka riippuvaista kansainvälisestä juutalaisesta pääomasta. Juutalainen henki näkyi kirjoittajan mukaan myös Suomen Skandinavia-suuntautumisessa, rauhan- ja ihmisoikeuksien liitoissa, vapaamuurariudessa, kristillissiveellisessä Oxford-liikkeessä ja sanomalehdistössä. Kirjoittajasta olikin kuvaavaa se, että ensimmäisenä juutalaisten palauttamisesta älähtivät sosiaalidemokraatit.⁶⁰³

⁶⁰² ARK-2841-1, YLE.

⁶⁰³ Työrintama 7.9.1938, 1–2: ”Me varoitimme ’kansanvaltaa’!”.

Samaa ajatusmaailmaa edusti myös prokuristi Matti E. Mäkelä⁶⁰⁴, joka kirjoitti Hakkapeliitassa loppuvuodesta 1938. Hänen mukaansa juutalaisilla ei ollut mitään hätää Saksassa.⁶⁰⁵ Työrintaman kirjoitus oli jatkoa lehden juutalaisvastaisille kirjoituksille. Juutalaisten kansainvälisyys ja heidän väitetty asemansa eri kansainvälisissä organisaatioissa olivat seikkoja, jotka toistuivat monissa Työrintaman kirjoituksissa. Kuvaavaa näille väitteille oli, ettei niitä koskaan mitenkään todistettu.

Maaliskuun alussa aloitti erityinen pakolaisavun komitea keräyksen, jolla pyrittiin saamaan varoja pakolaisten auttamiseksi. Tämä keräys sai muun muassa Ajan Suunnan kiivastumaan. Sisäministeri Urho Kekkosen huhtikuussa 1939 pitämän radiopuheen jälkeen pakolaisavun saama tuki ihmisiltä romahti. Silti Työrintama-lehdessä oletettiin, etteivät kaikki Suomeen saapuneet juutalaiset suinkaan olleet ilmoittautuneet pakolaisiksi. Lehti arveli, että korkeintaan juutalaisella seurakunnalla oli tietoa näiden juutalaisten määrästä. IKL:n nuorisolehti Luo Lippujen puolestaan kertoi, että saapuvista juutalaispakolaisista oli kurjuus kaukana: puvut olivat viimeisen muodin mukaisia, miehillä oli sikari suussa ja naiset olivat meikattuja.⁶⁰⁶ Äärioikeisto pyrki kirjoituksillaan osoittamaan juutalaispakolaiset huijareiksi, jotka elävät suomalaisten kustannuksella. Kommentit olivat suoraan verrannollisia niihin rikkaus- ja loistoväitteisiin, joita kohdistettiin Suomeen Venäjän vallankumouksen jälkeen saapuneisiin venäläisiin pakolaisiin.⁶⁰⁷

Pastori Yrjö Kohonen kirjoitti maaliskuussa 1939 Herättäjä-lehden kolumnissaan, että ruotsalaiset olivat aiemmin arvostelleet sitä, että Suomi vastaanotti niin vähän pakolaisia. Nyt kuitenkin myös Ruotsissa oli herätty vastustamaan pakolaisten maahantuloa.⁶⁰⁸ Kohosen väite piti sinänsä

⁶⁰⁴ Matti Mäkelä (s. 1905) kirjoitti ylioppilaaksi 1924. Hän työskenteli Kansallispankissa virkailijana ja prokuristina 1927–1939, Laivasto-lehden päätoimittajana 1939–1940, ja tämän jälkeen puolustusvoimissa toimistosuhteerinä. Hän teki lukuisia opintomatkoja Saksaan. Aikalaiskirja 1941.

⁶⁰⁵ Hakkapeliitta 44/1938, 1365 Matti E. Mäkelä: ”Satoa Saksan-matkalta”.

⁶⁰⁶ Ajan Suunta 4.3.1939, 1: ”Juutalaisten avustamiseksi massamme käynnissä julkinen rahankeräys!”; Työrintama 28.2.1939, 3: ”Moniko Suomeen saapuneista juutalaisista ei ole ilmoittanut itseään pakolaisiksi?”, 15.3.1939, 1: ”Sorretut hätääkärsivät juutalaispakolaiset”; Luo lippujen 7/1939, 160: ”Laukauksia”. Juutalaispakolaiset oli siirretty Lammille ja Hauholle sekä eräille muille paikkakunnille vuonna 1941. Heidän olosuhteistaan em. paikkakunnilla, ks. Veijalainen 2000. Sisäministeri Kekkonen oli vielä kesällä 1942 Ajan Suunnan nimimerkki Maurin mukaan juutalaisten holhooja, vaikka Kekkonen oli estänyt juutalaispakolaisten maahanpääsyn. Ajan Suunta 25.6.1942, 2 Mauri: ”Päiväkirjan poimintoja”.

⁶⁰⁷ Kalemaa 1992, 150; Karemaa 1998, 122–123, 128; Suominen 1979, 43.

⁶⁰⁸ Herättäjä 10.3.1939, 4 Vaeltaja [Yrjö Kohonen]: ”Tien ohesta tempomia”.

paikkansa, sillä Ruotsi todellakin kiristi tuolloin juutalaispakolaisten maahanpääsyä. Maassa oli tuolloin jo noin 2 000 juutalaispakolaista, ja tämän katsottiin riittävän. Lisäksi Ruotsin juutalaiset pelkäsivät pakolaisten herättävän voimakkaan juutalaisvastaisia reaktioita myös Ruotsissa.⁶⁰⁹ Tilanne oli siis sama kuin Suomessa, joskin Suomi vastaanotti vain noin kymmenesosan siitä, mitä naapurimaa, ja lisäksi esti juutalaispakolaisten tulon yli puoli vuotta aiemmin kuin Ruotsi. Ruotsin juutalaisten pelko juutalaisvastaisten reaktioiden puhkeamisesta on todettu myös tutkimuksissa. Tanskassa maan kansallissosialistit vastustivat ankarasti juutalaispakolaisten maahanpääsyä, mutta ryhmä oli melko voimaton, joten se ei pystynyt vaikuttamaan Tanskan politiikkaan. Sen sijaan Norjassa tilanne oli samankaltainen kuin Suomessa, sillä toisen maailmansodan syttyessä syyskuussa 1939 maassa oli noin 550 keskieurooppalaista pakolaista, joista noin 100–150 oli juutalaisia. Ruotsissa oli näihin aikoihin kaiken kaikkiaan vajaat 10 000 juutalaista ja Norjassa noin 1 800.⁶¹⁰

Kansallissosialistissa ihmeteltiin elokuussa 1942 myös, koskiko työvelvollisuus lainkaan juutalaisia. Kirjoittaja oli sitä mieltä, että juutalaisten liikkeiden ei tarvitsisi olla auki vaan juutalaiset voisivat hyvin mennä työleireille tekemään hyödyllistä työtä. Kirjoittaja kuitenkin arveli, että juutalaiset saattoivat jopa kieltää juutalaisuutensa, jos siitä oli heille hyötyä, ja näin hänen mukaansa kävisi, jos heitä yritettäisiin saada työleireille. Siksi kirjoittaja suorastaan vaati, että juutalaisten olisi pidettävä Daavidin tähteä vaatteissaan, kuten Saksassa, että ihmiset erottaisivat heidät. Lisäksi juutalaiset olisi poistettava urheiluseuroista, koska he saattaisivat niiden kautta päästä edustamaan Suomea ja se olisi maalle häpeäksi.⁶¹¹

Tutkitussa aikakauslehtimateriaalissa ei otettu lainkaan kantaa kahdeksan juutalaispakolaisen luovutukseen marraskuussa 1942: ainoastaan isänmaallisen kansanliikkeen Ajan Suunta -sanomalehdessä valiteltiin sitä, että koko luovutustapahtuma oli saanut niin paljon huomiota muissa sanomalehdissä.⁶¹² Keväällä 1943 mielialat juutalaisten suhteen olivat Suomessa muutenkin ki-

⁶⁰⁹ Blomberg 2003, 156; Lomfors 1996, 83–84; Valentin 1964, 166–171.

⁶¹⁰ Lauridsen 2002, 279; Mendelsohn 1969, 643; Mendelsohn 1988, 40; Tägil 1988, 19; Zitomersky 1988, 122.

⁶¹¹ Kansallissosialisti 14.8.1942, 3: ”Ovatko juutalaiset työvelvollisia?”.

⁶¹² Ajan Suunta 17.12.1942, 3 pääkirjoitus: ”Neljä juutalaista”. Juutalaispakolaisista ja kahdeksan juutalaispakolaisen sekä juutalaisten sotavankien luovutuksesta Saksaan, ks. Lindstedt 2004, Rautkallio 1985,

reät. Valtiollisen poliisin Vaasan osaston laatimassa raportissa kerrottiin, että paikallinen juutalainen kauppias Abel Saks oli jo kauan haukkunut saksalaisia sotilaita mutta nyt hänen vihansa kohteeksi olivat väitteen mukaan joutuneet Saksan armeijassa palvelleet suomalaiset vapaaehtoiset. Saks oli raportin mukaan sanonut elokuvissa kovalla äänellä, että toivoi kaikkien vapaaehtoisten kaatuvan ja että jos he eivät kaatuisi rintamalla, heidät pitäisi hirttää. Elokuvaesityksessä oli ollut kaksi vapaaehtoista, joista toiselle oli raportin mukaan ”tullut kyyneleet silmiin”. Saks oli ollut lausuntojensa vuoksi syytettynä Vaasan raastuvanoikeudessa, ja raportin laitaan oli kirjoitettu käsin: ”Kuka kehtaa olla asianajajana – boikottiin?”. Tämä oikeudenkäynti oli raportin mukaan herättänyt juutalaisvastaisuutta paikkakunnalla. Rintamamiehessä tiedettiin kertoa, että vapaaehtoiset olivat haavoittuneita SS-miehiä, jotka eivät olleet ymmärtäneet Saksin puheita, koska tämä puhui ruotsiksi, ja pojat olivat suomenkielisiä. Niinpä kirjoittajan mukaan jäi ”hyvin ansaittu selkäsäuna saamatta”.⁶¹³ Raportti oli poikkeus, sillä tällaisia väitteitä saksalaisiin avoimen vihamielisesti suhtautuneista suomalaisista juutalaisista ei esiinny muualla. On selvää, ettei Suomen juutalaisilla sen enempää kuin pakolaisjuutalaisillakaan ollut kovin korkeaa kuvaa Saksasta tuohon aikaan, mutta ainakaan valtiollisen poliisin raporttien mukaan tällaisia julkisesti esitettyjä solvauksia ei yleensä esiintynyt. Tosin Rintamamiehessä kerrottu tieto kielitaidon puutteesta asettaa koko uutisen ja sen todenmukaisuuden toiseen valoon: miksi toinen vapaaehtoisista olisi itkenyt, jos ei kerran ymmärtänyt Saksin solvanneen häntä?

Vapaamuurarius – ”juutalaisen pidennetty käsivarsi”

Yksi Suomen äärioikeiston mielialiheista oli juutalaisten yhdistäminen vapaamuurareihin ja vastaaviin organisaatioihin, kuten Odd Fellows -järjestöön. Varsinaisena nykyaikaisen vapaamuurariuden syntyajankohtana pidetään juhannusta 1717, jolloin Lontoossa perustettiin ensimmäinen loosi. Tosin vapaamuurarit itse väittävät ensimmäisten loosien syntyneen jo antiikin aikana. Vuonna 1723 skotlantilainen presbyteeripappi James Anderson laati järjestön perussäännön, jossa ei puhuta kristittyjen Jumalasta vaan korkeimmasta: tämä avasi seuran myös juutalaisille. Vapaamuurarius levisi nopeasti ympäri maailmaa: Irlantiin ja Ranskaan vuonna 1725 ja Saksaan

Rautkallio 2004, Sana 2003, Suominen 1979, Torvinen 1984 ja Ylikangas 2005.

⁶¹³ Lainaukset Vaasan osaston raportti maaliskuussa 1943, kansio 361, EK-Valpo, KA ja Rintamamies 17/1943, 8: ”Mahtoiko olla sovelias maahamme!”.

1730-luvulla. Vapaamuurarien merkitystä osoittaa esimerkiksi se, että vuonna 1776 Yhdysvaltojen itsenäisyysjulistuksen allekirjoittajista puolet oli vapaamuurareita.⁶¹⁴

Professori Jacob Katz esittää tutkimuksessaan *Jews and Freemasons in Europe 1723–1939*, että samanaikaisesti vapaamuurariuden kanssa Euroopassa nousi esiin ”uusi juutalainen”, jolla oli eurooppalainen koulutus ja joka oli sopeutunut tavoiltaan Länsi-Euroopan elämään. Hollannissa juutalaisten jäsenyys looseissa sallittiin, mutta esimerkiksi Ranskassa juutalaisia ei otettu mukaan ennen kuin vuoden 1789 vallankumouksen jälkeen. Sen sijaan Saksassa vapaamuurarit eivät olleet lainkaan kiinnostuneita ottamaan juutalaisia jäsenikseen.⁶¹⁵

Juutalaisten jäsenyyttä vastustettiin looseissa usein, ja siksi juutalaiset muodostivat omia järjestöjään, kuten esimerkiksi yhdysvaltalaisen B’nai B’rithin vuonna 1882. 1900-luvun alussa Ranskassa monet yhdistivät mielessään juutalaiset ja vapaamuurarit ja vastustivat siksi vapaamuurariutta erityisen paljon.⁶¹⁶ Ranskassa oli myös syntynyt katolinen ääriliike, joka yhdisti ”pahan akseliksi” juutalaiset, vapaamuurarit ja protestantit. Juutalaisvastaiset henkilöt väittivät mielellään juutalaisten merkitystä vapaamuurariudelle suuremmaksi kuin se oikeasti oli. Asiassa auttoi myös se, että katolinen kirkko oli tuominut vapaamuurariuden jo heti sen perustamisen jälkeen. Juutalaisia estettiin liittymästä vapaamuurareihin myös Itä-Euroopassa, muun muassa Unkarissa, Puolassa ja Venäjällä – assimiloituminen ja varakkuus tosin auttoivat jäseneksi pääsyssä.⁶¹⁷

Ruotsiin vapaamuurarius saapui 1730-luvulla. Jo vuonna 1738 kuningas Fredrik I kielsi kuolemanrangaistuksen uhalla kuulumisen vapaamuurarijärjestöön. Toiminta alkoi kuitenkin uudelleen jo 1740-luvun lopulla. Suomeen vapaamuurarius saapui vuonna 1756, jolloin Turkuun perustettiin Pyhä Johannes -loosi St. Augustin -vapaamuurariloosi. Vuonna 1762 loosi siirtyi Tuk-

⁶¹⁴ Ahtokari–Ekman–Marvia 1994, 11–13, 33–34, 37–40.

⁶¹⁵ Katz 1970, 2, 7, 16–22, 26, 54–56, 60, 69, 82. Saksan vapaamuurareista ks. myös Hertz 1988, 93–94; Katz 1986, 45; Lowenstein 1997, 141–142; Meyer 1997, 193–194.

⁶¹⁶ Birnbaum 2000, 17, 29, 114, 119–121, 125, 128, 134, 139; Graetz 1998, 118; Katz 1980, 144, 257, 270–271, 300.

⁶¹⁷ Braham 1981, 1028; Eisenbach 1991, 255–258; Fuks–Mansfeld 2002, 168; Hughes 1983, 13; Johnson 1987, 383; Katz 1980, 144; Katz 1986, 45; Kertzer 2002, 148, 150, 167, 173; Klier 1995, 499; Silber 1992, 208.

holmaan valtiopäivien ajaksi, mutta jo seuraavana vuonna se aloitti uudelleen toimintansa Suomessa, tällä kertaa Helsingissä. Vapaamuurarien jäsenmäärä kasvoi nopeasti, vaikkakin jäsenistössä oli vähän aatelisia ja korkeaa upseeristoa, mutta 1800-luvulla järjestöön kuulumista rajoitettiin. Vuonna 1848 kaikkia Suomen kansalaisia kiellettiin kuulumasta vapaamuurareihin tai muihin vastaaviin järjestöihin.⁶¹⁸

Uudelleen vapaamuurarius saapui maahan vuonna 1922, jolloin Helsinkiin perustettiin Suomi-loosi. Suomen vapaamuurarilooseista (seuraavat perustettiin pian Tampereelle ja Turkuun, minkä jälkeen voitiinkin perustaa suurloosi) päätettiin tehdä elitistisiä, eikä niissä suosittu, kuten amerikkalaisissa esikuvissaan, tavallisen kansan ottamista jäseniksi. Perustajajäseniin kuuluivat muun muassa säveltäjämasteri Jean Sibelius ja ministeri Hjalmar Procopé.

Pian Suomen vapaamuurariloosien perustamisen jälkeen vapaamuurarit aikoivat kutsua presidentti K. J. Ståhlbergin jäseneksi, mutta aikeesta luovuttiin sen jälkeen, kun hän vapautti sisällissotaan punaisten puolella osallistuneet Hilja Pärssisen ja Edvard Valpas-Hännisen. 1930-luvulla kärjistynyt (ääri)oikeistolaisuus kuitenkin vastusti myös vapaamuurareita kommunistien ohella. Äärioikeistolehdissä kirjoitettiin lukuisia kirjoituksia vapaamuurareista ja heidän Suomelle aiheuttamastaan uhasta, minkä lisäksi Viitasaaren isänmaalliset kansalaiset julkaisivat Suomen oloihin toimitettuina käännöksinä ulkomaisia lehtisiä, joissa hyökättiin myös vapaamuurareita vastaan. Upseeriliitto esitti, että armeijan palveluksessa olevilta kiellettäisiin jäsenyys vapaamuurarijärjestössä. Tämä kiello ei toteutunut, mutta liitto kielsi kuitenkin omia jäseniään osallistumasta vapaamuurarien toimintaan.⁶¹⁹ Viitasaarelaiset yhdistivät kirjoituksiinsa juutalaiset vapaamuurareihin, ja heidän teesinsä päätyivät lähes sellaisinaan eri äärioikeistolaisiin julkaisuihin.

⁶¹⁸ Suomen Yhteis-vapaamuurari 2/1921, 25–28: ”Piirteitä vapaamuurariuden historiasta Suomessa”; Ahtokari 2000, 44–46, 76–77, 82, 95–98; Rinne 1992, 4–8, 28–33, 44, 47, 49.

⁶¹⁹ Ahtokari 2000, 117–118, 120–121, 123–124, 127, 133, 152, 160–171; Peltonen–Hjelt 1984, 34–37.

Vapaamuurareiden historiako juutalaista?

Suomessakin juutalaisten ja vapaamuurareiden yhteyttä epäiltiin ja äärioikeistossa vapaamuurarien arveltiin olevan osa kansainvälisten juutalaisten suurta salaliittoa. Lapuanliikkeen Aktivistilehden väitteiden mukaan juutalaisilla oli ollut jo ”muinaisina aikoina” salaseuroja, joiden jäseniltä vaadittiin ehdotonta kuuliaisuutta. Näillä seuroilla oli jäsenten väliset arvoasteikot, kuten vapaamuurareillakin. Hurjimpien väitteiden mukaan vapaamuurareita oli ollut koko ihmiskunnan historian ajan: Aatami, Nooa, Mooses ja Salomo olivat aikanaan olleet suurmestareita. Aktivistin tietojen mukaan edelleen oli olemassa juutalaisten salainen veriliitto, jonka tarkoituksena oli perinteisten juutalaisten salaliittoteorioiden mukaisesti saada haalittua kokoon kaikki maailman rikkaudet ja hävittää kristinusko. Esimerkiksi Ranskan suuri vallankumous vuonna 1789 oli äärioikeistolaisten väitteiden mukaan juutalais-vapaamuurarien tekosia, koska juutalaiset saivat kumouksen yhteydessä kansalaisyhteisyydet. Juutalaisten syyksi nimettiin myös Ranskan kuningas Ludvig XVI:n sekä Ruotsin kuningas Kustaa III:n murhat.⁶²⁰ Juutalaisvastaisia väitteitä juutalaisten osuudesta eri maiden vapaamuurarilooseissa oli helppo esittää, sillä tuskin yksikään lukija tunsi aihetta niin, että saattoi asettaa väitteitä kyseenalaisiksi. Lisäksi, jos joku väitti esitettyjä tietoja vääräksi, kirjoittaja saattoi aina vedota siihen, että vapaamuurarit oli salainen organisaatio, josta kukaan ei tiennyt mitään varmaa.

Siionin viisaitten pöytäkirjoissakin kerrottiin, että juutalaiset aikoivat perustaa looseja. He houkuttelivat niihin mukaan kunkin maan vaikutusvaltaisimmat ihmiset, joiden avulla he saivat itselleen valtaa: tämän katsottiin auttavan tiellä maailmanvaltaan. Lisäksi juutalaisten väitettiin pyrkivän saamaan otteen myös työmiehistä, joita varten he olivat perustaneet Odd Fellow -järjestön. Siniristi-lehden väitteiden mukaan vapaamuurarius oli syntynyt hyvälle pohjalle mutta pian juutalaiset olivat soluttautuneet järjestöön ja ohjanneet sen toimimaan omien tarkoituseriensä mukaan. Lisäksi lehti muistutti siitä, että vapaamuurarius juonsi juurensa deismistä, joka, kuten juutalaisuuskin, kieltää Kristuksen ja kristinopin. Vapaamuurarit olivat uskonnollisesti su-

⁶²⁰ Lainaus Aktivist 3/1930, 14: ”Yhteiskuntavastaista. Vapaamuurarikulissien takaa I”, 6/1930, 15: ”Yhteiskuntavastaista. Vapaamuurarikulissien takaa II”; Tapparamies 2/1932, 6–8 K. Pohjola [Kaarle Pohjola]: ”Korkean asteen vapaamuurareiden ja juutalaisfinanssin vaikutus suurpolitiikkaan”, 10/1932, 11 J. S.: ”Vapaamuurarius on juutalaista, 7/1933, 7: ”Irti juutalaisten ja vapaamuurarien ikeestä!”.

vaitsevaisia, eikä se miellyttänyt kaikkia: siksikin vapaamuurarius sai sotienvälisessä Suomessa vastustajia. Juutalaisten väitettiin myös hyödyntävän vapaamuurariutta keinottelemalla, muun muassa myymällä arvoasteita.⁶²¹ Esimerkeissä näkyi hyvin juutalaisvastainen ajatus siitä, millaiseksi juutalaisten luonne oletettiin: he ostivat rahalla vapaamuurariarvoja ja myös myivät niitä edelleen. Tämä tietysti osoitti kirjoittajien näkemyksen vapaamuurariudesta halpamaisena organisaationa, mutta äärioikeiston mielestä halpamaisuus näyttää johtuneen paljolti siitä, että juutalaiset olivat pilanneet järjestön.

Joidenkin äärioikeistolehtien mukaan myös ensimmäinen maailmansota oli juutalaisten suunnittelema ja heidän apuriensa vapaamuurarien alkuun panema. Saksalainen vapaamuurariloosi oli Tapparamiehen mukaan uhannut Saksan keisari Wilhelm II:a jo vuonna 1888 sillä, että he tekevät maasta tasavallan. Syynä uhkaukseen oli se, ettei keisari ollut suostunut vastaanottamaan vapaamuurarivihkimystä. Kun maailmansota oli ohi ja vallankumous oli vienyt keisarilta vallan, juutalaiskommunisti Kurt Eisner oli Tapparamiehen mukaan kirjoittanut, että ”Yksitoista meidän rodun miestä toimeenpani Saksan vallankumouksen”.⁶²²

Itävalta-Unkarin arkkiherttua Frans Ferdinandin murha johti ensimmäisen maailmansodan syttymiseen. Murhapäivä 28. kesäkuuta 1914 oli Siniristin mukaan tärkeä, sillä se oli määrätty kabbalististen jehovavuosien mukaan. Lehti painotti myös, että samana päivänä, 28. kesäkuuta, solmittiin ensimmäisen maailmansodan jälkeinen rauha Versailles'ssa vuonna 1919 sekä katolisen kirkon ja vapaamuurarien (tarkoittaa lehden mukaan käytännössä juutalaisia) välinen salainen sopimus vuonna 1928. Kansallissosialistinen Työrintama liitti samaan sarjaan vielä vuoden 1917, jolloin kyseisenä päivänä Pariisissa järjestettiin liittoutuneiden ja puolueettomien maiden vapaamuurarien konferenssi.⁶²³ Salaliittoteorioihin uskovat olivat innoissaan tämäntapaisten yh-

⁶²¹ Aktivistit 6/1930, 15: ”Yhteiskuntavastaista. Vapaamuurarikulissien takaa II”; Siniristi 11–12/1934, 5–6 E. V. K.: ”Juutalaisten osuus vapaamuurariuden kehityksessä”; Tapparamies 5/1933, 4: ”Vapaamuurarius – juutalaisen pidennetty käsivarsi”, 10/1932, 11 J. S.: ”Vapaamuurarius on juutalaista”, 5/1933, 3–5: ”Vapaamuurarius – juutalaisen pidennetty käsivarsi”.

⁶²² Lainaus Tapparamies 6/1933, 5: ”Vapaamuurarius – juutalaisen pidennetty käsivarsi”; Tapparamies 5/1933, 5: ”Vapaamuurarius – juutalaisen pidennetty käsivarsi”.

⁶²³ Siniristi 8/1935, 119–120: ”Roomalaiskatolinen kirkko on tehnyt juutalaisuuden ja vapaamuurariuden kanssa sovinnon”; Tapparamies 10/1932, 2 Tahvo Liljeblad: ”Turhaa hölyäkö?”; Työrintama 27.6.1938, 2: ”Poliittisia yhteensattumiako vain?”; Ahtokari 2000, 43. Päivämäärien merkityksestä myös Uusi Euroop-

teyksien löytymisestä: nehan näyttivät selkeästi tukevan ajatusta juutalaisten salaliitosta. Toisaalta ajatukset juutalaisista maailmansodan takana kuuluivat samaan ajatusmaailmaan.

Yksi äärioikeistolehtien syytöksen aihe ja seikka, joka koettiin osoitukseksi järjestön juutalaisesta luonteesta, olivat vapaamuurarien tavat. Äärioikeiston mukaan vapaamuurarius pohjautui juutalaisten mystiikkaan ja kaikki vapaamuurareiden rituaalit tehtiin juutalaisten oppien mukaan. Samoin vapaamuurarien saleissa olleiden symbolien ja esineiden väitettiin olevan juutalaista alkuperää. Toivo T. Karangon mukaan vapaamuurarien ajattelun uskonnollinen luonne ja sen jako seitsemään tieteeseen ja taiteeseen sekä tähän ajatukseen sidottu symboliikka saivat kuten Talmudkin kehyksensä Vanhan testamentin tietyistä kohdista. Gunnar Lindqvistin mukaan vapaamuurarit olivat onnistuneet rituaaleillaan sokaisemaan ”profaanien” eli liikkeeseen kuulumattomien silmät. Lisäksi väitettiin, että juutalaisten hallussa oli liikkeen salainen johto – tavallinen vapaamuurarijäsen tiesi vain seitsenportaisen alemman asteikon, mutta sen yläpuolella oli lisäksi asteikko kahdeksasta 33:een, joka nähtiin kansainvälisenä ja juutalaisena. Helsingin yliopiston dogmatiikan ja etiikan professori Antti J. Pietilä ihmetteli, kun vapaamuurarit eivät osoittaneet vääriksi heitä vastaan esitettyjä syytöksiä, kuten juuri liikkeen suhdetta juutalaisuuteen. Pietilän mukaan oli totta, että vapaamuurarirituaaleissa oli huomattava juutalainen aines.⁶²⁴

Salaseura, jollainen väitteiden mukaan juutalaisjohtoinen vapaamuurarijärjestökin oli, saatettiin harhamallisen juutalaisvastaisesti helposti osoittaa syylliseksi erilaisiin yhteiskuntavastaisiin hankkeisiin. Koska vapaamuurarit eivät tutkimusajankohtanani halunneet puolustautua ja kumo-

pa 2/1943, 2: ”Juutalais-vapaamuurarillista taikauskoa maailmansodan vuosiluvuilla”.

⁶²⁴ Siniristi 9–10/1937, 123 T. T. K. [Toivo T. Karanko]: ”Vapaamuurarius ja Isänmaallisen Kansanliikkeen taistelu”; Kustaa Vaasa 5/1942, 11 Gunnar Lindqvist: ”Juutalaisten ja vapaamuurarien salaiset pyrkimykset”; Tapparamies 1/1932, 12 Antti J. Pietilä: ”Vapaamuurariuden leviäminen”. Ks. myös Aktivisti 6/1930, 15: ”Yhteiskuntavastaista. Vapaamuurarikulissien takaa II”; Hakaristi 16.11.1934, 4: ”Mitä ovat vapaamuurarit?”; Sarkatakki 2/1931, 29 Valistusohjaaja: ”Vapaamuurarius ja vapaamuurarit”; Tapparamies 2/1932, 7 K. Pohjola: ”Korkean asteen vapaamuurareiden ja juutalaisfinanssin vaikutus suurpolitiikkaan”, 5/1933, 4: ”Vapaamuurarius – juutalaisen pidennetty käsivarsi”; Vartija 1931, 80 Syngyus [Antti J. Pietilä]: ”Ajan varrelta LX. Vapaamuurariuden leviäminen”. Pietilän kirjoitus ilmestyi uudelleen Uusi Eurooppa 7/1942, 1–2. Juutalaisten väitettiin käyttävän vapaamuurarirituaaleissaan samoja keinoja kuin ulkomaalaisten tavaratalojen juutalaiset mainoskuvineen; äärioikeiston mukaan he suggestoivat uudet jäsenet uskomaan kaikkeen, mitä he väittivät. Siniristi 11–12/1934, 20–21: ”Maallikon mietteitä Erlangen’in paljastuksen johdosta”.

ta heitä vastaan esitettyjä syytöksiä, vastustajat saivat sangen vapaasti esittää erilaisia tulkintoja vapaamuurariudesta ja sen juutalaisjohtoisuudesta.

”Kun maailmanjuutalaisuuden ja vapaamuurariuden valta kerran lopullisesti nujerretaan...”

Otsikon iskulause jatkui: ”...niin ei tule enää lamakautta mihinkään maahan, vaan eletään ainaista todellista nousukautta, jolloin palkat kohoavat ja hinnat laskevat.”⁶²⁵ Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten lentokirjanen numero kolme oli nimeltään *Maailmanvapaamuurariuden kulissien takaa*. Kirjan oli kirjoittanut Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten johtaja, pastori Matti Jaakkola. Jaakkola oli käyttänyt lähteinään ulkomaalaisia (lähinnä saksalaisia) vapaamuurareita käsitelleitä kirjoja. Reijo Ahtokarin mukaan esimerkiksi Jaakkolan luettelemat vapaamuurarisymbolit ovat sellaisia, ettei niitä ollut koskaan käytetty Suomessa.⁶²⁶

Lentokirjasessa esitettiin vapaamuurareista ja heidän suhteestaan juutalaisiin väitteitä, jotka esiintyivät tämän jälkeen kaikissa äärioikeistolehtien vapaamuurarikirjoituksissa. Lehtisen tarkoitus oli kiinnittää lukijoiden huomio ”eräaseen salaperäiseen maailmanliikkeeseen,...[joka] alkaa pesiä jo meidänkin maahamme”. Järjestöstä oli kirjasen mukaan monilla ihanteellinen kuva, harjoittivathan vapaamuurarit hyväntekeväisyyttä ja olivat ihmisyyden ja veljeyden aatteiden kannattajia. Kirjasessa toistettiin väitteet vapaamuurareiden toiminnasta maailmanvallankumouksen hyväksi, pyrkimys saada eri maiden keskeiset henkilöt jäseniksi sekä vapaamuurari liikkeen synty salaisen juutalaisjärjestön pohjalta.⁶²⁷

Suomeen vapaamuurarius saapui kirjoituksen mukaan vuonna 1921 (tosiasiassa vuotta myöhemmin) Yhdysvalloista, missä sijaitsi myös vapaamuurarilooseista tärkein, juutalaismiesten järjestö B’nai B’rith. Vapaamuurarien seremonioissa esiintyi viitasaarelaisen kirjan mukaan paljon juutalaisia symboleja: jäsenkokelas muun muassa ”leimataan vihkimystoimituksessa aito-peräisin juutalaisin tunnusmerkein”. Juutalaiset kasvattivat looseissa ei-juutalaisista ”täydellisiä juutalaisorjia”, sokeasti tottelevaa armeijaa, joka auttaisi juutalaiset maailman valtiaiksi. Va-

⁶²⁵ Työrintama 13.6.1938, 2.

⁶²⁶ Viitasaari III 1930; Ahtokari 2000, 152–153.

⁶²⁷ Lainausta Viitasaari III 1930, 3; ks. myös 4–9.

paamuurari ei saanut esimerkiksi sodassa ampua veljeään, jos tämä teki ”suuren kansainvälisen hätämerkin”.⁶²⁸

Vapaamuurariuden tarkoitus oli viitasaarelaisten mukaan vain ja ainoastaan edesauttaa juutalaisten nousua maailman johtoon. Siksi ”’Tasa-arvoa’ juutalaiset ajavat myös kaunisaahteisten passifismin ja kansainliiton avulla, *jotta ei mikään valtio taistelisi juutalaista maailmanherruutta vastaan*”. Jaakkola lainasi myöskin eri kansainvälisistä vapaamuurarilehdistä löytyneitä viitteitä juutalaisten maailmanherruuteen ja sen valmisteluun. Jaakkolan mukaan useat kirjalliset lähteet todistavat *Siionin viisaitten pöytäkirjojen* – hänen kirjoituksensa keskeisen lähteen – oikeellisuuden, joten ei ollut syytä epäillä, etteikö vapaamuurarius olisi osa juutalaisten maailmanherruussuunnitelmaa.⁶²⁹

Jaakkola kielsi aluksi olleensa juutalaisvastainen mutta joutui kirjoituksen lopuksi pyörtämään tämän. Hänen mukaansa juutalaisista oli tullut Ranskan vallankumouksen ja ensimmäisen maailmansodan jälkeen kristityn maailman vaarallisin vihollinen. Juutalainen tuhosi kristityt muun muassa valheopeillaan, suurkapitaalilla, demokratialla, sosialismilla, salavapaamuurariudella, alastomuustaiteella, russelilaisuudella, elokuvilla ja sanomalehdillä, tiesi Jaakkola kertoa lukijoilleen. Tällaista petollisuutta vastaan taistelemisen ei ollut siveellinen rikos, ja ”Se, joka tätä taistelua nimittää ’juutalaisvihaksi’ tai ’antisemitismiksi’ tai ’suvaitsemattomuudeksi’ tai ’epäkristillisyydeksi’ – niin nimittäköön!” Juutalaiset olivat Jaakkolan mukaan Kristuksen ristiinnaulitsijoita ja antikristuksen valtakunnan luoja. Siksi taistelu juutalaisia vastaan oli pohjimmiltaan taistelua ”uskonnollisella perustalla”.⁶³⁰

Jaakkolan teos antoi ne juutalaisvastaiset ”tiedot” juutalaisten ja vapaamuurarien suhteista, joihin 1930- ja 1940-lukujen äärioikeistolehdet laajalti viittasivat kirjoituksissaan. Samat teesit ja näkökulmat toistui esimerkiksi Tapparamieheessä, Siniristissä ja Vapaassa Suomessa. Kansainvälisyys, joka luettiin sekä juutalaisten että vapaamuurarien suurimmaksi synniksi, tuli hyvin esille Jaakkolan tekstissä. Jaakkolan näkemysten mukaan kaikenlainen ”moraaliton” oli juu-

⁶²⁸ Lainaukset Viitasaari III 1930, 17, 18, 19; ks. myös 11–16.

⁶²⁹ Lainausta Viitasaari III 1930, 20; ks. myös 23–25, 30–31, 36–37, 39, 43. Kursivointi on alkuperäisestä.

⁶³⁰ Lainaukset Viitasaari III 1930, 48; ks. myös 47. Kursivointi on alkuperäisessä lähteessä.

talaisten syytä: uusista taidelajeista elokuva sai hänen tuomionsa. Syynä tähän oli nähdäkseni se, että elokuvia saattoi nähdä pienellä rahalla ja niistä saattoi saada vaikutteita, jotka etäännyttivät ”herran pelosta”. Osin Jaakkolan vastustuksen saivatkin siis uusi aika ja uudet tavat, jotka hänestä vieraannuttivat ihmiset vanhasta, jäykästä ja tottelevaisesta kulttuurista.

Kustannusosakeyhtiö Vasaran julkaisut Tapparamies ja Siniristi taistelivat ankarasti juutalaisjohtoista vapaamurariutta vastaan. Tapparamiehen näytenuumerossa 2/1932 kerrottiin vapaamurarien ja juutalaisten vaikutuksesta suurpolitiikkaan. Kirjoittaja K. Pohjola kertoi samat väitteet kuin Aktivistit edellä olleissa kirjoituksissa juutalaisten huonosta vaikutuksesta, salailusta, kielteisesti ymmärretystä kansainvälisyydestä ja maailmanvallankumoukseen pyrkimisestä. Myöhemmin kaksiosaisessa kirjoituksessa kerrottiin, että suomalaiset vapaamurarit yrittivät väittää, ettei mitään kansainvälistä (juutalaista) keskusjohtoa ollut, mutta silti salainen yhteydenpito jatkui Tapparamiehen mukaan edelleen. Huolimatta vapaamurarien väitetystä kirkonvastaisuudesta tiesi Siniristi vuonna 1935 kertoa, että roomalaiskatolinen kirkko oli ryhtynyt yhteistyöhön järjestön kanssa. Vapaamurarien ja jesuiittaveljeskunnan välisen yhteistyön syyksi nähtiin kansallissosialismin nousu Saksassa ja yleensäkin kansallisten aatteiden voimistuminen eri maissa.⁶³¹ Väite siitä, että yhteistyön syynä olisi ollut kansallissosialistien nousu Saksassa, tuntuu kaukaa haetulta, sillä Siniristin tietojen mukaan yhteistyö aloitettiin tapaamisessa Aachenissa jo 28. kesäkuuta 1928.

Tapparamiehen toisessa näytenuumerossa O. Nuorvalta toivoi suomalaisten käyvän yhteisrintamaan ”juutalaisperäistä vapaamurariutta vastaan”. Nuorvalta viittasi kirjoituksessaan puolustusministeri Jalo Lahdensuon edellisen vuoden marraskuussa upseereille ja aliupseereille antamaan lupaan kuulua Vapaussodan rintamamiesten liittoon. Ajan Sana -sanomalehdessä oli tämän jälkeen kysytty, saiko armeijan henkilökunta kuulua vapaamurareihin. Kun kysymykseen ei kuulunut vastausta, Nuorvalta halusi kirjoituksessaan kysyä sisäasiainministeri Ernst von Bornilta – joka oli vastannut vallankaappaus huhuja koskeneeseen kysymykseen ja tässä yhtey-

⁶³¹ Tapparamies 2/1932, 6–8 K. Pohjola: ”Korkean asteen vapaamurareiden ja juutalaisfinanssin vaikutus suurpolitiikkaan”; Siniristi 9/1935, 119–120: ”Roomalaiskatolinen kirkko on tehnyt juutalaisuuden ja vapaamurariuden kanssa sovinnon”; Tapparamies 5/1932, 3: ”Vapaamurarius – juutalaisen pidennetty käsisivarsi”. Aiheesta myös Työrintama 15–16/1938, 5–6: ”Naamiot pois!”

dessä varoittanut kansalaisia avustamasta pyrkimyksiä, joiden päämäärää ja pyrkimyksiä he eivät kunnolla tunne –, tarkoittiko sisäasiainministeri näillä pyrkimyksillä myös vapaamuurareita. Nuorvalta oli nimittäin varma, että niin kokoomuksen, edistyspuolueen kuin ruotsalaisen kansanpuolueenkin johtoon oli jo soluttautunut paljon vapaamuurareita – vapaita tästä vaikutuksesta olivat vain sosiaalidemokraatit, jotka olivat kuitenkin yhtä vaarallisen kansainvälisen johdon alaisia, ja maalaisliittolaiset, jotka eivät Nuorvallan mukaan valitettavasti olleet ymmärtäneet vapaamuurarien muodostamaa uhkaa. Lisäksi maalaisliiton ohjelmassa oli Nuorvallan mielestä kohtia, jotka hajottivat kansallista rintamaa ja siten helpottivat nimenomaan juutalaisten rahamiesten toimintaa.⁶³²

Juutalainen vapaamuurarius ja yleisemmin kansainvälisyys näyttäytyivät vaarana Nuorvallallekin. Hänen ajatuksensa siitä, että likimain kaikki suomalaiset puolueet – äärioikeistolaisia lukuun ottamatta – olivat juutalaisten ohjailtavissa, oli ainutlaatuinen: kukaan muu kirjoittaja ei esittänyt näin voimakasta väitettä. Kyseessä oli pelkkä provokaatio, jolla Nuorvalta yritti saada huomiota ajatuksilleen juutalaisten ja vapaamuurarien asemasta.

Siniristissä todettiin toukokuussa 1934, että rahalla oli merkitystä siinä, pääsikö Suomessa mukaan vapaamuurareihin. Kuten Reijo Ahtokari toteaa väitöskirjassaan, suomalaiset loosit pyrkivät pitämään jäsenistönsä elitistisenä. Siniristin mielestä vapaamuurarit pyrkivät rakentamaan maailmanvaltaa itselleen ja siksi juuri varakkaita tai muuten vaikutusvaltaisia henkilöitä tarvittiin, sillä heistä olisi äärioikeiston äänenkannattajan mukaan hyötyä juutalaisten pyrkimysten läpiviemisessä. Eräät henkilöt olivat Suomessakin liittyneet vapaamuurareihin saadakseen itselleen etuja, mutta ne olivat joutuneet ”muuraamaan sitä juutalaisten kansainvälistä Salomonin temppeleä”. Suomessa ei tosin kovin moni valtion tai kuntien virkamies ollut liittynyt vapaamuurareihin vaan jäsenistö oli Siniristin mukaan enemmän ”n. s. vapaiden ammattien harjoittajia”. Tapparamiehessä puolestaan oli kerrottu, että komentaja Erik Heinrichs olisi suuttunut Suomen Sotilaassa olleesta vapaamuurareita arvostelleesta kirjoituksesta. Tapparamiehessä todet-

⁶³² Tapparamies 2/1932, 4–5 O. Nuorvalta: ”Kansallinen Suomi yhteisrintamaan juutalaisperäistä vapaamuurariutta vastaan”. Eduskuntakysymyksen oli esittänyt Paavo Virkkunen 1.12.1931. Valtiopäivät 1931, pöytäkirjat 1.12.1931.

tiinkin, että uusi sääntö oli: ”Älä sano arvostelevaa sanaa juutalaisesta ja vapaamuurarista.”⁶³³ Kirjoitus toisti juutalaisvastaisuudelle tavallisia väitteitä juutalaisten keskeisestä roolista eri kansainvälisten organisaatioiden ja järjestöjen johdossa.

Siniristin ja muiden äärioikeistolehtien kampanjoinnilla oli myös tulosta, sillä Ahtokarin tietojen mukaan 1930-luvun alkupuolella kaikkiaan 19 jäsentä erosi vapaamuurareista. Näyttävimmän eron teki kauppaneuvos Rafael Haarla, joka toimitti erälle lehdille tiedotteen asiasta. Haarla totesi tiedotteessaan, että jätti vapaamuurarit järjestön saaman kielteisen julkisuuden takia, vaikka hän kuitenkin arvosti suuresti muun muassa järjestön avustustoimintaa. Sinimusta-lehden mukaan puolueiden johdossa oli silti edelleen huomattava määrä vapaamuurareita ja lisäksi jäsenyys oli auttanut monia etenemään yhteiskunnallisessa asemassaan. Lehdessä toivottiin, että nouseva nuoriso ottaisi ohjat käsiinsä eikä jäisi toimettomana seuraamaan, kun kansakuntaa uhkasi vaara vapaamuurarien taholta.⁶³⁴ Eroamisien syynä ei kuitenkaan näytä olleen eronneiden juutalaisvastaisuus vaan nimenomaan äärioikeiston vapaamuurarivastainen kampanjointi. Rafael Haarla oli ainoa, joka teki eroamisestaan numeron, muut entiset vapaamuurarit erosivat diskreettimmin.

Tammikuussa 1936 Siniristissä julkaistiin kirjoitus ”Kansainvälinen juutalaishuijari Suomen vapaamuurarien luottamushenkilönä”. Kirjoituksessa kerrottiin Philippe Panethista, joka oli kansainvälinen huijari, joka oli ilmoittanut aikovansa kirjoittaa kirjan ”Kansa ilman rotua”. Hän pakoili Suomen viranomaisia, ja lopulta hänet kuljetettiin poliisiveneellä Wellamo-alukselle ja poistettiin maasta. Siniristi väitti, että Paneth oli saapunut maahan taiteilija Sigurd Wettenhovi-Aspin kutsumana auttamaan tätä kirjan *Fenno-Ägyptischer Kulturursprung der alten Welt* kansainvälisessä mainonnassa. Siniristin mukaan Wettenhovi-Asp toimi Panethin suojelijana nimenomaan vapaamuurarillisessa hengessä. Paneth oli eräässä haastattelussa selittänyt, että tarkoitti kirjallaan Suomen roduttomuudesta sitä, että täällä siedettiin juutalaisia. Siniristissä

⁶³³ Lainaukset Siniristi 5/1934, 9: ”Vapaamuurarius maamme hallinto- ja johtoelimissä III”, ks. myös 10–11; Tapparamies 7/1933, 4 Ukkosenjohdatin: ”Älä sano arvostelevaa sanaa juutalaisista ja vapaamuurareista!”; Suomen sotilas 34–35/1932, 362: ”Pala sieltä – toinen täältä”. Ahtokari 2000, 118–121.

⁶³⁴ Siniristi 6–7/1934, 2: ”Kauppaneuvos Raf. Haarla eronnut vapaamuurarijärjestöstä”; Sinimusta 2/1935, 33 O. S–vi.: ”Juutalais- ja vapaamuurarikysymyksestä”; Ahtokari 2000, 143, 169–170. Haarlan erosta myös Ajan Suunta 4.7.1934, 1: ”Vapaamuurarijärjestö”.

kommentoitiin: ”Siedetään sikäli kuin siedetään. Se riippuu hyvin paljon juutalaisista itsestään ja heidän ystävistään ja hengenheimolaisistaan.” Panethin kirja oli jo pitkällä, ja Suomen ulkoministeriö oli luvannut ostaa teosta muutamia satoja kappaleita. Paneth oli lehtien mukaan ollut yhteydessä myös Viroon ja esittänyt vastaavanlaisen propagandakirjan kirjoittamista, mutta tähän tarjoukseen ei Virossa tartuttu. Suomalaiset olivat kirjoittajan mukaan hyväuskoisia.⁶³⁵

Siniristin kirjoittaja antoi tulla oikein kunnolla: kaikki suomalaiset, jotka olivat olleet tekemisissä Panethin kanssa, saivat tuomion. ”Juutalaisten hengenheimolaisia” oli helppo arvostella, sillä siihen ryhmään voitiin liittää kaikki ihmiset, jotka olivat jotenkin tekemisissä juutalaisten tai heidän oletettujen yhdistystensä ja aatteidensa kanssa. Sama tapa tuli aiemmin esiin väitteissä bolševikkien juutalaisuudesta.

Helsingin Sanomat kirjoitti vapaamuurareita puolustavan pääkirjoituksen 13. heinäkuuta 1934. O. Nuorvalta ei ymmärtänyt, miksi Helsingin Sanomat halusi antaa tukensa yhdistykselle, ”joka ei salli tavallisen kansan miehen ja jokaisen Suomen kansalaisen vapaasti tutkia toimintansa lopullisia päämääriä ja pyrkimyksiä”. Pääkirjoituksessa vapaamuurarius oli mainittu erityisesti länsimaiseksi piirteeksi. Länsimaisuutta edusti Nuorvallan mielestä Saksa, sillä Ruotsin kunin-gashuoneessa oli juutalaista, siis itämaista, verta. Nuorvallalle se, että kuninkaalliset Englannissa, Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa ja Belgiassa olivat vapaamuurareita, osoitti ainoastaan sitä, että he olivat alistuneet ”verettömään vallankumoukseen” ja luovuttaneet valtansa vapaamuurareille. Sen sijaan Ranskan ja Espanjan kuninkaat sekä Saksan, Itävallan ja Venäjän keisarit eivät olleet alistuneet vapaamuurarien valtaan, ja niinpä heidät kaikki oli syösty vallasta. Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa vapaamuurareita ei pidetty minään uhkana Suomelle ja vapaamuurareita vastaan esitettyjen syytösten todettiin olleen kiihkomielisiä.⁶³⁶

⁶³⁵ Lainaus Siniristi 1/1936, 9: ”Kansainvälinen juutalaishuijari Suomen vapaamuurarien luottamushenkilönä”; koko artikkeli, 8–12. Siniristi sai muun muassa tämän kirjoituksen takia painokanteen. Helsingin raastuvanoikeus tuomitsi päätoimittaja Karangon 60 päiväsakkoon. Siniristi 2/1936, 31: ”Siniristi saanut painokanteen”, 3/1936, 42–47: ”Päätoimittajan vastinekirjelmä Siniristin painokannejutussa”, 4/1936, 60–62: ”Siniristin painokannejuttu”, 5/1936, 72–77: ”Siniristin painokannejuttu”, 6–7/1936, 87–88: ”Ratkaisu painokannejutussa”. Panethin Suomen-matkasta myös Ajan Suunta 8.1.1936, 3 X: ”Ulkopoliittisia näköaloja: Tri Paneth – Karjalan ja Inkerin ystävä”.

⁶³⁶ Lainaukset Siniristi 6–7/1934, 14–15 O. Nuorvalta: ”Kansanvallan puolustustako?”; Helsingin Sanomat 13.7.1934, 2 pääkirjoitus: ”Vapaamuurarit”.

Helsingin Sanomien kirjoituksessa puolustettiin vapaamuurareita siinä määrin, ettei ole ihme, että se sai Nuorvallon kiihtymään. Helsingin Sanomien kirjoituksessa ei puhuttu juutalaisista, mutta Nuorvalta kirjoitti vastikkeessaan nimenomaan juutalaisesta vapaamuurariudesta. Syy oli mielestäni selvä, juutalaisvastaisesti Nuorvalta halusi korostaa vapaamuurariuden juutalaista luonnetta mutta arveli Helsingin Sanomien välttelevän asian kertomista.

Eri äärioikeistoryhmillä oli keskenään kova kilpailu siitä, kuka ajoi oikeaa asiaa. Siniristissä lehden päätoimittaja Toivo T. Karanko moitti isänmaallista kansanliikettä sen heikkoudesta taistelussa vapaamuurareita vastaan. Kirjoituksen aluksi lukijoita muistutettiin siitä, millainen oli vapaamuurariuden luonne ja tausta: maailman kaikki vapaamuurarit kuuluivat samaan yhteiseen loosiin, ja koko järjestön tärkein tehtävä oli toimia juutalaisten käsikassarana matkalla kohti juutalaisten maailmanvaltiutta: ”Ken tätä vastaan tahtoo jotakin väittää, hän ei tunne asiaa, ei ole siihen perehtynyt, ei sitä tutkinut eikä tajunnut.” Huolimatta siitä, että esimerkiksi upseeriliitto oli kieltänyt jäseniltään kuulumisen vapaamuurareihin, isänmaallinen kansanliike ei ollut ryhtynyt mihinkään toimiin vapaamuurariutta vastaan. Puolueessa ei ollut ymmärretty Karangon mukaan tämän toiminnan taustaa, sitä, että vapaamuurarit rahoineen estivät IKL:n toiminnan. IKL ei ollut edes lehdissään kirjoittanut vapaamuurarien ja juutalaisuuden uhasta mitään. Tällä puolue todisti Karangon mukaan vapaamuurarien todellisen vallan: sitä ei ollut uskallettu vastustaa, ettei oma asema kävisi huonoksi. Karanko toivoikin, että IKL heräisi tässä asiassa.⁶³⁷ Pienen maan ääriyhmät, jotka itsekin olivat pieniä, kilpailivat ankarasti kannattajista.

Toukokuussa 1942 Kustaa Vaasassa julkaistiin uudelleen aikoinaan vuonna 1937 Siniristissä ilmestynyt Toivo T. Karangon kirjoitus ”Juutalaisten ja vapaamuurarien salaiset pyrkimykset”, johon jääkäriluutnantti Gunnar Lindqvist oli kirjoittanut katsauksen kuluneiden viiden vuoden kehityksestä. Hän muistutti vapaamuurariliikkeen suhtautuneen uskontoon myönteisesti vain taktisista syistä. Erityisesti suhde juutalaisiin oli läheinen, vaikkei näitä kristinuskon vastustajia muka edes hyväksytty jäseniksi. Samoin ekumeeninen liike ajoi Lindqvistin mukaan juutalais-

⁶³⁷ Lainausta Siniristi 9–10/1937, 124 T. T. K. [Toivo T. Karanko]: ”Vapaamuurari ja Isänmaallisen Kansanliikkeen taistelu”; koko artikkeli, 123–127.

ten etua vähättelemällä rotukysymystä ja julistamalla tasa-arvoisuutta. Lindqvist muistutti myös siitä, etteivät vapaamuurarit mielellään puhuneet Jumalasta vaan korkeimmasta. Maailmanjuutalaisuus valmisteli uutta kaupan ja rahan keskusta Jerusalemiin: tämä näkyi hänestä eräiden juutalaisyhdystysten salaisissa tavoitteissa. Rahamarkkinoiden valtausta juutalaiset olivat edesauttaneet hankkimalla maailman kullan Yhdysvaltoihin, missä he olivat rahataloudessa määräävinä tekijöinä. Esimerkiksi Iso-Britannia oli joutunut luopumaan kultavaroistaan maksaakseen tarvikkeista, joita maa oli ostanut Yhdysvalloista, ”...käydäkseen sitä sotaa, jonka se itse – juutalaisten määräyksestä – aloitti”. Myös Kansainliitto oli Lindqvistin mukaan juutalaisten keksintö kristikansojen orjuuttamiseksi. Itse asiassa bolševismia, vapaamuurariutta, plutokratiaa, liberalismia, valedemokratiaa, marxilaisuutta ja kommunismia yhdisti hänestä yksi yhteinen piirre, kansainvälinen juutalainen.⁶³⁸

Lindqvistin väite Kansainliiton juutalaisuudesta oli tutkitussa aineistossa ainutlaatuinen. Näyttää siltä, että ajatuksen takana oli se, että hän katsoi kaikkien kansainvälisten liittoumien olevan juutalaisten ohjailtavissa eikä Kansainliittokaan muodostanut tässä poikkeusta. Lindqvist oli omaksunut juutalaisvastaisuutta jo isältään Rafael Lindqvistiltä, *Siionin viisaitten pöytäkirjojen* ruotsinnosten kustantajalta. Ajatus juutalaisten johtamasta kansainvälisestä, juutalaiseen maailmanvaltaan pyrkivästä organisaatiosta ei ollut hänelle muutenkaan vieras.

Sota-aikana kaikki kansainvälinen oli nationalistisille äärioikeistolehdille erityisen huonoa, koska se vaaransi Suomen turvallisuuden. Asianajaja Olavi Linnove vaati Suomen kansalaisoikeuksien riistämistä niiltä, jotka kuuluivat juutalaisten luomiin järjestöihin ja aatesuuntiin, kuten vapaamuurareihin tai russellilaisiin (Jehovan todistajiin). Myös Gunnar Lindqvistin kirjoituksen mukaan juutalaiset olivat näiden aatteiden takana – lisäksi vapaamuurariuden luonnetta osoitti se, että Lenin ja Trotski olivat kuuluneet loosiin ollessaan maanpaossa Sveitsissä. Vapaamuurarien ja kommunistien johtajilla oli Lindqvistin mielestä sekin yhteinen piirre, että molemmat ”halveksivat toiminnassaan korkeampia moraali- ja oikeuskäsitteitä, milloin siihen vain oli tilai-

⁶³⁸ Lainaus Kustaa Vaasa 5/1942, 11 Gunnar Lindqvist: ”Juutalaisten ja vapaamuurarien salaiset pyrkimykset”; ks. myös 5–7, 10. Sama väite juutalaisista myös liberalismien ja demokratian takana esiintyi myös Kansallissosialistissa 2.4.1943, 2: ” ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa? osa IV”, 6.8.1943, 1: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa? osa XX”.

suus”. Samoja väitteitä toistettiin myös Kansallissosialistin laajassa ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa” -kirjoitussarjassa.⁶³⁹

Osastopäällikkö Teo Snellmanille vapaamuurarius oli paitsi ”eurooppalaisen hengen hauta” myös yksi maailmaa hallitsevista salaisista liitoista. Hänen mukaansa vapaamuurarius oli ”li-mainen polyyyppi”, joka oli kietoutunut juutalaisuuden kanssa yhteen. Silti sairautta ei voitettaisi käden käänteessä, vaan oli taisteltava. Lopputuloksena oli Snellmanin mukaan Adolf Hitlerin sodan alkaessa asettama tavoite: Eurooppa eurooppalaisille. Tämän ajatuksen mukaan juutalaiset eivät olleet eurooppalaisia eikä heille siis ollut sijaa mantereella. Seuraavana vuonna Vapaassa Suomessa väitettiin salaisten liittojen hallitsevan maailmaa. Myös ”Vapaamuurarius on muuten koko olemukseltaan juutalainen. Vapaamuurarit ovat keinotekoisia juutalaisia siinä tapauksessa, että eivät ole syntyperältään juutalaisia. Suotta ei puhuta myöskin ’valkoisista juutalaisista’.” Juutalaiset olivat kirjoittajan mukaan levittäytyneet kaikkialle maailmaan, ja mieluiten kaupunkeihin, joissa myös vapaamuurariloosit olivat. Juutalaisten suhde meneillään olleeseen sotaan näkyi väitteiden mukaan siten, että ”Kaikki johtavat juutalaiset rahamiehet ja sotakihoittajat ovat tietävästi myöskin vapaamuurareita”. Tilanne ei ollut kuitenkaan enää niin huono, sillä ”Juutalaisten herruus Euroopassa on onneksi vähenemässä, mutta lukija voi suunnilleen arvata, minkälaista peliä kulussien takana Euroopassa on harjoitettu”.⁶⁴⁰ ”Valkoinen juutalainen” oli kirjoittajan haukkumanimi ihmiselle, joka kuului sosialisteihin, vapaamuurareihin tai muihin juutalaisten johtamiksi oletettuihin järjestöihin tai heidän aatteiden kannattajiin. Termi sinänsä oli kuvaava, sillä se osoitti käyttäjien mielipiteen selkeästi: jos ihminen oli niin alhainen, että liittyi vaikkapa vapaamuurareihin, tuli tästä itsestäänkin juutalainen.

Suomalaisissa vapaamuurarilooseissa ei Siniristin mukaan ollut ”juuri” juutalaisia. Tämä johtui siitä, että loosit toistaiseksi karttavat ”puhdasverisiä käyräkuonolaisia”, jottei järjestö Suomessa

⁶³⁹ Lainaus Kustaa Vaasa 10/1941, 13 Gunnar Lindqvist: ”Vapaamuurariliike bolshevismien tien tasoittajana”, ks. myös 9–14, 7/1942, 5 Olavi Linnove: ”Väestöpolitiikka ja muokalaislainsäädäntö”; Kansallissosialisti 9.5.1943, 1, 2: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa? osa V”, 16.4.1943, 1, 2: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa? osa VI”, 22.4.1943, 1: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa? osa VII”, 30.4.1943, 1, 2: ”Mitä ovat juutalaiset, juutalaisuus ja niiden vaikutus Suomessa? osa VIII”.

⁶⁴⁰ Lainaukset Vapaa Suomi 27/1942, 1 Teo Snellman: ”Vapaamuurarius eurooppalaisen hengen hauta” ja 26/1943, 3: ”Salaiset liitot hallitsevat maailmaa”.

leimautuisi juutalaiseksi. Lehden mukaan juutalaisia oli kuitenkin kaikissa muissa maissa vapaamuurariloosien jäseninä ja Suomen loosit olivat riippuvaisia yläpuolellaan olevista kansainvälisistä looseista, jotka olivat juutalaisten johtamia. Siniristi vaatikin julkisuusperiaatetta kuniaan ja ”P o i s j u u t a l a i s u u d e n j u o k s u p o j a t j a s a l a k ä h m ä i s e t n u r k k a k u n n a t k a n s a n s i e l u a j a r u u m i s t a k a l v a m a s t a”.⁶⁴¹ Siniristin näkemys oli rasistinen ja osoitti vainoharhaisuutta: vaikkei Suomessa juutalaisia olisikaan vapaamuurarien joukossa, oli varmaa, että muissa maissa oli. Lehden mukaan se, että Suomen loosit olivat riippuvaisia ulkomaalaisista looseista, johti myös suomalaisten vapaamuurarien riippuvuuteen juutalaisten käskyistä.

Juutalaiset ja vapaamuurarius

Monien äärioikeistolaisten kirjoittajien mielestä vapaamuurareita oli ollut aina. Heistä vapaamuurarijärjestö oli syntynyt hyvälle pohjalle mutta juutalaiset olivat pian ottaneet sen omien tarkoituksien välineeksi, kuten esimerkiksi Siniristissä kirjoitettiin. Vapaamuurarijuutalaiset olivat juutalaisvastaisten äärioikeistolaisten mielestä järjestämässä vallankumouksia ja levottomuuksia Ranskassa, Portugalissa, Espanjassa ja Itävallassa – erityisesti mainittiin Unkarin kommunistikumous vuonna 1919. Lisäksi ensimmäinen maailmansota oli äärioikeistolaisten mielestä juutalais-vapaamuurarillinen sota, sillä olihan arkkiherttua Frans Ferdinandin murhannut vapaamuurari Gavrilo Princip muka ainoastaan saattanut loppuun suunnitelmat.

Vapaamuurarien rituaalien juutalainen luonne tuotiin myös usein esille. Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten hyvin juutalaisvastaisissa julkaisuissa, erityisesti kirkkoherra Matti Jaakkolan kirjoittamassa lentokirjasessa *Maailmanvapaamuurariuden kulissien takaa* juutalaiset liitettiin monilla tavoin vapaamuurareihin. Jaakkolan mukaan vapaamuurarius oli osa juutalaisten maailmanvallankumoussuunnitelmaa. Jaakkolan tärkeimpiä lähdeoteoksia väitteiden tueksi olivat *Sii-onin viisaitten pöytäkirjat*, jotka hänen mukaansa oli todistettu oikeiksi ja olivat siksi luotettava lähde. Pappina Jaakkola arveli, että vapaamuurarit olivat juutalaisen luonteensa vuoksi kristityn maailman vihollisia.

⁶⁴¹ Lainaukset Siniristi 1/1933, 10, 11: ”Kahden vuoden taipaleelta”. Harvennus on alkuperäisestä.

Vapaamuurarien juutalaisyhteys oli selkeästi 1930-luvun alkupuolen aihe. Aktiivisinta kirjoittelu oli vuosina 1930–1934 ja uudelleen vuonna 1942. Molempina aikoina kiinnostus lienee johtunut Saksasta saaduista vaikutteista. Saksassa vapaamuurarius kiellettiin pian sen jälkeen, kun kansallissosialistit olivat päässeet maassa valtaan.

Vapaamuurareihin, kuten muihinkin salaseuroihin, liitettiin paljon muitakin oletuksia kuin juutalaisjohto – asiaa edisti vielä se, etteivät vapaamuurarit tulleet julkisuuteen puolustautumaan tutkimusajankohtanani. Suomen vapaamuurarit pyrkivät saamaan jäsenikseen lähinnä vain yhteiskunnallisesti parempaa väkeä, mikä lisäsi entisestään vastustajien näkemyksiä vapaamuurarien vaarallisuudesta: kirjoittajien mielestä juutalaisjohtoinen vapaamuurarilaitos hallitsi suomalaista yhteiskuntaa, kun sen jäsenenä oli yhteiskunnan eliittiä. Juutalaisten arveltiin käyttävän vapaamuurarilooseissa apunaan jopa suggestiota, jota heidän sanottiin käyttäneen menestyksekkäästi apunaan omissa tavarataloissaan saadakseen ihmiset ostamaan tuotteitaan. Suomen äärioikeistolaiset, jotka vastustivat vapaamuurareita, kävivät kuitenkin keskenään kiistaa siitä, kuka ajoi oikeata asiaa ja vastusti oikein vapaamuurareita, juutalaisia ja kommunisteja. Se myönnettiin, ettei juutalaisia ollut Suomen vapaamuurarilooseissa juurikaan jäsenenä. Asia johtui äärioikeiston mielestä siitä, ettei järjestö halunnut Suomessa leimautua juutalaiseksi.

Juutalaisten ja vapaamuurarien välinen suhde jäi siis Suomessa todentamatta. Äärioikeisto väitti vapaamuurareiden ajavan juutalaisten asiaa, mutta käytössä oli ainoastaan ulkomailta saatuja tietoja, sillä Suomen vapaamuurarien suhteesta juutalaisiin ei saatu todisteita. Siksi kirjoitukset jäivät enemmän yleisen pelottelun asteelle: lukijoille esiteltiin uhkakuvia siitä, mitä vapaamuurarit mahdollisesti voivat aiheuttaa maalle. Siitä, oliko kirjoituksilla konkreettisia tuloksia, ei ole selvyyttä, mutta ainakaan juutalaisten ja vapaamuurarien yhteydestä Suomessa ne eivät todistaneet. Käsitystä ei myöskään saatu leviämään laajempiin kansanpiireihin, sillä ainoastaan äärioikeiston lehdissä ylipäättään esiintyi kirjoituksia juutalaisesta vapaamuurariudesta.

Kansainvälisyys juutalaisten syntinä?

Kansainvälinen juutalaisuus nähtiin vastakohtana suomalaiselle kansallistunteelle. Suomen nationalistinen äärioikeisto, joka eli 1930-luvulla kukoistusaikaansa, piti kansainvälisinä pitämiään järjestöjä yhtenä tärkeimmistä vastustajistaan. Siksi myös juutalaiset, joita äärioikeisto piti yhtenä – joskaan ei tärkeimpänä – vastustajanaan, saivat osansa sen kampanjoinnista.

Suomenjuutalaisten yhteyksistä kansainvälisiin järjestöihin ei ollut mitään sellaisia konkreettisia todisteita, joihin äärioikeisto olisi voinut tarttua. Silti äärioikeisto syytti juutalaisia kollektiivisesti erilaisista synneistä, joita he ulkomailta saamiensa harhamallisten juutalaisvastaisten vaikutteiden perusteella lukivat juutalaisten vioiksi.

Suomessa julkaistiin muiden maiden tavoin pian ensimmäisen maailmansodan jälkeen *Siionin viisaitten pöytäkirjat*, ensin ruotsiksi ja sitten suomeksi. Pöytäkirjoilla ei liene ollut suurta merkitystä Suomessa, sillä niistä ei juuri löydy mainintoja muista kuin äärioikeiston ja kansallismielisen oikeiston julkaisuista. Silti harhamallinen ajatus juutalaisten kansainvälisestä salaliitosta pysyi Suomessakin pitkään elossa. Varhaisimpien *Siionin viisaitten pöytäkirjojen* versioiden kääntäjistä ei ole tietoa, mutta sen sijaan ruotsinkielisen *Förlåten faller...* -version takana tiedetään olleen kirjailija Rafael Lindqvistin, jolla oli pitkä aktivistinen perinne takanaan. Hän oli saattanut saada juutalaisvastaisia vaikutteita työskennellessään kirjeenvaihtajana Venäjällä. Kirjoihin lisättiin viimeistä suomenkielistä versiota lukuun ottamatta aina kääntäjien kommentteja, jotka olivat useimmiten erittäin värikkäitä. Erityisesti Taavi Vanhasen käännös ja hänen pöytäkirjoihin tekemänsä huomautukset olivat rasistisen juutalaisvastaisia: jos aiempien käännösten tarkoituksena oli varoittaa juutalaisten maailmanvalloituspyrkimyksestä, niin Vanhanen halusi lisäksi osoittaa juutalaisten halveksivan muita kansoja ja ihmisiä. Näin hän pyrki saamaan lukijansa vihaamaan juutalaisia.

Siionin viisaitten pöytäkirjoista ilmestyi tutkimusajankohtanani kaikkiaan viisi erilaista versiota, joista yhdestä ilmestyi neljä eri painosta ja yhdestä kaksi. Itse pöytäkirjat olivat melko samanlaisia. Siniristin vuonna 1943 kustantama painos oli ainoa, jossa ei ollut liitetty selityksiä itse pöy-

täkirjoihin – toisaalta teoksessa oli tämän vastapainoksi laajin esipuhe. Kaikki versiot olivat yhteneviä siinä, että niissä pidettiin tarpeellisena todistella pöytäkirjojen aitoutta. Nämä selitykset vaihtelivat, mutta ainakin ne saivat niiden kirjoittajat vakuuttuneiksi kirjojen totuudenmukaisuudesta ja juutalaisten uhasta Suomelle.

Pöytäkirjojen sanoma haluttiin kaikissa muissa versioissa paitsi viimeisessä tehdä lukijalle selväksi. Tätä tukemaan niihin oli kirjoitettu selityksiä ja tarkennuksia, joiden arveltiin avaavan pöytäkirjat lukijalle paremmin. Selitykset olivat moninaisia. Osassa selitettiin jonkin vieraan sanan merkitys, osassa kääntäjä toi esille omia näkemyksiään. Kirjoitukset olivat usein juutalaisia kohtaan hyökkäviä mutta monesti myös varsin naiiveja. *Juutalaisten salainen ohjelma...*-kirjan kääntäjä kommentoi juutalaisten keinoja toteuttaa pöytäkirjojen ohjelma toteamalla, että juutalaiset käyttivät hyväkseen muun muassa ihmisten halua saada ylellisyystuotteita. Taavi Vanhanen puolestaan väitti käännöksessään *Kansojen ruoska* muun muassa, että Suomessa kirjan ilmestymisen aikaan, vuonna 1933, olleet mautilojen pakkohuutokaupat olivat osa juutalaisten ohjelmaa. Hän myös arveli, että työväestö ei menettäisi mitään, jos juutalaisperäisestä kommunismista luovuttaisiin, sillä kansalliset voimat kyllä ajaisivat työntekijöiden asiaa. Vanhasen ja Siniristin versioissa kirjoitettiin myös Suomen juutalaiskysymyksestä uudella innolla, koska äärioikeiston nousun ja saksalaisten vaikutteiden myötä kysymys oli noussut aiempaa voimakkaammin esiin.

Viitasaaren isänmaalliset kansalaiset, joiden johdossa olivat rovasti Matti Jaakkola ja vt. kunnanlääkäri Gunnar von Hertzen, laativat 1930-luvun alussa kaikkiaan seitsemän kirjaa, joista viimeisimmät olivat kommentoituja käännöksiä ulkomaalaisista julkaisuista. Kuitenkin sarjan ensimmäisissä teoksissa oli ulkomaalaisen materiaalin lisäksi suomalaista tekstiä, jonka kirjoittajista ainakin Jaakkola tiedetään. Sarjan neljän ensimmäisen kirjan sanomana oli varoittaa lukijoita kansainvälisyyden vaaroista, joita edustivat juutalaiset, vapaamuurarit ja kommunistit. Viitasaarelaisten juutalaisvastaiset kirjoitukset olivat merkittäviä sikäli, että niiden julistamaa sanomaa saatiin lukea kaikista äärioikeistolaisista sanoma- ja aikakauslehdistä; ne olivat tienavaajia, loivat sanaston ja termit. Viitasaarelaisten kirjoitukset jäivät kuitenkin melko pienen yleisön lukemistoiksi, joten niiden todellista vaikutusta yleiseen mielipiteeseen on vaikea arvioida. Kui-

tenkin voi olettaa, ettei vaikutus ollut kovin merkittävä, koska niiden levikki jäi mitä ilmeisimmin vaatimattomaksi.

Juutalaiset liitettiin äärioikeiston juutalaisvastaisissa kirjoituksissa moniin kansainvälisiin järjestöihin, joita heidän väitettiin käyttävän omien tarkoitusperiensä ajamiseen. Jehovan todistajat, adventistit, ekumeeninen liike, paneurooppalaisuus ja skandinavismi liitettiin bolševismin ja vapaamuurarien seuraan juutalaisten johtamien aatteiden joukkoon. Kaikissa näissä aatteissa yhteistä oli se, että ne eivät olleet syntyneet Suomessa vaan olivat ulkomaalaista alkuperää, kuten äärioikeiston mielestä olivat juutalaisetkin. Siksi juutalaiset oli ulkomaalaisten esikuvien myötä helppo niputtaa yhteen näiden aatteiden kanssa.

Kun Keski-Euroopasta saapui vuonna 1938 juutalaispakolaisia myös Suomeen, raja suljettiin täällä nopeasti. Silti Suomeen ehti saapua pakolaisia, joskin moniin muihin Euroopan maihin verrattuna hyvin pieni joukko. Nämä pakolaiset esiintyivät äärioikeiston kirjoituksissa suurena vaarana ja Suomen tuhoajina. Se, että vuonna 1942 tätä pakolaisongelmaa purettiin karkottamalla kahdeksan juutalaispakolaista, on ollut tärkein tutkimuskysymys aiemmassa juutalasiin liittyneessä tutkimuksessa Suomessa. Syytä luovutuksiin on pohdittu ilman, että lopullista ratkaisua olisi esitetty. Silti ei voi sivuuttaa sitä seikkaa, että juutalaiset osallistuivat muiden suomalaisten rinnalla tasavertaisesti toiseen maailmansotaan ja jopa jatkosotaan Saksan liittolaisena ja lunastivat uhrauksellaan, kuten veteraanit ovat muistelleet, asemansa suomalaisessa yhteiskunnassa tasa-arvoisina kansalaisina. Lisäksi on muistettava, ettei Suomi koskaan ottanut saksalaista juutalaisvastaisuutta omaksi viralliseksi politiikakseen, vaan suomalainen yhteiskunta esiintyi juutalaisvastaisena vain kaksi kertaa: tiukentaessaan pakolaispolitiikkaa vuonna 1938 ja luovuttaessaan kahdeksan juutalaispakolaista vuonna 1942. Nämä tapaukset olivat kuitenkin poikkeuksia.

Kansainvälisistä juutalaisista suomalaisia varoittaneiden lukumäärä sen sijaan oli tutkitussa materiaalissa huomattava. Joukko oli kirjava. Mukana oli niin professoreita ja seikkailijoita kuin pappejakin. Kirjoittajia oli kaikenikäisiä, ja heidän ammattiensa kirjo oli laaja. Erityisesti pappien kirjoituksissa nousi esiin heidän huolensa juutalaisten kristityille ja kristinuskolle aiheuttamasta vaarasta: he näkivät, että juutalaisten kansainvälisen toiminnan tarkoitus oli tuhota kristi-

nusko ja siihen uskovat. Heterogeenisen juutalaisvastaisen joukon motiiveista ja vaikutteista on vaikea vetää johtopäätöksiä. Ainoastaan kansainvälisen juutalaisuuden vaarasta varoittaneet muutamit jääkärit ovat siinä mielessä selvä ryhmä, että voi olettaa heidän saaneen juutalaisvastaisia vaikutteita Saksasta, sillä siellä ne olivat pinnalla jo ensimmäisen maailmansodan aikana ja toisaalta jääkäreillä säilyi kiinnostus aluetta kohtaan myös sodan jälkeen. Yleisesti kirjoituksista voi kuitenkin päätellä, että vaikutteet niihin ovat tulleet Keski-Euroopasta ja erityisesti Saksasta. Lisäksi näyttää siltä, että kaikki olivat oikeistolaisesti ajattelevia, osa jopa äärioikeistolaisia, siis kansallissosialisteja. Yksityisten henkilöiden lisäksi juutalaisvastaisessa joukossa on kaksi ryhmittymää: Viitasaaren isänmaalliset kansalaiset ja Kustannusosakeyhtiö Vasara. Viitasaarelaisten kantavina voimina olivat kirkkoherra Jaakkola sekä jääkäri ja kunnanlääkäri von Herten. Jälkimmäinen oli mukana myöskin Kustannusosakeyhtiö Vasaran alkutaipaleella. Vasaran keskeisiin vaikuttajiin kuuluivat myös jääkäri Toivo T. Karanko ja apteekkari Y. W. Jalander. Kirkkoherra Jaakkolaa lukuun ottamatta kaikkien taustalta löytyy elämänvaiheita Saksassa.

Kun suomalaisia kirjoituksia ja mielipiteitä verrataan muiden Euroopan maiden kirjoituksiin ja mielipiteisiin, omistamme ei löydy mitään poikkeavaa. Poikkeuksen muodostaa lähinnä se, etteivät juutalaisvastaiset henkilöt saaneet Suomessa ajatuksilleen kansainvälisen juutalaisen ja juutalaisuuden maalle muodostamasta uhasta niin laajaa kannatusta kuin juutalaisvastaiset saivat monissa muissa Euroopan maissa, erityisesti Saksassa. Äärioikeisto oli Suomessa kuitenkin pikemminkin kansallismielistä kuin kansallissosialistista, eikä se näin kaivannut juutalaisia vastustajikseen – naapurimaa Neuvostoliitto riitti pääasialliseksi viholliseksi.

On myös muistettava, että suurin osa tutkitusta suomalaisesta aikakauslehdistöstä ei maininnut kertaakaan kirjoituksissaan juutalaisia vapaamuurarien takapiruiksi tai kansainväliseksi uhaksi Suomelle. Juutalaisvastaisten väitteiden esittäjien ryhmä oli kuitenkin pieni verrattuna kaikkiin kirjoituksiin juutalaisista, vapaamuurareista ja kansainvälisyydestä. Aihe jäi lopulta pienen piirin touhuksi, joka ei saanut kunnon jalansijaa edes Suomen äärioikeistossa, joka oli kiinnostuneempi kansallisista kysymyksistä kuin kansainvälisistä vaikutteista. Tässä yhteydessä on kuitenkin muistettava, että Suomen kansallissosialistit ottivat vaikutteensa ulkomailta. Kuten nyky-

äänkin, Suomessa oli tuolloin vähän juutalaisia, joten juutalaiskysymyksen merkitys ei ole missään vaiheessa ollut täällä suuri.

Missään lähteessä ei nimetty suomenjuutalaista syylliseksi johonkin kansainväliseen hankkeeseen tai ryhmään: ketään ei nimetty vapaamuurariksi eikä kenenkään tietyn juutalaisen osoitettu kuuluvan johonkin nimettyyn kansainväliseen uskonnolliseen tai muuhun järjestöön. Suomessa juutalaisia kansainvälisyydestä syyttäneet tyytyivät varoittamaan lukijoitaan kansainvälisten juutalaisten muodostamasta uhasta. Äärioikeiston mielestä juutalaiset muodostivat kaikkialle maailmaan ulottuvan yhtenäisen joukon, joka pyrki maailmanvaltiuteen. Juutalaisia kansainvälisyydestä tai kansainvälisiin yhteyksiin kuulumisesta syyttäneet näyttivät omaksuneen ilmaisunsa ulkomailta – erityisesti Saksasta – ja ulkomaalaisista lehdistä ja kirjoista otetuista kirjoituksista. Kirjoituksia pyrittiin kuitenkin soveltamaan Suomen oloihin sopiviksi, mutta siinä ei mitenkään erityisen hyvin onnistuttu. Toisaalta kovin suureen muokkaamiseen ei ollut tarvetta, sillä juutalaisista kirjoitettiin vain varsin yleisellä tasolla.

7 OLIKO SUOMESSA JUUTALAISVASTAISUUTTA?

Juutalaisista on keskusteltu Suomessa koko tutkimani ajanjakson ajan. Juutalaisvastaisten henkilöiden kirjoituksissa juutalaisiin liitetyt paheet olivat luonteeltaan yleisiä: niitä ei edes yritetty yhdistää kehenkään nimettyyn suomalaiseen juutalaiseen, vaan niiden väitettiin olevan yleisesti juutalaisten ominaisuuksia tai toimintatapoja. Tästä syystä väitteet jäivät irrallisiksi.

Tutkitun aineiston perusteella vuosien 1918–1944 suomalaisten juutalaisvastaisten kirjoitusten teemoissa ja sanavalinnoissa näkyi selkeästi ulkomainen ja erityisesti saksalainen vaikutus. Monen juutalaisvastaisesti kirjoittaneen elämänvaiheista löytyy suora yhteys Saksaan esimerkiksi opintojen tai jääkärikoulutuksen kautta. On tietenkin muistettava, etteivät kaikki jääkärit tai muuten Saksassa pitkään oleilleet suomalaiset suinkaan omaksuneet juutalaisvastaisia ajatuksia. Silti Saksan vaikutusta ei voi kieltää. Saksa-suhde korostui erityisesti kansallissosialistien valtaannousun myötä, sillä sen jälkeen suomalainen juutalaisvastaisuus pitkälle toisti saksalaisia argumentteja. Kansallissosialistien valtaannousuvuosi 1933 näkyi tutkitun materiaalin mukaan myös juutalaisvastaisten kirjoitusten määrässä, sillä niitä julkaistiin eniten juuri kyseisenä vuonna. Näyttää siltä, että suomalaisissa aikakauslehdissä ei yllytetty lainkaan koko juutalaisyhteisöön tai suurimpaan osaan siitä kohdistuneeseen väkivaltaisuuteen (tällä tarkoitan venäläistylyisiä pogromeja). Muutakaan juutalaisiin kohdistuvaa väkivaltaisuutta ei yksittäisiä tappeluja ja nahisteluja lukuun ottamatta esiintynyt.

Suomessa oli kuitenkin yhdistyksiä ja järjestöjä, jotka lietsoivat avointa juutalaisvastaisuutta. Erilaiset äärioikeistolaiset ryhmittymät sekä kustannusosakeyhtiö Vasaran ympärille muodostunut yhteisö pyrkivät edistämään juutalaisvastaisuutta, johon liitettiin väitteitä niin juutalaisten toiminnasta bolševismin ja erilaisten kansainvälisten järjestöjen johdossa kuin juutalaisten muodostamasta uhasta kristityille. Suomalaiset äärioikeistolaiset omaksuivat väitteensä pitkälle Saksasta, kuten teki myös esimerkiksi äärioikeistolainen Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten ryhmä julkaisuissaan. Viitasaarelaiten ensimmäisissä kirjoissa juutalaisvastaisille väitteille kuitenkin haettiin ainakin näennäisiä yhtymäkohtia Suomen tilanteesta.

Suurin osa juutalaisvastaisesti julkisuudessa kirjoittaneista oli suomenkielisiä, mutta ruotsinkielisten osuus vaikuttaa kuitenkin olleen suurempi kuin heidän väkilukuun suhteutettu osuutensa Suomen asukkaista. Mielipiteissä sinänsä ei ollut eroa, sillä samanlaisia väitteitä esittivät sekä suomen- että ruotsinkieliset. Juutalaisvastaisesti kirjoittaneetkaan suomenruotsalaiset eivät kuitenkaan tutkitussa materiaalissa ottaneet kantaa Suomen juutalaisten ruotsinkielisyyteen, eivät sen puolesta eivätkä sitä vastaan. Saattaa olla, että tähän vaikutti osaltaan tuolloin pinnalla ollut rotujuttelu, jonka mukaisesti osa suomenruotsalaisista katsoi olevansa ”parempia” kuin suomenkieliset; ruotsinkieliset eivät ehkä halunneet korostuneesti liittää joukkoonsa juutalaisia. Tästä ei kuitenkaan voi lähdeaineiston perusteella esittää varmaa tulkintaa.

Suomalaisen juutalaisvastaisuuden harhamallinen luonne näkyy selkeästi useissa kansainvälistä juutalaisuutta käsitelleissä kirjoituksissa. Joihinkin harhamallisiin väitteisiin saattoi löytää jonkinlaista perustetta todellisuudesta, kuten väitteeseen juutalaisten johtamasta Neuvostoliitosta. Tämä väite lienee saanut alkunsa siitä, että puna-armeijan luoja ja johtajana toimi juutalainen L. D. Trotski, joka oli tunnettu kovista otteistaan. Eräiden tutkijoiden mukaan nimenomaan Trotski antoi kasvot juutalaiselle bolševismille. Silti on muistettava, ettei Neuvostoliiton korkeimmassa johdossa – politbyroossa, keskuskomiteassa ja ministeriöissä – juutalaisten määrä koskaan ollut enempää kuin 37 prosenttia; tuo oli juutalaisten osuus politbyroon jäsenistä 1920-luvun alussa. Luku on tietenkin suuri, kun sen suhteuttaa juutalaisten osuuteen Neuvostoliiton kaikista asukkaista, mutta tätä vaihetta kesti vain vuoteen 1925 asti. sen jälkeen Neuvostoliiton korkeimmassa johdossa oli enää muutamia juutalaisia. Hurjimpien Suomessa esitettyjen väitteiden mukaanhan juutalaisia olisi ollut politbyroon ja ministerineuvoston jäsenistä peräti 90 prosenttia. Venäjältä oli lisäksi peräisin harhamallisen juutalaisvastaisuuden ”klassikko”, *Siionin viisaitten pöytäkirjat*, josta ilmestyi Suomessakin tutkimusajankohtanani kaikkiaan yhdeksän eri versiota.

Uskonnollinen juutalaisvastaisuus näkyi väitteistä uhasta, jonka juutalaiset muka muodostivat kristityille sekä heidän elämälleen ja uskollen. Kuvaavin esimerkki on rovasti J. W. Wartiaisen kirjoittama *Juutalaisten maailmanhistoriallinen merkitys entisaikaan Jumalan kansana ja nykyään Saatanan joukkona*, missä hän väitti juutalaisten joutuneen vaikeuksiin siksi, että he olivat

hylänneet Jumalan. Wartiaista lukuun ottamatta suomalaisissa uskonnollisen juutalaisvastaisissa kirjoituksissa ei juutalaisia yleensä syytetty Jumalan hylkäämisestä tai Jeesuksen murhaamisesta. Tunnetuista uskonnollisen juutalaisvastaisia kirjoituksia laatineista kolme oli pappeja ja kaikki kuusi olivat saaneet yliopistokoulutuksen. Toisaalta uskonnollisissa lehdissä oli usein havaittavissa jopa toiveikkuutta – tämä johtui siitä, että juutalaisten paluu Palestiinaan oli ensimmäisen maailmansodan jälkeen alkanut laajassa mitassa ja Raamatun ennustuksen odotettiin toteutuvan.

Taloudellinen juutalaisvastaisuus näkyi väitteissä juutalaisten ylivallasta kaikilla mahdollisilla talouden ja liike-elämän aloilla. Tämän tyyppistä juutalaisvastaisuutta esiintyi nimenomaan äärioikeistossa. Juutalaisten pelättiin valloittavan kokonaan Suomen elinkeinoelämän – jollei muuten, niin alistamalla maan kansainvälisillä lainoilla. Lisäksi oltiin huolestuneita siitä, että juutalaisten omistamat tietotoimistot manipuloisivat uutisia. Samaan aikaan väitettiin myös, että suomalaisetkin sanomalehdet olivat tavalla tai toisella juutalaisten talutusnuorassa. Nimenomaan juutalaisesta kauppiaasta tai juutalaisesta rahasta tuli suosituimpia juutalaisia käsitellessä ilkeämielisten pilakirjoitusten ja -piirrosten aiheita. Taloudellisen juutalaisvastaisissa kirjoituksissa näkyy selkeästi sosioekonomisen juutalaisvastaisuuden mallien ajattelutapa, jossa syyt kielteisiin näkemyksiin löytyvät kilpailusta ja konflikteista. Samoin niiden jo keskiajalla syntyneiden juutalaisvastaisuuden mallien, joissa vihan syynä oli juutalaisten toiminta rahanlainaajina, pohjalta suomalaisen äärioikeiston – ja äärioikeisto muissakin maissa – muodosti 1930-luvulla kuvan yhteiskunnan lankoja pitelevistä juutalaisista pankkiireista.

Kokemukset juutalaisten ulkopuolisuudesta ja vieraudesta näkyivät joissain kirjoituksissa: juutalaisten muodostaman uhan syynä ei suinkaan nähty Suomessa asunutta pientä juutalaisvähemmistöä vaan heidän kansansa, kansainvälinen juutalaisuus, joka pyrki väitteiden mukaan valloittamaan koko maailman. Suomessa juutalaiset eivät kuitenkaan itsenäisyyden aikana joutuneet eristäytymään muusta yhteiskunnasta vaan he saattoivat asua ja vaikuttaa muiden ihmisten tavoin. Tavalliset ihmiset saivat kontaktin juutalaisiin lähinnä vain heidän pitämässään kaupoissa ja narinkkakojuissa, ja kun Suomesta vielä puuttui rikkaiden juutalaisten yläluokka, ei myöskään kontaktiteorian mukaista juutalaisvastaisuutta nähty syntyneen. Juutalaisten sopivuus syn-

tipukeiksi ei myöskään saanut tukea Suomen historiasta, vaan tähän selitysmalliin haettiin soveltuvat tarinat ensimmäisen maailmansodan hävinneestä Saksasta. Kansallissosialistisen Saksan suosima rotupohjainen juutalaisvastaisuus ei näytä saaneen juurikaan kannatusta Suomessa: syynä tähän lienee ollut paitsi aiheen epämääräisyys myös se, että suomalaiset itse kiistelivät samoihin aikoihin oman rotunsa eurooppalaisuudesta.

Suomalaisessa yhteiskunnassa juutalaisvastainen politiikka rajoittui vuoden 1938 tiukennettuun pakolaislainsäädäntöön sekä kahdeksan juutalaispakolaisen luovutukseen Saksaan vuonna 1942. Juutalaiset taistelivat muiden suomalaisten lailla myös jatkosodassa, mikä aiheutti heille huolta, sillä olihan mahdollista, että Saksan vaikutuksesta Suomen juutalaisten asema olisi muuttunut uhatuksi. Aseveljeys Saksan kanssa ei kuitenkaan aiheuttanut muutosta Suomen juutalaisten elämässä. Kuvaavaa tilanteelle oli pääministeri J. W. Rangellin lyhyt ja ytimekäs lausunto vierailulla olleelle SS-valtakunnanjohtaja Himmlerille kesällä 1942: ”Wir haben keine Judenfrage.”⁶⁴²

Juutalaisvastaisissa kirjoituksissa voi nähdä selkeän syklin: huiput osuvat vuosiin 1918–1919, 1929–1931, 1933–1938 ja 1942–1944. Vuosien 1918–1919 juutalaisvastaisia kirjoituksia selittävät sekä juutalaisille myönnetty kansalaisyhteisyydet että samoihin aikoihin tapahtunut Venäjän vallankumous ja sen seurauksena syntynyt bolševikkivaltio. Lisäksi juutalaisvastaisuutta edisti tuolloin ilmestynyt ruotsinkielinen versio *Siionin viisaitten pöytäkirjoista*, joka sai pian seurakseen suomenkieliset versiot. Juutalaisten väitetty keskeinen asema Neuvostoliiton johdossa sekä suuri merkitys Saksan vallankumouksessa 1918 antoivat joillekin syyn tehdä yleistyksiä, joiden mukaan sosialistiset vallankumoukset olivat osa juutalaisten maailmanvalloitus suunnitelmaa. Tämä suunnitelma tuotiin esiin esimerkiksi erittäin juutalaisvastaisessa *Siionin viisaitten pöytäkirjoissa*.

Vuosien 1929–1931 lisääntyttä juutalaisvastaista kirjoittelua selittää maailmanlaajuinen lama, josta syytettiin juutalaisia. Samaan syytelyyn liitettiin vanha väite juutalaisten maailmanvalloitus suunnitelmasta ja toiminnasta bolševismin takana. Kärjistetyimmillään suomalaisten talonpoikien tilojen pakkohuutokauppojen syyksi väitettiin sitä, että juutalaiset hallitsivat maailman-

⁶⁴² Jokipii 1962, 430.

taloutta muun muassa lainojen avulla. Näin pyrittiin tietoisesti hakemaan syntipukkia Suomen lamaan.

Vuosien 1933–1938 juutalaisvastaisuuden nousun taustalta löytyy kansallissosialistien nousu valtaan Saksassa ja sen vaikutus Suomeen. Kauden loppupuolella Suomeen saapui myös näkyvästi suurempi joukko juutalaispakolaisia, ja he saivat paitsi auttamishaluiset myös juutalaisvastaiset suomalaiset liikkeelle. Pelko juutalaisten maahanvyörystä oli samansuuntainen kuin vuonna 1917 käydyissä eduskuntakeskusteluissa. Pakolaisjuutalaisten saapuminen Suomeen pysäytettiin nopeasti, eikä uusia pakolaisia enää otettu.

Jatkosodan aikana, erityisesti vuosina 1942–1944, juutalaisvastaiset kirjoitukset lisääntyivät jälleen. Tällöin syynä näyttää olleen erityisesti se, että kansallissosialistisesta Saksasta saaduilla vaikutteilla oli aseveljeyden kautta paremmat mahdollisuudet päästä esiin. Kuitenkin vaikutti siltä, että suurimmalle osalle suomalaisia saksalaisten ja Suomen saksalaismielisten ajama juutalaisvastaisuus ei ollut sota-aikanakaan mieleen: juutalaiset olivat, kuten he itsekin sanoivat, lunnastaneet paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa talvisodassa.

Edelläkuvatuista sykleistä huolimatta kirjoituksissa ei voi nähdä selkeitä huippukohtia, jotka olisi sidottavissa esimerkiksi Suomen eduskunta-, kunnallis- tai presidentinvaaleihin. Edelläkuvattuihin kirjoitusten huippuajankohtiin sijoittuu myös vaaleja, mutta vaalit eivät näyttäneet vaikuttavan suoranaisesti kirjoitusaktiivisuuteen.

Tutkitussa laajassa aineistossa kaikkiaan 71 lehteä 433:sta (aikakauslehdet sekä sanomalehdistä *Ajan Suunta*, *Herättäjä*, *Kotimaa* ja *Människövännen*) eli 16,4 prosenttia julkaisi ainakin yhden juutalaisvastaisen kirjoituksen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki nämä lehdet olisi laskettava luonteeltaan juutalaisvastaisiksi: tarkoitus on vain osoittaa ilmiön laajuutta. Selkeästi juutalaisvastaisia mielipiteitä esittäneitä henkilöitä oli kaikkiaan noin 50. Heidän lisäksi oli huomattavasti enemmän nimimerkkien taakse kätkeytyneitä, jotka myös toivat esiin juutalaisvastaisuutta. Ainakin noin puolet näistä juutalaisvastaisten mielipiteiden esittäjistä oli saanut yliopistokoulutuksen – erityisen suuri oli pappien osuus, sillä heitä oli kirjoittajista kymmenen. Pap-

pien kohdalla on lisäksi otettava huomioon se, että heillä oli mahdollisuus jopa saarnoissaankin levittää juutalaisvastaisia ajatuksia kuulijoilleen. Myös toimittajilla ja opettajilla oli valmis kanava juutalaisvastaisten mielipiteiden levittämiseen – ja niin oli tietenkin myös professoreilla, joita heitäkin oli juutalaisvastaisten kirjoittajien joukossa useita. Jääkäreitä oli kirjoittajien joukossa neljä. Lisäksi ainakin kolme henkilöä, jotka olivat isänmaallisia tai kansallissosialistisia aktivisteja.

Niiden lehtien, joissa juutalaisvastaisia kirjoituksia ilmestyi, taustalla oli monissa tapauksissa kansallissosialistinen tai muu äärioikeistolainen pienpuolue tai ryhmä. Kustannusosakeyhtiö Vasara (julkaisuina Tapparamies ja Siniristi), Suomen Kansan Järjestö (Herää Suomi ja Hakaristi/Hakkorset), Suomen Työrintama -yhdistys (Työrintama ja Kansallinen Työ) Siniristiyhdistys (Kustaa Vaasa) sekä julkaisut För Frihet och Rätt, Fascisti, Kansallinen Sana ja Vapaa Suomi olivat kaikki hyvin aktiivisia pyrkiessään kirjoituksillaan todistamaan juutalaisten maailmanvalloitushalua sekä yleensäkin juutalaisten haitallisuutta ja vaarallisuutta Suomelle. Sen sijaan Yhteiskuntaliitto (Valtakunta) ja Suomalaisen Työn Puolue (Kansallissosialisti) eivät julkaisuissaan kiinnittäneet huomiota juutalaisiin. Toisaalta taas äärioikeistolaisista isänmaallinen kansanliike ei puolueena ottanut lainkaan kantaa juutalaiskysymykseen, mutta kaikissa sen julkaisuissa (Aktivisti, Lapuan päiväkäskey, IKL, Sinimusta, Luo Lippujen) ilmestyi juutalaisvastaisia kirjoituksia.

Vertailtaessa suomalaista ja esimerkiksi ruotsalaista juutalaisvastaisuutta voidaan havaita yhtäläisyyksiä mutta myös eroja. Ruotsissa juutalaisvastaisuus oli aktiivista myös 1920-luvulla, toisin kuin Suomessa. Syy Ruotsin juutalaisvastaisuuden suurempaan näkyvyyteen ja siihen, että Ruotsissa vastustajat olivat järjestäytyneet varhemmin kuin Suomessa, lienee se, että Ruotsiin saapui maassa pitkään asuneiden ja jo assimiloituneiden juutalaisten lisäksi ensimmäisen maailmansodan jälkeen huomattava määrä ulkonäöltään selkeästi erottuvia itäjuutalaispakolaisia. Lisäksi Ruotsissa oli jo lähtökohtaisesti paljon enemmän juutalaisia kuin Suomessa ja heillä oli ollut kansalaisyhteiskunnat pidempään, jo vuodesta 1870 lähtien.

Juutalaisvastaisuus ei tutkitun aineiston perusteella saavuttanut Suomessa kovin laajaa suosiota, sillä mielipiteet ilmestyivät useimmiten vähälevikkisissä äärioikeistolaisissa julkaisuissa. Juutalaisvastaisuutta korostaneet ryhmittymät eivät mitä ilmeisimmin saaneet aatettaan leviämään kovinkaan paljon tavallisen kansan keskuuteen: vaikka juutalaisiin kielteisesti suhtautuneiden joukossa oli ihmisiä, joilla oli keskenään hyvinkin eritasoinen koulutus ja hyvin erilainen tausta, he eivät kuitenkaan saaneet juutalaisvastaisuutta leviämään edes omissa viiteryhmissään. Tästä osoituksena oli sekin, ettei juutalaisvastaisuus, lukuun ottamatta pakolaispolitiikan tiukennusta ja kahdeksan pakolaisen luovutusta, koskaan tullut Suomen valtion viralliseksi politiikaksi.

Juutalaisvastaisuus oli lähdemateriaalini perusteella keskeinen osa 1930- ja 1940-lukujen suomalaisten kansallissosialistien ja osittain myös muun äärioikeiston politiikkaa muttei koskaan ainoa osa: tärkeämpi kysymys oli Neuvostoliitto ja sen muodostama uhka. Vaikka juutalaisvastaisuutta tässä joukossa lietsottiin ja vaikka siitä puhuttiin ja kirjoitettiin, se oli kuitenkin enemmän osa Saksasta otettua politiikan ja poliittisen puheen mallia kuin todellinen politiikanteon väline. Tutkitun materiaalin pohjalta ei voi sanoa, että suuri yleisö olisi Suomessa ollut samaa mieltä kuin äärioikeisto. Vaikka juutalaisvastaisessa kirjoittelussa näkyi selkeitä syklejä, mikään ei osoita, että ihmisten suhtautumisessa olisi noina aikoina tapahtunut laajemmin huomattavia muutoksia. On myös muistettava, että loppujen lopuksi harva suomalainen oli koskaan edes tavannut juutalaista tai oli juutalaisen tavatessaan ajatellut tätä jotenkin vieraana tai vastustettavana. Kysymys ei näytä kiinnostaneen laajoja piirejä lainkaan. Sekä juutalaisten näkyvien puolestapuhujien että heidän vastustajien lukumäärä näyttää tutkimuksen aineiston perusteella kuitenkin olleen pieni. Siksi voikin perustellusti sanoa, että suurimmalle osalle suomalaisia juutalaiskysymyksellä ei näytä olleen merkitystä ja että suurimman osan suhtautuminen juutalaisiin ja juutalaisuuteen oli melko neutraalia.

LÄHDELUETTELO

Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA)

EK-Valpo

Kansio 361 Juutalaiset

Patentti- ja rekisterihallituksen arkisto (PRH)

13 148 Kuopion uusi kirjapaino Oy

65 515 Suomalainen paino Oy

Suomen juutalaisten arkisto (SJA)

Kansio 68 Kirjeenvaihto, saapuneet kirjeet 1918–1924

Kansio 73 Kirjeenvaihto 1934–1935

Kansio 166 Suomen juutalaisten historiaa koskeva arkisto

Kansio 184 Sekalaisia painotuotteita

Suomen Suojelusliiton arkisto

Kansio 1 Yleislähetteiden arkistokappalet 1921

Ulkoministeriön arkisto

Fb 61:1 Juutalaiskysymys

Yleisradion arkisto

ARK-1625-42 Olli Nuorto: Arabi ampui mutta onneksi ohi. Matkailijan kokemuksia levottomassa Palestiinassa vuonna 1938. Nauhoitettu 11.7.1938.

ARK-3356-3 Tohtori Väinö Junto kertoo matkamuistoja Suomen joutsesta. Nauhoitettu 26.7.1935.

ARK-2841-1 Keskusteluhetki kuusikulmisen pöydän ympärillä. Materiaaliäänite. Nauhoitettu 3.1.1939.

Painamattomat lähteet

K. A. Salavan nimiluettelo suomalaisista salanimistä lehdistössä. Helsingin yliopiston kirjasto.

Painetut lähteet

Matkakirjat

Airas, Erkki 1939: Euroopan lenkiltä. Yhdeksän valtakuntaa auton ikkunasta. Karisto. Hämeenlinna.

Haahti, Hilja 1923: Pyhillä poluilla. Otava. Helsinki.

Hjelt, Arthur 1917: Jerusalemissa Damaskoon. Matkahavaintoja Raamatun mailta III. Otava. Helsinki.

Hjelt, Arthur 1929: Helsingistä Siinaille. Otava. Helsinki.

Iisalo, Osmo (Eino Railo) 1921: Kolme miestä matkalla. Kertomus Juhaniin, Tuomaan ja Siimeonin pikaretkestä pyramiideille. Kustannusosakeyhtiö Kirja. Helsinki.

Järventaus, Arvi 1939: Itkevien pajujuen maa: Unkaria sieltä ja täältä. WSOY. Porvoo.

Karimo, Aarno 1930: Germaaneja. Matkatähtäinöitä sekä piirroksia Ruotsista, Norjasta, Tanskasta ja Saksasta. WSOY. Porvoo.

Koivisto, Toivo 1929: Seikkailuja villissä idässä. Gummerus. Jyväskylä.

Launis, Armas 1927: Murjaanien maassa. WSOY. Porvoo.

Muistelmat

Cederholm, Boris 1929: Punainen painajainen. 2. painos. WSOY. Porvoo.

von Gerich, Paul 1918: Punainen sotajoukko. Suomalaisen upseerin muistiinpanoja Venäjän vallankumouksesta. Otava. Helsinki.

Nuorto, Olli 1930: Balkania autossa ja auton alla: tarina autosta, kolmesta nuorukaisesta ja "Laveasta tiestä". Otava. Helsinki.

Paavolainen, Olavi 1936: Kolmannen valtakunnan vieraana. Rapsodia. Gummerus. Jyväskylä.

Pälsi, Sakari 1928: Päivänpaisteen mailla: matkakuvia Unkarista, Serbiasta ja Sardiniasta. Otava. Helsinki.

Saarisalo, A[xel] A[bel] 1924: Palestiinanmatkani v. 1920. Omakustanne. Turku.

Saarisalo, Aapeli 1927: Galilean rauniomailta. WSOY. Porvoo.

Saarisalo, Aapeli 1934: Asuttu puolikuu. Kai-vauksia ja retkeilyjä Palestiinan, Syyrian ja Mesopotamian mailla. WSOY. Porvoo.

Tarkkanen, Matti 1929: Kolme viikkoa Öljyvuo-rella ja Pyhässä Maassa. Suomen lähetysseura. Helsinki.

Vaasan-Jaakkoo (Jaakko Ilkola) 1928: Eruskunta-äijjiä reisun päällä: muistoja eruskuntamiesten Unkarin-matkalta v. 1928. Gummerus. Jyväskylä.

Huhtamäki, Heikki 1920: Seikkailuissa bolshevikien maassa. Gummerus. Jyväskylä.

Koivisto, Toivo 1929: Seikkailuja villissä idässä. Gummerus. Jyväskylä.

Kurko, Kaarlo 1933a: Puolalaisten mukana bolsheviikkeja vastaan. Suomalaisen muistelmia Puolan-Venäjän sodasta v. 1920. Kustannusosa-
keyhtiö Säilä. Helsinki.

Kuortti, Aatami 1934: Pappina, pakkotyössä, pakolaisena. Inkeriläisen papin kokemuksia Neuvosto-Venäjällä. WSOY. Porvoo.

Laurila K[aarle] S[anfrid] 1920: Kun Saksa sortui. Muistelmia ja vaikutelmia Saksan luhistumisajalta 1918—19. WSOY. Porvoo.

Lindqvist, Rafael 1943: Sprakfålen: hans vänner och ovänner. Söderström. Helsingfors.

Mössheg, I. 1924: Idän hiidenkattilasta. Erään syrjäänin muistelmät. Gummerus. Jyväskylä.

Oppikirjat

Aro, J[ohan] E[mil] 1920: Valmistavan koulun maantieto. Kustannusosa-
keyhtiö Kirja. Helsinki.

Aro, J[ohan] E[mil] 1921: Kansakoulun maantieto. 11. painos. Valistus. Helsinki.

Aro, J[ohan] E[mil]–Rosberg, J[ohan] E[vert] 1918: Koulun maantieto. 4. painos. Otava. Helsinki.

Aro, J[ohan] E[mil]–Rosberg, J[ohan] E[vert] 1921: Koulun maantieto. 5. painos. Otava. Helsinki.

Aro, J[ohan] E[mil]–Rosberg, J[ohan] E[vert] 1925: Koulun maantieto. 7. painos. Otava. Helsinki.

Aro, J[ohan] E[mil]–Rosberg, J[ohan] E[vert] 1929: Koulun maantieto. 8. painos. Otava. Helsinki.

Nimetön 1918 (Volanen, Reino): Punaisessa Pietarissa Suomen kansalais-sodan aikana. Erään suomalaisen taiteilijan havaintoja ja muistutuksia. Minerva. Helsinki.

Pärnänen, E[vertti] 1922: Bolshevikit. Silminnäkijän havaintoja ja mietteitä. WSOY. Porvoo.

Rantanen, Vilho 1935: Ristin ja Siperian tie. Kappale kahden Siperiaan karkoitettujen ja Siperiasta paenneen inkeriläisen kohtalon tiestä. Gummerus. Jyväskylä.

Rosberg, J[ohan] E[vert] 1920: Muistelmia muilta mailta. Suomenkos Yrjö Yläne. Otava. Helsinki.

Söderhjelm, Werner 1928: Opintovuosia vieraisissa maissa. Otava. Helsinki.

Aro, J[ohan] E[mil]–Rosberg, J[ohan] E[vert] 1941: Koulun maantieto. 11. painos. Otava. Helsinki.

Aro, J[ohan] E[mil]–Rosberg, J[ohan] E[vert]–Poijärvi, L. Arvi P. 1937: Koulun maantieto. 10. painos. Otava. Helsinki.

Auer, Väinö–Merikoski, Kaarlo 1938: Maantieto kansakouluja varten. Otava. Helsinki.

Auer, Väinö–Merikoski, Kaarlo 1939: Maantieto kansakouluja varten. 2. painos. Otava. Helsinki.

Auer, Väinö–Poijärvi, L. Arvi P. 1937: Suomen maantieto. Otava. Helsinki.

Favorin, Hanna 1921: Kansakoulun oppi- ja lukukirja. 12. painos. WSOY. Porvoo.

Hakalehto, Alma–Salmela, Alfred 1931: Isänmaa ja maailma. Kansakoulun maantieto. WSOY. Porvoo.

Hakalehto, Alma–Salmela, Alfred 1935: Isänmaa ja maailma. Kansakoulun maantieto. 2. painos. WSOY. Porvoo.

Hakalehto, Alma–Salmela, Alfred 1936: Isänmaa ja maailma. Kansakoulun maantieto. 3. painos. WSOY. Porvoo.

Hakalehto, Alma–Salmela, Alfred 1940: Isänmaa ja maailma. Kansakoulun maantieto. 5. painos. WSOY. Porvoo.

Hakalehto, Alma–Salmela, Alfred 1944: Isänmaa ja maailma. Kansakoulun maantieto. 8. painos. WSOY. Porvoo.

Hänninen, Kaarlo 1924a: Talusmaantiede I. Euroopan maat. Kustannusosakeyhtiö Kirja. Helsinki.

Hänninen, Kaarlo 1924b: Talusmaantiede II: Aasia, Afrikka, Pohjois-Amerikka, Etelä-Amerikka ja Australia. Kustannusosakeyhtiö Kirja. Helsinki.

Hänninen, Kaarlo 1925: Kansakoulun maantieto ja kotiseutu-oppi. Valistus. Helsinki.

Hänninen, Kaarlo 1927: Kansakoulun maantieto ja kotiseutuoppi. No. 2. Valistus. Helsinki.

Hänninen, Kaarlo 1929a: Lyhyt talusmaantieto: maamieskouluja, kansakoulujatko-opetusta ja opintokerhoja varten. Valistus. Helsinki.

Hänninen, Kaarlo 1929b: Talusmaantieto I. Euroopan maat. 3. painos. Kustannusosakeyhtiö kirja. Helsinki.

Hänninen, Kaarlo 1930: Kansakoulun maantieto ja kotiseutu-oppi: yksiopettajaisia kouluja varten. 5. painos. Valistus. Helsinki.

Hänninen, Kaarlo 1932: Kansakoulun maantieto ja kotiseutuoppi. Lyhennetty laitos. Valistus. Helsinki.

Hänninen, Kaarlo 1933: Kansakoulun maantieto ja kotiseutuoppi: moniopettajaisia kouluja varten. 5. painos. Valistus. Helsinki.

Hänninen, Kaarlo 1944: Kansakoulun maantieto ja kotiseutu-oppi: yksiopettajaisia kouluja varten. 18. painos. Valistus. Helsinki.

Hänninen, Kaarlo–Kivirikko, K[arl] E[mil] 1920: Yleismaantiede: oppikouluja ja seminaareja sekä yksinopiskelua varten. Kustannusosakeyhtiö Kirja. Kuopio.

Hänninen, Kaarlo–Kivirikko, K[arl] E[mil] 1924: Uusi oppikoulun maantieto. Kustannusosakeyhtiö Kirja. Helsinki.

Jotuni, Alfred 1921a: Alkeismaantiede: oppikouluja ja seminaareja varten. 6. painos. WSOY. Porvoo.

Jotuni, Alfred 1921b: Kansakoulun maantiede. 7. painos. WSOY. Porvoo.

Jotuni, Alfred 1924: Alkeismaantiede: oppikouluja ja seminaareja sekä yksinopiskelua varten. 8. painos. WSOY. Porvoo.

Jotuni, Alfred 1927a: Kansakoulun maantieto vuorokurssittain. WSOY. Porvoo.

Jotuni, Alfred 1927b: Kansakoulun maantiede. 14. painos. WSOY. Porvoo.

Jotuni, Alfred 1930a: Kansakoulun maantieto: vuorokurssittain. 4. painos. WSOY. Porvoo.

Jotuni, Alfred 1930b: Kansakoulun maantiede. 17. painos. WSOY. Porvoo.

Juva, Einar W–Merikoski, K[aarlo]–Salmela, Alfred 1939: Isänmaan historia sekä muiden kansojen vaihteita. 2. painos. Otava. Helsinki.

Leiviskä, Iivari 1926a: Kansakoulun maantieto. Alaluokkien oppimäärä. Maalaiskuntien liitto. Hämeenlinna.

Leiviskä, Iivari 1926b: Kansakoulun maantieto. Yläluokkien oppimäärä. Maalaiskuntien liitto. Hämeenlinna.

Leiviskä, Iivari 1927: Koulun maantieto. WSOY. Porvoo.

Leiviskä, Iivari 1929: Yleismaantiede: oppikouluja varten. WSOY. Porvoo.

Leiviskä, Iivari 1930: Maailman maat ja valtiot I. Eurooppa. WSOY. Porvoo.

Leiviskä, Iivari 1931a: Kauppa- ja talusmaantiede. WSOY. Porvoo.

Leiviskä, Iivari 1931b: Maailman maat ja valtiot II: Aasia ja Afrikka. WSOY. Porvoo.

Leiviskä, Iivari 1934: Suomen maa ja kansa. WSOY. Porvoo.

Leiviskä, Iivari 1935a: Kansakoulun maantieto. Yläluokkien oppimäärä. 3. painos. WSOY. Porvoo.

Leiviskä, Iivari 1935b: Kauppa- ja talusmaantiede. 2. painos. WSOY. Porvoo.

Leiviskä, Iivari 1936: Maailman kulttuurit ja maantiede. WSOY. Porvoo.

Leiviskä, Iivari 1937a: Nykypäivien maat ja kansat. WSOY. Porvoo.

Leiviskä, Iivari 1937b: Koulun maantieto. 8. painos. WSOY. Porvoo.

Leiviskä, Iivari 1938: Kauppa- ja talusmaantiede. 3. painos. WSOY. Porvoo.

Leiviskä, Iivari 1939: Koulun maantieto. 9. painos. WSOY. Porvoo.

Leiviskä, Iivari 1941: Kansakoulun maantieto. Yläluokkien oppimäärä. 5. painos. WSOY. Porvoo.

Leiviskä, Iivari 1943: Kauppa- ja talusmaantiede. 4. painos. WSOY. Porvoo.

Leiviskä, Iivari 1944: Koulun maantieto. 14. painos. WSOY. Porvoo.

Musikka, Väinö 1926: Valmistavan koulun maantieto. WSOY. Porvoo.

Rosberg, J[ohan] E[vert] 1921a: Suomen maantiede: oppikoulujen ylempiä luokkia varten. Suomentanut Viljo Tolvanen. Otava. Helsinki.

Rosberg, J[ohan] E[vert] 1921b: Yleisen maantiedon alkeet. Suomennos Viljo Tolvanen. Otava. Helsinki.

Rosberg, J[ohan] E[vert] 1926: Jordens länder och folk: geografisk handbok II. Söderström. Helsingfors.

Rosberg, J[ohan] E[vert]–Rosenqvist, Oskar–Oljemark, Karl T. 1921: Finlands ekonomiska geografi för seminarier, handelsläroverk, fortsättnings- och folkhögskolor samt lantmanna- och jordbruksskolor. 2. painos. Söderström. Helsingfors.

Rosberg, J[ohan] E[vert]–Tolvanen, Viljo 1933: Maat ja kansat. Maantieteellinen tietokirja osa II. Otava. Helsinki.

Sohlberg, Hedvig 1919: Kansakoulun maantieto. Toimittanut A. Kohonen. 8. painos. Otava. Helsinki.

Sohlberg, Hedvig 1929: Läröbok i geografi för folkskolan: utarb. i överensstämmelse med lärobokskommitténs program. Söderström. Tammerfors.

Tolvanen, Viljo 1927: Kansakoulun maantieto: opetussuunnitelmakomitean mietinnön pohjalla I. Alaluokkien oppimäärä. Otava. Helsinki.

Tolvanen, Viljo 1928b: Kansakoulun maantieto: opetussuunnitelmakomitean mietinnön pohjalla II. Yläluokkien oppimäärä. Otava. Helsinki.

Romaanit

Haahti, Hilja 1925: Luvattu maa. Otava. Helsinki.

Karila, Olli 1919 (Niilo Pärnänen): Maanalaiset. Seikkailuromaani kapinahankkeiden vakoilusta. Karisto. Hämeenlinna.

Karila, Olli 1922 (Niilo Pärnänen): Kahden reportterin seikkailut. Gummerus. Jyväskylä.

Karila, Olli 1926 (Niilo Pärnänen): Pelastus: seikkailuromaani. Karisto. Hämeenlinna.

Kurko, Kaarlo 1933b: Suuri vakoilujuttu. Oma-kustanne. Helsinki.

Miihkali, Onttoni 1937 (Mikko Karvonen): Kahden puolen rajaa. Romaani itäkarjalaisen liikemiehen elämästä. Karisto. Hämeenlinna.

Parmanen, Eino I. 1927: Kommunismin lumois-
sa. Söderström. Porvoo.

Tietokirjat

Federbusch, Simon 1934: Siionin viisaitten sa-
laiset pöytäkirjat totuuden valossa. Juutalainen
seurakunta. Helsinki.

Hjelt, Arthur 1926: Palestiina, Siinain niemimaa
teoksessa Rosberg, J. E. ja Tolvanen, Viljo
(toim.): Maapallo. Maantieteellinen luku- ja tie-
tokirja. Osa VI. Otava. Helsinki.

Holma, Harri 1917: Seemiläiset kansat ja kielet.
Kustannusosakeyhtiö Kirja. Helsinki.

Itkonen, T[oivo] I[mmanuel] 1929: Uudestisyn-
tynyt valtakunta. Puolalaiset ja uusi Puola teok-
sessa T. I. Itkonen (toim.): Maailman maita ja
kansoja sanoin ja kuvin III. Otava. Helsinki.

Jacobsson, Santeri 1907: Esitelmiä juutalaisky-
symyksestä. Aron Isakoff. Viipuri.

Penttilä, Simo 1923 (Uno Hirvonen): Hänen
ylhäisyytensä lemmitty: seikkailuromaani. Ota-
va. Helsinki.

Rainio, Leo kapteeni (Armas J. Pulla) 1932: Pu-
nainen Madonna. Gummerus. Jyväskylä.

Rautakoura, Johannes (Antti Hintikka) 1930:
Tsaari Kyrilin sotaretki Karjalaan. Historiallinen
kertomus Karjalan vapautumisesta v. 1943. Poh-
jois-Karjalan kirjapaino. Joensuu.

Ståhlberg, Ester 1933: Katso, unennäkijä
tulee...: Kertomuksia. WSOY. Porvoo.

Tuomola, Olavi 1943: Vakooja turvautuu mur-
haan: salapoliisiromaani. WSOY. Porvoo.

Waltari, Mika 1929: Yksinäisen miehen juna.
WSOY. Porvoo.

Kansalainen 1919 (Aarno Maliniemi): Mitä on
Bolshevismi? Kirkollis-kansallisen valistustoim-
iston julkaisuja 10. Helsinki.

Munck, L. 1928: Puola teoksessa Rosberg, J.
E.–Tolvanen, Viljo (toim.): Maapallo. Maantie-
teellinen luku- ja tietokirja VIII. Otava. Helsin-
ki.

Palola, Eino 1922: Vapaa Puola. Katsaus maan
valtiollisiin, taloudellisiin ja sivistyselämään.
Karisto. Hämeenlinna.

Puukko, A[ntti] F[ilemon] 1940: Israelin uskon-
non historia. Otava. Helsinki.

Tietosanakirja 1909. Helsinki.

Tuompo, V. E. 1918: Suomen jääkärit II. Kotiin. Gummerus. Jyväskylä.

Muut

Kansojen ruoska 1933a. Ensimmäinen osa. Suomalaisen työn puolueen kirjasia 4. Helsinki.

Kansojen ruoska 1933b. Juutalaisten salainen ohjelma kristittyjen sivistyskansojen tuhoamiseksi ja maailmanherruuden saavuttamiseksi. Suom. Taavi Vanhanen. A. H. Kokko. Helsinki.

Nilus, S. 1919: Förlåten faller... Det tillkommande världssjälvhärkardömet enligt "Sions vises hemliga protokoll". Enskilt förlag. Helsingfors.

Nilus, S. 1920a: Juutalaisten salainen ohjelma nykyisen sivistysmaailman hävittämiseksi perustettava itsevaltainen juutalainen maailmanvalta "Siionin viisaitten" salaisten pöytäkirjain mukaan. Hämeenlinna.

Nilus, S. 1920b: Salaisuus paljastuu. Tulevainen maailmankeisarikunta "Siionin viisaitten salaisten pöytäkirjojen" mukaan. Kuopion uusi kirjapaino. Kuopio.

Nilus, S. 1920c: Förlåten faller... Det tillkommande världssjälvhärkardömet enligt "Sions vises hemliga protokoll". 2. painos. Enskilt förlag. Helsingfors.

Nilus, S. 1920d: Förlåten faller... Det tillkommande världssjälvhärkardömet enligt "Sions vises hemliga protokoll". 3. painos. Svenska bokhandelscentralen. Stockholm.

Nilus, S. 1924: Förlåten faller... Det tillkommande världssjälvhärkardömet enligt "Sions vises hemliga protokoll". 4. painos. Blinkfyrens förlag. Hangö.

Paavolainen, Olavi 1938: Risti ja hakaristi. Uutta maailmankuvaa kohti. Gummerus. Jyväskylä.

Raamattu 1934. Suomen piipiaseura. Turku.

Raikas, Yrjö 1942: Demokratia ja kansallissosialismi. Helsinki.

Schalin, Arnold 1916: "Siionin tähden". Jes. 62: Juutalaiskysymys Raamatun valossa. Suomen lähetysseura. Helsinki.

"Siionin viisaitten pöytäkirjat" 1943. Juutalaisten salainen ohjelma maailmanvaltiuspöytäkirjojen toteuttamiseksi. Siniristi. Helsinki.

Valtiopäivät 1917, pöytäkirjat ja asiakirjat.

Valtiopäivät 1917 II, pöytäkirjat ja asiakirjat.

Valtiopäivät 1931, pöytäkirjat.

Valtiopäivät 1938, pöytäkirjat ja asiakirjat.

Valtiopäivät 1939, pöytäkirjat.

Valtiopäivät 1943, pöytäkirjat.

Viitasaari I 1930: Juutalaisten osuus maailman tapahtumiin. Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten lentolehtinen N:o 1.

Viitasaari II 1930: Kommunismin kulissien takaa. Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten lentolehtinen N:o 2. Jyväskylä.

Viitasaari III 1930: Vapaamuurariuden kulissien takaa. Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten lentokirjanen N:o 3. Jyväskylä.

Viitasaari 1931: Juutalais-antikristillinen maailmanvallankumousohjelma. Viitasaaren isänmaallisten kansalaisten lentokirjanen N:o 4. Jyväskylä.

Wartiainen, J[ohan] W[ilhelm] 1922: Juutalaisten maailmanhistoriallinen merkitys entisaikaan

Jumalan kansana ja nykyään Saatanan joukko-
na. WSOY. Porvoo.

Sanoma- ja aikakauslehdet

Aalokas (Sortavala) 1942–1944
Aamunväki (Vaasa) 1928–1929
Aamurusko (Hämeenlinna) 1917–1944
Aamuruskon kansa (Hämeenlinna) 1921–1922
Aamusäde (Loimaa) 1934–1936
Aatra (Helsinki) 1918–1923
Ad Lucem (Helsingfors) 1917–1944
Adlon (Helsinki) 1938–1940
Affärsarbetaren (Helsingfors) 1941–1944
Affärsekonomisk revy (Helsingfors) 1942–1944
Affärspraxis (Helsingfors) 1917–1929
Agricola (Helsinki) 1938–1939
Ahjo (Oulu) 1936–1939
Aika (Helsinki) 1917–1922
Aitosuomalainen (Helsinki) 1924–1939
Ajan kuvastin (Oulu) 1922
Ajan Suunta (Helsinki) 1932–1944
Ajatar (Helsinki) 1920–1921
Akateemisten naisten Karjala-seura (Vammala)
1939–1944
Aktivist (Kokkola) 1930–1932
Albert Engströmin piirustuksia ja juttuja (Hel-
sinki) 1925
Ankka (Kuopio) 1926, 1931, 1936, 1943
Arvosteleva luettelo (Helsinki) 1917–1944
Aseet pois (Helsinki) 1926
Asemies (Helsinki) 1937–1944
Aseveli (Helsinki) 1940–1944
Aurinko (Helsinki) 1935
Autuus pakanoille (Helsinki) 1917–1944
Betania (Helsinki) 1917–1925
Blinkfyren (Helsingfors) 1924–1939
Chaplin (Helsinki) 1921–1922
Duodecim (Helsinki) 1917–1944
Eläinsuojelus (Helsinki) 1917–1920
Eläinten ystävä (Helsinki) 1917–1944
Elämän kevät (Helsinki) 1917–1944
Erämaan lähde (Helsinki) 1928–1944
Esko (Helsinki) 1926
Eteläsuomalainen (Helsinki) 1936–1944
Etsijä (Helsinki) 1933–1944
Etupyörä (Terijoki) 1925–1939
Etuvaratio (Turku) 1935
Fascisti (Helsinki) 1931
Front och hembygd (Helsingfors) 1943–1944
Front-Karolina (Åbo) 1942–1944
Front-kuriren (Östskarelen) 1941–1944
Fyren (Helsingfors) 1917
För Frihet och Rätt (Helsingfors) 1936–1939,
1942–1944
Gamle Hurtig (Borgå) 1941–1943
Den Gyllene Tiden (Kristinestad) 1922–1924
Den Gyllene Tidsåldern (Kristinestad) 1924
Hakaristi (Helsinki) 1934–1937
Hakkaa päälle (Lappeenranta) 1927–1932, 1942
Hakkapeliitta (Helsinki) 1925–1944
Hakkapeliitan asiamieslehti (Helsinki) 1928–
1944
Hakkorset (Helsingfors) 1933–1934
Hakku (Koria) 1925–1944
Heimosoturi (Helsinki) 1936–1939
Helapää (Vaasa) 1942
Helsingin Sanomat (Helsinki) 1918, 1934, 1942
Hengellinen kuukauslehti (Lapua) 1917–1944
Hepokatti (Helsinki) 1943–1944
Herran kansan sanomia karitsan askelissa (Suh-
mura) 1924–1944
Herättäjä (Turku) 1917–1944
Herää Suomi (Helsinki) 1933–1934
Herää valvomaan (Kauniainen) 1928–1944
Hiidenkirnu (Helsinki) 1929
Hufvudstadsbladet (Helsinki) 1918–1920
Hulivili (Helsinki) 1927–1928
Huoltaja (Helsinki) 1917–1944
Huviposti (Helsinki) 1924, 1927
Hymy (Helsinki) 1924–1925
Hyvä paimen (Vantaa) 1929–1944
Hyvä sanoma (Vantaa) 1942–1944
Hyvän paimenen työtoveri (Riihimäki) 1930–
1931
Hämeen ilves (Hämeenlinna) 1923–1944
Hätäkellot (Helsinki) 1931

Ihmisoikeuksien puolesta (Helsinki) 1936
 IKL (Helsinki) 1936–1939
 Ikävääntorjuntaa kaikille (Helsinki) 1940–1941
 Iloinen viesti (Sortavala) 1919
 Iloinen viesti (Lahti) 1922
 Iloinen viesti (Sortavala) 1924–1925, 1927
 Iloinen viesti (Mänttä) 1929
 Iske, lounaan ilves (Forssa) 1943
 Isku (Lahti) 1935–937, 1940–1941
 Israelin ystävä (Helsinki) 1938–1941
 Isänmaa (Huopalahti) 1932
 Itsenäinen Suomi (Helsinki) 1926–1944
 Itävartio (Helsinki) 1939–1941
 Jokamies (Tampere) 1936
 Jouluporsas (Viipuri) 1921
 JP 4 (Hämeenlinna) 1937–1944
 Jumalan valtakunta (Helsinki) 1940–1944
 Judisk Krönika (Helsingfors) 1918–1920, 1925
 Jännike (Oulu) 1936–1939
 Jännityslukemisto (Helsinki) 1935–1944
 Jääkäri (Käkisalmi) 1932, 1936–1939
 Kaakon vartio (Kuopio) 1943–1944
 Kaartilainen (Helsinki) 1932–1939
 Kaikille (Sortavala) 1917–1935
 Kaikille (Hamina) 1936–1944
 Kaikille luoduille (Tampere) 1936–1945
 Kaikuja kotoa ja kentältä (Kotka) 1943–1944
 Kaikulan nuoris (Porvoo) 1937–1939
 Kainuun sissi (Kajaani) 1924–1944
 Kajastus (Helsinki) 1931–1932
 Kajastus (Helsinki) 1935–1936
 Kalevan heimo (Viipuri) 1936
 Kamratbladet (Helsingfors) 1935
 Kamraten (Helsingfors) 1917–1919
 Kannaksen vartio (Hämeenlinna) 1923–1944
 Kannus (Jyväskylä) 1941
 Kansallinen sana (Helsinki) 1940–1941
 Kansallinen työ (Helsinki) 1939–1940
 Kansallissosialisti (Helsinki) 1932–1933
 Kansallissosialisti (Helsinki) 1941–1944
 Kansan Kuvalehti (Helsinki) 1933
 Kansan lukemisto (Helsinki) 1935–1936
 Kansan oikeus (Helsinki) 1940
 Kansantaloudellinen aikakauskirja (Helsinki) 1929–1944
 Karelien-Kurier (Itä-Karjala) 1941, 1944
 Kariston viikkolehti (Hämeenlinna) 1930
 Karjala (Lappeenranta) 1918
 Karjalan kaartilainen (Viipuri) 1937–1938
 Karjalan miekka (Pitkäranta) 1942–1943
 Karjalan poika (Käkisalmi) 1932–1939
 Karjalan sana (Viipuri) 1931–1932
 Karjalan vapaus (Lahti) 1934–1936
 Karjalan vartio (Sortavala) 1940–1944
 Karjalan-Hämeen silta (Tampere) 1940–1941
 Karsinan kaikuja (Itä-Karjala) 1943
 Kasapanos (Kemi) 1942
 Kasku-aitta (Viipuri) 1927
 Kasku-Matti (Helsinki) 1922–1926
 Kaukolan aseveli (Tampere) 1941
 Kenttälöta (Helsinki) 1941–1942
 Kerho (Viipuri) 1928–1929
 Keski-Pohjanmaan vartio (Kokkola) 1923–1944
 Keski-Suomen suojeluskuntalainen (Jyväskylä) 1924–1926, 1936–1944
 Keski-Suomi kentällä ja kotona (Jyväskylä) 1943–1944
 Kiki (Helsinki) 1929–1937
 Kipinä (Helsinki) 1929
 Kipinä (Jyväskylä) 1941–1944
 Kirkko ja kansa (Helsinki) 1923–1932
 Kirkon nuoris (Helsinki) 1933–1944
 Kiva (Helsinki) 1933
 Kodin lehti (Uusikaupunki) 1917–1928
 Kodin viikkolehti (Hämeenlinna) 1931–1933
 Kolhon kuulumisia (Kolho) 1942–1943
 Koljonvirta (Iisalmi) 1941–1944
 Korpisoturi (Rovaniemi) 1941
 Korpisoturi (Helsinki) 1942
 Korven viesti (Sortavala) 1942–1944
 Koti ja isänmaa (Helsinki) 1940–1942
 Koti ja rintama (Helsinki) 1940
 Kotimaa (Helsinki) 1917–1944
 Kotirintama (Helsinki) 1940
 Kotoa ja kotiseudulta (Kemi) 1941–1942
 Koukkaus (Sortavala) 1944
 Krigsinvaliden (Helsingfors) 1940–1942
 Kristitty ylioppilas (Helsinki) 1928–1932
 Kristuksen valtakunnan airut (Kouvola) 1926–1928
 Kulkunen (Loviisa) 1932–1933
 Kulmamitta (Helsinki) 1929–1940
 Kultasydän (Helsinki) 1938–1939
 Kustaa Vaasa (Helsinki) 1939–1943
 Kutsu (Vaasa) 1941
 Kuukauslehti (Helsinki) 1917–1944
 Kuulumisia kotirintamalta (Kouvola) 1941–1942

Kuusankoskelainen kotona ja rintamalla (Kouvola) 1943–1944
 Kymen vartio (Kouvola) 1941
 Kymenlaakson vartio (Kouvola) 1922–1944
 Kypärä (Lappeenranta) 1941–1942
 Kytösavu (Helsinki) 1935–1937
 Lakeus ja tunturi (Kerava) 1930–1931
 Lapuan päiväkäskey (Lapua) 1931–1932
 Lauantai (Kerava) 1929
 Lenkki (Oulu) 1942
 Liberalen (Helsingfors) 1931–1934
 Liikeapulainen (Helsinki) 1917–1933
 Liikeväki (Helsinki) 1934–1944
 Liike-elämä ja kristinuskko (Turku) 1927–1942
 Den Lilla Djurvännens (Helsingfors) 1917–1939
 Linnoittaja (Lahti) 1941–1944
 Lotta Svärd (Helsinki) 1928–1944
 Lottatyttö (Helsinki) 1943–1944
 Lottatyttöjen johtajille (Helsinki) 1943–1944
 Lottaviesti (Kerava) 1944
 Lounais-Hämeen sotilaspoika (Forssa) 1942–1944
 Lukemisto (Helsinki) 1943–1944
 Lukko (Helsinki) 1939
 Luo lippujen (Seinäjoke) 1936–1939
 Luova Työ (Helsinki) 1940
 Luterilainen (Lahti) 1926–1944
 Länsi-Pohja (Kemi) 1943–1944
 Lördagens krönika (Helsingfors) 1917–1921
 Lördagskvällen (Helsingfors) 1921
 Maakansa (Viipuri) 1917
 Maakauppia (Helsinki) 1917–1920
 Maalaisnuorisoo (Helsinki) 1937
 Maanpuolustusnuorisoo (Helsinki) 1936–1944
 Maaseudun turva (Turku) 1926–1929
 Maatyöläinen (Helsinki) 1923–1930
 Makkabi (Helsingfors) 1942–1943
 Markkina-Matti (Oulu) 1917–1921
 Marssilehti (Helsinki) 1941
 Maskotti (Helsinki) 1936, 1941–1942
 Meddelanden från svenska tysklandsvänner i Finland (Helsingfors) 1943–1944
 Meidän kesken (Helsinki) 1934–1936
 Mielikki (Rovaniemi) 1927–1929
 Motti (Oulu) 1941–1942
 Motti-Matti (Joensuu) 1941
 Mot Hemmet (Helsingfors) 1919
 Munkkiniemen posti (Helsinki) 1938–1939
 Murikka (Helsinki) 1919–1920
 Människovännens (Jakobstad) 1917–1944
 Nainen ja elämä (Helsinki) 1937–1944
 Naurua ja rakkautta (Kouvola) 1929–1930
 Nauru-Jussi (Rauma) 1921
 Neekeri (Jyväskylä) 1925–1929, 1934–1939
 Neekerin ääni (Pori) 1927, 1937, 1944
 Neekeri yö (Pori) 1936–1943
 Novelli-Aitta (Helsinki) 1931–1933
 Nuijamies (Turku) 1934–1935
 Nuijasoturi (Seinäjoke) 1923–1944
 Nuori kansa (Tampere) 1918–1944
 Nuori kirkko (Helsinki) 1935–1944
 Nuori kokoomus (Helsinki) 1936–1937
 Nuori sotilas (Kuopio) 1941–1942
 Nuori taistelija (Tampere) 1937
 Nuori vartio (Helsinki) 1940–1942
 Nuorison ystävä (Helsinki) 1917–1944
 Nuorten airut (Helsinki) 1917–1932
 Nuorten lukemisto (Helsinki) 1932, 1935–1937
 Nuorten nuija (Helsinki) 1922–1928, 1937–1938
 Nuorten todistus (Jyväskylä) 1917–1944
 Nuorten toivo (Viipuri) 1917–1932
 Nya allas tidning (Helsingfors) 1928
 Nya Budbäraren (Jakobstad) 1917–1944
 Nya Fyren (Helsingfors) 1917–1922
 Nylands vakt (Helsingfors) 1942
 Nyländska skyddskåristen (Helsingfors) 1923–1927
 Nyrkki (Itä-Karjala) 1944
 Oma koti (Helsinki) 1931–1934
 Omin toiminn (Turku) 1941–1942
 Orderblad (Helsingfors) 1937–1939
 Otavainen (Helsinki) 1921–1925
 Paateneen viesti (Paatene) 1942–1944
 Paimen (Vammala) 1921–1928
 Pamaus (Lappeenranta) 1941
 Panssarijanne (Kouvola) 1942
 Parole (Helsinki) 1931–1944
 Patru (Helsinki) 1933–1944
 Paukku (Helsinki) 1921–1923
 Paukku (Helsinki) 1940–1941
 Paukku (Iisalmi) 1942
 Peltomies (Porvoo) 1934
 Penikka sosialisti (Tampere) 1920–1923, 1925
 Perukka (Kajaani) 1936
 Piiskajääkäri (Hämeenlinna) 1942
 Pikkulotta (Helsinki) 1938–1943
 Pilajuttuja ja piirroksia (Helsinki) 1919–1944

Piloja ja pilakuvia (Hämeenlinna) 1921–1939
 Pioneeriaseveli (Helsinki) 1940
 Pohjan mies (Oulu) 1924–1944
 Pohjan poika (Kuopio) 1928–1944
 Pohjois-Hämeen vartio (Tampere) 1923–1944
 Pohjois-Karjalan suojeluskuntalainen (Joensuu) 1931–1940
 Pohjolan sankarit (Helsinki) 1940–1943
 Pohjolan vartio (Rovaniemi) 1923–1943
 Poliittikkaa piirtämällä (Helsinki) 1937
 Poppoo (Helsinki) 1943–1944
 Porilainen (Turku) 1927–1939
 Puntari (Helsinki) 1925
 Putkivalkea (Viipuri) 1942
 Päivystäjä (Helsinki) 1940–1943
 Rajan lukko (Savonlinna) 1941–1944
 Rajan turva (Sortavala) 1923–1944
 Reservialiupseerilehti (Helsinki) 1937–1939
 Reservin upseeri (Helsinki) 1933–1944
 Rintamamies (Tampere) 1930–1944
 Ruotsinsalmi (Kotka) 1938–1939
 Ruusu-risti (Helsinki) 1921–1944
 Ryhmä (Helsinki) 1934–1935
 SAK (Helsinki) 1941–1943
 Salapoliisi (Helsinki) 1934–1935
 Salapoliisi (Helsinki) 1938–1939
 Salapoliisikertomuksia (Helsinki) 1932
 Sampo (Viipuri) 1937–1939
 Sana ja miekka (Helsinki) 1924–1929
 Sanansaattaja (Helsinki) 1917–1944
 Sanatar (Terijoki) 1932
 Sarkatakki (Kerava) 1931, 1938
 Satakunnan karhu (Pori) 1923–1941
 Satakunnan PP-jääkärit (Kouvola) 1939
 Satakuntalainen (Helsinki) 1930
 Sattuma (Riihimäki) 1925–1934
 Sattuma (Kouvola) 1939
 Savon jääkäri (Viipuri) 1929–1930
 Savon lukko (Mikkeli) 1927–1940
 Savon miekka (Kuopio) 1928–1944
 Seurakunnan ääni (Turku) 1923–1927
 Seurakunta (Kyyjärvi) 1925–1944
 Seurakuntalehti (Kotka) 1937–1941
 Seurakuntani (Helsinki) 1938–1944
 Seurakuntaviesti (Oulunkylä) 1929
 Seurakuntaviesti (Soanlahti) 1937–1944
 Siionin lähetyslehti (Oulu) 1917–1944
 Siionin sanoma (Helsinki) 1941–1943
 Siionin ystävä (Helsinki) 1917–1944
 Sinimusta (Lapua) 1931
 Sinimusta (Porvoo) 1934–1936
 Siniristi (Helsinki) 1933–1938
 Sisä-Suomen vartio (Jyväskylä) 1941–1944
 Sivakka (Forssa) 1940
 Skyddskåristen (Helsingfors) 1928–1942
 Skyddskårstidningen (Vasa) 1941
 Soihtu (Hämeenlinna) 1931–1944
 Soldatgossen (Helsingfors) 1927–1943
 Soljon viikko-novellit (Helsinki) 1930–1931
 Sosialidemokraattinen aikakauslehti (Helsinki) 1920
 Sotainvalidi (Helsinki) 1940–1944
 Sotainvaliidien viestiveikko (Hämeenlinna) 1942
 Sotakoira (Viipuri) 1929–1932
 Sotilasaikakauslehti (Helsinki) 1935–1944
 Sotilashallinnollinen aikakauslehti (Helsinki) 1929–1944
 Sotilaspappi (Helsinki) 1942–1944
 Sotilaspoika (Helsinki) 1941–1944
 Soturi (Riihimäki) 1942
 Spes Patriae (Helsinki) 1930–1931
 Studentbladet (Helsingfors) 1919–1944
 Studiebladet (Helsingfors) 1925–1929
 Stuvaren (Helsingfors) 1924–1925
 Sunnuntaitervehdys (Tampere) 1917–1939
 Suojeluskuntalainen (Helsinki) 1918
 Suojeluskuntalaisen lehti (Tampere) 1918–1925
 Suomalainen työmies (Helsinki) 1930–1931
 Suomalainen ylioppilas (Helsinki) 1926
 Suomalainen ylioppilas (Lahti) 1936–1939
 Suomen kilpi (Helsinki) 1939
 Suomen kodinturva (Helsinki) 1939–1944
 Suomen kuvalehti (Helsinki) 1917–1944
 Suomen luova työ (Helsinki) 1941
 Suomen Lähetysseuran (Helsinki) 1917–1944
 Suomen silta (Helsinki) 1937–1944
 Suomen sosialidemokraatti (Helsinki) 1941
 Suomen sotilas (Helsinki) 1932
 Suomen sotilasaikakauslehti (Helsinki) 1920–1935
 Suomen talonpoika (Hamina) 1925–1926
 Suomen tie (Helsinki) 1940–1942
 Suomen vapaussota (Helsinki) 1932–1944
 Suomen Yhteis-vapaamuurari (Helsinki) 1923–1925
 Suometar (Helsinki) 1933
 Suora suunta (Huopalahti) 1931

Suunta (Helsinki) 1919–1925
 Suur-Saimaan vartio (Mikkeli) 1941–1944
 Suur-Suomi (Porvoo) 1941
 Svensk journal (Helsingfors) 1943–1944
 Svensk botten (Helsingfors) 1937–1944
 Svenska Skyddskåristen (Vasa) 1919–1927
 Svenska Pressen (Helsingfors) 1938, 1943
 Taistelija (Helsinki) 1929–1939
 Tammi (Turku) 1943–1944
 Tappara (Lahti) 1929–1939
 Tappara (Itä-Karjala) 1941–1944
 Tapparamies (Helsinki) 1931–1933
 Tapsi-titari (Vammala) 1941–1942
 Tarina (Helsinki) 1932
 Tarina (Turku) 1936
 Tarulipas (Helsinki) 1922–1923
 ”Teit’ isän astumaan” (Hamina) 1941–1942
 Terveystieteiden lehti (Helsinki) 1917–1944
 Tietäjä (Helsinki) 1918–1920
 Toipuva sotilas (Lahti) 1942
 Totuuden vartija (Kangasala) 1926–1944
 Toveritar (Helsinki) 1922–1943
 Tuipparalla (Turku) 1931
 Tunnelma (Oulu) 1929–1930
 Tunturijääkäri (Rovaniemi) 1941
 Tykkipoika (Helsinki) 1940–1941
 Työläisnainen (Helsinki) 1920–1923
 Työläisopiskelija (Helsinki) 1928–1944
 Työmiehen viikkolehti (Helsinki) 1924–1925
 Työmies (Helsinki) 1917
 Työpoika (Helsinki) 1940–1942
 Työrintama (Kerava) 1936–1939
 Tähystäjä (Helsinki) 1928–1930
 Täältä jostakin 1939
 Ulappa (Kotka) 1936–1937
 Uskon Sanoma (Helsinki) 1925–1944
 Uusi aika (Itä-Karjala) 1942
 Uusi Eurooppa (Hyvinkää) 1942–1944
 Uusi Huomen (Helsinki) 1938–1944
 Uusi pohja (Kuopio) 1936–1938
 Uusi sosialistinen aikakauslehti (Kuopio) 1929–1930
 Uusi Suomi (Helsinki) 1918, 1939
 Uusi yhteiskunta 1931
 Vaasan aseveljien lehti (Vaasa) 1941, 1943–1944
 Vakka-Suomen vartio (Rauma) 1940–1944
 Valkoinen vartio (Helsinki) 1930–1931
 Valonviesti (Helsinki) 1936–1939
 Valon viesti (Lahti) 1917–1944
 Valonheittäjä (Kuopio) 1938–1939
 Valtakunnan airut (Tampere) 1929–1932
 Valtakunta (Helsinki) 1932
 Valvoja (Helsinki) 1917–1922
 Valvoja-Aika (Helsinki) 1923–1944
 Vanhusten kesken (Helsinki) 1942
 Vapaa kansa (Helsinki) 1934–1944
 Vapaa Suomi (Helsinki) 1932–1933
 Vapaa Suomi (Helsinki) 1940–1944
 Vapaa ylioppilas (Helsinki) 1932
 Vapaita sanoja (Helsinki) 1927–1928
 Vapaussodan invaliidi (Helsinki) 1928–1944
 Vapenbrodern (Helsingfors) 1939
 Warkaus (Varkaus) 1942–1944
 Varsinais-Suomen vartio (Turku) 1922–1944
 Vartija (Helsinki) 1917–1944
 Vartiomies (Turku) 1940–1941
 Viesti (Hamina) 1939–1940
 Vihtahousu (Tampere) 1922–1924
 Viikko (Helsinki) 1927–1933
 Viikkolehti (Helsinki) 1939–1940
 Viipurin pamaus (Viipuri) 1927–1932
 Vitsi-Motti (Helsinki) 1942–1944
 Voitto-Sanoma (Helsinki) 1925–1944
 Vuokko (Helsinki) 1928
 Vårt Värn (Vasa) 1941–1944
 Wäinämöinen (Helsinki) 1924–1926
 Väktaren (Helsingfors) 1940–1943
 Yhdysmies (Tampere) 1941
 Yhdysmies (Kokkola) 1941–1944
 Yhteiskuntataloudellinen aikakauskirja (Helsinki) 1917–1928
 Yhteisrintama (Nokia) 1937–1938
 Yhteis-Vapaamuurari (Helsinki) 1921–1922
 Yhteisvoimin (Vaasa) 1938
 Ylioppilaslehti (Helsinki) 1918–1944
 Åbo Underrättelser (Åbo) 1918
 Ässä-Rykmentti (Helsinki) 1941

Kirjallisuus

Ahonen, Risto A. 2000: Lähetys uudella vuosituhannella. Maailmanlähetyksen teologiset perusteet. Suomen lähetysseura. Saarijärvi.

Ahtokari, Reijo 2000: Salat ja valat. Vapaamuurarit suomalaisessa yhteiskunnassa ja julkisuudessa 1756–1996. Bibliotheca historica 54. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Ahtokari, Reijo–Ekman, Eero–Marvia, Einari 1994: Näkymättömän temppelin rakentajat. Suomalaisen vapaamurariuden historia. Otava. Helsinki.

Aikalaiskirja 1920. Henkilötietoja nykypolven suomalaisista. Otava. Helsinki.

Aikalaiskirja 1941. Henkilötietoja nykypolven suomalaisista. Otava. Helsinki.

Alenius, Kari 2003: Ajan ihanteiden ja historian rasitteiden ristipaineissa: Viron etniset suhteet vuosina 1918–1925. Studia historica septentrionalia 41. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys. Rovaniemi.

Andersson, Lars M. 2000: En jude är en jude är en jude...: representationer av "juden" i svensk skämtpress omkring 1900–1930. Nordic Academic Press. Lund.

Antikainen, Timo 2003: Ester Juvelius juutalaislähettinä 1906–1939. Kirkkohistorian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Arvas, Paula 1999: Ruumiit, timantit ja sikarit. Toiveet ja pelot Marton Taigan komisario Kairala -novelleissa 1930-luvulla. Kotimaisen kirjallisuuden pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Autere, Eugen–Maijala, Paavo 1989: Kanadalaisten aika Petsamossa teoksessa Eugen Autere–Jaakko Liede (toim.): Petsamon nikkeli. Taistelu strategisesta metallista. Vuorimies-yhdistys. Hanko.

Barnai, Jacob 1992: The Jews in the Palestine in the Eighteenth Century. Under the Patronage of the Istanbul Committee of Officials for Palestine. Englanninos Naomi Goldblum. University of Alabama Press. Tuscaloosa.

Beller, Steven 1989: Vienna and the Jews 1867–1938. Cambridge University Press. Cambridge.

Benbassa, Esther 1999: The Jews of France: a history from antiquity to the present. Princeton University Press. Princeton.

Benbassa, Esther–Rodrigue, Aron 1995: The Jews of the Balkans: the Judeo–Spanish community, 15th to 20th centuries. Blackwell. Oxford.

Berggren, Lena 1999: Nationell upplysning. Drag i den svenska antisemitismens idéhistoria. Carlsson. Stockholm.

Bermant, Chaim 1977: The Jews. Times Books. New York.

Besserman, Anna 1991: Den lågkyrkliga väckelsens syn på judar och judendom teoksessa Kerstin Nyström (red.): Judarna i det svenska samhället. Identitet, integration, etniska relationer. Cestic Studies in International Conflict 5. Lund University Press. Lund.

Biger, Gideon 1994: An Empire in the Holy Land. Historical Geography of the British Administration in Palestine 1917–1929. St. Martin's Press: Magnes Press, the Hebrew University Jerusalem.

Biografinen luettelo Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papeista. Joensuu 1935.

Birnbaum, Pierre 2000: Jewish destinies: citizenship, state, and community in modern France. Translation Arthur Goldhammer. Hill and Wang. New York.

- Blom, J. C. H.–Cohen, J. J. 2002: Jewish Netherlanders, Netherlands Jews and Jews in the Netherlands, 1870–1940 teoksessa J. C. H. Blom– R. G. Fuks–Mansfeld–I. Schöffner (ed.): The history of the Jews in the Netherlands. Littman Library of Jewish Civilization. Oxford.
- Blomberg, Göran 2003: Mota Moses i grind. Ariseringsriver och antisemitism i Sverige 1933–1943. Hillelförl. Borgå.
- Blüdnikow, Bent 1996: Jewish Immigration to Denmark in the Modern Era teoksessa Karen Lisa Goldsmith Salamon (ed.): A Guide to Jewish Denmark. Reitzels Forlag. Viborg.
- Bonfil, Robert 1980: The Devil and the Jews in the Christian Consciousness of the Middle Ages teoksessa Shmuel Almog (ed.): Antisemitism through the Ages. Pergamon Press. Exeter.
- Braham, Randolp L. 1981: The Politics of Genocide. The holocaust in Hungary vol. 2. Columbia University Press. New York.
- Breuer, Mordechai 1988: The ”Black Death” and Antisemitism teoksessa Shmuel Almog (ed.): Antisemitism through the Ages. Pergamon Press. Exeter.
- Briem, Efraim 1940: Antisemitismen genom tiderna. Orsaker och historia. Stockholm.
- Burleigh, Michael 2004: Kolmas valtakunta. Suomennos Seppo Hyrkäs. WSOY. Juva.
- Chazan, Robert 1973: Medieval Jewry in Northern France: a political and social history. The Johns Hopkins University studies in historical and political science; 91:2. Johns Hopkins University Press. Baltimore.
- Cohen, Michael J. 1985: Churchill and the Jews. Cass. London.
- Cohen, Richard I. 1980: The Dryfus Affair and the Jews teoksessa Shmuel Almog (ed.): Antisemitism through the Ages. Pergamon Press. Exeter.
- Cohn, Norman 1981: Warrant for Genocide. The Myth of the Jewish world-conspiracy and the Protocols of the Elders of Zion. Brown Judaic Studies 23. 3. painos. Scholars Press. USA.
- Cohn-Sherbok, Dan 1994: Atlas of Jewish history. Routledge. London.
- Cooper, Leo 2000: In the Shadow of the Polish Eagle. The Poles, the Holocaust and Beyond. Palgrave New York. Wiltshire.
- Eakin, Frank E Jr. 1998: What price prejudice? Christian Antisemitism in America. Studies in Judaism and Christianity. Paulist Press. New York.
- Edvardsson, Lars 1976: Kyrka och judendom. Svensk judemission med särskild hänsyn till Svenska Israelsmission verksamhet 1875–1975. Bibliotheka historico-ecclesiastica Lundensis VI. LiberLäromedel/Gleerup. Klippan.
- Eisenbach, Artur 1991: The Emancipation of the Jews in Poland, 1780–1870. Blackwell. Oxford.
- Ekberg, Henrik 1991: Führerns trogna följeslagare – den finländska nazismen 1932–1944. Schildts. Ekenäs.
- Ekholm, Laura 2004: Liikemiehiä ja narinkka-kauppiaita: Helsingin juutalaisten yrittäjien verkostot maailmansotien välisenä aikana. Talous- ja sosiaalhistorian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Elon, Amos 2002: The Pity of it All. A History of Jews in Germany, 1743–1933. Metropolitan Books/Henry Holt. USA.
- Eskelinen, Heikki 2004: Me tahdoimme suureksi Suomenmaan. Akateemisen Karjala-Seuran historia I. WSOY. Juva.

Federley, Berndt 1984: Hållningen till judarna i Finland under den andra förtrycksperioden. Historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Fein, Helen 1987: Dimensions of Antisemitism: Attitudes, Collective Accusations and Actions teoksessa Helen Fein (ed.): The persisting question: sociological perspectives and social contexts of modern anti-Semitism. Current research on antisemitism 1. Walter de Gruyter. Berlin.

Forsgård, Nils-Erik 1998: I det femte inseglets tecken : en studie i den åldrande Zacharias Topelius livs- och historiefilosofi. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 616. Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors.

Fuks-Mansfeld, R. M. 2002: Enlightenment and Emancipation from c. 1750 to 1814 teoksessa J. C. H. Blom–R. G. Fuks-Mansfeld–I. Schäffer (ed.): The History of the Jews in the Netherlands. Littman Library of the Jewish Civilization. Oxford.

Galperin, William 1996: Romanticism and/or Antisemitism teoksessa Bryan Cheyette (ed): Between "Race" and Culture. Representations of "the Jew" in English and American Literature. Stanford University Press. Stanford.

Gartner, Lloyd 2001: History of the Jews in modern times. Oxford University Press New York. Oxford.

Gay, Ruth 2002: Safe among the Germans: liberated Jews after World War II. Yale University Press. New Haven.

Goldstein, Joseph 1995: Jewish History in Modern Times. Sussex Academic Press. Great Britain.

Goodman, David G.–Miyazawa, Masanori 2000: Jews in the Japanese mind: the history and uses of a cultural stereotype. Lexington Books. Lanham.

Gordon, Frank 2001: Latvians and Jews. Between Germany and Russia. Translated by Vaiva Puķīte and Jānis Straubergs. Memento. Riga.

Graetz, Michael 1998: The Jews in Nineteenth-Century France: from the French Revolution to the Alliance Israélite Universelle. Translated Jane Marie Todd. Stanford University Press. Stanford.

Grünstein, Boris 1989: Juutalaisena Suomessa. Hirtehumoristisia tarkasteluja. WSOY. Porvoo.

Gurin-Loov, Eugenia 1996: Verfolgung der Juden in Estland (1941–1945). Rettungsversuche und Hilfe teoksessa Wolfgang Benz–Juliane Wetzel (Hrsg.): Solidarität und Hilfe für Juden Während der NS-Zeit. Regionalstudien 2: Ukraine, Frankreich, Böhmen und Mähren, Österreich, Lettland, Litauen, Estland. Metropol. Berlin.

Gustafsson, Per Erik 1984: Tiden och tecken. Israelsmission och Palestinabild i det tidiga svenska missionsförbundet. En studie i apokalyptik och mission c:a 1860–1907. Studia missionalia upsaliensia XLI. Verbum. Arlöv.

Halén, Harry 2000: Viaporin sekä Hämeenlinnan-Turun-Ahvenanmaan varuskuntien muslimit ja juutalaiset n. 1812–1840. Unholan aitta 10. Helsinki.

Halmesvirta, Anssi 1993: Turanilaisia ja herrasneekereitä – aatehistoriallisia tutkimuksia brittiläisestä rotuajattelusta. Historiallinen arkisto 103. Suomen Historiallinen Seura. Tampere.

Hanski, Jari 1999: H. J. Viherjuuri. Suomalaisen sarjakuvan varhainen luojia. Sarjainfo 3/1999.

Harviainen, Tapani 1989: Juutalaiset Pohjoismaissa: Suomi teoksessa Karl-Johan Illman–Tapani Harviainen: Juutalaisten historia. Humaniora-sarja. Gaudeamus. Helsinki.

Harviainen, Tapani 1998: Juutalaiset Suomessa teoksessa Tapani Harviainen–Karl-Johan Illman (toim.): Juutalainen kulttuuri. Keuruu.

Harviainen, Tapani 1999: Suomen juutalaiset teoksessa Markku Löytönen–Laura Kolbe (toim.): Suomi, maa, kansa, kulttuurit. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 753. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Jyväskylä.

Harviainen, Tapani 2000: Lavansaaren herra da Costa: Suomen ensimmäinen juutalainen Hiidenkivi 2/2000.

Hasan-Rokem, Galit–Dundes, Alan 1986: The wandering Jew: essays in the interpretation of a Christian legend. Indiana University Press. Bloomington.

Havas, Aili 1958: Työkenttäni Israel. Lähetyskenttä-sarja 5. Suomen lähetysseura. Kuopio.

Heikkilä, Markku 1991: Uskonnolliset lehdet 1905–1980 teoksessa Päiviö Tommila (toim.): Suomen lehdistön historia 9. Kustannuskiila. Jyväskylä.

Heikkinen, Anu 2002: Hilja Haahti juutalaisuuden asiantuntijana ja kristittyinä sionistina. Semiläisten kielten ja kulttuurien pro gradu -tutkielma Helsingin yliopisto.

Heinemann, Yithak–Gutmann, Joshua–Poliakov, Leon–Weissman, Paul–Hertzberg, Arthur–Harkabi, Yehoshafat–Eliav, Binyamin 1974: Anti-Semitism teoksessa Anti-Semitism. Israel Pocket Library. Jerusalem.

Heller, Celia S. 1977: On the Edge of Destruction. Jews of Poland between the Two World Wars. Columbia University Press. New York.

Hengel, Martin 1996: Judaism and Hellenism: studies in the encounter in Palestine during the early Hellenistic period. Käännös John Bowden. London.

Hertz, Deborah 1988: Jewish High Society in Old Regime Berlin. Yale University Press. U.S.A.

Hoffmann, P. 1998: The Persecution of the Jews as a Motive for Resistance Against National Socialism teoksessa Andrew Chandler (ed.): The Moral Imperative. New Essays on the Ethics of Resistance in National Socialist Germany 1933–1945. Widerstand: Dissent and Resistance in the Third Reich. Westview Press. USA.

Hughes, H. Stuart 1983: Prisoners of Hope. The Silver Age of Italian Jews 1924–1974. Harvard University Press. Cambridge.

Huhtala, Liisi 2004: Hilja Haahti teoksessa Suomen kansallisbiografia 3. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hämeenlinna.

Hyman, Paula E. 1998: The Jews of Modern France. University of California Press. USA.

Hyrkkänen, Markku 2002: Aatehistorian mieli. Vastapaino. Jyväskylä.

Hytönen, Viljo 1923: Talonpoikaissäädyn historia Suomen valtiopäivillä 1809–1906 I. Tietosanakirja-Osakeyhtiö. Helsinki.

Immonen, Kari 1987: Ryssästä saa puhua...: Neuvostoliitto suomalaisessa julkisuudessa ja kirjat julkisuuden muotona 1918–39. Otava. Helsinki.

Isaksson, Pekka–Jokisalo, Jouko 2005: Historian lisälehtiä. Suvaitsevaisuuden ongelma ja vä-hemmistöt kansallisessa historiassa. Like. Keuruu.

Jakobson, Max 1999: 20. vuosisadan tilinpäätös I. Väkivallan vuodet. Otava. Helsinki.

Jansen, Hans–Boonstra, Janrense–Kniesmeyer, Joke 1992: Antisemitismen. En historisk skildring i ord och bild. Käännös Dora Heger. Natur och Kultur. Meppel.

Jewish pogroms in the Ukraine and Byelorussia (1918–1921). Englanninos Uno Laht. Alkuteos 1926. Näköispainos ilman painovuotta.

Johnson, Paul 1987: A History of the Jews. Harper & Row. London.

Jokinen, Heikki 1996: Ola Fogelberg teoksessa Heikki Jokinen–Kalervo Pulkkinen (toim.) Suomalaisen sarjakuvan Ensyklopedia. Kemin sarjakuvakeskus. Tampere.

Jokipii, Mauno 1962: Himmlerin Suomen-matka v. 1942. Historiallinen arkisto 58. Turku.

Jokisalo, Jouko 1995: Kansallissocialismin ideologia. Snellman-instituutin A-sarja 17. Snellman-instituutti. Kuopio.

Junkkari, Kaija 1973: Suomen juutalaiset uskonnollis-etnisenä vähemmistönä. Tutkimus vuosilta 1918–1944. Teologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Juusela, Jyrki 2003: Suomalaiset Espanjan sisällissodassa 1936–1939. Atena. Jyväskylä.

Juva, Mikko 1998: Aika etsiä ja aika löytää: sukuni vaiheita sadan vuoden ajalta. Otava. Helsinki.

Järvi, Olavi 1979: Parhaat pilapiirtäjämme. Tammi. Helsinki.

Kaarninen, Pekka 2003: Ola Fogelberg. Suomen kansallisbiografia 2. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hämeenlinna.

Kaikkonen, Olli 1985: Eriarvoisuusajattelu, rotukäsitykset ja sosiaalidarwinismi teoksessa Aira Kemiläinen–Marjatta Hietala–Pekka Suvanto (toim.): Mongoleja vai germaaneja? Rotuteorioiden suomalaiset. Historiallinen arkisto 86. Suomen Historiallinen Seura. Vammala.

Kalemaa, Kalevi 1992: Sylvi-Kyllikki Kilpi. Sörnäisten tyttö. Poliittinen elämäkerta. WSOY. Juva.

Kalemaa, Kalevi 2005: Sylvi-Kyllikki Kilpi. Suomen kansallisbiografia 5. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hämeenlinna.

Karemaa, Outi 1998: Vihollisia, vainoojia, syöpäläisiä. Venäläisviha Suomessa 1917–1923. Bibliotheca historica 30. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki.

Karvonen, Keijo 1987: Aili Havas Suomen Lähetysseuran juutalaislähettinä Jerusalemissa vuoteen 1938. Kirkkohistorian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Katz, Jacob 1970: Jews and Freemasons in Europe 1723–1939. Käännös Leonard Oschry. Harvard University Press. Cambridge.

Katz, Jacob 1980: From Prejudices to Destruction. Anti-Semitism 1700–1933. Harvard University Press. Cambridge.

Katz, Jacob 1986: Jewish Emancipation and Self-Emancipation. The Jewish Publication Society. Philadelphia.

Kaukoranta, Heikki 1996a: Asmo Alho teoksessa Heikki Jokinen–Kalervo Pulkkinen (toim.): Suomalaisen sarjakuvan Ensyklopedia. Kemin sarjakuvakeskus. Tampere.

Kaukoranta, Heikki 1996b: Eeli Jaatinen teoksessa Heikki Jokinen–Kalervo Pulkkinen (toim.): Suomalaisen sarjakuvan Ensyklopedia. Kemin sarjakuvakeskus. Tampere.

Kemiläinen, Aira 1993: Suomalaiset, Outo Pohjolan kansa. Rotuteoriat ja kansallinen identiteetti. Suomen Historiallinen Seura, Historiallisia tutkimuksia 177. Suomen Historiallinen Seura. Tampere.

Kemiläinen, Aira 2004: Kaarlo Hildén. Suomen kansallisbiografia 3. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hämeenlinna.

Kemiläinen, Aira–Hietala, Marjatta–Suvanto, Pekka 1985: Mongoleja vai germaaneja? rotu-

teorioiden suomalaiset. Historiallinen arkisto 86. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki.

Kena, Kirsti 2000: Eevat apostolien askelissa. Lähettinaiset Suomen Lähetysseuran työssä 1870–1945. Suomen lähetysseura. Hämeenlinna.

Keogh, Dermot 1998: Jews in the Twentieth-century Ireland. Refugees, Anti-Semitism and the Holocaust. Cork University Press. Dublin.

Kertzer, David I. 2002: Unholy war. The Vatican's role in the rise of Modern Anti-Semitism. Macmillan, Pan Books. Chatham.

Ketola, Mikko 2005: Onko antisemitismi vain katsojan silmissä? *The Passion of the Christ* -elokuvan vastaanotto Yhdysvalloissa teoksessa Sari Dhima (toim.): Kirkko–taide–viestintä: Markku Heikkilän juhla- ja muistokirja. Suomen kirkko-historiallisen seuran toimituksia 197. Helsinki.

Kilkki, Pertti 1991: Suomen maanpuolustuslehdistö teoksessa Päiviö Tommila (toim.): Suomen lehdistön historia 9. Kustannuskiila. Jyväskylä.

Kilpi, Sylvi-Kyllikki 1966: Sörnäisten tyttö politiikan pyörteissä. Tapahtumia 1930-luvulla. Tammi. Helsinki.

Kinnunen, Matti 1975: Suomen lehdistö ja kolmannen valtakunnan juutalaiskysymys v. 1933 ja 1938. Historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Kivikuru, Ullamaija 1996: Vieraita lehtiä. Aikakauslehti ajan ja paikan risteyksessä. Yliopistopaino. Helsinki.

Klier, John Doyle 1995: Imperial Russia's Jewish Question 1855—1881. Cambridge Russia, Soviet and Post-Soviet Studies no 96. Cambridge University Press. Cambridge.

Korhonen, Martti 1996: Suomenlahden ulkosaarten historiaa keskiajalta 1800-luvun alkupuolelle teoksessa Risto Hamari–Martti Korhonen–Timo Miettinen–Ilmar Talve: Suomenlah-

den ulkosaaret. Lavansaari Seiskari, Suursaari, Tytärsaari. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 630. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Jyväskylä.

Koskela, Lasse 2005: Kaarle Laurila. Suomen kansallisbiografia 5. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hämeenlinna.

Kriikku, Kaija 1979: Juutalaiskysymys pappis-säädyn käsittelyssä vuosina 1872–1897. Teologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Kuka kukin oli 1961: henkilötietoja 1900-luvulla kuolleista julkisuuden suomalaisista. Otava. Helsinki.

Kuka kukin on 1960: henkilötietoja nykypolven suomalaisista. Otava. Helsinki.

Kuka kukin on 1964: henkilötietoja nykypolven suomalaisista. Otava. Helsinki 1963.

Kuoppala, Ossi 1982: Antisemitismi ja sionismi Suomen juutalaisessa aikakauslehdistössä vuosina 1908–1948. Teologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Kuparinen, Eero 1999: Aleksandriasta Auschwitziin. Antisemitismin pitkä historia. Atena. Jyväskylä.

Kuparinen, Eero 2002: Esipuhe teoksessa Eero Kuparinen (toim.): Richard Coudenhove-Kalergi: Paneurooppa. Näköispainos. Italian kielen ja kulttuurin julkaisuja 14. Turun yliopisto. Turku.

Kuparinen, Eero 2004: Onko antisemitismi ikuista? Juutalaisvihan elementit eilen ja tänään. Historiallinen aikakauskirja 2/2004.

Langmuir, Gavin I. 1990a: History, religion and antisemitism. Tauris. London.

Langmuir, Gavin I. 1990b: Towards a definition of antisemitism. University of California Press. Berkeley.

- Lauha, Aila 2004: Arthur Hjelt. Suomen kansallisbiografia 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hämeenlinna.
- Lauridsen, John T. 2002: Dansk Nazisme 1930–45 – og derefter. Gyldendal. København.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko 1992: Aikakauslehdistön itsenäistymisvuodet 1918–1955 teoksessa Päiviö Tommila (toim.): Suomen lehdistön historia 10. Kustannuskiila. Jyväskylä.
- Levin, Dov 1994a: Baltics under the Soviet 1940–1946. Centre for Research and Documentation of East European Jewry, Avraham Harman Institute of Contemporary Jewry, Hebrew University of Jerusalem. Jerusalem.
- Levin, Dov 1994b: The Sovietization of the Baltics and the Jews, 1940–1941 teoksessa Levin, Dov: Baltic Jews under the Soviet 1940–1946. Centre for Research and Documentation of East European Jewry, Avraham Harman Institute of Contemporary Jewry, Hebrew University of Jerusalem. Jerusalem.
- Levin, Dov 1994c: Estonian Jews in the USSR (1941–1945) teoksessa Levin, Dov: Baltic Jews under the Soviet 1940–1946. Centre for Research and Documentation of East European Jewry, Avraham Harman Institute of Contemporary Jewry, Hebrew University of Jerusalem. Jerusalem.
- Levin, Nora 1988: The Jews in the Soviet Union since 1917: Paradox of Survival. Tauris. New York.
- Lindemann, Albert S. 2000: Anti-Semitism before the Holocaust. Seminar Studies in History. Pearson Education Limited. Longman. Malaysia.
- Lindstedt, Jukka 2004: Juutalaisten sotavankien luovutukset. Historiallinen aikakauskirja 2/2004.
- Linehan, Thomas 2000: British fascism 1918–39: parties, ideology and culture. Manchester studies in modern history. Manchester University Press. New York.
- Lomfors, Ingrid 1996: Förlorad barndom – återvunnit liv. De judiska flyktingbarnen från Nazityskland. Avhandlingar från Historiska institutionen i Göteborg nr 12. Göteborgs universitet. Uddevalla.
- Lowenstein, Steven M. 1997: The Community teoksessa Michael M. Meyer (ed.): German-Jewish History in Modern Times. Vol. 3 Integration in Dispute 1871–1918. Columbia University Press. U.S.A.
- Lukas, Richard 1997: The forgotten Holocaust: the Poles under German occupation, 1939–1944. Hippocrene. New York.
- Lundgren, Svante 2002a: Juutalaiset ja sosialismi. Historiallinen aikakauskirja 2/2002.
- Lundgren, Svante 2002b: Suomen juutalaiset – usko, tavat, asenteet. Religionsvetenskapliga skrifter nr. 50. Åbo Akademi. Turku.
- Lundgren, Svante 2003: En finlandssvensk ”rättfärdig bland folken”. Atos Wirtanens kamp för de judiska flyktingarna i Finland. Historisk tidsskrift för Finland 3/2003.
- Lundin, Ingvar 2000: Baltiska judar: fördrivna, förföljda, förintade. Warne. Mölndal.
- Luoma, Jukka 2005: Syytös juutalaisten salaliitosta myy yhä. Helsingin sanomat 7.11.2005.
- Maccoby, Hyam 1986: The Origins of the Holocaust teoksessa Randolph L. Brahm (ed): The Origins of the Holocaust: Christian Anti-Semitism. East European Monographs, co. CCIV. Holocaust studies series. Institute of Holocaust Studies. New York.
- Mahler, Raphael 1971: A history of modern Jewry 1780—1815. New York.
- Marjokorpi, Jorma 1977: Kirkollisen lehdistön levikki itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä

teoksessa Markku Heikkilä–Eino Murtorinne (toim.): *Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla*. Kirjapaja. Hämeenlinna.

Marrus, Michael R. 1980: *The Politics of Assimilation: The French Jewish Community at the Time of the Dreyfus Affair*. Oxford.

Matkalla 1983. Suomen Lähetysseura 125 vuotta. Suomen lähetysseura. Pieksämäki.

Mattila, Jukka I. 1999: *Kaarle Kurko – onnenso-turi teoksessa Jussi Niinistö–Jukka I. Mattila: Pohjan pojat. Kuvahistoria suomalaisen vapaaehtoisrykmentin vaiheista Viron vapaussodassa 1919*. LAK-kustannus. Jyväskylä.

Mattila, Markku 1990: *Förlåten faller...: Nimerkki S. ja Siionin viisaitten pöytäkirjojen tulo Suomeen. Suomen historian pro gradu -tutkielma*, Tampereen yliopisto.

Mattila, Markku 1996: *Syrjintää tieteen keinoin. Rotuhygieniä ja rasismi teoksessa Jarmo Peltola–Pirjo Markkola (toim.): Kuokkavieraiden pidot. Historian marginaalista marginaalihistoriaan*. Vastapaino. Tampere.

Mendelsohn, Ezra 1987: *Interwar Poland: good for the Jews or bad for the Jews?* teoksessa Chimen Abramsky–Maciej Jachimczyk–Antony Polonsky (ed.): *The Jews in Poland*. Blackwell. Frome and London.

Mendelsohn, Oskar 1969: *Jødenes historie i Norge gjennom 300 år I*. Universitetsforlaget. Oslo.

Mendelsohn, Oskar 1988: *Jødene i Norge* teoksessa Gunnar Broberg–Harald Runblom–Mattias Tydén (red.): *Judiskt liv i Norden*. *Studia Multiethnica Upsaliensia* 8. *Acta Universitatis Upsaliensis*. Uppsala.

Meyer, Michael M. 1997: *Judaism and Christianity* teoksessa Michael M. Meyer (ed.): *German-Jewish History in Modern Times vol 2 Emancipation and Acculturation 1780–1870*. Columbia University Press. New York.

Michaelis, Meir 1978: *Mussolini and the Jews. German-Italian Relations and the Jewish Question in Italy 1922–1945*. Clarendon Press: Oxford University Press Beccles and London.

Mosse, George L 1978: *Toward the Final Solution. A History of European Racism*. Dent. London.

Murray, Alexander 1978: *Reason and society in the Middle Ages*. Clarendon Press. Oxford.

Myllykoski, Matti–Lundgren, Svante 2005: *Murhatun jumalan varjo. Antisemitismi kristinuskon historiassa*. Yliopistopaino. Helsinki.

Myllyniemi, Urho 2004: *Paul von Gerich. Suomen kansallisbiografia 3. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*. Hämeenlinna.

Nenonen, Kaisu-Maija–Teerijoki, Ilkka 1998: *Historian suursanakirja*. WSOY. Juva.

Neville, Peter 1999: *The Holocaust. Cambridge perspectives in history*. Cambridge University Press. Cambridge.

Nordenstreng, Sigurd 1924: *Porvarissäädyn historia Suomen valtiopäivillä 1809–1906 III*. Otava. Helsinki.

Nurminen Heikki 2000: *Juutalaisille ensin, mutta vieläkö?* teoksessa *Iustitia* 13. Suomen Teologisen Instituutin juhlakirja. Teologinen instituutti. Helsinki.

Ohlström, Bo 1959: *Helsingfors judiska befolkning – social struktur och dekulturation. Sosiologian pro gradu -tutkielma*, Turun yliopisto.

Oppikoulujen opettajat 1955. Turku.

Oppikoulujen opettajat 1967. Helsinki 1968.

Parfitt, Tudor 1987: *The Jews in Palestine 1800–1882*. The Boydell Press. Exeter.

Patai, Raphael 1996: *The Jews of Hungary. History, Culture, Psychology.* Wayne State University Press. Detroit.

Pauley, Bruce F. 1992. *From Prejudice to Persecution. A History of Austrian Anti-Semitism.* University of North Carolina Press. USA.

Peltola, Matti 1989: *Lähetystyo ja kansankirkko. Suomen lähetysseuran toiminta kotimaassa 1939–1966. Sata vuotta suomalaista lähetystyötä I:5.* Suomen lähetysseura. Pieksämäki.

Peltonen, Matti–Hjelt, Martti 1984: *Vapaamurarius Suomessa. Suomen suurloosi ry. Valkeakoski.*

Penslar, Derek J. 2001: *Shylock's Children. Economics and Jewish Identity in Modern Europe.* University of California Press. USA.

Pinkus, Benjamin 1988: *The Jews of the Soviet Union. The History of a National Minority.* Cambridge University Press. Cambridge.

Pirinen Kauko 1962: *Aarno Maliniemi 70-vuotias.* Historiallinen Aikakauskirja.

Prager, Dennis–Telushkin, Joseph 2003: *Why the Jews? The Reason for Antisemitism. 2. painos.* Touchstone. New York.

Professorimatrikkeli 1918–1996. Toim. Veli-Matti Autio. Helsingin yliopisto. Jyväskylä 1997.

Puolimatka, Tapio 1983: *Siionin tähden. Israelin ystävät 75 vuotta.* Shalom-kustannus. Pieksämäki.

Raittila, Pekka 1991: *Uskonnollisen lehdistön valtakausi teoksessa Päiviö Tommila (toim.): Suomen lehdistön historia 9.* Kustannuskiila. Jyväskylä.

Ranki, Vera 1999: *The politics of inclusion and exclusion: Jews and nationalism in Hungary.* Holmes & Meier. New York.

Rantanen, Hillevi 1950: *Juutalaiset Suomessa. Ilmeisesti historian tutkielma, Kansallisarkiston kokoelmissa.*

Rautkallio, Hannu 1985: *Ne kahdeksan ja Suomen omatunto. Suomesta 1942 luovutetut juutalaispakolaiset.* Weilin + Göös. Espoo.

Rautkallio, Hannu 1989: *Suomen juutalaisten aseveljeys.* Tammi. Helsinki.

Rautkallio, Hannu 2004: *Holokaustilta pelastetut.* WSOY. Juva.

Rokeach, Milton 1960: *The open and closed mind: investigations into the nature of belief systems and personality systems.* Basic Books. New York.

Saarilahti, Toivo 1989: *Lähetystyön läpimurto. Suomen Lähetysseuran toiminta kotimaassa 1895–1913. Sata vuotta suomalaista lähetystyötä I:3.* Suomen lähetysseura. Pieksämäki.

Saarilahti, Toivo 1999: *Kriisien kautta kasvuun. Suomen lähetysseuran toiminta kotimaassa 1914–1938. Sata vuotta suomalaista lähetystyötä I:4.* Suomen lähetysseura. Saarijärvi.

Saarinen, Risto 1989: *Juutalaisvastaisia tekstejä Suomen luterilaisuudessa.* Vartija 2/1989.

Saks, Elhonen 2003: *Kes on juudid ja mis on holokaust?* SILD. Tallinn.

Salokangas, Raimo 1988: *Ajan Suunta kirjassa Päiviö Tommila (toim.): ”Suomen lehdistön historia 5.* Kustannuskiila Oy. Jyväskylä.

Salomaa, Erkki 1966: *Yrjö Sirola. Sosialistinen humanisti.* Kansankulttuuri. Kuopio.

Sana, Elina 2003: *Luovutetut. Suomen ihmisluovutukset Gestapolle.* WSOY. Juva.

Shepherd, Naomi 1999: *Ploughing Sand. British Rule in Palestine 1917–1948.* John Murray. Cambridge.

Siisiäinen, Martti 1990: Suomalainen protesti ja yhdistykset: tutkimuksia yhdistyslaitoksen kehityksen ja protestijaksojen suhteesta suurlakosta 1990-luvulle. Tutkijaliiton julkaisusarja 66. Helsinki.

Silber Michael K. 1992: The entrance of Jews into Hungarian society in Vormirz: the case of the "Casinos" teoksessa Jonathan Frankel–Steven J. Zipperstein (ed.): Assimilation and Community. The Jews in nineteenth-century Europe. Cambridge University Press. Cambridge.

Slutsky, Yehuda 1974: Pogroms teoksessa Anti-Semitism. Israel Pocket Library. Jerusalem.

Smallwood, E. Mary 1976: The Jews under Roman rule: from Pompey to Diocletian. Studies in Judaism in late antiquity 20. Brill. Leiden.

Smith, Charles D. 1988: Palestine and the Arab-Israeli Conflict. St. Martin's Press. USA.

Smith, Pamela Ann 1984: Palestine and the Palestinas 1876–1983. Croom Helm. Worcester.

Smolar, Rony 2003: Setä Stiller. Valpon ja Gestapon välissä. Tammi. Pieksämäki.

Šteimanis, Josifs 2002: History of Latvian jews. Käännös Helena Belova. East European Monographs DXCV. Boulder. USA.

Stow, Kenneth R. 1980: Hatred of the Jews or Love of the Church: Papal policy Towards the Jews in the Middle Ages teoksessa Shmuel Almog (toim.): Antisemitism through the Ages. Pergamon Press. Exeter.

Sulamaa, Kaarle 2004: Kauko Kares. Suomen kansallisbiografia 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hämeenlinna.

Suomen apteekkarit 1937. Suomen apteekkariyhdistys. Helsinki 1938.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon matrikkeli. Suomen kirkon pappisliitto. 1963.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien ja papiston matrikkeli 1953. Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Helsinki.

Suomen evankelis-luterilaisen papiston matrikkeli 1927. Toim. Hugo Godenhjelm. Sortavala.

Suomen evankelis-luterilaisen papiston matrikkeli 1944. Toim. Hugo Godenhjelm. Kuopio.

Suomen jääkärien elämäkerrasto 1975. Sotatieteen laitoksen julkaisuja 14. Jääkäriliitto. Vaasa.

Suomen kirjailijat 1809–1916. Suomen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 570. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tampere 1973.

Suomen kirjailijat 1917–1944. Suomen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 365. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Jyväskylä 1981.

Suomen lakimiehet 1949. Suomen lakimiesliiton kirjasarja numero 3. Suomen lakimiesliitto.-Vammala.

Suomen lakimiehet 1958. Suomen lakimiesliiton kirjasarja numero 11. Suomen lakimiesliitto.-Vammala.

Suomen ritariston ja aatelin kalenteri 1976. Utg. av Torsten G. Aminoff. Frenckell. Espoo.

Suomen ritariston ja aatelin kalenteri 1988. Utg. av. Carl Ehrnrooth. Espoo.

Suomen teologit ja kirkkomuusikot 1974. Päätoim. Matti Paarma. Karisto. Helsinki

Suomen teologit 1990. Suomen kirkon pappisliitto. Helsinki.

Suominen, Elina 1979: Kuoleman laiva S/S Hohenhorn: juutalaispakolaisten kohtalo Suomesa. WSOY. Porvoo.

Tamminen, Tapio 2004: Pahan viehätyks. Natsismin ja terrorin lähteillä. Otava. Keuruu.

Teikari, Erkki 1973: Suomen oikeistoradikaalinen lehdistö vuosina 1930–1944. Monistesarja 16. Tampereen yliopiston tiedotustutkimuksen laitos.

Tiainen, Seija 1970: Suomen kirkollisten lehtien suhtautuminen juutalaiskysymykseen vuosina 1930–1939. Kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Tommila, Päiviö 1967: Sanomalehdistö ja yleinen mielipide. *Keskisuomalainen* 14.1.1967.

Torvinen, Taimi 1984: Pakolaiset Suomessa Hitlerin valtakaudella. Otava. Keuruu.

Torvinen, Taimi 1989: Kadimah. Suomen juutalaisten historia. Otava. Keuruu.

Tuominen, Uuno 1958: Autonomian ajan yksikamarinen eduskunta 1907–1916 teoksessa Suomen kansanedustuslaitoksen historia V. Eduskunnan historiakomitea. Helsinki.

Tuominen, Uuno 1964: Säätyedustuslaitos 1880-luvun alusta vuoteen 1906 teoksessa Suomen kansanedustuslaitoksen historia III. Eduskunnan historiakomitea. Helsinki.

Tuominen, Uuno 1981: Valtiopäivätyön satoa (1863–1878) teoksessa Suomen kansanedustuslaitoksen historia II. Eduskunnan historiakomitea. Helsinki.

Tägil, Sven 1988: Judarna i Sverige teoksessa Gunnar Broberg–Harald Runblom–Mattias Tydén (red.): *Judiskt liv i Norden*. *Studia Multiethnica Upsaliensia* 8. Uppsala.

Uino, Ari 1991: Kuvaletien kehitys yleisaikakauslehdiksi 1918–1934 teoksessa Päiviö Tommila (toim.): Suomen lehdistön historia 8. Kustannuskiila. Jyväskylä.

Uola, Mikko 1982: Sinimusta veljeskunta: Isänmaallinen kansanliike 1932–1944. Otava. Helsinki.

Uusi sivistyssanakirja 1994. Toim. Annukka Aikio, uusinut Rauni Vornanen. 15. painos. Otava. Keuruu.

Valentin, Hugo 1964: *Judarna i Sverige*. Bonnier. Stockholm.

Veijalainen, Maria 2000: Juutalaispakolaisten olosuhteet Hauholla ja Lammilla vuosina 1941–1944. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Vihola, Teppo 1985: Ludwig Woltmann – gobineaulaisen rotuopin konkretisoija ja popularisoija teoksessa Aira Kemiläinen–Marjatta Hietala–Pekka Suvanto (toim.): *Mongoleja vai germaaneja? Rotuteorioiden suomalaiset*. Historiallinen arkisto 86. Suomen Historiallinen Seura. Vammala.

Virtanen, Anna-Maija 1985: Gobineaun rotuoppi ja germaanien ihannoiti teoksessa Aira Kemiläinen–Marjatta Hietala–Pekka Suvanto (toim.): *Mongoleja vai germaaneja? Rotuteorioiden suomalaiset*. Historiallinen arkisto 86. Suomen Historiallinen Seura. Vammala.

Vuola, Anu 1997: Kansainvälisen lähetysneuvoston juutalaistyö 1927–1938. Yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Vuorisjärvi, Esko 1990: Petsamon nikkeli kansainvälisessä politiikassa 1939–1944. Suomalainen todellisuus vastaan ulkomaiset myytit. Otava. Helsinki.

Wallendorff, Per 1958: Suomen lähetysseuran juutalaislähetystyön historia. Sata vuotta suomalaista lähetystyötä 4. Suomen lähetysseura. Helsinki.

Warma, Arno 1989: Nikkelimalmin löytöhistoria teoksessa Eugen Autere–Jaakko Liede (toim.): *Petsamon nikkeli*. Taistelu strategisesta metallista. Vuorimiesyhdistys. Hanko.

Weintraub, Daniel 1997: ”Suomen juutalaisten vapauksia ja oikeuksia ei millään tavoin ole lou-

kattu”. Juutalaisvastaisuuden Suomen juutalaisissa herättämät tunnot ja reaktiot 1930-luvulta jatkosodan päättymiseen. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Zitomersky, Joseph 1988: The Jewish Population in Sweden, 1780–1980: An Ethno-Demographic Study teoksessa Gunnar Broberg–Harald Runblom–Mattias Tydén (toim): Judiskt liv i

Norden. Studia Multiethnica Upsaliensia 8. Uppsala.

Ylikangas, Heikki 2005: Sattumaltako juutalaispakolaiset luovutettiin? Kanava 7/2005.

Ylönen, Marja 2001: Pilahistoria: Suomi poliittisissa pilapiirroksissa 1800-luvulta 2000-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 832. Helsinki.

Televisio-ohjelmat

Shabat shalom. Käsikirjoitus ja ohjaus Marjatta Cronvall, esitetty ensimmäisen kerran 14.4.2002.

Internet-sivut

<http://helios.nlib.ee/search>. Viron kansalliskirjaston englanninkielinen kotisivusto. Käytetty 3.12.2004.

<http://wgate.bibsys.no/search/pub?lang=E>. Norjan kansalliskirjaston englanninkielinen kotisivusto. Käytetty 3.12.2004.

<http://www.kansallisbiografia.fi>. Suomen Historiallisen Seuran ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansallisbiografia-hankkeen kotisivusto. Käytetty 12.2.2004, 22.3.2005, 5.5.2005.

<http://www.kb.dk>. Tanskan kansalliskirjaston kotisivusto. Käytetty 3.12.2004.

<http://www.kb.se/ENG/kbstart.htm>. Ruotsin kansalliskirjaston englanninkielinen kotisivusto. Käytetty 3.12.2004.

<http://www.nordea.fi/sitemod/default/widecare.aspx?PID=702544>. Nordea-pankin ylläpitämä indeksitaulukko, jonka avulla voi laskea rahan arvon nykyrahassa. Käytetty 31.3.2004, päivitetty 22.1.2003.

Sähköpostiviestit tekijälle

Suomen lähetyseuran arkistonhoitajan Päivi Poutasen sähköpostiviestit tekijälle 19.4.2004 ja 26.4.2004.

Suomen luterilaisen evankeliumiyhdistyksen toiminnanjohtaja Seppo Suokunnaksen sähköpostiviesti tekijälle 20.4.2004.

SUMMARY

Anti-Semitism in Finnish journals and literature 1918–1944

Anti-Semitism existed in Finland during the whole period covered by this study. The immoral acts associated with Jews in the articles were mostly regarded as universal habits, qualities and/or modes of action, that is, unconnected with any particular Finnish Jew.

Researchers have tried to explain anti-Semitism in several ways. The main question is still whether anti-Semitism has been a common phenomenon throughout the centuries or a series of separate social, political and psychological phenomena. The theory of Jews as outsiders has been a popular explanation, theory based on the prejudice or xenophobia that the majority feels towards the Jewish minority. The history of xenophobic feelings about Jews is ancient, because the Jews have been isolated – either by their own wish or involuntarily – and because their religion was different than of the majority. This led to violent acts against them and, as they tried to keep apart from other people to avoid persecution, this fuelled the anger of the majority. In the middle ages, the Jews were accused of poisoning wells (which was considered to be the reason for the plague) and of ritual murders. This is known as chimerical anti-Semitism in which Jews were held responsible for various activities without proof. *The Protocols of the Elders of Zion*, a classic example of chimerical anti-Semitism, consists of 24 chapters which show the supposed plan for Jewish world domination.

The so-called socio-economic models for explaining anti-Semitism are mostly related to economic anti-Semitism. Jews were used as scapegoats when a country or area faced some kind of misfortune like war or an epidemic, since people needed someone to blame and Jews were an obvious target. The reasons for Christian anti-Semitism are also important and cannot be underestimated. These religions have a common history, which has been considered as the main reason for Christian anti-Semitism, as Christians wanted to separate themselves from Jews.

The main sources of this study have been over 400 Finnish periodicals and magazines, literature and school books published between 1918 and 1944. This vast number of magazines includes those of the army and the civil guard, religion, humour and the papers of the Finnish extreme right. Some were very short-lived, but some were published throughout the period being investigated.

One can see a distinct foreign and especially German influence in the subjects and phraseology of Finnish anti-Semitic writings between 1918 and 1944. Several known Finnish anti-Semitic writers had some kind of link with Germany. One must bear in mind, however, that while not all the Finns who studied worked or stayed in Germany for other reasons became anti-Semite, this influence cannot be denied. The connection with Germany became even more important after the rise of the National Socialists in January 1933. Their effect can also be seen in the quantity of writing, as there is a distinct peak in the Finnish writings in 1933. There was however nothing in the Finnish material that openly encouraged violence against Jews.

Some Finnish organisations and societies were openly anti-Semitic during this period. Various National Socialist organisations and the Vasara publishing company (The Hammer) tried to promote anti-Semitism, claiming that the Jews were behind bolshevism and other international organizations and that the Jews were a threat to all Christians. Most of the known anti-Semitic writers were Finnish-speaking, but the number of Swedish-speaking anti-Semitic writers was proportionately greater.

To the Finnish extreme right, the most important enemy was the Soviet Union. In some writings it was claimed to be led by Jews, it claimed that as many as 90% of the leaders of the Soviet Union were Jews. The creator and leader of the Red Army, L. D. Trotski, was the face of Jewish bolshevism. One must bear in mind however that the percentage of Jews in the Soviet politburo, central committee and ministries was never higher than in the early 1920s, when it was 37%. This was considerable given the proportion of Jews in the Soviet Union, but it was far from the 90% claimed. In the 1930s, when most of these accusations in Finland were made, Jews had already been mostly superseded in the top echelon.

In religious anti-Semitism the main point was the supposed threat that Jews represented to the lives and beliefs of Christians. A striking example is canon Johan Wartiainen's book *Juutalaisten maailmanhistoriallinen merkitys entisaikaan Jumalan kansana ja nykyään Saatanan joukkona* in which he states that the Jews have been discriminated against because they had abandoned God. Apart from Wartiainen, the other writers of religious anti-Semitism did not accuse Jews of abandoning God or murdering Jesus Christ. Of the known religious anti-Semitic writers, three were priests and all had higher education. There was, however, almost optimism in several religious magazines concerning the Jews because the Jewish Diaspora seemed to be ending as they were returning in droves to Palestine after the First World War. To some people this meant the fulfilment of the omen given in the Bible and the second coming of Christ.

Several writers' claimed that the Jews had enormous power in all possible aspects of economic life, particularly in the anti-Semitism appearing in the magazines of the Finnish national socialists. It was feared that the Jews were trying to take over the Finnish economy; for example, Jews were claimed to rule Finland by international loans. Jews were also claimed to have power over the press, either by owning the papers themselves or by controlling the whole information world through their news agencies. On the other hand, the Jewish merchant was one of the most popular butts of jokes and cartoons concerning the Jews. A distinct socio-economic anti-Semitism was apparent, the reasons for negative attitudes being based on conflicts and the fact that the Jews were competitors. The models from the Middle Ages, where Jews were hated because they were moneylenders, had developed over the centuries into the claims of the extreme right in the 1930s, where Jews were claimed to be the bankers holding the strings of society in their hands.

The experiences of the Jews as outsiders and foreigners could be seen in some writings. The few Jews who lived in Finland were not a threat to the country, but international Jewry and Jewishness was claimed to be seeking world domination. The Finnish Jews had no need to isolate themselves from other Finns during this period, since they could live among other people openly and freely. Most Finns met Jews only when they visited their open air markets (narinkka) or shops. There were no rich Jews in Finland, which also diminished the possibility of anti-

Semitism. Neither was the theory of Jews as scapegoats appropriate in Finland: the writers using this theoretical style were forced to obtain stories from the history of Germany during the First World War. The race-based anti-Semitism which was very popular in National Socialist Germany could not take root in Finland, perhaps because of uncertainty about the whole idea and the fact that Finns themselves were trying to prove that they were not Mongols as was popularly claimed between the World Wars, especially in Sweden.

There had been cycles in the activity of anti-Semitic writing in Finland, obvious peaks appearing in 1918–1919, 1929–1931, 1933–1938 and 1942–1944. The reason for the 1918–1919 activity was the civil rights which were granted to the Jews in Finland, and the Russian Bolshevik revolution. The first Swedish translations of *The Protocols of the Elders of Zion* were also published during these years. The Jews were claimed to be the leaders of Soviet Russia and to have a strong influence in Germany during the Bolshevik revolution in 1918. Both of these gave some writers a reason to generalize that both of these revolutions were part of the Jews' plans to conquer the world. The plan itself was revealed in the *Protocols*.

The worldwide depression from 1929 to 1932 was probably the reason for new anti-Semitic writing activity. The depression itself was stated to be the work of the Jews and this was bound up with claims of Jewish plans for world domination and their strength in Bolshevik Russia. Some writers even tried to hold Jews responsible for the forced auctions of Finnish farms in the early 1930s.

The reason for the peak during 1933–1938 was the rise of National Socialism in Germany and the influence this phenomenon had in Finland. At the end of the period, several Jewish refugees entered Finland and some Finns wanted help them, which was too much for some writers, who even claimed that these helping Finns was in a way “Jewish”. There was great fear in some circles that unless Finland put up a barrier the country would be overrun by Middle-European (Jewish) refugees – a very similar fear was felt in 1918 when civil rights were granted to Jews in Finland. The influx of refugees was quickly prevented and only a few hundred either came to stay in Finland or used the country as a staging-post on their way to the United States.

The quantity of anti-Semitic writings rose again during the continuation war, especially 1942–1944. National Socialist Germany was then fighting side-by-side with Finland and their anti-Semitic propaganda found easier access to Finland. Most Finns were not interested in this propaganda, however. As Finnish Jews have said themselves, they had proved their worth as Finns during the Winter War and had already earned their place in Finnish society.

Of the 433 magazines, journals and newspapers which were used in this study, 71 or 16.4 per cent had at least one article that can be identified as anti-Semitic. This does not mean, however, that all these papers were anti-Semitic by nature; it only shows how extensive the phenomenon was in Finland at the time. There were about 50 people known to have written anti-Semitic articles. Over and above these, there was an even larger number of people who wrote under a pseudonym. At least half of the known writers had studied at the university, including as many as 10 priests. One must also remember that priests had an opportunity to make anti-Semitic remarks during their sermons. The journalists, teachers and professors also had a channel for spreading their anti-Semitic views.

Several of the anti-Semitic magazines had a national socialist or other extreme right party or group behind them. The publishing company Vasara (their magazines were *Tapparamies* and *Siniristi*), Suomen Kansan järjestö (*Herää Suomi*, *Hakaristi* and *Hakkorset*), the Suomen Työrintama –society (*Työrintama* and *Kansallinen työ*), the Siniristi-society (*Kustaa Vaasa* and *Uusi Eurooppa*) and the independent magazines *För Frihet och Rätt*, *Fascisti*, *Kansallinen Sana* and *Vapaa Suomi* were all very active in their effort to prove that Jews sought world domination and that the Jews were a universal danger and nuisance to Finland. On the other hand, the Yhteiskuntaliitto and their magazine *Valtakunta* as well as Suomalaisen Työn Puolue and their magazine *Kansallissosialisti*, both of which can be described as extreme right, did not publish any anti-Semitic writings at all. The latter had however published a Finnish translation of *the Protocols of the Elders of Zion* in 1933. The largest Finnish extreme right party, the isänmaallinen kansanliike, was very moderate in anti-Semitic views, but magazines and papers

(*Ajan Suunta*, *Aktivisti*, *Lapuan päiväkäskey*, *IKL*, *Sinimusta* and *Luo Lippujen*) carried several anti-Semitic articles.

There are similarities as well as differences between Finnish and Swedish anti-Semitism. For example, Swedish anti-Semitism was most active in the 1920s and Finnish in the 1930s and 1940s. The reason for this was first that the Swedish anti-Semites had organized themselves earlier than those of Finland and, second, because although Jews in Sweden had mostly been assimilated, Sweden received a large number of very distinguishable eastern Jews after the First World War. One must also bear in mind that there were many more Jews in Sweden than in Finland. The Jews of Sweden has civil rights by 1870, almost 50 years before Finland.

The material used suggested that anti-Semitism was not very popular in Finland between 1918 and 1944. Anti-Semitic articles appeared mostly in the magazines of the extreme right, but their circulation was not very large. It seems that the groups stressing anti-Semitism in Finland could not disseminate their views. Even though the anti-Semites were people from various educational levels and various backgrounds, it seems that they could not get their anti-Semitic ideas across to people of similar social status. A proof of the slight influence of these extreme right anti-Semitic ideas is that, beside the tightening of policy towards Jewish immigrants in 1938 and the handing over of eight of these refugees to Germany in 1942, the official policy of Finland never became anti-Semitic.

Anti-Semitism appears to be an important part of the policy of the Finnish extreme right during the 1930s and 1940s, but not the most important, since the threat that the Soviet Union posed to Finland was always the key issue. Even though anti-Semitism was fomented and quite widely spoken and written about, it was more a manner of speaking copied from National Socialist Germany than an actual policy. It does not seem that the Finnish extreme right ever managed to alter the opinions of the ordinary Finns about Jews. As was stated before, despite the cycles in the number of writings, there does not appear to have been any noticeable change in public opinion. One must also remember that most Finns had not at that period actually met a Jew. Of those who had, in the Jewish open air market or clothing store, not that many appear to have

considered them to be somehow obviously foreign or a threat to Finland. The number of those opposing as well as supporting the Jews appears to be small, so that between 1918 and 1944 the so-called “Jewish question” was seemingly unimportant for most Finns and their attitude to Jews and Jewishness can be described as neutral.

I would like to thank lecturer Roderick McConchie for revising the language of this abstract.

HENKILÖHAKEMISTO

(Jos henkilön nimi on pelkästään sivun alaviitteessä,
on se silloin merkitty v-kirjaimella)

Aatami 94, 268

Aattela, Hugo 260-261

Abraham 118, 160, 235, 244

Ahtokari, Reijo 159, 203, 271, 274-275

Airisto, Ano 197-198

Airola, Matti 62

Aleksanteri I 48

Aleksanteri II 16, 49, 53

Aleksanteri III 53

Alenius, Kari 196

Alho, Asmo 256-257

Anderson, James 265

Andersson, Lars M. 249v, 254-255

Antikainen, Timo 33

Antiokhos IV Epifanes 7

Aro, J. E. (Johan) 77, 104-105, 113

Attila, Paavo 75-76

Augustus 7

Aurola, Verner J. 82

Balfour, Arthur James 76

Berendsen, Ivar 58

Berggren, Lena 34

Bernstein, Eduard 234

Bertram, Georg 133

Blum, Leon 129, 183, 228

Booth, William 226

Borenus, Alexander 52

Borg, Aron 52

von Born, Ernst 273

Bourgeois, Léon 209

Brandes, Georg 103

Brandt, Sebastian 12

Buhmann, Hans K. E. 13

Cajander, A. K. 86

Calonius, Matti 250

Carlsen, Lauritz 222

Chamberlain, Houston Stewart 14

Chaplin, Charles 139

du Chayla, Alexandre 208

Churchill, Winston 150, 197

Cohn, Norman 208-209, 215v, 222

Cooper, Leo 113

da Costa, Johan (Jan) 47

Coudenhoven-Kalergi, Richard 228

Darwin, Charles 13-14

Davidkin, Isak 123

Deutsch, Otto 126

Disraeli, Benjamin 167

Dreyfus, Alfred 15, 209

Drumont, Edouard 15

Dühring, Eugen 14, 22

Eeva 94

Ehrenburg, Ilja 194

Ehrenpreis, Marcus 214, 226

Ehmrooth, Robert 51

Einiö, Tauno E. 39

Eisner, Kurt 175, 269

Ekberg, Henrik 33, 36-37, 39, 223v

Ekholm, Laura 115v, 121v

Eneberg, Waldemar 58

Engel, Abraham 62

Engels, Friedrich 152
 Erich, Mikko 217
 Erich, Rafael 140, 217
 von Essen, Carl 52
 Esteri 71
 Estlander, Carl 53
 Federbusch, Simon 210, 220-222
 Federley, Berndt 29
 Feige, Harry 100
 Fein, Helen 19
 Feinik, Isak 123v
 Fogelberg, Ola 256
 Ford, Henry 162, 171, 232-233
 Forsgård, Nils-Erik 59
 Forsman, Georg 52, 54
 Forsman, Jaakko 55
 Frang-Pahlama, Felix 97v
 Franke, Arno 133
 Frans Ferdinand 269, 280
 Fredrik I 266
 Fredrik II 10
 Geitlin, Johan 55
 von Gerich, Paul 147-148, 199
 Gibson, Mel 66
 Glinka, Justine 221
 de Gobineau, Joseph Arthur 13-14, 22
 Goldstein, Joseph 66
 Gorosch, Isak 138
 Granfelt, Axel 52
 Grotenfelt, Arvi 69
 Grünstein, Boris 31
 Gurin-Loov, Eugenia 196
 Gurland, Rudolf 92
 Haahti, Hilja 33, 85
 Haapakoski, Aarne 112, 144
 Haapanen, V. M. 38
 Haarla, Rafael 275
 Hackzell, Johan 52
 Hakalehto, Alma 112, 179
 Haman 71v
 Hammermann, Rome 124v
 Hannuksela, Juhani 157
 Hannula, Frans 43
 Harlan, Weit 11
 Harviainen, Tapani 201
 Hauptmann, Hans 232
 Havas, Aili 33, 99-101
 Heikkinen, Anu 33
 Heinrichs, Erik 274
 Herodes 72
 von Herten, Gunnar 39, 159, 166, 176, 283, 285
 Hertzl, Theodor 214
 Heydrich, Reinhard 258
 Hiitoma 86
 Hildén, Kaarlo 235-236
 Himmler, Heinrich 290
 Hintikka, Antti 152
 Hirsch, Paul 234
 Hirvi, J. H. 220
 Hirvonen, Uuno 151
 Hitler, Adolf 16-17, 190, 198, 201, 234, 257-258, 260, 279
 Hjelt, Arthur 77, 80, 104
 Holsti, Rudolf 140, 228
 Honkasalo, Brynolf 261-262

Hornborg, Anders 52
 Horthy, Miklos 156
 Hoving, Walter 54
 Hurtig, Karl 43, 81, 104
 Hyrkkänen, Markku 25
 Hytönen, Paavo 82, 104
 Häggman, Kaj 103
 Ikola, Jaakko 156v
 Immonen, Kari 149, 153
 Ingman, Lauri 42
 Innocentius III 9
 Isaac, Meijen 47
 Jaakkola, Matti 76, 135, 159, 161-163, 165-167, 188, 199-200, 271-273, 280, 283, 285
 Jaakob 160
 Jaari, Fabian 123
 Jaatinen, Eeli 256
 Jabotinsky, Vladimir 86
 Jacobson, Jonas 102
 Jacobsson, Santeri 60, 62
 Jakobson, Max 31
 Jalander, Bruno 260
 Jalander, Fredrik 260
 Jalander, Y. W. (Yrjö) 39, 166, 176, 200, 229-230, 259-260, 285
 Jeesus 9, 11, 14, 66-67, 70-74, 89-92, 94-96, 98, 103-1+4, 106, 155, 224, 289
 Johansson, Gustaf 41
 Johnson, Paul 150
 Jokinen, Eeli 78, 104
 Jokisalo, Jouko 257
 Joly, Maurice 208, 221
 Joosef II 12
 Jotuni, Alfred 77
 Junkkari, Kaija 32, 115
 Juntto, Väinö 82
 Juudas 72
 Juvelius, Einar V 40
 Juvelius, Ester 33, 92-93, 95-96, 100-101
 Järnström, Eduard 114-115
 Järventaus, Arvi 156v
 Järvinen, Kyösti 61
 Kaganovitš, Lazar 149, 193
 Kaila, Elmo 40
 Kaila, Erkki 42
 Kalliala, Rauno G. 38
 Kalsta, Arvi 37, 172v
 Kamenev, Lev 148
 Karanko, Toivo T. 39, 69, 176, 270, 276-277, 285
 Kares, K. R. (Kaarlo) 41, 72, 105, 139, 142-143, 182, 232
 Karimo, Aarno 40
 Karvonen, Keijo 33, 100
 Karvonen, Mikko 250
 Katz, Ben-Zion 172-173
 Katz, Jacob 266
 Kekkonen, Urho 263
 Kerenski, Aleksandr 150
 Khrysostomos, Johannes 8
 Kilpi, Sylvi-Kyllikki 259
 Kilkki, Pertti 40
 Kinnunen, Matti 32, 127
 Kivikuru, Ullamaija 35
 Klimscheffski 123
 Kohonen, Yrjö 89, 263
 Koivisto, Toivo 153

Koivu, Rudolf 256
 Koivukari, Yrjö 185-186
 Koskenniemi, Anton 69
 Koskiluoma, Jussi 261
 Kosonen, Helena 116-117
 von Kraemer, Robert 51
 Kriikku, Kaija 29
 Krušev, P. 209
 Kserkses 71v
 Kun, Bela 18
 Kuoppala, Ossi 32
 Kuparinen, Eero 17, 21, 25, 27-28, 148-149, 209, 228v
 Kurko, Kaarlo 178-179, 188
 Kustaa III 268
 Lagström, Hulda 94-95
 Lagus, Aina 162
 Lagus, Wilhelm 55
 Lahdensuo, Jalo 273
 Langmuie, Gavin I 20, 22-24
 Lassalle, Ferdinand 152, 182
 Laurila, K. S. (Kaarle) 111, 144, 233
 Lazarus, Josef 47
 Lehtonen, Karl 73, 105, 188
 Leiviskä, Iivari 179
 Lenin, V. I. 175, 184, 278
 Levin, Dov 34, 196
 Levin, Nora 151
 Liljeblad, Tahvo 39, 70, 105
 Lille, Axel 58-59
 Lindemann, Albert S. 19
 Lindqvist, Gunnar 123, 140, 189-190, 194-195, 200, 211, 214, 219, 223, 270, 277-278
 Lindqvist, Rafael 190, 210-212, 222, 278, 282
 Linehan, Thomas 186
 Linnala, Lenni 254
 Linnove, Olavi 164-165, 200, 228, 236, 278
 Litvinov, Maksim 228
 Liukkonen, Erkki 191
 Lius, Viljo 38
 Louhivuori, Verner 41, 109-110, 143-144, 161-162, 188
 Lowenthal, Leo 35
 Ludvig XVI 268
 Lundgren, Svante 23, 28, 106
 Lundin, Ingvar 34
 Luther, Martti 11, 22, 76
 Luxemburg, Rosa 175
 Löfberg, Martti 112, 144
 Maccoby, Hyam 66
 Maliniemi, Aarno 148, 153, 200
 Mandel-Rotschild 183
 Mannerheim, Carl Gustaf Emil 215
 Marcus, Michel 47
 Marjokorpi, Jorma 42
 Marlowe, Christopher 12
 Marr, Wilhelm 13
 Marx, Karl 103, 152, 154, 164, 166, 182, 189-190
 Mattila, Markku 33, 211, 223v
 Mattsoff, Esaias 124v
 Mechelin, Leo 51, 54, 56
 Mendelsohn, Ezra 113
 Mendelsohn, Oscar 34
 Meurman, Agathon 52-55
 Michaelis, Meir 187
 Millner 123

Moisio, Rauha 100, 259
 Montgomery, Robert 51
 Mooses 82, 251, 268
 Mordokai 71v
 Moritz, Johann 92
 Muhammed 81
 Munck, I. 113
 Munsterhjelm, Ludv. 234v
 Muroma, Urho 43
 Mussolini, Benito 187
 Mustakallio, Martti 39
 Myllykoski, Matti 23, 28, 106
 Mäkelä, Kaarlo 177
 Mäkelä, Matti E. 263
 Mössheg, Igón 155, 199
 Napoleon 12
 Nevanlinna, Rolf 127
 Neville, Peter 150
 Niebuhr, Reinhold 22
 Nikolai I 16, 48, 50
 Nikolai II 53, 63, 207, 209
 Nilus, Sergei 16, 45, 207-209, 219, 221
 Nissinen, Ilmari 112, 144, 252
 Nooa 268
 Nuorto, Olavi (Olli) 83-84, 104-105
 Nurmiraanta, Antti 165-166
 Nuorvalta, O. 273-274, 276-277
 Nyström, Sven 249
 Närhi, Otto 82, 104
 Ohlström, Bo 32, 115v
 Oksanen, Sven B. 37, 183
 Oljemark, Thorvald 37, 172
 Ozerova, Helena 208
 Paaer, Germund 256
 Paavolainen, Olavi 185
 Palola, Eino 179
 Paneth, Philippe 275-276
 Parmanen, Eino I. 152
 Patain, Raphael 156
 Pergamon, Isak 64
 Perttunen, Urho 189
 Petliura, Simon 179
 Philippe, Robert 238
 Pietari 72
 Pietari Suuri 47
 Pietilä, Antti J. 42, 110, 143-144, 270
 Pinkus, Benjamin 149
 Pohjola, K. 273
 Pollack, Marie 259v
 Princip, Gavriilo 232, 280
 Procopé, Hjalmar 228v, 267
 Pulla, Armas J. 120
 Pälsi, Sakari 156v
 Pärnänen, Eevertti 153-154
 Pärnänen, Niilo 111, 144, 151-152, 254
 Pärssinen, Hilja 267
 Radek, Karl 148
 Raikas, Yrjö 37
 Railo, Eino 110-111, 144, 156v, 250, 252
 Rangell, J. W. 290
 Rankamo, Markus 94
 Rantanen, Hillevi 101
 Rautkallio, Hannu 30-31
 Rauvala, Niilo 38, 213

Rekola, Kauko 190-191, 194, 229
 Renvall, Thure 51
 Ritavuori, Heikki 61
 Rokeach, Milton 20
 Roosevelt, Franklin D. 197
 Rosberg, J. E. (Johan) 77, 105, 111, 113
 Rosenberg, Alfred 236, 257
 Rothschild 130, 143
 Runeberg, Johan 53
 Russell, Charles 223-224
 Ruuskanen, K. 258
 ruuth, Martti 41
 Räikkönen, Erkki 36, 39, 213v, 219
 Räisänen, Yrjö 181, 201
 Saarinen, Risto 71
 Saarisalo, Aapeli 80v, 85-86, 93, 07-99, 101
 Saarisalo, Impi Anna Maria 97
 Sachs, Hans 12
 Saks, Abel 265
 Saks, Elhone 34
 Salmela, Alfred 112, 179
 Salokangas, Raimo 39
 Salomo 268
 Sana, Elina (aik. Suominen) 30-31
 Saraoja, Emil 90
 Sarlin, Einar 159
 Schalin, Arnold 79, 92, 155
 Schalin, Verna 92
 Schauman, August 51
 Schauman, Frans 52
 Schechtman, Joseph 86
 Schur, Israel 62
 Schwarzbard, Shalom 179
 Seppo, Eino 164-165, 188
 Shakespeare, William 12, 107
 Sibelius, Jean 267
 Siisiäinen, Martti 36
 Simojoki, Elias 38
 Sini, Siiri 123
 Sjöberg, F. A. 254
 Smeds, björn 39
 Smolar, Rony 31, 138
 Snellman, Elsa 75, 105
 Snellman, Frans 52
 Snellman, Johan Vilhelm 57
 Snellman, Teo 38, 75, 142, 279
 Sohlman, J. G. 56
 Somersalo, Arne 38-39
 Sormunen, Eino 96, 261
 Stalin, Josef 184, 192-193
 Stiller, Abraham 31, 138
 Stiller, Vera 138
 Strascheffsky 119
 Ståhlberg, Ester 101-103
 Ståhlberg, K. J. 101, 267
 Suhotin, Sergei 208, 221
 Supinen, Kauko 259
 Süss-Oppenheimer, Joseph 11, 107
 Svanljung, J. 58
 Svinhufvud, P. E. 219v
 Söderblom, Nathan 226
 Söderhjelm, Alma 234
 Taavitsainen, K. H. 225
 Tamminen, Tapio 257

Tanner, Väinö 256
 Tarkkanen, Matti 87, 96-97, 101, 103-105
 Tawitz, Alexander 256-257
 Tharaud, Jérôme 156
 Tiainen, Seija 32
 Tiberius 7
 Tikkanen, Aapeli 159
 Tikkanen, Eino 156
 titus 7
 Toivonen, Ester 138
 Tolvanen, Viljo 113, 152
 Tommila, Päiviö 35
 Topelius, Zakharias 59
 Torvinen, Taimi 29, 51, 201, 210v, 258
 Trotski, L. D. 148, 150, 160, 172-173, 278, 288
 Tuomas Akvinolainen 8
 Tuomi, Ale 247
 Tyrnävä, S. R. (Sigurd) 236
 Uhland, Ulrik 252
 Uino, Ari 44
 Uola, Mikko 33, 36
 Vachadin, Philippe-Nizier-Anthelme 209
 Valentin, Hugo 34
 Valpas-Hänninen, Edvard 267
 Valtari, Toivo 73-74
 Vanhanen, Taavi 213, 214v, 216-218, 220, 282-283
 Vapaavuori, Niilo 38
 Varis, Kalle 159
 Vesterinen, Kalle 232
 Viherjuuri, Hillari 256-257
 Virkkunen, Allan 38
 Virkkunen, Paavo 42, 274v
 Voionmaa, Väinö 86
 Volanen, Reijo 147-148, 199
 Voltaire 12
 Vuola, Anu 32
 Wallendorff, Per 78
 Waltari, Mika 253-254
 Warelus, Andreas 46
 Waris, Heikki 261
 Wartiainen, J. W. (Johan) 46, 67-69, 94, 105, 154-155, 200, 219-220, 288-289
 Weedon, Sara 222
 Weikaim, Jacob (We-qayyam) 47, 49
 Weintraub, Daniel 32, 261v
 Weismann, August 13
 Wettenhovi-Asp, Sigurd 275
 Wiik, K. H. 64, 260-261
 Wilhelm II 269
 von Willebrand, R. F. 58
 Witte, Sergei 209
 Wolff, Paulus 92
 Woltmann, Ludwig 13
 Wuolijoki, Hella 186
 Yläne, Yrjö 40
 Ylönen, Marja 238
 Yrjö-Koskinen, Ida 64
 Yrjö-Koskinen, Yrjö Sakari 55-56
 Zelig, Pimo 47
 Zinovjev, Grigori 148, 184
 Zola, Emile 15
 Åkerlund, Carl 54
 Öller, Karl 52